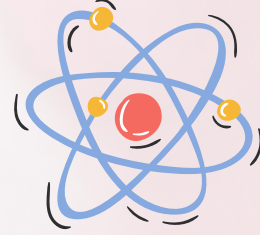

INTERNATIONAL MULTI-DISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

April 23-25, 2023 İstanbul, TÜRKİYE

4.Uluslararası Multidisipliner Çocuk Çalışmaları Kongresi

23-25 Nisan 2023, İstanbul, TÜRKİYE

Proceedings Book

Editor
Assoc. Prof. Dr. Celal GÜLŞEN

ISBN:978-625-8254-17-4

PROCEEDINGS BOOK

**INTERNATIONAL
MULTI-DISCIPLINARY CHILDREN'S
STUDIES CONGRESS-IV**

April 23-25, 2023, Istanbul, TÜRKİYE

**4.Uluslararası Multidisipliner Çocuk
Çalışmaları Kongresi**

23-25 Nisan 2023, İstanbul, TÜRKİYE

Proceedings Book

Editors

Assoc.Prof.Dr. Celal GÜLŞEN

**By
IKSAD INSTITUTE**

All rights of this book belong to
IKSAD. Without permission can't be
duplicate or copied. Authors are
responsible both ethically and juridically

IKSAD Publications - 2023©

Issued: 20.05.2023

ISBN:978-625-8254-17-4

CONGRESS ID

INTERNATIONAL MULTI-DISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

DATE and PLACE
April 23-25, 2023, Istanbul

ORGANISING INSTITUTION
IKSAD INSTITUTE

CONGRESS CHAIR

Prof. Dr. Volkan ÖNGEL
Rector
İstanbul Beykent University
HONORARY PRESIDENT

Prof. Dr. Dünder Okan YILLAR
Dean of Faculty of Health Sciences
İstanbul Beykent University
HONORARY VICE PRESIDENT

Assoc. Prof. Dr. Celal GÜLŞEN
Faculty of Health Sciences
Department of Child Development
Head of Department
İstanbul Beykent University

ORGANISING COMMITTEE

Prof. Dr. Esra KARACA - Beykent University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Arzu ÖNAL SÖNMEZ - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. İsmail SEÇER - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Pınar HAMURCU - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Yasemin ŞAHBAZ - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Ayşegül GÜNEŞ - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Hamiyet KIZIL - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Özge ÇONAK - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Behice Belkıs ÇALIŞKAN - Beykent University, Türkiye
Lect. Çisem BAŞTARCAN - Beykent University, Türkiye
Lect. Mehmer Eren UCUZOĞLU - Beykent University, Türkiye
Res. Assist. Aslıhan ATAR - Beykent University, Türkiye
Res. Assist. Gözde AKSUCU - Beykent University, Türkiye
Res. Assist. Habibe TOKUŞLU - Beykent University, Türkiye
Elçin KARACA - Beykent University, Türkiye

COORDINATOR
Gamze TURUN

NUMBER of ACCEPTED PAPERS-71
NUMBER of REJECTED PAPERS-15

SCIENTIFIC ADVISORY COMMITTEE

- A Prof. Guilherme Alves Grubertt - Universidade Estadual de Londrina, Brazil
Prof. C. PARAMASIVAN - Periyar E.V.R. College, India
Prof. Debosmita Paul - University of Delhi, India
Prof. Tamanna Saxena- Amity University Uttar Pradesh, India
Prof. Dr. Dündar Okan YILLAR - Beykent University, Türkiye
Prof. Dr. Esra KARACA - Beykent University, Türkiye
Prof. Dr. Aynur Bozkurt BOSTANCI - Uşak University, Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin YOLCU - Kastamonu University, Türkiye
Prof. Dr. Ahmet Gökhan AKKAN - İstanbul Bezm-i Âlem University, Türkiye
Prof. Dr. Belma TUĞRUL- İstanbul Aydın University, Türkiye
Prof. Dr. Nail YILMAZ - Beykent University, Türkiye
Prof. Dr. Suzan YILDIZ - İstanbul University - Cerrahpaşa, Türkiye
Prof. Dr. Sevil İNAL - İstanbul University - Cerrahpaşa, Türkiye
Prof. Dr. Gülçin BOZKURT - İstanbul University - Cerrahpaşa, Türkiye
Prof. Dr. Duygu GÖZEN - İstanbul University - Cerrahpaşa, Türkiye
Prof. Dr. Aynur AYTEKİN ÖZDEMİR - İstanbul Medeniyet University, Türkiye
Prof. Dr. Diler YILMAZ - Bandırma On Yedi Eylül University, Türkiye
Prof. Dr. Halit Tanju BESLER - İstanbul Aydın University, Türkiye
Prof. Dr. Seher Deniz ÖZTEKİN -Doğuş University, Türkiye
Prof. Dr. Sibel KÜÇÜKOĞLU - Selçuk University, Türkiye
Prof. Dr. Özcan DOĞAN - Hacettepe University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Arzu ÖNAL SÖNMEZ - Beykent University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Ülkü TOSUN - İstanbul Medipol University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Celal GÜLŞEN - Beykent University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Ayfer EKİM - Arel University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Gül Erkol BAYRAM - Sinop University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Serap BALCI - İstanbul University - Cerrahpaşa, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Seda ÇAĞLAR - İstanbul University - Cerrahpaşa, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Birsen MUTLU - İstanbul University - Cerrahpaşa, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Hemşin ADIGÜZEL- Kiron Psikoloji, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Merve BAT TONKUŞ- Yeni Yüzyıl University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Ayşegül GÜNEŞ - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Hamiyet KIZIL - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. İsmail SEÇER - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Özge ÇONAK - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Seda T.BAYKARA MAT - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Yasemin ŞAHBAZ - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Berkin KIRCALI - İstanbul Aydın University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Belgin PARLAKYILDIZ - Cyprus International University, TRNC
Assist. Prof. Dr. Nuray AYDIN - Medipol University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Remziye SEMERCİ - Koç University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Ece ALAGÖZ - Maltepe University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Yasemin Eda TEKİN - Mudanya University, Türkiye

Assist. Prof. Dr. Hamide Elif ÜZÜMCÜ - Padova University, Italy
Assist. Prof. Dr. Süleyman KAHRAMAN - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Çağdaş AKTAN - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Berru ULUSOY - Giresun University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Behice Belkıs ÇALIŞKAN - Beykent University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Ömer Serdar SONCELEY - Esenyurt University, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Zübeyde Ezgi ERÇELİK - Bandırma On Yedi Eylül University, Türkiye
Dr. Monisa QADIRI- Islamic University of Science and Technology, Pakistan
Dr. Aygun Akif kizi MEHERREMOVA - Baku State University, Azerbaijan
Dr. Elvan CAFEROV - Azerbaijan State Pedagogical University, Azerbaijan
Dr. Beril Bayrak BULUCU- Brazelton Institute, USA
Spec. Felicia Dubberke - DGSE, Germany
Spec. Kati BOHNET -Helpercircle, Germany
Spec. Mazlum DAVUDOĞLU-Kiron Psikoloji, Türkiye
Spec. Ece Türkmüt DERE - NGY, USA

SUNUŞ

Çocuk gelişimi konusu, ülke meselesi olarak ele alınmalıdır. Çünkü çocuk gelişimi, sosyal ve ekonomik gelişmenin ve kalkınmanın da gereği ve sonucu olarak kabul edilmektedir. Durum böyle olunca da çocuk gelişimi çalışmalarına ağırlık verilmesi, çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili faaliyetlerin, beşeri sermayeye yapılan yatırım olarak görülmesini, insana yapılan yatırımın da ülke geleceğine yapılan yatırım olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

“Çocuk” deyip geçemeyeceğimiz bir zaman diliminde yaşıyoruz. Bu nedenle “çocuk” konulu çalışmaların yapılması büyük önem arz etmektedir. Belki daha da önemlisi, bu çalışmaların yapılmasının yanında, bu çalışmaların mutlaka paylaşılmasını sağlamaktır. İstanbul Beykent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi olarak fakültemizin kuruluşunun 2.yılında bu alanda yapılan çalışmaları multidisipliner bir anlayışla bir araya getirerek paylaşılmasını sağlamak amacıyla “4.Uluslararası Multidisipliner Çocuk Çalışmaları Kongresi”ni düzenlemiş olmanın haklı gururunu yaşıyoruz. Bu kitapla da, kongrede yapılan paylaşımları daha geniş kitlelere ulaştırmayı hedefliyoruz.

Fakültemizin henüz kendisi de çocuk sayılabilecek “Çocuk Gelişimi Bölümü”nün açılışının ikinci yılında bu kongrenin gerçekleşmesi için gösterdiği çabaları da takdirle karşılıyorum. Bu kongreye emeği geçen başta çocuk gelişimi bölüm başkanımız ve kongre düzenleme kurulu başkanı olan Dr. Celal GÜLŞEN’e, kongrenin düzenlenme ve bilim kuruluna ve kongreyi birlikte düzenlediğimiz İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (İKSAD) yönetici ve çalışanlarına ve İstanbul Beykent Üniversitesi Rektörlüğüne teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca değişik üniversitelerden ve kurumlardan kongremize bildirimleri ve sunumlarıyla katkı sağlayan bilim insanlarına, kongreye dinleyici olarak katılan katılımcılara ve kongreye destek veren bütün teknik personele ayrıca teşekkür ediyorum.

Kongrenin sonrasında yayımlanan bu bildiri kitabının bilim dünyasına faydalı olması dileğiyle, başka kongrelerde buluşmayı diliyorum. Saygılarımla.

19.05.2023/İstanbul
Prof. Dr. Dündar Okan YILLAR
İstanbul Beykent Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı

ÖNSÖZ

Çocuklar, toplumların geleceği olarak kabul edilmektedir. Geleceğimiz, umudumuz ve neşe kaynağımız olarak kabul ettiğimiz çocuklarımızın, kendisiyle barışık, mutlu, başarılı, evrene artı bir değer katarak yaşayan bireyler olarak yetiştirebilmesini sağlamak hepimizin görevidir. Bunu sağlayabilmek için ise, bütün önyargılardan uzak durarak, çocukların yararları ve çıkarları gözetilerek yeni bir eğitim sistemi ve yeni bir dünya kurgulamamız gerekli görülmektedir.

Günümüz dünyasındaki eğitim sistemleri incelendiğinde çocukların öz yararlarının ve çıkarlarının gözetildiğini söylemek fazlaca saflık olacaktır. Bu durumda eğitim sistemlerinin özellikle de erken çocukluk dönemi eğitim sistemlerinin yeniden sorgulanması kaçınılmaz bir gereklilik olarak görülmektedir. Durum böyle olunca da sınav başarısından ve bireysel çıkarlardan ziyade etik değerlerin, insani duyguların, sağlıklı iletişimin ve iyiliklerin önemsendiği karakterli bireylerin yetiştirilmesini sağlayabilecek, öğretimin yanında eğitimin de önemsendiği, evrensel bazı değerleri de benimseyecek eğitim sistemlerinin kurgulanması gündeme gelmektedir. Çocuklarımızın iyi bir eğitim almasını, iyi bir iş bulmasını, iyi bir aile hayatı kurmasını ve nihayetinde barışçıl ve insan haklarına saygılı, evrene artı değer katan bireyler olarak yetişmelerini arzularken, bu isteğimizin zıddı eylemlerde bulunmamız da gerekmektedir. Bir taraftan iyi dileklerimizi dile getirirken, diğer taraftan da bilerek veya bilmeyerek şiddet, kargaşa ve kötülük adına ne varsa sergilemekten geri durmuyoruz. Hayatın çirkin taraflarını yücelten müzikler dinletip, benzer filmlerle, konuşmalarla, söylemlerle ve eylemlerle onların zihinlerini kirletiyoruz.

Biz biliyoruz ki çocuk gelişimi ve eğitimi meselesi, bir ülke meselesi, hatta bir insanlık meselesi olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle de çocuklarımızın doğuştan getirdiği yüce özelliklerini eğitim sistemlerinin uygulamalarıyla kirletmemek büyük önem arz etmektedir. Çocuklarımızın “*âli menfaatlerini*” gözetmek, eğitim sistemlerinin temel sorumluluklarının başında gelmelidir.

Çocukları “*başat*” değer olarak kabul edecek geleceğin öğrenen örgütlerini oluşturabilmek için, çağın gereklerine cevap verebilecek değişim ve gelişmelere oryantasyonu önemseyerek 21. yüzyıl becerileri ile donatılmış bireyler yetiştirecek eğitim kurumları kurgulamamız gerekmektedir. Bu gereklilikten hareketle kongre temelinde çıktığımız bu yolda, yaşam boyu öğrenmeye karşı ilgili, toplumsal hizmet duyarlılığı yüksek, araştırmacı, üretken, bilimsel etiğe önem veren, eleştirel düşünebilen, insanlara ve diğer tüm canlılara gereken sevgi, saygı, hoşgörü, ilgi ve değeri gösterebilen bireyler yetiştirebilmek, çoklu zekâ temelli öğrenmeyi temele alarak çalışmalar yaptık Yolun sonunda 4.Uluslararası Multidisipliner Çocuk Kongresini düzenlemiş olmaktan mutluluk duyuyoruz. Biz biliyoruz ve diliyoruz ki bu kongre ile oluşan sinerji, yolun sonu değil, başlangıcı olmalıdır.

Çocuk gelişiminden, çocuk sağlığına, çocuk haklarından ve çocuk eğitimine kadar “çocuk” konusuna multidisipliner bir bakış açısıyla yaklaşarak düzenlediğimiz bu kongreye katılım göstererek destek veren tüm paydaşlarımıza can-ı gönülden teşekkür ederiz.

2021-2022 öğretim yılında kurulan Sağlık Bilimleri Fakültemizin henüz kendisi çocuk sayılabilecek “Çocuk Gelişimi Bölümü”nün açılışının ikinci yılında böyle bir kongre düzenlenmesine öncülük etmesinin de haklı gururunu yaşıyoruz. Kongrenin düzenlenmesine katkı sağlayan kongre düzenlenme ve bilim kuruluna ve kongreyi birlikte düzenlediğimiz Atabek Movlyanov, Gönül EDEŞLER ve Kaldygul ADİLBEKOVA başta olmak İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (İKSAD) yönetici ve çalışanlarına, Sayın Dekanımız Prof.Dr. Dündar Okan YILLAR’a, başta rektörümüz Sayın Prof. Dr. Volkan ÖNGEL olmak üzere İstanbul Beykent Üniversitesi Rektörlüğüne destek ve katkılarından dolayı teşekkür ediyorum. Ayrıca yurtiçi ve yurt dışı değişik üniversitelerden ve kurumlardan kongremize bildirimleri ve sunumlarıyla katkı sağlayan bilim insanlarına, kongreye dinleyici olarak katılan katılımcılara ve kongreye destek veren bütün teknik personele ayrıca teşekkür ediyorum.

Çocuk gelişimi alanında yapılan çalışmaları, çoklu bakış açısıyla bir araya getirerek paylaşılmasını sağlamak amacıyla düzenlediğimiz “4.Uluslararası Multidisipliner Çocuk Çalışmaları Kongresi” sonrasında, bu kongrede sunulan bildirimlerin yayınlanmasıyla bu paylaşımı taçlandırmak istedik. Bildiri kitabının yayınlanmasını sağlayan İKSAD ailesine tekrar teşekkür ederken, bu kitapla oluşacak bilimsel iş birliğinin, paylaşımın ve sinerjinin devam etmesini diliyoruz.

Çocuk çalışmalarına gönül verenlere faydalı olması ümidiyle...

19.05.2023/İstanbul
EDİTÖR
Doç. Dr. Celal GÜLŞEN
İstanbul Beykent Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Çocuk Gelişimi Bölümü-Bölüm Başkanı

4th International Multi-Disciplinary

Children's Studies Congress

April 23-25, 2023
Istanbul, Türkiye

CONGRESS PROGRAM

Zoom Meeting ID: 899 1500 1406

Zoom Passcode: 232425

<https://us02web.zoom.us/j/89915001406?pwd=ejAwQkYzU0s1clF WNnVGTHhqOWNJQT09>

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID
- or Personal Link Name” and solidify the session.
- The presentation will have **15 minutes** (including questions and answers).
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on at least %70 of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number, exp. Hall-1, Shahla Tahirgizi

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildirimler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Sunumlar için **15 dakika** (soru ve cevaplar dahil) süre ayrılmıştır.
- Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden **10 dk öncesinde** oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

Zoom'a giriş yaparken önce lütfen adınızı, soyadınızı ve SALON numaranızı yazınız

Örnek: Salon-1, Shahla Tahirgizi

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

OPENING SPEECHES

24.04.2023

10:00-10:30

Zoom Meeting ID: 899 1500 1406

Zoom Passcode: 232425

Moderator: Lect. Çisem BAŞTARCAN

Assoc. Prof. Dr. Celal GÜLŞEN – İstanbul Beykent University Faculty of Health Sciences -Head of Child Development Department

Prof. Dr. Dündar Okan YILLAR – İstanbul Beykent University Dean of Faculty of Health Sciences

Dr. Mustafa Latif EMEK – President of IKSAD Institute

Prof. Dr. Volkan ÖNGEL – İstanbul Beykent University Rector

CONFERENCE 1

Date: 24.04.2023

Time: 10:30-11:30

Speaker: Lect. Dr. Handan Sarımehmet KILINÇ

Pediatrician

Topic: Çocuklarda Ekran Maruziyeti ve Sonuçları

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

PANEL 1

Zoom Meeting ID: 899 1500 1406

Zoom Passcode: 232425

Date: 24.04.2023

Time: 11:30-13:00

Panel Chair: **Prof. Dr. Muazzez GARİPAĞAOĞLU**

Panelists and Panel Topic Titles:

• **1st Panelist - Prof. Dr. Muazzez GARİPAĞAOĞLU** -Fenerbahçe University Faculty of Health Sciences
Panel Topic: Çocukluk Çağında Bağışıklık ve Beslenme

• **2nd Panelist - Prof. Dr. Fatma ÇELİK**- Biruni University Faculty of Health Sciences
Panel Topic: Çocukluk Çağında Bilişsel Fonksiyonlar ve Beslenme

• **3rd Panelist - Asist. Prof. Member Pınar HAMURCU** İstanbul Beykent University Faculty of Health Sciences
Panel Topic: Çocukluk Çağında Malnütrisyon (Aşırı ve Yetersiz Beslenme)

CONFERENCE 2

Date: 24.04.2023

Time: 13:00-14:00

Speaker: Uzm. Dr. Gülşah ZİROĞLU - İstanbul Arnavutköy Devlet Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları

Topic: Kızamık Epidemisi Üzerinden Çocukta Aşı Karşıtlığının Sonuçları

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

PANEL 2

Zoom Meeting ID: 899 1500 1406

Zoom Passcode: 232425

Date: 24.04.2023

Time: 16:00-18:00

Panel Chair - **Assoc. Prof. Dr. Celal GÜLŞEN**

Panel Title: **Current Issues in Child Development**

Panelists and Panel Topic Titles:

• **1st Panelist - Mahmut BIYIKLI-** President of the Turkish Writers Union Istanbul Branch

Panel Topic: Değerler Eğitimi Bağlamında Çocuk Edebiyatı

• **2nd Panelist – Assist. Prof. Dr. Özge ÇONAK** - Istanbul Beykent University Faculty of Health Management

Panel Topic: Çocuklarda Sağlık Okuryazarlığı

• **3rd Panelist - Erdoğan ERGİN** - Educator and Writer

Panel Topic: Çocuk Kitapları Neden Önemlidir?

• **4th Panelist - Adnan KARAGÜLLE and Deniz KARAGÜLLE-** Traditional Wooden Toy Maker- Ministry of Culture, Sinop

Panel Topic: Çocuk, Oyun ve Oyuncak

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

PANEL 3

Zoom Meeting ID: 899 1500 1406
Zoom Passcode: 232425

Date: 25.04.2023
Time: 10:00-11:30

Panel Chair: Prof. Dr. Seher Deniz ÖZTEKİN
Panel Title: Çocuk ve Fizyoterapi

Panelists and Topic Titles:

- **1st Panelist - Op. Dr. Nezh ZİROĞLU** -Acıbadem University, Acıbadem Atakent Hospital, Department of Orthopedics, Traumatology and Sports Surgery, Istanbul/Türkiye
Topic: Pediatrik Ekstremitte Travmasına Yaklaşım
- **2nd Panelist - Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ŞAHBAZ** -Istanbul Beykent University, Faculty of Health Sciences, Department of Physiotherapy and Rehabilitation, Head of Department, Istanbul/Türkiye
Topic: Yaşa Uygun Egzersiz Reçetesi Oluşturma (Pediatrik ve Adolesan)
- **3rd Panelist - Uzm. Fzt. Sema GÜL** - Ondokuz Mayıs University (OMU), Faculty of Health Sciences, Department of Physiotherapy and Rehabilitation, Instructor, Samsun/Türkiye ADAPHA Artificial Intelligence Management Board Chair/Founder
Topic: Prematüre Bebeklerde Yapay Zekâ Destekli Hareket Analizinin 18 Aylık Motor Gelişim Tahminindeki Rolü

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

PANEL 4

Zoom Meeting ID: 899 1500 1406
Zoom Passcode: 232425

Date: 25.04. 2023
Time: 13:30-15:30

Panel Chair - Prof. Dr. Suzan YILDIZ
Panel Title: A Multidimensional Approach to Breastfeeding

Panelists and Panel Topic Titles

- **1st Panelist-Prof. Dr. Esra KARACA**-Istanbul Beykent University-Faculty of Health Sciences
Panel Topic: Anne Sütü Ve Emzirmenin Beyin Gelişimine Etkisi
- **2nd Panelist-Lect. Çisem BAŞTARCAN** - Istanbul Beykent University-Faculty of Health Sciences-
Nursing Department
Panel Topic: Bulaşıcı Hastalıklarda Emzirme
- **3rd Panelist-Prof. Dr. Sibel KÜÇÜKOĞLU** - Selçuk University-Faculty of Health, Sciences/Konya
Panel Topic: Anne Sütünün Sirkadiyen Ritim Üzerine Etkisi
- **4th Panelist-Prof. Dr. Aynur Aytakin ÖZDEMİR** - Medeniyet University - Faculty of Health Sciences -
Nursing Department
Panel Topic: Prematüre Bebeklerde Tamamlayıcı Beslenme Yöntemleri

CONFERENCE 3

Date: 25.04.2023
Time: 15:30-16:30

Speaker: Mazlum DAVUTOĞLU - INPP Lisanslı Uzman/KİRON Eğitim ve Danışmanlık Kurucusu
Topic: Nörofizyolojik Psikoloji Enstitüsü Metodu

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

PANEL 5

Zoom Meeting ID: 899 1500 1406
Zoom Passcode: 232425

Date: **25.04.2023**
Time: **16:30-18:30**

Panel Moderator - **Asst. Prof. Süheyl POZANTI**
Panel Title: **Zorlu Olaylar Ve Duygularda Çocuk**

Panelists and Panel Topics

• **1st Panelist - Assoc. Prof. Hemşin ADIGÜZEL** / IEK Institute/Germany - KIRON Education and Consulting/Türkiye
Panel Topic: Çocuklarda Öfke

• **2nd Panelist - Certified Psychotherapist Felicia DUBBERKE** - KinderSpiel Praxis/Wahlstedt, Germany
Panel Topic: Travma Pedagojisi ve Çocuklara Yaklaşım

• **3rd Panelist - Dr. Kati BONET** - Founder of Helpercircle/Germany
Panel Topic: Çocuklarda Duygu Regülasyonu

• **4th Panelist - Asst. Prof. İsmail SEÇER** - İstanbul Beykent University-Health Management Department
Panel Topic: Mülteci Çocukların Sorunları

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

24.04.2023
Session-1, Hall-1

Ankara Time
14:00-16:00

ID: 899 1500 1406
Password: 232425

HEAD OF THE SESSION: Prof. Dr. Esra KARACA

Özden Gökçek Mine Arğalı Deniz Yağmur Tuğral Miray Başer Çiğdem El Ahmet Kan	Ege University Süleyman Demirel University of Research and Application Hospital Izmir Demokrasi University Ege University Hatay Mustafa Kemal University Dicle University	EVALUATION OF URINE ANALYSIS RESULTS IN CHILDREN WITH ASTHMA
Suat Tuncay Abdullah Sarman	Bingöl University Bingöl University	DETERMINATION OF NURSING STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS REPORTING CHILD ABUSE AND NEGLECT
Saliha Cetin-Sultanoglu Neriman Aral	SCS Child Development Consultancy Ankara University	MOTHERS EXPERIENCES OF SENSORY INTEGRATION DISORDER IN AUTISTIC CHILDREN
Yasemin Eda Tekin Zülfiye Akyüz	Mudanya University Beylikdüzü State Hospital	PRE-OPERATIVE NUTRIENT/LIQUID RESTRICTIONS IN PEDIATRIC PATIENTS
Zülfiye Akyüz Yasemin Eda Tekin	Beylikdüzü State Hospital Mudanya University	THE KNOWLEDGE AND PRACTICES OF NURSES WORKING IN PEDIATRIC SURGERY SERVICES REGARDING PREOPERATIVE FOOD AND LIQUID RESTRICTION
Tuğba Öz Şule Çalışır Kundakçı Çisem Baştarcan Esra Karaca	İstanbul Beykent University İstanbul Beykent University İstanbul Beykent University İstanbul Beykent University	EXAMINATION OF GRADUATE THESES ON MOTHER-BABY BONDING IN TURKEY
Mustafa Deha Doğan	İstanbul Beykent University	DENTISTRY PRACTICE AND OVERCOMING ANXIETY IN THE PEDIATRIC PATIENT POPULATION
Şule Çalışır Kundakçı Tuğba Öz Esra Karaca	İstanbul Beykent University İstanbul Beykent University İstanbul Beykent University	INVESTIGATION OF NURSING THESES ON ORAL MUCOSITIS IN CHILDREN WITH CANCER IN TURKEY
Ali İlez Yasemin Şahbaz	İstanbul Beykent University İstanbul Beykent University	LITERATURE REVIEW MUSIC THERAPY STUDIES IN CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

24.04.2023
Session-1, Hall-2

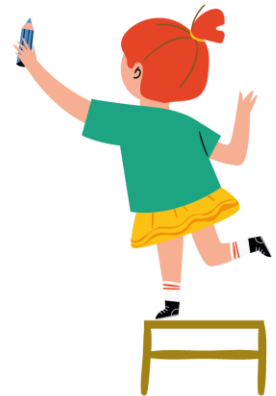
Ankara Time
14:00-16:00

ID: 899 1500 1406
Password: 232425

HEAD OF THE SESSION: Assist. Prof. Dr. Hamiyet KIZIL

Özden Baskan Cansu Demir	<i>Istanbul Rumeli University Istanbul Rumeli University</i>	EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN GROSS MOTOR FUNCTION, TRUNK CONTROL AND LEVEL OF FUNCTIONAL INDEPENDENCE IN CHILDREN WITH CEREBRAL PARALYSIS
Hamiyet Kızıl Esra Karaca Dündar Okan Yıllar	<i>Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University</i>	IN CARE AND TREATMENT OF EXTRAVASATION IN CHILDREN USE OF STABILIZED ALOE VERA GEL
Özge Yaman Behice Belkıs Çalışkan	<i>Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University</i>	UNMET NEEDS IN CHILDHOOD CANCER PATIENTS
Özge Yaman Behice Belkıs Çalışkan	<i>Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University</i>	USE OF PLAY THERAPY IN NURSING CARE
Özge Tahran Zeynep Deniz	<i>Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University</i>	TELEREHABILITATION IN CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY
Çisem Baştarcan Tuğba Öz	<i>Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University</i>	REPRODUCTIVE HEALTH PROBLEMS ENCOUNTERED DURING THE ADOLESCENT PERIOD
Gözde Aksucu	<i>Istanbul Beykent University</i>	APPROACH TO CHILDREN IN DISASTERS ACCORDING TO THE AGE PERIOD
Ezgi Kürkcü Kahraman Beyzanur Akgün Habibe Çelik	<i>Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University</i>	ASSOCIATION OF LEPTIN AND LEPR PARAMETERS WITH PEDIATRIC OBESITY
Çiğdem Kuloğlu Filiz Aslan Tuğçe Çiçekli Taşdemir	<i>Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University</i>	EFFECTS OF EARTHQUAKE ON CHILD HEALTH AND RESPONSIBILITIES OF NURSES

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

24.04.2023
Session-1, Hall-3

Ankara Time
14:00-16:00

ID: 899 1500 1406
Password: 232425

HEAD OF THE SESSION: Assist. Prof. Dr. İsmail SEÇER

Irem Özkorkut Tuana Topsakal Rümeysa Ogan	<i>Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University</i>	MEDICAL NUTRITION THERAPY AND CURRENT NUTRITION ISSUES IN CHILDREN WITH PHENYLKETONURIA
Ülkü Yılmaz Şule Çalışır Kundakçı	<i>Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University</i>	APPROACH TO A FEVER CHILD
Ayşe Ağca Ülkü Yılmaz	<i>Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University</i>	HEART FAILURE AND NURSING CARE IN CHILDREN
Yaren Kaya Yasemin Şahbaz Nergiz Batur	<i>Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University</i>	SUMMARY OF THE LITERATURE ON THE TREATMENT OF SPASTICITY IN PATIENTS DIAGNOSED WITH CEREBRAL PALSY
Atiye Aydın	<i>Taksim Training and Research Hospital</i>	COMMON PEDIATRIC ORTHOPEDIC CASE AND NURSING CARE
Onur Salman Körtelli Ömer Faruk Tiryaki	<i>Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University</i>	DUAL TASK TRAINING in CHILDREN with CEREBRAL PALSY
Ali Şahin Küçükaslan	<i>Istanbul Beykent University</i>	CRISPR/CAS9 GENE THERAPY IN SMA
Meltem Çatalbaş	<i>Kütahya Health Sciences University</i>	FOCUSED ETHNOGRAPHIC RESEARCH OF CHILDREN WHO ARE OBESE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES AS WELL AS THE ASSOCIATED ETHICAL CONSIDERATIONS
Özge Çonak İsmail Seçer Doruk Kaan Baran	<i>Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University</i>	AUTISM AWARENESS: A GOOGLE TRENDS BASED TIMES SERIES ANALYSIS

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

24.04.2023
Session-1, Hall-4

Ankara Time
14:00-16:00

ID: 899 1500 1406
Password: 232425

HEAD OF THE SESSION: Assist. Prof. Dr. Pınar HAMURCU

Meryem Altıntaş	Dicle University	PRESENTATION AND STIGMATIZATION OF JUVENILE PUSHED TO CRIME IN INTERNET NEWS WEBSITES
Taha Tuna Kaya	Sivas Cumhuriyet University	THE ROLE OF TRADITIONAL GAMES IN CHILDREN'S LANGUAGE DEVELOPMENT: THE SAMPLE OF SIVAS CHILDREN GAMES
Pınar Hamurcu Irem Nur Şahin	Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University	MALNUTRITION IN CHILDHOOD
Gülçin Elif Yücel	Istanbul Beykent University	THE IMPORTANCE OF DEVELOPING FINANCIAL LITERACY OF CHILDREN
Zeynep Deniz Seven Fatma Alisinanoğlu Aslihan Keskin	Istanbul Esenyurt University Fatih Sultan Mehmet Vakıf University Istanbul Police Department	OTTOMAN CHILDREN'S CLOTHING: FIVE CENTURIES OF CHANGE
Gencay Çubuk	Trakya University	ASSESSMENT OF INFLATABLE ARCHITECTURE FOR DESIGNING CHILDREN'S SPACES
Melek Atar Duran Gözde Ekşioğlu Çetintahra	Karşıyaka Municipality Dokuz Eylül University	AN INVESTIGATION FOR CHILD-FRIENDLY STREET ON THE CONTEXT OF SPATIAL CRITERIA: THE CASE OF GIRNE BOULEVARD, KARSIYAKA
Hüseyin Küçükoğlu Gözde Ekşioğlu Çetintahra	Dokuz Eylül University Dokuz Eylül University	AN APPROACH OF THE CHILD-FRIENDLY CITY THROUGH THE PHYSICAL SPACE INTERFACES
Fatma Betül Hoşcan	Uludağ University	FASHION AS AN ELEMENT THAT CONSTRICTED CHILDREN'S SPACE

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

25.04.2023
Session-2, Hall-1

Ankara Time
11:30-13:30

ID: 899 1500 1406
Password: 232425

HEAD OF THE SESSION: Assoc. Prof. Dr. Celal GÜLŞEN

Hande Zeynep Kayan	Mimar Sinan Fine Arts University	CHILD AND SPACE: FLEXIBLE APPROACHES TO SUPPORT CREATIVITY
Kanan İbrahimli	İstanbul University	PROCESSING OF CHILDREN'S PERSONAL DATA
Nurten Zeliha Şahin	Manisa Celal Bayar University	SEEKING A BALANCE BETWEEN THE CHILD'S WILL AND THE BEST INTERESTS: HIDANAH INSTITUTION AND RIGHT OF CUSTODIANSHIP
Celal Gulsen	İstanbul Beykent University	PLAY IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND DEVELOPMENT PROCESS
Celal Gulsen Habibe Tokuşlu	İstanbul Beykent University İstanbul Beykent University	ALTERNATIVE EDUCATION MODELS IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION
Gizem Kolbaşı-Muyan	İzmir Katip Çelebi University	THE EXAMINATION OF THE PRINCIPLE OF THE BEST INTERESTS OF THE CHILD IN THE CONTEXT OF FAMILY REUNIFICATION IN EUROPEAN UNION LAW: THE JUDGMENT OF CHAVEZ-VILCHEZ
Emrah Bulduk Nurten Bulduk	Tallinn University Van SGDD-ASAM/UNICEF	THE PLACE OF REFUGEE, ASYLUM AND MIGRANT CHILDREN IN THE DIGITAL CHILDREN'S RIGHTS DISCUSSION
İmanov Elmar Vagif Ofelia Mammadova	Soul Psychology and Speech Development Center	CORRELATION OF PHYSICAL EDUCATION BEHAVIORS IN ADULTS WITH AUTISM SYNDROME
Mehmet Eren Ucuozglu	İstanbul Beykent University	SUITABLE FOOTWEAR FOR CHILDREN

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

25.04.2023
Session-2, Hall-2

Ankara Time
11:30-13:30

ID: 899 1500 1406
Password: 232425

HEAD OF THE SESSION: Assist. Prof. Dr. Özge ÇONAK

Fatih İkiz	<i>İstanbul University</i>	IDEALIZING THE CHILD THROUGH LITERARY TEXTS: THE CASE OF EARLY REPUBLICAN PERIOD IN TURKEY
Müslüm Engin	<i>Social Sciences University of Ankara</i>	A CRITICAL LOOK AT REFIK DURBAŞ'S WORK TITLED ÇAYLAR ŞİRKETİTEN FROM THE PERSPECTIVE OF CHILD LABOR
Mariye Çelik Selçuk Uygun	<i>Süleyman Demirel University Süleyman Demirel University</i>	CHILDREN'S LOVE OF NATURE AND ANIMALS (EXAMPLE OF ÇOCUK SESİ MAGAZINE)
Zeynep Çolak	<i>Ege University</i>	AN EVALUATION OF FURÜZAN'S "PARASIZ YATILI" [THE FREE BOARDING SCHOOL] IN THE CONTEXT OF CHILDREN'S LITERATURE
Şeyma Han	<i>Hatay Mustafa Kemal University</i>	EXAMINATION OF CEMİL KAVUKÇU'S BOOK WE MUST DO SOMETHING INTERESTING IN TERMS OF SUBJECT MATTER AND CHILDREN'S REALITY
Emine Özlek Ümmü Gülsüm Altınır Bozlak	-	ANALYSIS OF YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'S WORK NAMED "HEP O ŞARKI" IN TERMS OF CHILDREN'S LITERATURE
Hamide Elif Üzümcü	<i>University of Padua</i>	"CHILDREN ARE HUMANBEINGS": YAŞAR KEMAL'S CONTRIBUTIONS TO CHILDHOOD STUDIES
Mehmet Enver Erbil	<i>İstanbul University</i>	REVIEWING THE PERSPECTIVE OF POLAND SOCIETY ON POOR AND SICK CHILDREN IN THE XIX. CENTURY THROUGH THE SHORT STORY NAMED "JANKO MUZYKANT" OF HENRYK SIENKIEWICZ
İsmail SEÇER Sündüz ŞAHİN Özge ÇONAK Muhamet KAYA	<i>İstanbul Beykent University İstanbul Beykent University İstanbul Beykent University İstanbul Beykent University</i>	AN EXAMINATION OF THE PROBLEMS OF REFUGEES AND REFUGEE CHILDREN IN TERMS OF HEALTH SERVICES IN TURKEY

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

25.04.2023
Session-2, Hall-3

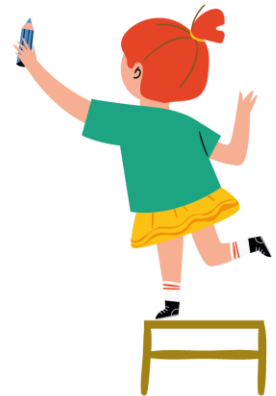
Ankara Time
11:30-13:30

ID: 899 1500 1406
Password: 232425

HEAD OF THE SESSION: Assist. Prof. Dr. Saniye Teze

Uğur Ata Cemil Çelik Naile Esra Saka	<i>İstanbul Forensic Medicine Institute İstanbul Forensic Medicine Institute Tekirdag Namık Kemal University</i>	SIMILAR CRIMES AND DIFFERENT RESULTS IN CHILD CRIMINAL RESPONSIBILITY: A CASE REPORT
Uğur Ata Cemil Çelik Naile Esra Saka	<i>İstanbul Forensic Medicine Institute İstanbul Forensic Medicine Institute Tekirdag Namık Kemal University</i>	IMPORTANCE OF EDUCATION IN CHILD CRIMINAL RESPONSIBILITY: CASE REPORT
Cüneyt Destan Cenger Berfin Gülkaya Güzel	<i>İstanbul University İstanbul University</i>	SUICIDAL ATTEMPT BY A TEENAGER WITH ACCESS TO FIREARMS
Oya Eryiğit Günler	<i>Karamanoğlu Mehmetbey University</i>	SOCIAL IMPACTS OF CLIMATE CHANGE ON CHILDREN
Şehnaz Ceylan Nida Kılınç Gülbahar Kızılboğa	<i>Karabük University Karabük University Karabük University</i>	INVESTIGATION OF THE OPINIONS OF STUDENTS STUDYING IN CHILD DEVELOPMENT PROGRAM ON CAREER CHOICE
Saniye Teze	<i>Gaziantep University</i>	PRESCHOOL CHILDREN AND ANGER
Ismail Seçer Sümeyye Ulaş	<i>Atatürk University Atatürk University</i>	ADAPTATION OF THE CHILD ANXIETY AND DEPRESSION SCALE-REVISED FORM TO TURKISH CULTURE: NON-CLINICAL SAMPLE
Pınar Ezgi Burç	<i>Ege University</i>	SOCIALIZATION PROCESS AND SOCIAL SKILL EDUCATION ON CHILDREN WITH AUTISM
Nergiz Batur Ali İlez	<i>İstanbul Beykent University İstanbul Beykent University</i>	SUMMARY OF LITERATURE ON VIRTUAL REALITY APPLICATIONS IN CEREBRAL PALSY

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY CHILDREN'S STUDIES CONGRESS-IV

25.04.2023
Session-2, Hall-4

Ankara Time
11:30-13:30

ID: 899 1500 1406
Password: 232425

HEAD OF THE SESSION: Assist. Prof. Dr. Öznur YILMAZ GONDAL

Çimen Ölçay Deran Oskay	Gazi University Gazi University	EXAMINATION OF NEUROLOGICAL STATUS, MOTOR PERFORMANCE AND SENSORY PROCESSING IN CHILDREN WITH A HISTORY OF ATTENTION DEFICIT AND HYPERACTIVITY DISORDER-PILOT STUDY
Tuğba Canbulut Esmâ Erđin	Istanbul University-Cerrahpaşa Istanbul University-Cerrahpaşa	EVALUATIONS OF CHILD LABOUR BY ADULTS WHO WORKED IN THEIR CHILDHOOD
Bedia Yıldırım	Aksaray University	SLEEP QUALITY, EFFECTIVE SLEEP ECOLOGY AND APPLIED METHODS IN CHILDREN
Hatice Kılınçer	Bingöl University	PERCEPTION AND ATTITUDES OF DIGITAL GAMERS TOWARDS GOD SIMULATION GAME
Nimet Ferah	Bingöl University	DANGERS AND RISKS IN THE DIGITAL WORLD IN PERSPECTIVES OF RELIGION AND MORAL DEVELOPMENT: SATANIC IMAGERY AND MESSAGES IN THE UNDERTALE VIDEO GAME
Öznur Yılmaz Gondal	Istanbul Beykent University	CAN WE PREVENT POOR FEEDING AND HYPERNATREMIC DEHYDRATION IN NEWBORN?
Mehmet Kasap Bahar Çolak Ahmet Büyüksalvarcı	Necmettin Erbakan University Karadeniz Technical University Necmettin Erbakan University	ASSESSMENT OF PARENTAL AWARENESS ON CHILDREN'S DIETARY BEHAVIORS AND FOOD-BEVERAGE CONSUMPTION IN ALL- INCLUSIVE CONCEPT HOTELS: A CROSS- SECTIONAL STUDY
Sinem Erdin Ceyda Demirel Edibe Çelik	Istanbul Beykent University/ Istanbul University Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University	NUTRITION EDUCATION IN PRESCHOOL CHILDREN: SITUATION IN TÜRKİYE AND THE WORLD, NUTRITION EDUCATION PROGRAMS
Eda Balcı Sultan Begüm Arslan	Istanbul Beykent University Istanbul Beykent University	CURRENT NUTRITIONAL APPROACHES IN AUTISM SPECTRUM DISORDER
Aslihan Atar Volkan Özkaya	Istanbul Beykent University Istanbul Medipol University	NUTRITIONAL STATUS IN CHILDREN WITH NEUROLOGICAL DISORDERS

THANK YOU SPEECH

Assoc. Prof. Dr. Celal GÜLŞEN – İstanbul Beykent University Faculty of
Health Sciences -Head of Child Development Department

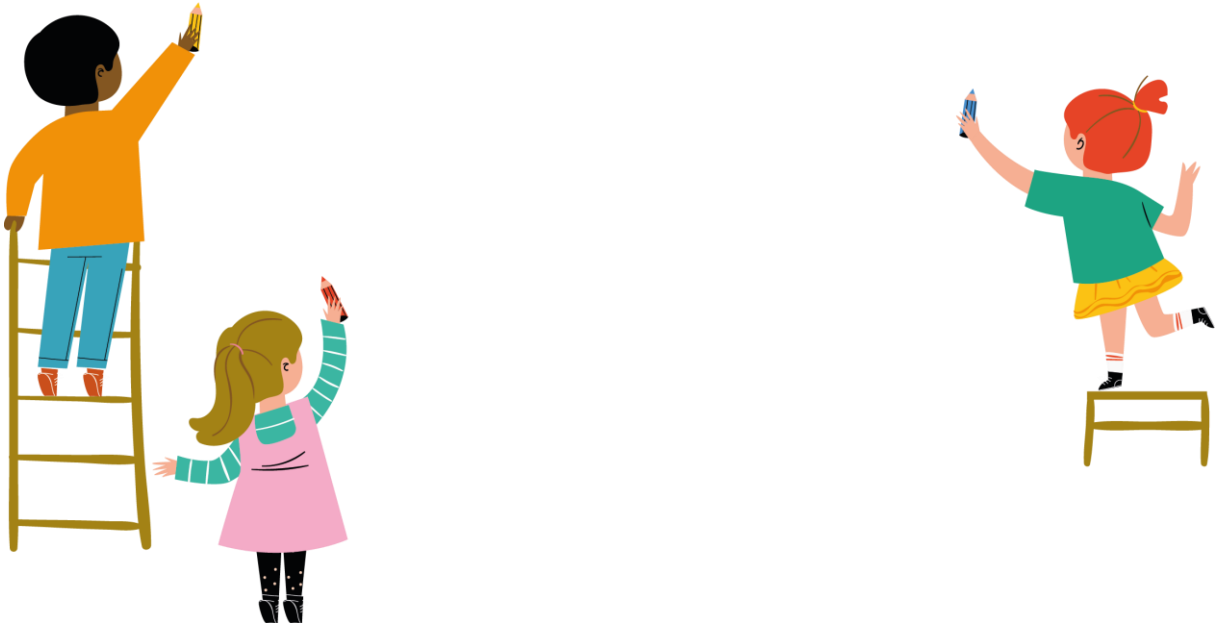

PHOTO GALLERY

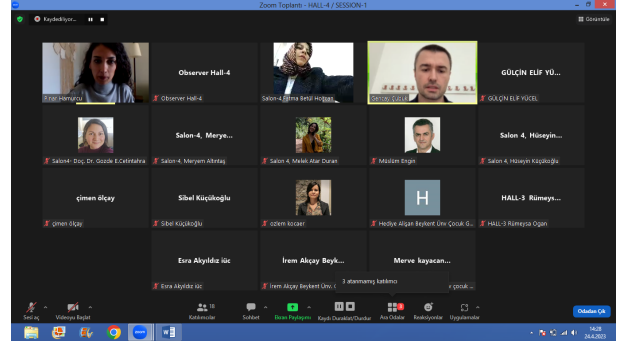
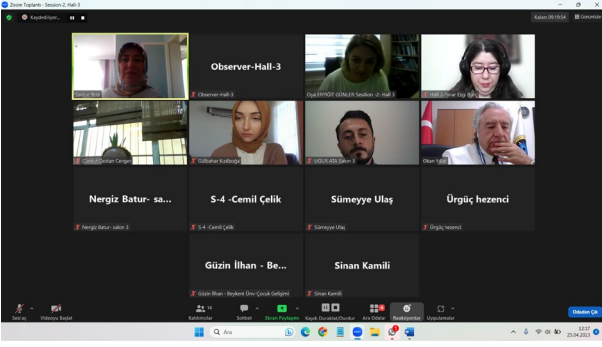
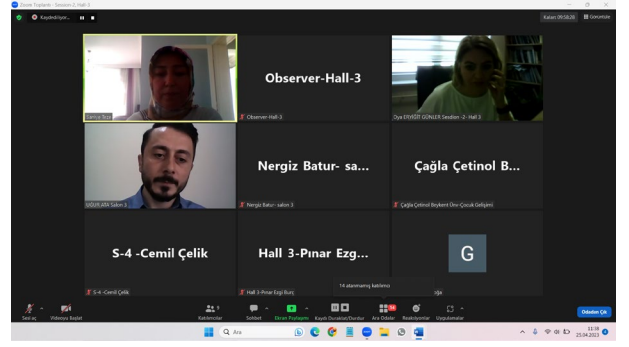
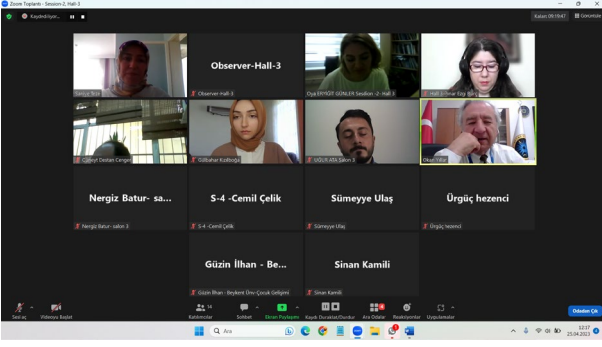
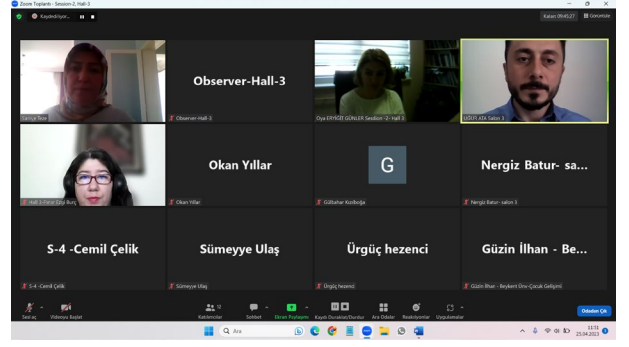
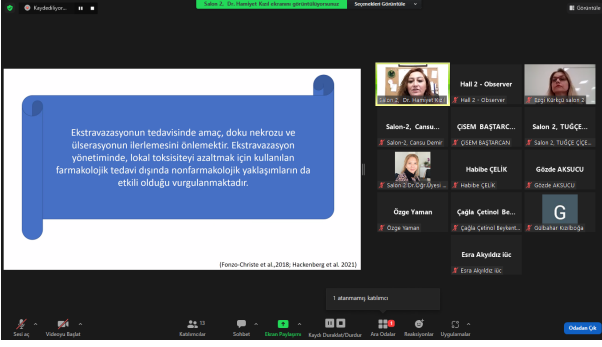
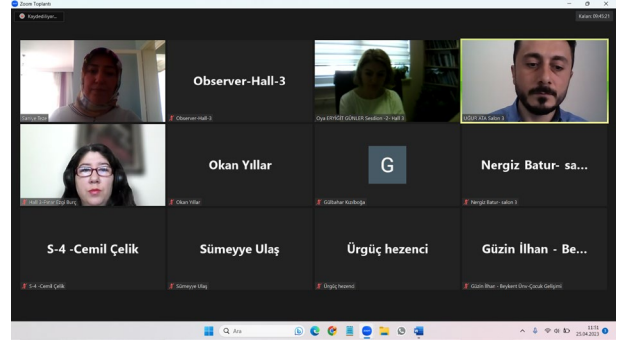
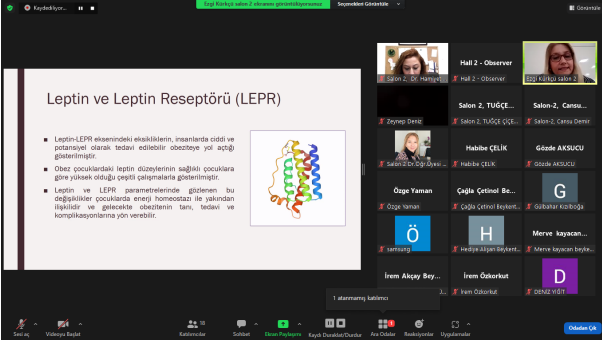
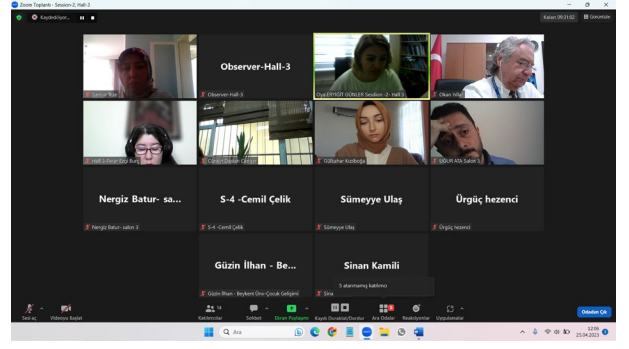
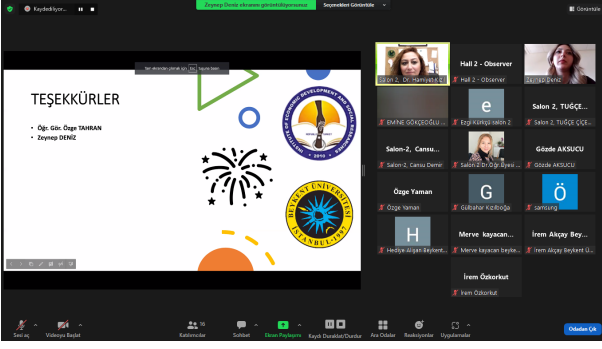

PHOTO GALLERY

PHOTO GALLERY

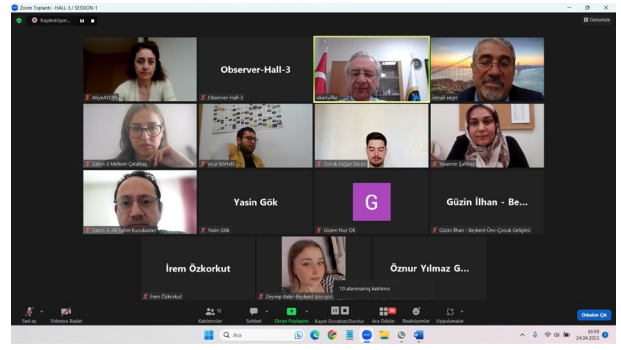
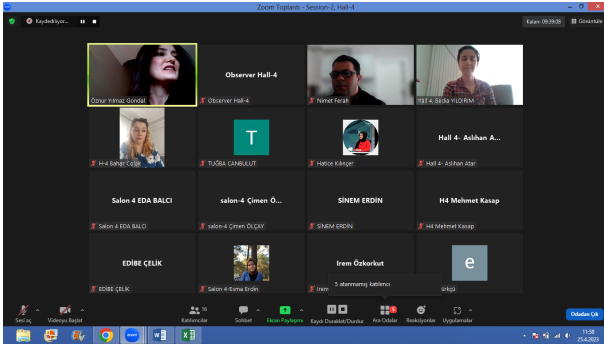
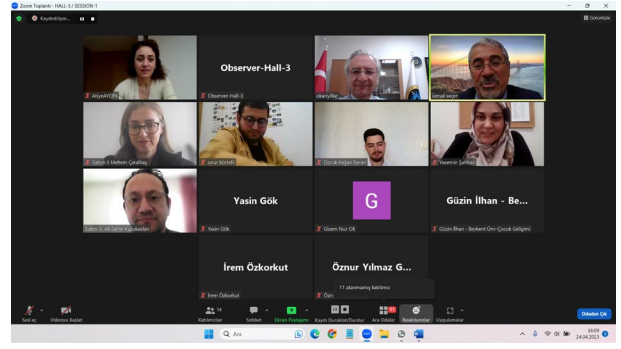
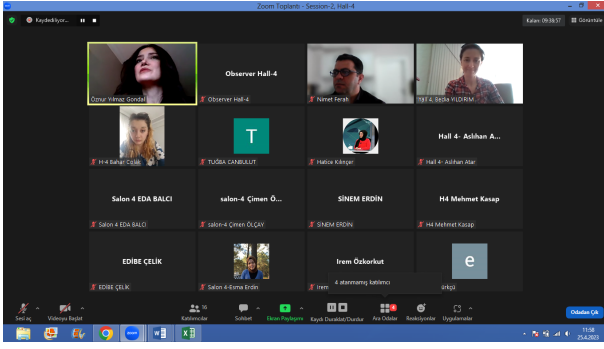
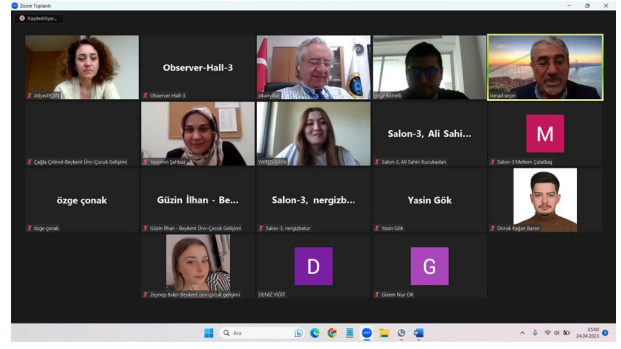
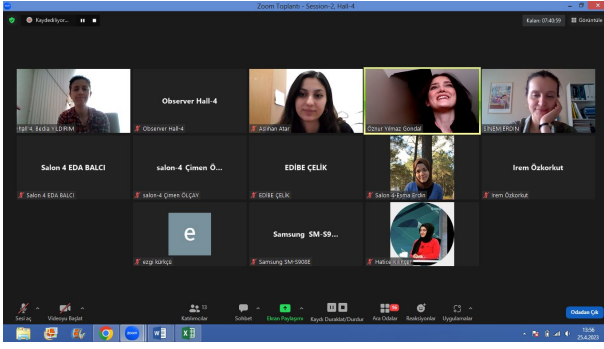
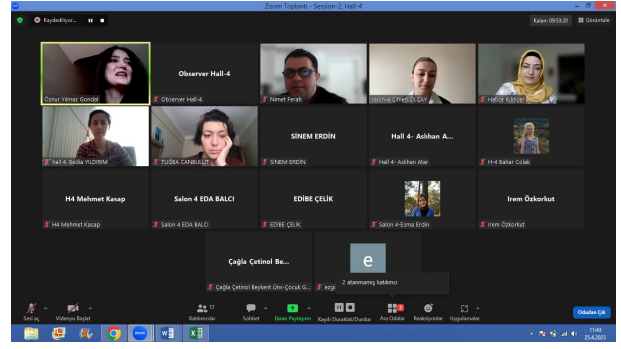
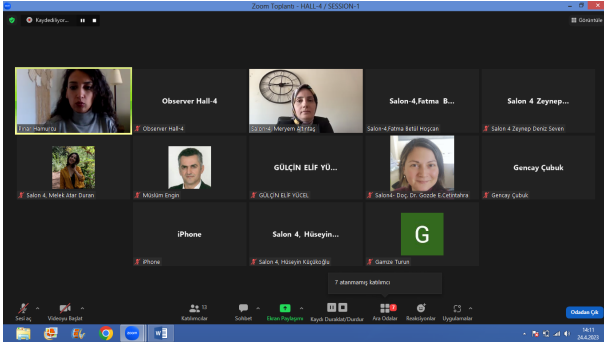
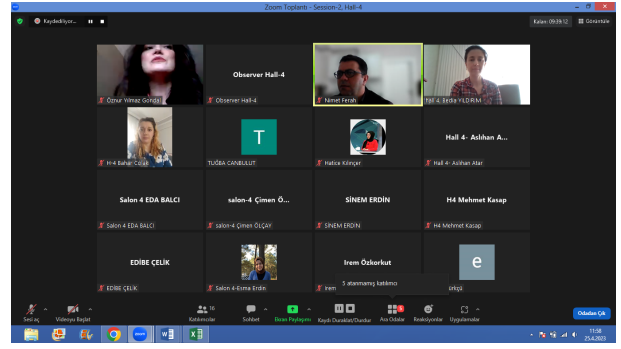
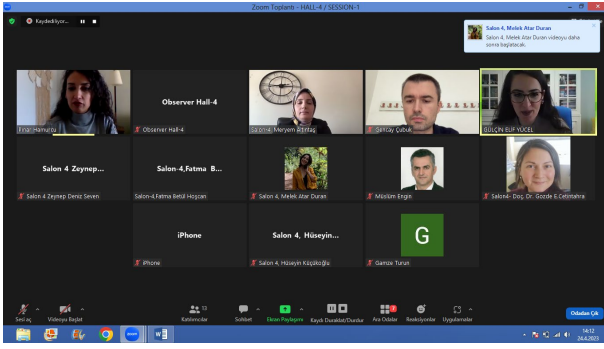

PHOTO GALLERY

PHOTO GALLERY

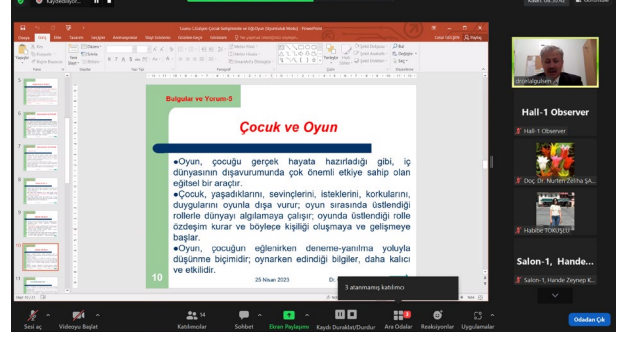
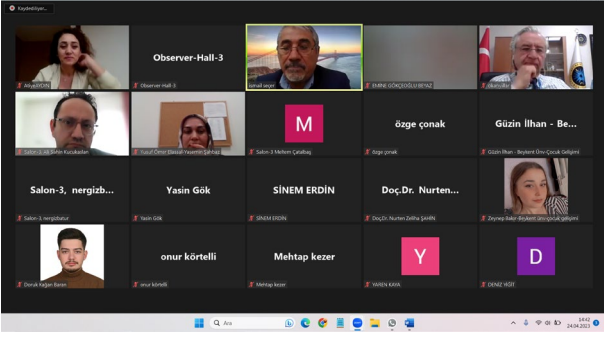
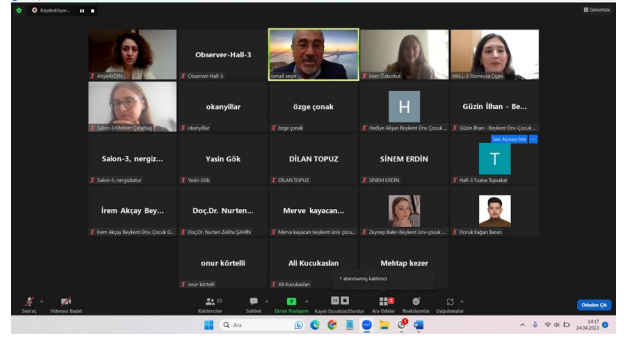
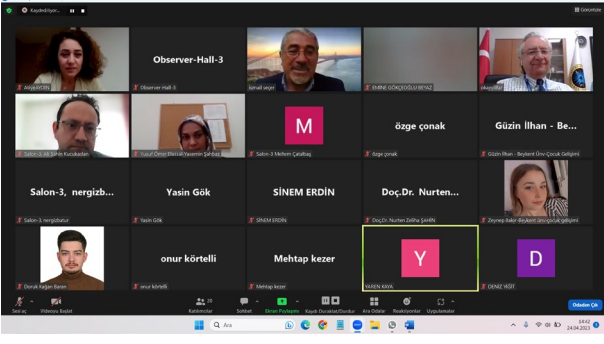
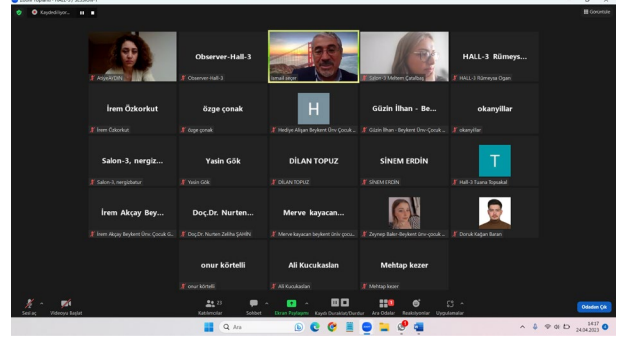
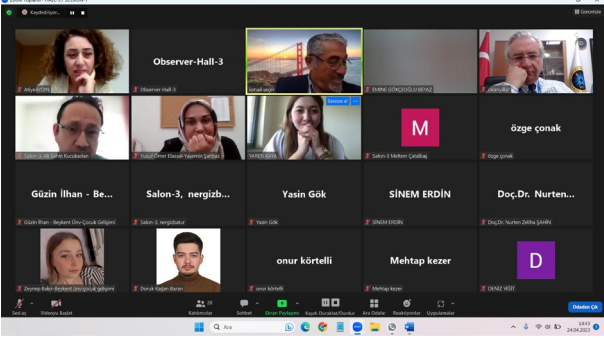
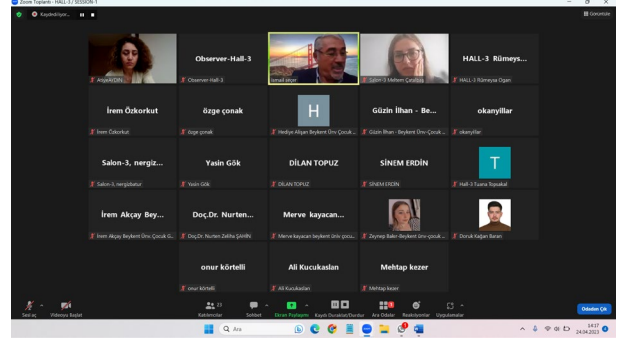
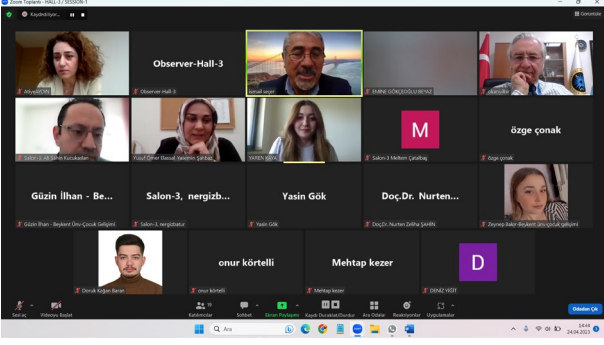
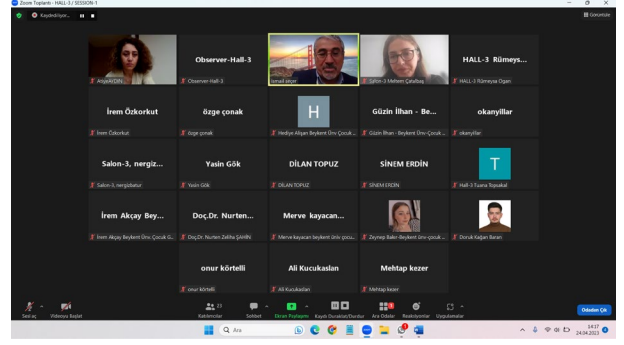
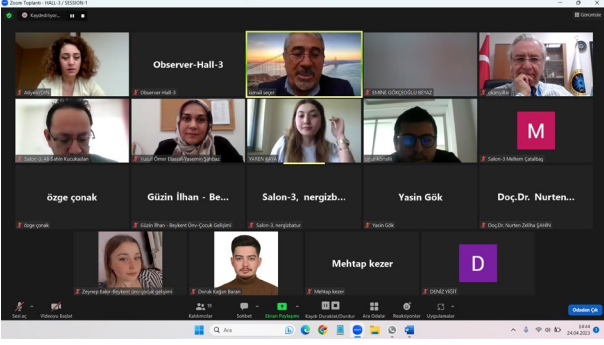

PHOTO GALLERY

PHOTO GALLERY

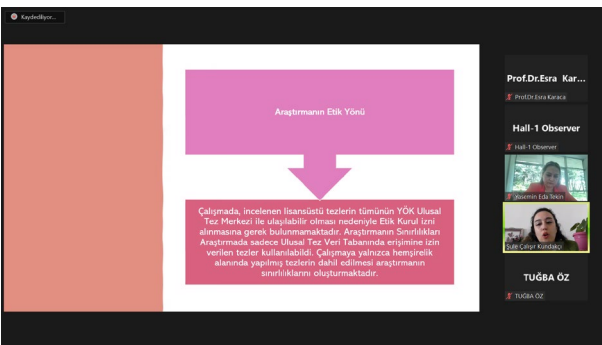
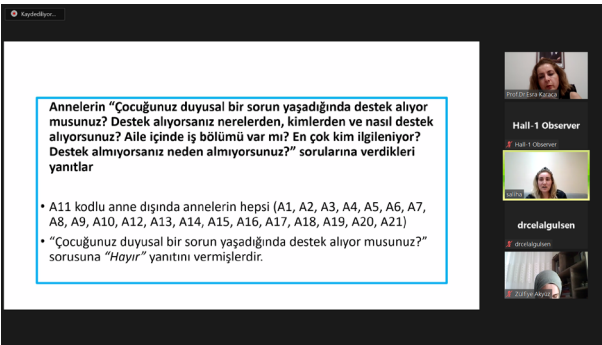
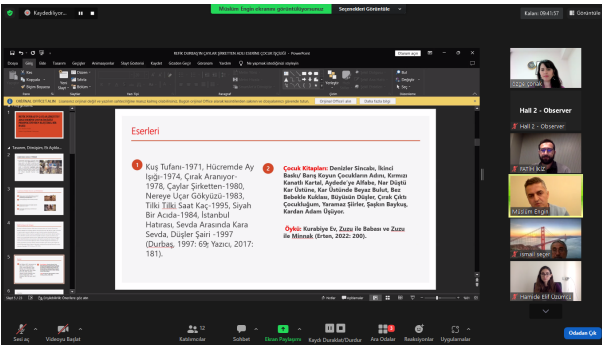
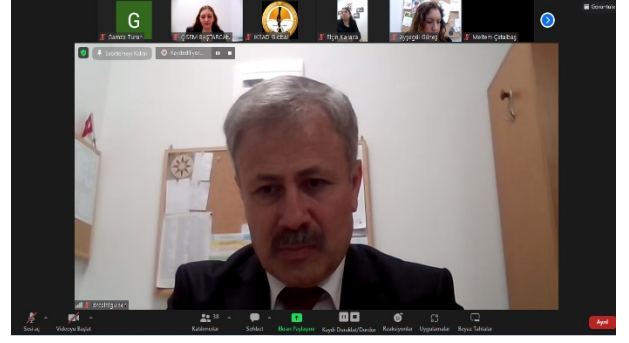
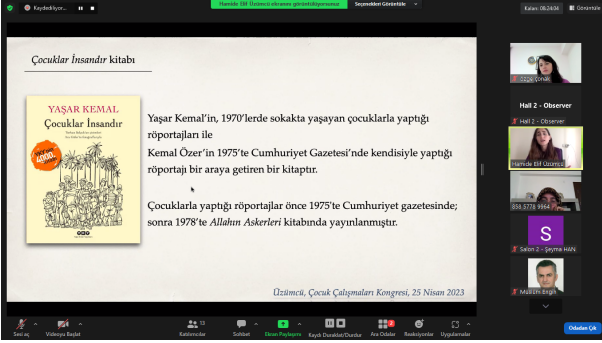
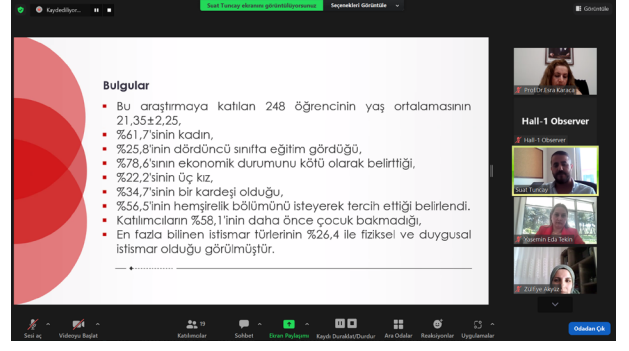

PHOTO GALLERY

PHOTO GALLERY

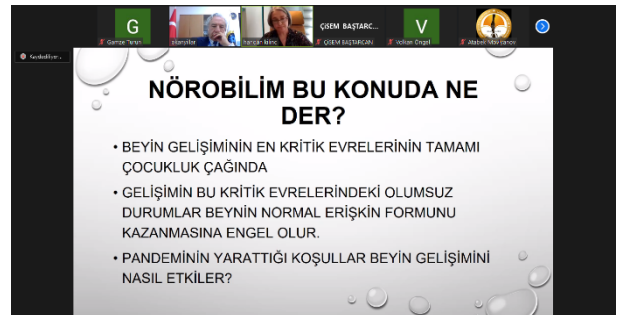
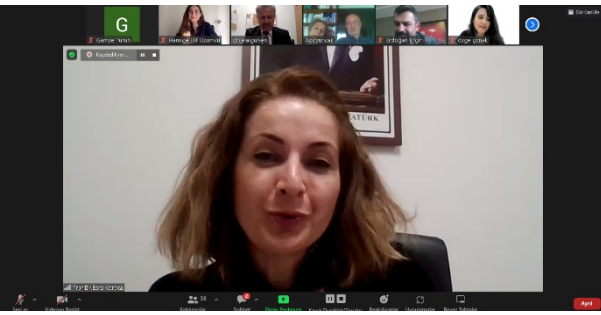
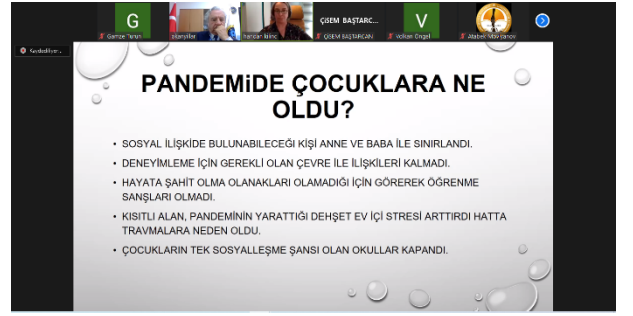
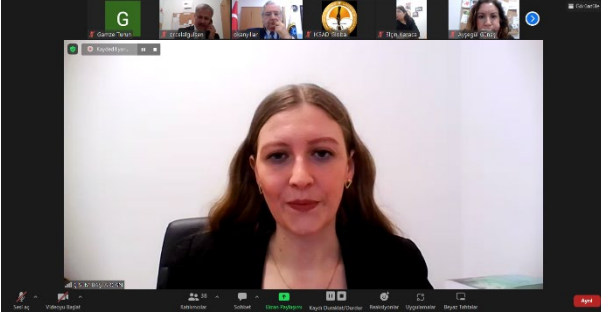

PHOTO GALLERY

PHOTO GALLERY

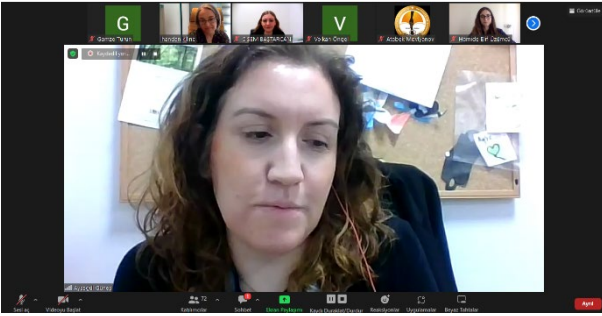
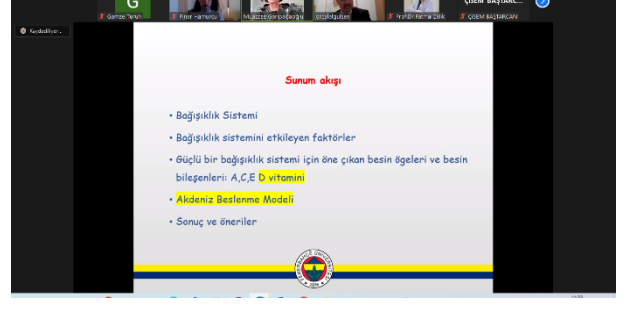
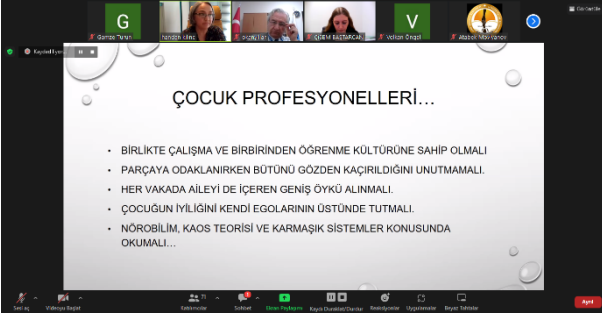
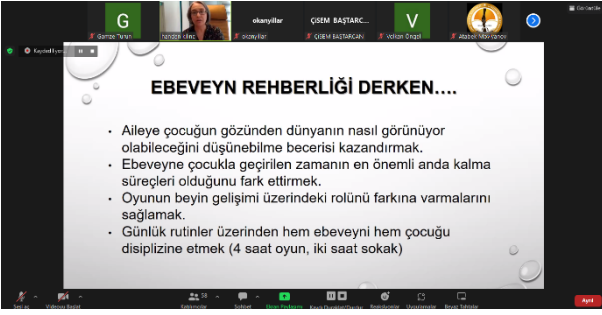
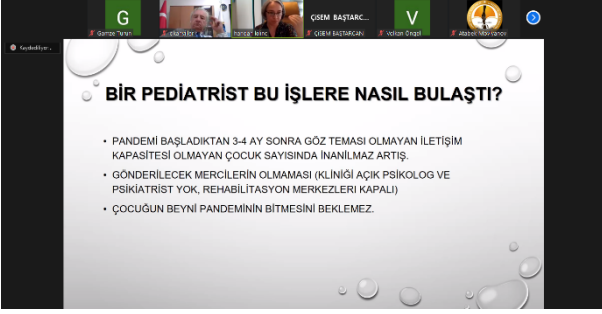
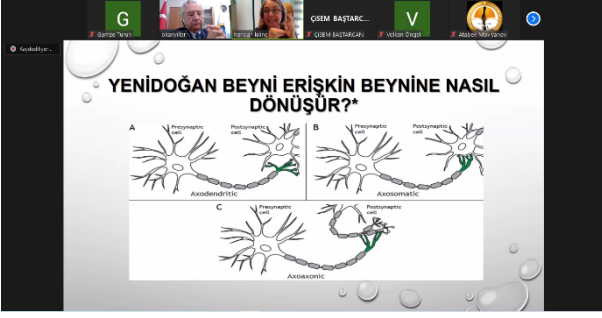

PHOTO GALLERY

PHOTO GALLERY

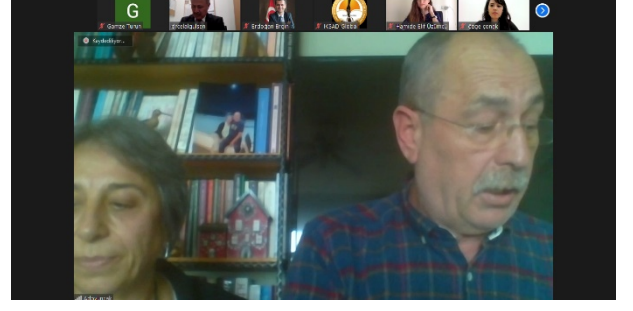
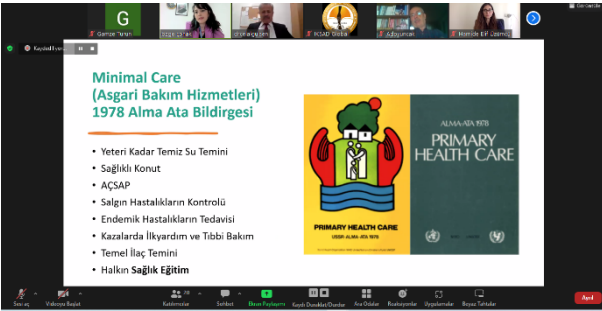
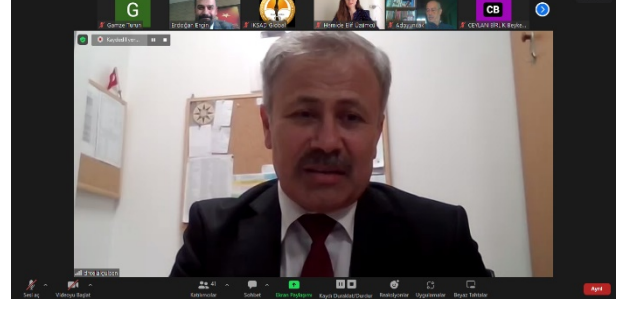
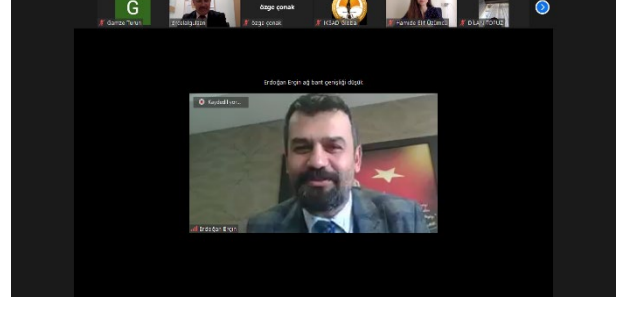

PHOTO GALLERY

PHOTO GALLERY

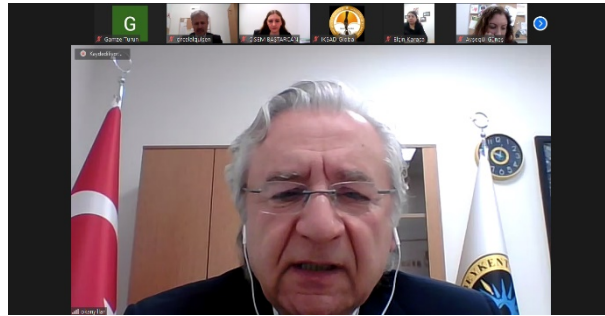
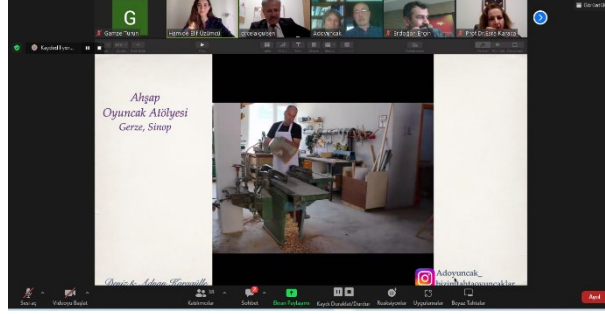

PHOTO GALLERY

PANEL PRESENTATIONS

PEDİATRİK VE ADOLESAN GRUPTA EGZERSİZ PROGRAMI OLUŞTURMA

YASEMİN ŞAHBAZ

ORCID: 0000-0002-3711-8761

NERGİZ BATUR

ORCID: 0009-0004-7603-8715

ALİ İLEZ

ORCID: 0009-0008-3286-2074

ÖZET

Giriş: Gelişen teknolojiyle beraber sedanter yaşam şeklinin yaygınlaşması, kronik hastalıkların başlangıcının çocukluk dönemlerinden itibaren görülmeye başlaması ve çocuk anatomisi ve fizyolojisinin yetişkinlerden farklı olması pediatrik popülasyona özel egzersiz programı oluşturmayı gerektirmektedir.

Çocuklarda Egzersiz Yapmanın Yararları: Egzersiz eğitim programlarının faydası sadece fiziksel özelliklerin ve fonksiyonların iyileşmesi ile karakterize değildir. Aynı zamanda bilişsel fonksiyonları geliştirerek yaşam kalitesini artırmaktadır.

Yetişkin ve Çocuklarda Egzersiz Fizyolojisinin Farklılıkları: Çocukların kardiyopulmoner hacmi yetişkinlere göre daha küçük olduğu için çocuklarda daha düşük VO₂max görülür. Kan hacmi ve total hemoglobin daha düşük olduğu için O₂ taşıma kapasitesi daha düşüktür. İstirahat kalp hızı ise daha yüksektir. Bu gibi farklılıklardan dolayı Çocuğun yaşı, fiziksel durumu, herhangi bir hastalık varlığı gibi çeşitli durumlarda egzersiz reçetesinin içeriği değişmekte ve tamamen çocuğa yönelik olmaktadır. Gelişim döneminde olan çocuğun egzersiz reçetesi oluşturulurken egzersizin şiddeti, süresi yoğunluğu ve içeriği tamamen çocuğa uygun tasarlanmalıdır.

Sağlıklı Çocuk ve Adölesanlarda Fiziksel Aktivite Süreleri: Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberine göre 1-4 yaş grubunda günde 180 dk, 5-11 yaş grubunda 60 dk, 12-18 yaş grubunda günde 60 dk fiziksel aktivite önerilmektedir. Çocuklarda ve adölesanlarda fiziksel aktivite seviyesi belirlenirken yaş, fiziksel uygunluk, fiziksel çevre, eğlenceli olması, devamlılığın sağlanması gibi pek çok faktöre dikkat edilmelidir.

Pediyatrik Hastalıklarda Fiziksel Aktivite ve Egzersiz: Herhangi bir hastalığa sahip olan çocuklar ve ergenlerde patoloji temelli egzersiz reçetesi çizilmelidir. Örneğin günümüzün en büyük problemlerinden olan obezite kaynaklı sorunların giderilmesi için egzersiz reçetesi oluştururken fiziksel seviyeyi artırıp, yaşa uygun olan bir kilo hedeflenebilir. Bunun için de egzersiz reçetesi içerisine su içi egzersizler gibi farklı ve ulaşılabilir egzersizler eklenip hem kardiyorespiratuar dayanıklılık artırılır hem de hedeflenen kiloya ulaşılabilir.

Anahtar Kelimeler: Egzersiz programı, pediatri, adölesan, fiziksel aktivite

GİRİŞ

Çocukluk ve ergenlik, hareket becerilerini geliştirmek, sağlıklı alışkanlıklar edinmek ve yaşam boyu bunu sürdürme alışkanlığı kazanmak için kritik dönemlerdir. Çocuklarda ve ergenlerde düzenli fiziksel aktivite sağlığı ve zindeliği artırır. Hareketsiz olanlarla karşılaştırıldığında, fiziksel olarak aktif gençlerin daha yüksek düzeyde kardiyorespiratuar fitness seviyesi ve daha güçlü kasları vardır. Fiziksel olarak aktif olan çocuklar ayrıca tipik olarak daha az vücut yağına ve daha güçlü kemiklere sahiptir.

Çocukların fiziksel olarak aktif olması sadece fiziksel özelliklerinin sağlıklı olmasını sağlamaz ayrıca okul çağındaki çocuklar için beyin sağlığına faydaları da vardır, bunlar arasında bilişin gelişmesi ve depresyon semptomlarının azalması örnek olarak gösterilebilir. Kanıtlar, fiziksel aktivitenin çocuklar için bilişsel bellek işlevlerini, yürütücü işlevi, işleme hızını, dikkati ve akademik performansı iyileştirdiğini göstermektedir.

Düzenli olarak aktif olan gençlerin de sağlıklı bir yetişkinlik yaşama şansı daha yüksektir. Çocuklar ve adölesanlar genellikle kalp hastalığı, hipertansiyon, tip 2 diyabet veya osteoporoz gibi kronik hastalıklar geliştirmezler. Bununla birlikte, mevcut kanıtlar, obezite ve bu hastalıklar için yüksek insülin, kan lipitleri ve

PANEL PRESENTATIONS

kan basıncı gibi diğer risk faktörlerinin çocuklarda ve ergenlerde giderek daha fazla ortaya çıktığını göstermektedir.

Çocuklarda Egzersiz Yapmanın Faydaları:

Egzersiz uygulamaları; primer ve sekonder korumayı sağlaması, sistematik olması, vücuttaki tüm sistemleri etkilemesi, güvenli, ekonomik ve ulaşılabilir olmasıyla sağlık hizmetleri açısından benzersiz bir araçtır. Egzersiz alışkanlığı olan bir bireyde bazı fizyolojik adaptasyonlar görülür. Egzersiz yapmanın özel olarak çocuklarda görülen faydalarından önce genel olarak her yaş grubunda görülen kazanımlarından bahsetmeyi yararlı görüyoruz. Bu yararlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Aerobik Egzersize Bağlı Kazanımlar

Egzersiz eğitimi sonucu; ATP sentezi kabiletinin artması, miyoglobinin sayısının artması, mitokondrilerin yüzey alanının, sayısının ve boyutunun artması, oksidatif metabolik yollarda görev alan enzimlerin ve proteinlerin aktivasyonunun artması, kas içi yağ ve karbonhidrat depolayabilme özelliğindeki artış, tip1 liflerin kesit alanındaki artış, az miktarda kas kütleindeki artış, kaslardaki kılcal damar yoğunluğundaki artış, osteoblast hücreler aracılığıyla yeni kemik oluşumu, ligament, tendon, doku fonksiyonunun korunması aerobik egzersizin kas iskelet sisteminde meydana getirdiği değişiklikler arasındadır.

Kardiyak hipertrofi, istirahat kalp hızındaki düşüş, atım hacmindeki artış, kan hacmindeki ve hemoglobinde görülen artış kardiyovasküler sistemde meydana gelen adaptasyonlardır.

Aerobik egzersiz, kolon hareketlerini artırarak gastrointestinal sistemi, yeni nöron gelişimini uyararak ve nörodejenerasyonu azaltarak sinir sistemini de etkileyerek multifaktöriyel faydalar sağlar.

Anaerobik Egzersize Bağlı Kazanımlar

Hızlı kasılan tip2 liflerinin çapının artması ve kas hipertrofisini görülmesi, ventriküler hipertrofi olması, katekolaminlerin, kortizol, testosteronun, büyüme hormonunun, IGF1 gibi anabolik hormonların salgılanmasının artması anaerobik egzersizin sağladığı faydalar arasında gösterilebilir (Ehrman et al., 2018). Literatürde çocuklar üzerinde yapılan çalışmalara baktığımızda egzersiz yapmanın; fitness düzeyinde, kemik sağlığında, vücut kompozisyonunda ve psikososyal becerilerdeki gelişime odaklandığını görüyoruz. Yapılan bir sistematik derleme çalışmasında, çocukluk ve adölesan dönemde daha yüksek kardiyorespiratuar fitness seviyesine sahip olan çocuklarda; ilerleyen yaşlarda koroner kalp hastalığı, metabolik sendrom, diyabet, adipoz dokudaki artış gibi olumsuz sonuçların görülme sıklığı anlamlı olarak daha düşük çıkmış ve artan fitness seviyesi uzun ömürle ilişkilendirilmiştir (Ruiz et. al., 2009).

Vücut kitle indeksinin obeziteyle olan ilişkisini düşündüğümüzde vücut kitle indeksini belli bir sınırdan tutmak kardiyovasküler hastalıkların risk faktörlerini elimine etmeye yardımcı olabilir. Obez çocuklar üzerinde yapılan bir çalışma, haftada 3-5 gün, günde 30-60 dakika orta şiddette yapılan egzersizin VKİ'ni azaltabileceğini göstermiştir (Leavitt, 2008). Yapılan bir çalışmada preadölesan yaş grubundaki obez bireylerde direnç, aerobik ve esneklik egzersizlerini içeren ve diyet ile davranış değişikliklerini kombinleyen bir program hazırlanmıştır. Kontrol grubu olarak belirlenen gruba ise diyet, davranış değişiklikleri ve yürüyüş programı çizilmiştir. 10 haftalık eğitim sonucunda her iki grupta da VKİ anlamlı ölçüde azalırken sadece deney grubunda vücut yağ yüzdesi anlamlı oranda azalma gösterdiği bulunmuştur (Sothorn et. al., 2000).

Adölesan dönemde egzersiz türlerinin kemik gelişimine olan katkısını inceleyen bir çalışmada katılımcılar 3 gruba ayrılmıştır. 1. gruba alt ekstremiteye yük bindiren sporlar, 2. gruba yüzme gibi yük bindirmeyen sporlar, 3. gruba ise hiçbir egzersiz programı çizilmemiştir. 18 aylık eğitim sonucunda basketbol, karate, judo gibi ekstremiteye yük bindiren egzersizleri yapan 1. grupta alansal kemik mineral yoğunluğu çok daha yüksek bulundu ($p<0.001$). 22 çalışmanın dâhil edildiği bir sistematik derleme çalışmasında prepubertal dönemdeki çocukların egzersiz yapması kemik mineral yoğunluğunu %0,6-%1,7 oranında artırabileceği bulunmuştur. 10-17 yaş grubunda 10 farklı sporun (futbol, basketbol, voleybol, atletizm, judo, karate, kung fu, jimnastik, beyzbol ve yüzme) kemik gelişimine olan katkısının incelendiği bir çalışmada alt ekstremite ve tüm vücut kemik mineral yoğunluğuna hizmet eden spor futbol olarak bulunurken üst ekstremite kemik mineral

PANEL PRESENTATIONS

yoğunluğunu en çok artıran spor jimnastik olarak bulunmuştur. Tüm vücut kemik mineral yoğunluğu değerlendirmesinde ise yüzme en düşük katkıyı yapan spor olarak gözlenmiştir.

Yetişkin bireylerde olduğu gibi çocuk ve adolesan grupta da egzersiz, özgüveni ve benlik saygısını geliştirir. Depresyon ve kaygıyı azaltabilir. Özellikle obez çocuklarda görülen psikopatolojik durumlar için yapılan randomize kontrollü bir çalışmada deney grubunda uygulanan 8 haftalık aerobik egzersiz programı (yürüyüş, bisiklet, dans, kürek çekme gibi egzersizlerin max kalp hızının % 40-59 arasında) sonucunda deney grubunda kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde benlik saygısını geliştirdiği bulunmuştur. Fiziksel aktivite yoğunluğuyla yaşamdan keyif alma düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında 11-15 yaş grubu aralığında yapılan bir araştırmada daha yoğun fiziksel aktivitede bulunan bireylerde daha yüksek yaşam memnuniyeti olduğu gösterilmiştir.

6-18 yaş aralığında yapılan 51 çalışmanın dâhil edildiği bir sistematik derleme çalışmasında fiziksel aktivite artışının bilişsel performansı ve akademik başarıyı olumlu etkileyebileceğine dair orta düzeyde kanıtlar elde edilmiştir.

Yetişkin ve Çocuklarda Egzersiz Fizyolojisinin Farklılıkları

Çocukluk, insan gelişiminin bir parçası olan pek çok özellik için çok özel ve hassas bir dönemdir. Bunların arasında, büyüme (doğa) ve deneyim (beslenme) tarafından desteklenen motor ve işlevsel değişiklikler, çocukların fiziksel uygunluğunun, motor yeterliliğinin ve fiziksel aktivite davranışının mevcut ve gelecekteki gelişiminin performans yörüngelerinde önemli bir rol oynar yetişkinlikte gelecekteki sağlık profilleriyle ilgili olarak. Maksimal performans ve rekabetçi sporlar çocuklukta amaçlanan hedefler olmadığı için; yine de, çocukların yeteneklerini daha iyi anlamak ve egzersiz yönergelerini ve optimizasyonunu tanımlamak çok önemlidir.

Çocuklarda egzersiz fizyolojisinin odak noktası, egzersiz eğitiminin ve fiziksel aktivitenin fizyolojik sistemlerin büyümesi ve gelişmesi ile bunların fiziksel yüklenmeye yanıtları üzerindeki etkileridir. Tipik, normal gelişen çocukların ötesinde, seçkin genç atletlerden kronik hastalığı ve engeli olan çocuklara kadar geniş bir yelpazeyi kapsar.

VO₂max parametresi erişkinlerde egzersiz yoğunluğunu planlarken en sık kullanılan yöntemlerden biridir. Ancak bu durum çocuklar ve ergenlerde değişmektedir. Maksimal O₂ alımına (VO₂max) ulaşmanın kriterlerinden biri, egzersiz yoğunluğundaki artışa rağmen VO₂'de bir platodur. Bu kriter yetişkinlerle ilgili çalışmalarda yaygın olarak kullanılmış olsa da, çocuklar üzerinde yapılan egzersiz testlerinin %50'sinde, çocukların maksimum aerobik güç testi sırasında VO₂max değerine ulaşıp plato seviyesine gelmeden yorulduğu gözlemlenmektedir.

Yapılan bir çalışmada, VO₂max değerine ulaşıp plato VO₂ değeri sabit kalan erkek adolesanlarla, plato değerine ulaşmayıp yorgunluk belirtisi veren adolesanların maksimal kalp hızı (anlamsız ölçüde) daha yüksek olmasına rağmen, her iki grupta da VO₂max ve maksimal solunum değişim oranı (RER) benzer olarak gözlemlenmektedir. Bu sonuçlarla birlikte egzersiz programı planlanırken VO₂max hesaplaması sırasında Vo₂max'ın stabil kaldığı değerden ziyade yorgunluk seviyesine dikkat etmek çocuklar ve adolesanlar için önemlidir.

30 dakikalık bir koşu sırasında, 8-10 yaşındaki kızlarda RER(solunum değişim oranı)'nin, koşu bandında koşan 20-32 yaşındaki kadınlara göre daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Egzersiz ilerledikçe RER oranı kadınlarda değişmezken, kızlarda düşmeye devam ettiği gözlemlenmiştir. Buradan yola çıkarak çocukların egzersiz sırasında yağ tüketim miktarının erişkinlerden daha fazla, karbonhidrat tüketiminin de daha az olduğu bulunmuştur. Egzersiz planlaması yaparken bu durum göz önünde bulundurularak egzersiz yoğunluğu, şiddeti ve süresi ayarlanmalıdır.

Çocuklarda egzersiz sonucunda oluşan kan tepe laktat konsantrasyonları çocuklarda yetişkinlere göre sürekli olarak daha düşüktür. Çocukların anaerobik glikoliz hızının yetişkinlere kıyasla yetersiz olması yorgunluk eşliğinin daha düşük olması anlamına gelir, Düşük maksimal laktat seviyesi, fiziksel aktivite sonrası çocukların tekrar egzersize dönme isteklerinin çok düşük olmasını açıklayabilir.

PANEL PRESENTATIONS

Yaşa bağlı farklılıklar sadece egzersiz sırası ve sonrasında ortaya çıkmaz. Örneğin, dinlenme sırasında kalp atış hızı izleme, enerji harcamasını değerlendirmek için bir araç olarak kullanıldığında, genellikle dinlenme (veya uyku) kalp atış hızı fiziksel aktiviteler sırasında elde edilenden çıkarılır. Aynı şekilde, net O₂ genellikle hareketin enerji maliyetini belirlemek için hesaplanır. Çocukluk döneminde yaş ilerledikçe istirahat kalp hızı seviyesi düşmektedir. Örneğin yapılan bir çalışmada 4-6 yaş aralığında çocukların kalp hızı ortalama seviyesi 100-110bpm iken 15-17 yaşlar arasında kalp hızı ortalama seviyesi 70-80bpm aralığında değişmektedir.

Sağlıklı Çocuk ve Adölesanlarda Fiziksel Aktivite Süreleri

Okul çağındaki gençler (6 ila 17 yaş arası), her gün 60 dakika veya daha uzun süreler boyunca orta ve şiddetli yoğunlukta fiziksel aktivite yaparak önemli sağlık yararları elde edebilir. Bu aktivite, aerobik aktivitenin yanı sıra yaşa uygun kas ve kemik güçlendirme aktivitelerini de içermelidir. Görünen o ki, yetişkinlerde olduğu gibi, sağlık yararlarına ulaşmak için toplam fiziksel aktivite miktarı, herhangi bir bileşenden (sıklık, yoğunluk veya süre) veya belirli aktivite karışımından (aerobik, kas güçlendirme, kemik güçlendirme) daha önemlidir. Buna rağmen, kemik güçlendirme faaliyetleri çocuklar ve genç ergenler için özellikle önemlidir çünkü kemik kütledeki en büyük kazanımlar ergenliğin hemen öncesindeki yıllarda ve ergenlik döneminde gerçekleşir. Ek olarak, doruk kemik kütlelerinin büyük bir kısmı ergenlik döneminin sonunda elde edilir.

Gençlere, yaşlarına uygun, eğlenceli ve çeşitlilik sunan fiziksel etkinliklere katılmaları için fırsatlar ve teşvik sağlamak önemlidir. 6 ila 17 yaş arası çocuklar ve ergenler yıllar 60 dakika (1 saat) veya günde daha fazla orta-şiddetli fiziksel aktivite yapmalıdır

• Aerobik: Günde 60 dakika veya daha fazlasının çoğu ya orta düzeyde veya yoğun yoğunlukta aerobik fiziksel aktivite ve haftada en az 3 gün şiddetli yoğunlukta fiziksel aktivite içermelidir.

• Kas güçlendirme: Günlük 60 dakika veya daha fazla fiziksel aktivitenin bir parçası olarak aktivite, çocuklar ve ergenler haftada en az 3 gün kas güçlendirici fiziksel aktivite içermelidir.

• Kemik güçlendirme: Günlük 60 dakika veya daha uzun süreli fiziksel aktivitelerinin bir parçası olarak, çocuklar ve ergenler haftada en az 3 gün kemik güçlendirici fiziksel aktivite yapmalıdır

6 yaşından küçük çocuklar hızlı büyüme ve gelişme dönemlerinden geçerler. Fiziksel aktivite, büyümeyi ve gelişmeyi artırabilir ve önemli hareket becerilerini öğretebilir. Ebeveynler ve bakıcılar, küçük çocukları fiziksel olarak aktif olmaları için destekleme ve teşvik etmede ve düzenli fiziksel aktiviteye katılımı modellemede kritik bir role sahip olabilir. Fiziksel aktivite bu yaş grubu için iyi tanımlanmamıştır, makul bir hedef tüm yoğunluklarda günde 3 saat aktivite olabilir: hafif, orta veya kuvvetli.

Çocukluk ve ergenlik, hareket becerilerini geliştirmek, sağlıklı alışkanlıkları öğrenmek ve yaşam boyu sağlık ve esenlik için sağlam bir temel oluşturmak için kritik dönemlerdir. 6-17 yaş arası gençler için, kuvvetli yoğunluk, kemik güçlendirme ve kas güçlendirme fiziksel aktiviteleri, haftada 3 veya daha fazla güne dâhil edilmesi gereken önemli bileşenlerdir. Yetişkinlerin aksine, gençlerde tipik olarak kronik hastalıklar gelişmez, ancak obezite, yüksek insülin ve kan lipitleri seviyeleri ve yüksek kan basıncı gibi risk faktörleri çocukluk ve ergenlik döneminde gelişebilir. Düzenli olarak aktif olan gençlerin hem şimdi hem de gelecekte bu risk faktörlerinin gelişme olasılığını azaltarak sağlıklı bir yetişkinlik yaşama şansı daha yüksektir.

BEBEKLER (1 YAŞTAN KÜÇÜK)

Çeşitli şekillerde, özellikle etkileşimli zemin tabanlı oyun yoluyla birkaç kez fiziksel olarak aktif olmak - daha fazlası daha iyidir. Henüz hareket etmeyenler için bu, uyanırken gün boyunca yayılmış en az 30 dakikalık karın üstü zamanı içerir

ÇOCUKLAR (1-2 YAŞ)

Güne yayılmış, enerjik oyun da dahil olmak üzere, her yoğunlukta çeşitli fiziksel aktivitelerde en az 180 dakika yapılmalıdır.

OKUL ÖNCESİ (3-4 YAŞ)

Güne yayılmış çeşitli fiziksel aktivitelerde en az 180 dakika, bunun en az 60 dakikası enerjik oyunlar içermelidir

5-17 YAŞ ARASI

PANEL PRESENTATIONS

Günde en az 60 dakikalık, çeşitli aerobik aktiviteleri içeren orta düzeyde şiddetli fiziksel aktivite yapılmalıdır. Haftada en az 3 gün yoğun fiziksel aktiviteler ile kas ve kemik güçlendirme aktiviteleri birleştirilmelidir.

Pediyatrik Hastalıklarda Fiziksel Aktivite ve Egzersiz

Pediyatrik hastalıklarda kas zayıflığı, postür bozuklukları, ağrı, depresyon, sosyal izolasyon sıklıkla görülür. Bundan dolayı bu grupta egzersiz planlanması çok önemlidir. Pediyatrik popülasyonda serebral palsi, down sendromu, nöromusküler hastalıklar ve obezite sıklıkla görülen sağlık problemlerinden bazılarıdır.

Serebral Palside Egzersiz

Serebral palsi, beyinde meydana gelen progresif olmayan ancak kalıcı olan pek çok sendroma yol açan hareket ve postür bozukluğudur. Yürüyüş, koşma, bisiklete binme, yüzme, dans, ata binme ve sanal gerçeklik uygulamaları önerilen fiziksel aktivitelerdendir. Treadmill ve sabit bisiklet egzersizi serebral palsili çocuklarda spastisiteyi artırmadan kondisyonu geliştirdiği için sıklıkla tercih edilir. Haftada en az 2-3 defa maksimal kalp hızının % 60-95'i arasındaki şiddette haftada 3 gün ve her gün 20 dk gibi bir süre boyunca egzersiz planlanması yapılabilir. Planlanan egzersiz programı dışında duyu bütünleme oyunları, park oyunları, ev işleri ve trambolin gibi aktiviteler de tercih edilebilir.

Randomize kontrollü çalışmaların derlendiği bir sistematik derleme çalışmasında serebral palsili hastalarda uygulanan egzersiz programlarının kas kuvvetini ve yürüme hızını anlamlı düzeyde geliştirdiğini ancak kaba motor fonksiyon düzeyinde anlamlı gelişmeler olmadığı belirtilmiştir. Ataksik tip serebral palsili 40 hastanın katıldığı bir çalışmada katılımcılar iki gruba ayrılmışlardır. Kontrol grubuna haftada üç gün günde 1 saat klasik fizik tedavi programı uygulanırken deney grubuna klasik programa ek olarak 30 dakikalık kor egzersiz programı uygulandı. Sonuç olarak her iki grupta da ataksinin şiddetinde anlamlı iyileşmeler görülse de deney grubunda denge ve koordinasyonda daha çok gelişme kaydedilmiştir.

Nöromusküler Hastalıklarda Fiziksel Aktivite

Nöromusküler hastalıklar; kas, motor nöron, periferik sinirler ve nöromusküler kavşağı etkileyebilen bir hastalık grubudur. Nöromusküler hastalıklar önemli derecede motor üniteyi etkiler ve kas yorgunluğuna, fonksiyonel kapasite kaybına sebep olur. Nöromusküler hastalıklar belli bir bölgeyi değil tüm vücut sistemini etkiler. Bu yüzden fiziksel aktiviteler planlanırken çocuğu fiziksel uygunluğu göz önüne alınmalıdır. Aerobik kapasitenin artırılmasına, kas kuvvetinin korunmasına ve solunum fonksiyonlarının gelişmesine odaklanılmalıdır. Bu gruptaki hastalarda günlük yaşam becerilerinin sürdürülmesi en önemli fiziksel aktivitedir ve her aktivite esnasında vücudun doğru hizalanmasına oldukça dikkat edilmelidir. Balon şişirmek ve mum üfleme solunum egzersizi olarak önerilirken masa tenisi, bowling gibi egzersizler ise üst ekstremitelerde egzersizleri olarak önerilebilir.

Duchenne musküler distrofisi olan hastalar üzerinde yapılan randomize kontrollü bir çalışmada katılımcılar iki gruba ayrılmışlardır. 1. gruba haftada 3 kez günde 1 saat koşu bandında yürüme egzersizi verilirken 2. gruba aynı sürede bisiklet sürme egzersizi verilmiş. Sonuç olarak ise yürüme kapasitesi ve denge açısından koşu bandında yürüyen grup anlamlı düzeyde daha yüksek performans göstermişlerdir. Duchenne musküler distrofisi olan çocuklarda yapılan başka bir çalışmada aerobik egzersizin kas mimari yapısında ve motor fonksiyon üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Katılımcılar 2 gruba ayrılmış ve ilk gruba evde egzersiz programı verilirken tedavi grubuna ek olarak bisiklet ergometresi yardımıyla aerobik egzersiz programı uygulanmış. 12 haftalık süreç sonucunda bireylerin kas mimari yapısında bir farklılık gözlenmezken motor fonksiyonun gelişimi tedavi grubunda anlamlı olarak artmıştır.

Down Sendromlu Çocuklarda Egzersiz

Down sendromu, mental retardasyon ve çoklu organ sistemlerinin patolojileriyle karakterize kromozomal bir hastalıktır. Down sendromlu olan hastalarda kuvvet ve denge egzersizlerinin etkisini araştıran bir çalışmada bireyler iki gruba ayrılmış ve deney grubuna alt ekstremitelere yönelik dirençli egzersizler ve denge egzersizleri verilmiş. Kontrol grubu ise günlük fiziksel aktivitelerine devam etmişlerdir. 6 haftalık programdan sonra kontrol grubunun aksine kuvvetlendirme eğitimi verilen grupta tüm alt ekstremitelerde kaslarında ve vücut dengesinde anlamlı derecede gelişme görülmüştür. Down sendromlu çocuklarda hipotoni ve postürel bozukluk sıklıkla görülür. Bundan dolayı postürel kasların kuvvetlenmesine yönelik egzersiz planı

PANEL PRESENTATIONS

yapılmalıdır. Yapılan bir çalışmada postürel kontrolün gelişmesine yönelik seçilen oyunlardan oluşmuş bir sanal gerçeklik programı down sendromlu bireyler için uygulanmıştır. Karşılaştırma yapmak için seçilen kontrol grubuna ise herhangi bir program uygulanmamıştır. 5 hafta süren eğitim sonunda deney grubunda motor beceriler anlamlı olarak artarken postürel kontrol açısından kontrol grubuyla anlamlı farklılıklar gözlemlenmemiştir.

Patolojiye Sahip Pediatrik Popülasyonda Egzersiz Planlanırken Dikkat Edilmesi Gerekenler

- Çocuklarda kas kuvvet kaybı, eklem patolojileri, osteoporoz, kontraktürler, kalça çıkığı varlığı iyi analiz edilip ona göre egzersiz planlanmalıdır.
- Herhangi bir egzersiz sırasında dispne, ritim bozukluğu gibi kardiyopulmoner sorunlar açısından dikkatli olunmalıdır.
- Yutma güçlüğü olan çocuklar aktiviteler esnasında gözlemlenmelidir.
- Verilen egzersiz programı kas iskelet sistemini yaralayacak yoğunlukta olmamalıdır.
- Hipotonisi olan çocukların sıklıkla düşüp yaralanabileceği akılda tutulmalıdır.
- Özellikle down sendromlu bireylerde eklem laksitesi sebebiyle subluksasyon görülebileceği unutulmamalıdır.
- Malnutrisyonu olan çocuklarda egzersiz şiddeti ayarlanmasına dikkat edilmelidir.

KAYNAKÇA

1. Tremblay, M. S., Carson, V., Chaput, J. P., Connor Gorber, S., Dinh, T., Duggan, M., ... & Zehr, L. (2016). Canadian 24-hour movement guidelines for children and youth: an integration of physical activity, sedentary behaviour, and sleep. *Applied physiology, nutrition, and metabolism*, 41(6), S311-S327.
2. Piercy, K. L., Troiano, R. P., Ballard, R. M., Carlson, S. A., Fulton, J. E., Galuska, D. A., ... & Olson, R. D. (2018). The physical activity guidelines for Americans. *Jama*, 320(19), 2020-2028.
3. Archer, T. (2014). Health benefits of physical exercise for children and adolescents. *Journal of Novel Physiotherapies*, 4(2), 203.
4. Olson, R. D., Vaux-Bjerke, A., Quam, J. B., Piercy, K. L., Troiano, R. P., George, S. M., ... & Olscamp, K. (2023). Physical activity guidelines for Americans. *NADAR! SWIMMING MAGAZINE-Periódico científico em esportes e fitness aquático-natação, pólo aquático, nado sincronizado, saltos ornamentais, travessias aquáticas*.
5. Bar-Or, O. (2000). New and old in pediatric exercise physiology. *International Journal of Sports Medicine*, 21(Sup. 2), 113-117.
6. Clemente, F. M., Ardigò, L. P., Song, W., Lenoir, M. E., Rodrigues, L. P., & Sigmundsson, H. (2020). Children's Exercise Physiology. *Frontiers in Physiology*, 11, 269.
7. Bull, F. C., Al-Ansari, S. S., Biddle, S., Borodulin, K., Buman, M. P., Cardon, G., ... & Willumsen, J. F. (2020). World Health Organization 2020 guidelines on physical activity and sedentary behaviour. *British journal of sports medicine*, 54(24), 1451-1462.
8. Tremblay, M. S., Chaput, J. P., Adamo, K. B., Aubert, S., Barnes, J. D., Choquette, L., ... & Carson, V. (2017). Canadian 24-hour movement guidelines for the early years (0–4 years): an integration of physical activity, sedentary behaviour, and sleep. *BMC public health*, 17(5), 1-32.
9. Ruiz, J. R., Castro-Piñero, J., Artero, E. G., Ortega, F. B., Sjörström, M., Suni, J., & Castillo, M. J. (2009). Predictive validity of health-related fitness in youth: a systematic review. *British journal of sports medicine*, 43(12), 909-923.
10. US Department of Health and Human Services. (2008). physical activity guidelines for Americans. Washington, DC: US Department of Health and Human Services; 2008.

PANEL PRESENTATIONS

11. Sothorn, M. S., Loftin, J. M., Udall, J. N., Suskind, R. M., Ewing, T. L., Tang, S. C., & Blecker, U. (2000). Safety, feasibility, and efficacy of a resistance training program in preadolescent obese children. *The American journal of the medical sciences*, 319(6), 370-375.
12. Agostinete, R. R., Vlachopoulos, D., Werneck, A. O., Maillane-Vanegas, S., Lynch, K. R., Naughton, G., & Fernandes, R. A. (2020). Bone accrual over 18 months of participation in different loading sports during adolescence. *Archives of osteoporosis*, 15, 1-10.
13. Specker, B., Thiex, N. W., & Sudhagoni, R. G. (2015). Does exercise influence pediatric bone? A systematic review. *Clinical Orthopaedics and Related Research®*, 473, 3658-3672.
14. Agostinete, R. R., Fernandes, R. A., Narciso, P. H., Maillane-Vanegas, S., Werneck, A. O., & Vlachopoulos, D. (2020). Categorizing ten sports according to bone and soft tissue profiles in adolescents.
15. Daley, A. J., Copeland, R. J., Wright, N. P., Roalfe, A., & Wales, J. K. (2006). Exercise therapy as a treatment for psychopathologic conditions in obese and morbidly obese adolescents: a randomized, controlled trial. *Pediatrics*, 118(5), 2126-2134.
16. Feng, B., Xu, K., & Zhou, P. (2022). Association between vigorous physical activity and life satisfaction in adolescents. *Frontiers in public health*, 10, 944620.
17. Marques, A., Santos, D. A., Hillman, C. H., & Sardinha, L. B. (2018). How does academic achievement relate to cardiorespiratory fitness, self-reported physical activity and objectively reported physical activity: a systematic review in children and adolescents aged 6–18 years. *British Journal of Sports Medicine*, 52(16), 1039-1039.
18. Liang, X., Zhujiang, T. A. N., Guojun, Y. U. N., Jianguo, C. A. O., Jinggang, W. A. N. G., Qing, L. I. U., & Turong, C. H. E. N. (2021). Effectiveness of exercise interventions for children with cerebral palsy: A systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Journal of rehabilitation medicine*, 53(4).
19. Elshafey, M. A., Abdrabo, M. S., & Elnaggar, R. K. (2022). Effects of a core stability exercise program on balance and coordination in children with cerebellar ataxic cerebral palsy. *Journal of Musculoskeletal & Neuronal Interactions*, 22(2), 172.
20. Abd El Aziz, A. S., Abd ElAziz, H. G., & Ali, M. S. (2021). Efficacy of two intervention approaches on functional walking capacity and balance in children with Duchene muscular dystrophy. *Journal of Musculoskeletal & Neuronal Interactions*, 21(3), 343.
21. Bulut, N., Karaduman, A., Alemdaroğlu-Gürbüz, İ., Yılmaz, Ö., Topaloğlu, H., & Özçakar, L. (2022). The effect of aerobic training on motor function and muscle architecture in children with Duchenne muscular dystrophy: A randomized controlled study. *Clinical Rehabilitation*, 36(8), 1062-1071.
22. Gupta, S., Rao, B. K., & Kumaran, S. D. (2011). Effect of strength and balance training in children with Down's syndrome: a randomized controlled trial. *Clinical rehabilitation*, 25(5), 425-432.
23. Álvarez, N. G., Mortecinosb, A. V., Rodríguezb, V. Z., Fontanillab, M. L., Vásquezb, M. M., Pavez-Adasmea, G., & Hernández-Mosqueiraa, C. (2018). Effect of an intervention based on virtual reality on motor development and postural control in children with Down Syndrome. *Revista chilena de pediatría*, 89(6), 747-752.
24. Ehrman, J. K., Kerrigan, D., & Keteyian, S. (2018). *Advanced Exercise Physiology: Essential Concepts and Applications*. Human Kinetics.

PANEL PRESENTATIONS

MALNUTRITION IN CHILDHOOD ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE MALNÜTRİSYON

Pınar HAMURCU

ORCID 0000-0002-7569-6984

İrem Nur ŞAHİN

ORCID: 0000-0002-5446-9467

ABSTRACT

Malnutrition is a multifaceted issue comprising inadequate nutrient intake, excessive nutrient intake leading to overnutrition, specific nutrient deficiencies, and nutrient imbalance. It is estimated that approximately 50 million children worldwide are affected by malnutrition, with a majority of these children residing in low- and middle-income countries. Long-term malnutrition has detrimental effects on the growth and development of children, resulting in stunting (short height for age), wasting (low weight for height), and underweight (low weight for age) conditions. Conversely, overnutrition can lead to overweight, obesity, and metabolic syndrome. Therefore, assessing the nutritional status of children is of utmost importance, and this involves a comprehensive evaluation that includes a detailed dietary history, physical assessment, and anthropometric measurements. Growth is evaluated using z-score and percentile classification based on standard growth charts.

According to a report published by UNICEF/WHO in 2019, the prevalence of stunting in children under 5 years of age was 22.0%, while the prevalence of underweight was 6.7% in total, with 2% of these cases being serious. The prevalence of overweight was 5.9%. Malnutrition can result from inadequate nutrient intake, starvation, low socioeconomic status, digestion and absorption problems, or failure to meet increased needs. This condition can lead to impaired immune system functions, increased risk of infection, postoperative complications, delayed wound healing, prolonged hospitalization, problems in physical and cognitive development, and increased morbidity and mortality.

To reduce mortality due to malnutrition, treatment should be initiated primarily by considering underlying or accompanying infections, malnutrition findings, and processes. This review aims to examine the causes, importance, prevalence in our country and in the world, outcomes, and treatment of childhood malnutrition.

Keywords: Malnutrition, child, nutrition

ÖZET

Malnütrisyon; yetersiz besin alımı nedeniyle ortaya çıkan yetersiz beslenme, aşırı besin alımı sonucunda gözlenen aşırı beslenme, spesifik besin ögesi eksiklikleri ve orantısız besin ögesi alımı nedeniyle dengesizlik gibi bileşenlerden oluşan bir bütün olarak nitelendirilmiştir. Tüm dünyada 50 milyona yakın çocuk malnütrisyonundan etkilemekte olup, bu çocukların çoğu düşük ve orta gelirli ülkelerde bulunmaktadır. Uzun süreli yetersiz beslenme, büyüme ve gelişme çağındaki çocuklar üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Çocuklarda yetersiz beslenmeye bağlı olarak bodurluk (yaşa göre kısa boy), zayıflık (boya göre düşük ağırlık) ve düşük kilolu (yaşa göre düşük ağırlık) olma görülürken, aşırı beslenmeye bağlı olarak fazla kilolu olma, obezite ve metabolik sendrom görülebilir. Bu sebeple çocuklarda beslenme durumunun değerlendirilmesi son derece önemlidir. Bu süreç ayrıntılı bir diyet öyküsünü, fizik muayeneyi ve antropometrik ölçümleri içermektedir. Yapılan ölçümler doğrultusunda standart büyüme tabloları da kullanılarak z-skor ve persentil sınıflaması ile büyüme değerlendirilir.

UNICEF / WHO'nun 2019 yılında yayınladığı raporda 5 yaş altı çocuklarda bodurluk oranı %22.0, zayıflık oranı %2'si ciddi olmakla beraber toplamda %6.7 ve fazla kilolu olma oranı %5.9 olarak saptanmıştır. Yetersiz alım, açlık, düşük sosyoekonomik durum, sindirim, emilim sorunları veya artan gereksinimlerin karşılanamaması sonucu görülen bu durum immün sistem fonksiyonlarında bozulmaya, enfeksiyon riskinde

PANEL PRESENTATIONS

artışa, ameliyat sonrası komplikasyonlara, yara iyileşmesinde gecikmeye, hastanede yatış süresinin uzamasına, fiziksel ve kognitif gelişim sorunlarına, morbidite ve mortalitede artışa yol açabilmektedir.

Malnütrisyonla ilgili mortaliteyi azaltmak için öncelikli olarak malnütrisyonun altında yatan veya eşlik eden enfeksiyonlar, bulgular ve süreçler göz önünde bulundurularak tedaviye başlanmalıdır. Bu derlemede çocukluk döneminde görülen malnütrisyonun sebepleri, önemi, ülkemizde ve dünyada görülme sıklığı, sonuçları ve tedavisine ait literatür taramalarının incelenmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Malnütrisyon, çocuk, beslenme

PANEL PRESENTATIONS

PREMATÜRE BEBEKLERDE ORAL BESLENMEYE GEÇİŞTE TAMAMLAYICI BESLENME YÖNTEMLERİ

Aynur AYTEKİN ÖZDEMİR

ÖZET

Prematüre bebekler, intrauterin dönem gelişimlerini tamamlamadan dünyaya geldikleri ve tüm vücut sistemlerinde immatürite hakim olduğundan pek çok sorun yaşamaktadırlar. Prematürelerin yaşadığı bu sorunların en önemlilerinden biri beslenmedir (Yildiz et al., 2011; Yıldiz and Arıkan, 2012). 34. gestasyonel haftadan daha küçük olan preterm bebeklerde emme, yutma ve soluk alma arasındaki koordinasyon iyi olmadığından bu bebeklerde beslenmenin başlangıçta enteral olarak yapılması gerekir (Allen et al., 2021; Collins et al., 2008). Preterm bebeklerde emme-yutma-soluk alma koordinasyonu oluştuğunda enteral beslenmenin en kısa sürede sonlandırılarak bebeklerin annelerinin memesini emme yoluyla oral beslenmeye başlaması gerekir (Allen et al., 2021; Can, 2009; Kaya and Aytekin, 2017). Ancak preterm bebekler emme becerilerinin zayıf olması, çabuk yorulmaları ve deneyimlerinin yetersiz olması gibi nedenlerle anne memesindeki ilk deneyimlerinde emme ve anne sütü alma konusunda çok başarılı olamamaktadır (Aytekin et al., 2014; Collins et al., 2008; Kaya and Aytekin, 2017; WHO and UNICEF, 2020). Bu durum dikkate alındığında preterm bebeklerin tek başına anne memesini emerek günlük besin ihtiyaçlarını karşılayabilecek olgunluğa erişene kadar emzirmeye ek olarak biberon, kaşık, damlalık, kap, emzirme destekleyici sistemle beslenme ve parmak beslenmesi gibi tamamlayıcı beslenme yöntemlerinin kullanılması gerekli olmaktadır (Allen et al., 2021; Aytekin et al., 2014; Collins et al., 2016; WHO and UNICEF, 2020). Tamamlayıcı beslenme yöntemlerinin anne ve bebek için avantaj ve dezavantajları, sınırlılıkları ve bu yöntemlerle ilgili kanıtlar dikkate alınarak anne ve bebek çifti için en uygun yöntem karar verilmesi gerekir. Erken doğmuş bebeğini emzirmeyi planlayan anneler için, emzirmeye ek olarak en zahmetsiz ve en az zararlı yöntemi belirlemek önemlidir (WHO and UNICEF, 2020).

KAYNAKLAR

1. Allen, E., Rumbold, A. R., Keir, A., Collins, C. T., Gillis, J., Suganuma, H., 2021. Avoidance of bottles during the establishment of breastfeeds in preterm infants. *The Cochrane Database of Systematic Reviews*, 10(10).
2. Aytekin, A., Albayrak, E. B., Küçükoğlu, S., Caner, İ., 2014. The effect of feeding with spoon and bottle on the time of switching to full breastfeeding and sucking success in preterm babies. *Turk Pediatri Arsivi*, 49(4), 307–313.
3. Can, G., 2009. Premature infants, intrauterine growth retardation, makrosomia and multiple pregnancy. In O. Neyzi & T. Ertuğrul (Eds.), *Pediatrics* (pp. 367–387). Nobel Medical Publications.
4. Collins, C. T., Gillis, J., McPhee, A. J., Suganuma, H., Makrides, M., 2016. Avoidance of bottles during the establishment of breast feeds in preterm infants. *The Cochrane Database of Systematic Reviews*, 10(10).
5. Collins, C. T., Makrides, M., Gillis, J., McPhee, A. J., 2008. Avoidance of bottles during the establishment of breast feeds in preterm infants. *The Cochrane Database of Systematic Reviews*, 4.
6. Kaya, V., Aytekin, A., 2017. Effects of pacifier use on transition to full breastfeeding and sucking skills in preterm infants: a randomised controlled trial. *Journal of Clinical Nursing*, 26(13–14), 2055–2063.
7. World Health Organization (WHO) and the United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020. *Protecting, promoting and supporting breastfeeding: the Baby-friendly Hospital Initiative for small, sick and preterm newborns*. Geneva, Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.
8. Yıldiz, A., Arıkan, D., 2012. The effects of giving pacifiers to premature infants and making them listen to lullabies on their transition period for total oral feeding and sucking success. *Journal of Clinical Nursing*, 21(5–6), 644–656.

PANEL PRESENTATIONS

9. Yıldız, A., Arikan, D., Gözüm, S., Taştekin, A., Budancamanak, I., 2011. The Effect of the odor of breast milk on the time needed for transition from gavage to total oral feeding in preterm infants. *Journal of Nursing Scholarship*, 43(3), 265–273.

PANEL PRESENTATIONS

BULAŞICI HASTALIKLARDA EMZİRME

Çisem BAŞTARCAN
ORCID: 0000-0003-0101-0094

ÖZET

Bir çocuğun yaşama en iyi şekilde başlamasının ve sağlığını yükseltmesinin ön koşulu anne sütü almasıdır. Her annenin sütünün bileşimi bebeğinin gereksinimlerini tam olarak karşılayacak şekilde özeldir. Anne sütü, birçok enfeksiyona karşı immünolojik koruma sağlayarak bulaşıcı hastalıkların oluşumunu önleyen çok sayıda koruyucu faktör içerir ve bebeklerin, aşılama ve timus bezi gelişimine verdiği yanıtlarda olduğu gibi, bağışıklık sisteminin gelişimini sağlar. Anne sütünün bağışıklığı sağlayan hücresel bileşenleri (Lökositler, Makrofajlar, Polimorf nüveli lökositler, Kök hücreler ve Lenfosit); ishal, orta kulak iltihabı ve solunum yolu gibi hastalıklarından korunmada oldukça etkilidir. Anne sütü içeriğindeki anti-infektif faktörler, büyüme faktörleri, protein, yağ, demir, vitaminler ve su ile bağışıklık öğelerini içeren yapısıyla eşsiz bir besindir. Özellikle bebeğin immünolojik savunma mekanizmasının gelişimi için annedeki Ig-G, uteroplasental dolaşım ile bebeğe geçerek çeşitli hastalıklara karşı korumaktadır. Enfekte olan anneden, enfeksiyona karşı oluşan antikolar süt ile salgılanır ve bebeği korur. Bazı akyuvarlar annenin memesinde antikor oluşturur. Kolostrum antikor ve akyuvarlardan zengin, bağırsakları temizleyici, Ig-A, Ig-G, IgM bulunduran başta A ve D olmak üzere birçok vitamini içeren ilk süttür. Bunların yanı sıra T ve B lenfositleri, makrofajlar ve nötrofiller içerir. İçerisindeki immunoglobulinler, laktoferrin ve laktoperoksidaz ile anne sütü bebeğin ilk aşısı olarak tanımlanmaktadır. Anne sütü içeriğindeki lipitler doğal bağışıklık kazanımında oldukça etkilidir. Etkenlerin canlı organizmada enfeksiyon ve hastalık oluşturabilmesi için öncelikle bağırsaklarda epitel hücrelerinin yüzeyine bağlanmaları gerekir. Anne sütü içerisinde bulunan oligosakkaritler, bağırsak reseptöründeki yapıya ve glikoz dizisine benzer bir hal alarak etkene bağlanıp enfeksiyonu önleyebilmektedirler. Annenin kullandığı ilaçların süte geçme oranı; süt proteinlerinin miktarına göre, ilacın iyonizasyon özelliğine göre, sıvıların pH düzeyine göre, ilaç molekülünün büyüklüğü ve molekül ağırlığına göre, molekülün çözünürlüğüne göre değişmektedir. Emzirmeyi etkileyen ancak anne sütüyle bulaşmayan enfeksiyonlardan bazıları; Herpes Simpleks Virüsü, tüberküloz, Bacillus anthracis (şarbon), candida türleri, Staphylococcus aureus, Treponema pallidum (frengi), suçiçeği ve Varicella-zoster virüsüdür. Anne sütüyle bulaşmayla ilişkili enfeksiyonlardan bazıları ise; HIV, Hepatit B virüsü, Hepatit C virüsü, Sitomegalovirüs, İnsan T-hücresi lenfotropik virüsü tip I ve tip II ve Viral Kanamalı Ateş hastalığıdır.

Anahtar Kelimeler: Bulaşıcı hastalıklar, emzirme, anne sütü.

PANEL PRESENTATIONS

ÇOCUK KİTAPLARI NEDEN ÖNEMLİDİR?

ERDOĞAN ERGİN

ÖZET

Çocuk edebiyatı çocuğa ne kazandır sorusunun cevabını ararken erken çocukluk döneminde çocuk kitaplarını önemini ortaya koymak gerekir. Çocuk kitaplarının önemine dair hususlar bu bildiride açıklanmıştır. Çocuk edebiyatı ve erken çocukluk dönemi arasındaki ilişki ve çocuğun tüm gelişim alanları ile resimli çocuk kitapları arasındaki bağ ortaya konmuştur. Çocuğun gelişiminde resimli çocuk kitaplarının yeri aranırken "Çocuk Kitapları Neden Önemlidir" sorusunun cevabı aranmıştır.

ABSTRACT

While searching for the answer to the question of what children's literature brings to the child, it is necessary to reveal the importance of children's books in early childhood. The issues regarding the importance of children's books are explained in this paper. The relationship between children's literature and early childhood, and the link between all developmental areas of the child and children's picture books have been revealed. While looking for the place of children's picture books in the development of the child, the answer to the question "Why are children's books important" was sought.

GİRİŞ

Çocuk edebiyatı çocuğa ne kazandırır? Aslında bu sorunun cevap verilebilir hali bu olsa gerek. Yani çocuğun hayatında edebiyatın yeri var olmalı mı? Bu sorular uzayıp gidebilir. Hepsi içinde biraz cevap vermemiz gerekecek.

İnci Enginün bir konuşmasında çocuk edebiyatında dilin etkili, doğru ve güzel kullanılması, hayal gücünü geliştirmesi lazım diyerek çocuk edebiyatının çocuğun dünyası için değerini ortaya koymuştur. Çocuğun konuştuğu dili en etkili şekilde kullanmasını sağlayan unsur elbette edebiyattır. Dilin gücünü çocuk öğrendikçe, konuşması kelime ve mana zenginliğine kavuşacaktır. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki çocuk edebiyatı ürünleri çocuğun dil gelişimini desteklerken kelime hazinesinin de zenginleşmesine olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda çocuklar için hazırlanmış resimli çocuk kitapları da mevcuttur.

Çocuk edebiyatının çocuğa kitap sevgisi kazandırması, edebî ve estetik değerleri vermesi, çocuğun anlama ve anlatma becerilerini geliştirmesi, yaratıcılığını kullanmasına fırsat vermesi, çocuğun kişilik gelişimine katkıda bulunması, çocuğa kitabı okumayı sevdirmesi gibi (Demirel, 2011) kazanımlarını da göz ardı edemeyiz. Çocuğun kitap sevgisi kazanmasında ki en önemli etmenlerden biri de oluşturulan eserlerin çocuk edebiyatı açısından değeridir. Bunu söylediğimizde de nitelikli çocuk edebiyatı için bir tanım ortaya koymak gerekiyor. Ya da niteliği kimin belirleyeceği gibi bir sorunla karşı karşıya kalıyoruz. Her çocuğun nitelikli eğitim alma hakkı olduğu gibi nitelikli çocuk edebiyatına erişme hakkı da olduğunu düşünülmelidir.

Çocuğun sosyal gelişimi için çocuk edebiyatının en değerli ürünü olan çocuk kitaplarının da rolü vardır. Çocuklar kitapta gördükleri karakterlere öykünür ve kendisini bu karakterlerle özdeşleştirebilir. Bu özdeşleştirme bazen çocuk kitabının olumsuz karakterleri ile de olabilir. (Şen,2004) Bu nedenle hep aynı noktaya geri dönüyoruz; nitelikli çocuk edebiyatı. Nitelikli çocuk edebiyatı da nitelikli kitapların oluşmasından ortaya çıkacaktır.

Çocukların günlük yaşantılarında gördükleri şeyleri, okudukları veya baktıkları kitaplarda da görmek hoşlarına gitmektedir. Eğitimin temelinde olduğu gibi çocuğun yakın çevresinden uzak çevresine doğru bir yol izlemek gerekmektedir. Kitapların içindeki yakınlık çocuğun kitaba karşı ilgisini arttırdığı da gözlenmektedir. Ancak bu görev yazardan ziyade çocuğa kitabı okuyanın kitap tercihi ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

PANEL PRESENTATIONS

Resimli çocuk kitapları, renkli ve canlı yönleriyle çocuğa okuma zevki kazandırması yanında, çocuğun kitapla arasında kurduğu ilişki daha sonraki yaşlarında, okumayı sevmesi açısından da önemli bir unsurdur. Çocuk kitapları çocukların hayal güçlerini arttırıcı özelliği ile yaratıcılıklarını da etkilemektedir. Çocuğun dünya gelmesinden itibaren çocukların hayatına dahil olan resimli çocuk kitapları; çocuğun hem kendini hem de çevresini daha rahat algılaması adına da önemli bir destektir. Bunun yanında; çocuk kitaplarının çocukların; sevmeye ve sevilme, ait olma, değişme ve estetik ihtiyacı gibi ihtiyaçlarını karşılamalarına da katkı sağladığını söyleyebiliriz. Çocuğun kendi dünyasında gözlemleyebildikleri sınırlıdır. Bu sınırı kaldıracak en önemli materyallerin başında elbette kitap gelecektir. Çocuk, kitaplar aracılığıyla birçok şeyi yaşamadan –karakterle kendini özdeşleştirdiğinden- deneyimleme fırsatı edecektir. Bu da çocuğun yaşamı öğrenme sürecinde çocuk için en önemli desteğin çocuk kitapları tarafından olduğu gerçeğini önümüze koymaktadır.

Çocuk kitapları vasıtasıyla kendi kültürüne ait öğeleri öğrenir. Türkçeye çevrilmiş farklı dillere ait kitaplarla da başka kültürlerle ait öğeleri fark eder. Kültürel aktarımın ve değerlerin yaşatılmasında en önemli kaynak özellikle erken çocukluk döneminde çocuk kitaplarıdır.

Çocuklara toplumsal değerlerin öğretilmesinde de çocuk kitaplarının yeri önemsenmektedir. Özellikle evrensel değerlerin erken yaşta kazanılması konusunda birçok makale okudum. Değerler eğitimi ve çocuk kitapları arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok bilim insanı da var. Çocuk kitaplarındaki değerler çocuğun dünyasına doğrudan etki etmektedir. Çocuk edebiyatı ürünü üretmeyi bu alanla uğraşmayan kişilerin kolay ve çocukça işler olarak gördüğünü izlense de ancak alanda çalışan hem edebiyatçılar hem de eğitimciler çocuğa ürün oluşturma ne kadar zor olduğunu anlayabilmektedir. Bu nedenle çocuk edebiyatı ve erken çocukluk ile ilgili kendini yetiştirmemiş yazarların kolaycılık popüler konuları yazarken özensiz şekilde davrandıklarını fark edilmektedir. Çocuğun hem düşünce hem duygu dünyasına hitap eden çocuk edebiyatı hem karışık, hem de zor bir uğraştır. Bu uğraşa adım atmak isteyenlerin çocukların duygu ve düşünce dünyalarına yolculuk etmek için onlarla beraber vakit geçirmelerini gerekir. Özellikle çocuğun sadece dil gelişimi değil diğer gelişim alanları ile ilgili de kendilerini yetiştirmeleri önemlidir.

SONUÇ

Resimli çocuk kitapları, çocukların dünyayı keşfetmelerine, hayal güçlerini geliştirmelerine, duygusal zeka ve sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olan çok önemli bir araçtır. Resimli kitaplar, çocukların okuma, kelime hazinesi ve cümle yapısını öğrenmelerine yardımcı olur. Resimler, çocukların kelime anlamlarını anlamalarına ve görsel olarak öğrenmelerine yardımcı olur.

Çocukların görsel algılama becerilerini geliştirir. Kitaplardaki resimleri inceleyerek, çocuklar nesnelere, renklerin, şekillerin ve boyutların farkına varır. Bu da görsel algılama becerilerini güçlendirir. Çocukların empati kurma becerilerini geliştirir. Kitaplardaki karakterlerin duygularını anlamak, çocukların empati kurma becerilerini arttırır. Çocukların iletişim becerilerini geliştirir. Kitaplardaki hikayeleri anlatmak ve karakterlerin duygularını ifade etmek, çocukların kendilerini ifade etme becerilerini arttırır.

Çocukların arkadaşlık ve ilişki kurma becerilerini geliştirir. Kitaplardaki karakterlerin birbirleriyle olan ilişkileri, çocukların arkadaşlık ve işbirliği becerilerini arttırır. Çocukların kendine güvenlerini arttırır. Kitaplardaki karakterlerin başarıları ve cesaretleri, çocukların kendilerine olan güvenlerini arttırır. Çocukların hayal güçlerini geliştirmelerine yardımcı olur. Çocuklar, resimlerde gördükleri nesnelere ve karakterler hakkında hayal kurabilirler ve kendi hikayelerini yaratabilirler.

Çocukların okuma alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olur. Resimler, çocukların dikkatini çeker ve okumaya karşı ilgilerini arttırır. Çocuklar kitaplardaki karakterlerin yaşadıkları ile kendi duyguları arasında bağ kurar. Bu bağ sayesinde duygularını ve duyguları karşısındaki eylemlerini oluştururlar. Çocuklar öykülerde bulunan kahramanların alışkanlıklarını taklit edebilirler. Çocuk kitaplarının alışkanlık kazandırmada etkisi vardır.

Çocuk kitapları çocuğun sadece dil ve estetik gelişimine değil, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimine katkı sağlaması nedeniyle önemlidir.

KAYNAKÇA

PANEL PRESENTATIONS

1. Demirel, Ş. (2010). Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
2. Şen, S. (2004). Okul öncesi çocuklarının dil ve kavram gelişimlerine etkisi yönünden öyküTDK. (2020). Yaratıcılık, 20.07.2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir

PANEL PRESENTATIONS

ÇOCUKLUK ÇAĞINDA BİLİŞSEL FONKSİYONLAR VE BESLENME

FATMA ÇELİK

ÖZET

Farklı ortamlara özdeş tohumlar ekildiğinde, farklı boyut ve dayanıma sahip bitkiler elde edilir.

Ancak yine de aynı bitkiler olduğunu fark edilir. En uygun ortamın sağlanması, türe göre değişmekle birlikte, her canlının optimum yetişmesi için uygun ortam, su ve besin gibi temel gerekliliklerin karşılanması gerekir. Her insanın parmak izlerinde olduğu gibi farklı olması ve sergilediği olağanüstü biyolojik ve kültürel çeşitliliğin ve farklı ortamlara uyum gösterme noktasındaki sonsuz kapasitesinin sonucu olarak farklı yaşarlar, kararlar alır, ilişkiler kurar, algılar, anlatır, anlar, duyguları vardır, tepkiler verir, sorunlarını çözer, konuşur, dinler, korku duyar, endişe ve kaygılar duyar ve stres yaşarlar. Bunun doğrultusunda insanın bilişsel fonksiyonları: beynin işlem kapasitesi, düşünme, hatırlama, dikkat, algılama, dil, problem çözme, karar verme, planlama, öğrenme, yargılama, düşünce süreçleri ve yaratıcılık gibi bilişsel süreçleri yöneten zihinsel becerileri olarak tanımlanır.

İnsanlar beyin gelişimlerini tam tamamlamadan dünyaya gelirler. Anne karnındaki hayat başladıktan sonra beyin gelişimi döllenmeden kısa süre sonra günler içinde başlar. Adölesan dönem boyunca da hızla devam eder. Yaşamın ilk yılında 850 g olan beynin ağırlığı artarak, yetişkinlikte 1.2-1.4 kg ulaşır. Artışın % 47'si serebral kortekste olur. Beslenmenin ana öğeleri olarak tanımlanan makro temel taşları açısından değerlendirildiğinde, bebekte beynin %70 i su iken kortikal kuru ağırlığın 75 g'ı ise lipittir. Ana yakıt olarak ise beynimiz glukoz ve zorda kalınca keton cisimciklerini yakıt olarak kullanır. İnsan beyninin en önemli kısmı olduğu düşünülen ön kısmı prefrontal kortekste toplam beyin bölgesinin yaklaşık %40'ına karşılık gelir. Bu sıvı içerikli yapılanma içerisinde nöronlar sürekli olarak elektrokimyasal olarak çalışma halindedir. Üstelik insanın biyolojik yapısı diğer memeli canlılara çok benzese de, oldukça karmaşık bir sinir sistemine sahiptir. Nöronların neredeyse tamamına sahip bir şekilde dünyaya gelmemize rağmen, nöronlar arasındaki bağlantıları sağlayan dentritler henüz yeterli düzeyde sinaps oluşturmamıştır. Beyindeki sinaptik bağlantılar ne kadar sık kullanılırsa o kadar kuvvetlenir. Kullanılmadığı zaman ise kaybolurlar. Sinaptik bağlantıların oluşturulması (budak salma) ve budanması sürecini kapsar. Beyne yönelik zenginleştirilmiş tecrübelerle beynin sürekli olarak uyarılması beynin gelişiminde son derece önemlidir. Doğumdan itibaren olumlu veya olumsuz deneyimler beynin gelişimini doğrudan etkiler. Hatta doğum öncesinde yaşanan deneyimlerin bile bu süreci etkilediği görülmektedir. Yaşamın erken dönemindeki yoksunlukların, insanlardaki bilişsel, sosyal ve fizyolojik anormalliklerin devam etmesi ile ilişkilendirilmiştir. Özellikle erken dönemdeki yoksunluğun beyin ve bilişsel gelişim üzerine etkileri kemirgen modellerde çalışıldığında, kronik yoksunluğun prefrontal korteksin dendritik yapıların yeniden modellenmesine yol açtığını ve bu değişikliklerin dikkate ilişkin yeteneklerde performans eksikliğiyle ilişkili olduğunu gösterilmiştir. Primatlarda yapılan araştırmalar ise erken dönemdeki beslenme yetersizliklerinin yine prefrontal kortekste bozulma ile sonuçlanarak, bilişsel yetenekler ve sinir ağlarındaki değişime neden olduğu yönünde olduğunu göstermiştir. Öğretim ya da deneyimler yoluyla elde edilen yeni bilgi ve beceriler beyinde sürekli olarak işlevsel bir değişime neden olmaktadır. Beynin plastisitesi, hayat boyu devam etmesine rağmen insan hayatının bazı dönemlerinde daha baskın, bazı dönemlerde ise daha yavaş bir biçimde meydana gelmektedir. Önceden sanılanın aksine beynin her yaşta gelişebileceği anlaşılmıştır. Nöronların iç yapısında özellikle sinapslarda görülen beynin çalışmasındaki temel etkenlerden biri olan kişi için en optimum olan beslenme ile kontrol altında tutulabilir. Bunun için uygun yağların tüketilmesi, yeterli miktarda protein ve karbonhidrat alınması, meyve ve sebzelerin artırılması önerilmektedir. Proteinler birçok amino asidi sağlamaktadır. Vücudun temel yapı taşı olan amino asitler, bilişsel fonksiyonların oluşmasını sağlayan dopamin ve norepinephrine transmitterleri üretir. Olumlu beslenme alışkanlığı öğrenme ve hatırlamayı pozitif yönde etkilediği bilinmektedir. Özellikle sabah, öğle ve akşam saatlerine dağıtılmış olan protein tüketimi, çocuğun gün boyu dikkatli kalmasını sağladığına dikkat çekilmektedir. Serotonin salgılayan triptofanı içermesi nedeniyle karbonhidratların ise öğleden sonra ve

PANEL PRESENTATIONS

akşamları tüketilmesi önerilmektedir. Serotoninin vücutta rahatlatıcı ve sakinleştirici etkisi bulunmaktadır. Bellek ve hatırlamaya katkıda bulunması sebebiyle belli miktarlarda kafein içermesi nedeniyle, çikolatanın tüketilmesi de tavsiye edilmektedir. Balık, nane gibi aromatik bitkiler ve yeşil yapraklı sebzeler de hatırlamaya yardımcı olan gıdalar olduğuna çalışmalarda yer verilmektedir. Su, vücut ve beyin fonksiyonlarının devamlılığı için çok önemlidir. Dehidrasyon meydana geldiğinde öğrenme ve bellek zayıflamakta, dikkat ve kritik düşünme azalmaktadır. Bu durumu önlemek için öğrencilere su ile öğrenme arasındaki yakın ilişki anlatılmalı ve düzenli olarak su içmeleri öğütlenmelidir. Yüksek miktarda balık yiyen kohortlarda, FADS genlerinde genetik değişkenlik ile serumda ölçülen maternal araşidonik asit durumuyla ilişkili bulunmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde erken yaşta malnütrisyon ile daha zayıf bilişsel ve nöropsikolojik gelişme arasındaki bağlantıya işaret eden gözlemsel nitelikte önemli kanıtları bulunmaktadır. Ancak, yetersiz beslenen çocukların dezavantajlı geçmişlerden gelen, düşük öğrenim düzeylerine sahip, düşük doğum ağırlığı ile doğum yapma eğilimindeki ebeveynlere sahip olmaları ve daha az uyarıcı bir ev ortamında yaşadıkları için sonuçların yorumlanması da sorunludur. Bu faktörlerin, erken yaşlarda diyet ile gelişim arasındaki herhangi bir bağlantıyı karıştırmaması da oldukça muhtemeldir. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelerdeki araştırmalardan elde edilen veriler, belki de özellikle yaşamın ilk iki yılında çocukların beslenme durumunun iyileştirilmesinin, en azından kısa vadede, bilişsel ve nöropsikolojik işlevlerinin arttırılmasında yararlanılabileceğini göstermektedir.

Gelişmiş ülkelerde, erken yaşta diyet ile bilişsel ya da nöropsikolojik gelişme arasındaki ilişkiyi araştıran araştırmalar, bebeklikte alınan sütün türünün potansiyel önemi üzerinde büyük ölçüde yoğunlaşmıştır. Birçok çalışma, emzirilmiş çocukların bilişsel işlev testlerinde daha iyi performans gösterdiğini göstermiştir. Proinflamatuvar sitokinler ile anormal fetal nörogelişim arasındaki ilişkiyi ve gebelik sırasında maternal enfeksiyonlar, şizofreni ve otizmin artmış riski ile ilişkilendiren araştırmalarda mevcuttur.

Sonuç olarak, beslenme eksiklikleri, özellikle çocuklukta, bilişsel fonksiyonları olumsuz yönde etkileyebilirken bazı besinlerde bilişsel fonksiyonları destekleyebilir. Öncelikle yaşamın ilk zamanlarında anne sütü, uygun ve zamanında alınan yeşil yapraklı sebzeler, meyveler, tam tahıllar, balık ve diğer deniz ürünleri gibi besinlerin bilişsel fonksiyonları geliştirebileceğini öne sürmektedir. Bazı besin takviyelerinin (demir, D vitamini, omega-3 takviyeleri) de bilişsel fonksiyonları iyileştirebileceği değerlendirilmektedir. Özellikle gebelikten önceki beslenme süreci ile ilişkilendirilecek olan çalışmalar, bilişsel fonksiyonların üzerinde beslenmenin etkisinin anlaşılmasında önemli faydalar sağlayacaktır.

PANEL PRESENTATIONS

ARTAN KIZAMIK VAKALARI ÜZERİNDEN ÇOCUKTA AŞI KARŞITLIĞININ SONUÇLARI

GÜLŞAH ZİROĞLU

ÖZET

Kızamık hastalığı; Paramyxoviridae ailesinden, zarflı, tek parçalı RNA'ya sahip Kızamık (rubeola) virusunun neden olduğu döküntülü bir enfeksiyondur. Çocukluk yaş grubunda daha sık olmak üzere her yaşta görülebilir. İnsanlar bilinen tek kaynaktır. Kızamık bildirimi zorunlu bir hastalıktır. Virus çok bulaşıcıdır. Kişi kızamık ile karşılaşır, neredeyse %100 hastalanır. Hava yollarındaki damlacıkların solunmasıyla ya da enfekte kişilerin burun ve boğaz salgılarının temasıyla bulaşır. Dünya genelinde, her gün aşıya ulaşamayan, 380 çocuk kızamıktan ölmektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından; gerçek vaka ve ölüm sayılarının bildirilen sayılardan yaklaşık 10-50 kat daha fazla olduğu tahmin edilmektedir (1). Kızamık hastası biriyle temas sonrası inkübasyon süresi ortalama 10-14 gündür. Döküntünün başlamasından dört gün öncesi ve döküntünün başlamasından itibaren dört gün boyunca hasta bulaştırıcı kabul edilir. Vakaların yaklaşık %30'unda bir ya da daha fazla komplikasyon gelişmektedir. Bir yaş altı çocuklarda ve erişkinlerde ciddi komplikasyon riski daha yüksektir. Gelişmekte olan ülkelerde her 20 kızamık vakasından biri kaybedilmektedir. Tanıda; fizik muayene bulguları, kızamığa özgü Elisa IgM antikor pozitifliği, çift serum örneğinde Kızamık özgü IgG antikorlarının arttığı görülmüş, RT-PCR ile viral RNA saptanması, virüsün kültürlerden izolasyonu kullanılmaktadır. Hastalığın spesifik bir tedavisi yoktur. Destek ve semptomatik tedavi önerilmektedir. Antiviral ajan olan ribavirinin invitro etkinliği mevcut olup ciddi vakalarda kullanılabilir (2). WHO ve UNICEF; yetersiz koşullara sahip, A vitamini eksikliği görülebilen ve mortalitenin %1'den fazla olan bölgelerde A vitamini tedavisini önermektedir (3).

Hastalıktan korunmanın tek yolu aşılama'dır. Kızamık, Kızamıkçık, Kabakulak (KKK) 1960'dan beri kullanılan, güvenli, etkili ve ucuz zayıflatılmış canlı aşıdır. Kızamık, Kızamıkçık, Kabakulak (KKK) olarak aşılamanın yan etkilerinde bir artış olmadığı, aşı virüsleri arasında interferans gelişmediği gösterilmiştir (4). Çocukluk dönemi aşı takviminde KKK şeklinde, 12. ayda ve 48.ayına girmiş olan tüm çocuklara iki doz olarak uygulanmaktadır. 25.09.2019 tarihli BDK kararıyla salgın riski olan bölgelerde 9.-11. Ayda ilave bir doz kızamık içeren aşı uygulanması önerilmektedir. Aşılammış erişkinlere de iki doz uygulama önerilir. Toplumsal bağışıklık; aşılama yüzdesi belirli bir seviyeye ulaşan bir toplumda aşılammış bireylerin aşılammış bireyler nedeniyle hastalıkla karşılaşma olasılıklarının azalması anlamına gelir. Kızamık bulaşıcılığı oldukça yüksek bir hastalık olması nedeni ile salgın yapmaması ve virüs dolaşımının durdurulması için gerekli toplum bağışıklık düzeyi (herd immünite) %95'dir. Türkiye'de 2002 yılında uluslararası alınan kararlar sonucu "Kızamık Eliminasyon Programı" yürütülmeye başlanmıştır. Bu program ile kızamık vaka sayısı 2007-2010 yılları arasında 10'u geçmemiştir, ancak 2011 yılından beri vaka sayılarında ciddi artışlar görülmeye başlanmış ve salgınlar oluşmuştur (5). Haziran 2012'den sonra ülkemizde de yurt dışından gelen importe vakalar ve bu vakalarla ilişkili vakalar görülmüştür. 01 Ocak 2012-13 Şubat 2013 tarihleri arasında 1005 vaka tespit edilmiştir. 2018 yılında kızamık vakalarında daha fazla artış göstermekle birlikte 2019 yılında hastalık pik yapmıştır (6). Bunun nedenleri; Aşı Zamanı ve Koruyuculuğu, Aşı Reddi ve Göçmenler olarak sıralandırılabılır.

Aşı (vaccine) kelimesi, düşük düzeyde hasta eden ve çiçek hastalığından korunmak için kullanılan "Vaccinia Virus"ten türetilmiştir. Aşı, zayıflatılmış virüs ve bakterilerin insan vücuduna verilerek bağışıklık kazandırılmasıdır. Aşılama, insan sağlığını koruma ve bulaşıcı hastalıkları önlemede etkili, güvenli ve düşük maliyetli bir yöntemdir. Aşı ile hem bireysel hem toplumsal bağışıklık sağlanmaktadır. Variolasyonun tanımlandığı ilk yazılı kayıta Çinli Doktor Zhang Lu'nun 1695 yılında yazdığı kitapta rastlanmaktadır. Bu yöntemde çiçek püstüllerindeki püye bulaştırılan pamuk sağlıklı çocuğun burnuna sürülmektedir. Eğer aktif püstül yoksa aynı yöntemde skuam kullanılmaktadır. Variolasyondan sonra çocuk yaklaşık 7 gün sonra ateşlenir, hastalığı daha hafif geçirir ve daha sonra tekrar çiçek hastalığı geçirmez (7). Çin'den Orta Asya'ya yayılan bu teknik buradan Kafkaslara geçmiştir. Zaman içinde teknikte değişiklikler olmuştur. Aktif çiçek

PANEL PRESENTATIONS

lezyonu olan kişiden alınan püy kurutularak saklanmış ve bir lanset yoluyla intradermal olarak sağlam kişinin koluna kontrollü olarak aktarılmaya başlanmıştır. Osmanlı'da kullanılan bu yöntemi, 1721 yılında İngiltere Büyükelçisinin eşi Lady Mary Montagu Papa'ya yazdığı mektupta anlatmış ve çocuklarına yaptırmak için izin istemiştir. Böylece variolasyonun Avrupa'ya geçişi 18. Yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. İlk modern aşılama ise Edward Jenner'ın 1789 yılında modern çiçek aşısını geliştirmesi ile başlamıştır (8). Türkiye'de ilk yoğun aşılama programı 1981 yılında 5 hastalığa karşı başlatılan genişletilmiş bağışıklama programıdır. Bu program 2005 yılında 7 hastalığa karşı, 2013 yılında 13 hastalığa genişletilmiştir. Ülkemizdeki aşılama takvimine göre tüberküloz, difteri, boğmaca, tetanoz, hepatit B, kızamık, kızamıkçık, kabakulak, pnömokok ve heamophilus influenza Tip b enfeksiyonları, poliomyelit, hepatit A ve suçiçeği hastalıklarına karşı ücretsiz olarak tüm çocukların aşılama hedeflenmektedir.

Aşılama çalışmalarının başlaması aşı karşıtı gösterileri de beraberinde getirmiştir. Son 20 yıl içinde artan aşı karşıtlığı nedeniyle 2012 yılında Dünya Sağlık Örgütü 'Aşı Tereddütleri Çalışma Grubu' (Vaccine Hesitancy Working Group) adı ile aşı reddini araştırmak için bir grup kurmuştur (9). Çalışmalar sonucu DSÖ-Unicef'in hazırladığı rapora göre aşı tereddüdü ile aşı reddi iki farklı terim olarak tanımlanmıştır. Aşı tereddüdü (vaccine hesitancy); aşıya veya aşıyı sağlayıcıya güvenmeme durumudur. Aşı tereddüdü yaşayanlar aşılama hakkında tereddüt yaşamasına rağmen aşılama tamamını yaptırabilir, aşıyı geciktirebilir veya aşıya ulaşılmasına rağmen aşı yaptırmayı reddederek bir ya da birden fazla aşıyı yaptırmayabilir. Aşı tereddüdü olan kişilerin görüşlerinin incelendiği bir çalışmada aşılama ile ilgili ana şikayetin "çok fazla ve çok erken" olduğu yönündedir. Aşı reddi ise; Aşı reddi ise tüm aşılama reddetme iradesi ile yaptırmama durumudur (10). 18. yüzyılda E. Massey isimli din adamı aşılama çalışmalarını şeytana uymak olarak nitelendirmiştir. Hastalıklarla mücadele etmenin Tanrıya karşı gelmek olduğunu, Tanrı hastalıkları işlediğimiz suçlar nedeniyle bizlere ceza olarak verdiğini, bu cezayı kabullenmemiz ve müdahale ve mücadele etmememiz gerektiğini gerekçe olarak göstererek savunmuştur. 1840-1853 yılları arasında İngiltere'de aşılama zorunlu hale getirilmiştir. Aynı yıl Londra'da kurulan Anti-Aşı Derneği (Anti-Vaccination League) aşı karşıtları için çekirdek bir yapı teşkil etmiştir. 1867 yılında aşı zorunluluğunun 14 yaşına genişletilmesiyle aşı karşıtları kişisel hak ve özgürlüklerin ihlali kavramına odaklanmış ve yeni yasaya karşı Zorunlu Aşı Karşıtlar Derneği (Anti-Compulsory Vaccination League) kurulmuştur.

Aşı reddi nedenleri yapılan anketlerde şu şekilde sıralanabilir; Aşılama civa, alüminyum, eter, antibiyotik ve birçok kimyasal içerir ve bunlar otizm ve benzeri hastalıklara neden olur. Aşılama yerine hastalık geçirilerek daha iyi bağışıklık sağlanır. Tamamlayıcı ve alternatif tıp daha etkin ve yan etkisi daha azdır. Çocukların bağışıklık sistemi daha tam gelişmemiştir ve aşılama bağışıklık sistemine zarar verir. Aşılama etkinliğini ve güvenilirliğini kanıtlayan çalışmalar yoktur. Aşılama yan etkilerini bildiren çalışmalar vardır. Bazı 'dini, felsefi etkinlik kazanmış kişiler' ve bazı 'doktorlar' aşılama zararlı olduğunu anlatmakta ve çocuklarına yaptırmamaktadır (11).

Ülkemizde ise "aşı karşıtlığı" hareketi son sekiz yıldır başlamıştır. "Aşı uygulaması için ebeveynlerden onam alınması" ile ilgili bir davanın 2015 yılında kazanılması ve aşı karşıtı söylemlerin sık sık medyada yer alması ile bu hareket hızla artış göstermiştir. Çocuklarına aşı yaptırmak istemeyen ailelerin sayısı; 2011'de 183, 2013'te 980, 2015'te 5 bin 400, 2016'da 12 bin, 2018 yılı itibari ile 23 bin düzeyine ulaşmıştır. 2016 yılında yüzde 98 olan aşılama oranı, 2017 yılında % 96'ya gerilemiştir. Ülkemizde bu ivme ile aşı redleri devam ederse yaklaşık 5 yıl sonra bağışıklanma oranının %80'lere ineceğini, dolayısı ile nadir görülen hastalıkların insidansında önemli artışlar olacağı, belki de eradike edilen vakaların tekrar görüleceği tahmin edilmektedir (12).

Amerika'da aşı uygulaması zorunlu olmakla birlikte 'dini, tıbbi, felsefi muafiyet' gibi maddeler de esneklik kazandırılmıştır. Bu esnekliği kabul etmeyen 5 eyalet bulunmaktadır. Kanada, İngiltere, İsveç'te gönüllü aşılama programları uygulanırken, aşılama oranlarının yüksek tutulması için devlet sağlık sunucuları ve sağlık hizmeti alanlara pozitif finansal teşvikler uygulamaktadır. Belçika'da ise aşı retleri hapis veya yüksek para cezaları ile cezalandırılmaktadır. Türkiye'de zorunlu aşılama uygulanmakla birlikte aşı retlerine karşı hukuki bir düzenleme mevcut değildir (13).

PANEL PRESENTATIONS

Artan aşı reddine karşı sağlık çalışanlarına düşen görevler; aşı reddinin nedenlerinin anlaşılması, ailelerin endişelerini paylaşmaları için zaman ayrılması, bilinen riskleri ve faydaların tartışılması, aile ve toplumun eğitilmesi, aşının yararları ile ilgili sosyal medyanın kullanılması, aşılardan zorunlu olarak yapılması, diğer yaş grupları ve riskli gruplarda aşılama oranlarının artırılması, aşı kontrendikasyonlarının bilinmesi, aşı sonrası oluşabilecek yan etkilere karşı önlemler alınması, doğru ve düzenli kayıt tutulması, sağlık çalışanlarının güncel ve bilimsel bilgiler ile donatılması olarak sıralanabilir.

KAYNAKÇA

1. WHO. Immunization coverage.(cited 2019 March 30): Available from: URL: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/immunization-coverage>
2. Forni AL et al. Severe measles pneumonitis in adults: evaluation of clinical characteristics and therapy with intravenous ribavirin. *Clin Infect Dis* 1994;19:454. <http://dx.doi.org/10.1093/clinids/19.3.454>
3. Arrieta AC, Zaleska M, Stutman H, Marks MI. Vitamin A levels in children with measles in Long Beach, California. *J Pediatr* 1992; 121:75-8.)
4. Eskiocak, M. & Marangoz, B. (2019). Türkiye’de Bağışıklama Hizmetlerinin Durumu. Türk Tabipleri Birliği Yayınları
5. Türkkan, Ö.N., Önal, Z.E., Sağ, Ç., Akıcı, N., Gürbüz, T. ve Nuhoğlu, Ç. (2017). Kızamık olgularımızın demografik özellikleri, hastalığın morbidite ve mortalitesinin değerlendirilmesi. *Haydarpaşa Numune Medical Journal*, 57(2), 83–88. doi: 10.14744/hnhj.2017.66376
6. Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER). (2013). Bulaşıcı Hastalıklar Çalışma Grubu, Kızamık Raporu. Erişim Tarihi: 30.11.2019
7. Leungh AKC. “Variolation” and Vaccination in Late Imperial China, Ca 1570–1911 in *History of Vaccine Development* ed. Plotkin SA. Springer Science+Business Media, LLC 2011, London PP. 3-12
8. Baxby D. Edward Jenner’s Role in the Introduction of Smallpox Vaccine in *History of Vaccine Development* ed. Plotkin SA. Springer Science+Business Media, LLC 2011, London PP. 13-20
9. WHO. Immunization, Vaccines and Biologicals.(cited 2019 April 3): Available from: URL: https://www.who.int/immunization/programmes_systems/vaccine_hesitancy/en.
10. MacDonald, N.E., & SAGE Working Group on Vaccine Hesitancy. (2015). Vaccine hesitancy: definition, scope and determinants. *Vaccine*, 33(34), 4161-4. doi: 10.1016/j.vaccine.2015.04.036.
11. Bozkurt, H.B. (2018). Aşı reddine genel bir bakış ve literatürün gözden geçirilmesi. *Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi*, 8(1), 71–76. doi: 10.5505/kjms.2018.12754
12. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü. Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2017 Haber Bülteni, 2018.
13. Avcı E. Çocukluk Dönemi Aşılarına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Analiz: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye. *Özgürlük Araştırmaları* 2017;9, 5–35.

PANEL PRESENTATIONS

ÇOCUK VE ÖFKE - ÖFKEYİ TANIMAK VE ANLAMLANDIRILARAK MÜDAHALE GELİŞTİRMEK

HEMŞİN ADIGÜZEL

ÖZET

Öfke ve agresyon, bir başa çıkma mekanizması (zihinsel koruyucu tepki) olarak sunulur ve ruh ve psikodinamik ile ilişkilidir. Varoluşçu analize göre başa çıkma tepkileri, varoluşla ve dört temel motivasyonla doğrudan ilişkilidir diyebildiğimiz gibi, öfke ve agresyon aynı zamanda varoluşla ve dört temel varoluşsal temayla da ilişkilidir: varoluş, duygusal bağlantı, benlik saygısı, anlam.

Frankl (1959), insanın üç boyutlu bir görüntüsünde şematik olarak özetlediği insanlarda üç farklı katman tanımlamıştır: somatik, psişik ve noetik (ruhsal-kişisel) boyut. Öfke ve agresyon psikolojik boyuta aittir çünkü içgüdüler, ruh halleri, bedensel duygular, ruh halleri ve kişilik özellikleri gibi duygularla şekillenir.

Duygulanımlar, deneyimsel seviyedeki algıların temsilidir ve öfkeyi ve agresyonu savaşılmaya hazır olmakla ilişkili bir uyarılma durumu olarak değerlendirmek mümkündür. Öfke, kişinin kendisiyle ilgilidir - kendini kızgın veya küskün bir heyecan halinde hissetmek. Bu nedenle öfke, Max Scheler'in (1980, 262 ör.) farklılaştırdığı gibi kasıtlı değil, bir "durum duygusudur". Dinamik olarak içgüdülerle ilintilidir.

Öfke, Psişenin işlevsel sürecine aittir ve bir "psişik tepki"yi temsil eder.

Öfke ve agresyon, hem deneyim (etki) açısından hem de dinamikleri ve görev kapsamı açısından psikolojik işleyişe karşılık gelir. Bir tepki biçimi olarak, tüm duygulanımlar gibi, bir uyarana bağlıdır, dürtüsel bir davranış biçimine yol açabilir ve bir nesneyle ilişkilidir.

Herhangi bir şeyi dönüştürmenin temelinde onu tanımak vardır. Bu yüzden gelen olarak Varoluşçu Analiz'inde katkısı ile öfke ve agresyon durumlarını dört farklı temelde ve şekilde görmemizi sağlayan bir tanımlama önem taşımaktadır, çünkü biliyoruz ki çocuğu ve davranışları birbirinden farklı şekillerde değerlendirmek önemlidir.

1. Temel motivasyonumuz var olduğumuz dünya ile ilişkilidir ve bu dünyada korunma, varolma, güvenli bir alana ve desteğe ihtiyacımız vardır. En temel duygumuz bu dünyada istenildiğimizi hissetmek ve korunup-kollandığımızı bilmektir. Bu temel ihtiyacımız giderilmediği takdirde öfke ve agresyonu "soğuk agresyon" şeklinde görebiliriz. Öfkenin yıkıcılığı sonrasında, duyguyu anlayamayacak kadar soğuk bir surat ve duygusuz diyebileceğimiz bir ton ve beden gözlemlenir. En önemli sorusu: kendimi güvende ve desteklenir hissediyormuşum? Şeklinde dir.

2. Temel fonksiyonumuz yaşamla olan ilişkidir ve zaman, yakınlık, ilişki ile olan bağı kapsar. "Yaşama olan sevgim ve benim yaşamımda bana olan sevgi kapsayıcıdır" temelinde bakım verenlerin çocuğa olan zamanını, ilişki türlerini, yakınlığını ve temasını temel alır. En önemli örneklerinden biri, herhangi bir şekilde uygun olmayan bir durum karşısında, odasına gönderilen ve sakinleştikten sonra gel! denilen çocuklarda görürüz. Temel öfkesi, endişesi ilişki ve yakınlık üzerineyken, bu durum temel endişesini onaylamış şekilde öfke ve endişe artırıcı olacaktır. Bu temel ihtiyaç giderilmediği takdirde "sıcak agresyon" dediğimiz; vuran, kıran, dağıtan, bağırın, çağırın bir çocuk görme ihtimalimiz çok yüksektir. En önemli sorusu ise: "sevildiğimi hissediyormuyum, seviliyormuyum" şeklindedir.

3. Temel motivasyonumuz ise "kendi olma izni" olarak nitelendireceğimiz kendi ile ilişkide olma halidir. Öz-değer, özerklik ve sınırlandırma risk altındadır. Dünyada-olmak, olduğu gibi "olmasına izin verilmemesi" olarak algılanır. Kendini kanıtlama ve öz-saygı ile meşgul olan insan, dayanılmaz bir öfke geliştirir; bu, aşırı, çabuk sinirlenen ve gönülsüz bir sınır koyma duygusuyla dolup taşar. Bu temel ihtiyaç giderilmediği takdirde "zehirli bir agresyon" dediğimiz bir tipte karşılaşırız. Eylemsizlik gibi görünebilen meydan okuma, güçle doludur ve direniş sunmak için tüm gücünü direnmeye ("inatçı olmak", "sevgiyi geri çekmek") harcar. Buradaki amaç cezalandırma değil, ancak yabancıya karşı "duvar örmek" dir. En önemli sorusu "ne kadar kendim olabilirim, buna ne kadar iznim var" şeklindedir.

PANEL PRESENTATIONS

4. Gelecekle olan ilişkiye kapsayan ve anlamlı, hedefi ve anlamı olan bir geleceği ifade eder. İnsan, kendisini eylemlerine kaptırabilmesi için kendisinin ötesine götüren değerli bir yükümlülüğün, sorumluluğun ve geleceğin çekiciliğinden yoksundur. Sıkıntı içinde bağlamın yerine anlamlı bir ikame yaratmak istiyormuş gibi, sık sık kaçamadığı kızgınlık ve iç gerilimden keyfi olarak şakacı bir şekilde saldırgan olmaya başlar. Kasten zarar verir, vandalizm uygulamaları görülür ve öfke saldırgan bir şekilde "öteki" grupların (yabancılar, düşman futbol kulübü, savunmasız, engelli vb.) üzerine salınır. Buradaki en temel soru; "yaşamım ne kadar anlamlı ve bir geleceğe sahip miyim" şeklinde ifade edilebilir.

Öfke ve agresyonla yapıcı bir şekilde başa çıkmak, kişinin varoluşunu şekillendirmede önemli bir konudur. Saldırganlığı, doğası gereği psikodinamik olan bir başa çıkma mekanizması olarak anlamlandırdığımızda bir tetikleyiciye ihtiyaç duyulduğu kaçınılmaz bir düşünce şeklindedir.

Psikanalitik düşüncede olduğu gibi, öfke ve agresyonu bir dürtü veya kişiliğin doğuştan gelen bir özelliği olarak görmek farklı bir çerçeve oluşturabilir ve kaçınılmaz bir gerçeklik olarak destek sürecini zorlaştırabilirdi. Dolayısıyla öfke ve agresyon ile olan çalışmaların amacı, kişiyi psikodinamik açıdan farkındalıkla ilerletmek ve psikodinamiği "kişiselleştirmek"tir.

Buraya kadar ifade edilen kısmı ile çocuklarda (aynı zamanda yetişkinlerde) öfke ve agresyon, belirli bir baş etme tepkisini temsil eder ve durumsal tetikleyiciler ile bireysel yatkınlığın bir araya gelmesiyle tetiklenir.

Durumsal bir tetikleyici olarak umutsuzluk duygusu belirleyicidir. Kişi, bir durumun tehdidinden artık kaçamayacağı hissine kapıldığında, öfke yaşayarak agresyon potansiyeli harekete geçirilir. - Tipik deneyim biçimleri dört temel motivasyona göre tanımlanabilir.

Umutsuzluk hissi, örneğin, kişinin artık olanlara dayanamayacağı hissine kapıldığı durumlarda (1. Temel Motivasyon) veya ilişki ve yakınlık eksikliğinin onu duygusal olarak çok soğuk ve cansız hale getirdiği durumlarda (2. TM) ortaya çıkar. Başka bir umutsuzluk biçimi, kişinin kendinden- olması gerektiği gibi olma halinden uzaklaşma, kendine yabancı olma veya kendisinin, kendisi için önemli olan ve özdeşleştiği şeyin yok olduğu hissine kapılmasıdır (3. TM). Son olarak, bir durum anlamsız görüldüğünde ve uygulanabilir, anlamlı bir yol açılmadığında ortaya çıkar (4.TM).

Tüm başa çıkma tepkileri gibi, öfke ve agresyon da yalnızca "durum tarafından tetiklenmez", aynı zamanda bir özne kutbu, "bireysel bir tetikleyici" içerir. Bunlar, aktivasyon seviyesini ve dolayısıyla tetikleme eşliğinin seviyesini etkileyen kişilik özelliklerini içerir.

Kişilik özellikleri arasında yaşam öyküsü, öfke ve agresif davranışın tetiklenmesinde elbette önemli bir faktör olarak nitelendirilmelidir. Önceki travmatik deneyimler, öznel olarak çok hızlı bir şekilde umutsuzluk ve büyük tehdit hissine yol açan duyarlılaşmaya neden olabilir.

Zorlu duygularla başa çıkmadaki öğrenme deneyimleri, öğrenme teorisi açısından agresif davranışın tetiklenmesini etkiler.

Son olarak, başa çıkma tepkisinin seçiminde tüm insanlar için bireyselliğin ötesinde ortak olan bir genel faktörde ikincil kazançlar olabilir: psikolojik davranışın seçiminde temel bir ilkeyi temsil edebilecek "kazanma aracı" diyebileceğimiz bir yaklaşım olarak düşünebiliriz bu faktörü. Kişinin daha az enerji harcayarak bir amaca ulaşması mümkün ise o zaman daha çok enerji tasarrufu sağlayan tepki tercih edilir (yukarıda belirtilen travma, öğrenme deneyimi, kişilik özellikleri gibi faktörler daha baskın değilse).

KAYNAKÇA

1. Frankl V (1986) Die Psychotherapie in der Praxis. München: Piper
2. Längle A (1992a) Was bewegt den Menschen? Die existentielle Motivation der Person. Vortrag bei Jahrestagung der GLE in Zug / Schweiz (Tagungsbericht in Vorbereitung)
3. Längle A (2002) Die Persönlichkeitsstörungen des Selbst – eine existenzanalytische Theorie der Persönlichkeitsstörungen der hysterischen Gruppe. In: Längle A (Hrsg) Hysterie. Wien: Fakultas-Univ.-Verlag, 127-156
4. Scheler M (1980) Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik. Bern: Francke,

PANEL PRESENTATIONS

5. Sloderdijk P (1990) Was heißt: sich übernehmen? Über Ambivalenz in der Psychotherapie. In: Pflüger PM (Hrsg) Die Suche nach Sinn – heute. Olten: Walter, 66-94
6. Tutsch L (1998) Aggression - Ursprung und Funktion aus psychodynamischer Sicht. In: Existenzanalyse 15, 2, 13-20

PANEL PRESENTATIONS

ÇOCUKLUK ÇAĞINDA BAĞIŞIKLIK VE BESLENME

MUAZZEZ GARİPAĞAOĞLU

Beslenme ve Bağışıklık Sistemi

Beslenme, anne karnından başlayarak büyüme ve gelişmenin sağlanmasında, hastalıklardan korunmada, yaşlanma sürecinin yavaşlatılmasında, ruhsal durumda, fiziksel ve zihinsel fonksiyonlarda ve bağışıklık sisteminin düzenlenmesinde anahtar rol oynar.

Bağışıklık sistemi, vücudun doğal savunma sistemidir. Hücreler, dokular ve organlardan oluşan karmaşık bir yapıdır. Vücudu bakteriler, virüsler, parazitler, mantarlar gibi saldırganlara karşı korur. Bağışıklık sistemi vücudu öncelikle deri, mide asidi, mukus, öksürük refleksi, gözyaşındaki enzimler ve ter gibi bariyerlerle korur. Hastalık yapıcı herhangi bir etken bariyerleri aşarsa, bağışıklık sistemi vücuda girmek isteyen bu yabancıları saldıran, tahrip eden ve onları yok eden beyaz kan hücrelerini, interferon gibi bazı kimyasalları, kan proteinlerini ve antikorları üreterek önlem alır. Bağışıklık sistemi vücudun kendi yapısına yabancı olan maddeleri (antijenleri) tanıyabilme ve onlarla baş edebilme özelliğine sahiptir. Uygun çalıştığında nezleden kansere kadar değişen tüm sağlık sorunlarını önler.

Bağışıklık sistemini genetik, yaş, cinsiyet, beslenme durumu, sigara içme alışkanlığı, fiziksel aktivite düzeyi, geçirilmiş hastalıklar, alkol tüketimi, stres, hormonlar, enfeksiyon, aşı öyküsü gibi pek çok faktör etkiler. Bu faktörler arasında bağışıklık sistemini güçlendiren en önemli belirleyici beslenmedir.

Organizmanın karbonhidratlar, proteinler, yağlar, vitaminler, mineraller ve su olarak gruplandırılan 50 adet Besin Ögesine gereksinimi vardır. Vücutta farklı görevleri olan bu besin ögelerinin, bağışıklık sistemi üzerine etkileri de doğal olarak farklıdır.

Bazı besin ögeleri, bağışıklık sistemi hücrelerinin yapımı ve bütünlüğü için gerekli ön maddeler iken; bazı besin ögelerinin bağışıklık sistemi hücrelerinin yapımını uyardığı ya da inflamatuvar cevapta görev aldıkları, antioksidan özellikleri olan diğer bazı besin ögelerinin ise bağışıklık sistemi fonksiyonlarını olumlu etkiledikleri bilinmektedir.

Güçlü bir bağışıklık sistemi için Beslenmede öne çıkan bazı besin ögeleri, besin bileşenleri ve besinler:

1. Antioksidan vitaminler: A, C ve E vitaminleri vücutta hücre hasarını önleyen antioksidan vitaminlerdir. Renkli sebze ve meyveler, ıspanak, pazı, roka, maydonoz, nane gibi koyu yeşil yapraklı sebzeler, havuç, kayısı, turunçgiller, böğürtlen, kıızılcık, kırmızı lahana, kırmızı biber, kırmızı pancar, brokoli, domates, siyah üzüm, tam tahıllar, kuru yemişler, kuru baklagiller antioksidan vitaminlerden zengin besinlerdir.

2. D vitamini: Doğal bağışıklık sistemi ve antimikrobiyal peptidlerin güçlü bir uyarıcı olan D vitamini, yara iyileşmesi ve enfeksiyonlarla savaşta rol alan bağışıklık hücrelerini aktive eder, inflamasyonu baskılar. Kanda vitamin D düzeyinin düşük olması, enfeksiyöz, otoimmün ve diğer birçok hastalığın gelişiminde, ciddiyetinde, tekrarında rol aldığı iyi bilinmektedir. D vitamini vücutta ancak güneş ışınlarının doğrudan cilde yansması ile sağlanır. Bu mümkün değilse, D vitamininin destek şeklinde ya da D vitaminiyle zenginleştirilmiş besinlerle vücutta alınması önerilir.

3. Demir: Demir eksikliği ile enfeksiyonlar arasında kısır bir döngü bulunmaktadır. Demir eksikliği enfeksiyonların sıklığını artırırken; enfeksiyonlar da demir depolarını azaltır. Demirden zengin besinler: sakatatlar, kırmızı et, tavuk, balık, yumurta, koyu yeşil yapraklı sebzeler, kuru baklagiller, kuru yemişler, kuru meyveler ve pekmez demirden zengin besinlerdir.

4. Çinko: Vücutta 200'den fazla enzimin yapısında bulunan çinko, bağışıklık sistemi için esansiyel bir mineraldir. Çünkü bağışıklık sistemi, hücresel fonksiyonlarının devamı için çok sayıda çinko içeren enzime ihtiyaç duyar. Çinko yetersizliğinde bağışıklık sistemi hücrelerinin fonksiyonları baskılanır. İshal, zatürre, sıtma gibi enfeksiyon hastalıklarının riski artar. Buğday embriyosu çinkonun en zengin kaynağıdır. Sakatatlar,

PANEL PRESENTATIONS

kırmızı et, peynir, kepeği ayrılmamış tam tahıl ürünleri, bulgur, kuru yemişler ve kuru baklagiller çinkodan zengin besinlerdir.

5. Omega-3 Yağ Asitleri: Omega-3 yağ asitlerinin, hücre duvarını sağlamlaştırdıkları, bağışıklık sistemini güçlendirdikleri ve böylece organizmanın başta kalp hastalıkları olmak üzere pek çok hastalığa karşı direnç kazanmasına yardımcı oldukları bildirilmiştir. Omega-3 yağ asitlerinin en önemli kaynağı balıktır. Soğuk ve derin sularda yaşayan somon, tuna, uskumru, sardalya vb. balıkların omega-3 içerikleri, diğer balık türlerine göre yüksektir.

6. Fermente süt ürünleri: Fermente edilen ve canlı laktik asit bakterileri içeren ilk besin yoğurttur. Diğer bir fermente süt ürünü kefirdir. Fermente süt ürünlerinin enfeksiyonlara karşı korunmada, semptomlarının hafifletilmesinde, rol aldıkları belirtilmektedir.

7. Çay: Dünya nüfusunun üçte ikisinin tükettiği, sudan sonra en önemli içecek olan çay, pek çok işlevsel-aktif öge içermektedir. Yeşil ve siyah çayda bulunan ve polifenol denilen aktif bileşenler, bazı durumlarda E ve C vitaminlerinden çok daha güçlü (20 kez) antioksidan özellik gösterirler. Yeşil çay, siyah çaydan 8-10 kat daha fazla aktif öge içerir.

8. Su/sıvı: Yetişkin bir kişinin günlük sıvı gereksinimi 2-3 litredir. Enfeksiyon hastalıklarında ateş, kusma ve ishal nedeniyle artan sıvı kaybının karşılanması ve katabolik ürünlerin ve toksinlerin vücuttan temizlenmesi için günde ortalama 3-4 litre sıvı tüketimi önerilmektedir.

Sıvı alımının doğal olarak en iyi kaynağı sudur. Bununla beraber hem sağlık açısından hem de zevk almak açısından su, soda, süt, ayran, kefir, meyve suları (taze sıkılmış), siyah-yeşil çay, ıhlamur, adaçayı nane, papatya gibi bitki çayları, kahve, sütlü kahve, limonata, komposto, çorba gibi farklı türden sıvılar da tüketilebilir.

Kilo almamak için sürekli sınırlı beslenme ya da kilo vermek için yapılan sağlıksız zayıflama diyetleri, bağışıklığı olumsuz etkileyen önemli faktörlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- Vücudun doğal savunma sistemi olan bağışıklık sistemi, uygun çalıştığında nezdelen kansere kadar pek çok hastalığı önler, hastalıkların seyrini iyileştirir, süresini kısaltır.
- Sağlıklı ve güçlü bir bağışıklık sistemi için bir ilaç, bir vitamin ya da bir besin takviyesi yoktur.
- Sağlıklı ve güçlü bir bağışıklık sistemi için farklı türden ve yeterli miktarda besinlerin tüketildiği bir beslenme alışkanlığı esastır.
- Sağlıklı beslenme alışkanlığına ilave olarak, yürüyüş yapmak, yeterli ve kaliteli uyumak, stresten uzak durmak ya da başa çıkabilmeyi bilmek şeklinde tanımlanan sağlıklı bir yaşam biçimi, bağışıklık sisteminin iyileşmesine, güçlenmesine yardımcı olur.

KAYNAKLAR

1. Calder PC, Carr AC, Gombart AF, Eggersdorfer M. 2020. Optimal nutritional status for a well-functioning immune system is an important factor to protect against viral i infections. *Nutrients*. 12, 1181; doi:10.3390/nu12041181.
2. Amenyogbe N, Dimitriu P, Smolen KK, Brown EM, Shannon CP, et al. 2021. Biogeography of the relationship between the child gut microbiome and innate immune system. *American Society of Microbiology*. 12:e03079-20. <https://doi.org/10.1128/mBio.03079-20>.
3. Ibs KH, Rink L. 2003. Zinc-Altered Immune Function. *The Journal of Nutrition* 133: 1452S–1456S.
4. Maggini S, Maldonado P, Cardim P, Newball CF, Sota Latino ER. 2017. Vitamins C, D and Zinc: Synergistic roles in immune function and infections. *Vitam and Miner*. 6:3. DOI: 10.4172/2376-1318.1000167.
5. Name JJ, Souza ACR, Vasconcelos AR, Prado PS and Pereira CPM (2020). Zinc, Vitamin D and Vitamin C: Perspectives for COVID-19 With a Focus on Physical Tissue Barrier Integrity. *Front. Nutr*. 7:606398. doi: 10.3389/fnut.2020.606398

PANEL PRESENTATIONS

6. Hemilä H, Chalker E. 2013. Vitamin C for preventing and treating the common cold. The Cochrane Collaboration.
7. Hart PH, Gorman S, Finlay-Jones JJ. 2011. Modulation of the immune system by UV radiation: more than just the effects of vitamin D? *Nat Rev Immunol* 11:584-96.
8. Daniel S, Daniel N, Bengt-Olof N. 2016. Vitamin D3 modulates the innate immune response through regulation of the hCAP-18/LL-37 gene expression and cytokine production. *Inflamm Res* <https://doi.org/10.1007/s00011-015-0884-z>.
9. Bivona G, Agnello L, Ciaccio M. 2017. Communication: Vitamin D and immunomodulation: Is it time to change the reference values? *Ann Clin Lab Sci* 47(4):508-10.
10. Mailhot G, White JH. 2020. Vitamin D and immunity in infants and children. *Nutrients* 12: [doi:10.3390/nu12051233](https://doi.org/10.3390/nu12051233).
11. Al-Daghria NM. 2018. Vitamin D in Saudi Arabia: Prevalence, distribution and disease Associations. *J Steroid Biochem Mol Biol* 175:102-7.
12. Barrea L, Muscogiuri G, Frias-Toralc_E, Laudisio D, Pugliese G, et al. 2020. Nutrition and immune system: from the Mediterranean diet to dietary supplementary through the microbiota. *Critical Reviews in Food Science And Nutrition* <https://doi.org/10.1080/10408398.2020.1792826>.

PANEL PRESENTATIONS

PEDIATRİK EKSTREMİTE TRAVMALARINA YAKLAŞIM

NEZİH ZİROĞLU

Yaralanma ile gelen çocukların %20'sinde bir kırık görülmektedir. Erkeklerde %42 ve kızlarda ise %27 oranında çocukluk çağı kırığı olur. Büyüyen kemiğin anatomisi eklem hattından uzaklaşacak şekilde epifiz, fiz (büyüme plağı), metafiz, diafiz olarak adlandırılır ve tüm bu yapılar periosteum ile çevrelenir.

Büyüyen kemikler kırılmaktan çok eğilirler. Kompresif yüklere bağlı ortaya çıkan bükülmeye / eğilmeye torus kırığı adı verilir. Kemiğe yandan yük gelmesine bağlı oluşan tek korteks kırığı yeşil /yaş ağaç kırığı olarak adlandırılır. Çok küçük çocuklarda hiçbir korteks kırılmadan oluşan eğilmeye plastik deformasyon denir.

Çocuklarda ortaya çıkan bu yetişkinlerden farklı yaralanma şekillerinin temel nedenleri, metafiz epifiz bağlantısının anatomik olarak dayanıksız olması, bağ ve tendonların kemikten dokudan daha kuvvetli olması, periostun çocuklarda biyolojik olarak daha aktif olması olarak sıralanabilir.

Çocukluk çağı kırıklarının çoğu fizisi yani büyüme plağını içerir. Bu nedenle kemik büyümesi bozulabilir. Aksine fize yakın ama üzerinde olmayan kırıklar büyümeyi uyarabilir. Salter Harris sınıflaması, fiz yaralanmalarını tarif etmek için kullanılmaktadır. Büyüme bozulması riskini öngörür ve derecesi arttıkça büyüme bozulması riski artabilir. Büyüme bozulması herhangi bir fiz yaralanmasında olabilir. En sık görülen Salter Harris II ve ardından I, III, IV, V tipi kırıklardır. Anne, Baba'ya herhangi bir fiz kırığında büyümenin duraklayabileceği anlatılmalıdır.

Pediyatrik klavikula kırıkları obstetrik kırıkların %90'ını oluşturur. Obstetrik palsiler ile birliktelik sıktır. Medial klavikula fizisi vücutta en geç kapanan fizdir (23-25 yaşında). Lateral klavikula kırıkları AC eklem çıkığı olarak atlanabilir. Çocukluk çağında açık kırıkların dışında hemen hepsi konservatif tedavi edilir.

Proksimal humerus kırıkları da doğum yaralanmalarıyla görülebilir. 0-5 yaş arasında Salter tip I, 5-11 yaş arasında metafizer, 11yaşından büyüklerde ise tip II kırıklar en sık görülür. Obstetrik proksimal humerus kırıkları ise genellikle Salter tip I'dir. Bantlama veya gövde tespiti ile tedavi edilirler. Çocuklarda humerus diafiz kırıkları yeni doğanda sıklıkla doğum travmasıyla olurken, 0-3 yaş arasında çocuk istismarı akılda tutulmalıdır. 3-12 yaş arasında selim kemik tümörü veya kiste bağlı olabilir. Açılanma ve hizalanma kusuru iyi tolere edilir. Politravma, erken mobilizasyon, nörovasküler yaralanma, açık kırık cerrahi tedavi endikasyonlarıdır.

Dirsek kırık ve çıkıkları çok sık görülür. Radyolojik değerlendirme ortopedist olmayanlar için fizler ve gelişim farklılıkları nedeniyle çok güçtür. Mutlaka detaylı fizik ve nörovasküler muayene gerekir. Kırık sonrası sinir ve damar hasarı olabilir. Kompartman sendromu görülebilir.

Suprakondiler humerus kırıkları, çocuklarda en çok görülen dirsek kırığıdır (dirsek kırıklarının %60'ı). Dışa doğru açılı el üzerine düşme ile olur. Distal radius / önkol / klavikula kırıkları eşlik edebilir. Suprakondiler humerus kırıklarına eşlik eden komplikasyonlar; kompartman sendromu, damar/sinir yaralanması, redüksiyon kaybı/hatalı kaynama –kübitus varus, hareket kaybı, pin dibi enfeksiyonu, telleme sırasında sinir hasarı.

Monteggia yaralanması, ulnanın kırık ve radius başının çıkık olduğu klinik antitedir. Bado sınıflaması kullanılır. Pediyatrik önkol kırıkları, çocuk uzun kemik kırıklarının yaklaşık %40'ıdır. Proksimal, en az görüleni %4, orta 1/3, her iki kemik kırıklarının %18-20'si, distal 1/3, Radius ve/veya ulna kırıklarının %75'idir. Galeazzi yaralanması, radius shaftının kırık ve distal radioulnar eklemin çıkığı ile karakterizedir. Galeazzi eşdeğerleri ise radius shaftı kırığı ile distal ulnar fiz yaralanmasının birlikte görülmesidir.

Distal Radius kırıkları, çocuklarda en sık görülen kırıklardır. Tüm kırıkların yaklaşık %28-30'udur. En sık metafizer tipi, %62 ve ikinci sırada distal radius fizi %14. Tedavi sıklıkla kapalı redüksiyon ve alçılama. Distal Radius kırığı cerrahi endikasyonları; yetersiz redüksiyon, açık kırıklar, deplase eklem içi kırıklar, akut karpal tünel veya kompartman sendromu olması.

Femur diafiz kırıkları tüm pediyatrik kırıkların %1.4-1.7'sidir. Tedavi hastanın yaşına göre değişir. 1 yaş altı hastalarda %40 kaza olmaksızın olabilir. Çocuk istismarı – 36 ay altı hastalarda femur diafiz kırıklarının %15'inin nedenidir. İstismar nedeniyle oluşan kırıkların %90'ı 36 aylıktan büyüktür.

PANEL PRESENTATIONS

Toddler kırığı / spiral tibia cisim kırıkları yürümeye başlayan çocuklarda sık görülür. Tibia çocuklarda en sık açık kırık rastlanan bölgedir. Fizik muayenede cildin durumu çok önemlidir. Pediatrik ayak bileği kırıkları, çocuklarda 2. en sık fiz kırığı bölgesidir. 8-15 yaş arasında erkeklerde sıktır. Ayak bileği kırıkları komplikasyonlar: Büyüme duraklaması, herhangi bir kırıkla olabilir. Genellikle Salter Tip III, IV de daha fazladır. Yaralanmadan 6-18 ay sonra görülür.

KAYNAKLAR

1. Baumann E. Beitrage zur Kenntnis der Frakturen am Ellbogengelenk: Unter besonderer Berücksichtigung der Spatfolgen. I. Allgemeines und Fractura supra condylica. Beitr Klin Chir 1929;146:1-50.
2. Mohammad. The Baumann angle in supracondylar fractures of the distal humerus in children. J Pediatr Orthop. 1999;19:65-69.
3. Rogers. Plastic bowing, torus and greenstick supracondylar fractures of the humerus: radiographic clues to obscure fractures of the elbow in children. Radiology. 1978;128:145.
4. Herman. Relationship of the anterior humeral line to the capitellar ossific nucleus: variability with age. J Bone Joint Surg. 2009;91:2188.
5. Omid. Supracondylar Humeral Fractures in Children. J Bone Joint Surg. 2008;90:1121.
6. Gartland. Management of supracondylar fractures of the humerus in children. Surg Gynecol Obstet. 1959;109:145-54.
7. Skaggs. The posterior fat pad sign in association with occult fracture of the elbow in children. J Bone Joint Surg Am. 1999;81:1429.
8. Bohrer. The fat pad sign following elbow trauma. Its usefulness and reliability in suspecting "invisible" fractures. Clin Radiol. 1970;21:90.
9. Cramer. Incidence of anterior interosseous nerve palsy in supracondylar humerus fractures in children. J Pediatr Orthop. 1993;13:502.
10. White. Perfused, pulseless, and puzzling: a systematic review of vascular injuries in pediatric supracondylar humerus fractures and results of a POSNA questionnaire. J Pediatr Orthop. 2010;30:328.
11. Lee. Displaced pediatric supracondylar humerus fractures: biomechanical analysis of percutaneous pinning techniques. J Pediatr Orthop. 2002;22:440.
12. Bashyal. Complications after pinning of supracondylar distal humerus fractures. J Pediatr Orthop. 2009;29:704.
13. Landin. Elbow fractures in children. An epidemiological analysis of 589 cases. Acta Orthop Scand. 1986;57:309.
14. Vocke. Displaced fractures of the radial neck in children: long-term results and prognosis of conservative treatment. J Pediatr Orthop B. 1998;7:217.
15. Evans. Radial neck fractures in children: a management algorithm. J Pediatr Orthop B. 1999;8:93.
16. Bado JL. The Monteggia lesion. Clin Orthop Relat Res. 1967;50:71-86.
17. Wilkins. Changes in the management of monteggia fractures. J Pediatr Orthop. 2002;22:548.
18. Noonan JK et al: Forearm and Distal Radius Fractures in Children. J Am Acad Orthop Surg 1998; 6:146-156
19. Davis DR, Green DP: Forearm fractures in children: Pitfalls and complications. Clin Orthop 1976;120:172-184
20. Tischer W. Forearm fractures in childhood (author's transl). Zentralbl Chir 1982;107:138-48.
21. Dias L, Tachdjian M. Physeal injuries of the ankle in children: classification. Clin Orthop Relat Res. 1978;136:230-

PANEL PRESENTATIONS

HEALTH LITERACY IN CHILDREN

Özge ÇONAK

ORCID: 0000-0001-5381-4022

ABSTRACT

Those who are functionally literate are more able to participate in society and exert a greater degree of control over day-to-day events. Literacy levels correlate with public health outcomes. Health literacy is the ability to access, understand and use information to improve and maintain personal and community health by changing personal lifestyles and living conditions. It is also the product of an individual's capacity and health literacy demands and the complexity of the health system. There are three types of health literacy. Functional health literacy: relates to the basic reading and writing skills needed to understand everyday health information (eg, reading prescriptions, drug labels, directions). Interactive health literacy: includes the cognitive, literacy and social skills needed to participate in different situations, gain knowledge through communication and apply it to different situations (for example, participating in discussions on health and treatment options with healthcare professionals). Critical health literacy: a further level that allows individuals to critically analyze information and gain control over various determinants of health (for example, identifying health risks in the environment and taking action). One of the groups at risk for low level of Health literacy is children and youth. It is a set of competencies by which children and adolescents can realize their full health potential. It empowers children and adolescents. It provides agency, participation, autonomy and freedom in health matters. Early life represents a sensitive period of health. Exposure to stressors associated with disadvantages can have adverse effects on health throughout life. Especially; Comparing the impact of parental health literacy on children's health behaviors and health outcomes at different ages of children (eg pregnancy, infancy, toddler age) using the sensitive period model constitutes an important output. Higher levels of health literacy in children and adolescents, practicing healthier behaviors; leads to better health outcomes and better health status. It makes health literacy an important field of study for health and education interventions early in life.

Keywords: health literacy, child, adolescent, adolescent health, child health

PANEL PRESENTATIONS

PREMATÜRE BEBEKLERDE YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ HAREKET ANALİZİNİN 18 AYLIK MOTOR GELİŞİM TAHMİNİNDEKİ ROLÜ

SEMA GÜL
YAĞMUR ÇAM
HASİBE CANAN SEREN

GİRİŞ

Yapay zeka; minimum insan müdahalesi ile akıllı davranışı modellemek için bir bilgisayarın kullanılmasını ifade eden genel bir terimdir. PREMATURE BEBEK Normal gebelik süresi 40 hafta olup 37 ile 42 hafta arasında değişebilir. Bu süreyi tamamlayarak dünyaya gelen bebeklere “matür” ya da “miadında doğan” denir. Gebeliğin 37. Haftasından önce doğanlar prematüre, 42. Haftasından sonra doğanlar ise postmatür yenidoğan olarak kabul edilirler.

DEĞERLENDİRME

Gözlem

Spontan motor hareketler

Kas tonusu

Pasif tonus: ekstremitelerin pasif hareketine karşı gösterilen direnç

Aktif tonus: statik postür, otomatik reaksiyonlar, spontan hareketler, refleks testler sırasında

Ortam Özellikleri

Rahat

Sessiz

Aydınlık

Ortalama oda sıcaklığında

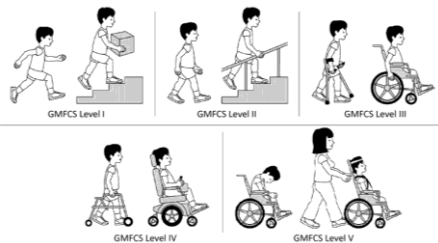
Az giyimli

Bebek sakin ve ailesinin yanında iken

Beslenmeden yaklaşık 2 saat sonra

Serebral palsi; Serebral palsi (SP), (Cerebral Palsy (CP)); kas tonusu, postür ve hareket bozukluğu gibi semptomları içeren; değişken, heterojen bir grup klinik sendromdur.

SP, gelişmekte olan immatür beyinde; doğum öncesi, doğum esnasında veya doğum sonrası meydana gelen oksijensiz kalma veya travmatik olaylar neticesinde veya çeşitli nedenlerin yol açtığı zedelenmeler sonucu ortaya çıkar. İlerleyici değildir fakat bebek büyüdükçe etkilenimler ortaya çıkabilmektedir. SP tespiti için bebeklerin en erken dönemde değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle riskli bebek grubundaki bebeklerin yenidoğan uzmanı, çocuk nöroloğu, çocuk fizyoterapisti tarafından ayrıntılı değerlendirme ve takibe alınması gerekir.

ŞEKİL 1: Gross Motor Functional Classification Scale (GMFCS)

Gross Motor Functional Classification Scale (GMFCS) ile ileri dönem engellilik düzeyi ile ilişkili tahminleme yapılabilmektedir. Bu tahminleme bebeğin erken dönem hareketlerinin analizi ile gerçekleştirilmektedir.

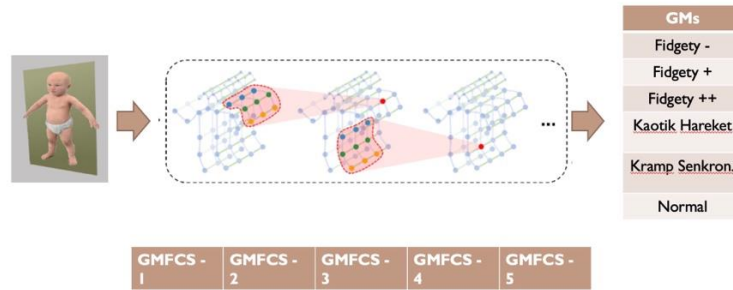
Amaç

PANEL PRESENTATIONS

Makine öğrenimi ile prematüre bebeklerin ilk 6 aylık hareketlerinin analiz edilerek serebral palsi hastalığına gidişinin tespit edilmesidir. Prematüre bebeklerin 18 ayında motor gelişimle ilgili tespitleri sağlayabilmesi nedeniyle 18 ay esas alınarak altın standart oluşturulmuştur. Prematüre bebeklerde düzeltilmiş 8-22 haftalar arasındaki bebeklerde görülmesi beklenen, "F+" olarak adlandırılan kıpırtı hareketlerinin, tonus, asimetri ve oral motor hareketlerin elektronik ortamda alınan kayıtlar üzerinden yapay zeka uygulaması ile tespit edilmesidir.

YÖNTEM

Uzman iki fizyoterapist tarafından yaklaşık 65-95 dakika boyunca incelenerek etiketleme uygulamasına girişler yapılmıştır. Uygulama üzerinde 24120 adet veri girişi ile makine öğrenmesi çalışılmıştır. 100 adet videonun işlenmesi sonucu F1 başarımı %91 olarak belirlenmiştir.

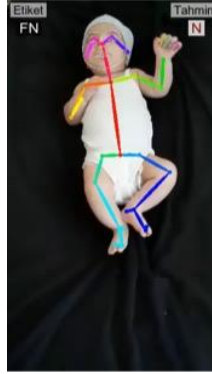

Şekil 2: Yapay Zeka Modelleme

YAPAY ZEKA İLE HASTA ANALİZİ

- Veri Modelinin Oluşturulması
- Video Toplama & Etiketleme
- Ön İşlemler (Gürültü Azaltma, Oryantasyon, FPS ve Boyut Ayarlama)
- Veri Seti Genişletme
- İskelet Verisi Çıkarımı
- Veri Seti Oluşturma
- Derin Öğrenme Model Eğitimleri
- Uygulama
- GMs analizi yöntemi ile görüntü işleme ve derin öğrenme temelli serebral palsi teşhisi uygulaması
- Kısa süreli video görüntüleri kullanılarak hastalık analizi.
- Mobil uygulama üzerinden erişim ve uzman yönlendirmesi

PANEL PRESENTATIONS

Şekil 3: İskelet Giydirme

SONUÇ

Yüksek oranda SP riski taşıyan prematüre bebeklerin erken dönemde tespiti ve yapılacak erken müdahale, bebeklerde fonksiyonel sonuçların pozitif yönde gelişim göstermesine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle GMs Değerlendirmesi, riskli bebeklerde erken müdahalenin sağlanması konusunda klinisyenler için değerli bir araçtır.

Yapay zekanın; hem maliyet hem zaman tasarrufu sağlarken aynı zamanda daha fazla bebeğin değerlendirilmesini sağlaması planlanmaktadır.

PANEL PRESENTATIONS

ANNE SÜTÜNÜN SİRKADİYEN RİTM ÜZERİNE ETKİSİ

SİBEL KÜÇÜKOĞLU

ÖZET

Sirkadiyen ritim, “yaklaşık olarak 24 saatlik bir periyotta canlı organizmalardaki uyku/uyanıklık ritimleri, vücut ısısı, kan basıncı, hormon sentezi ve salınımı gibi çeşitli fizyolojik ve psikolojik olayları düzenleyen” ritim olarak tanımlanmaktadır. Sirkadiyen ritim, ön hipotalamusun suprakiazmatik çekirdeği (SCN) ve vücudun çoğu dokusunda bulunan periferik osilatörler tarafından yönetilmektedir. SCN, hipotalamus ve hipofiz bezi de dahil olmak üzere periferik dokularda bulunan osilatörleri kontrol ederek sirkadiyen sistemin düzenlenmesini sağlamaktadır.

Bebekler sirkadiyen ritim kapasitesi ile doğarlar; ancak nöral kontrol mekanizmalarının olgunlaşmamış olması nedeniyle günlük ritim az gelişmiştir. Sirkadiyen ritmin oluşmasında doğum sonrası dönemde beslenme, ışık, anne-bebek etkileşimi gibi çevresel faktörlerin etkisiyle hızlı bir şekilde gelişim sağlamaktadır. Evrensel olarak doğum sonrası ilk yılda bebek beslenmesi için en uygun yöntem emzirmedir. Anne sütü bebekler için bir besin ögesi olmanın yanı sıra içerdiği hormon ve bağışıklık elemanları gibi bileşenler aracılığıyla bebeklere günün saati ile ilgili bilgiyi ileterek bebeğin sirkadiyen ritminin oluşmasında aktif rol oynamaktadır. Yaşamın ilk üç ayında hızlı bir gelişim gösteren sirkadiyen ritim bebeğin sağlığı ve gelişiminin yanı sıra aile içindeki zamansal uyumu ve özellikle anne ile bebek arasındaki koordinasyon için de esastır.

Sirkadiyen ritmi incelemek için en yaygın kullanılan biyolojik faz belirteçleri; salınımları oldukça ritmik olan kortizol ve melatonindir. 24 saatlik gün döngüsünde anne sütünün içeriğinde melatonin ve kortizol düzeyi de değişmektedir. Bu bağlamda gün içerisinde anne sütünde kortizol ve aktiviteyi teşvik eden aminoasitler yüksek seviyede iken bunun aksine gece sütünde melatonin ve triptofanın yüksek olması bebeklerde uykuyu teşvik etmekte sindirimi rahatlatmakta ve büyüme gelişmeyi desteklemektedir. Bu nedenle öncelikle bebeklerin emzirilmesi, eğer emzirilemiyorsa anne sütlerinin sağılarak sağım saatine uygun bir şekilde bebeğe verilmesi (krono-besleme) bebeğin sirkadiyen ritminin desteklenmesi için önemlidir. Sirkadiyen ritmin bozulması veya oluşumunun gecikmesi durumunda bebekler; uyku, metabolizma ve nörobilişsel gelişim ile ilişkili sağlık sorunları ile karşı karşıya kalabildikleri için, öncelikle bebeklerin bakımından sorumlu yenidoğan hemşirelerinin krono-besleme modeliyle bebeği beslemesi ve bu besleme şeklinin Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitelerinde rutin bir uygulama haline getirilmesi bebeklerin sirkadiyen ritmini desteklemek açısından önemli bir sorumluluktur.

PANEL PRESENTATIONS

TRAVMA PEDAGOJİSİ VE ÇOCUKLARA YAKLAŞIM

FELICIA DUBBERKE

Lecture on trauma education

Ladies and Gentlemen, my name is Felicia Dubberke and I have been working educationally and therapeutically with traumatised children, adolescents and their families for about 15 years.

Today I would like to talk to you about an important topic that is becoming more and more important in the educational field: trauma education. In my short talk, I will explain what trauma education means, what effects trauma can have on child development, and what approaches are used in trauma education to support affected children.

Let's start with the definition: trauma education refers to the educational work with children who have had traumatic experiences or live in stressful life situations. Trauma can have different causes, such as abuse, neglect, violence or serious illness. The effects of trauma can show in different areas, such as the emotional, social or cognitive development of the child.

Trauma can lead to an overload of the nervous system in children. This means that children react very quickly and strongly to stressors because of their experiences and have difficulty calming down and regenerating. In many cases, the brain can become traumatised, which means that certain areas of the brain no longer function optimally. This can show itself, for example, in a restricted attention span or impaired memory.

Trauma education aims to support affected children in their development and help them to process their experiences. The aim is to create a safe environment in which the children can build trust and discover their own resources. Trauma education therefore does not only mean imparting knowledge to the children, but above all giving them emotional security.

There are **different approaches in trauma education, which** I would now like to explain in more detail:

- 1. Stabilisation:** An important aspect of trauma education is stabilisation. This means helping the children to regain their emotional balance and to gain security. For example, one can use relaxation exercises or other techniques to calm the nervous system. It is about giving the children a feeling of safety and security.
- 2. Resilience promotion:** Resilience refers to the ability to cope with difficult situations and emerge stronger. Trauma education is about promoting resilience in children. This is not about telling children to "be strong", but about showing them that they already have resources that can help them overcome difficult situations.
- 3. Trauma coping:** The aim here is for the children to be able to process their traumatic experiences. There are various methods and techniques that can be used for this, such as therapeutic talks or trauma therapy. It is important to give the children time and space to process their experiences and to support them in doing so.
- 4. Relationship building:** Children who have had traumatic experiences often have difficulties building trust with other people. Therefore, it is important to build a stable and trusting relationship with the children. This is about showing the children that you are there for them and that you support them.
- 5. Empowerment: refers to** strengthening the children's self-efficacy and self-confidence. Trauma education is about showing the children that they themselves have influence over their lives and that they are able to make decisions and take control of their lives. This can be done, for example, by offering projects or activities in which the children can discover and build on their own strengths.

Another important aspect of trauma education is the **inclusion of the social environment** of the affected children and adolescents. Because often it is not only the traumatic experiences themselves, but also the environment that contributes to the fact that children and adolescents cannot develop well. This includes, for example, unfavourable family circumstances or a stressful social environment.

Therefore, trauma education also relies on cooperation with parents, teachers and other caregivers. The aim is to shape the environment of the affected children and adolescents in such a way that it is conducive to their development.

PANEL PRESENTATIONS

In practice, trauma educators work for example in kindergartens, schools or youth welfare institutions. There they support the affected children and adolescents and work closely with parents, teachers and other caregivers. The educators are to teach the children and adolescents techniques and strategies to regulate their emotions and to recognise and express their needs. The aim is to help the children and adolescents activate their own resources and strengthen their self-healing powers.

Trauma education also involves creating structures and clear rules to give children a sense of safety and control. It is about creating an environment where children can express their emotions and voice their needs.

Here are some practical examples:

- Calm, loving tone of voice, eye contact (gives security of attachment), facing posture ("***I am here!***" "***I am with you!***").
- **Clear rules and binding consequences** (what is allowed, where are the limits, what happens if?), structured and ritualised daily routine (when does what happen? weekly schedule), adherence to agreements (gives stability). o A safe place always needs individual solutions and agreements in addition to the generally applicable rules. Equal is not always fair - because every child has different prerequisites.
- **Stable attachments** (firm **attachment** figure as a safe haven, "the most powerful therapy is love" Perry)
- A lot of understanding (**concept of good reason**, "*I see your need*", *there is a positive intention behind every behaviour! What is the child trying to achieve or secure for itself with this behaviour? Survival strategy, regaining power and control*).
- In verbal **empathy**, putting **feelings and actions**, as well as the intention of the action, into words ("***You are doing this now because...***") From speechlessness as a classic consequence of trauma to overcoming speechlessness (finding words where there is speechlessness- a central goal for integrating traumatic experiences).
- **LANGUAGE:** Mirroring the content of the child's statement, identifying and naming feelings and intentions that may be behind a behaviour, listening out and verbalising a feeling, comments that accompany actions, compassionate language.
- Allow to act out (self-efficacy)
- Co-determination in room design (trigger-free zones)
- Bear the situation together with the child, radiate normality (**principle of normality**, "*I am here for you, I can bear it with you*").
- **Be prepared for fight, flight and solidification**
- **Dealing with dissociative behaviour** (What can I do if the child dreams himself away again? Bring him back to the here and now, e.g. clap your hands loudly, ask him to do an arithmetic problem or ask him where his teddy bear is).
- **Aggressive behaviour:** When in the child's history was it necessary to fight and fight back? (take a good history)
- Threats of consequences are sometimes useless, even counterproductive. Any limitation can trigger panic fears because a feeling of being overwhelmed and losing self-determination can release intrusions (loaded memories).
- **NO Time-Out** (because extreme behaviour equals extreme inner distress) but rather increase presence and offer **Time-Intensive** until calming down has occurred. "*Love me the most when I least deserve it, because that is when I need it the most.*"
- Bring back to the here and now (favourite scent, favourite teddy bear, soul comforter, emergency kit).
- **Stress reduction measures** o Distraction (*distraction technique: e.g. intensively perceive the room "How many dots does the carpet have?" "How many teddies do we have?" "Look, that's a big cloud!" Do the exercise until the inner excitement subsides*).
o Stimulate sensory stimuli (sense of touch: ice cubes, hedgehog ball, massage stress reduction, rubber band around the wrist..., sense of taste: something sharp, sour, sense of smell: sharp, acrid smell such as vinegar, scented oil, sense of hearing: listening to or producing tones, sounds, music).

PANEL PRESENTATIONS

- o **The "emergency kit"** should be developed in advance with the child as an emergency programme. Put together with the child what is good for him/her in situations where he/she is overwhelmed by his/her feelings.
- o Mindfulness exercises re-establish a connection to the present ("count to ten", "and now backwards", "walk 15 steps", "name five sounds you hear", "name four things you see").
- o Learning relaxation techniques (butterfly hug Kati Bohnet)
- o Avoid lack of time and overwork as well as hunger, thirst and lack of sleep, reduce sensory overload and loudness, pay attention to good nutrition
- o Avoiding stress through planning, time management and good organisation
- o Contact with animals

PANEL PRESENTATIONS

4

- No coercion, no sneaking up, verbalise everything you do
- Recognising/working out triggers (noise and loud voices are reminiscent of violent scenes experienced in the past, etc.). (*red bedspread*)
- First understand, then act (trauma-based behaviours of children are/were their survival strategies. These served to regain power and control and ensured survival).
- **Stabilisation and distancing techniques** (Inner Safe Place, safe exercise)
- **Safe places/ safe spaces**
 - o Have retreats available where there is peace and security (build a cave).
 - o Material and furniture must be in a healthy condition. Traumatized people need environments that are in order, rooms should convey a sense of security, children should participate in the design of the rooms
 - o Safe places, absolute non-violence, parents as safety representatives
- Work out positive anchors with the child (favourite book, favourite song, power stone, photo...)
- **Co-determination** (working out common rules, developing appropriate consequences)
- Painting ("When we create pictures, we give the soul a vessel" C.G. Jung)
- Music Alternation of fast and slow music Exercise for regulating emotions
- **Projects to activate joie de vivre** (e.g. barefoot path, positive relationship offers - "I can do that", "I want to do that", "that's funny", "I want to do it again" -> joie de vivre as a resilience factor!)
- Space for free creation (expressing oneself, painting, drumming, gardening...)
- **Trauma is a wound.** This pain irritates, frightens and makes aggressive! Wounded people need people. We must do all we can to ease the pain. Accompanying your child with FULFILLMENT, PATIENCE, ATTENTION, ASSURANCE, HOPE
- **Somatic Experiencing according to Peter Levine**, who says that trauma is bound in the body. Work with the children through the body, let the child shake, massage, tap, bounce, jump, sing and dance together with the child.

Finally, I would like to emphasise that trauma education is an important approach to support affected children and promote their development. It is about creating a safe and trusting environment in which children can build confidence and discover their own resources. Trauma education means giving children time to process their experiences and supporting them to build resilience, promote self-efficacy and improve their quality of life.

I hope I have been able to give you a brief insight into the exciting and much deeper field of trauma education and show you how important it is to support affected children. Thank you very much for your attention.

CONTENT

CONGRESS ID	I
PROGRAM	II
PHOTO GALLERY	III
PANEL PRESENTATIONS	IV
CONTENT	V

Author	Title	No
FATİH İKİZ	IDEALIZING THE CHILD THROUGH LITERARY TEXTS: THE CASE OF EARLY REPUBLICAN PERIOD IN TURKEY	1
MERYEM ALTINTAŞ	PRESENTATION AND STIGMATIZATION OF JUVENILE PUSHED TO CRIME IN INTERNET NEWS WEBSITES	2
ÇİMEN ÖLÇAY DERAN OSKAY	EXAMINATION OF NEUROLOGICAL STATUS, MOTOR PERFORMANCE AND SENSORY PROCESSING IN CHILDREN WITH A HISTORY OF ATTENTION DEFICIT AND HYPERACTIVITY DISORDER-PILOT STUDY	3
MEHMET KASAP BAHAR ÇOLAK AHMET BÜYÜKŞALVARCI	ASSESSMENT OF PARENTAL AWARENESS ON CHILDREN'S DIETARY BEHAVIORS AND FOOD-BEVERAGE CONSUMPTION IN ALL-INCLUSIVE CONCEPT HOTELS: A CROSS-SECTIONAL STUDY	4
SUAT TUNCAY ABDULLAH SARMAN	DETERMINATION OF NURSING STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS REPORTING CHILD ABUSE AND NEGLECT	6
UĞUR ATA CEMİL ÇELİK NAİLE ESRA SAKA	SIMILAR CRIMES AND DIFFERENT RESULTS IN CHILD CRIMINAL RESPONSIBILITY: A CASE REPORT	7
UĞUR ATA CEMİL ÇELİK NAİLE ESRA SAKA	IMPORTANCE OF EDUCATION IN CHILD CRIMINAL RESPONSIBILITY: CASE REPORT	9
SALIHA CETİN- SULTANOĞLU NERİMAN ARAL	MOTHERS EXPERIENCES OF SENSORY INTEGRATION DISORDER IN AUTISTIC CHILDREN	11
ZEYNEP DENİZ SEVEN FATMA ALİSİNANOĞLU ASLIHAN KESKİN	OTTOMAN CHILDREN'S CLOTHING: FIVE CENTURIES OF CHANGE	12
ZÜLFIYE AKYÜZ YASEMİN EDA TEKİN	THE KNOWLEDGE AND PRACTICES OF NURSES WORKING IN PEDIATRIC SURGERY SERVICES REGARDING PREOPERATIVE FOOD AND LIQUID RESTRICTION	14
TUĞBA ÖZ ŞULE ÇALIŞIR KUNDAKÇI ÇİSEM BAŞTARCAN ESRA KARACA ÇİFTÇİ	EXAMINATION OF GRADUATE THESES ON MOTHER-BABY BONDING IN TURKEY	15
HATİCE KİLİNÇER	PERCEPTION AND ATTITUDES OF DIGITAL GAMERS TOWARDS GOD SIMULATION GAME	17
KANAN İBRAHİMLİ	PROCESSING OF CHILDREN'S PERSONAL DATA	18
NİMET FERAH	DANGERS AND RISKS IN THE DIGITAL WORLD IN PERSPECTIVES OF RELIGION AND MORAL DEVELOPMENT: SATANIC IMAGERY AND MESSAGES IN THE UNDERTALE VIDEO GAME	19
MUSTAFA DEHA DOĞAN	DENTISTRY PRACTICE AND OVERCOMING ANXIETY IN THE PEDIATRIC PATIENT POPULATION	20
ŞULE ÇALIŞIR KUNDAKÇI TUĞBA ÖZ ESRA KARACA ÇİFTÇİ	INVESTIGATION OF NURSING THESES ON ORAL MUCOSITIS IN CHILDREN WITH CANCER IN TURKEY	21
ALİ İLEZ YASEMİN ŞAHBAZ	LITERATURE REVIEW MUSIC THERAPY STUDIES IN CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY	23

IMANOV ELMAR VAGIF OFELIA MAMMADOVA	CORRELATION OF PHYSICAL EDUCATION BEHAVIORS IN ADULTS WITH AUTISM SYNDROME	25
ÖZDEN BASKAN CANSU DEMİR	EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN GROSS MOTOR FUNCTION, TRUNK CONTROL AND LEVEL OF FUNCTIONAL INDEPENDENCE IN CHILDREN WITH CEREBRAL PARALYSIS	26
CÜNEYT DESTAN CENGER BERFIN GÜLKAYA GÜZEL	SUICIDAL ATTEMPT BY A TEENAGER WITH ACCESS TO FIREARMS	27
HAMIYET KIZIL ESRA KARACA DÜNDAR OKAN YILLAR	IN CARE AND TREATMENT OF EXTRAVASATION IN CHILDREN USE OF STABILIZED ALOE VERA GEL	29
CELAL GÜLŞEN	PLAY IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND DEVELOPMENT PROCESS	31
ÖZGE TAHRAN ZEYNEP DENİZ	TELEREHABILITATION IN CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY	33
ÇISEM BAŞTARCAN TUĞBA ÖZ	REPRODUCTIVE HEALTH PROBLEMS ENCOUNTERED DURING THE ADOLESCENT PERIOD	34
GÖZDE AKSUCU	APPROACH TO CHILDREN IN DISASTERS ACCORDING TO THE AGE PERIOD	36
EZGI KÜRKÇÜ KAHRAMAN BEYZANUR AKGÜN HABİBE ÇELİK	ASSOCIATION OF LEPTIN AND LEPR PARAMETERS WITH PEDIATRIC OBESITY	37
CELAL GÜLŞEN HABİBE TOKUŞLU	ALTERNATIVE EDUCATION MODELS IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION	39
İREM ÖZKORKUT TUANA TOPSAKAL RÜMEYSA OGAN	MEDICAL NUTRITION THERAPY AND CURRENT NUTRITION ISSUES IN CHILDREN WITH PHENYLKETONURIA	41
MARIYE ÇELİK SELÇUK UYGUN	CHILDREN'S LOVE OF NATURE AND ANIMALS (EXAMPLE OF ÇOCUK SESİ MAGAZINE)	43
ÜLKÜ YILMAZ ŞULE ÇALIŞIR KUNDAKÇI	APPROACH TO A FEVER CHILD	44
GIZEM KOLBAŞI MUYAN	THE EXAMINATION OF THE PRINCIPLE OF THE BEST INTERESTS OF THE CHILD IN THE CONTEXT OF FAMILY REUNIFICATION IN EUROPEAN UNION LAW: THE JUDGMENT OF CHAVEZ-VILCHEZ	45
SINEM ERDİN CEYDA DEMİREL EDİBE ÇELİK	NUTRITION EDUCATION IN PRESCHOOL CHILDREN: SITUATION IN TÜRKİYE AND THE WORLD, NUTRITION EDUCATION PROGRAMS	46
ÇİĞDEM KULOĞLU FİLİZ ASLAN TUĞÇE ÇİÇEKLİ TAŞDEMİR	EFFECTS OF EARTHQUAKE ON CHILD HEALTH AND RESPONSIBILITIES OF NURSES	48
AYŞE AĞCA ÜLKÜ YILMAZ	HEART FAILURE AND NURSING CARE IN CHILDREN	49
SANIYE TEZE	PRESCHOOL CHILDREN AND ANGER	51
EDA BALCI SULTAN BEGÜM ARSLAN	CURRENT NUTRITIONAL APPROACHES IN AUTISM SPECTRUM DISORDER	53
ASLIHAN ATAR VOLKAN ÖZKAYA	NUTRITIONAL STATUS IN CHILDREN WITH NEUROLOGICAL DISORDERS	55
MELEK ATAR DURAN GÖZDE EKŞİOĞLU ÇETİNTAĞRA	AN INVESTIGATION FOR CHILD-FRIENDLY STREET ON THE CONTEXT OF SPATIAL CRITERIA: THE CASE OF GIRNE BOULEVARD, KARSIYAKA	57
İSMAIL SEÇER SÜMEYYE ULAŞ	ADAPTATION OF THE CHILD ANXIETY AND DEPRESSION SCALE-REVISED FORM TO TURKISH CULTURE: NON-CLINICAL SAMPLE	59
TUĞBA CANBULUT ESMA ERDİN	EVALUATIONS OF CHILD LABOUR BY ADULTS WHO WORKED IN THEIR CHILDHOOD	61
MEHMET EREN UCUZOĞLU	SUITABLE FOOTWEAR FOR CHILDREN	62
GÜLÇİN ELİF YÜCEL	THE IMPORTANCE OF DEVELOPING FINANCIAL LITERACY OF CHILDREN	64
PINAR HAMURCU İREM NUR ŞAHİN	MALNUTRITION IN CHILDHOOD	65

HÜSEYİN KÜÇÜKOĞLU GÖZDE EKŞİOĞLU ÇETİNTAĞRA	AN APPROACH OF THE CHILD-FRIENDLY CITY THROUGH THE PHYSICAL SPACE INTERFACES	66
BEDIA YILDIRIM	SLEEP QUALITY, EFFECTIVE SLEEP ECOLOGY AND APPLIED METHODS IN CHILDREN	67
ATIYE AYDIN	COMMON PEDIATRIC ORTHOPEDIC CASE AND NURSING CARE	68
ONUR SALMAN KÖRTELLİ ÖMER FARUK TİRYAKİ	DUAL TASK TRAINING IN CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY	69
ALI ŞAHİN KÜÇÜKASLAN	CRISPR/CAS9 GENE THERAPY IN SMA	70
PINAR EZGİ BURÇ	SOCIALIZATION PROCESS AND SOCIAL SKILL EDUCATION ON CHILDREN WITH AUTISM	72
HAMİDE ELİF ÜZÜMCÜ	"CHILDREN ARE HUMANBEINGS": YAŞAR KEMAL'S CONTRIBUTIONS TO CHILDHOOD STUDIES	73
MEHMET ENVER ERBİL	REVIEWING THE PERSPECTIVE OF POLAND SOCIETY ON POOR AND SICK CHILDREN IN THE XIX. CENTURY THROUGH THE SHORT STORY NAMED "JANKO MUZYKANT" OF HENRYK SIENKIEWICZ	75
EMRAH BULDUK NURTEN BULDUK	THE PLACE OF REFUGEE, ASYLUM AND MIGRANT CHILDREN IN THE DIGITAL CHILDREN'S RIGHTS DISCUSSION	76
MELTEM ÇATALBAŞ	FOCUSED ETHNOGRAPHIC RESEARCH OF CHILDREN WHO ARE OBESE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES AS WELL AS THE ASSOCIATED ETHICAL CONSIDERATION	77
OYA ERYİĞİT GÜNLER	SOCIAL IMPACTS OF CLIMATE CHANGE ON CHILDREN	78
FULL TEXTS		
ÖZDEN GÖKÇEK MİNE ARĞALI DENİZ YAĞMUR TUĞRAL MİRAY BAŞER ÇİĞDEM EL AHMET KAN	EVALUATION OF URINE ANALYSIS RESULTS IN CHILDREN WITH ASTHMA	80
YASEMİN EDA TEKİN ZÜLFİYE AKYÜZ	PRE-OPERATIVE NUTRIENT/LIQUID RESTRICTIONS IN PEDIATRIC PATIENTS	88
HANDE ZEYNEP KAYAN	CHILD AND SPACE: FLEXIBLE APPROACHES TO SUPPORT CREATIVITY	94
GENCAY ÇUBUK	ASSESSMENT OF INFLATABLE ARCHITECTURE FOR DESIGNING CHILDREN'S SPACES	106
NURTEN ZELİHA ŞAHİN	SEEKING A BALANCE BETWEEN THE CHILD'S WILL AND THE BEST INTERESTS: HIDANAH INSTITUTION AND RIGHT OF CUSTODIANSHIP	118
MÜSLÜM ENGİN	A CRITICAL LOOK AT REFIK DURBAŞ'S WORK TITLED ÇAYLAR ŞİRKETTEN FROM THE PERSPECTIVE OF CHILD LABOR	126
ÖZGE YAMAN BEHİCE BELKİS ÇALIŞKAN	UNMET NEEDS IN CHILDHOOD CANCER PATIENTS	141
ÖZGE YAMAN BEHİCE BELKİS ÇALIŞKAN	USE OF PLAY THERAPY IN NURSING CARE	147
ŞEHNAZ CEYLAN NIDA KILINÇ GÜLBAHAR KIZILBOĞA	INVESTIGATION OF THE OPINIONS OF STUDENTS STUDYING IN CHILD DEVELOPMENT PROGRAM ON CAREER CHOICE	152
ŞEYMA HAN	EXAMINATION OF CEMİL KAVUKÇU'S BOOK WE MUST DO SOMETHING INTERESTING IN TERMS OF SUBJECT MATTER AND CHILDREN'S REALITY	159
EMİNE ÖZLEK ÜMMÜ GÜLSÜM ALTINER BOZLAK	ANALYSIS OF YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'S WORK NAMED "HEP O ŞARKI" IN TERMS OF CHILDREN'S LITERATURE	164
ÖZNUR YILMAZ GONDAL	CAN WE PREVENT POOR FEEDING AND HYPERNATREMIC DEHYDRATION IN NEWBORN?	171

YAREN KAYA NERGİZ BATUR YASEMİN ŞAHBAZ	SUMMARY OF THE LITERATURE ON THE TREATMENT OF SPASTICITY IN PATIENTS DIAGNOSED WITH CEREBRAL PALSY	177
FATMA BETÜL HOŞCAN	FASHION AS AN ELEMENT THAT CONSTRICTED CHILDREN'S SPACE	189
İSMAIL SEÇER SÜNDÜZ ŞAHİN ÖZGE ÇONAK MUHAMMED KAYA	AN EXAMINATION OF THE PROBLEMS OF REFUGEES AND REFUGEE CHILDREN IN TERMS OF HEALTH SERVICES IN TURKEY	194
ÖZGE ÇONAK İSMAIL SEÇER DORUK KAĞAN BARAN	AUTISM AWARENESS: A GOOGLE TRENDS BASED TIMES SERIES ANALYSIS	203
NERGİZ BATUR ALİ İLEZ	SUMMARY OF LITERATURE ON VIRTUAL REALITY APPLICATIONS IN CEREBRAL PALSY	208

IDEALIZING THE CHILD THROUGH LITERARY TEXTS: THE CASE OF EARLY REPUBLICAN PERIOD IN TURKEY

FATİH İKİZ

ORCID: 0000-0003-2932-5143

ABSTRACT

Literary works that are prepared according to children's interests, reading skills, and expectations play an essential role in their personal development. While the child tries to perceive the world subjectively in which he/she lives, he/she also tends to establish a connection between the world presented to him/her through books and the real world. Books that will prepare the child for the adulthood stage, in which he/she will be in the future, and that cannot yet fully distinguish between fiction and reality play an essential role. The values and norms woven into the texts in books prepared for children lay the groundwork for how they will become individuals. By reading books, embarking on new adventures, and discovering new lives, the child realizes that the world is not limited to his/her surroundings and that there can be different models that he/she can emulate. Most importantly, he/she begins to recognize his/her skills, tendencies, and self. Therefore, it is crucial for literary texts written for children to take these issues into account. However, although the missions imposed on the child by society have constantly changed in different periods of history, the concern of creating the "ideal child" has always been pursued in each period according to its conditions and opportunities. When we examine the subject through the example of Turkey, it is clearly seen that among the main missions imposed on the ideal child figure of the Republican period are the qualities of working for his/her country and ideals, being honest, not lying, and being hardworking. These qualities expected from the ideal child figure are frequently encountered in textbooks and literary works written for children in the period. Therefore, this study will first briefly overview the child and childhood image in children's literature works in the pre-Republic period. Then, the traces of literary texts that aim to shape and guide children in a specific ideal direction, especially in the Early Republican Period, will be followed. At the end of the study, it was observed that children were tried to be guided and shaped in line with the ideals and expectations of the period through literary works written for children in the Early Republican Period.

Keywords: Early Republican Period, Children's Literature, Ideal Child Figure, Literature, Childhood.

**İNTERNET HABER SİTELERİNDE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN SUNUMU VE
DAMGALAMA
PRESENTATION AND STIGMATIZATION OF JUVENILE PUSHED TO CRIME IN INTERNET
NEWS WEBSITES**

**MERYEM ALTINTAŞ
ORCID: 0000-0003-1896-3393**

ÖZET

Çocuk haklarına yönelik ülkemizde birçok hukuki düzenleme bulunmaktadır. Hem mağdur olan hem de suça sürüklenen çocuklarla ilgili hakların güvence altına alınması noktasında önemli hükümler içeren kanunlardan biri 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'dur. Yine 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda suça sürüklenen çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınmasına yönelik hükümler bulunmaktadır. Medyanın, çocuk haklarını korumada ve bu bağlamda kamuoyunda farkındalığı oluşturmada önemli birtakım görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Medyanın çocuğa ilişkin yayınında, çocuğun haklarını korumalı ve ilgili hukuksal düzenlemeler ve etik ilkeler çerçevesinde daima çocuk yararını gözeterek hareket etmelidir.

Medya, suça sürüklen çocuklarla ilgili olayları ele alırken tıpkı mağdur çocuklarda olduğu gibi çocuğa zarar verecek her türlü ifadeleri ve görselleri kullanmaktan kaçınılmalıdır. Medyanın çocuğun temsilinde, çocuğa zarar verebilecek unsurlardan bir tanesi de damgalamadır. Medya aracılığı ile suça sürüklenen çocuklara yönelik yapılan damgalama, çocuğu küçük düşürerek utanmasına ve aşağılanmasına neden olmaktadır. Bu çalışmanın amacı suça sürüklenen çocukların, internet haber sitelerinde nasıl sunulduğunu ve çocuğu damgalayan kavramların kullanılıp kullanılmadığını belirleyerek eleştirel bir bakış açısıyla incelemektir. Araştırmanın amacı kapsamında internet haber sitelerinde yer alan 'suça sürüklenen çocuklara' ilişkin haberler, nitel içerik analiziyle incelenecektir. Böylelikle suça sürüklenen çocuklarla ilgili olayların internet haber sitelerinde sunumunda, damgalayıcı ifadelerin yer alıp almadığı tespit edilerek ulaşılan veriler ışığında değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Medya, çocuk, suça sürüklenen çocuk, damgalama.

ABSTRACT

There are many legal regulations in our country regarding children's rights. One of the laws containing important provisions on ensuring the rights of both victimized and juveniles pushed to crime is the Turkish Penal Code No. 5237. Likewise, Child Protection Law No. 5395 contains provisions for the protection and guarantee of the rights of children involved in crimes. The media has important duties and responsibilities in protecting children's rights and creating awareness in the public in this context. In their coverage of children, the media should protect the child's rights and always act in the best interests of the child within the framework of relevant legal regulations and ethical principles.

When the media addresses incidents involving juveniles pushed to crime, just like with child victims, it should avoid using any statements or visuals that may harm the child. One of the elements that can harm the child in media representation is stigmatization. Stigmatization of children involved in crime through the media leads to the child being humiliated and shamed. The purpose of this study is to examine how children involved in crime are presented on news websites and whether stigmatizing concepts are used, with a critical perspective. News related to "juvenile pushed to crime" on news websites will be analysed using qualitative content analysis within the scope of the research objective. Thus, by determining whether stigmatizing statements are included in the presentation of incidents related to children involved in crime on news websites, evaluations will be made in light of the data obtained.

Keywords: Media, child, juvenile pushed to crime, stigmatization.

**DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU ÖYKÜSÜ OLAN ÇOCUKLARDA
NÖROLOJİK DURUM, MOTOR PERFORMANS VE DUYUSAL İŞLEMLENİN
İNCELENMESİ-PILOT ÇALIŞMA
EXAMINATION OF NEUROLOGICAL STATUS, MOTOR PERFORMANCE AND SENSORY
PROCESSING IN CHILDREN WITH A HISTORY OF ATTENTION DEFICIT AND
HYPERACTIVITY DISORDER-PILOT STUDY**

ÇİMEN ÖLÇAY

ORCID: 0009-0008-1047-1101

DERAN OSKAY

ORCID: 0000-0002-2217-076X

ÖZET

Giriş -Amaç: Bu çalışmanın amacı Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) öyküsü bulunan çocuklarda nörolojik durum, duyuşal işleme, motor performansı inceleyerek konu ile ilgili literatüre ışık tutmaktır. Böylece DEHB öyküsüne sahip çocuklarda yaşanacak motor ve duyuşal bozukluk problemlerini önlemek için çıkarımlar sağlamaktır.

Gereç -Yöntem: Çalışmaya 25 DEHB'li çocuk dahil edildi. Çocukların motor gelişimi Peabody Gelişimsel Motor Skalası (PGMS) ile Verilerin dağılımı Kolmogorov Smirnov testi ile incelenerek normal dağılım göstermediği tespit edildiğinden ($p>0.05$), grupların demografik bilgilerinin karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi kullanılırken, motor gelişime ait karşılaştırmalarda Ki kare testi kullanıldı. Anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak kabul edildi.

Bulgular: Grupların yaş ortalaması benzerdi ($p>0.05$) (ortalama=63 ay-her iki grup için). DEHB'de çocukların %68'i ortalama altında bir kaba motor gelişim puanına sahipken, sağlıklı da bu oran %4 olarak hesaplandı. Bunun dışında, DEHB'de çocukların %36'sının ince motor gelişimi, %58'nin total motor gelişimi ortalamasının altında olduğu gösterildi. Bu oran sağlıklı grupta ince motor için %4, total motor için %0 idi. Gruplar arasında yapılan motor gelişimin karşılaştırmasında total motor, kaba motor ve ince motor arasında anlamlı fark bulundu ($p<0.05$)

Tartışma - Sonuç: DEHB öyküsüne sahip çocukların motor gelişimin tüm alanlarında risk altında olduğu bulunmuştur. DEHB öyküsüne sahip çocukların okul öncesi dönemde gösterdiği motor gelişimdeki gerilikler göz önünde bulundurulduğunda, bu çocukların motor gelişiminin desteklenmesi ve takip edilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelime: Dikkat Eksikliği, Hiperaktivite, Nörolojik Durum

ABSTRACT

Introduction-Purpose: The aim of this study is to shed light on the literature on the subject by examining the neurological status, sensory processing, and motor performance in children with a history of ADHD. Thus, it is to provide inferences to prevent motor and sensory impairment problems in children with ADHD history.

Materials-Method: 25 children with ADHD were included in the study. Since the motor development of the children was examined with the Peabody Developmental Motor Scale (PGMS) and the distribution of the data was examined with the Kolmogorov Smirnov test, it was determined that it did not show a normal distribution ($p>0.05$), while the Mann Whitney U test was used to compare the demographic information of the groups, the Chi-square test was used for the comparisons of the motor development. Significance level was accepted as $p<0.05$.

Results: The mean age of the groups was similar ($p>0.05$) (mean=63 months for both groups). While 68% of children with ADHD had gross motor development scores, this rate was 4% in healthy children. In addition, 36% of children with ADHD had below average fine motor development and 58% had below average total motor development. This rate was 4% for fine motor and 0% for total motor in the healthy group. In the comparison of motor development between the groups, a significant difference was found between total motor, gross motor and fine motor ($p<0.05$)

Discussion-Conclusion: Children with a history of ADHD were found to be at risk in all areas of motor development. Considering the retardation in motor development of children with a history of ADHD in preschool period, motor development of these children should be supported and monitored

Keywords: Attention deficit and hyperactivity disorder, neurological status

**HER ŞEY DAHİL KONSEPTLİ OTELLERDE ÇOCUKLARIN BESLENME DAVRANIŞLARI VE
YİYECEK İÇECEK TÜKETİM DURUMLARINA İLİŞKİN EBEVEYN FARKINDALIĞININ
DEĞERLENDİRİLMESİ: KESİTSEL BİR ÇALIŞMA
ASSESSMENT OF PARENTAL AWARENESS ON CHILDREN'S DIETARY BEHAVIORS AND
FOOD-BEVERAGE CONSUMPTION IN ALL-INCLUSIVE CONCEPT HOTELS: A CROSS-
SECTIONAL STUDY**

MEHMET KASAP

ORCID: 0000-0001-9112-0101

BAHAR ÇOLAK

ORCID: 0000-0002-0850-9114

AHMET BÜYÜKŞALVARCI

ORCID: 0000-0001-7207-3987

ÖZET

Araştırma her şey dâhil konseptli otellerde çocukların beslenme davranışları ve yiyecek içecek tüketim durumlarına ilişkin ebeveyn farkındalığının değerlendirilmesi amaçlı kesitsel modelde yapıldı. Araştırma, Haziran-Kasım 2022 tarihleri arasında Antalya ili Belek bölgesinde yer alan altı her şey dahil 5 yıldızlı otelde gerçekleştirildi. Araştırmanın örneklemini, bu otellerde çocuklarıyla birlikte en az bir hafta kalan ebeveynler ve çocukları oluşturmuştur. Çalışma 350 ebeveyn-çocuk çifti ile tamamlandı. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda oluşturulan anket ve "Beslenme Davranış Ölçeği/BDÖ" Kullanıldı. Ankette yer alan sağlıksız besin tüketim sıklığı değerlendirmesi 1-4 arasındadır ve ortalama puanının artması sağlıksız besin tüketim sıklığının yüksek olduğunu, BDÖ puanı ise -14 ile +14 arasında değişmekte ve puanın olumsuzlaşması beslenme davranışının da olumsuz yönde değiştiğini göstermektedir. Çocukların BDÖ puanları minimum -14 ile maksimum 12 arasında değişmekte olup, genel ortalama-6.22±5.98 olarak çocuklar arasında sağlıksız besinleri tüketim sıklığı ortalaması ise 3.31±0.35 olarak belirlendi. Tüm ülkelerden gelen çocukların beslenme davranış puanları düşük ve olumsuz yönde idi. Ancak özellikle erkek çocukların kız çocuklara göre anlamlı olarak beslenme davranış puanı düşük, sağlıksız besin tüketim sıklığı yüksek tespit edildi. Çocukların tatil süresince yiyecek seçimini kendi yapması ($t=-7.209$; $p<0.001$; $d=0.88$), yiyecek miktarına kendi karar vermeleri ($t=-10.983$; $p<0.001$; $d=1.34$ ve içecek tüketim miktarına kendi karar vermeleri ($t=-9.106$; $p<0.001$; $d=1.13$) ile BDÖ skorları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandı. Otelde konaklama süresinin çocukların beslenme davranış puanları üzerinde olumsuz yönde yordayıcı etkisi belirlendi ($F=7.690$; $p=0.006$; $R^2=0.02$). Sonuç olarak çalışmaya katılan tüm çocukların beslenme davranış puanları olumsuz yönde ve sağlıksız besin tüketim sıklıkları oldukça fazla idi. Konaklama süresinin çocuklarının beslenme davranış puanlarını olumsuz yönde yordadığı tespit edildi. Tatilde yiyecek seçimini kendi yapan, yiyecek ve içecek miktarını kendi belirleyen çocukların beslenme davranışları daha olumsuzdu. Her şey dahil konseptli oteller her ne kadar ekonomik olarak maliyetli olsa da çocukların sağlıkları için ailelerin yiyecek ve içeceklerin tüketimi konusunda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Her şey dahil konsept, konaklama, çocuk sağlığı, tüketici bilinci.

ABSTRACT

The study was conducted using a cross-sectional model to evaluate parental awareness of children's dietary behaviors and food and beverage consumption status in all-inclusive concept hotels. The research was conducted between June and November 2022 at six all-inclusive 5-star hotels located in the Belek region of Antalya province. The sample of the study consisted of parents and their children who stayed at these hotels for at least one week. The study was completed with 350 parent-child pairs. For data collection, researchers utilized a questionnaire and the "Food Behavior Scale/FBS" developed in accordance with the literature. The assessment of the frequency of unhealthy food consumption in the questionnaire is rated between 1 and 4, and an increase in the average score indicates a higher frequency of unhealthy food consumption. The FBS score ranges from -14 to +14, and a negative score indicates a negative change in nutrition behavior. Children's FBS scores range from a minimum of -14 to a maximum of 12, with a general average of -6.22±5.98. The average frequency of unhealthy food consumption among children was determined to be 3.31±0.35. The FBS scores

of children from all countries were low and negative. However, especially in boys, the FBS score was significantly lower and the frequency of unhealthy food consumption was higher compared to girls. It was found that there was a statistically significant difference between the FBS scores and children's choices of food ($t=-7.209$; $p<0.001$; $d=0.88$), their decision-making regarding the amount of food they consume ($t=-10.983$; $p<0.001$; $d=1.34$), and their decision-making regarding the amount of drinks they consume ($t=-9.106$; $p<0.001$; $d=1.13$) during the vacation period. It was determined that the duration of stay in the hotel had a negative predictive effect on children's FBS score ($F=7.690$; $p=0.006$; $R^2=0.02$). In conclusion, the nutrition behavior scores of all children who participated in the study were quite negative and their unhealthy food consumption frequencies were also high. It was determined that the duration of stay negatively predicted children's nutrition behavior scores. Children who made their own food choices and determined their own food and beverage intake during the vacation had more negative nutrition behaviors. Although all-inclusive hotels may be economically costly, parents need to be aware of food and beverage consumption for the health of their children.

Keywords: All-inclusive concept, hospitality, child health, consumer awareness.

DETERMINATION OF NURSING STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS REPORTING CHILD ABUSE AND NEGLECT**SUAT TUNCAY****ORCID: 0000-0001-5493-6507****ABDULLAH SARMAN****ORCID: 0000-0002-5081-4593****ABSTRACT**

Aim: This study was conducted to determine nursing students' attitudes towards reporting child abuse and neglect.

Method: A total of 248 nursing students from all grades were included in the descriptive cross-sectional study by random sampling method. "The Demographic Information Form" and the "Healthcare Provider Attitudes Toward Child Maltreatment Reporting Scale" were used in the study. The score of this scale is divided by the number of questions to reach the mean value and the lowest score is 1 and the highest score is 5. Data were collected through Google Form. Number, percentage, mean, standard deviation, t test, ANOVA test, Kruskal Wallis and Mann Whitney U tests were used.

Findings: The mean age of the students participating in the study was 21.35 ± 2.25 years. Students' gender distribution was found to be 61.7% female. 78.6% had poor economic status, 20% had at least one sister and 23.8% had at least one brother. In the study, 42% of the participants had taken care of children before and 26.4% knew about physical and emotional abuse. When the attitudes of nursing students towards reporting child abuse and neglect were examined according to demographic findings, there was no statistical difference between the parameters according to gender, academic grade, economic status, number of siblings, and child care status ($p > 0.05$ in all variables). In addition, the students' scores on the scale ranged between "2.5-3.0".

Conclusion: The study found that nursing students' views regarding reporting child abuse and neglect did not alter based on demographic variables, and their scale scores were low.

Keywords: Abuse, neglect, reporting, nursing students

**ÇOCUK CEZA SORUMLULUĞUNDA BENZER SUÇLAR VE FARKLI SONUÇLAR: OLGU
SUNUMU**
**SIMILAR CRIMES AND DIFFERENT RESULTS IN CHILD CRIMINAL RESPONSIBILITY: A
CASE REPORT**

UĞUR ATA

ORCID: 0000-0002-8400-293X

CEMİL ÇELİK

ORCID: 0000-0002-8103-459X

NAİLE ESRA SAKA

ORCID: 0000-0001-5415-9074

ÖZET

Türk Ceza Kanunu Madde 31 kapsamında yaş küçüklüğü nedeniyle ceza sorumluluğunun değerlendirilmesinde her bir suç için ayrı değerlendirme yapılması gerektiği bilinmektedir. Suç davranışının çocuk tarafından gerçekleştirilmesinde bireysel, ailesel, çevresel, sosyal birçok risk faktörü rol aldığından, aynı çocuğun aynı suça farklı zaman ve koşullarda sürüklenmesi ceza sorumluluğu açısından farklı değerlendirmeler ile sonuçlanabilir. Bu olguda, aynı gün içerisinde gerçekleştirdiği iddia edilen benzer suçlarda da ayrı değerlendirme yapılması gerektiğinin, farklı rapor sonuçlarının ortaya çıkabileceğinin vurgulanması amaçlanmaktadır.

“Basit yaralama” suçu nedeniyle yönlendirilen olgunun okulda arkadaşıyla kavga ettiği, okul çıkışında da yakınları ile birlikte arkadaşına saldırdığı iddiası ile işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediği konularında rapor düzenlenmesi istenmekteydi. Alınan öykü, yapılan muayene bulguları, incelenen evrak birlikte değerlendirildiğinde; aynı gün içerisinde birbirine bağlı gibi gözükse de okulda ve okul çıkışında olmak üzere iki farklı kavga olayı yaşandığı anlaşılmış olup, okulda yaşanan ilk olayın ergenlik dönemi özellikleri olan anlık, tepkisel davranışlar ve plan yapmaksızın dürtüsel hareketler içerisinde gerçekleştiği, olgunun pişmanlık gösterdiği, olayı anlatımında tutarlı ifadelerin olduğu anlaşılmış olup, okuldaki “basit yaralama” fiili ile ilgili olarak fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algıladığı ancak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişmediği kabul edildi. Okul çıkışında yaşanan ikinci olayda ise olayın anlık dürtüsel hareketler içerisinde yaşanmadığı, her ne kadar çevresel etkilenmeleri içerisinde barındırırsa bile belirli bir plan içerisinde oluştuğu anlaşılmaktadır. Olgunun olaya ilişkin bazı kısımları saklama girişimlerinin olduğu, tutarlı olmayan ifadelerin olduğu anlaşılmış olup, okul çıkışında meydana gelen “basit yaralama” fiili ile ilgili olarak fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algıladığı ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince geliştiği kabul edildi.

Aynı gün içerisinde meydana gelen, aynı suçlarda bile ceza sorumluluğu ayrı ayrı olarak değerlendirilmelidir. Suça ilişkin değerlendirmede rapor sonuçlarının farklı olması çelişkiden değil, olay, olayın oluş şekli, olgunun olaya yaklaşımı göz önünde bulundurularak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Gerekçesi ile belirtmesi raporların çelişkili görülmesinin önüne geçecektir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk suçluluğu, ceza sorumluluğu, darp.

ABSTRACT

It is known that a separate evaluation should be made for each crime in the evaluation of the criminal responsibility of children within the scope of Article 31 of the Turkish Penal Code. Since there are many individual, familial, environmental and social risk factors in the perpetration of criminal behavior by the child; The same child committing the same crime at different times and conditions may result in different conclusions in evaluating of criminal responsibility. In this case report, it is aimed to emphasize that a separate evaluation should be made in similar crimes that are alleged to have been committed on the same day and that different report results may emerge.

The case, who was referred for the crime of "simple injury", was alleged to have quarreled with his friend at school and attacked his friend with his relatives after school. A report was requested on whether his ability to perceive the legal meaning and consequences of the act he committed and to control his behavior sufficiently developed. When the history taken, the examination findings and the documents examined are evaluated together; Although it seems that they are connected to each other in the same day, it has been understood that

there were two different fighting incidents, at school and after school. It is stated that the first event experienced at school occurs in spontaneous, reactive behaviors and impulsive movements without making a plan, which are the characteristics of adolescence; it was understood that the case showed remorse and there were consistent expressions in the narrative of the event. It was accepted that he perceived the legal meaning and consequences of the act, but his ability to control his behavior did not develop.

In the second incident experienced after school, it is understood that the incident did not occur in momentary impulsive movements, but occurred within a certain plan, even if it included environmental influences. It was understood that the case had attempts to hide some parts of the event and there were inconsistent statements. It was accepted that he perceived the legal meaning and consequences of the act of "simple injury" that occurred after school and that his ability to control his behavior had developed sufficiently.

Even for the same crimes occurring on the same day, criminal liability should be evaluated separately. The difference in the results of the report in the evaluation of criminal responsibility is not due to contradiction, but to what the event is, the way the event occurred, and the approach of the case to the event. Specifying the justification will prevent the reports from being seen as contradictory.

Keywords: Juvenile delinquency, criminal responsibility, assault.

ÇOCUK CEZA SORUMLULUĞUNDA EĞİTİMİN ÖNEMİ: OLGU SUNUMU
IMPORTANCE OF EDUCATION IN CHILD CRIMINAL RESPONSIBILITY: CASE REPORT**UĞUR ATA****ORCID: 0000-0002-8400-293X****CEMİL ÇELİK****ORCID: 0000-0002-8103-459X****NAİLE ESRA SAKA****ORCID: 0000-0001-5415-9074****ÖZET**

Suçta sürüklenen çocuk sayısının yıllar içerisinde arttığı bilinen bir gerçektir. Bu çocukların suçta sürüklenmelerinin önüne geçmek için alınabilecek önlemlerin neler olduğu konusunda halen çokça çalışmak gerektiği ortadadır. Ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi için tarafımıza yönlendirilen olgu sunulacaktır. Ceza sorumluluğunun değerlendirilmesinde suçta yönelik alınan eğitimin öneminin vurgulanması amaçlandı. İşlediği iddia olunan "Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi" suçu nedeniyle yönlendirilen 14 yaşındaki olgu ve babasıyla ayrı ayrı görüşüldü. Çalınmış olan bakır kazanı satın aldığı iddiası nedeniyle tarafımıza yönlendirilen olgu; hurdacılık işi yapan babası ile çalıştığını, hırsızlık malı olan bakır kazanı satın almadığını, bir sene önce polislerin hurdacıları gezerek bu tür suçlara yönelik bilgilendirmeler yaptığını, bir şey satmaya gelen kişilerin kayıt altına alınması için polislerin form verdiklerini, o zamandan sonra kimlik bilgilerini kaydederek hurda satın aldıklarını, polislerin çalınan bir eşyanın satın alınmasının suç olduğunu anlattığını, bu tür şeylerin suç olduğunu bildiğini, bilgilendirildikten itibaren gelen hurdaların nereden geldikleri konusunda daha dikkatli davrandıklarını beyan etti. Olgunun adli psikiyatrik muayenesinde; yaklaşık bir sene önce saha çalışmasında kolluk kuvveti tarafından yapılan suç tipine yönelik bilgilendirme sonucunda suç tipi üzerinde yargılarının geliştiği, iddia edilen suçun hukuki anlam ve sonucunu algıladığı anlaşıldı. Çocuktan ve babasından alınan öykü, yapılan muayene, incelenen evrak birlikte değerlendirildiğinde olgunun işlediği iddia olunan "suç eşyasının alınması veya kabul edilmesi" fiili ile ilgili olarak fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algıladığı ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin geliştiği kabul edildi. Daha önce adli sürece girmemiş, bu suç tipine özgü bilgilendirmeye sahip olmayan bir çocuk için, bu suçun hukuki anlamını ve sonuçlarını algılaması beklenen bir durum değildir. Dolayısıyla çocukların adli sürece dahil olmadan suç tiplerinin hukuki anlam ve sonuçlarını öğrenmesinin suçun önlenmesine yönelik katkıları olacağı açıktır. Çocuk işlediği fiilin hukuki olarak suç olduğunu öğrendikten sonra davranışlarını yönlendirebildiği takdirde fiili işlemekten vazgeçebilir. İlköğretimde basit hukuki eğitim verilmesi adli sürece dahil olan çocukların sayısını ve adli yükü azaltabilir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk suçluluğu, ceza sorumluluğu, eğitim.

ABSTRACT

It is a known fact that the number of delinquent children has increased over the years. It is clear that a lot of work still needs to be done on the measures that can be taken to prevent these children from being committed into crime. The case referred to us for the evaluation of criminal responsibility will be presented. It was aimed to emphasize the importance of education for crime in the evaluation of criminal responsibility.

The 14-year-old case, who was referred for the crime of "purchasing or accepting the crime item", and his father were interviewed separately. The case referred to us because of the allegation that he bought the stolen copper boiler; that he worked with his father, who was a scrap dealer, that he did not buy a stolen copper boiler, and that a year ago, the police visited the scrap dealers to inform them about such crimes, that the police gave forms to record the people who came to sell something, and since then they bought scrap by recording their identity information. Stated that the police told that it is a crime to buy a stolen item, they know that such things are a crime, and they are more careful about where the scraps come from since they are informed. In the forensic psychiatric examination of the case; As a result of the information about the type of crime made by the law enforcement in the field study about a year ago, it was understood that the case had developed judgments on the type of crime and perceived the legal meaning and outcome of the alleged crime. When the history taken from the child and his father, the examination performed, and the documents examined were evaluated together, it was accepted that the case perceived the legal meaning and consequences of the act of

"taking or accepting the crime item" allegedly committed, and that the ability to control his behavior developed.

It is not an expected situation for a child who has not entered the judicial process before and does not have information specific to this type of crime, to perceive the legal meaning and consequences of this crime. Therefore, it is clear that children's learning the legal meaning and consequences of crime types without being involved in the judicial process will contribute to the prevention of crime. After the child learns that the act he/she will commit is a crime, if he/she can control his/her behavior, he/she may stop committing the act. Providing basic legal education in primary school can reduce the number of children involved in the judicial process and the judicial burden.

Keywords: Juvenile delinquency, criminal responsibility, education.

MOTHERS EXPERIENCES OF SENSORY INTEGRATION DISORDER IN AUTISTIC CHILDREN

SALIHA CETIN-SULTANOGLU

ORCID: 0000-0003-1374-2399

NERIMAN ARAL

ORCID: 0000-0002-9266-938X

ABSTRACT

This study was conducted to investigate the experiences of mothers about sensory integration disorder in autistic children. A phenomenological pattern was used in the study based on qualitative methodology in order to determine the sensory integration problems in autistic children based on the opinions of their mothers. The study group consisted of mothers with children whose at the age of three to eight and diagnosed with autism, attending Private Special Needs Education and Rehabilitation Center. The study group was determined using the purposeful sampling method consisted of 21 mothers with autistic in the city of Ankara/Turkey. The "General Information Form" and the "Semi-structured Interview Form" were used by the researcher as data collection tools in the research. The study data were analyzed using descriptive analysis technique. When the results of the research were examined, it was seen that the majority of the mothers with autistic child had problems based on sensory integration in various dimensions. The majority of the participant mothers were found to have insufficient knowledge and awareness of sensory integration disorder, and most of the mothers experienced psychological problems.

Keywords: Autism, qualitative, sensory integration, sensory integration disorder.

OSMANLI'DA ÇOCUK KIYAFETLERİ: BEŞ ASIRLIK DEĞİŞİM
OTTOMAN CHILDREN'S CLOTHING: FIVE CENTURIES OF CHANGE

ZEYNEP DENİZ SEVEN
ORCID: 0000-0003-3900-989X
FATMA ALİSİNANOĞLU
ORCID: 0000-0002-8049-7402
ASLIHAN KESKİN
ORCID: 0000-0003-0278-3304

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nun kıyafet tarzı ve çeşitliliği konusu, birçok akademik çalışmada incelenmiştir. Ancak, çocuk kıyafetleri üzerindeki araştırmalar sınırlıdır ve bu alanda eksiklikler bulunmaktadır. Bu çalışma, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan yıkımına kadar olan beş asırlık dönemde, çocuk kıyafetlerinin sarayda ve günlük yaşamda nasıl değiştiğini ve evrim geçirdiğini tarihsel bir bakış açısıyla sunmayı hedeflemektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan yıkımına kadar olan süreçte, çocuk kıyafetleri çeşitli tarzlarda ve formlarda üretilmiştir. Bu dönem boyunca çocuk kıyafetleri, toplumun sosyal ve ekonomik sınıflarına göre değişkenlik göstermiştir.

13-16. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş dönemi boyunca, çocuk kıyafetleri genellikle sade ve işlevsel olarak tasarlanmıştır. Bebekler için bezler, çocuklar için ise pamuklu gömlekler, şalvarlar ve kaftanlar yaygın olarak kullanılırdı. Ayrıca, çocukların giydiği kıyafetlerde desenler ve renkler genellikle sınırlıydı. Bu dönemde çocuk kıyafetleri yetişkin kıyafetlerine benzerdi.

17-18. yüzyıllarda, Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi ve zenginleşmesiyle birlikte, çocuk kıyafetleri de daha gösterişli ve renkli hale geldi. Bu dönemde, saray ve zengin ailelerin çocukları için daha özel kıyafetler üretilirdi. Bu kıyafetlerde altın işlemeler, pul ve boncuk süslemeleri gibi lüks detaylar kullanılırdı. Daha sonraki dönemlerde, Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisi altında kalan coğrafyalarda, çocuk kıyafetleri farklı tarzlarda üretilirdi. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu'nun Mısır valiliği sırasında, çocukların giydiği kıyafetlerde daha parlak renkler ve daha karmaşık desenler kullanılmaya başlandı. Bu dönemde çocuklar yetişkin tarzında giymeye devam etmişlerdir.

19.-20. Yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, batılılaşma hareketleriyle birlikte çocuk kıyafetleri de batı tarzı etkiler altında kalmaya başladı. Bu dönemde, çocuklar için ceketler, pantolonlar, elbiseler ve şapkalar üretilirdi. Bu tarz kıyafetler daha rahat ve pratik olarak tasarlandı ve çocukların oynama ve hareket etme özgürlüğünü sağladı.

Sonuç olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan yıkımına kadar olan süreçte çocuk kıyafetleri büyük değişimler geçirmiş ve toplumun sosyal ve ekonomik sınıflarına göre değişkenlik göstermiştir. İlk dönemlerde sade ve işlevsel olarak tasarlanan kıyafetler, zamanla daha gösterişli ve lüks hale gelmiştir. Batı tarzı etkilerin giderek artmasıyla birlikte, çocuk kıyafetleri de daha rahat ve pratik olarak tasarlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Çocuk kıyafetleri, Moda

ABSTRACT

Children's clothing in the Ottoman Empire underwent significant changes over the course of five centuries, from the establishment to the decline of the empire. During this time, children's clothing was produced in various styles and forms, varying according to the society's social and economic classes. In the early years, children's clothes were simple and functional, with babies wearing diapers and children wearing cotton shirts, trousers, and kaftans. The colors and patterns on children's clothing were generally limited. During the 17th and 18th centuries, as the Ottoman Empire expanded and became more prosperous, the clothing for children became more colorful and luxurious, with wealthy families and the palace commissioning special clothing embroidered with gold, sequins, and beads. In later periods, in areas under the influence of the Ottoman Empire, children's clothing was produced in different styles. For example, during the Ottoman Empire's governorship of Egypt, children's clothing had brighter colors and more complex patterns. In the 19th and 20th centuries, as the Ottoman Empire underwent westernization movements, children's clothing began to be influenced by western styles. Children's jackets, pants, dresses, and hats were produced during this time,

designed to be more comfortable and practical, allowing children more freedom to play and move around. In conclusion, children's clothing underwent significant changes during the Ottoman Empire's establishment and decline, varying according to the social and economic classes of society. Clothing that was originally simple and functional became more luxurious over time, and with the increasing influence of western styles, children's clothing became more practical and comfortable.

Keywords: Ottoman Empire, Children's clothing, Fashion

ÇOCUK CERRAHİSİ SERVİSLERİNDE ÇALIŞAN HEMŞİRELERİN AMELİYAT ÖNCESİ BESİN/SIVI KISITLAMASINA İLİŞKİN BİLGİ VE UYGULAMALARI
THE KNOWLEDGE AND PRACTICES OF NURSES WORKING IN PEDIATRIC SURGERY SERVICES REGARDING PREOPERATIVE FOOD AND LIQUID RESTRICTION

ZÜLFIYE AKYÜZ
ORCID: 0000-0001-8608-7335
YASEMIN EDA TEKİN
ORCID: 0000-0003-1567-0042

ÖZET

Araştırma, çocuk cerrahisi servislerinde çalışan hemşirelerin ameliyat öncesi besin ve sıvı kısıtlaması ile ilgili bilgi ve uygulamalarını belirlemek amacı ile tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini İstanbul Avrupa yakasındaki Kamu ve Özel hastanelerde Ocak-Ağustos 2021 tarihleri arasında, çocuk cerrahisi birimlerinde görev yapan 214 hemşire oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında 9 sorudan oluşan "Sosyodemografik özellikler bilgi formu" ile araştırmacılar tarafından literatür derlenerek hazırlanan ve 21 soru içeren "Çocuk cerrahisi hemşirelerinin ameliyat öncesi besin-sıvı kısıtlaması ile ilgili bilgi ve uygulamalarını belirlemeye yönelik sorgu formu" kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde frekans, yüzde ve Ki-Kare analizleri kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, hemşirelerin %45,3'ü ameliyata gitmeden önce çocuk hastaların 8 saat, %27,6'sı 10 saat ve daha fazla süre aç kaldığını belirtmiştir. Hemşirelerin %94,8'i çalıştıkları birimde hasta yakınlarına sıvı-besin kısıtlaması ile ilgili bilgileri hemşirelerin verdiğini, güncel sıvı-besin kısıtlama önerilerine uyulmadığını ifade edenlerin tamamı ekipler arası anlaşmazlık nedeniyle uyulmadığını belirtmiştir. Hemşirelerin %24,8'i çocukların gece yarısından sonra aç bırakılmasını doğru bulduğunu, %44,9'u katı besin kısıtlamasına gece yarısından sonra başladığını ve %66,4'ü anne sütü kısıtlamasına 4 saat önce başladığını belirtmiştir. Güncel su ve berrak sıvı kısıtlama süresine hiçbir hemşire tarafından uyulmadığı saptanmıştır. Hemşirelerin yalnızca %13,6'sı sıvı-katı besin ve anne sütü kısıtlama süreleri ile ilgili ifadelerin tamamına doğru cevap vermiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda ameliyat öncesi besin/sıvı kısıtlama süreleri ile ilgili güncel rehberlere uyulmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, Cerrahi, Çocuk Cerrahisi, Ameliyat Öncesi Hazırlık, Açlık, Sıvı-Besin Kısıtlaması, Anne sütü

ABSTRACT

The research was conducted as a descriptive study to determine the knowledge and practices of nurses working in pediatric surgery services regarding preoperative food and liquid restriction. The sample of the study consisted of 214 nurses working in pediatric surgery units in Public and Private hospitals on the European side of Istanbul between January and August 2021. In the collection of data, "Sociodemographic characteristics information form" consisting of 9 questions and "Inquiry form to determine the knowledge and practices of pediatric surgery nurses about preoperative food-liquid restriction", which was prepared by the researchers by compiling the literature and containing 21 questions, was used. Frequency, percentage and Chi-square analysis were used to evaluate the data. Within the scope of the research, 45.3% of the nurses stated that the pediatric patients fasted for 8 hours and 27.6% for 10 hours or more before going to the operation. 94.8% of the nurses stated that the nurses gave information about the liquid-nutrient restriction to the relatives of the patients in the unit they worked and all of those who stated that the current liquid-nutrient restriction recommendations were not followed due to disagreements between the teams. 24.8% of the nurses stated that it is right for children to starve after midnight, 44.9% stated that they started strict food restrictions after midnight and 66.4% stated that they started breast milk restriction 4 hours before. It was determined that no nurse complied with the current water and clear liquid restriction period. Only 13.6% of the nurses gave correct answers to all the statements about liquid-solid food and breast milk restriction periods. In line with these results, it is seen that the current guidelines on preoperative food/liquid restriction times are not followed.

Keywords: Nursing, Surgery, Pediatric Surgery, Preoperative Preparation, Hunger, Liquid-Food Restriction, Breast milk

TÜRKİYE'DE ANNE BEBEK BAĞLANMASI İLE İLGİLİ YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ**EXAMINATION OF GRADUATE THESES ON MOTHER-BABY BONDING IN TURKEY****TUĞBA ÖZ****ORCID: 0000-0002-9445-4841****ŞULE ÇALIŞIR KUNDAKÇI****ORCID: 0000-0002-8820-8046****ÇİSEM BAŞTARCAN****ORCID: 0000-0003-0101-0094****ESRA KARACA ÇİFTÇİ****ORCID: 0000-0001-7665-472X****ÖZET**

Amaç: Bağlanma anne ve bebek arasında gelişen eşsiz ve duygusal bir süreçtir. Bu süreç gebelik ile başlar, doğum sonu dönemde de uzun bir zamana yayılarak devam eder. Anne ve çocuk sağlığının korunması ve geliştirilmesi sürecinde, anne bebek bağlanması ciddi öneme sahiptir. Bu sistematik derlemenin amacı, anne bebek bağlanması ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin sistematik olarak incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: Araştırmada nitel tasarım kullanıldı. Çalışmanın verileri 15-30 Mart 2023 tarihlerinde, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında “anne bebek bağlanması” ve “bağlanma” anahtar kelimeleri kullanılarak toplandı. Sağlık Bilimleri Enstitüsüne kayıtlı 2007-2023 yılları arasında tamamlanan 46 teze ulaşıldı. Çalışmaya dahil edilme kriterlerine uyan 35 araştırma; araştırmanın türü, araştırmanın tipi, araştırmada kullanılan ve araştırmanın örnekleme kapsamında PRISMA kuralları kapsamında sistematik olarak incelendi.

Bulgular: Anne bebek bağlanmasına yönelik lisansüstü tezlerin sayılarının son yıllarda artarak devam ettiği görüldü. Lisansüstü tezlerin %31'nin (n=11) ebelik ve %69'nun (n=24) hemşirelik bölümlerinde yapılan tezler olduğu belirlendi. Tezlerin %86'sının (n=30) yüksek lisans ve %14'nün (n=5) doktora tezi olduğu, tezlerin %69'nun (n=24) tanımlayıcı, %17'sinin (n=6) randomize kontrollü çalışma ve %14'nün de (n=5) vaka kontrol çalışması olduğu belirlendi.

Sonuç: Yüksek lisans tez çalışmalarının çoğunlukla mevcut duruma yönelik tanımlayıcı, doktora tezlerinin ise müdahale içeren deneysel çalışmalar olduğu ve tezlerin sıklıkla hemşirelik ve ebelik alanlarında yapıldığı belirlenmiştir. Anne bebek bağlanması arasındaki ilişkiyi ve etkileyen faktörleri inceleyen kanıt düzeyi yüksek, deneysel veya nitel tasarımı daha fazla sayıda çalışmanın yürütülmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma, Anne Bebek Bağlanması, Maternal Bağlanma, Anne Bebek Etkileşimi

ABSTRACT

Objective: Attachment is a unique and emotional process that develops between mother and baby. This process begins with pregnancy and continues over a long period of time in the postpartum period. In the process of protecting and improving maternal and child health, mother-infant bonding is of great importance. The purpose of this systematic review is to systematically examine the postgraduate theses on mother-infant attachment.

Materials and Methods: Qualitative design was used in the study. The data of the study were collected on 15-30 March 2023 in the database of the Council of Higher Education National Thesis Center using the keywords "mother-baby attachment" and "attachment". 46 theses, which were completed between 2007 and 2023, registered to the Institute of Health Sciences, were reached. 35 studies that met the inclusion criteria; The type of research, type of research, used in the research and the sample of the research were examined systematically within the scope of PRISMA rules.

Results: It has been observed that the number of postgraduate theses on mother-infant attachment has increased in recent years. It was determined that 31% (n=11) of the postgraduate theses were midwifery and 69% (n=24) were those made in nursing departments. 86% (n=30) of theses were master's and 14% (n=5) were doctoral theses, 69% (n=24) of theses were descriptive and 17% (n=6) were randomized controlled studies. and 14% (n=5) were case-control studies.

Conclusion: It has been determined that the master's theses are mostly descriptive of the current situation, and the doctoral theses are experimental studies that involve intervention, and theses are often made in the fields of nursing and midwifery. It is recommended to conduct more studies with high level of evidence, experimental or qualitative design, examining the relationship between mother-infant attachment and the factors affecting it.

Keywords: Attachment, Mother-Infant Attachment, Maternal Attachment, Mother-Infant Interaction

**DİJİTAL OYUNCULARIN TANRI SİMÜLASYONU OYUNU HAKKINDAKİ ALGI VE
TUTUMLARI
PERCEPTION AND ATTITUDES OF DIGITAL GAMERS TOWARDS GOD SIMULATION
GAME**

**HATICE KILINÇER
ORCID: 0000-0002-1360-7739, 554 180 65 45**

ÖZET

Çocuklar için hayatı keşfetme ve tanıma aracı olan oyunlar teknolojik gelişmelerle birlikte değişime uğramıştır. Geleneksel oyunlar karşısında yeni bir alternatif olan dijital oyunlar çocukların yeni oyun arkadaşı olmuştur. Araştırmalar, dijital oyunların faydaları olmakla birlikte daha çok zararlı yönleri olduğunu ortaya koymaktadır. Dijital oyunlar çocuk ve ergenlerde teknoloji bağımlılığı olmak üzere, davranış problemleri, şiddet, dikkat dağınıklığı gibi birçok probleme neden olmakta ve bilişsel, sosyal, cinsel, ahlaki ve dini birçok gelişim alanını olumsuz yönde etkilemektedir. Çalışmamız çocuk ve ergenlerin dini gelişimlerini etkileyebilecek olan Tanrı Simülasyonu kategorisindeki oyunlarla ilgili Türk oyuncuların algı ve tutumlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmada Tanrı Simülasyonu tarzı oyunlar içerisinde en çok indirilme ve oynanma sayısına sahip olan oyunlardan Religion Ing. God Simulator oyunu seçilmiştir. Araştırmada çalışmanın amacına uygun olarak nitel araştırma desenlerinden olan doküman analizi tercih edilmiştir. Religion Ing. God Simulator oyununa yapılmış 500 yorum incelenmiş ve elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilerek yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular “Oyunun Yapısı”, “Dini İnançlara Aykırı Olması”, “Oyun Olduğu İçin Dini İnançlara Aykırı Olmaması” ve “Dini İnançlarla İlgili Olmakla Birlikte Eğlenceli ve Öğretici Olması” temaları altında analiz edilerek dijital oyuncuların Tanrı Simülasyonu oyunuyla ilgili algı ve tutumları belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Ergen, Dijital Oyun, Tanrı Simülasyonu

ABSTRACT

Games, which are tools for exploring and getting to know life for children, have undergone a transformation with technological developments. Digital games, which are a new alternative to traditional games, have become a new playmate for children. Research shows that while digital games have benefits, they also have more harmful aspects. Digital games can cause many problems such as technology addiction, behavioral problems, violence, attention deficit, and negatively affect cognitive, social, sexual, moral, and religious development in children and adolescents. Our study aims to determine the perceptions and attitudes of Turkish players regarding God Simulation games that may affect the religious development of children and adolescents. In this context, the Religion Ing. God Simulator game, which has the highest number of downloads and plays among the God simulation-style games, was selected for the study. Document analysis, which is one of the qualitative research designs, was preferred in the study in accordance with the purpose of the study. 500 comments made on the Religion Ing. God Simulator game were examined, and the data obtained were analyzed and interpreted using content analysis method. The findings were analyzed under the themes of "Structure of the Game", "Contrary to Religious Beliefs", "Not Contrary to Religious Beliefs Because it is a Game", and "Relating to Religious Beliefs While Being Fun and Educational", and the perceptions and attitudes of digital players towards the God Simulation game were tried to be determined.

Keywords: Child, Adolescent, Digital Game, God Simulation

**ÇOCUKLARIN KİŞİSEL VERİLERİNİN İŞLENMESİ
PROCESSING OF CHILDREN'S PERSONAL DATA****KANAN İBRAHİMLİ
ORCID- 0000-0002-2833-848X****ÖZET**

Küreselleşen dünyada veri, ciddi bir ekonomik değer oluşturmaktadır. Bu ekonomik değeri fark eden uluslararası şirketler bu alana ciddi yatırımlar yapmaktadır. Son 20 yılda hızla büyüyen uluslararası şirketlere baktığımızda veri ile ilgili çalışan şirketlerin ön plana çıktığını görmekteyiz. Bu alanda yaşanan yoğun çalışmalar, gerçek kişilere ait verilerin işlenmesinin bir hukuki korumaya ihtiyaç duyduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Hem ulusal alanda hem uluslararası alanda (örnek olarak Avrupa Birliği Veri Koruma Tüzüğü) yapılan kanun çalışmalarında gerçek kişiye ait verilerin, yani kişisel verilerin işlenmesi için belirli şartlar öngörülmüştür.

Çocuklar, sosyal ve hukuksal olayları kavramada zorluk yaşadığı için çocuklarla ilgili işlemler belirli geçerlilik şartlarına bağlanmıştır. Bu nitelikleri ile kişisel verilerinin işlenmesinin sonuçlarını idrak etmeleri çoğu durumda mümkün değildir. Hukuken sınırlı ehliyetsiz olan çocukların kişisel verilerinin işlenmesi kişisel verilerin korunması hukuku bakımından tartışılması gereken bir konudur. Kişisel verilerin işlenmesi bakımından hukuken bir rejim öngörülmüş olmakla beraber çocuğun kişisel verilerinin işlenmesi ayrı bir hukuki rejim gerektirmektedir. Bu alanda hem ulusal hem de Avrupa Birliği ülkelerinde çeşitli düzenlemeler vardır.

Bu çalışmanın amacı çocukların kişisel verilerinin işlenmesindeki gerekli şartları, 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu bakımından incelenmektedir. İlk olarak Türk hukukunda çocuk kavramı ele alınacak kimlerin çocuk olarak değerlendirildiği kısa olarak anlatılacaktır. İkinci bölümde ise kişisel verinin Türk hukukunda ne ifade ettiği ile birlikte kişisel verilen hangi şartlar altında işlenmesi gerektiği ele alınacaktır. Son olarak ise çalışmanın ana konusu olan çocukların kişisel verilerinin işlenmesine yer verilecektir. Bu kapsamda değerlendirilecek konulardan biri çocuğun rızasının hukuki niteliğidir. Diğer bir husus ise velilerin rızaların çocukların kişisel verilerinin işlenmesinde doğuracağı sonuçlardır. Son olarak Avrupa Birliği Veri Koruma Tüzüğü'nün de bu alandaki düzenlemelerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Hukuku, KVKK, Çocukların Kişisel Verilerinin İşlenmesi.

ABSTRACT

In the globalized world, data has become a significant economic value. International companies that realize this economic value are making serious investments in this area. When we look at the rapidly growing international companies in the last 20 years, we see that companies working with data are at the forefront. The intense work in this field has revealed the need for legal protection for the processing of personal data of real individuals. Both national and international law-making efforts (such as the General Data Protection Regulation) have provided certain conditions for the processing of personal data.

Because children have difficulty understanding social and legal events, transactions related to children are subject to certain validity requirements. In most cases, it is not possible for them to comprehend the consequences of the processing of their personal data. The processing of personal data of legally limited capacity children is a subject that needs to be discussed in terms of personal data protection law. Although a legal regime has been envisaged for the processing of personal data, the processing of a child's personal data requires a separate legal regime. There are various regulations in this area in both national and EU countries. The purpose of this study is to examine the necessary conditions for the processing of children's personal data under the Law on the Protection of Personal Data No. 6698. Firstly, the concept of children in Turkish law will be discussed, and who is considered as a child will be briefly explained. In the second section, together with what personal data means in Turkish law, the conditions under which personal data should be processed will be discussed. Finally, the focus of the study, the processing of children's personal data, will be addressed. One of the topics to be evaluated within this scope is the legal nature of a child's consent. Another issue is the consequences of parental consent for the processing of children's personal data. Finally, the regulations of the General Data Protection Regulation in this area will also be included.

Keywords: Child Law, Law on the Protection of Personal Data, Processing of Children's Personal Data.

**DİN VE AHLAK GELİŞİMİ AÇISINDAN DİJİTAL DÜNYADAKİ TEHLİKE VE RİSKLER:
UNDERTALE VIDEO OYUNU ÖRNEĞİNDE SATANİST İMGE VE MESAJLAR
DANGERS AND RISKS IN THE DIGITAL WORLD IN PERSPECTIVES OF RELIGION AND
MORAL DEVELOPMENT: SATANIC IMAGERY AND MESSAGES IN THE UNDERTALE
VIDEO GAME**

NİMET FERAH

ORCID: 0000-0003-1092-7208

ÖZET

Çocukluk, yaşamın nüvesini oluşturulduğu, kişilik ve kimliğin kazanıldığı yegane gelişim dönemidir. Medyada çocuklar için zararlı içeriklerin ve olumsuz rol modellerin etkisi geçmişten beri dillendirilen bir husus olmuştur. Bu çalışmada dijital medyanın çocukların ahlak ve din gelişimi açısından oluşturduğu tehdit ve risklerin, amaçlı örneklem metoduna göre belirlenmiş Undertale oyunundan hareketle incelenmesi amaçlanmıştır. Undertale, Amerikalı bireysel oyun geliştiricisi Toby Fox tarafından 2015 yılında piyasaya sürülen video oyunudur. Yer altına hapsolmuş canavarların içerisine düşen bir kız çocuğunun kurtuluşunu konu edinen oyunun farklı modları vardır. Genocide modunda yer altındaki canavarlar öldürülürken, pasif modda canavarlarla sohbet ederek ikna etmek ve böylece level atlama vardır. Oyun içerik analizine tabi tutulduğunda imgesel, simgesel ve anlatsal açıdan sevgi, bilgelik, masumiyet, ölüm, ruh, şiddet-vahşet ve satanist imge ve temaların oyunda yer aldığı belirlenmiştir. Bilinçdışı süreçlere etki edecek mesajlar ve kodlar şeklinde karakterlere ve içeriğe işlenen satanist imge ve simgelerin özellikle sevgi, masumiyet ve şiddet temaları ile birlikte çocuklara sunulduğu görülmüştür. Eline bıçak tutuşturulmuş çocuk, keçi görünümlü bilge, şeytan pelerini, tırpanı ve mızrağı ile bir başka karakter oyundaki imgelerden bazılarıdır. Gelişimsel açıdan bakıldığında bağımlılık yapıcı ve fiziksel sağlığı olumsuz etkileyen risklerinin yanı sıra Undertale oyunu örneğinden hareket edildiğinde dijital medyanın çocukların dini ve ahlaki gelişimini tehdit eden özelleşmiş bir takım risk unsurlarına sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda teorik açıdan iki temel risk ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki çocuklara satanizmin aşılmasındır, ikincisi ise iyi ve kötü arasında ya da doğru ve yanlış arasında bir seçimi ifade eden ahlaki yargıların oluşmasında çocuğun dünyasında iyi ve kötü kategorilerinin alt üst edilmesine yönelik girişimdir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Ahlaki ve Dini Gelişim, Satanizm

ABSTRACT

Childhood is the only developmental period in which the nucleus of life is formed and personality and identity are acquired. The effect of harmful content and negative role models for children in the media has been a matter of concern since the past. In this study, it is aimed to examine the threats and risks posed by digital media in perspectives of children's moral and religious development, based on the game Undertale, which was determined according to the purposive sampling method. Undertale is a video game released in 2015 by American individual game developer Toby Fox. The game, which is about the salvation of a girl who falls into monsters trapped underground, has different modes. Genocide mode involves killing the monsters underground, while passive mode involves chatting with the monsters to convince them and thus level up. When the game was subjected to content analysis, it was determined that images and themes of love, wisdom, innocence, death, soul, violence-horror and satanic images and themes were included in the game in terms of imagery, symbolism and narrative. It has been observed that satanic images and symbols, which are processed into characters and content in the form of messages and codes that will affect unconscious processes, are presented to children, especially with the themes of love, innocence and violence. A child with a knife in her hand, a sage looking like a goat, another character with a devil's cloak, scythe and spear are some of the images in the game. From a developmental point of view, in addition to addictive risks that negatively affect physical health, it has been determined that digital media has a number of specialized risk elements that threaten children's religious and moral development, based on the Undertale game example. In this context, two main theoretical risks come to the fore. The first of these is the inculcation of satanism in children, and the second is the attempt to overturn the categories of good and evil in the child's world in the formation of moral judgments that express a choice between good and evil or between right and wrong.

Keywords: Child, Moral and Religious Development, Satanism

**DENTISTRY PRACTICE AND OVERCOMING ANXIETY IN THE PEDIATRIC PATIENT
POPULATION****PEDİATRİK HASTA POPÜLASYONUNDA DİŞHEKİMLİĞİ UYGULAMALARI VE BU
HASTALARDA ANKSİYETENİN ÜSTESİNDEN GELMEK**

MUSTAFA DEHA DOĞAN
ORCID: 0009-0003-7150-7896

ABSTRACT

The dental experience constitutes, for the child, a more or less difficult ordeal to overcome. To face it, he adopts variable behaviors according to his psychic evolution, his personality, his environment and his history. Sometimes, his attitudes make dental care impossible, or limit their quality, and therefore their sustainability. These non-cooperative behaviors can originate from anxiety fears, but also reveal educational relationships, fruits of the transformation of society. An adapted psychological approach is then necessary. A number of behavioral techniques can support the child's participation in care. However, to maintain the recognition of the child as a subject and not as an object of care, a more humanistic than technical approach seems preferable. Thus, the practitioner showing empathy, authenticity, using his communication and listening skills can offer the child and his parents a care contract. This takes into account the responsibility of the young patient and is presented in the form of a "request-promise" in which each of the parties involved must keep their commitments. The terms of the contract adapt to the stages of the development of the child who has become a partner. An empathetic approach contributes to the establishment of a quality practitioner-child parent relationship. It makes dental care more acceptable for the child and ensures a favorable dental future.

Keywords: behaviour, communication, anxiety

ÖZET

Dişhekimiy deneyimi, çocuk için üstesinden gelinmesi az ya da çok zor bir sınavdır. Bununla yüzleşmek için psikiş gelişimine, kişiliğine, çevresine ve geçmişine göre değişken davranışlar sergiler. Bazen çocuk hastanın tavırları yapacağımız dişhekimliği uygulamalarını imkansız hale getirebilir veya kalitesini ve dolayısıyla sürdürülebilirliğini sınırlayabilir. Bu işbirlikçi olmayan davranışlar, kaygı ve korkularından kaynaklanabileceği gibi, toplumun dönüşümünün meyveleri olan eğitim ilişkilerini de ortaya çıkarabilir. O halde uyarlanmış bir psikolojik yaklaşım gereklidir. Bir dizi davranışsal teknik, çocuğun bu sürece katılımını destekleyebilir. Bununla birlikte, çocuğun salt edilgen hasta olarak değil, bir özne olarak tanınmasını sağlamak için teknikten ziyade insancıl bir yaklaşım tercih edilebilir görünmektedir. Böylece empati, özgünlük gösteren, iletişim ve dinleme becerilerini kullanan klinisyen, çocuğa ve ailesine bir hizmet sözleşmesi sunabilir. Bu, genç hastanın sorumluluğunu dikkate alır ve ilgili tarafların her birinin taahhütlerini yerine getirmesi gereken bir "istek-sözleşme" şeklinde sunulur. Sözleşmenin şartları, işleme muhattap olan çocuk hastanın gelişim aşamalarına uyarlanır. Empatik bir yaklaşım, kaliteli bir klinisyen-çocuk-ebeveyn ilişkisinin kurulmasına katkıda bulunur. Ağız-diş bakımını çocuk için daha kabul edilebilir hale getirir ve iyi bir ağız-diş sağlığı geleceği sağlar.

Anahtar kelimeler: davranış, iletişim, anksiyete

**TÜRKİYE'DE KANSERLİ ÇOCUKLARDA ORAL MUKOZİT ÜZERİNE YAPILAN
HEMŞİRELİK TEZLERİNİN İNCELENMESİ
INVESTIGATION OF NURSING THESES ON ORAL MUCOSITIS IN CHILDREN WITH
CANCER IN TURKEY**

ŞULE ÇALIŞIR KUNDAKÇI

ORCID: 0000-0002-8820-8046

TUĞBA ÖZ

ORCID: 0000-0002-9445-4841

ESRA KARACA ÇİFTÇİ

ORCID: 0000-0001-7665-472X

ÖZET

Amaç: Bu çalışma, Türkiye’de kanserli çocuklarda oral mukozit üzerine yapılan lisansüstü hemşirelik tezlerini incelemek amacıyla sistematik derleme türünde yapıldı.

Yöntem: Bu sistematik derlemede, incelenen tezlere Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanı taranarak ulaşıldı. Araştırmanın evrenini Türkiye’de oral mukozit konusundaki tezler, örneklemini ise Türkiye’de çocuklarda oral mukozit konusunda hemşirelik alanında yapılmış ve erişime açık olan lisansüstü tezler oluşturdu. Çalışmaya, hemşirelik alanında yapılan, tam metnine ulaşılan doktora ve yüksek lisans tezleri dahil edildi. Erişim izni olan tezler değerlendirilmeye alınması nedeniyle etik kurul izni gerekmemektedir. Tarama, Türkçe dilinde “mukozit”, “oral mukozit” ve “ağız bakımı” anahtar kelimeleri kullanılarak 3-9 Nisan tarihleri arasında yapıldı. Tarama sonunda çalışma kriterlerine uyan 10 tez çalışmaya dahil edildi.

Bulgular: İncelenen tezlerin 8’i(%80) yüksek lisans, 2’si (%20) doktora tezidir. Kanserli çocuklarda oral mukozite yönelik ilk hemşirelik tezinin 2011 yılında yapıldığı tespit edildi. Tezlerin %60’ı Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD’na bağlı olarak yürütüldüğü görüldü. Kanserli çocuklarda oral mukozite yönelik yapılan hemşirelik tezlerinin çoğunluğunun yarı deneysel (%40) tasarımda yürütüldüğü görüldü. Tezlerde incelenen örneklem grubunu çoğunlukla kanser tedavisi alan 0-18 yaş arasındaki çocukların (%70) oluşturduğu tespit edildi. Yapılan diğer tezlerin, bakım veren hemşireler (%10), bakım veren aile üyeleri (%10) ve kanserli çocuğun ebeveynleri (%10) üzerinde yürütüldüğü görüldü.

Sonuç: Araştırma sonucunda, kanserli çocuklarda oral mukozite yönelik yapılan hemşirelik tezlerinin son yıllarda giderek artış gösterdiği ancak yine de sayıca yetersiz olduğu tespit edildi. Yapılan çalışmalarda, oral mukozitin çocukların yaşam kalitesini azalttığı görüldü. Hastalara, hemşirelere ve ailelere verilen oral mukozit eğitimlerinin farkındalığı artırdığı ve oral mukozit derecesini azalttığı görüldü. Kanserli çocuklarda oral mukozit yönetimi için çoğunlukla karadut kullanıldığı ve etkili olduğu tespit edildi. Ancak, uygulamanın etkinliği, uygulama şekli ve süresi ile ilgili daha fazla kanıtı ihtiyaç vardır. Bu çalışmanın, konuya ilişkin yapılacak araştırmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Oral mukozit, kanserli çocuk, hemşirelik bakımı, sistematik derleme.

ABSTRACT

Aim: This study was conducted as a systematic review to examine the postgraduate nursing theses on oral mucositis in children with cancer in Turkey.

Method: In this systematic review, the theses examined were reached by scanning the database of the National Thesis Center of the Higher Education Institution. The population of the study consisted of theses on oral mucositis in Turkey, and the sample consisted of postgraduate theses on oral mucositis in children made in the field of nursing and accessible. The doctorate and master's theses in the field of nursing, whose full texts have been reached, were included in the study. Ethics committee approval is not required as theses with access permission are taken into consideration. The screening was performed between 3 and 9 April using the keywords "mucositis", "oral mucositis" and "oral care" in Turkish. At the end of the screening, 10 theses that met the study criteria were included in the study.

Results: 8 (80%) of the examined theses are master's theses and 2 (20%) are doctoral theses. It was determined that the first nursing thesis on oral mucositis in children with cancer was made in 2011. It was seen that 60% of the theses were carried out under the Department of Child Health and Diseases Nursing. It was observed that the majority of nursing theses on oral mucositis in children with cancer were conducted in a quasi-

experimental (40%) design. It was determined that the sample group examined in the theses mostly consisted of children aged 0-18 (70%) who received cancer treatment. It was seen that other theses were carried out on nurses providing care (10%), family members providing care (10%) and parents (10%) of the child with cancer.

Conclusion: As a result of the research, it was determined that nursing theses for oral mucositis in children with cancer have increased in recent years, but they are still insufficient in number. Studies have shown that oral mucositis reduces the quality of life of children. It was observed that oral mucositis education given to patients, nurses and families increased awareness and decreased the degree of oral mucositis. Black mulberry was mostly used for oral mucositis management in children with cancer and it was found to be effective. However, more evidence is needed regarding the efficacy, mode and duration of administration. It is thought that this study will guide further research on the subject.

Keywords: Oral mucositis, child with cancer, nursing care, systematic review.

**SEREBRAL PALSI'Lİ ÇOCUKLARDA MÜZİK TERAPİ UYGULAMALARI; LİTERATÜR
ÖZETİ
LITERATURE REVIEW MUSIC THERAPY STUDIES IN CHILDREN WITH CEREBRAL
PALSY**

ALİ İLEZ

ORCID: 0009-0008-3286-2074

YASEMİN ŞAHBAZ

ORCID: 0000-0002-3711-8761

ÖZET

Amaç: Serebral palsy (SP), çocuklarda en sık görülen engellilik nedenlerinden biridir. Motor fonksiyon ve koordinasyonda bozulma ve günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmede zorluklarla karakterizedir. Serebral palsy (SP)'li çocukların rehabilitasyonunda müzik terapi kullanımı ilk olarak 1960 yılında ortaya atılmıştır. İşitsel ve motor sistemler arasındaki bu etkileşim, müzik destekli terapi (MST) ve rehabilitasyon ile SP'li çocuklarda sensorimotor ağları etkiler. Hasar görmüş nöronal süreçlerin nöroplastisite aracılığıyla restore edilebileceği veya iyileştirilebileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada SP'li çocukların rehabilitasyonunda müzik terapi kullanımı hakkında literatür bilgilerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: PubMed, Embase, Scopus, ve Cochrane library veri tabanlarında yayınlanmış makaleler 'cerebral palsy and music therapy' anahtar kelimeleri ile tarandı ve serebral palsili hastalarda müzik terapinin etkisini inceleyen çalışmalar incelendi.

Bulgular: Tarama sonrasında, arama terimleri kullanılarak 167 makale tespit edildi. Başlıklar ve özetler okunduktan sonra toplam 8 randomize kontrollü çalışma incelememize dahil edildi. Müzik terapisi için çeşitli ritim sağlayan davullar, temposu ve harmonisi değişen müzikler, yürüme sırasında yürüme bandındaki ritme göre çeşitlenen müzikler incelenen çalışmalarda rehabilitasyon içerisinde kullanılmıştır. Çalışmalarda motor fonksiyonu ölçmek için Kaba Motor Fonksiyon Ölçümü (KMFÖ), Zamanla Kalk Yürü (TUG), Quality of Upper Extremity Skills Test (QUEST), kinematik değerlendirmeler için hareket zamanlaması, kadans ve adım uzunluğu parametreleri ve dengeyi değerlendirmek için Berg Denge Testi kullanılmıştır. Literatürde müzik terapisinin dahil olduğu genel rehabilitasyon süreleri 3 hafta ile 16 hafta arasında değişmektedir.

Tartışma: İncelememiz sonucunda, SP tanılı çocuklarda fizyoterapi programlarına ek müzik terapi uygulamaları motor fonksiyonda iyileşmeler sağlayabilir. Bu iyileşmeye ek hem kinematik ve zamansal parametrelerde iyileşmeler hem de yürüme mesafesi üzerinde artışlar gözlemlenmiştir. GMFM ve diğer skalaların müzik terapisi sonrası değerlendirmelerinde artışlar gözlemlenmiştir. Tüm bu artışlar hem fonksiyonu hem de yaşam standartlarını SP'li çocuklarda arttırabilir. Geleneksel tedaviye ek olarak müzik terapi rehabilitasyon içerisinde kullanılabilir.

Anahtar Kelime: serebral palsy, motor kontrol, müzik terapi

ABSTRACT

Purpose: Cerebral palsy is one of the most common causes of disability in children. It's characterized by impaired motor function and coordination and difficulties in performing activities of daily living. The use of music therapy (MT) in cerebral palsy rehabilitation was introduced in 1960. This interaction between auditory and motor systems affects sensorimotor networks in children with CP through music therapy and rehabilitation. It's thought that damaged neuronal processes can be restored or improved through neuroplasticity. The aim of this study was to analyze the literature on the use of MT in CP rehabilitation. **Method:** Articles in PubMed, Embase, Scopus, and Cochrane library databases were searched with the keywords 'cerebral palsy and music therapy' and the effect of music therapy in patients with cerebral palsy was analyzed.

Results: Using search terms, 167 articles were identified. After screening, a total of 8 randomized controlled trials were included in our review. Drums that provide various rhythms for MT, music that changes tempo and harmony, music that varies according to the rhythm on the walking band during walking have been used in rehabilitation. GMFM, TUG, QUEST were used to measure motor function, movement timing, cadence and stride length parameters were used for kinematic evaluations and Berg Balance Test was used to evaluate balance. In the literature, general rehabilitation periods including MT vary between 3-16 weeks.

Discussion: In conclusion, MT applications in addition to physiotherapy programs may provide improvements in motor function in children with CP. In addition to this improvement, improvements in kinematic and temporal parameters and increases in walking distance were observed. Increases were observed in GMFM and other scales after music therapy. These increases may improve both function and living standards in children with CP. MT can be used in rehabilitation in addition to conventional treatment.

Keywords: cerebral palsy, motor control, music therapy

CORRELATION OF PHYSICAL EDUCATION BEHAVIORS IN ADULTS WITH AUTISM SYNDROME

**IMANOV ELMAR VAGIF
OFELIA MAMMADOVA**

ABSTRACT

Introduction: Autism is a life-long syndrome of unknown cause that causes difficulty with communication and movement in children in the 21st century. It is a syndrome that manifests itself with the slowness of physical development in addition to psychological aspects. It is a syndrome characterized by impairment of motor function, weakening of motor coordinates and obstacles in the performance of active physical movements.

Material method: In 2013-2021, 10 girls and 30 boys with autism syndrome, aged 4-10, were involved in the study.

Conclusion: The physical body movements performed for the development of motor function during the performance of sports activities manifest themselves with the development of motor functions, including 3 girls and 7 boys in 10 children. In 8 children, 2 girls and 6 boys, it was observed that in ball handling actions, 3 girls and 7 boys performed the actions in a straight line in 10 children. 10 children, 4 girls and 6 boys, activity during the performance of physical actions was sufficiently appreciated. After 12 manual exercises, it was observed that the motor functions of girls increased compared to boys, and this ratio was close to one in ball movements.

Discussion. Active physical education activities have been shown to have less effect on boys with autism syndrome compared to girls. However, it has been seen that physical sports activities have a positive effect on the development of motor functions.

Keywords: Autism, linear movement, physical education, psychological disorder.

**SEREBRAL PARALİZİLİ ÇOCUKLARDA KABA MOTOR FONKSİYON, GÖVDE KONTROLÜ
VE FONKSİYONEL BAĞIMSIZLIK DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ****EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN GROSS MOTOR FUNCTION, TRUNK
CONTROL AND LEVEL OF FUNCTIONAL INDEPENDENCE IN CHILDREN WITH
CEREBRAL PARALYSIS****ÖZDEN BASKAN****ORCID: 0000-0002-1549-4838****CANSU DEMİR****ORCID: 0009-0002-6266-2002****ÖZET**

Amaç: Bu çalışmada hemiplejik ve diplejik serebral paralizili (SP) çocuklarda gövde etkilenim ölçeği ve fonksiyonel bağımsızlık ölçeği arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amaçlandı.

Gereç ve Yöntem: Çalışmaya 22 SP'li çocuk dahil edildi. Kaba Motor Fonksiyon Sınıflama Sistemi (KMFSS)'ne göre seviye I-V aralığında fonksiyonel durumu ve Kaba Motor Fonksiyon Ölçeği-88 (KMFÖ-88) ile motor fonksiyon düzeyi değerlendirildi. Gövde Etkilenim Ölçeği (GEÖ) ile gövde kontrolü ve fonksiyonel bağımsızlık düzeyi ise Pediatrik Fonksiyonel Bağımsızlık Ölçeği (WeeFIM) ile değerlendirildi.

Bulgular: Çalışmaya dahil edilen 10 hemiplejik (%45,5) ve 12 diplejik (%54,5) SP'li olmak üzere toplam 22 SP'li çocuğun %82,8'si kız (n=18), %18,2'ü erkek (n=4), yaş ortalaması $10,40 \pm 4,38$ yıl idi. Katılımcıların %54,5'inde sezaryen doğum tipi, %45,5'inde ise vaginal doğum tipi mevcuttu. GEÖ ile cinsiyet arasında orta düzeyde, negatif yönde bir ilişki bulundu ($r = -0,44, p < 0,05$). Tanı ve WeeFIM arasında orta seviyede, negatif yönde ilişki bulundu. Hemiplejik SP'li çocukların lehine yönde WeeFIM sonuçları anlamlı düzeyde yüksek bulundu. Doğum tipi ve KMFSS arasında orta düzeyde, pozitif ilişki bulundu ($r = -0,45, p < 0,05$). Vajinal doğum yapanlarda KMFSS'ye göre evresi daha yüksek seviyedeydi. GEÖ ile KMFSS arasında orta seviyede, negatif yönde ilişki bulundu ($r = -0,46, p < 0,05$). KMFÖ-88 ile WeeFIM arasında yüksek düzeyde, pozitif yönde ilişki bulundu ($r = 0,74, p < 0,05$). GEÖ ile WeeFIM arasında ilişki bulunmadı.

Sonuç: Çalışmamızda, çocukların kaba motor fonksiyon sınıflaması yükseldikçe gövde etkileniminin arttığı görüldü. Ayrıca kaba motor fonksiyon ile fonksiyonel bağımsızlık arasında ilişki bulundu.

Anahtar Kelimeler: Serebral Paralizi, Kaba Motor Fonksiyon, Fonksiyonel Bağımsızlık, Gövde Etkilenimi

ABSTRACT

Objective: This study aimed to evaluate the relationship between the trunk involvement scale and functional independence scale in children with hemiplegic and diplegic cerebral palsy (CP).

Methods: Twenty-two children with CP were included in the study. Functional status in the level I-V range according to Gross Motor Function Classification System (GMFSS) and motor function level were evaluated with Gross Motor Function Scale-88 (GMFM-88). The Trunk Impairment Scale (TIS) and Pediatric Functional Independence Scale (WeeFIM) were used.

Results: Of the 22 children with CP included in the study, 10 hemiplegic (45.5%) and 12 diplegics (54.5%) CP, 82.8% were girls (n=18), 18.2% were male (n=4), mean age was 10.40 ± 4.38 years. 54.5% of the participants had a cesarean section type and 45.5% had a vaginal delivery type. A moderate, negative correlation was found between TIS and gender ($r = -0.44, p < 0.05$). A moderate, negative correlation was found between diagnosis and WeeFIM. WeeFIM results in favor of children with hemiplegic CP were significantly higher. A moderate, positive correlation was found between birth type and gross motor function classification (GMFCS) ($r = -0.45, p < 0.05$). CMFSS is higher in those who have had a vaginal delivery. A moderate, negative correlation was found between TIS and GMFCS. A high level of positive correlation was found between GMFM-88 and WeeFIM ($r = 0.74, p < 0.05$). No correlation was found between the TIS and WeeFIM.

Conclusion: In our study, it was observed that trunk involvement increased as the gross motor function classification of the children increased. In addition, as the Gross Motor Function Scale (GMFF-88) score increased, a correlation was found between functional independence.

Keywords: Cerebral Paralysis, Gross Motor Function, Functional Independence, Trunk Impairment

**TABANCA İLE İNTİHAR GİRİŞİMİNDE BULUNAN ERGEN
SUICIDAL ATTEMPT BY A TEENAGER WITH ACCESS TO FIREARMS**

CÜNEYT DESTAN CENGER
ORCID: 0000-0003-0320-0158
BERFIN GÜLKAYA GÜZEL
ORCID: 0000-0002-8690-4136

ÖZET

İntihar girişimleri, ölümcül sonuçlar doğurabilen kendine zarar verme veya yaralama eylemleri olarak tanımlanır

Çocuk ve ergenlerde görülen intihar girişimi vakaları önemli bir halk sağlığı sorunudur. Yapılan araştırmalar, yaşam boyu intihar girişimi sıklığının bu grup için %6 olduğunu göstermektedir. Ayrıca, evlerde ateşli silah bulunması tamamlanmış intihar riskini 30 kat arttırmaktadır. Özellikle ergen yaş grubunda ateşli silaha erişimin bulunması, ciddi yaralanmalar ve ölüme varabilecek sonuçlara yol açabileceği için bu konuya bu dikkat çekmek amaçlamıştır.

Bu çalışmada, anne, baba ve ablasıyla yaşayan 14 yaşındaki bir erkek olgunun tekrarlı intihar girişimleri incelenmiştir. Covid-19 pandemisinde uzaktan öğrenime geçilmesiyle çalışmaya başlayan, çalıştığı ortamda adli bir olaya karışmasıyla okuldaki öğretmenlerinin yaşanan olaya dönük tutumlarının etkisiyle okula devam edemediğini belirten olgunun, devamsızlık nedeniyle ders başarısının da bu süreçte düştüğü öğrenildi. Yapılan psikiyatrik görüşmede ilk depresif bulgularını bu dönemde göstermeye başladığı tespit edildi.

Olay günü, sigara içmesiyle başlayan baba-oğul kavgasında, babanın tokat attığı, olgunun sonrasında bir kutu ilaçla intihar girişiminde bulunduğu ancak sabah uyandığında ilaçla kendini öldüremeyeceği düşüncesiyle evde kilitli çantada bulunduğunu bildiği tabancayla sağ göğüsten kendini vurduğu belirlendi. İntihar girişimi sonucunda; akciğerde kontüzyon, hemopnömotoraks ve Major Depresif Bozukluk (MDB) tanısı konulduğu saptandı.

İntihar davranışının yaygınlığıyla ilgili çalışmalarda ergenlik döneminde intihar girişimi %10 olarak bildirilmektedir. İntihar girişiminde bulunan MDB grubundaki ergenlerin %34,4'ünün birden fazla intihar girişiminin olduğu bildirilmektedir. Son on yılda çocuklar ve ergenler arasındaki intihar oranları %80'in üzerinde artarken, ölümlerin yaklaşık %40'ı ateşli silahlarla ilgiliydi. Silahlı evlerde yaşayan çocuk ve ergenlerde intihar oranları, silahsız evlerde yaşayanlara göre dört kat daha fazladır. Çocuk ve ergenlerin bulunduğu yaklaşık her üç haneden birinde ateşli silahlar bulunmaktadır. Ev içerisinde ateşli silah bulunduğu intihar yöntemi olarak ateşli silahın seçilme riski yükselmektedir. Kapsamlı kanıtlar, ateşli silahlara erişimin çocuklar ve ergenler arasında intihar nedeniyle ölüm olasılığını artırdığını göstermektedir. Çocuk ve ergenlerin bulunduğu hanelerde ateşli silahların yaygınlığı önemli bir halk sağlığı sorunudur.

Anahtar kelimeler: İntihar girişimi, ergen, ateşli silah, majör depresif bozukluk

ABSTRACT

Suicidal attempts are defined as self-harm or injury actions that can lead to fatal outcomes. Suicidal attempts in children and adolescents are a significant public health issue. Studies show that the lifetime prevalence of suicidal attempts in this group is 6%. Moreover, the presence of firearms in homes increases the completed suicide risk by 30 times. Particularly among adolescents, the availability of firearms can lead to serious injuries and even death, making this issue essential to draw attention to.

In this study, repeated suicide attempts of a 14-year-old male patient living with his mother, father and older sister were examined. It was discovered that the patient started working during the COVID-19 pandemic's transition to distance learning, could not continue to school due to the attitude of the teachers in the school due in the school after being involved in a forensic incident in the environment where he worked, and that his success in the course decreased due to absenteeism. In the psychiatric interview, it was determined that he started to show his first depressive symptoms during this period.

On the day of the incident, during a fight with his father that started with smoking cigarettes, the father slapped him. Afterwards, the adolescent attempted suicide with a box of pills but then locked the gun he knew was in a locked bag at home and shot himself in the right chest when he woke up in the morning, believing that he

could not kill himself with the pills. As a result of the suicidal attempt, he suffered contusions, hemopneumothorax, and was diagnosed with Major Depressive Disorder (MDD).

In studies on the prevalence of suicidal behavior, suicidal attempts in adolescence are reported as 10%. It is reported that 34.4% of adolescents in the MDD group who attempt suicide have more than one suicidal attempt. While suicide rates among children and adolescents have increased by over 80% in the last decade, about 40% of deaths were related to firearms. The rate of suicide attempts in children and adolescents living in homes with firearms is four times higher than those living in homes without firearms. Firearms are found in approximately one out of every three households with children and adolescents. Multiple studies have shown that access to firearms significantly increases the risk of suicide among children and adolescents. The prevalence of firearms in households with children and adolescents is a significant public health issue.

Keywords: Suicidal attempt, teenager, firearm, major depressive disorder.

**ÇOCUKLARDA EKSTRAVAZASYONUN BAKIM VE TEDAVİSİNDE STABİLİZE ALOE VERA
JELİN KULLANIMI
IN CARE AND TREATMENT OF EXTRAVASATION IN CHILDREN USE OF STABILIZED
ALOE VERA GEL**

HAMIYET KIZIL

ORCID: 0000-0002-0722-589X

ESRA KARACA

ORCID: 0000-0001-7665-472X

DÜNDAR OKAN YILLAR

ORCID: 0000-0003-3564-2284

ÖZET

Ekstravazasyon, çocuklarda sıklıkla karşılaşılabilen, morbidite ve mortaliteye sebep olabilen önemli bir sorundur. Ekstravazasyon, damar içine infüzyon yoluyla verilen sıvıların, intravasküler alandan interstisyel aralığa istemsiz olarak sızması anlamına gelmektedir. Klinik önemi tendon, sinir ve eklemler çevresinde skar'a neden olarak fonksiyonel ve kozmetik defektler oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Damar dışına sızan maddelerin çevre dokularda meydana getirdiği hasarın haftalar ya da aylarca sürdüğü bilinmektedir. Yapılan çalışmalarda, kemoterapi ilaçlarına bağlı ekstravazasyonun çocuklarda %11, implante port kateterden ilaç uygulamalarında %0,3-%6 ve genel insidansın % 0,1-6,5 oranında olduğu rapor edilmiştir.

Ekstravazasyon genellikle, ilaç ekstravaze olduğu anda ilk olarak kızarıklık, şişlik ve ağrı ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Ekstravazasyon ciddiye nekroz, skar ve birkaç hafta içinde yara yerinde kenarları ağrılı, ortası sarı nekrotik bir tabandan oluşan ülserasyon oluşmaktadır. Ekstravazasyona bağlı oluşan hasarın derecesi; ekstravazasyonun fark edilme zamanı, lokalizasyon, damar dışına kaçan ilacın cinsi, miktarı, konsantrasyonu ve ekstravazasyon sonrası yapılan müdahale gibi faktörlere bağlıdır. Ekstravazasyonun tedavisinde amaç, doku nekrozu ve ülserasyonun ilerlemesini önlemektir. Ekstravazasyon yönetiminde, lokal toksisiteyi azaltmak için kullanılan farmakolojik tedavi dışında nonfarmakolojik yaklaşımların da etkili olduğu vurgulanmaktadır.

Stabilize Aloe vera jelin yara-yanık iyileşmesini hızlandırıcı etkisi, çok sayıdaki klinik ve deneysel araştırmalarla gösterilmiştir. Stabilize Aloe vera jelin "Mannoz Bağlayıcı Protein, MBP" aracılığı ile makrofajları stimüle ettiği ve ayrıca fibroblastları direkt olarak uyararak, hem kollajen hem de proteoglikan sentezini arttırdığı bilinmektedir. Doku tamirini hızlandırmasında, jel içindeki glukomannan, asemannan gibi polisakkaridlerin ve özellikle de bunlardan oluşan mannoz-6 fosfat'ın rol aldığı birçok çalışmada bildirilmiştir. Ayrıca bu maddenin, fibroblastların yüzeyinde bulunan büyüme faktörü reseptörlerine bağlanarak etkinliklerini arttırabileceği de ifade edilmiştir. Stabilize Aloe vera jel ile doku kaybının azaltıldığı vurgulanmış ve etki mekanizmaları, tromboksan oluşumunu ve ayrıca diğer bazı inflamasyon faktörlerini bloke edici etkisi ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak stabilize Aloe vera jel, başta polisakkaridler olmak üzere içerdiği iz elementler, bitkisel steroller, vitaminler, amino asitler vs. gibi maddelerin eşliğinde, hem bağıışıklık sisteminin çeşitli elemanlarını uyararak hem de doku tamiri ve yenilenmesini sağlayan faktörlerin sentezini arttırarak, cilt üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu bağlamda, stabilize Aloe vera jelin ekstravazasyonun neden olduğu sorunları iyileştirebilen çeşitli komponentlere sahip olduğu ve jeldeki analjezik, antibakteriyel ve antitromboksan özellik taşıyan maddelerin, ekstravazasyonun bakımı ve tedavisinde kullanımının etkin olduğu çalışmalarla kanıtlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekstravazasyon, yara iyileşmesi, stabilize Aloe vera jel

ABSTRACT

Extravasation is an important problem that can be encountered frequently in children and can cause morbidity and mortality. Extravasation refers to the involuntary leakage of fluids administered by intravenous infusion from the intravascular space into the interstitial space. Its clinical importance is due to the fact that it creates functional and cosmetic defects by causing scarring around tendons, nerves and joints. It is known that the damage caused by the substances leaking out of the vessels in the surrounding tissues lasts for weeks or months.

In studies, it has been reported that extravasation due to chemotherapy drugs is 11% in children, 0.3-6% in drug administrations through implanted port catheters, and the overall incidence is 0.1-6.5%.

Extravasation usually first appears with redness, swelling and pain as soon as the drug is extravasated. If the extravasation is severe, necrosis, scarring, and within a few weeks an ulceration with a painful margin and a yellow necrotic base in the middle will occur at the wound site. The degree of damage due to extravasation; The time of detection of extravasation depends on factors such as localization, type, amount and concentration of the extravasation drug, and the intervention after extravasation. The aim of the treatment of extravasation is to prevent tissue necrosis and progression of ulceration. It is emphasized that non-pharmacological approaches are also effective in the management of extravasation, apart from pharmacological treatment used to reduce local toxicity.

The effect of stabilized Aloe vera gel on wound-burn healing has been demonstrated by numerous clinical and experimental studies. It is known that stabilized Aloe vera gel stimulates macrophages through “Mannose Binding Protein, MBP” and also increases both collagen and proteoglycan synthesis by directly stimulating fibroblasts. It has been reported in many studies that polysaccharides such as glucomannan and acemannan in the gel, and especially mannose-6 phosphate consisting of these, play a role in accelerating tissue repair. It has also been stated that this substance can increase their activity by binding to the growth factor receptors on the surface of fibroblasts. It was emphasized that tissue loss was reduced with stabilized Aloe vera gel and its mechanism of action was tried to be explained by its blocking effect on thromboxane formation and also some other inflammation factors.

As a result, stabilized Aloe vera gel contains trace elements, vegetable sterols, vitamins, amino acids, etc., especially polysaccharides. It shows its effect on the skin by stimulating various elements of the immune system and increasing the synthesis of factors that provide tissue repair and regeneration. In this context, studies have proven that stabilized Aloe vera gel has various components that can heal the problems caused by extravasation, and that the analgesic, antibacterial and antithromboxan substances in the gel are effective in the care and treatment of extravasation.

Keywords: Extravasation, wound healing, stabilized Aloe vera gel

**ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİM VE GELİŞİM SÜRECİNDE OYUN
PLAY IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND DEVELOPMENT PROCESS****CELAL GÜLŞEN
ORCID: 0000-0003-3929-9954****ÖZET**

Bu araştırma, özellikle erken çocukluk dönemindeki çocukların gelişimi ve eğitiminde oyunun yeri ve etkisini alanyazın temelinde araştırmak ve karşılaşılan sorunlar karşısında öneriler sunmak amacıyla yapılmıştır. Çocuklar, yaşamın gereği olan davranışları, duyguları oyun içinde yaşayarak kendiliğinden öğrenmektedirler. Araştırmalar, çocuğun, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerini geliştirmek, sosyal uyum ve duygusal olgunluğa erişmesini sağlamak için sevgiden sonra gelen en önemli ruhsal ihtiyacının 'oyun' olduğunu göstermektedir. Çocuğun kişiliği oynadığı oyunlarla şekillenir, oyunlar sayesinde yeteneklerine yön verilir. Toplumsal yaşamın gerekleri olan insan ilişkileri, yardımlaşma, dürüstlük, paylaşma, kazanıp sevinme ve kaybedip hüzünlenme, kıskançlık, çatışma, hayaller gibi duygular, yenme ve yenilme olguları hep oyunlar yoluyla kazandırılır. Oyunda çocuk, kendisini bulur ve yapmacıksız bir şekilde oyuna egemen olduğu için her türlü kısıtlamadan uzak bir şekilde iç dünyasını dışa yansıtır. Bu sayede oyuna kendisinden de bir şeyler katarak, aslında kendisine ilerde 'icat çıkartma' diyeceklere inat üretkenliğini ve kâşif yeteneğini de ortaya koyar. Oyun yoluyla, kendine olan özgüveni artar, duygusal tepkilerini kontrol etmeyi öğrenir. Oyun, çocuğu doğal haliyle tanımaya zemin hazırlar. Bu nedenle çocuk eğitiminde ve gelişiminde oyun konusu büyük önem arz etmektedir. Çocuk eğitiminde oyunun, sanıldığığının aksine bir boş zaman etkinliği olmayıp, çocuğu hayata hazırlayan en önemli eğitsel faaliyetlerden birisi olduğu dikkate alınarak, bu araştırma ile oyununun çocuk eğitimi ve gelişimindeki yeri konusunun araştırılması önemli görülmüştür. Bu araştırmanın yürütülmesinde betimsel araştırma türlerinden tarama araştırması modeli kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, ilgili alanyazın incelenip yorumlanarak elde edilmiştir. Araştırma sonunda, erken çocukluk dönemi çocuklarının oyunları konusuna gereken önemin verilmediği, özellikle de çocukların dijital oyunlara esir edildiği görülmüştür. Elde edilen bulgular ışığında erken çocukluk eğitiminde çoklu zekâ alanlarına hitap eden akıl ve zekâ oyunlarının öncelikle tercih edilmesi, kültürel mirasımız olan oyunlarımızın seçilip oynattırılması, bu konuda bütün paydaşların işbirliğine ve eğitime önem verilmesi, gerekiyorsa erken çocukluk eğitimi müfredatında değişikliğine gidilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erken Çocukluk Eğitimi, Anasınıfı, Oyun, Çocuk Gelişimi, Çocuk Eğitimi.

ABSTRACT

This research was carried out to investigate the place and effect of play in the development and education of children, especially in early childhood, on the basis of the literature, and to offer suggestions against the problems encountered. Children learn the behaviors and emotions that are a necessity of life by experiencing them in the game. Research shows that the most important spiritual need of the child, after love, is 'play' in order to develop cognitive, affective and psychomotor skills, and to enable them to reach social harmony and emotional maturity. The personality of the child is shaped by the games he plays, and his abilities are guided by the games. Emotions such as human relations, cooperation, honesty, sharing, happiness after winning and sadness after losing, jealousy, conflict, dreams, defeat and defeat, which are the necessities of social life, are always gained through games. In the game, the child finds himself and reflects his inner world to the outside without any restrictions, as he dominates the game in an unpretentious way. In this way, by adding something from himself to the game, he also reveals his productivity and inventive ability to resist those who will call him "invention" in the future. Through play, his self-confidence increases and he learns to control his emotional reactions. The game prepares the ground for getting to know the child in his natural state. For this reason, the subject of play is of great importance in the education and development of children. Considering that play in children's education is not a leisure time activity, contrary to popular belief, but one of the most important educational activities that prepare the child for life, it has been considered important to investigate the place of play in child education and development with this research. In the conduct of this research, survey research model, which is one of the descriptive research types, was used. The data of the research were obtained by examining and interpreting the relevant literature. At the end of the research, it was seen that the game of early childhood children was not given the necessary importance, and especially children were

enslaved to digital games. In the light of the findings, it is recommended to prefer mind and intelligence games that address multiple intelligence areas in early childhood education, to choose and play our cultural heritage games, to give importance to the cooperation and education of all stakeholders in this regard, and to change the early childhood education curriculum if necessary.

Keywords: Early Childhood Education, Kindergarten, Play, Child Development, Child Education.

**SEREBRAL PALSİLİ ÇOCUKLARDA TELEREHABİLİTASYON
TELEREHABITATION IN CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY****ÖZGE TAHRAN****ORCID: 0000-0001-5487-1942****ZEYNEP DENİZ****ORCID:0009-0002-0900-5433****ÖZET**

Telesağlık, yüz yüze tıbbi hizmetlerin dışında tıbbi bakım sağlamak amacıyla telekomünikasyon cihazlarından yararlanılan sağlık hizmeti etkileşimleri olarak tanımlanmaktadır. Telesağlığın alt bileşeni olan telerehabilasyon, rehabilitasyon uygulamalarının hasta ile sağlık profesyoneli arasında iletişim ve bilgi teknolojisi yoluyla aktarılması olarak tanımlanmaktadır. Fizyoterapi ve rehabilitasyon alanında telerehabilasyon; pulmoner, kardiyak, ortopedik, pediatrik, nörolojik, onkolojik hastalıkların rehabilitasyonu gibi çok çeşitli alanlarda uygulanabilmektedir. Sosyal izolasyon süreçleri, transfer problemleri, klinikte karşılanamayan iş yükleri gibi nedenlerle alternatif rehabilitasyon yöntemlerinden biri olan telerehabilasyonun kullanımı özellikle COVID-19 (Koronavirüs hastalığı 2019) salgını döneminde hızla yaygınlaşmıştır. COVID-19, ağırlıklı olarak göz, ağız veya burun mukozasına doğrudan veya dolaylı temas yoluyla bulaşan yeni bir SARS-CoV-2 virüsünün neden olduğu, esas olarak bir solunum yolu hastalığıdır. COVID-19 salgını, sosyal mesafe kurallarına uyulması, devam eden bir tedavinin sonlanması önlenmesi ve temel terapötik hizmetlere erişimin sağlanması amacıyla, pediatrik popülasyonlar için telerehabilasyonun kullanımını hızlandırmıştır. Literatürde pediatrik popülasyonda telerehabilasyon müdahalesinin en sık uygulandığı hasta grubunun serebral palsi olduğu belirtilmiştir. Serebral palsi, gelişen beyinde ilerleyici olmayan hasar sonucu ortaya çıkan hareket gelişimi ve postüral bozuklukların aktivite kısıtlılığına neden olduğu bir durumdur. Rehabilitasyonun temel amacı serebral palsili çocukların aktivite düzeyini arttırmak, kazanılan becerilerin günlük yaşamda kullanılmasını sağlamak ve uzun vadede görülebilecek sekonder sorunları önlemektir. Bu derlemede serebral palsili çocuklarda kullanılan telerehabilasyon uygulamalarının etkinliği araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Serebral palsi, Telesağlık, Telerehabilasyon,

ABSTRACT

Telehealth is defined as healthcare interactions that utilize telecommunication devices to provide medical care outside of face-to-face medical services. Telerehabilitation, a sub-component of telehealth, is defined as the transfer of rehabilitation practices between the patient and the healthcare professional through communication and information technology. In the field of physiotherapy and rehabilitation, telerehabilitation can be applied in a wide variety of fields such as rehabilitation of pulmonary, cardiac, orthopedic, pediatric, neurological, oncological diseases. The use of telerehabilitation, which is one of the alternative rehabilitation methods for reasons such as social isolation processes, transfer problems, and workloads that cannot be met in the clinic, has become widespread especially during the COVID-19 (Coronavirus disease 2019) outbreak. COVID-19 is mainly a respiratory disease caused by a new SARS-CoV-2 virus that is transmitted predominantly through direct or indirect contact with the mucous membranes of the eyes, mouth or nose. The COVID-19 pandemic has accelerated the use of telerehabilitation for pediatric populations to ensure adherence to social distancing rules, prevent termination of ongoing treatment and ensure access to essential therapeutic services. In the literature, it has been reported that cerebral palsy is the most common patient group in which telerehabilitation intervention is applied in the pediatric population. Cerebral palsy is a condition in which movement development and postural disorders resulting from non-progressive damage to the developing brain cause activity limitation. The main aim of rehabilitation is to increase the activity level of children with cerebral palsy, to ensure the use of acquired skills in daily life and to prevent secondary problems that may be seen in the long term. In this review, the effectiveness of telerehabilitation applications used in children with cerebral palsy was investigated.

Keywords: Cerebral palsy, Telehealth, Telerehabilitation,

**ADÖLESAN DÖNEMDE KARŞILAŞILAN ÜREME SAĞLIĞI SORUNLARI
REPRODUCTIVE HEALTH PROBLEMS ENCOUNTERED DURING THE ADOLESCENT
PERIOD**

ÇISEM BAŞTARCAN
ORCID: 0000-0003-0101-0094
TUĞBA ÖZ
ORCID: 0000-0002-9445-4841

ÖZET

Adölesan dönem, bireyde fiziksel, sosyal, biyolojik ve psikolojik olarak gelişme ve olgunlaşmanın görüldüğü, çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ); 10-19 yaş arası adölesan dönem, 15-24 yaş arası genç ve 10-24 yaş arası gençlik dönemi olarak tanımlamıştır. Türkiye Nüfus ve Sağlık Anketi (TNSA) 2018 yılı verilerine göre adölesanlar (10-19 yaş) tüm nüfusun %16'sını oluşturmaktadır. Adölesanların, genel olarak sağlıklı bireyler olarak düşünülmesi ve özel sağlık hizmetlerine ihtiyacı olmayan bir grup olarak algılanması sonucunda birçok adölesan sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamakta, üreme sağlığına ilişkin yeterince bilgi verilmemektedir. Adölesanlarda görülen hızlı fiziksel ve ruhsal değişimlere uyum sağlanamaması, bedeninde meydana gelen değişikliklere alışamaması, olumsuz beden algısı ise depresyon, anksiyete ve olumsuz değerlendirilme korkusunu beraberinde getirebilmektedir. Bunlar sonucunda adölesanlarda üreme sağlığına ilişkin riskli davranışlar daha sık görülmekte, bu riskli davranışlar kısa ve uzun dönemde ciddi sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Adölesan dönemde üreme sağlığını etkileyen temel faktörler; cinsel aktiviteye erken yaşta başlanması ve adölesanların cinsellik ve üreme sağlığı konularındaki bilgi eksikliğidir. Adölesanlarda görülen başlıca üreme sağlığı sorunları; toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve baskı, cinsel taciz ve istismar, erken yaşta evlilik, adölesan gebelik, sağlıksız düşük, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar (CYBE), zararlı alışkanlıklar, şiddet, yeme bozuklukları ve kadın sünnetidir. Sonuç olarak; adölesanlar, üreme sağlığı sorunlarını sık yaşamaları, üreme sağlığı hizmetlerinden daha az yararlanan grup olmaları, nüfus içerisinde oranlarının fazla olması gibi nedenlerle üzerinde durulması gereken bir gruptur. DSÖ'nün 21. yüzyılda ulaşmayı amaçladığı 21 sağlık hedefi listesinin başında, yaşama sağlıklı başlangıç ve adölesanların sağlığının geliştirilmesi yer almaktadır. Bu doğrultuda; yeniliğe, değişime, gelişmeye en açık olan bu yaş grubuna, doğru yöntemlerle, doğru yerde, doğru kişilerle ulaşılması olası riskleri önleyerek gelecek kuşağın üreme sağlığı bilgi ve tutumuna büyük katkı sağlayacaktır. Sağlık çalışanlarının, adölesanların üreme ve cinsel sağlık gereksinimlerinin farkında olmaları, bu dönemde karşılaşılan üreme sağlığı sorunlarını bilmeleri, toplumsal ön yargılarını başvuran adölesana yansıtılmaları, bakım sırasında uygun yaklaşımda bulunarak adölesanı ve ailesini doğru bilgilendirmeleri önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Adölesan, üreme sağlığı, üreme sağlığı sorunları.

ABSTRACT

Adolescence is the transition period from childhood to adulthood in which physical, social, biological and psychological development and maturation are observed in the individual. The World Health Organization (WHO); has defined the adolescent period between the ages of 10-19 as the youth period between the ages of 15-24 and youth between the ages of 10-24. According to the 2018 data from the Turkish Population and Health Survey (TNSA), adolescents (10-19 years old) constitute 16% of the entire population. As adolescents are generally considered healthy individuals and perceived as a group that does not need special health services, many adolescents cannot benefit from health services adequately and sufficient information is not provided on reproductive health. Inability to adapt to the rapid physical and mental changes seen in adolescents, being unable to get used to the changes in the body, and negative body perception can lead to depression, anxiety and fear of negative evaluation. As a result of these, risky behaviors related to reproductive health are observed more frequently in adolescents, and these risky behaviors can lead to serious health problems in the short and long term. The main factors affecting reproductive health in the adolescent period are the early onset of sexual activity and the lack of knowledge about sexuality and reproductive health of adolescents. The main reproductive health problems seen in adolescents are gender discrimination and oppression, sexual harassment and abuse, early marriage, adolescent pregnancy, unhealthy abortion, sexually transmitted infections, harmful habits, violence, eating disorders and female genital mutilation. As a result,

adolescents are a group that should be emphasized due to reasons such as experiencing reproductive health problems frequently, being the group that uses reproductive health services less, and having a high proportion in the population. A healthy start in life and improving the health of adolescents are at the top of the list of 21 health goals that WHO aims to achieve in the 21st century. In this direction, Reaching this age group, which is most open to innovation, change and development, with the right methods, in the right place, with the right people, will prevent possible risks and contribute significantly to the reproductive health knowledge and attitude of the next generation. It is important for health care professionals to be aware of the reproductive and sexual health needs of adolescents, to know the reproductive health problems encountered in this period, not to reflect their social prejudices on the applicant, and to inform the adolescent and his family correctly by taking an appropriate approach during care.

Keywords: Adolescent, reproductive health, reproductive health problems.

**AFETLERDE YAŞ DÖNEMLERİNE GÖRE ÇOCUKLARA YAKLAŞIM
APPROACH TO CHILDREN IN DISASTERS ACCORDING TO THE AGE PERIOD**

GÖZDE AKSUCU
ORCID: 0000-0002-8488-5445

ÖZET

Türkiye’de, doğal afetler yaygınlık, ölüm, sakatlanma ve ekonomik kayıp açısından önemli ve öncelikli sağlık sorunlarının başında gelmektedir. Çocuklar ve ailelerinin afetin bir sonucu olarak kısa ve uzun dönem fiziksel, sosyal, psikolojik ve ekonomik olumsuz sonuçlar için savunmasız ve risk altında olduğuna yönelik multidisipliner kanıtlar vardır. Dünyada her yıl milyonlarca çocuğun doğrudan ya da dolaylı olarak afetlerden etkilendiği bildirilmektedir. Yapılan bir çalışmada çocukların %13,9’unun hayatında en az bir kere afet yaşadığı belirtilmektedir. Ulusal Çocuk ve Afetler Komisyonu, çocukların kendine özgü ihtiyaçları olduğunu ve çocuklar ile diğer risk altındaki nüfusun planlaması arasındaki farklılığı vurgulamıştır. Çocukların yetişkinlerden anatomik, ruhsal ve bilişsel açıdan farklı olması, afetlerden daha çok etkilenmelerine yol açmaktadır. Çocukların afetlere verdikleri psikososyal tepkiler; yaşına, gelişim seviyesine, ailesi, arkadaşları, öğretmenleri ve tanıdığı diğer kişilerin ölümüyle karşılaşmalarına, evlerinden ve buldukları çevreden ayrılmasına, daha önce başka travmatik olaylar yaşamalarına bağlı olarak etkilenmektedir. Çocuk yaş aralığı 0-18 olmasına karşın konunun aşama aşama ayrıntılı biçimde değerlendirilmesi daha sağlıklı olmaktadır. Bu yüzden yaş dönemlerine göre uygulanması gereken yaklaşımlar değişmektedir. Bu derlemede, çocukların afetlerden daha çok etkilenmesine sebep olan faktörler, afetler sırasında ve sonrasında yaş dönemlerine göre karşılaşılabilecek sorunlar ve bu sorunlara yaklaşım incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Afetler; doğal afet; çocuk

ABSTRACT

In Turkey, natural disasters are one of the most important and priority health problems concerning prevalence, death, disability, and economic loss. There is multidisciplinary evidence that children and their families are vulnerable and at risk for a disaster's short- and long-term physical, social, psychological, and economic negative consequences. It is reported that millions of children are directly or indirectly affected by disasters worldwide every year. A study stated that 13.9% of children had experienced a disaster at least once in their life. The National Commission on Children and Disasters highlighted the unique needs of children and the difference between planning for children and other at-risk populations. Children's anatomical, psychological, and cognitive differences from adults cause them to be more affected by disasters. Psychosocial reactions of children to disasters; They are affected depending on their age, level of development, encountering the death of their family, friends, teachers, and other acquaintances, leaving their homes and surroundings, and experiencing other traumatic events before. Although the age range of children is 0-18, it is healthier to evaluate the subject in detail step by step. Therefore, the approaches that should be applied according to the age periods change. This review examines the factors that cause children to be more affected by disasters, the problems that may be encountered during and after disasters according to age periods, and the approach to these problems.

Keywords: Disasters; natural disaster; child

LEPTİN VE LEPR PARAMETRELERİNİN ÇOCUK OBEZİTE İLE İLİŞKİSİ
ASSOCIATION OF LEPTIN AND LEPR PARAMETERS WITH PEDIATRIC OBESITY**EZGİ KÜRKÇÜ KAHRAMAN****ORCID: 0000-0001-7214-4407****BEYZANUR AKGÜN****ORCID: 0009-0007-0162-8755****HABİBE ÇELİK****ORCID: 0009-0000-5733-7075****ÖZET**

Obezite, günlük kalori alımının tüketimden daha fazla olduğu kronik bir kalori dengesizliğinin sonucu olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde çocukluk ve adolesan obezitesi, erişkin obezitesi gibi ciddi bir halk sağlığı sorunudur ve çocukluk obezitesi hem yetişkin sağlığı hem de uzun ömür için bir tehdit oluşturmaktadır. Obez çocuk ve adolesanlarda yetişkinlikte diyabet, kanser, kardiyovasküler ve metabolik hastalık risklerinin arttığı bilinmektedir. Aşırı gıda alımı, egzersiz veya fiziksel aktivite eksikliği, çevresel faktörler, sosyokültürel faktörler, ailesel faktörler, psikolojik faktörler, genetik faktörler ve endokrinolojik faktörler çocukluk çağı obezitesinin gelişiminde rol oynamaktadır.

2016 Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerine göre Türkiye'de 5-19 yaş arası çocuk ve adolesanlardaki obezite prevalansı %11,5 olarak açıklanmıştır.

Adipositler tarafından üretilen 167 amino asitlik bir protein olan leptin, kan yoluyla beyne taşınır ve hipotalamusta bulunan leptin reseptörleri (LEPR) aracılığıyla beslenme davranışı üzerinde anoreksijenik (iştah bastırıcı) etkiler gösterir. Leptin direnci, obezite ile birlikte anormal veya aşırı yağ birikimi, hiperleptinemi ve zayıf leptin sinyali olarak ifade edilebilir. Leptin reseptörlerindeki mutasyonlar ve kandaki leptin düzeylerinin artması, leptin direncine ve obeziteye neden olur.

Leptin, uzun süreli enerji dengesinin korunmasında etkilidir ve bunu insülin duyarlılığını artırarak ve hücre içi lipidleri azaltarak sağlar. Pankreasta insülin ekspresyonunu ve sekresyonunu inhibe ederken, lipogenezini inhibe ederek karaciğer ve beyaz yağ dokusunda lipolizi indükler. Böylece, insülin ve lipid metabolizmasının düzenlenmesinde yer alır.

Birçok çalışmada, fazla kilolu/obez çocuklarda sağlıklı çocuklara göre kan leptin düzeylerinin ve LEPR gen varyantlarındaki değişikliklerin çok daha yüksek olduğu bulunmuştur. Leptin ve LEPR parametrelerinde gözlenen bu değişiklikler çocuklarda enerji homeostazı ile yakından ilişkilidir ve gelecekte obezitenin tanı, tedavi ve komplikasyonlarına yön verebilir.

Anahtar Kelimeler: Pediatrik obezite, leptin, LEPR

ABSTRACT

Obesity is defined as the result of a chronic caloric imbalance where daily caloric intake is greater than consumption. Nowadays, childhood and adolescent obesity is a serious public health problem, as is adult obesity, and childhood obesity poses a threat to both adult health and longevity. It is known that the risks of diabetes, cancer, cardiovascular and metabolic diseases increases in adulthood in obese children and adolescents. Excessive food intake, lack of exercise or physical activity, environmental factors, sociocultural factors, familial factors, psychological factors, genetic factors and endocrinologic factors play a role in the development of childhood obesity.

According to 2016 World Health Organization (WHO) data, the prevalence of obesity in children and adolescents in Turkey is 11.5%.

Leptin, a protein of 167 amino acids produced by adipocytes, is transported to the brain through the blood and exerts anorexigenic (appetite suppressant) effects on feeding behavior via leptin receptors (LEPR) in the hypothalamus. Leptin resistance can be expressed as abnormal or excessive fat accumulation with obesity, hyperleptinemia and weak leptin signaling. Mutations in leptin receptors and increased leptin levels in the blood result in leptin resistance and obesity.

Leptin is effective in maintaining long-term energy balance, and it provides this by increasing insulin sensitivity and reducing intracellular lipids. While it inhibits the expression and secretion of insulin in the

pancreas, it inhibits lipogenesis and induces lipolysis in the liver and white adipose tissue. Thus, it is involved in the regulation of insulin and lipid metabolism.

In many studies, it has been found that blood leptin levels and changes in LEPR gene variants are much higher in overweight/obese children compared to healthy children. These changes observed in leptin and LEPR parameters are closely related to energy homeostasis in children and may guiding the diagnosis, treatment and complications of obesity in the future.

Keywords: Pediatric obesity, leptin, LEPR.

**ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE ALTERNATİF EĞİTİM MODELLERİ
ALTERNATIVE EDUCATION MODELS IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION****CELAL GÜLŞEN****ORCID:0000-0003-3929-9954****HABİBE TOKUŞLU****ORCID:0000-0002-0646-3976****ÖZET**

Alternatif eğitim modelleri, öğrencilere klasik eğitim anlayışından farklı eğitim yöntemleri sunmayı amaçlayan eğitim modelleridir. Bu eğitim modelleri, sıra dışı eğitim yöntemleri sayesinde öğrencilere, ebeveynlere ve öğretmenlere klasik eğitim anlayışları dışında, farklı eğitim anlayışlarının da olduğunu ve olabileceğini göstermektedir. Klasik eğitim anlayışlarının çocuk merkezli olmaması, genellikle müfredat temelli ilerlemesi ve ebeveynlerin eğitime kısmen dâhil olması, yeni eğitim modelleri arayışını hızlandırmıştır. Alternatif eğitim modelleri, klasik eğitim anlayışlarından farklı olarak, devletlerin çocuklar için sunduğu tek tip eğitim anlayışının aksine 'Eğitim toplumun ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanmak yerine çocuğun doğal gelişimini takip etmelidir.' anlayışını benimsemektedirler. Alternatif eğitim modellerinin tarihinin 20. yüzyıla dayandığı bilinmektedir. Özellikle 20. yüzyılın başlarında J.J. Rousseau, Johann Heinrich Pestalozzi ve Friedrich Froebel alternatif eğitiminin temellerini atan üç filozof olarak ortaya çıkmıştır. Rousseau, eğitimin filozofik temellerini ortaya koyarken bu görüşlerden etkilenen Pestalozzi kimsesiz çocuklar için bir okul açar. Bu okulda eğitimci olarak çalışan Froebel ise okul öncesi eğitim anlayışını geliştirerek farklı bir bakış açısı oluşturur. Üç filozofun eğitim anlayışından etkilenen ve bilinen eski alternatif eğitim modellerine sahip Maria Montessori ve Rudolf Steiner ise alternatif eğitimi teorik ve uygulamalı temeller üzerine inşa ederler. Bunun yanında 2. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan Reggio Emilia yaklaşımı da alternatif eğitim modellerine önemli katkılar sunar. Bu doğrultuda bu araştırma eğitim çalışmalarında önemli yeri olan alternatif eğitim modellerinden Montessori, Waldorf ve Reggio Emilia Yaklaşımlarında ebeveyn, öğretmen ve çocuğun konumunu açıklamak ve alternatif eğitim modellerinin çocuk gelişimine, oyun becerilerine ve yaratıcılığın gelişimine katkılarını sunmak amacıyla yapılmıştır. Bu araştırmanın yürütülmesinde betimsel araştırma türlerinden tarama araştırması modeli kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, ilgili alanyazın incelenip yorumlanarak elde edilmiştir. Araştırma sonunda, Türkiye'de alternatif eğitim modelleri sunduğunu belirten çok sayıda okul açıldığı, ancak bu okulların birçoğunun farklı eğitim modeli sunma ve uygulama söylemlerinin sadece tabelalarındaki isimlerde kaldığı, uygulanan içeriğin farklı bir eğitim modeli sunmadığı görülmüştür. Bu nedenle alternatif eğitim modellerinin aslına uygun bir anlayışla uygulanması için elde edilen veriler ışığında ilgili paydaşlara gerekli öneriler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erken Çocukluk Eğitimi, Alternatif Eğitim Modelleri, Çocuk Gelişimi, Çocuk ve Oyun, Ana Okulu.

ABSTRACT

Alternative education models are educational models that aim to offer students different education methods from the classical education approach. These education models show students, parents and teachers that there are and can be different educational understandings apart from classical education understandings, thanks to their extraordinary education methods. The fact that classical education approaches are not child-centered, generally curriculum-based, and parents' partial involvement in education has accelerated the search for new education models. Alternative education models, unlike classical education approaches, adopt the understanding that 'Education should follow the child's natural development instead of focusing on meeting the needs of the society', contrary to the uniform education approach offered by the states for children. It is known that the history of alternative education models dates back to the 20th century. Especially in the early 20th century, J.J. Rousseau, Johann Heinrich Pestalozzi and Friedrich Froebel emerged as the three philosophers who laid the foundations of alternative education. While Rousseau revealed the philosophical foundations of education, Pestalozzi, influenced by these views, opened a school for orphans. Froebel, who works as an educator in this school, develops the understanding of preschool education and creates a different perspective. Maria Montessori and Rudolf Steiner, who are influenced by the education understanding of three philosophers and have well-known alternative education models, build alternative education on theoretical

and applied foundations. In addition, the Reggio Emilia approach, which emerged after the Second World War, also provides important contributions to alternative education models. In this direction, this research was carried out in order to explain the position of parents, teachers and children in the Montessori, Waldorf and Reggio Emilia Approaches, which have an important place in educational studies, and to present the contributions of alternative education models to child development, play skills and creativity. In the conduct of this research, survey research model, which is one of the descriptive research types, was used. The data of the research were obtained by examining and interpreting the relevant literature. At the end of the research, it was seen that many schools were opened in Turkey stating that they offer alternative education models, but many of these schools' presentation and application discourses remained only in the names on their signboards, and the content applied did not offer a different education model. For this reason, necessary suggestions were made to the relevant stakeholders in the light of the data obtained for the implementation of alternative education models with an understanding in accordance with the original.

Keywords: Early Childhood Education, Alternative Education Models, Child Development, Child and Play, Kindergarten.

**FENİLKETONÜRİLİ ÇOCUKLARDA TIBBİ BESLENME TEDAVİSİ VE BESLENMEYE DAİR
GÜNCEL KONULAR
MEDICAL NUTRITION THERAPY AND CURRENT NUTRITION ISSUES IN CHILDREN WITH
PHENYLKETONURIA**

İREM ÖZKORKUT
ORCID: 0000-0002-8155-8529
TUANA TOPSAKAL
ORCID: 0009-0005-1877-5861
RÜMEYSA OGAN
ORCID: 0009-0000-6222-7153

ÖZET

Fenilketonüri (PKU), fenilalanin hidroksilaz enzim eksikliğinin bulunduğu, fenilalanin metabolizmasının nadir görülen, otozomal resesif ve doğuştan olan bir hatasıdır. Bu enzim, yardımcı substrat olarak tetrahidrobiopterin (BH4) gerektiren bir reaksiyonda fenilalaninin tirozine dönüştürülmesinden sorumludur. Bu dönüşümün olmamasından dolayı kan ve dokularda yüksek fenilalanin düzeyi oluşmaktadır. Biriken fenilalaninin bir kısmı fenilketonlar (fenilasetik asit, fenillaktik asit, fenilpirüvik asit) olarak adlandırılan idrarla atılan maddelere dönüşmesiyle idrarda fenilketonlar saptanır. Bu maddelerin ve kanda fenilalanin düzeyinin normalin üzerinde bulunması fenilketonüri olarak adlandırılmaktadır. Türkiye'de akraba evliliklerinin yüksek olması nedeniyle yüksek bir insidans görülmektedir. PKU'da kısa sürede tanı alma ve tedaviye başlama büyük önem taşımaktadır bunun nedeni ise hastalıkta prognoz kötüleşmesinin öncü adımı olan fenilalanin birikimi veya hiperfenilalanineminin görülmesidir. Bu durum, nörotransmitter metabolizmasını etkileyerek sinapsları bozar ve ciddi, geri dönüşü olmayan beyin hasarı ile sonuçlanır. PKU, oksidatif stresi artırmakla birlikte serebral biyokimyasal homeostazi ve enerji kullanımını da değiştirir. Yeterli diyet enerjisi, özellikle klasik PKU hastalarında, anabolizmayı teşvik ederek ve kan fenilalanin seviyelerini artıran katabolizmaya karşı koyarak kan fenilalanin stabilitesini korumak için gereklidir. PKU'lu çocukların diyetlerine genel olarak bakıldığında fenilalaninden kısıtlı olması gerekir. Bununla birlikte vücudun sağlıklı işleyişi için belirlenen değerler aralığında doğal protein alınır. Fakat bu yeterli olmadığından ek olarak fenilalanin içermeyen formüla ve protein ikameleri ile desteklenir. Protein ikameleri, ağırlıklı olarak L-amino asitlerden (L-AA) oluşur ve PKU'da beslenme yönetiminin temel bileşeni olmuştur. PKU'da artan obeziteye dair endişeler vardır. Bu nedenle endüstri, protein ikamelerinin birçoğunu yeniden formüle etmiştir ve ürünlerine eklenen karbonhidratı azaltmıştır. Bu hastalığa sahip çocukların bakımında dikkat, çaba ve özen göstermek oldukça önemlidir. Beslenmenin sağlıklı gözetimi için ebeveyn motivasyonu, durumun iyi anlaşılması ve kabul edilmesi, beslenmenin düzenlenmesi hayati faktörlerdir. Bu çalışmanın amacı, fark edilemeyen ve/veya tedavi edilemeyen bu hastalığa sahip çocukların karşılaşılabilecekleri sorunları, bu sorunlar ile karşılaşmamak için muhtemel önlemlerin neler olabileceğini, oluşabilecek sorunları minimize edebilmek için gerekli tıbbi beslenme tedavisini ve ebeveynin dikkat etmesi gereken noktaları gösterebilmektir.

Anahtar Kelimeler: Fenilketonüri; Beslenme; Ebeveyn; Protein ikameleri; Obezite

ABSTRACT

Phenylketonuria (PKU) is a rare, autosomal recessive, inborn error of phenylalanine metabolism in which the enzyme phenylalanine hydroxylase is deficient. This enzyme is responsible for the conversion of phenylalanine to tyrosine in a reaction that requires tetrahydrobiopterin (BH4) as a co-substrate. This lack of conversion results in high levels of phenylalanine in the blood and tissues. Phenylketones are detected in urine when some of the accumulated phenylalanine is converted into substances excreted in the urine called phenylketones (phenylacetic acid, phenyllactic acid, phenylpyruvic acid). Abnormal levels of these substances and phenylalanine in the blood are called phenylketonuria. Turkey has a high incidence due to high rates of consanguineous marriages. In PKU, prompt diagnosis and initiation of treatment is of great importance because phenylalanine accumulation or hyperphenylalaninemia is a precursor step to worsening prognosis. This affects neurotransmitter metabolism, disrupting synapses and resulting in severe, irreversible brain damage. PKU increases oxidative stress and alters cerebral biochemical homeostasis and energy utilization. Adequate dietary energy is essential to maintain blood phenylalanine stability, especially in classic PKU

patients, by promoting anabolism and counteracting catabolism that increases blood phenylalanine levels. In general, the diet of children with PKU should be phenylalanine-restricted. However, natural protein is taken within the range of values determined for the healthy functioning of the body. However, as this is not enough, it is additionally supplemented with phenylalanine-free formulas and protein substitutes. Protein substitutes are predominantly composed of L-amino acids (L-AA) and have been a key component of nutritional management in PKU. There are concerns about increased obesity in PKU. The industry has therefore reformulated many of its protein substitutes and reduced the carbohydrate added to its products. Attention, effort and care are very important when caring for children with this disease. Parental motivation, good understanding and acceptance of the situation, and regulation of feeding are vital factors for healthy nutritional surveillance. The aim of this study is to show the problems that children with this unrecognized and/or untreatable disease may face, what possible precautions can be taken to avoid these problems, the necessary medical nutrition therapy to minimize the problems that may occur, and the points that parents should pay attention to.

Keywords: Phenylketonuria; Nutrition; Parent; Protein substitutes; Obesity

**ÇOCUKLARDA DOĞA ve HAYVAN SEVGİSİ (ÇOCUK SESİ DERGİSİ ÖRNEĞİ)
CHILDREN'S LOVE OF NATURE AND ANIMALS (EXAMPLE OF ÇOCUK SESİ MAGAZINE)****MARIYE ÇELİK****ORCID: 0000-0001-6063-349X****SELÇUK UYGUN****ORCID: 0000-0002-6808-2829****ÖZET**

Bu araştırmanın temel amacı, Cumhuriyetin ilanından sonra Latin harfleriyle yayımlanan ilk dergilerden biri olma özelliği taşıyan "Çocuk Sesi" dergisinde (1928-1948) doğa ve hayvan sevgisine yönelik değerleri ve değer eğitimi yaklaşımlarını değerlendirmektir. Araştırmanın, doğa ve hayvan sevgisi konularında farkındalık oluşturacağı düşünülmektedir. "Çocuk sesi" dergisi, 1 Temmuz 1929'dan 28 Ağustos 1933 tarihine kadar bakanlık desteği alan ve okul eğitim öğretim etkinlikleriyle paralel bir yayın politikası takip eden bir süreli yayındır. Dergide tabiat bilgisi ve hayat bilgisi dersleri ile alakalı çeşitli bilgilendirici yazılara yer verilmiştir. Nitel araştırma olarak tasarlanan bu çalışmada "Çocuk Sesi" dergisinin 1928-1931 tarihleri arasında çıkmış yüz (100) sayısı doküman incelemesi yöntemi ile analiz edilip değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Dergide geçen değerler ve değer eğitimi yaklaşımların doğru tespit edildiğini ortaya çıkarma noktasında araştırmanın güvenilirliğini belirlemek için değer eğitimi alanında çalışan üç farklı alan uzmanının görüşü alınmıştır. Araştırma bulguları sonucunda dergide yalnızca evcil hayvanların değil yabani hayvanların da sevilip korunmasına ve onlara merhamet edilmesine dikkat çekilmiştir. Doğa ve hayvan sevgisine ilişkin değerlerin kazanımında daha çok telkin yaklaşımına yer verilmiştir. Dergide doğa, insana çok geniş imkânlar sunan bir kaynak olarak ele alınmış; bu imkânlardan ölçülü bir şekilde faydalanılması, doğanın ve tüm hayvanların korunup sevilmesi yönünde bir yayın politikası takip edilmiştir.

Keywords: Çocuk, Çocuk Sesi Dergisi, Değerler, Doğa ve Hayvan Sevgisi

ABSTRACT

The purpose of this study is to evaluate the values related to the love of nature and animals and the value education approaches in "Çocuk Sesi" magazine (1928–1948), which was published in Latin letters after the proclamation of the Republic. It is thought that this study will create an awareness of the love of nature and animals. The Çocuk Sesi magazine is a periodical that was supported by the ministry from July 1, 1929, to August 28, 1933, and follows a publication policy parallel to school educational activities. Various informative texts related to nature and social studies courses are included in the magazine. In this study, which is designed as qualitative research, the first 100 editions of the magazine published between 1928 and 1931 have been evaluated by document analysis method. The content analysis technique is used to analyze the data. The opinions of three experts in the fields of value education has been taken for the reliability of the research. As a result, it is pointed out that love, protection, and compassion are important not only for domestic animals but also for wild animals. For gaining these values the inculcation approach has been mostly used. Nature has been handled as a resource that offers a wide range of possibilities to humans. A publication policy has been followed in order to benefit from these opportunities in a moderate way to protect and love nature and all animals.

Keywords: Child, Çocuk Sesi Magazine, Values, Nature and Animal Love

**ATEŞLİ ÇOCUĞA YAKLAŞIM
APPROACH TO A FEVER CHILD****ÜLKÜ YILMAZ****ORCID: 0000-0002-2128-9398****ŞULE ÇALIŞIR KUNDAKÇI****ORCID: 0000-0002-8820-8046****ÖZET**

Ateş, vücudun bağışıklık sistemine tehdit olarak algıladığı herhangi bir şekilde otonom, davranışsal ve nöroendokrin olarak verdiği normal, koordineli ve karmaşık bir fizyolojik tepkidir. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, koltuk altında ölçümünde 37,5°C'yi geçen vücut sıcaklığı ateş olarak kabul edilmektedir. Ateş çocukluk döneminde yaygın ve en sık görülen hastaneye başvuru sebepleri arasında yer almaktadır. Ateşli çocuğa yaklaşımın sağlık çalışanları ve çocuğun bakımından sorumlu olan kişiler tarafından iyi bilinmesi gerekmektedir. Çocuğun ateşinin yükselmesi hem çocukta hem de ebeveynlerinde korku ve kaygı yaşanmasına sebep olmaktadır. Aileler için kaygı ve korku yaratan bu durum literatürde "Ateş Korkusu" olarak tanımlanmıştır. Acil servise ateş şikâyeti ile gelen çocuk hastaların, etiolojisinde çoğunlukla viral enfeksiyonlar yer almaktadır. Günümüzde hala ateşli çocuğun evden acil servislere getirilene kadar geçen sürede ateşli çocuğa nasıl yaklaşılması gerektiği ebeveynler tarafından tam olarak bilinmemektedir. Ateşin tedavisi kolay olmasına rağmen yanlış ve zamanında yapılmayan uygulamalar nedeni ile istenmeyen sonuçlar ile karşılaşmaktadır. Çocuğa bakım verenlerin ateşli çocuğa müdahale yöntemlerini bilmesi, evde uygulama yapabilmesi ve bu konuda sağlık personellerinden eğitim alması önemlidir. Bu konuda özellikle çocuk acil biriminde çalışan sağlık personellerine ebeveynlerin bilgilendirilmesi konusunda büyük sorumluluk düşmektedir. Ateş yönetimi ve ölçümü konusunda bilgilerin tazelenip yanlışların düzeltilmesi gerekmektedir. Bu yönetim ve bilgilendirme ebeveynlere doğru zamanda doğru müdahale ile gereksiz korku ve paniği azaltmasını sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Ateş, çocuk hemşireliği, hemşirelik bakımı

ABSTRACT

Fever is a normal, coordinated, and complex physiological response of the body to whatever it perceives as a threat to the immune system, autonomously, behaviorally, and neuroendocrine. According to the World Health Organization, a body temperature exceeding 37.5 °C in the armpit is considered a fever. Fever is one of the most common and most common causes of hospital admission in childhood. Health professionals and those responsible for the child's care should know the approach to a child with a fever. High fever of the child causes fear and anxiety in both the child and the parents. This situation, which creates anxiety and fear for families, is defined as "Fear of Fire" in the literature. Mostly viral infections are involved in the etiology of pediatric patients who come to the emergency department with a complaint of fever. Parents still do not know how to approach the febrile child from home to the emergency room. Although the treatment of fever is easy, undesirable results are encountered due to incorrect and timely applications. It is important for those caring for the child to know the intervention methods for the child with fever, to practice at home, and to receive training from the health personnel in this regard. In this regard, the health personnel working in the pediatric emergency unit are responsible for informing the parents. It is necessary to refresh the knowledge about fever management and measurement and correct the mistakes. This management and information can help parents reduce unnecessary fear and panic with the right intervention at the right time.

Keywords: Fever, pediatric nursing, nursing care

ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARI İLKESİNİN AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA AİLE BİRLEŞİMİ BAĞLAMINDA İNCELEMESİ: CHAVEZ-VILCHEZ KARARI
THE EXAMINATION OF THE PRINCIPLE OF THE BEST INTERESTS OF THE CHILD IN THE CONTEXT OF FAMILY REUNIFICATION IN EUROPEAN UNION LAW: THE JUDGMENT OF CHAVEZ-VILCHEZ

GIZEM KOLBAŞI MUYAN
ORCID: 0000-0003-0403-5836

ÖZET

Çocuğun üstün yararı, çocuk hakları ile ilgili konularda temel ilke konumunda yer almaktadır. AB Temel Haklar Şartı Madde 24(2), Avrupa Birliği'nin bu ilkeye verdiği önemi ortaya koymaktadır. İlke, AB Direktifi 2003/86 Madde 5(5) ile AB ülkeleri dışından gelen göçmenlerin aile birleşimi bağlamında da ele alınmaktadır. İlkeye vurgu hukuki metinlerde yer alsa da AB ülkelerinde ilkenin uygulamasına yönelik sorunlar dikkat çekmektedir. Konu farklı zamanlarda Avrupa Birliği Adalet Divanının da gündemine gelmiştir. Ruiz Zambrano kararında ABAD, AB vatandaşı çocuğun ebeveyni ile birleşimini, serbest dolaşım hakkının kullanımı bağlamında değerlendirmiş ve çocuğun üstün yararı ilkesini ikinci planda tutmuştur. Chavez-Vilchez kararında ise ABAD konuyu çocuğun üstün yararı ilkesi bağlamında ele almıştır. Bu çalışmada, AB'nin çocuğun üstün yararı ilkesinin AB hukukunda aile birleşimi bağlamında nasıl ele alındığı sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu çerçevede, AB hukuku temel metinleri ve ABAD kararları incelenmiştir. İlk bölümde çocuğun üstün yararı ilkesi, aile birleşimi ve AB vatandaşlığı hakları açıklanacaktır. İkinci bölümde ise çocuğun üstün yararı ilkesi ve aile birliği hakları, ABAD içtihadı bağlamında tartışılacaktır. Çalışmada, çocuğun üstün yararı ilkesi ile aile birleşimi konusunun kesişimine dikkat çekilmektedir. ABAD kararlarında çocuk hakları vurgusunun, göç hukuku bağlamında arttığı sonucuna varılmıştır. Aile yaşamının bakım hakkı ve bakılma hakkı ile ilişkili ele alınmaya başlamasının çocuk haklarının uygulamasına yönelik olumlu sonuçları olmuştur. Bu durum, üçüncü ülke vatandaşı ebeveynlerin, AB vatandaşı çocukları üzerinde AB ülkelerinde oturma izni alabilmelerine olanak sağlamıştır.

Anahtar kelimeler: Çocuğun üstün yararı, aile birleşimi, AB hukuku, Chavez Vilchez kararı, çocuk hakları

ABSTRACT

The best interests of the child are at the heart of child-related issues. Article 24 (2) of the Charter of Fundamental Rights of the European Union highlights the importance given to this principle by the EU. The principle is also addressed in the context of family reunification in Article 5 (5) of Directive 2003/86 of the EU and beyond the EU Member States. While the emphasis on this principle is found in legal texts, problems with its implementation in the EU Member States are important to highlight. The topic has also been on the agenda of the European Court of Justice at various times. In the Ruiz Zambrano judgment, the ECJ considered the reunification of the EU citizen child with his/her parents in the context of the use of the right of free movement rather than the best interests of the child. In the Chavez-Vilchez judgment, the ECJ addressed the issue in the context of the best interests of the child. This paper seeks to answer the question of how the best interests of the child principle is addressed in the context of family reunification in EU law. In this regard, EU primary law texts and ECJ case law have been examined. In the first section, the principle of the best interests of the child, family reunification and rights of EU citizenship will be explained. In the second section, the principle of the best interests of the child and family reunification rights will be discussed in the context of EU case law. In the study, attention is drawn to the intersection of the principle of the best interests of the child and family reunification. It is concluded that the emphasis on children's rights in EU decisions has increased in the context of migration law. The beginning of dealing with the right to care and the right to be cared for in family life has had positive results for the implementation of children's rights. This has enabled third-country parents of EU citizen children to obtain residence permits in EU countries.

Keywords: Best interest of the child, family reunification, EU law, Chavez-Vilchez judgment, Children right

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARDA BESLENME EĞİTİMİ: TÜRKİYE VE DÜNYA'DAKİ DURUM, BESLENME EĞİTİM PROGRAMLARI
NUTRITION EDUCATION IN PRESCHOOL CHILDREN: SITUATION IN TÜRKİYE AND THE WORLD, NUTRITION EDUCATION PROGRAMS

SINEM ERDİN

ORCID: 0000-0002-5048-0802

CEYDA DEMİREL

ORCID: 0009-0008-3446-2322

EDİBE ÇELİK

ORCID: 0009-0006-1275-9892

ÖZET

Okul öncesi dönem, fiziksel ve zihinsel gelişimin oldukça hızlı olduğu, yaşam boyu sürecek alışkanlıkların kazanıldığı, akran eğitimi ve genel eğitimin başladığı kritik bir pencere dönemi olduğu için yeterli, sağlıklı ve dengeli beslenmenin öğrenilmesi ve sürdürülmesi için de eşsiz fırsatlar sunmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ve malnütrisyonun çifte yükü ile mücadele eden ülkelerin bu döneme özgü olarak geliştirilen, etkili, kolay uygulanabilir, maliyet etkin ve sürdürülebilir beslenme eğitimi program ve müdahalelerinden faydalanma oranı yüksektir. Temel beslenme eğitiminin oyun ile öğrenme gibi bu döneme özgü metotlar ile müfredata yerleştirilmesi, öğretmenlerin ve ailelerin de eş zamanlı olarak teorik ve pratik eğitimlerle güçlendirilmesi, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı gruplar için beslenme desteği sağlanması gibi uygulamalar tüm dünyada gelecek vaat etmektedir. Bu makalenin amacı okul öncesi dönem çocuklarında beslenme eğitimi planlanırken dikkat edilmesi gereken noktaları vurgulamak, Dünya'dan ve Türkiye'den örnek beslenme eğitim programlarını incelemek, analiz etmek ve ülkemize özgü öneriler sunmaktır. Ülkemizde ve dünyada okul öncesi döneme yönelik beslenme eğitim programlarının temel beslenme eğitiminin yanı sıra bu döneme özgü seçici yeme davranışı, yanlış besin tercihi, besinlere yönelik neofobi gibi sorunlara çözüm bulmaya odaklandığı görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanmakta olan Head Start Programı, Birleşik Krallık'ta uygulanmakta olan Food Fact of a Life Eğitim Programı ve ülkemizde bazı pilot okullarda uygulanmakta olan Yemekte Denge Eğitim Programı iyi uygulama örnekleri olarak ön plana çıkmaktadır. Ülkemizde temel beslenme eğitiminin tüm okullarda yaygınlaştırılmasına ve ayrıca hem ebeveyn hem de öğretmenlere yönelik rutin, yalnızca teorik bilgi değil pratik uygulamalar da içeren etkili ve ölçülebilir eğitim programlarına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Anahtar kelimeler: okul öncesi, beslenme eğitimi, beslenme alışkanlıkları, erken çocukluk dönemi eğitimi

ABSTRACT

Preschool period offers unique opportunities for learning and maintaining adequate, healthy and balanced nutrition, as it is a critical window period in which physical and mental development is very rapid, lifelong habits are gained, peer education and general education begin. Countries like Türkiye which are developing and struggling with the double burden of malnutrition have a high rate of benefiting from effective, easily applicable, cost-effective and sustainable nutrition education programs and interventions developed specifically for this period. Applications such as placing basic nutrition education in the curriculum with methods specific to this period such as learning with games, empowering teachers and families with theoretical and practical training simultaneously, and providing nutritional support for socioeconomically disadvantaged groups are promising all over the world. The aim of this article is to emphasize the points that should be considered when planning nutrition education for preschool children, to examine and analyze sample nutrition education programs from the world and Türkiye, and to offer suggestions specific to our country. In our country and in the world, alongside basic nutrition education, it is seen that nutrition education programs for the pre-school period focus on finding solutions to problems such as selective eating behavior, wrong food preference, and neophobia about foods. The Head Start Program implemented in the United States, the Food Fact of a Life Training Program carried out in the United Kingdom and the Balanced Nutrition Training Program carried out in some pilot schools in our country stand out as examples of good practice. It is seen that there is a need for the generalization of basic nutrition education in all schools in our country, as well as

routine, effective and measurable education programs for both parents and teachers, which include not only theoretical knowledge but also practical applications.

Keywords: preschool children, early childhood education, nutrition education, nutrition behaviours

DEPREMİN ÇOCUK SAĞLIĞI ÜZERİNE ETKİLERİ VE HEMŞİRELERİN
SORUMLULUKLARI
EFFECTS OF EARTHQUAKE ON CHILD HEALTH AND RESPONSIBILITIES OF NURSES

ÇIĞDEM KULOĞLU

ORCID: 0000-0001-2345-6789

FILİZ ASLAN

ORCID: 0000-0002-7843-0786

TUĞÇE ÇİÇEKLİ TAŞDEMİR

ORCID: 0000-0002-1680-7576

ÖZET

Zamanı önceden belirlenemeyen ve birçok canlının hayatını kaybetmesi, maddi kayıplar, psikolojik problemler gibi istenmeyen durumlara yol açan doğal afetlerden birisi olan depremin özellikle çocuklar üzerindeki etkileri büyüktür. Depremi çocuklar üzerinde fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak birçok olumsuz etkisi vardır. Depremi çocuklarda korku ve anksiyeteye bağlı uyku ve yeme problemleri, hijyen eksikliği, aile ilişkilerinde bozulma, bağışıklama hizmetlerinin aksaması, depresyon, travma sonrası stres bozukluğu gibi olumsuz sonuçları vardır. Bunların dışında kas iskelet sistemi sorunları, solunum problemleri, sindirim sistemi bozuklukları da deprem sebebiyle ortaya çıkan sağlık sorunları arasında yer almaktadır. Her yıl ülkemizde yüzlerce çocuk depremlerden etkilenmektedir. Çocuklar bir ülkenin geleceğidir ve çevresindeki olay ve kişilere karşı savunmasızdırlar. Savunmasız olduklarından dolayı hakları yetişkinler tarafından korunmalıdır. Depremden etkilenen çocukların kardeş ve aile ilişkilerinin sürdürülmesi, tedavilerinin ve eğitimlerinin devam etmesi için; hemşireler, hekimler, öğretmenler, psikologlar ve fizik tedavi uzmanları gibi meslek mensuplarına büyük görevler düşmektedir. Hemşirelere depremden etkilenen çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçların giderilmesi sürecinde önemli görevler düşmektedir. Bu çalışmanın amacı, depremin çocuk sağlığı üzerine etkileri ve bu etkilerin azaltılmasında hemşirelerin sorumlulukları ile ilgili verilerin değerlendirilip derlenerek, ilgili okuyucuya çocukların depremden etkilenme durumları ve bu etkilerin azaltılmasında hemşirelerin rolleri hakkında bilgi vermektir. Ülkemizin bir deprem ülkesi olması ve çocukların bu durumdan fazlasıyla etkilenmesi bu yazının derlenmesi gereksinimini ortaya koymuştur.

Anahtar kelimeler: doğal afet, çocuk ruh sağlığı, çocuk sağlığı, hemşirelik

ABSTRACT

The earthquake, which is one of the natural disasters whose time cannot be determined and causes negative consequences such as the death of many living things, financial losses, and psychological problems, has great effects especially on children. Earthquake has many negative effects on children physically, socially and psychologically. Children have negative consequences such as sleep and eating problems due to fear and anxiety, lack of hygiene, deterioration in family earthquakes, disruption of squinting, drinking, and post-traumatic stress disorder. Apart from these, musculoskeletal system problems, respiratory problems, digestive system disorders are among the health problems that occur due to earthquakes. Every year, hundreds of children are affected by earthquakes in our country. Children are the future of a country and they are vulnerable to the events and people around them. Because they are vulnerable, their rights should be protected by adults. In order to maintain the sibling and family relations of the children affected by the earthquake, to continue their treatment and education; Professionals such as nurses, physicians, teachers, psychologists and physical therapists have great responsibilities. Nurses have important duties in the process of determining the physical, mental and social needs of children affected by the earthquake and meeting these needs. The aim of this study is to evaluate and compile the data on the effects of the earthquake on children's health and the responsibilities of nurses in reducing these effects, and to inform the interested reader about the situation of children being affected by the earthquake and the roles of nurses in reducing these effects. The fact that our country is an earthquake country and children are greatly affected by this situation has revealed the necessity of compiling this article.

Keywords: natural disaster, child mental health, child health, nursing

**ÇOCUKLARDA KALP YETERSİZLİĞİ ve HEMŞİRELİK BAKIMI
HEART FAILURE AND NURSING CARE IN CHILDREN****AYŞE AĞCA****ORCID: 0000-0001-5168-7402****ÜLKÜ YILMAZ****ORCID: 0000-0002-2128-9398****ÖZET**

Ateş, Kalp yetersizliği (KY), nefes darlığı, ağrı, kalp debisinde azalma gibi tipik semptomlarla karakterize yüksek mortalite, morbitiye ve maliyete neden olan klinik bir sendromdur. Çocuklarda kalp hastalıkları arasında yer alan KY, çeşitli yapısal ya da konjenital nedenlerden kaynaklanabilir. Çocukluk çağı ölüm nedenleri arasında önemli bir yer tutar. KY, semptomları tipik soğuk algınlığı ve gastrointestinal enfeksiyonlar gibi yaygın pediatrik hastalıklara benzediğinden tanısı geç konulan bir klinik tablodur. Pediatrik KY'nin belirtileri yaş ile değişiklik gösterdiğinden çocukların büyüme dönemlerindeki takiplerinin önemi artmaktadır. Örneğin bebeklerde taşipne, hepatomegali görülürken okul yaşındaki çocuklarda egzersiz intoleransı, iştahsızlık, ortopne görülebilmektedir. Tedavide amaç kalp yükünü azaltmak, kalp kasının kontraktilesini arttırmak, aritmilerinin önüne geçmek, kalp hızının yaşa göre normal seviyelerde tutulmasını sağlamaktır. Bunun için ilaç tedavisi, pozisyon verilmesi, beslenmenin düzenlenmesi, solunum desteği başvuru yöntemleridir. Çocukların tedaviye uyumlarının sağlanabilmesi için bu süreçte ailenin katılımı önemlidir. Çocuk ve aileye ödem, solunum sıkıntısı gibi görülebilecek semptomlar hakkında bilgi verilmelidir. Bu semptomlar kış aylarında geçirilen solunum yolu enfeksiyonlarına bağlı olarak arttığından pnömokok, grip, v.s. aşılarının yaptırılması gerektiği konusunda bilgilendirilmelidir. KY'de ilaç kullanımı semptom yönetimi için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle aileye ilaç uygulama yolları, dozları hakkında bilgi verilmelidir. Baş ağrısı, taşikardi, sık idrara çıkma gibi yan etkiler konusunda uyarı yapılmalı böyle bir durumda en yakın sağlık kuruluşuna başvurulması gerektiği hatırlatılmalıdır. KY olan çocuklarda beslenme önemli bir yer tutmaktadır. Artan beslenme ihtiyacına rağmen çocuklarda görülen gereksinimden az beslenmenin önlenmesi için beslenme esnasında semi-fowler pozisyon verilmesi, bebeklerde yemekten sonra gazlarının çıkartılması etkin yöntemler arasındadır. Aileye beslenme konusunda eğitim verilmeli çocuğun boy ve kilosunun takibi ve diyetinin dengeli olması anlatılmalıdır. Ailenin bakımda merkeze alınması KY'nin çocuk üzerindeki stresör etkisini azaltmaktadır. Bu nedenle aileye danışmanlık yapılmalı tüm soruları cevaplandırılmalı, acil durumlarda başvurabileceği kurum ya da kişilere ait iletişim bilgileri paylaşılmalıdır. Çocuğun kontrole zamanı, düzenli takibin önemi hakkında bilgi verilmelidir. Ailelerin eğitimlerine önem verilmeli ve ailelerin bakım sürecine katılmaları sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kalp yetersizliği, çocuk hemşireliği, hemşirelik bakımı

ABSTRACT

It is a clinical syndrome characterized by typical symptoms such as fever, heart failure (HF), shortness of breath, pain, and decreased cardiac output, causing high mortality, morbidity, and cost. HF, which is among the heart diseases in children, can be caused by various structural or congenital causes. It has an important place among the causes of childhood death. HF is a clinical picture that is diagnosed late because its symptoms resemble common pediatric diseases such as the typical cold and gastrointestinal infections. Since the symptoms of pediatric HF vary with age, the importance of follow-up of children during their growth period is increasing. For example, while tachypnea and hepatomegaly are seen in infants, exercise intolerance, loss of appetite, and orthopnea can be seen in school-aged children. The treatment aims to reduce the heat load, increase the contractility of the heart muscle, prevent arrhythmias, and keep the heart rate at normal levels for age. For this, drug therapy, positioning, regulation of nutrition, and respiratory support are among the methods used. The participation of the family is important in this process to ensure the adaptation of the children to the treatment. The child and family should be informed about possible symptoms such as edema and respiratory distress. Since these symptoms increase due to respiratory tract infections in winter months, pneumococcal, flu, etc. should be informed about the need for vaccinations. Medication use in HF is of great importance for symptom management. Therefore, the family should be informed about drug administration routes and doses. A warning should be made about side effects such as headache, tachycardia, and frequent urination, and in

such a case, it should be reminded that the nearest health committee should be consulted. Nutrition plays an important role in children with HF. Despite the increasing nutritional need, to prevent undernutrition in children, semi-fowler position during feeding and gas removal after meals in infants are among the effective methods. The family should be educated about nutrition, the child's height and weight should be monitored and the diet should be balanced. Putting the family in the center of care reduces the stressor effect of HF on the child. For this reason, the family should be counseled, all their questions should be answered, and the contact information of the institution or person they can apply to in case of emergency should be shared. The child should be informed about the control time and the importance of regular follow-up. Education of families should be given importance and their participation in the care process should be ensured.

Keywords: Heart failure, pediatric nursing, nursing care

**OKULÖNCESİ ÇOCUK VE ÖFKE
PRESCHOOL CHILDREN AND ANGER****SANIYE TEZE****ORCID: 0000-0003-0079-7382****ÖZET**

Amaç: Bu çalışma 3-6 yaş aralığındaki çocukların öfke durumları ve ilişkili değişkenleri taramak amacıyla yapıldı.

Yöntem: Bu çalışmada tarama araştırması yapılmıştır. Çalışmaya hazırlık aşamasında literatür incelenerek ve gözlemlere dayanarak anket formu oluşturuldu. Google form üzerinden 3-6 yaş aralığında çocuğu olan annelere ulaşılarak çalışmanın amacı doğrultusunda konu ile ilgili tarama yapıldı. Çocuklarla ilgili bilgiler ikincil kaynaktan (ebeveynden) elde edilmiştir. Veri analizlerinde SPSS 23 istatistik programı içerisinde yer alan frekans ve yüzdeler dağılımlar, korelasyon analizi analiz yöntemleri kullanılmıştır. Annelerin araştırmaya dahil edilme kriterleri olarak, okuma, dil ve anlama problem olmaması, psikiyatrik tanı almamış olması, çocuklarının 3-6 yaş aralığında bulunması olarak belirlenmiştir.

Bulgular: Çalışmaya 3-6 yaş çocuğu olan anneler gönüllü olarak katıldı. 362 anneye ulaşıldı. Annelerin yaş ortalaması 33.8 ± 2.4 ; babaların yaş ortalaması 37.38 ± 3.3 idi. Annelerin %33.3'ü; babaların da %33.1'i lise mezunudur. Çocukların %51'i erkektir. %46.7'si iki kardeştir. Çocukların %55.1'i ilk çocuktur. Annenin algıladığı gelir düzeyi %44.4'ü geliri giderine eşittir. Annelerin %64.3'ü ev hanımı, %64.8'i gün içerisinde çocuğa kendisi bakıyor. %89.1'i çekirdek ailede yaşıyor. "Çocuğunuz öfkelenildiğinde nasıl davranıyor" sorusuna %33.1'i açıklama yapmamı bekliyor derken, %17.2'si kendisine ve çevresine zarar veriyor, %13'ü "sanki kriz geçiriyor, kendini yerden yere atıyor" şeklinde cevap vermiştir. "Sizce çocuğunuz öfkelenildiğinde davranış olarak kimden etkileniyor/ kimi örnek alıyor?" sorusu karşısında %33.5'i hiçkimse; %22.3'ü anne, %20.1'i baba, %16.8'i abi-abla cevabını vermiştir. "Ebeveyn öfkelenildiğinde küfürlü konuşuyorsa çocuk da öfkelenince küfreder" cümlesi sizce doğru mu?" sorusu karşısında %75.8'i evet dersen, %20'si hayır cevabını vermiştir. "Evde baba öfkelenildiğinde eşyaya zarar veriyorsa anne çocuğunun da öfkelenildiğinde aynı şekilde davranmasını engelleyebilir." cümlesi sizce doğru mu?" sorusu karşısında %54.4 hayır, %40.8'i evet cevabını vermiştir.

Sonuç: Elde edilen verilerin diğer değişkenlerle korelasyonu saptanarak konu tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 3-6 yaş çocuk, öfke, ebeveyn algısı

ABSTRACT

Objective: This study was conducted to screen anger states and related variables in children aged 3-6 years.

Method: This study was a survey research. In the preparation phase of the study, a questionnaire form was created based on literature review and observations. Mothers with children between the ages of 3 and 6 were reached through Google form and the subject was screened in line with the purpose of the study. Information about the children was obtained from secondary sources (parents). Frequency and percentage distributions and correlation analysis analysis methods in SPSS 23 statistical program were used in data analysis. The inclusion criteria for the mothers were as follows: no reading, language and comprehension problems, no psychiatric diagnosis, and their children were between the ages of 3-6 years.

Results: Mothers with children aged 3-6 years participated in the study voluntarily. 362 mothers were reached. The mean age of the mothers was 33.8 ± 2.4 years and the mean age of the fathers was 37.38 ± 3.3 years. 33.3% of the mothers and 33.1% of the fathers were high school graduates. 51% of the children were male and 46.7% had two siblings. 55.1% of the children were the first child. The mother's perceived income level was equal to her income and expenses in 44.4% of the cases. 64.3% of the mothers are housewives, 64.8% of them take care of the child during the day. 89.1% live in a nuclear family. In response to the question "How does your child behave when he/she gets angry?" 33.1% of the mothers said "he/she waits for me to explain", 17.2% said "he/she harms himself/herself and his/her surroundings", and 13% said "it is as if he/she has a crisis and throws himself/herself on the floor". In response to the question "Who do you think your child is influenced by/who does he/she looks up to in terms of behavior when he/she gets angry?" 33.5% said "nobody", 22.3% said "mother", 20.1% said "father", and 16.8% said "older brother/sister". In response to the question "Do you think the sentence "If the parent swears when angry, the child also swears when angry" is true?" 75.8% said

yes, 20% said no. In response to the question "Do you think the sentence "If the father damages things at home when he gets angry, the mother can prevent her child from behaving in the same way when he gets angry?" is true?" 54.4% said no and 40.8% said yes.

Conclusion: The correlation of the obtained data with other variables was determined and the issue was discussed.

Keywords: 3-6 years old child, anger, parental perception.

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNDA GÜNCEL BESLENME YAKLAŞIMLARI
CURRENT NUTRITIONAL APPROACHES IN AUTISM SPECTRUM DISORDER****EDA BALCI****ORCID: 0000-0001-9775-9280****SULTAN BEGÜM ARSLAN****ORCID: 0009-0005-1910-6459****ÖZET**

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), sosyal iletişim ve etkileşimde güçlük, hafızada zayıflık, sözel ve bedensel iletişimde problemler, dikkat bozukluğu, takıntılı ve sürekli tekrarlayan davranışlar, motor becerilerini kullanmada zorluk ile karakterize nörolojik bir hastalıktır. Biyolojik, psikolojik, genetik, nörolojik ve bağışıklıkla ilgili teoriler olsa da OSB'nin neden olduğu kesin olarak bilinmemektedir. OSB oluşmasında ana etkenin doğumdan sonraki birkaç yıl ve anne karnında maruz kalınan çevresel faktörler olduğu düşünülmektedir.

OSB'li çocukların bağırsakları sağlıklı bireylere göre daha geçirgen ve besin seçiciliği bu bireylerde daha fazladır. Bu nedenle beslenme ve otizm arasında bir bakış açısı gelişmiş ve beslenmenin, OSB'nin seyir ve etiolojisinde, semptomları azaltarak da tedavisinde etkin rol oynayabileceği gösterilmiştir.

OSB'li bireylerde beslenme tedavisi konusunda farklı diyetler denenmektedir. Bu diyetler arasında; Glutensiz/Kazeinsiz diyet, Feingold diyeti, Ketojenik diyet ve Özel karbonhidrat diyeti bulunmaktadır. Bu diyetlerden en çok uygulananı ise Glutensiz/Kazeinsiz diyettir.

Buğday, arpa, çavdar ve bunlardan yapılmış tüm ürünler gluten sağlar. Bunların diyetten çıkarılması glutensiz diyeti oluşturur. Süt, yoğurt, peynir, krema ve bunları içeren ürünlerin alınmaması (kazeinin diyetten çıkarılması), kazeinsiz diyetin içeriğini oluşturmaktadır. Besinlerdeki gluten ve kazeinin çökmesiyle oluşan opioid peptitlere bağlı olarak, OSB'li bireylerde bazı semptomların oluşabileceği bilinmektedir. 'Sızdıran bağırsak sendromu' olarak adlandırılan bağırsak geçirgenliğinin artması, bu peptitlerin kan dolaşımına ve kan beyin bariyerine geçmesine neden olmaktadır. Opioid peptitlerin artmasının, otizmdeki spesifik davranışlara sebep olduğu ve bunların diyetle azaltılmasına bağlı olarak da davranışlarda iyileşmeler olduğu gözlenmiştir. Yapılan bazı çalışmalarda uygulanan glutensiz-kazeinsiz diyet sonrası OSB'li çocukların gastrointestinal sistem semptomlarında, besin alerjilerinde azalma ve sosyal-psikolojik davranışlarında iyileşmeler olduğu gözlenmiştir. Bu diyetin pozitif sonuçları olmasına rağmen, yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde şu an için OSB'de tıbbi beslenme tedavisi ile ilgili kesin bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu çalışmanın amacı da, güncel beslenme tedavilerinin OSB semptomları üzerindeki etkilerini değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Glutensiz/kazeinsiz diyet, Otizm spektrum bozukluğu, Tıbbi beslenme tedavisi

ABSTRACT

Autism Spectrum Disorder (ASD) is a neurological disorder characterized by difficulty in social communication and interaction, weakness in memory, problems in verbal and bodily communication, attention deficit, obsessive and repetitive behaviors, and difficulty in using motor skills. Although there are theories about biological, psychological, genetic, neurological and immune, it is not known exactly why ASD occurs. It is thought that the main factor in the formation of ASD is the environmental factors that are exposed in the mother's womb and a few years after birth.

The intestines of children with ASD are more permeable and food selectivity is higher in these individuals than in healthy individuals. For this reason, a perspective has been developed between nutrition and autism, and it has been shown that nutrition can play an active role in the course and etiology of ASD and in the treatment by reducing the symptoms.

Different diets are tried for nutritional therapy in individuals with ASD. Among these diets; There are Gluten-Free/Casein-Free diet, Feingold diet, Ketogenic diet and Special carbohydrate diet. The most applied of these diets is the gluten-free/casein-free diet.

Wheat, barley, rye and all products made from them provide gluten. Removing them from the diet constitutes a gluten-free diet. Exclusion of milk, yogurt, cheese, cream and products containing them (exclusion of casein from the diet) constitutes the content of the casein-free diet. It is known that some symptoms may occur in individuals with ASD due to opioid peptides formed by the precipitation of gluten and casein in foods.

Increased intestinal permeability, called 'leaky gut syndrome', causes these peptides to pass into the bloodstream and the blood-brain barrier. It has been observed that an increase in opioid peptides causes specific behaviors in autism and that there are improvements in behaviors due to their reduction in the diet. In some studies, it was observed that after the gluten-free-casein-free diet, children with ASD had a decrease in gastrointestinal system symptoms, food allergies, and improvements in their social-psychological behaviors. Although this diet has positive results, when the studies are evaluated, there is no definite conclusion about medical nutrition therapy in ASD for now. The aim of this study is to evaluate the effects of current nutritional treatments on ASD symptoms.

Keywords: Gluten-free/casein-free diet, Autism spectrum disorder, Medical nutrition therapy

**NÖROLOJİK BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLARDA BESLENME DURUMU
NUTRITIONAL STATUS IN CHILDREN WITH NEUROLOGICAL DISORDERS****ASLIHAN ATAR****ORCID: 0000-0003-2941-4269, +905077659700****VOLKAN ÖZKAYA****ORCID: 0000-0001-7576-2083****ÖZET**

Nörolojik bozukluklar merkezi sinir sistemi bozuklukları ile ilgilidir ve konuşma, motor beceriler, görme, hafıza, kas hareketleri, öğrenme yeteneklerini etkiler. Özellikle de oral motor fonksiyon ve motilite sorunları olan çocuklarda gastrointestinal (GI) sorunlara neden olur ve bu sorunlar yönetilmesi son derece karmaşık olabilir. Bu tür koşullar yetersiz kalori alımına ve daha geniş çapta sağlık sorunlarına yol açabilir. Nörolojik bozukluğu olan çocuklarda öncelikli hedef oral alımı desteklemek ve çocuğun normal büyüme gelişmesini sağlamaktır. Nörolojik bozukluğu olan çocukların yetersiz beslendiğinin belirlenmesi, antropometrik verilerin yorumlanmasına ve mikro besin öğeleri durumlarının değerlendirilmesine dayanmalıdır. Nörolojik bozukluğu olan çocukların enerji ihtiyaçlarını değerlendirmek için uygun özel öneriler yoktur. Hareketlilik, kas tonusu, aktivite seviyesi, değişen metabolizma ve büyümeye bağlı olarak ihtiyaçları önemli ölçüde farklılık gösterdiğinden, ihtiyaçları bireysel olarak değerlendirilmelidir. Nörolojik bozukluğu olan çocuklar için protein gereksinimleri, tüple beslenen çocuklar hariç, sağlıklı çocukların protein gereksinimlerine benzerdir. Ancak bu çocuklarda vücut kompozisyonu değiştikçe hidrasyon durumları bozulur ve dikkat edilmesi gerekir. Bu çocuklar genellikle sağlıklı çocuklara göre daha düşük mineral alımına sahiptirler. Genel olarak; demir, çinko, bakır, D vitamini, karnitin, folik asit ve B12 vitamini eksiklikleri yaygındır ve serum albümin, prealbümin ve retinol bağlayıcı proteinin değerleri daha düşük bulunabilir. Avrupa Pediatrik Gastroenteroloji, Hepatoloji ve Beslenme Topluluğu (ESPGHAN), nörolojik bozukluğa sahip çocukların kalori ihtiyaçlarını tahmin etmek için tipik olarak kullanılan çocuklar için diyet referans alımlarının (DRI) kullanılmasını önerir. Çocuğun beslenme yöntemine karar verirken GI sorunlar göz önüne alınmalıdır. Yeterli oral beslenme desteğine rağmen oral beslenmenin hastanın nutrisyonel ihtiyaçlarını karşılamaması, ağır malnütrisyon, havayollarına sık aspirasyona bağlı sık solunum yolu enfeksiyonları, uzamış-stresli oral beslenme durumlarında alternatif beslenme yollarına başvurulmalıdır. Nörolojik çocuklara bakım verenlere yönelik beslenme eğitiminin artırılması, özel ihtiyaçları olan çocukların bakımında büyük değere sahiptir ve çocukların sağlık sonuçlarını iyileştirmenin yanı sıra ebeveynler/bakıcılar arasındaki stresi azaltabilir. Nörolojik bozukluğa sahip olan çocuklarda ihtiyaçların bireysel değerlendirilmesi ve bakım verenlerin eğitimi çocuğun sağlıklı gelişebilmesi için önemlidir.

Anahtar Kelimeler: beslenme, beslenme durumu, çocuk, nörolojik bozukluklar

ABSTRACT

Neurological disorders are related to central nervous system disorders and affect speech, motor skills, vision, memory, muscle movements, and learning abilities. It causes gastrointestinal (GI) problems, especially in children with oral motor function and motility problems, and these problems can be highly complex to manage. Such conditions can lead to inadequate calorie intake and broader health problems. The primary goal in children with neurological disorders is to support oral intake and ensure the average growth and development of the child. Determination of undernourishment in children with neurological disorders should be based on anthropometric data interpretation and micronutrient status assessment. There are no specific recommendations for assessing the energy needs of children with neurological disorders. Their needs should be evaluated individually, as they vary considerably based on mobility, muscle tone, activity level, changing metabolism, and growth. Protein requirements for children with neurological disorders are like those of healthy children, except for tube-fed children. However, as the body composition changes in these children, their hydration status deteriorates, and attention should be paid. These children generally have lower mineral intake than healthy children. Typically, Iron, zinc, copper, vitamin D, carnitine, folic acid, and vitamin B12 deficiencies are common, and serum albumin, prealbumin, and retinol-binding protein values may be lower. The European Society for Pediatric Gastroenterology, Hepatology, and Nutrition (ESPGHAN) recommends using dietary reference intakes (DRIs) for children, typically used to estimate the calorie needs of children

with neurological disorders. GI issues should be considered when deciding on the child's feeding method. Despite adequate oral nutritional support, alternative feeding methods should be used in cases of oral nutrition not meeting the dietary needs of the patient, severe malnutrition, frequent respiratory tract infections due to frequent aspiration to the airways, and prolonged-stressful oral feeding situations. Increasing nutrition education for caregivers of neurological children is of great value in caring for children with special needs. It can reduce stress among parents/caregivers and improve children's health outcomes. Individual assessment of the needs of children with neurological disorders and the education of caregivers are essential for the child's healthy development.

Keywords: nutrition, nutritional status, child, neurological disorders

**MEKÂNSAL KRİTERLER BAĞLAMINDA ÇOCUK DOSTU SOKAK İÇİN BİR İNCELEME:
KARŞIYAKA, GİRNE BULVARI ÖRNEĞİ
AN INVESTIGATION FOR CHILD-FRIENDLY STREET ON THE CONTEXT OF SPATIAL
CRITERIA: THE CASE OF GIRNE BOULEVARD, KARSİYAKA**

MELEK ATAR DURAN

ORCID: 0009-0008-2792-1033

GÖZDE EKŞİOĞLU ÇETİNTAHTA

ORCID: 0000-0001-9746-495X

ÖZET

Çocuklar için kentsel mekân kendilerini ifade etmek, sosyalleşebilmek, yeni şeyler öğrenmek, fiziksel ve ruhsal gelişimi sağlayabilmek için fırsat alanıdır. 1996 yılında UNICEF tarafından başlatılan Çocuk Dostu Kentler yaklaşımı, bu fırsatı ortaya koymakta ve kentlerin çocukların ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmasının, kentin yaşanabilirlik düzeyini de artıran bir unsur olduğunu ileri sürmektedir. Burada yalnızca bütünsel mekan kurgusu değil, aynı zamanda sokaklar ve caddeler gibi farklı kullanımları birbirine bağlayan unsurlar da önemlidir. Çocuğun yalnızca bir kullanımdan diğerine ulaşmak için kullanmadığı aynı zamanda mekansal düzenine göre bir oyun alanı olarak kullanabildiği sokaklar için güvenli ve sağlıklı erişimi sağlamak dışında kamusal alan kabulü yapılarak konforlu, kullanışlı, eğlenilebilir bir mekan sunmak önemlidir. Kentin sokaklarının, ne kadar çocuk dostu olduğunu ortaya koyacak bilimsel ve sistematik bir gözlem yöntemi ise henüz oldukça sınırlıdır. Bu tür gözlem araçlarının, hem uluslararası örnekler ve bilimsel çalışmalar hem de kentin dinamikleri bağlamında hazırlandığı ve sokaklarda uygulandığı durumda, çocuk dostu bir mekanın sorun ve potansiyellerinin doğru bir biçimde ortaya konabileceği açıktır. Bu çalışma, ülkemiz kentlerinde uygulanabilecek bir Çocuk Dostu Sokak Denetim Aracı oluşturmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda böyle bir denetim aracının, seçilecek bir çalışma alanında uygulanıp sonuçlarının tartışmaya açılması da hedeflenmektedir. Bu kapsamda kuramsal ve pratik çalışmalarda ortaya konan çocuk dostu mekan nitelikleri irdelenmiş ve Karşıyaka İlçesi Çocuk Dostu Sokak Denetim Aracı formu oluşturulmuştur. Hazırlanan sokak denetim aracı, 2021 yılından itibaren Çocuk Dostu Kent olma amacıyla politikalar üreten, eylem planı ve farklı ölçeklerde uygulamalar yapan Karşıyaka'da, kenti kuzey-güney yönünde birbirine bağlayan yaklaşık 2 km uzunluğundaki Girne Bulvarı'nda denenmiştir. Bunun için Girne Bulvarı sokak kesişimlerine göre sokak parçalarına (segment) bölünmüş ve her bir parça için denetim aracı uygulanmıştır. Noktasal olarak sorun ve potansiyellerin tespit edilebildiği bu çalışma, Çocuk Dostu Kent için dikkate alınması ve tartışılması gereken sonuçlar ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Dostu Kent, Sokak Tasarımı, Denetim Aracı

ABSTRACT

Urban space for children is an opportunity area for self-expression, socialization, learning, physical and mental development. The Child-Friendly Cities approach initiated by UNICEF in 1996 highlights this opportunity and argues that designing cities to meet children's needs is a factor that increases the livability of the city. Here, not only the holistic spatial design, but also the elements that connect different uses such as streets and boulevards are important. In addition to providing safe and healthy access to streets that children can use as a play area according to their spatial arrangement, it is important to provide a comfortable, functional, and enjoyable space by accepting public space. A scientific and systematic observation method that will reveal how child-friendly the city's streets are is still quite limited. It is clear that such observation tools, which are prepared in the context of both international examples and scientific studies and the dynamics of the city and applied in the streets, can reveal the problems and potentials of a child-friendly space correctly. This study aims to create a Street Audit Tool for Child-Friendly Cities that can be applied in our cities. At the same time, it is aimed to apply such an audit tool in a selected study area and discuss its results. Within this scope, child-friendly space qualities presented in theoretical and practical studies were examined, and the Karşıyaka District Street Audit Tool for Child-Friendly Cities form was created. The prepared street audit tool was tested on Girne Boulevard, approximately 2 km in length, which connects the city north-south, in Karşıyaka, which has been producing policies, action plans, and various applications with the aim of becoming a Child-Friendly City since 2021. For this, Girne Boulevard was divided into street segments according to street intersections,

and the audit tool was applied for each segment. This study, which identifies problems and potentials punctually, reveals results that need to be considered and discussed for Child-Friendly City.

Keywords: Child-Friendly City, Street Design, Audit Tool

**ÇOCUKLARDA ANKSİYETE VE DEPRESYON ÖLÇEĞİ-REVİZE FORMUN TÜRK
KÜLTÜRÜNE UYARLANMASI: KLİNİK OLMAYAN ÖRNEKLEM
ADAPTATION OF THE CHILD ANXIETY AND DEPRESSION SCALE-REVISED FORM TO
TURKISH CULTURE: NON-CLINICAL SAMPLE**

İSMAIL SEÇER

ORCID:0000-0003-0932-1903

SÜMEYYE ULAŞ

ORCID:0000-0003-3353-7448

ÖZET

Çocukluk döneminde anksiyete bozuklukları (ayrılık anksiyetesi, sosyal fobi, özgül fobi, selektif mutizm vb.) ve depresyon en sık gözlenen içselleştirme problemleri arasında yer almaktadır. Bu durum ise çocukların yaşamış oldukları anksiyete ve depresyonun erken dönemde fark edilmesini ve müdahale edilmesini gerekli kılmaktadır. Ancak alan yazındaki değerlendirmeler dışsallaştırma sorunlarının erken dönemde fark edilmesine karşın anksiyete ve depresyon gibi içselleştirme problemlerinin bu noktada dezavantajlı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı çocuklarda anksiyete ve depresyona ilişkin belirtilerin tarandığı bir ölçme aracı olan Çocuklarda Anksiyete ve Depresyon Ölçeği-Revize Form'un (Chorpita vd., 2000) Türk kültüründe klinik olmayan örneklem için uyarlama çalışmasının yapılmasıdır. Orijinal ölçek formu ayrılık anksiyetesi, sosyal fobi, obsesif kompulsif bozukluk, panik bozukluk, genelleştirilmiş anksiyete, majör depresif bozukluk olmak üzere 6 alt boyuttan ve 47 maddeden oluşmakta olup 0-3 puan aralığında değer alan 4'lü likert yapısıdır. Bu çalışma kapsamında ilk olarak orijinal ölçek formunun dilsel geçerlik çalışmaları yürütülmüş ve uygulama formu ile 305 çocuk ve ergenden oluşan bir grup veri toplanmıştır. Ölçek yapısının Türk kültüründe geçerli olup olmadığını belirlemek üzere doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular yapının doğrulandığını ve ölçeğin iyi uyum verdiğini (X²/Sd:2.4, RMSEA: .069, RMR: .051, SRMR: .069, CFI: .94, NFI: .90, NNFI: .94, RFI: .90, IFI: .94) göstermektedir (Tabachnick, & Fidell, 2013). Ölçek boyutları için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ulaşılan Cronbach Alpha katsayıları ise ayrılık anksiyetesi boyutu için .748, genelleştirilmiş anksiyete boyutu için .675, panik bozukluk boyutu için .825, sosyal fobi boyutu için .794, obsesif kompulsif bozukluk boyutu için .65, depresyon boyutu için .817 olarak bulunmuştur. Sonuç olarak Çocuklarda Anksiyete ve Depresyon Ölçeği-Revize Form'un orijinal formunda olduğu gibi 47 madde ve 6 alt boyutlu (ayrılık anksiyetesi:7 madde, sosyal fobi:9 madde, genelleştirilmiş anksiyete:6 madde, panik bozukluk:9 madde, obsesif kompulsif bozukluk:6 madde ve depresyon:10 madde) yapının klinik olmayan örneklem üzerinde anksiyete ve depresyon belirti düzeylerinin belirlenmesinde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir araç olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: çocukluk dönemi, anksiyete, depresyon, ölçek uyarlama

ABSTRACT

Anxiety disorders (separation anxiety, social phobia, specific phobia, selective mutism, etc.) and depression are among the most common internalization problems in childhood. This situation necessitates the early recognition and intervention of anxiety and depression experienced by children. However, evaluations in the literature show that although externalization problems are noticed at an early stage, internalization problems such as anxiety and depression are disadvantageous at this point. Therefore, the purpose of this study is to adapt the Child Anxiety and Depression Scale-Revised Form (Chorpita et al., 2000), which is a measurement tool that screens the symptoms of anxiety and depression in children, for non-clinical samples in Turkish culture. The original scale form consists of 6 sub-dimensions and 47 items: separation anxiety, social phobia, obsessive-compulsive disorder, panic disorder, generalized anxiety, and major depressive disorder, and is in a 4-point Likert structure with values between 0-3 points. Within the scope of this study, firstly, linguistic validity studies of the original scale form were carried out and a group of data consisting of 305 children and adolescents was collected with the final form. Confirmatory factor analysis was performed to determine whether the scale structure is valid in Turkish culture. The findings obtained confirmed that the structure was confirmed, and the scale fit indexes were well (X²/Sd:2.4, RMSEA: .069, RMR: .051, SRMR: .069, CFI: .94, NFI: .90, NNFI: .94, RFI: .90, IFI: .94) (Tabachnick, & Fidell, 2013). Cronbach Alpha coefficients obtained because of the reliability analysis for the scale dimensions was found to be .748 for separation anxiety, .675

for generalized anxiety, .825 for panic disorder, .794 for social phobia, .65 for obsessive-compulsive disorder, and .817 for depression. As a result, as in the original version of the Child Anxiety and Depression Scale-Revised Form, 47 items and 6 sub-dimensions (separation anxiety: 7 items, social phobia: 9 items, generalized anxiety: 6 items, panic disorder: 9 items, obsessive-compulsive disorder: 6 items, and depression: 10 items) is a valid and reliable tool that can be used to determine anxiety and depression symptom levels on a non-clinical sample in Turkish culture of the construct can be said.

Keywords: childhood, anxiety, depression, scale adaptation

EVALUATIONS OF CHILD LABOUR BY ADULTS WHO WORKED IN THEIR CHILDHOOD

TUĞBA CANBULUT
ORCID: 0000-0002-0055-1684
ESMA ERDİN
ORCID: 0009-0001-4953-704X

ABSTRACT

In this study, while respecting the knowledge coming from the historical process of children's participation in social life as labours, the focus is on the late 1990s and early 2000s, which is important for Turkey.

This study was designed with a qualitative method and in-depth interviews were conducted with adults who had the experience of working/being employed in a paid job as children. In the interviews, there was a data collection process on the evaluation of childhood labor, its reflections on today's life, and how the child labor process is viewed today. The interviewees are selected from the 18-30 age range. Thus, it was possible to make a periodic evaluation with the childhood of the interviewees, which coincided with the end of the 1990s and the beginning of the 2000s, at the latest. Namely, the years in question were the years when Turkey was under the influence of neo-liberalization economically, politically and culturally, and with this effect, both work and human rights/children's rights gained a special meaning. Therefore, the evaluation of a child labour in this period can show the dilemmas of both a rights-based and a liberal process. The aim of this research, which tries to see the effects of children's work/employment on them and their social environment in the social construction of children's rights, is to periodically question child labor. The sub-objectives are in the details of this questioning: What are the limitations of child labor in children's access to their rights, how much does child labor affect children's abilities, what are the childhood experiences gained and lost through child labor, what are the effects of child labor on the future. The importance of the research is that people examine their own childhood through the transfer of experience and open child labor to discussion in their own private.

Keywords: child labour, child participation, child welfare

ÇOCUKLARDA UYGUN AYAKKABI SEÇİMİ SUITABLE FOOTWEAR FOR CHILDREN

MEHMET EREN UCUZOĞLU
ORCID: 0000-0002-9034-4012

ÖZET

Ayakkabı, ayağın zararlı nesnelere veya araziden korumasını sağlar. Yetişkin ayakkabı araştırmaları kapsamlıdır, ancak çocuk ayakkabısı tasarımının kas-iskelet yapısı ve işlevi üzerindeki etkisi tam olarak anlaşılmamıştır. Bu derlemenin amacı çocuklarda ayakkabının etkilerini araştırmak ve çocuklar için en uygun ayakkabı özelliklerini değerlendirmektir.

Çocuklarda ayakkabının uzun vadeli etkilerine ilişkin araştırmalar, ağırlıklı olarak çıplak ayakla geçen bir çocukluk döneminin daha yüksek ayak ark değerleri ve halluks açılarının yanı sıra gelişmiş denge ve sıçrama yeteneği ile sonuçlandığını göstermektedir. Ayrıca, daha esnek ayakkabılar ve çıplak ayakla karşılaştırıldığında; geleneksel ayakkabıların (gündelik ve spor) çocukların ayak ve yürüme biyomekaniği üzerindeki olumsuz etkilerine dair çalışmalar vardır. Artan ayakkabı esnekliği, yetişkinlerde gösterildiği gibi, intristik ayak kaslarının gelişimini kolaylaştırabilir.

Bebeklik döneminde ayakkabı gerekli değildir. Ayakları çevresel etkilerden korumak için çoraplar yeterlidir. Sıralama döneminde giyilecek ayakkabının ayak hareketlerine izin verecek kadar esnek olması gerekir ancak esneklik için ayakkabının stabilitesini sağlayan unsurların da ihmal edilmemesi gereklidir. Özellikle 2 yaş ve üzeri çocuklar etkinliklere aktif olarak katılmaya başlar. Ayak kemikleşmesinin bu aşamasında ayağa binen yükün fizyolojik sınırlar içinde olması normal gelişim için kritiktir. Okul öncesi çocukların ihtiyaçları için en uygunu spor ayakkabı olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle okula geçişle birlikte okul bahçesi gibi sert zeminlerde uygun olmayan ayakkabı ile artan fiziksel aktivite ciddi yaralanmalara yol açabilmektedir.

Bazı aileler bir çocuğun yeni alınan ayakkabılarla bir yılı geçirebileceğine inanır, ancak yapılan ölçümler çocuğun ayaklarının özellikle okul öncesi yıllarda yılda üç numara büyüyebileceğini göstermektedir. Bu nedenle ortalama iki ayda bir ayakkabıların kalıbı kontrol edilmeli ve küçük görünüyorsa bir numara büyük alınmalıdır.

Ayakkabılar; hızı, kadansı, adım süresini ve adım uzunluğunu artırarak çocukların yürüyüşünü etkiler. Erken yaşlarda yanlış ayakkabıların kullanılmasıyla denge ve postür problemleri ortaya çıkabileceği için fizyoterapistler tarafından ayakkabı uygunluk taramalarının yapılması ve ailelerin bu konuda bilgilendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Ayakkabı, Ayak Sağlığı, Yürüme.

ABSTRACT

Footwear provides protection to the foot from harmful objects or terrain. Adult footwear research is extensive, but the impact of children's footwear design on musculoskeletal structure and function is poorly understood. The aim of this review is to investigate the effects of footwear on children and to evaluate the most suitable footwear features for children.

Research into the long-term effects of footwear in children shows that a predominantly barefoot childhood results in higher foot arch values and hallux angles, as well as improved balance and jumping ability. Also, compared to more flexible footwear and bare feet; there are studies on the negative effects of traditional footwear (casual and sports) on children's foot and walking biomechanics. Increased shoe flexibility can facilitate the development of intrinsic foot muscles, as shown in adults.

Footwears are not necessary during infancy. Socks are sufficient to protect the feet from environmental influences. The footwear to be worn during the sorting period must be flexible enough to allow foot movements, but the elements that provide the stability of the shoe should not be neglected for flexibility. Especially children aged 2 and over begin to participate actively in activities. At this stage of foot ossification, it is critical for normal development that the load on the foot is within physiological limits. Sports footwears are the most suitable for the needs of preschool children. Especially with the transition to school, increased physical activity with inappropriate footwear on hard floors such as the school garden can lead to serious injuries.

Some families believe that a child can spend a year in new footwear, but measurements show that a child's feet can grow three sizes a year, especially during the preschool years. For this reason, the mold of the footwear should be checked every two months on average and if it looks small, one size larger should be bought.

Footwear affects children's gait by increasing speed, cadence, step time, and step length. Since balance and posture problems may occur due to the use of wrong footwear at an early age, it is recommended that physiotherapists conduct shoe compatibility screenings and inform families about this issue.

Keywords: Child, Footwear, Foot Health, Walking.

**ÇOCUKLARA FİNANSAL OKURYAZARLIK KAZANDIRMANIN ÖNEMİ
THE IMPORTANCE OF DEVELOPING FINANCIAL LITERACY OF CHILDREN**

GÜLÇİN ELİF YÜCEL
ORCID: 0000-0002-5830-7588

ÖZET

Ekonomiyi anlamak, günümüz toplumunun bazı dinamiklerini bilmek ve yönetmek için esastır. Para yönetimiyle ilgili bilgi ve becerileri kasıtlı olarak sağlamayı amaçlayan bir süreç olarak ekonomik eğitim, yurttaşlık kültürünün bir parçasını oluşturur ve vatandaşların kişisel ve sosyal yaşamları boyunca bilinçli aktörler olmalarını sağlar. Bu nedenle, finansal okuryazarlıktan başlayarak ekonomik eğitimin nihai amacı, hem ailede hem de okulda planlama becerilerinin teşvik edilmesi ve paranın kişisel ve sosyal gelişiminin teşviki için bir amaç değil, bir araç olduğunun kabul edilmesidir. Gelecekte bilinçli ve bilgiye dayalı bir ekonomik refahtan faydalanmanın mümkün olabilmesi için temel ekonomi eğitimi tüm yaş gruplarında eğitimin bir parçası olmalıdır. "Finansal beceriler" terimi, vatandaşların ekonomik ve finansal alanda donanımlı olduğu bilgi setini ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda davranışlarını ve seçimlerinin uzun vadeli yönelimini de içerir. Daha yüksek mali beceriler daha bilinçli kararlar verilmesini sağlar. Çocuklarla ekonomi hakkında konuşmak, onların bilme arzularından, meraklarından ve her gün ilk elden yaşadıklarından yola çıkarak yapılabilir. "Ekonomik Farkındalık" projeleri ile farklı yaş gruplarına pedagojik gelişim düzeyleri dikkate alınarak temel ekonomik kavramlar öğretilmelidir. Önemli olan onların günlük yaşamlarından başlayarak oyun, teknoloji ve hikâye anlatımı yoluyla para ve tasarruf kavramlarına odaklanarak ekonomik ve finansal konularla tanışmalarını sağlamaktır. Farkındalık yaratma, akıl yürüterek öğrenmelerini sağlayacaktır. İstek ve ihtiyaç, kur ve döviz, üretim ve çalışma, tüketim ve tasarruf, sosyal güvenlik, kamu harcamaları, vergiler ve son olarak yeşil ekonomi ve sürdürülebilirlik gibi farklı konular ele alınabilir. Bu çalışmada, çocukların ekonomik düşünce gelişiminin aşamalarına değinilerek finansal okuryazarlık kazandırmanın neden önemli olduğu tartışılacaktır. Bu bağlamda örneğin, "Bir ürünün fiyatını ne oluşturur?", "Neden bazı mallar diğerlerinden daha pahalıdır?" gibi sorular ile başlanarak "enflasyon", "tasarruf ve kredi" kavramları, "bankanın rolü ve işlevleri", "risk" kavramının farklı yaş gruplarına nasıl anlatılabileceği açıklanmaya çalışılacaktır.

Keywords: Çocuk, Finansal Okuryazarlık, Temel Ekonomi Bilgisi

ABSTRACT

Understanding the economy is essential to know and manage some of the dynamics of today's society. As a process that purposefully aims to provide knowledge and skills related to management of money, economic education forms part of civic culture and enables citizens to become conscious actors throughout their personal and social lives. Thus, starting with financial literacy, the ultimate goal of economic education is to promote planning skills, both in the family and in school, and to recognize that money is a means for promoting personal and social development. Basic economics education should be a part of education in all age groups so that it is possible to benefit from a conscious and knowledge-based economic welfare in the future. The term "financial skills" refers not only to the set of knowledge that citizens are equipped with in the economic and financial field, but also to the long-term orientation of their behavior and choices. Higher financial skills enable more informed decisions. Talking to children about the economy can be done out of their desire to know, their curiosity, and what they experience firsthand every day. With the projects of "Economic Awareness", basic economic concepts should be taught to different age groups, taking into account their pedagogical development levels. The important thing is to introduce them to economic and financial issues by focusing on the concepts of money and savings, starting from their daily lives through games, technology and storytelling. Awareness raising will enable them to learn by reasoning. Different topics such as wants and needs, foreign exchange, production, consumption and savings, social security, public expenditures, taxes and finally green economy and sustainability can be covered. In this study, it will be discussed why it is important to gain financial literacy by addressing the stages of economic thinking development of children. In this context, starting with questions such as "What constitutes the price of a product?", "Why are some goods more expensive than others?" and then some concepts such as "inflation", "savings and credit", "the role and functions of the bank", and the concept of "risk" can be explained to different age groups.

Keywords: Child, Financial Literacy, Basic Economics Knowledge

MALNUTRITION IN CHILDHOOD ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE MALNÜTRİSYON

PINAR HAMURCU
ORCID 0000-0002-7569-6984
İREM NUR ŞAHİN
ORCID: 0000-0002-5446-9467

ABSTRACT

Malnutrition is a multifaceted issue comprising inadequate nutrient intake, excessive nutrient intake leading to overnutrition, specific nutrient deficiencies, and nutrient imbalance. It is estimated that approximately 50 million children worldwide are affected by malnutrition, with a majority of these children residing in low- and middle-income countries. Long-term malnutrition has detrimental effects on the growth and development of children, resulting in stunting (short height for age), wasting (low weight for height), and underweight (low weight for age) conditions. Conversely, overnutrition can lead to overweight, obesity, and metabolic syndrome. Therefore, assessing the nutritional status of children is of utmost importance, and this involves a comprehensive evaluation that includes a detailed dietary history, physical assessment, and anthropometric measurements. Growth is evaluated using z-score and percentile classification based on standard growth charts.

According to a report published by UNICEF/WHO in 2019, the prevalence of stunting in children under 5 years of age was 22.0%, while the prevalence of underweight was 6.7% in total, with 2% of these cases being serious. The prevalence of overweight was 5.9%. Malnutrition can result from inadequate nutrient intake, starvation, low socioeconomic status, digestion and absorption problems, or failure to meet increased needs. This condition can lead to impaired immune system functions, increased risk of infection, postoperative complications, delayed wound healing, prolonged hospitalization, problems in physical and cognitive development, and increased morbidity and mortality.

To reduce mortality due to malnutrition, treatment should be initiated primarily by considering underlying or accompanying infections, malnutrition findings, and processes. This review aims to examine the causes, importance, prevalence in our country and in the world, outcomes, and treatment of childhood malnutrition.

Keywords: Malnutrition, child, nutrition

ÖZET

Malnütrisyon; yetersiz besin alımı nedeniyle ortaya çıkan yetersiz beslenme, aşırı besin alımı sonucunda gözlenen aşırı beslenme, spesifik besin ögesi eksiklikleri ve orantısız besin ögesi alımı nedeniyle dengesizlik gibi bileşenlerden oluşan bir bütün olarak nitelendirilmiştir. Tüm dünyada 50 milyona yakın çocuk malnütrisyonundan etkilemekte olup, bu çocukların çoğu düşük ve orta gelirli ülkelerde bulunmaktadır. Uzun süreli yetersiz beslenme, büyüme ve gelişme çağındaki çocuklar üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Çocuklarda yetersiz beslenmeye bağlı olarak bodurluk (yaşa göre kısa boy), zayıflık (boya göre düşük ağırlık) ve düşük kilolu (yaşa göre düşük ağırlık) olma görülürken, aşırı beslenmeye bağlı olarak fazla kilolu olma, obezite ve metabolik sendrom görülebilir. Bu sebeple çocuklarda beslenme durumunun değerlendirilmesi son derece önemlidir. Bu süreç ayrıntılı bir diyet öyküsünü, fizik muayeneyi ve antropometrik ölçümleri içermektedir. Yapılan ölçümler doğrultusunda standart büyüme tabloları da kullanılarak z-skor ve persentil sınıflaması ile büyüme değerlendirilir.

UNICEF / WHO'nun 2019 yılında yayınladığı raporda 5 yaş altı çocuklarda bodurluk oranı %22.0, zayıflık oranı %2'si ciddi olmakla beraber toplamda %6.7 ve fazla kilolu olma oranı %5.9 olarak saptanmıştır. Yetersiz alım, açlık, düşük sosyoekonomik durum, sindirim, emilim sorunları veya artan gereksinimlerin karşılanamaması sonucu görülen bu durum immün sistem fonksiyonlarında bozulmaya, enfeksiyon riskinde artışa, ameliyat sonrası komplikasyonlara, yara iyileşmesinde gecikmeye, hastanede yatış süresinin uzamasına, fiziksel ve kognitif gelişim sorunlarına, morbidite ve mortalitede artışa yol açabilmektedir.

Malnütrisyonu azaltmak için öncelikli olarak malnütrisyonun altında yatan veya eşlik eden enfeksiyonlar, bulgular ve süreçler göz önünde bulundurularak tedaviye başlanmalıdır. Bu derlemede çocukluk döneminde görülen malnütrisyonun sebepleri, önemi, ülkemizde ve dünyada görülme sıklığı, sonuçları ve tedavisine ait literatür taramalarının incelenmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Malnütrisyon, çocuk, beslenme

ÇOCUK DOSTU KENTE FİZİKSEL MEKAN ARAYÜZLERİ ÜZERİNDEN BİR YAKLAŞIM AN APPROACH OF THE CHILD-FRIENDLY CITY THROUGH THE PHYSICAL SPACE INTERFACES

HÜSEYİN KÜÇÜKOĞLU
ORCID: 0000-0003-0776-775X
GÖZDE EKŞİOĞLU ÇETİNTAĞRA
ORCID: 0000-0001-9746-495X

ÖZET

“Çocuk Dostu Kent” hareketini, 20. yüzyılının ilk çeyreğinden itibaren küreselleşme ile tetiklenen hızlı kentleşme pratiklerinin doğaya, insana ve mekana verdiği tahribatların asgari düzeye indirilmesi ve tersine çevrilmesi amacıyla ortaya çıkan tematik yaklaşımlardan biri olarak tanımlamak mümkündür. Başlarda onurlu yaşam hakkı, temel hizmetlere kesintisiz ve adil erişim ve güvenlik konularında -öz olarak- temel insani hakların temin edilmesi üzerinde şekillenen çocuk dostu kent hareketi, günümüzde bu yasal çerçeveye ek olarak sosyal, ekonomik, psikolojik ve elbette mekansal boyutuyla ele alınan çok katmanlı bir yapıya bürünmüştür. Çocuğun çevresiyle kurduğu ilişkinin tüm duyuşsal yetilerinin devrede olduğu aktif bir öğrenme sürecinin ürünü olarak ortaya çıktığı bilinmektedir. Süreç, “sürekli bir merak, keşif ve deneyimleme rutini” olarak tarif edildiğinde, mekanın noktasal (yapı) ölçekten başlayarak sokak, doku ve kent bütünü ölçekleriyle söz konusu rutini algısal ve davranışsal boyutta bir uyarılar yumağı olarak etkilediğini söylemek mümkündür. Bu noktada “yerel” ve “küresel” ayrımında çocuk dostu kente dair yaklaşımlar, çocuk-mekan ilişkisine hem kuramsal bir derinlik kazandırmak hem de pratik önermeleri üzerinden bir tasarım perspektifi çizmek amacıyla irdelenmiştir. Mekansal arayüz kavramı ise kentsel mekanın kesişim, etkileşim ya da temas noktası olma özelliği sebebiyle kuramsal altyapıyı tamamlamak ve tasarım perspektifini ölçeklendirmek üzere çalışmaya dahil edilmiştir. İçerik analizi verinin elde edildiği, sistematik derleme ise verinin ayrıştırıldığı-kategorize edildiği yöntem aşamaları olarak kurgulanmıştır. Bu sayede çıktıların fiziksel çevreye dair karşılaştırılabilir mekansal tasarım ilkelerine dönüştürülmesi sağlanmıştır. Çocuk dostu kentin yaratılmasında doğrudan kent bütünü ölçeğinde gerek fiziksel (mekanın kurgusuna yönelik) gerekse davranışsal (çocuğun aktivitesine yönelik) açıdan uygulanabilir tasarım ilkelerinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Çocuk dostu kent, mekansal arayüz, birey-mekan-davranış ilişkisi

ABSTRACT

It is possible to define the “Child Friendly City” movement as one of the thematic approaches that emerged with the aim of minimizing and reversing the destruction of nature, people and space by rapid urbanization practices triggered by globalization since the first quarter of the twentieth century. The child-friendly urban movement, which was initially shaped on the right to a dignified life, uninterrupted and fair access to basic services and the provision of basic human rights in terms of security – in essence – has now taken on a multi-layered structure that is dealt with its social, economic, psychological and, of course, spatial dimension in addition to this legal framework. It is known that the relationship the child establishes with their environment emerges as the product of an active learning process in which all their sensory faculties are active. When the process is described as a “routine of constant curiosity, discovery and experience,” it is possible to say that the space, starting from the point scale, affects the routine as a collection of stimuli on a perceptual and behavioral dimension with the scale of the street, neighborhood, and city as a whole. At this point, approaches to child-friendly city in the “local” and “global” distinction were examined to give both a theoretical depth to the child-space relationship and to draw a design perspective through its practical propositions. The concept of spatial interface is included in the work to complete the theoretical infrastructure and scale the design perspective since the urban space is intersecting, interacting or touchpoint. Content analysis is defined as the stages of the method in which data is obtained, and systematic compilation is separated/categorized. In this way, it is ensured that the outputs are converted into comparable spatial design principles regarding the physical environment. In the creation of a child-friendly city, it's concluded that there are design principles that can be applied both physically (oriented to the construction of space) and behaviorally (oriented to the activity of the child) at the scale of the city.

Keywords: Child friendly city, spatial interface, individual-space-behavior relationship

ÇOCUKLARDA UYKU KALİTESİ, ETKİLİ UYKU EKOLOJİSİ VE UYGULANAN YÖNTEMLER**SLEEP QUALITY, EFFECTIVE SLEEP ECOLOGY AND APPLIED METHODS IN CHILDREN****BEDIA YILDIRIM****ORCID: 0000-0002-3167-4038****ÖZET**

Çocukların sağlıklı gelişimi için temel gereksinimlerinden biri uykudur. Uyku sadece dinlenme amacıyla vücudun pasif duruma getirilmesi değil aynı zamanda yeniden yapılanma sürecidir. Özellikle beyin gelişimi için uyku beslenme ve boşaltım kadar önemli gereksinimlerden biridir. Sağlıklı gece uykusu, büyüme ve gelişim, konsantrasyon ve üreticilik, hafıza ve bilişsel beceriler, stres seviyesi, keyifli bir gün geçirilmesi, akademik gelişim hatta bağışıklık sisteminin güçlenmesinde belirleyici rol oynar. Uyku sorunları ise oluşumundan itibaren çocukların bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği gibi ailelerin stres, uykusuzluk, öfke ve depresyon riskini de artıracaktır. Özellikle bağımsız uyuyamama, uykuyu başlatma ve uykuya dalmada güçlük, sık uyanma sorunları ailelerin uyku konusunda desteğe ihtiyaç duyduğu sorunlar arasında yer almaktadır. Oysaki uyku sorunlarının sağlatımı; uyku sorununa sebep olan faktörlerin tespit edilmesi, kararlı ebeveyn davranışları, uyku saati rutinlerin oluşturulması ve zaman, ortam, dekor gibi çevresel faktörlerden oluşan etkili uyku ekolojisinin sağlanması ile mümkün olabilecektir. Uyku ve uykunun çocuk gelişimi üzerindeki önemi ebeveynler tarafından tam olarak bilinmemektedir. Uyku kalitesinin önemini bilmek ve alternatif uyku yöntemleri ve rutinleri hususunda fikir sahibi olmak ebeveynlerin etkili uyku ekolojisini oluşturmasını kolaylaştıracaktır. Verilen bilgilerden yola çıkılarak bu çalışma kapsamında uyku kalitesi, uygulanan yöntemler ve doğru uyku ekolojisine değinilmesi, ailelere ve bu alanda çalışma yapacak olan araştırmacılara önerilerde bulunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uyku, Uyku kalitesi, uyku ekolojisi

ABSTRACT

One of the basic requirements for the healthy development of children is sleep. Sleep is not only a passive state of the body for rest, but also a restructuring process. Sleep is one of the most important requirements for brain development, as well as nutrition and excretion. A healthy night's sleep plays a decisive role in growth and development, concentration and productivity, memory and cognitive skills, stress level, having a pleasant day, academic development and even strengthening the immune system. Sleep problems, on the other hand, will negatively affect the physical, mental, spiritual and social development of children from the beginning, as well as increase the risk of stress, insomnia, anger and depression in families. Especially inability to sleep independently, difficulty in initiating and falling asleep, frequent waking problems are among the problems that families need support for sleep. However, the treatment of sleep problems; It will be possible to determine the factors that cause sleep problems, to establish stable parental behaviors, to establish sleep time routines and to provide an appropriate sleep ecology consisting of environmental factors such as time, environment and decor. The importance of sleep and sleep on child development is not fully known by parents. Knowing the importance of sleep quality and having an idea about alternative sleep methods and routines will make it easier for parents to establish the right sleep ecology. Based on the information given, it is aimed to address sleep quality, applied methods and correct sleep ecology within the scope of this study, and to make suggestions to families and researchers who will work in this field.

Keywords: Sleep, Sleep quality, sleep ecology

**SIK GÖRÜLEN PEDIATRİK ORTOPEDİK VAKALAR VE HEMŞİRELİK BAKIMI
COMMON PEDIATRIC ORTHOPEDIC CASE AND NURSING CARE****ATIYE AYDIN****ORCID: 0000-0002-4386-3979****ÖZET**

Pediyatri ve ortopedi dendiğinde akla gelen hastalıklar gelişimsel kalça displazisi, yürüme bozuklukları, pes ekinovarus, tortikollis ve O bacağıdır. Gelişimsel kalça displazisi en yaygın konjenital ortopedik malformasyonlardan birisidir. Erken dönemde tanı konulan olgularda cerrahi olmayan yöntemler kullanılırken, altı aydan sonra tanı konulan olgularda cerrahi yöntemler uygulanmaktadır. Pes ekinovarus, en yaygın iskelet sistemi anomalisidir. Tedavide amaç, yere düz basan ağrısız, hareketli, normale en yakın ayak ve ayak bileği elde etmektir. Tortikollis sternokleidomastoid kası içinde fuziform bir şişlik-sertlik olması ve buna bağlı bebeğin başının etkilenen kas tarafına, yüzün ise ters yöne dönmesi ile kendini gösterir. Her iki diz arasındaki uzaklığın 6 cm'den fazla olması, O-bacak olarak adlandırılır. Malleoller arası uzaklığın 6 cm'den fazla olması durumu X bacak olarak adlandırılır.

Erken tanı ve tedavi hastalıkların önlenmesinde ne kadar önemli ise, ameliyat sonrası hasta bakımı da olası komplikasyonların önlenmesi ve tedavinin başarısı açısından o kadar önemlidir. Bu bağlamda, ameliyat sonrası hastanın bakımını üstlenen hemşireye büyük sorumluluklar düşmektedir. Ameliyat sonrası verilecek hemşirelik bakımı, ağrı kontrolünü, yaşam bulgularını ve sıvı elektrolit dengesini izlemeyi, alçı bakımını, nörovasküler durumu değerlendirmeyi, cilt bakımını, gelişebilecek komplikasyonları erken dönemde fark etmeyi ve bu komplikasyonlara yönelik önlemler almayı ve ailenin eğitimini içermektedir.

Bu derleme amaç, sık görülen pediatrik ortopedik vakalara yönelik hemşirelik bakımı konusunda kapsamlı bilgi sunmak ve hemşirenin çocuğun bütüncül bakımında gerekli bilgilere ulaşabilmesine katkıda bulunmaktır.

Anahtar kelimeler: pediatri, ortopedi, hemşirelik bakımı, alçı.

ABSTRACT

The diseases that come to mind when pediatrics and orthopedics are mentioned are developmental dysplasia of the hip, gait disorders, pes equinovarus, torticollis and O leg. Developmental dysplasia of the hip is one of the most common congenital orthopedic malformations. While non-surgical methods are used in cases diagnosed in the early period, surgical methods are used in cases diagnosed after six months. Pes equinovarus is the most common skeletal anomaly. The aim of the treatment is to achieve a painless, mobile, closest to normal foot and ankle that is flat on the ground. Torticollis is manifested by a fusiform swelling-stiffness in the sternocleidomastoid muscle and the baby's head turning to the affected muscle side and the face to the opposite direction. If the distance between both knees is more than 6 cm, it is called O-leg. The case where the distance between the malleoli is more than 6 cm is called the X leg.

As early diagnosis and treatment are important for the prevention of diseases, post-operative patient care is as important for the prevention of possible complications and the success of the treatment. In this context, the nurse who takes care of the patient after the surgery has great responsibilities. Nursing care to be given after surgery includes pain control, monitoring vital signs and fluid and electrolyte balance, cast care, evaluation of neurovascular status, skin care, early recognition of possible complications and taking precautions against these complications, and education of the family.

The aim of this review is to provide comprehensive information on nursing care for common pediatric orthopedic cases, and to contribute to the nurse's access to necessary information in the holistic care of the child.

Keywords: pediatrics, orthopedics, nursing care, cast.

DUAL TASK TRAINING IN CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY

ONUR SALMAN KÖRTELLİ

ORCID: 0000-0003-3754-1065

ÖMER FARUK TİRYAKİ

ORCID: 0009-0007-2751-0472

ABSTRACT

Cerebral palsy (CP) is a permanent but variable, non-progressive movement, function and posture disorder that occurs due to lesions and anomalies of the brain in the early stages. Although the lesion is not progressive, the disability may be progressive. It ranks high in the cause of childhood disability. Incorrect shunt use, exposure of the baby to hypoxia at birth, mother during pregnancy; Postnatal infective, febrile diseases and head trauma can be caused by the baby. Diagnosis is made by neurological evaluation, musculoskeletal system evaluation, laboratory and radiological examinations. Children with cerebral palsy have normal motor developmental delay, mental retardation, oromotor dysfunction, salivation problems, visual disturbances, pain, hearing problems, behavioral and/or physical disorders. In the treatment, whole body range of motion exercises, increase in stability-mobility, tone control, providing proprioception, increase in functional skills and cognitive development are aimed. Orthoses, spasticity inhibition methods, speech-language therapy, appropriate positioning, sensory integration, hand-general body training, neurophysiological approaches, cognitive therapy, dual-task training are among the treatment methods. Giving a second primary task in addition to the primary task, when one does the tasks at the same time, is called a dual task. The important thing here is that the tasks are distinguishable from each other. As an example of dual task; counting colors while walking, making the colors say while throwing an object, holding the object steady with the other hand while squeezing the object with one hand. In dual-task education in CP, motor-motor and motor-cognitive tasks are given to the child, such as carrying objects in his hand while walking, counting numbers according to his cognitive state while walking, having him recite colors, reciting a poem, clapping with one foot in balance, and maintaining trunk balance while holding an object with his hand. Trying to do two tasks at the same time in dual-task training stimulates split focus, in which a secondary task is to increase the adaptation of the child to daily life by adapting to secondary tasks, whose movement quality decreases after a secondary task. Studies have shown that postural stability, gait balance, cadence and manual skills are improved in children with dual-task training.

Keywords: Cerebral Palsy, dual task training, postural stability,

**CRISPR/CAS9 GENE THERAPY IN SMA
SMA'DA CRISPR/CAS9 GEN TERAPİSİ****ALİ ŞAHİN KÜÇÜKASLAN
ORCID: 0000-0003-2449-3092****ÖZET**

Son on beş yılda, çocukluk çağındaki nöromusküler hastalıklarla bağlantılı genlerin sayısı çarpıcı biçimde artmıştır ve bu genetik bilgi, gene özgü ve hatta mutasyona özgü terapilerin temelini oluşturmaktadır. Spinal musküler atrofi (SMA), otozomal resesif geçişli bir genetik hastalıktır ve SMN1 geninin delesyonundan ya da mutasyonundan kaynaklanır. Vakaların %95'inden fazlasında SMN1'in kaybı, motor nöronların (MN) dejenerasyonuna ve ilerleyici kas zayıflığına ve atrofisine neden olarak azalan SMN protein seviyelerine yol açar. Kümelenmiş düzenli aralıklı kısa palindromik tekrarlar/CRISPR ile ilişkili sistem 9 (CRISPR/Cas9) genom düzenleme teknolojisi, genom mühendisliği alanını ilerletmiştir. Bu teknik, doğal bir bakteri genom düzenleme sisteminden uyarlanmıştır. Bakteriye bağışıklık sisteminde bakteriyofajlar, enfeksiyon sonucu oluşan yabancı genetik elementleri tanıyarak ve bu yabancı DNA parçalarını yok eder. CRISPR/Cas9 sistemi, DNA parçalarını kesmek ve değiştirmek için benzer şekilde çalışır. Çinko parmak nükleazları (ZFN'ler) ve transkripsiyon aktivatörü benzeri efektör nükleazlar (TALEN'ler) gibi başka genom düzenleme araçları mevcut olsa da, CRISPR/Cas9'un kullanımı önceki araçlara kıyasla basit ve ucuzdur. CRISPR /Cas9 sistemi kullanılarak yapılan genom düzenleme, SMA'nın altında yatan genetik ve patofizyolojiye ilişkin alternatif gen tedavilerine imkân sağlayabilmektedir. Temel bilimlerdeki önemli ilerlemelere rağmen, nörodejeneratif hastalıkların tedavisi, translasyonel tıp için en büyük zorluklardan biri olmaya devam etmektedir. SMA gibi motor nöron hastalıkları yaygın farmakolojik yaklaşımlarla tedavi edilemez. Şu anda SMA için onaylanmış tedaviler sınırlı olsa da, tedavi seçeneği haline gelmeleri umuduyla üzerinde çalışılan birçok çalışma vardır. Alternatif olması açısından CRISPR/Cas9 ile genom düzenleme gibi teknolojik olarak gelişmiş diğer stratejiler klinik öncesi araştırma aşamasındadır. SMA'nın tarihi, bir hastalığın temel moleküler genetik mekanizmasına ilişkin bilginin kanıta dayalı yönetim ve bakım standartlarıyla birleştiğinde, temel bilimin yaşamı dönüştürücü tedaviye dönüştürülmesini nasıl kolaylaştırdığının önemli bir örneğidir. CRISPR/Cas9 gibi genetik kusurların hedefli düzeltilmesine yönelik bu ve diğer yeni ve daha ucuz tekniklerle, yakın gelecekte sinir sistemindeki birçok genetik hastalığın tedavisi için umut bulunmaktadır. Burada, SMA'nın genetik temelleri göz önünde bulundurularak yeni nesil gen terapileri ile birlikte CRISPR/Cas9 mekanizmasını incelemekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Spinal musküler atrofi, CRISPR/Cas9, gen düzenleme; gen tedavisi

ABSTRACT

In the last fifteen years, the number of genes associated with childhood neuromuscular diseases has increased dramatically, and this genetic information forms the basis for gene-specific and even mutation-specific therapies. Spinal muscular atrophy (SMA) is an autosomal recessive genetic disease caused by a deletion or mutation of the SMN1 gene. In more than 95% of cases, loss of SMN1 causes degeneration of motor neurons (MN) and progressive muscle weakness and atrophy, leading to decreased levels of SMN protein. Clustered regularly spaced short palindromic repeats/CRISPR-associated system 9 (CRISPR/Cas9) genome editing technology has advanced the field of genome engineering. This technique is adapted from a natural bacterial genome editing system. In the bacterial immune system, bacteriophages recognize foreign genetic elements resulting from infection and destroy these foreign DNA fragments. The CRISPR/Cas9 system works similarly to cut and replace pieces of DNA. While other genome editing tools are available, such as zinc finger nucleases (ZFNs) and transcription activator-like effector nucleases (TALENs), CRISPR/Cas9 is simple and inexpensive to use compared to previous tools. Genome editing using the CRISPR/Cas9 system may enable alternative gene therapies regarding the genetics and pathophysiology underlying SMA. Despite significant advances in basic sciences, the treatment of neurodegenerative diseases remains one of the greatest challenges for translational medicine. Motor neuron diseases such as SMA cannot be treated with common pharmacological approaches. While currently approved treatments for SMA are limited, there are many studies being studied in hopes of making them a treatment option. As an alternative, other technologically advanced strategies such as genome editing with CRISPR/Cas9 are under preclinical research. The history of

SMA is a prime example of how knowledge of the underlying molecular genetic mechanism of a disease, coupled with evidence-based standards of management and care, facilitates the transformation of basic science into life-changing therapy. With these and other new and less expensive techniques for targeted correction of genetic defects such as CRISPR/Cas9, there is hope for the treatment of many genetic diseases in the nervous system in the near future. Here, we examine the mechanism of CRISPR/Cas9 with next generation gene therapies considering the genetic basis of SMA.

Keywords: Spinal muscular atrophy, CRISPR/Cas9, gene editing; gene therapy

**OTİZMLİ ÇOCUKLARDA SOSYALİZASYON SÜRECİ VE SOSYAL BECERİ EĞİTİMİ
SOCIALIZATION PROCESS AND SOCIAL SKILL EDUCATION ON CHILDREN WITH
AUTISM**

PINAR EZGİ BURÇ
ORCID: 0000-0002-8414-7143

ÖZET

Otizm, nöro-gelişimsel bir farklılık olarak tanımlanan, çok kapsamlı bir olgudur. Otizmin kaynağı tam olarak bilinmemektedir. Otizm tanısı almış olan her çocuk, otizmi farklı seviyelerde deneyimlemektedir. Otizmliler çocuklar, sosyal beceri, konuşma ve iletişim alanlarında farklı gelişim özellikleri gösterebilmekte ve bu sebeple, desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Otizmliler çocukların farklı ihtiyaç alanlarının desteklenmesinde yararlanılan teknik ve yöntemlerin bir derlemesini yapmak, mevcut literatürün taranması ile mümkündür. Bu doğrultuda, otizmliler çocukların sosyalizasyon sürecinde ihtiyaç duyduğu sosyal becerilerin kazandırılmasında yararlanılan yöntemler hakkında genel bir çerçeve sunmak için, Türkiye'deki yazılı kaynaklar ile yurtdışındaki yazılı kaynakların birlikte değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Otizmliler çocukların toplumun bir parçası olması, önce ailede başlayan, daha sonra sosyal çevre ve okulla devam eden sosyalleşme sürecine dahil olması önemlidir. Yapılan detaylı literatür taraması ışığında, bireysel ve grup eğitimleri, alternatif eğitimler, niyet okuma becerileri kazandırma, sosyal öykü çalışmaları, teknolojik programlar gibi uygulamaların, otizmliler çocukların sosyalleşme sürecine dahil olmalarına yardımcı olduğu görülmektedir. Otizmliler çocukların kaynaştırma eğitimi ile akran etkileşiminde bulunması da bu çocukları topluma yakınlaştıran bir diğer olgudur. Ayrıca gölge öğretmen uygulaması, otizmliler çocukların sosyal beceri ve akademik beceriler konusunda eğitilmeleri ve desteklenmeleri konusunda belirgin bir rol oynamaktadır. Otizmliler çocukların sosyal ortamlara katılımı ve dahil edilmesi, toplumun bir parçası olarak kabul görmelerinde etkili olacaktır. Böylece otizm ve otizmliler çocukların tanıtılması, toplumda farkındalık düzeyini yükseltecek ve otizmliler çocukların sosyalleşmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Otizmliler çocuklar, sosyalizasyon, sosyal beceri

ABSTRACT

Autism is a very comprehensive phenomenon defined as a neuro-developmental difference. The source of autism is not known exactly. Every child diagnosed with autism experiences autism at different levels. Children with autism may show different developmental characteristics in the areas of social skills, speech and communication, and for this reason, they may need support. It is possible to make a compilation of the techniques and methods used in supporting the different needs of children with autism by scanning the existing literature. In this direction, there is a need to evaluate the written sources in Turkey and the written sources abroad together in order to present a general framework about the methods used in gaining the social skills that children with autism need in the socialization process. It is important for children with autism to be a part of the society, to be included in the socialization process that first starts in the family and then continues with the social environment and school. In the light of the detailed literature review, it is seen that practices such as individual and group trainings, alternative trainings, gaining intention reading skills, social story studies, technological programs help children with autism to be included in the socialization process. The peer interaction of children with autism through inclusive education is another phenomenon that brings these children closer to society. In addition, shadow teacher practice plays a prominent role in educating and supporting children with autism in social and academic skills. Participation and inclusion of children with autism in social environments will be effective in their acceptance as a part of society. Thus, the introduction of autism and children with autism will increase the level of awareness in the society and contribute to the socialization of children with autism.

Keywords: Children with autism, socialization, social skill

**“ÇOCUKLAR İNSANDIR” : YAŞAR KEMAL’IN ÇOCUKLUK ÇALIŞMALARINA KATKILARI
“CHILDREN ARE HUMANBEINGS” : YAŞAR KEMAL'S CONTRIBUTIONS TO CHILDHOOD
STUDIES**

HAMIDE ELIF ÜZÜMCÜ
ORCID: 0000-0001-9475-2315

ÖZET

Çocukluk Çalışmaları disiplini kendi tarihsel gelişimi içinde çocukluk üzerine araştırmalarda farklı yöntem ve teorileri benimsemiştir. 1980’li yıllarda ilk kez batıda Yeni Çocukluk Sosyolojisi çatısı altında kurulduğunda çocuk merkezli bir yaklaşımla çocukların etkileşim kapasitesinin (agency) toplumsal yaşamda tanınmasını savunmuştur. Bu dönemde yeni çocukluk sosyolojisinin manifestosu, çocukların toplumsal aktör oldukları görüşü üzerine kurgulanmış; ‘insan olacak çocuk’ (human becomings) mu, yoksa ‘çocuk, insan’ mı (human beings) yönündeki toplumsal-eleştirel akademik tartışmalar gündeme gelmiştir. Bu gelişmelerden yıllar öncesinde ise Yaşar Kemal gerek ‘çocuklar insandır’ sözüyle, gerekse çocukların kendisine söz verdiği röportajlarında kullandığı teknikle bu tartışmaya somut bir yanıt vermiştir. Bu çalışmada, Yaşar Kemal’in gazete röportajcısı ve edebî yazar olarak 1970’lerde hem kendisiyle yapılan hem de kendisinin çocuklarla yaptığı röportajlarının toplandığı Çocuklar İnsandır kitabı özelinde, çocuklarla gerçekleştirdiği saha çalışmalarına yönelik bakış açısı ile batıda köklenen bir disiplin olarak Çocukluk Çalışmaları’nın temel argümanları arasındaki benzerlikler tartışılacak, Kemal’in bu disiplini önceleyen ve onu ileriye taşıma potansiyelindeki bulguları incelenecektir. Bu kaynak temelinde, Kemal’in Çocukluk Çalışmaları’na teorik ve metodolojik olmak üzere iki türlü katkısı ele alınacaktır. Sokakta yaşamak zorunda kalan çocukların yaşadıklarını yine çocukların gözünden aktararak çocukluk deneyimlerinin homojen olmadığını; çocukluğu güç ilişkileri ve toplumsal bağlamı incelemeyen anlayabilmenin mümkün olmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca Kemal’in kendi birikimlerine ve gözlemlerine dayanarak geliştirdiği yöntemin, özellikle sosyal bilimler çerçevesindeki çocukluk araştırmalarında yaygın olarak uygulanan, akademik yayınlarda etnografi olarak geçen yönteme katkıları bugünün çocukluk araştırmacılarına önemli dersler vermektedir. Çocukları dinleme ve onların gündelik yaşamına katılma anlayışıyla geliştirdiği yaklaşımın avantajlarını, zorluklarını ve engellerini röportajlarında paylaşmasıyla çocukluk toplumsal olgusunu araştırma metodolojilerine ışık tutmaktadır. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nda gerçekleştirilen uluslararası düzeydeki bu kongrede Yaşar Kemal’in sosyal bilimlere katkılarının görünür kılınması anlamlı niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk Çalışmaları, Sosyal Bilimler, Yaşar Kemal, Çocuklar İnsandır.

ABSTRACT

The discipline of Childhood Studies has adopted different methods and theories in childhood research throughout its historical development. When it was founded as the New Sociology of Childhood in the west in the 1980s, through a child-centred approach, it advocated the recognition of children's agency in societal life. In that period, the manifesto of the new sociology of childhood was built on the view that children were social actors and raised socio-critical academic debates on whether children were 'human becomings' or 'human beings'. Years before these developments, Yaşar Kemal had given a concrete answer to this debate, both through his statement 'children are human beings' and the technique he employed in his interviews, which granted the floor to the children themselves. In this study, based on the book titled Children are Human Beings, composed of an interview with Yaşar Kemal as a journal interviewer and literary author as well as his own interviews with children in 1970s, the similarities between Yaşar Kemal’s approach to his fieldwork with children and the central arguments of Childhood Studies as a discipline rooted in the west will be discussed. Those findings of Kemal which preceded the birth of the discipline and hold the potential to advance it will be addressed. Drawing on the book, the paper will argue Kemal's contributions to Childhood Studies in two ways; theoretically and methodologically. Conveying from their own eyes the experiences of the children who had to live on the streets, he suggested that childhood experiences were not homogeneous; and it was not possible to understand childhoods without studying power relations and social context. Furthermore, the contributions of the method that Kemal developed upon his own experiences and observations to a methodology widely applied in childhood research especially within social sciences, referred to as ethnography in academic publications, gives substantial lessons to today's childhood researchers. By sharing

the advantages, challenges and obstacles of the approach he developed, which was founded on listening to children and participating in their daily life, he sheds light on the methodologies of research on the social phenomenon of childhood. It is of significance to make visible Yaşar Kemal's contributions to social sciences at this international congress to be held on April 23, National Sovereignty and Children's Day in Türkiye.

Keywords: Childhood Studies, Social Sciences, Yaşar Kemal, Children are Human Beings.

XIX. YÜZYILDA YOKSUL VE HASTA ÇOCUKLARA POLONYA TOPLUMUNUN BAKIŞINA DAİR HENRYK SIENKIEWICZ'İN "JANKO MUZYKANT" ÖYKÜSÜ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME
REVIEWING THE PERSPECTIVE OF POLAND SOCIETY ON POOR AND SICK CHILDREN IN THE XIX. CENTURY THROUGH THE SHORT STORY NAMED "JANKO MUZYKANT" OF HENRYK SIENKIEWICZ

MEHMET ENVER ERBİL
ORCID: 0000-0002-6733-7754

ÖZET

19. yüzyılın ikinci yarısında Polonya Edebiyatında "pozitivizm akımı" önemli bir yer tutmaktadır. Polonyalı pozitivist yazarların öncülerinden kabul edilen Henryk Sienkiewicz'in kadın ve çocukları konu aldığı pek çok öyküsü bulunmaktadır. Sienkiewicz'in öyküleri arasında yer alan Janko Muzykant (Müzisyen Janek) adlı eseri Polonyalıların hasta ve yoksul çocuklara bakış açısını konu almaktadır.

Yoksul bir köyde geçen Sienkiewicz'in öyküsü, Janek'in doğayı anlama, müziğe olan ilgisini ve hayata tutunma çabasını konu almıştır. Ancak Janek'in fiziksel gelişimi ortalama bir çocuğa göre geridedir. Öykünün geçtiği köyde Polonyalıların, Janek'in fiziksel durumundan ötürü topluma bir faydasının olamayacağını düşünmeleri nedeniyle bu çocuğa karşı farklı bir tutum sergilemişlerdir. Toplum içinde kendine bir yer bulamadığı için daha çok kendi başına zaman geçiren Janek bir meyhanede duyduğu kemana merak salmıştır. Janek'in içinde uyanan keman aşkı onu hayata bağlamıştır. Ancak Janek'in, bir malikanede rastladığı kemana eline aldığı sırada hırsızlık şüphesiyle yakalanması, kırbaç cezasına çarptırılmasına neden olmuştur. Janek'in vücudunda derin izler bırakan kırbaç cezası sonunda bu çocuğun hayatına mal olmuştur.

"Janko Muzykant" öyküsü, dönemin kırsal Polonya toplumunun gündelik yaşamını da resmederken Polonya soylusunun kendi toplumundan da ne kadar uzak olduğunu da ortaya koymaktadır. Pozitivist edebiyatın temel ilkeleri olan deneyim, gelişim duygusu, gözlem gibi unsurların sıklıkla işlendiği Janko Muzykant öyküsü çocukların ilgi duydukları alanlarda gelişim göstermelerine imkan verilmesi ve böylece topluma faydalı olabileceklerine dair farkındalık sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Henryk Sienkiewicz, Janko Muzykant, Pozitivizm, Materyalizm

ABSTRACT

In the second half of the 19th century, "positivism" had an important place in Polish literature. Henryk Sienkiewicz, who is considered one of the pioneers of Polish positivist writers, wrote many short stories subjecting women and children. One of Sienkiewicz's short stories, "Janko Muzykant" (Musician Janek), is about the Polish view of sick and poor children.

Sienkiewicz's story, which takes place in a poor village, is about Janek's effort on understanding of nature, his interest in music and his struggle to hold on to life. However, Janek's physical development is far behind any average child. In the village where the story takes place, the rural Poles showed a different attitude towards this child because they thought that Janek would not be useful for the society due to his physical condition. Since Janek could not find a place for himself in the society, Janek spent more time on his own and became interested in the violin which he heard in a tavern. The violin love awakened in Janek has connected him to life. However, when Janek was caught on suspicion of stealing while picking up the violin he came across in a mansion, he was sentenced to whipping. The whipping that left deep scars on Janek's body, eventually couldn't live longer.

The story "Janko Muzykant" depicts the daily life of the rural Polish society of that period, also puts forth how far the Polish nobility was from their own society. The story of "Janko Muzykant", in which the basic principles of positivist literature, such as gaining experience, sense of development, and observation are frequently used, provides awareness that children must be allowed to develop their ability according to their interest and thus can be beneficial to society.

Keywords: Henryk Sienkiewicz, Janko Muzykant, Pozitivism, Materyalizm

**DİJİTAL ÇOCUK HAKLARI TARTIŞMASINDA MÜLTECİ- SİĞINMACI VE GÖÇMEN
ÇOCUKLARIN YERİ
THE PLACE OF REFUGEE, ASYLUM AND MIGRANT CHILDREN IN THE DIGITAL
CHILDREN'S RIGHTS DISCUSSION**

EMRAH BULDUK
ORCID: 0000-0002-2324-4206
NURTEN BULDUK
ORCID: 0000-0002-0813-2273

ÖZET

Dilimize Latince'den geçmiş olan dijital kelimesinin sözlük anlamı sayısaldır. Orijinal dilinde "digitale" şeklinde yazılan bu sözcük, günümüzde elektronik veya otomatik çalışan anlamında kullanılır. Dijitalleşme ise "sahip olunan bilgilerin teknolojik araçlarla (tablet vs.) kullanılabilir şekilde dijital ortama aktarılması sürecidir. Dijital dönüşüm de buna paralel sayısallaştırma sürecidir. Dijital teknolojilerin her alanda kullanılır hale gelmesi ve bunun üzerine şekillen çığa dijital çağ denilmektedir. Dijital çağın oluşturduğu yeni toplumsal yapıda insan ilişkilerine yönelik yeni hak ve hukuksal düzenlemeler de gerekli hale gelmiştir. Özellikle sanal zeminde ve gerçeklikte, insan haklarının bir kolunda yer alan çocuk hakları konusunun, yeni ihtiyaçlar temelinde, çocukları zararlı etkilerden koruyan yapılanmaları da içerecek biçimde acilen düzenlenip ülkelerde onaylanmalıdır. Son zamanlarda "Dijital Çocuk Hakları" adı altında ele alınan konuda özellikle mülteci ve göçmen gibi çocukların dijital kaynaklara erişimi konusu çözülmesi zor görünen bir sorun olarak tartışılmaktadır. BM'ye bağlı çocuklardan sorumlu kuruluş olan UNICEF'in raporlarına göre dezavantajlı çocuklar içinde görülen mülteci, göçmen çocukların mobil yaşamlarından ve imkansızlıklardan dolayı dijital kaynaklara erişememeleri "Dijital Çocuk Hakları" açısından bir hak ihlali olarak görülmektedir. Bu çalışmada dijitalleşme ile birlikte gündeme gelen "Yeni İnsan/Çocuk Hakları-Dijital İnsan/Çocuk Hakları" ekseninde temel kavramların verilmesiyle birlikte özellikle mülteci, sığınmacı ve göçmen çocukların bu hakların neresinde yer aldığı ele alınacaktır. Söz konusu grubun yeni haklar bağlamında yaşadıkları sorunlar literatür taraması yöntemiyle elde edilen veriler eşliğinde etraflıca irdelenerek elde edilen sonuçlarla sahaya katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Haklar, mülteci çocuklar, göçmen çocuklar, dijitalleşme ve çocuk, dezavantajlı çocuklar ve dijital kaynaklara erişim

ABSTRACT

The dictionary meaning of the word digital, which has passed into our language from Latin, is numerical. This word, which was written as "digitale" in its original language, is used today in the sense of electronic or automatic employee. Digitization, on the other hand, is the process of transferring the acquired information to digital media so that it can be used with technological tools (tablets, etc.). Digital transformation is a parallel digitization process. The era that digital technologies become used in every field and that is formed on it is called the digital age. In the new social structure created by the digital age, new rights and legal regulations regarding human relations have also become necessary. The issue of children's rights, which is one of the branches of human rights, especially on the virtual ground and in reality, should be urgently regulated and approved by countries on the basis of new needs, including the structures that protect children from harmful effects. The issue of access to digital resources, especially for children such as refugees and immigrants, has been discussed as a problem that seems difficult to solve, in the issue that has recently been discussed under the name of "Digital Children's Rights". According to the reports of UNICEF, the UN agency responsible for children, the inability of refugee and migrant children, who are among disadvantaged children, to access digital resources due to their mobile lives and impossibilities is seen as a violation of rights in terms of "Digital Children's Rights". In this study, along with the introduction of basic concepts in the axis of "New Human/Child Rights-Digital Human/Child Rights", which came to the fore with digitalization, it will be discussed where refugee, asylum seeker and migrant children take place in these rights. It is thought that the problems experienced by the said group in the context of new rights will be examined in detail in the light of the data obtained by the literature review method, and the results will contribute to the field.

Keywords: Digital Rights, refugee children, migrant children, digitalization and child, disadvantaged children and access to digital resources

FOCUSED ETHNOGRAPHIC RESEARCH OF CHILDREN WHO ARE OBESE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES AS WELL AS THE ASSOCIATED ETHICAL CONSIDERATIONS

MELTEM ÇATALBAŞ
ORCID: 0000-0001-8515-8090

ABSTRACT

Children were understood to be vulnerable, incapable and dependent on their families as a consequence of their age and cognitive development level. Children, therefore, were the main focus of very few studies, and were rarely actively participated in research. This review presents the main methodological challenges of working with children, who are considered a potentially vulnerable population in a focused ethnographic research design. This critical review presents the primary methodological challenges of conducting focused ethnographic research with children, who are considered to be a potentially vulnerable group by nature, particularly when they are living with obesity. After providing a general description of ethnographic work and highlighting the main purpose of gathering in-depth contextually rich data, the nurse researcher's perspective on the advantages and disadvantages of working with children will be discussed in the context of using ethnographic study to understand children, including exploring specific challenges and opportunities. These factors are elucidated through three key dimensions: ethical dilemma pertaining to the researcher's positionality during fieldwork, ethical concerns arising from power imbalances that favour the adult researcher, and practical obstacles in capturing data that dependably reflect the perspectives, ideas, and beliefs of young children. It also underscores the potential benefits of employing ethnography as a research approach to study with, rather than merely on, children through a child-centric lens, acknowledging children as active agents who possess the ability to impact their own lives and surroundings. Employing innovative child-centric approaches to data generation within these critical parameters has the capacity to yield comprehensive and profound investigations into social issues involving young children, while enhancing the study's transferability, accuracy, credibility, and giving the reader a sense of reliability.

Keywords: Ethnography, Children, Paediatric Nurse, Ethical Challenges

İKLİM DEĞİŞİMİNİN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ TOPLUMSAL ETKİLERİ SOCIAL IMPACTS OF CLIMATE CHANGE ON CHILDREN

OYA ERYİĞİT GÜNLER
ORCID: 0000-0003-2116-1105

ÖZET

İklim değişikliğine bağlı olarak sıcaklıkların artması, aşırı hava olaylarının yaygın hale gelmesi hem küresel hem de yerel düzlemde birçok toplumu etkilemektedir. Ancak iklim değişikliğinin yol açtığı tehlikeler eşitsiz bir şekilde dağılmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocuklar risklere karşı daha savunmasızdırlar. Buna rağmen iklim değişikliği konusunda yapılan çalışmalarda çocuklar zaman zaman tartışma dışında tutulabilmektedir. Oysa çocuklar bu tartışmaların merkezinde bulunmalıdır. Çünkü iklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan riskler çocukların bugünü ve yarını belirleyecektir. Ayrıca risk altındaki çocukların gelecek nesilleri etkilemeleri muhtemeldir.

Gelişmekte olan ülkeler bir yandan iklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan aşırı sıcaklık, kuraklık, sel, fırtına, deniz seviyesinin yükselmesi gibi olaylara daha çok maruz kalırlarken, diğer yandan bu tehlikelerle mücadele edebilecek sınırlı imkana sahiptirler. Ayrıca bu bölgelerde nüfusun önemli bir bölümünü çocukların oluşturması, daha fazla çocuğun risk altında bulunmasını beraberinde getirebilmektedir.

İklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan aşırı hava olayları çocukların sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde çocukların sağlık düzeyleri gelişmiş ülkelere göre zaten kötüdür. Buna ilave olarak iklim değişikliğinin yıkıcı etkileri bulaşıcı hastalıklar, beslenme bozuklukları, solunum sistemi hastalıkları, böbrek hastalıkları, sıcak çarpması, yaralanmalar, depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu başta olmak üzere pek çok fiziksel ve ruhsal sağlık sorununun yaşanmasına hatta ölüme neden olabilmektedir. Çocukluk döneminde yaşanan bu problemler toplumsal sorunlara da yol açabilir. İklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan yoksulluk, göç ve çatışmalar sonucunda çocuklar insan ticareti, fiziksel ve cinsel istismar, erken yaşta evlilikler, çocuk işçiliği, ayrımcılık, dışlanma gibi çeşitli risklerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu süreçte çocukların eğitim hayatları da kimi zaman kesintiye uğramaktadır. Söz konusu riskler yaş, cinsiyet, ikamet yeri gibi faktörlere göre değişiklik gösterebilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada iklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan riskler ve risklerin çocuklar üzerindeki toplumsal etkileri ele alınarak, söz konusu tehlikelere yönelik çeşitli çözüm önerilerinde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İklim değişikliği, çocukluk, toplumsal eşitsizlik, göç, çocuk işçiliği, toplumsal problem.

ABSTRACT

The increase in temperatures and the spread of extreme weather events due to climate change affect many societies both globally and locally. But the dangers posed by climate change are unevenly distributed. Children -especially those living in developing countries- are more vulnerable to risks. Despite this, children are sometimes overlooked in studies on the subject. However, children should be at the center of these discussions. Because the risks arising from climate change will determine the present and future of children. Therefore, future generations will be affected.

Developing countries, on the one hand, are more exposed to events such as extreme heat, drought, flood, storm, sea level rises due to climate change, on the other hand, they have limited opportunities to combat these dangers. In addition, the fact that children constitute a significant part of the population in these regions may bring more children at risk.

Extreme weather events due to climate change can adversely affect the health of children. The health level of children in developing countries is already worse than in developed countries. In addition, the devastating effects of climate change can cause many physical and mental health problems, especially infectious diseases, nutritional disorders, respiratory system diseases, kidney diseases, heat stroke, injuries, depression, anxiety, post-traumatic stress disorder, and even death. It is possible that these problems experienced in childhood may lead to social problems.

As a result of poverty, migration and conflicts arising from climate change, children may face various risks such as human trafficking, physical and sexual abuse, early marriages, child labor, discrimination and exclusion. In this process, the education life of children is sometimes interrupted. These risks may vary

according to factors such as age, gender, place of residence. Therefore, in this study, the risks arising from climate change and the social effects of risks on children will be discussed, and various solutions will be offered for these dangers.

Keywords: Climate change, childhood, social inequality, migration, child labor, social problem.

**ASTIMLI ÇOCUKLARDA İDRAR ANALİZ SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
EVALUATION OF URINE ANALYSIS RESULTS IN CHILDREN WITH ASTHMA****ÖZDEN GÖKÇEK****ORCID: 0000-0003-3396-4108****MİNE ARĞALI DENİZ****ORCID:0000-0001-8055-9530****YAĞMUR TUĞRAL****ORCID: 0000-0002-9118-3572****MİRAY BAŞER****ORCID: 0000-0003-4616-4468****ÇİĞDEM EL****ORCID: 0000-0002-7110-3504****AHMET KAN****ORCID:0000-0002-0297-9772****ÖZET**

Giriş ve Amaç: Astım solunum sisteminin kronik inflamatuvar hastalığıdır. Solunum yolları inflamasyonunun idrar enfeksiyonu ile ilişkili olduğu yönünde çalışmalar mevcuttur. Ayrıca astım tedavisinde kullanılan kortikosteroidlerin böbrek fonksiyonlarında yan etkisi olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada astımlı çocuklarda idrar analiz verilerinin hastalıkla ilişkisini ve hastalığın tedavisinde kullanılan farmakolojik ilaçların etkisini incelemeyi amaçladık.

Gereç ve Yöntem: Mart 2015-Ocak 2019 yılları arasında, 30 astımlı çocukta inhale kortikosteroid kullanımına bağlı olarak böbrek fonksiyonlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılan idrar tetkiklerinin bilgileri hastane veri tabanından kaydedilmiştir. Hastaların demografik bilgileri, kullandığı ilaçlar, tanı yaşlarının yanında serum ve idrar analiz sonuçlarından Kreatin, BUN, Ca, UCa/kr, Ürik asit ve pH değerleri kaydedilmiştir.

Bulgular: Tanı yaşı ortalaması $8,45\pm 3,43$ yıl olan astımlı çocukların; tanı yaşı ile Kreatin düzeyinde pozitif yönde korelasyon olduğu belirlendi. Kullanılan ilacın pH düzeyiyle, Kreatin ile Ürik asit, UCa/kr ile kreatin ve UCa/kr ile Ürik asit arasında pozitif yönde korelasyon olduğu görüldü.

Tartışma: Çalışmamızda kalsiyum değeri referans sınır aralığına yakın olduğu ve kortikosteroid kullanımı ile pH ve Uca/kr ile ürik asit değerinin pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Küçük yaşta kortikosteroid kullanımına maruz kalan astımlı çocukların klinik muayenelerinde böbrek fonksiyonlarının da değerlendirilmesi klinik açıdan önemlidir.

Sonuç: Astımlı çocuklarda kortikosteroid kullanımına bağlı böbrek fonksiyonlarının değerlendirilmesi ve solunum sistemi hastalıklarında tedavide multidisipliner yaklaşımla fizyoterapi uygulamalarına yer verilmesinin hem hastalık semptomlarını azaltarak ilaç maruziyetinin azalmasına hem de fizyoterapi uygulamalarının tüm sistemler ve organlara olduğu gibi böbrek fonksiyonlarına da olumlu katkı sağladığına dair literatürde çok yayın bulunmaktadır. Bu yönüyle fizyoterapi uygulamalarının genel sağlık düzeyine olumlu katkı sunacağı için farmakolojik ilaçlara destekleyici tedavi olarak klinikte önemli olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca egzersiz ve solunum fizyoterapisinin genel sağlık düzeyinde iyileşmeye katkısı olacağı görüşündeyiz.

Anahtar Kelimeler: Kortikosteroid, Astım, Hiperkalsiüri, Çocuklar

ABSTRACT

Aim: In this study, we aimed to examine the effect of urine analysis data on the disease and pharmacological drugs used in the treatment of the disease in children with asthma.

Material and methods: Between March 2015 and January 2019, the information of the urinalysis performed for the evaluation of kidney functions due to inhaled corticosteroid use in 30 children with asthma were recorded from the hospital database. Demographic information of the patients, drugs used, age at diagnosis, as well as serum and urine analysis results, Creatine, BUN, Ca, UCa/kr, Uric acid, and pH values were recorded.

Results: Asthmatic children with a mean age of diagnosis of 8.45 ± 3.43 ; It was determined that there was a positive correlation between age at diagnosis and creatine level and an increase in creatine level with

increasing age at diagnosis. It was observed that there was a positive correlation between the pH level of the drug used, age and creatine, creatine and uric acid, UCa/kr and creatine, and UCa/kr and uric acid.

Discussion: In our study, it was observed that corticosteroid use was positively associated with pH and Uca/kr, and uric acid. It is clinically important to evaluate kidney functions in clinical examinations of children with asthma.

Conclusion: We believe that evaluation of kidney functions related to corticosteroid use in pediatric patients with asthma and physiotherapy in treatment are important. In addition, we think that exercise and respiratory physiotherapy will contribute to the improvement in general health by reducing the side effects of the drugs.

Keywords: Corticosteroid, Asthma, Hypercalciuria, Children

GİRİŞ

Astım hastalığı kronik inflamatuvar bir hastalıktır (Murdoch & Lloyd, 2010). Hastaların solunum yollarında bronkokonstriksiyon, ödem ve artmış mukus üretimine sebep olan enfeksiyon görülür (Trivedi & Denton, 2019). İnflamatuvar süreçte hem hava yollarında aşırı duyarlılaşma olurken hem de aşırı hücre birikimi, mukus ve hava yollarını saran kaslarda kasılma meydana gelir. Tüm bu faktörlerin etkisiyle hava yolları daralır. Bu durum sonucu astımlı çocuklarda öksürük, hırıltı, nefes darlığı, gibi değişken fenotiplerde semptomlar görülür (Trivedi & Denton, 2019).

Dünyada 300 milyon kişide astım olduğu bilinmekte olup, 2025 yılında 400 milyon kişinin astım olması beklenmektedir (Masoli, Fabian, Holt, Beasley, & Program, 2004). Astım hastalığını tedavisinde kullanılan kortikosteroidlerin vücutta başka sistemler üzerinde olumsuz yan etkisi olduğu belirlenmiştir (Bleecker et al., 2020). Kortikosteroidler kalsiyumun tübüler rezorpsiyonunu önleyerek, kemik rezorpsiyonuna yol açmaktadır. Bu durumun hiperkalsiüriye neden olduğu bilinmektedir (Cura, Mir, Kabasakal, Akil, & Keskinoglu, 1999). Kortikosteroidler böbrekten kalsiyum ve ürik asit atılımını artırmaktadır (Gilman Goodman, Hardman, & Limbird, 1998; Kayaalp, 2000). Ayrıca kortikosteroidlerin böbrek toplayıcı kanal hücrelerindeki aldosteron reseptörlerini aktive ederek sodyum ve su emilimini artırırken potasyum ve hidrojen kaybında da artış ile hastalarda ödem ve hipokalemik alkalozu sebep olmaktadır (Kayaalp, 2000).

Astım hastalığı ile idrar yolu enfeksiyonunun ilişkili olduğu yönünde çalışmalar bulunmaktadır (Hsu, Lin, & Wei, 2021; Lin, Wang, Lin, & Kao, 2015). Hamilelik döneminde annenin idrar yolu enfeksiyonu geçirmesinin bebekte astım hastalığına neden olduğu yönünde de çalışma mevcuttur (Wu et al., 2016).

İdrar yolu enfeksiyonu tanısı alan hastaların başlangıçta üst solunum yolu enfeksiyonu ve bronşiolit gibi farklı ön tanıları aldığı rapor edilmiştir (Bauchner, Philipp, Dashefsky, & Klein, 1987). Böbreğin ağır akut enfeksiyonlarında kreatin klirensinde düşüş, BUN ve serum kreatininde artış görülür. İdrar yolu enfeksiyonu tanısında idrar kalsiyum atılımının kreatinin atılımına oranı tanıda kullanılmakta ve UCa/kr 0,21-0,24 üstünde olması hiperkalsiüri olarak tanımlanmaktadır (Langman, 1994). İdrar yolu enfeksiyonları fark edilmeyip, bazı ilaçların böbrek fonksiyonları üzerindeki etkileri değerlendirilmez ve tedavi edilmez ise akut böbrek yetmezliğine neden olur (Sevinç, 2002).

Astım hastalığı tedavisinde kullanılan kortikosteroidlerin böbrek fonksiyonlarına olumsuz etkisi ve idrar yolu enfeksiyonunun astım gibi solunum sistemi hastalıkları ile ilişkili olup klinikte astım hastalarının takibi ve tedavinin etkinliğini değerlendirirken hastada bütüncül değerlendirme yönünden farkındalık oluşturmak için gerçekleştirilen bu çalışmada, astım tanılı çocuklarda idrar analiz verilerinin hastalıkla ve tedavisinde kullanılan farmakolojik ilaçların etkisinin incelenmesi amaçlandı.

Materyal-Metod

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğine başvuran astım tanılı çocuklarda kortikosteroid kullanımına bağlı olarak böbrek fonksiyonlarının değerlendirmesi için rutin tetkikleri yapılan 30 çocuğun hastane veri tabanından bilgileri kaydedilmiştir. Hastaların demografik bilgileri, kullandığı ilaçlar, tanı yaşları kaydedilmiştir. Biyokimya tetkiklerinde böbrek fonksiyonları hakkında bilgi veren serum ve idrar analiz sonuçlarından Kreatin, BUN, Ca, UCa/kr, Ürik asit ve pH değerleri kaydedilmiştir. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar etik kurulundan onay alınmıştır. Retrospektif bir çalışmadır. Hasta ve ebeveynleri çalışma hakkında bilgilendirilmiş olup onamları alınmıştır.

Tam idrar analizi

Tam idrar analizi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Tafur Ata Sökmen Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde LX-8000R idrar cihazında (Longx Tech., Çin), Kreatinin düzeyleri, BUN değerleri Siemens Advia 1800 biyokimya otoanalizöründe (Siemens, Almanya) ile yapılmıştır. Veriler hastane veri tabanından alınmıştır.

İstatistiksel analiz

Çalışmamızın veri analizinde “Statistical Package for Social Sciences” (SPSS) Version 22.0 istatistik programı kullanıldı. Tüm analizlerde istatistiksel anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirildi. Çalışmada parametrik koşulların sağlanması durumunda ‘Pearson Korelasyon Testi’, parametrik koşulların sağlanmaması durumunda ‘Spearman Korelasyon Testi’ uygulandı. Anlamlılık katsayıları 0 – 0,2 arası ‘çok zayıf’, 0,21 – 0,4 arası ‘zayıf’, 0,41 – 0,6 arası ‘orta şiddet’, 0,61 – 0,8 arası ‘yüksek’ ve 0,81 – 1 arası ‘çok yüksek’ olarak belirlendi.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmaya dahil edilen 30 çocuğun yaş ortalaması $12,16 \pm 2,26$ ve çocukların %40’ı ($n=12$) kız, %60’ı ($n=18$) erkek idi. Çocukların tanı yaşı ortalamasının $8,45 \pm 3,43$ olduğu görüldü. Kullanılan ilaçlar değerlendirildiğinde %26,7 kısa beta agonist, %3,3 lökotrien ve %70’i kısa beta agonist ile lökotrein kullanılmaktaydı. Çocukların laboratuvar analiz sonucu değerlerinin ortalaması; Ca değeri $9,59 \pm 0,49$, BUN değeri $10,57 \pm 2,65$, Kreatin değeri $0,54 \pm 0,10$, Ürik asit $4,97 \pm 1,45$, pH değeri $6,35 \pm 0,55$ olduğu belirlendi.

Tablo 1. Bireylerin Demografik Bilgileri ve İdrar Analiz Değerleri

		N	(%)
Cinsiyet (K/E)		12/18	40/60
Kullanılan İlaçlar	Kısa Beta Agonist	8	26,7
	Kısa Beta Agonist ve Lökotrein Reseptör	21	70
	Lökotrein reseptör	1	3,3
Astım Türü (Alerjik/Nonalerjik)		21/9	70/30
		Ort±Std	
Yaş (yıl)		$12,16 \pm 2,26$	
Tanı Yaşı (yıl)		$8,45 \pm 3,43$	
İlaç Maruziyet süresi (yıl) (min/max)		$3,71 \pm 3,38$ (1/13)	
Ca		$9,59 \pm 0,49$	
BUN		$10,57 \pm 2,65$	
Kreatin		$0,54 \pm 0,10$	
UCa/kr		$0,057 \pm 0,012$	
Ürik asit		$4,97 \pm 1,45$	
Ph		$6,35 \pm 0,55$	
Dansite		$1017,96 \pm 10,94$	
Glomerüler Hız Filtrasyonu		$153,87 \pm 20,37$	

Çalışmamızda tanı yaşı ile Kreatin düzeyinde pozitif yönde korelasyon olduğu, tanı yaşı arttıkça Kreatin düzeyinde artış olduğu belirlendi. Yaş ile Kreatin değerinde, Kreatin değeri ile Ürik asit seviyesinde, UCa/kr ile kreatin ve UCa/kr ile Ürik asit seviyesinde pozitif yönde korelasyon olduğu ve anlamlı ilişki olduğu görüldü. Astım türü ile idrar analiz değerlerinde anlamlı bir ilişki saptanmadı.

Tablo 2: Değerlendirme Parametrelerinin Birbiri ile Korelasyon Düzeyinin Belirlenmesi

	Ca		BUN		Kreatin		UCa/kr		Ürik asit		pH	
	r	p	r	P	r	p	r	p	r	p	r	p
Tanı Yaşı	- 0,151	0,427	- 0,041	0,831	0,414	0,023	0,434	0,017	0,290	0,120	- 0,264	0,158
İlaç Türevi	- 0,135	0,478	- 0,165	0,384	0,175	0,356	0,215	0,255	0,012	0,948	- 0,067	0,724
Astım Türü	0,012	0,949	- 0,016	0,935	- 0,038	0,840	0,032	0,869	- 0,212	0,262	- 0,152	0,422
Yaş	- 0,217	0,250	- 0,284	0,128	0,596	0,001	0,616	0,000	0,239	0,204	- 0,034	0,858
Cinsiyet	0,071	0,710*	0,181	0,337*	- 0,193	0,307*	- 0,211	0,263	0,094	0,619*	- 0,004	0,981*
Ca	-	-	0,282	0,131	- 0,176	0,351	- 0,423	0,020	0,182	0,335	0,218	0,248
BUN	0,282	0,131	-	-	- 0,079	0,677	- 0,151	0,426	0,057	0,767	0,068	0,721
Kreatin	- 0,176	0,351	- 0,079	0,677	-	-	0,964	0,000	0,452	0,012	- 0,289	0,121
UCa/kr	- 0,423	0,020	- 0,151	0,426	0,964	0,000	-	-	0,377	0,040	- 0,314	0,092
Ürik asit	0,182	0,335	0,057	0,767	0,452	0,012	0,377	0,040	-	-	0,015	0,936
Maruziyet (yıl)	0,08	0,966	- 0,149	0,433	- 0,022	0,910	- 0,029	0,880	- 0,135	0,476	0,246	0,191
Dansite	0,071	0,71	0,293	0,116	- 0,061	0,750	- 0,063	0,742	- 0,076	0,690	0,452	0,012
GFR	0,154	0,418	0,070	0,713	- 0,836	0,000	- 0,804	0,000	- 0,297	0,110	0,232	0,217

Pearson Korelasyon Testi, *Spearman Korelasyon Testi

GFR: Glomerüler Filtrasyon Hızı

Astım, çocukluk çağı kronik hastalıklarının en sık görülenidir. Yıllar geçtikçe prevalansı, morbiditesi, mortalitesi artan bir hastalık haline gelmiştir (de Groot, Duiverman, & Brand, 2010). Çevre ve genetik faktörlerin etkisiyle astım hastalığı epidemiyolojisinin ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye değiştiği bildirilmiştir (GINA, 2021). Ülkemizde Türk Toraks Derneği'nin çocuk astım prevalans çalışmalarında doktor tanılı astım sıklığı % 0,7 - 21,2 olarak bildirilmektedir (Çelik, 2020). Öneş ve ark. yaptıkları çalışmada 1995-2004 yılları arasında çocuklarda astım prevalansının %15'ten %25'e çıktığını göstermişlerdir (Ones, Akcay, Tamay, Guler, & Zencir, 2006).

Astımlı çocukların tedavisinde amaç; hava yolu inflamasyonunu azaltmak ve hava yollarını açmaktır. Bu nedenle inhaler steroidler, Lökotrien Antagonistleri, Teofilin gibi kontrol edici ilaçların yanında rahatlatıcı ilaçlardan hızlı etkili inhaler beta2-agonistler ve antikolinergik ilaçlar hekimler tarafından önerilmektedir.

Astım tedavisinde günümüzde hala medikal tedavi olarak en yaygın kullanım kortikosteroidlerdir (Blakey et al., 2021; Hasan, Capstick, Zaidi, Kow, & Merchant, 2020; Mamlakathon, 2023; Parsel & McCoul, 2021; Yang et al., 2019). Kortikosteroid tedavisi hastalığın semptomlarında azalma, solunum fonksiyonlarında

iyileşme ve hastaların yaşam kalitelerine olumlu katkı sağladığından dolayı tercih edilmektedir. Fakat uzun süreli kortikosteroid kullanımının birçok organ ve sistem üzerinde ciddi yan etkilerinin olduğu literatürde ifade edilmiştir (Dalal et al., 2016; Kapugi & Cunningham, 2019; Sarnes et al., 2011; Volmer, Effenberger, Trautner, & Buhl, 2018). Bu yan etkiler arasında metabolik hastalıklardan, deri-yumuşak doku, göz, kardiyovasküler, mide, bağırsak, karaciğer ve pankreas, böbrek, üreme sistemi, kas-iskelet sistemi, santral sinir sistemi ve enfeksiyon hastalıklara kadar birçok durum söz konusudur (Loke, Gilbert, Thavarajah, Blanco, & Wilson, 2015; Yasir, Goyal, & Sonthalia, 2018).

Kortikosteroidlerin üst solunum yolu inflamasyonundaki etkisi net bilinmemektedir (Yang et al., 2019). Çocuklarda en sık görülen solunum yolu enfeksiyonlarını idrar yolu enfeksiyonları takip etmektedir (Ejaz, Zafar, Anwar, Cheema, & Shehzad, 2006). Tedavi edilmeyen idrar yolu enfeksiyonları böbrek parankimasında skar doku oluşumuna ve parankima hasarına neden olur (Berg & Johansson, 1983; Jakobsson, Berg, & Svensson, 1994; Sedberry-Ross & Pohl, 2008). Böbreğin ağır akut enfeksiyonlarında kreatinin klirensi düşer, BUN ve serum kreatininde yükselir. Enfeksiyonun fark edilmemesi veya tedavi edilmemesi durumunda oluşabilecek komplikasyonlar nedeniyle bireylerde akut böbrek yetmezliği ve böbrek hasarı görülebilir (Ahmed, Shariq, Alsalloom, Babikir, & Alhomoud, 2019; Hsiao, Yang, Hsiao, Hung, & Wang, 2015). Üst solunum yolu enfeksiyonu ile idrar yolu enfeksiyonlarının birbiriyle ilişkili olduğu bilinmektedir (KURT, SAMANCI, & YİĞİT) ve idrar yolu enfeksiyonlarının tedavi edilmediği durumlarda böbrek fonksiyonlarında ciddi problemler görülebilmektedir (Ahmed et al., 2019).

Böbrekler ve akciğerler vücudun asit-baz dengesinin korunmasında görev alırlar (Mustaqeem & Arif, 2022). Asit-baz dengesindeki değişim böbrek fonksiyonlarının bozulması ile ilişkilidir. Böbreğin özellikle medullar bölgesindeki enfeksiyon ile pH değeri asidik yöne kaymaktadır. Tüm bu faktörler lökosit kemotaksisini ters yönde etkilemekte, hücrel ve humoral yanıtta bozukluğa neden olmaktadır (Johnson, Feehally, & Floege, 2014). Literatürde asidozun paratiroid hormondan (PTH) bağımsız olarak değiştiğini ifade eden çalışmalar mevcutken, bazı çalışmalarda ise asidozun PTH ile ilişkili olup PTH'nin kalsiyum geri emilimini artırıcı etkisini baskılayarak hiperkalsiüriye neden olduğu bildirilmiştir (Bihl & Meyers, 2001; Lemann, Litzow, & Lennon, 1967). Metabolik asidozda idrarla kalsiyum atılımının artmasına sebep olan iki süreç meydana gelir (Blaine, Chonchol, & Levi, 2015);

1. Kemik dokudan kalsiyum salınımının artması.
2. Renal tübül boyunca kalsiyum geri emiliminin azalması.

Günlük idrar toplamanın zor olduğu çocuk yaş grubunda günlük kalsiyum atılımı yerine tek idrar kalsiyum atılımının kreatinin atılımına oranı (UCa/kr) da tanıda kullanılır. UCa/kr 0,21-0,24 üstünde olması hiperkalsiüri olarak tanımlanmaktadır (Bojd, Narouie, & Mohammadi, 2020).

Kortikosteroidlerin böbrek fonksiyonları üzerine etkisini değerlendirmek amacıyla Dujovne ve ark. yaptığı çalışma da kortikosteroid tedavisiyle ürik asidin arttığını bildirirken Öner ve ark. üre, kreatinin ve ürik asit düzeylerinin kortikosteroid tedavisinde etkilenmediğini bildirmişler ve ayrıca steroidlerin böbrek fonksiyonlarına olumsuz etkisinin olmadığı vurgulamışlardır (Dujovne & Azarnoff, 1973; Öner, Arslan, Özer, & Ceylan, 1998).

Bentur ve ark. 3-6 yaş aralığında astım tanılı 25 çocuklarda inhaler kortikosteroid tedavisi öncesi ve iki aylık kullanım süresi sonrası UCa/kr oranındaki değişimi değerlendirmişler ve UCa/kr oranında artış olduğunu belirtmişlerdir (Bentur, Taisir, & Bentur, 2003).

Akil ve ark. 5-13 yaş aralığında astım tanısı almış ve inhaler steroid kullanan bir yıl süre ile takip edilen 20 çocuk ile 22 sağlıklı çocuğun idrar Ca atılımını değerlendirmişlerdir. Sonuç olarak, astım tanılı ve inhaler steroid kullanan çocuklarda kontrol grubuna göre UCa/kr değerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Akil İ, 2003).

Güngör ve arkadaşları nefrotik sendrom ve bronşiyal hiperaktivite tanılı, 1-15 yaş arası 39 çocuk ile aynı yaş ve cinsiyetteki 15 sağlıklı çocukta kortikosteroidlerin idrar kalsiyum atılımına etkisini araştırmışlardır. Nefrotik sendrom tanılı 19 çocuk bir aylık süre ile oral steroid tedavisi alan, bronşiyal hiperaktivitesi olan 20 çocuk ise üç aydır inhaler steroid tedavisi alan çocukları değerlendirmişlerdir. Oral ve inhaler steroid tedavisi alan çocukların tedavi öncesi ve sonrası; osteokalsin ve alkalen fosfataz, idrar deoksipiridinolin/kreatinin ve kemik metabolizma belirteçlerinden paratiroid hormon, kalsiyum ve fosfat parametrelerini değerlendirmişlerdir. Sonuç olarak oral steroid tedavisi kullanımının renal kalsiyum atılımını arttırdığını fakat inhale steroid kullanımının arttırmadığını belirtmişlerdir. Oral steroid tedavisinin kemik yapımını baskıladığı yönünde görüş bildirmişlerdir (Güngör, Sönmez, & Yılmaz).

Yaptığımız çalışmada idrar analiz sonuçlarının ortalama değerlerinde önemli bir artış olmamasına rağmen, bu analiz sonuçlarının ortalama olarak referans değerine yakın olması ve pH düzeyinin asidik, dansite ve glomerüler hız filtrasyonunun yüksek olması nedeniyle bu çocukların böbrek fonksiyonu açısından takip gerektirdiği tespit edildi. Bu çalışma sonucunda kortikosteroid maruziyet süresinin de önemli olduğu ve 1 yıllık maruziyeti olan çocuk sayısının 10 olarak tespit edilmesi, analizde anlamlı ilişki bulunmamasının nedeni olarak düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Steroid kullanımının çocuklarda boy uzaması, kemik metabolizması ve hipofiz adrenal aks üzerine etkisi yönünde çok çalışma yapılmış olmasına rağmen, astım tanılı çocuklarda böbrek fonksiyonuna etkisi yönünden yeterli çalışma bulunmamaktadır. Yapılan çalışmalarda da çelişkiler bulunmaktadır.

Astımlı çocuklarda kortikosteroid kullanımına bağlı böbrek fonksiyonlarının değerlendirilmesi ve solunum sistemi hastalıklarının tedavisinde multidisipliner bir yaklaşımla fizyoterapi uygulamalarına yer verilmesinin; hastalık semptomlarını azaltarak ilaç maruziyetinin azalmasına, tüm sistemler ve organlara olduğu gibi böbrek fonksiyonlarına da olumlu katkı sağladığına dair literatürde çok yayın bulunmaktadır.

Literatürde fizyoterapi uygulamalarının genel sağlık düzeyine olumlu katkı sunacağına dair kanıtlar olduğundan dolayı fizyoterapinin, farmakolojik ilaçlara destekleyici tedavi olarak klinikte önemli olduğu kanaatindeyiz.

REFERANSLAR

1. Ahmed, S. S., Shariq, A., Alsalloom, A. A., Babikir, I. H., & Alhomoud, B. N. (2019). Uropathogens and their antimicrobial resistance patterns: Relationship with urinary tract infections. *International Journal of Health Sciences*, 13(2), 48.
2. Akil İ, Y. H., Ürk V. (2003). Bronş astımlı çocuklarda inhale steroidin kemik metabolizmasının biyokimyasal göstergeleri ve renal kalsiyum atılım hızına etkisi. *Astım Allerji İmmünoloji*, 1, 5-10.
3. Bauchner, H., Philipp, B., Dashefsky, B., & Klein, J. O. (1987). Prevalence of bacteriuria in febrile children. *The Pediatric infectious disease journal*, 6(3), 239-242.
4. Bentur, L., Taisir, J., & Bentur, Y. (2003). The effect of inhaled corticosteroids on the urinary calcium to creatinine ratio in childhood asthma. *Therapies*, 58(4), 313-316.
5. Berg, U., & Johansson, S. (1983). Age as a main determinant of renal functional damage in urinary tract infection. *Archives of disease in childhood*, 58(12), 963-969.
6. Bihl, G., & Meyers, A. (2001). Recurrent renal stone disease—advances in pathogenesis and clinical management. *The Lancet*, 358(9282), 651-656.
7. Blaine, J., Chonchol, M., & Levi, M. (2015). Renal control of calcium, phosphate, and magnesium homeostasis. *Clinical Journal of the American Society of Nephrology*, 10(7), 1257-1272.
8. Blakey, J., Chung, L. P., McDonald, V. M., Ruane, L., Gornall, J., Barton, C., . . . Holland, A. E. (2021). Oral corticosteroids stewardship for asthma in adults and adolescents: a position paper from the Thoracic Society of Australia and New Zealand. *Respirology*, 26(12), 1112-1130.
9. Bleecker, E. R., Menzies-Gow, A. N., Price, D. B., Bourdin, A., Sweet, S., Martin, A. L., . . . Tran, T. N. (2020). Systematic literature review of systemic corticosteroid use for asthma management. *American journal of respiratory and critical care medicine*, 201(3), 276-293.
10. Bojd, S. S., Narouie, B., & Mohammadi, M. (2020). Normal Value of Random Urinary Calcium to Creatinine Ratio in Children in Zahedan, South-East of Iran. *Health Scope*, 9(4).
11. Cura, A., Mir, S., Kabasakal, C., Akil, İ., & Keskinoglu, A. (1999). Böbrek ve üriner sistem hastalıkları. *Cura A (editör) Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kitabı, İzmir, EÇV yayınları*(6), 493-496.
12. Çelik, G. E. (2020). *Astım Tanı ve Tedavi Rehberi 2020 Güncellemesi*. Retrieved from Ankara:
13. Dalal, A. A., Duh, M. S., Gozalo, L., Robitaille, M.-N., Albers, F., Yancey, S., . . . Lefebvre, P. (2016). Dose-response relationship between long-term systemic corticosteroid use and related complications in patients with severe asthma. *Journal of managed care & specialty pharmacy*, 22(7), 833-847.
14. de Groot, E. P., Duiverman, E. J., & Brand, P. L. (2010). Comorbidities of asthma during childhood: possibly important, yet poorly studied. *European Respiratory Journal*, 36(3), 671-678.
15. Dujoune, C. A., & Azarnoff, D. L. (1973). Clinical complications of corticosteroid therapy: a selected review. *Medical Clinics of North America*, 57(5), 1331-1342.

16. Ejaz, H., Zafar, A., Anwar, N., Cheema, T., & Shehzad, H. (2006). Prevalence of bacteria in urinary tract infections among children. *Biomedica*, 22, 139-142.
17. Gilman Goodman, A., Hardman, J., & Limbird, L. (1998). Adrenocortical steroids. *The Pharmacological basis of therapeutics 9th ed*, 59, 1465-1485.
18. GINA, G. I. f. A. (2021). *Global strategy for asthma management and prevention*. Retrieved from Available from: [https:// ginasthma.org](https://ginasthma.org). 2021.
19. Güngör, S. S., Sönmez, F., & Yılmaz, D. The Effect of Corticosteroids on Urinary Calcium Excretion. A Pilot Study Kortikosteroidlerin İdrar Kalsiyum Atılımına Etkileri. Pilot Çalışma.
20. Hasan, S. S., Capstick, T., Zaidi, S. T. R., Kow, C. S., & Merchant, H. A. (2020). Use of corticosteroids in asthma and COPD patients with or without COVID-19. *Respiratory medicine*, 170, 106045.
21. Hsiao, C.-Y., Yang, H.-Y., Hsiao, M.-C., Hung, P.-H., & Wang, M.-C. (2015). Risk factors for development of acute kidney injury in patients with urinary tract infection. *Plos one*, 10(7), e0133835.
22. Hsu, Y.-L., Lin, C.-L., & Wei, C.-C. (2021). Association between vesicoureteral reflux, urinary tract infection and antibiotics exposure in infancy and risk of childhood asthma. *Plos one*, 16(9), e0257531.
23. Jakobsson, B., Berg, U., & Svensson, L. (1994). Renal scarring after acute pyelonephritis. *Archives of disease in childhood*, 70(2), 111-115.
24. Johnson, R. J., Feehally, J., & Floege, J. (2014). *Comprehensive clinical nephrology E-Book*: Elsevier Health Sciences.
25. Kapugi, M., & Cunningham, K. (2019). Corticosteroids. *Orthopaedic Nursing*, 38(5), 336-339.
26. Kayaalp, S. O. (2000). *Tıbbi Farmakoloji* (Vol. 2).
27. KURT, N. C., SAMANCI, N., & YİĞİT, Ö. 4-14 Yaş Arası Çocuklarda Görülen Üst Solunum Yolu Enfeksiyonlarının Üriner Sistem Enfeksiyonu ile Birlikteliği. *Klinik Tıp Bilimleri*, 8(2), 48-52.
28. Langman, C. B. (1994). Disorders of phosphorus, calcium, and vitamin D. In *Pediatric nephrology* (pp. 611-624): Williams & Williams, Philadelphia.
29. Lemann, J., Litzow, J. R., & Lennon, E. J. (1967). Studies of the mechanism by which chronic metabolic acidosis augments urinary calcium excretion in man. *The Journal of clinical investigation*, 46(8), 1318-1328.
30. Lin, C.-H., Wang, Y.-C., Lin, W.-C., & Kao, C.-H. (2015). Neonatal urinary tract infection may increase the risk of childhood asthma. *European Journal of Clinical Microbiology & Infectious Diseases*, 34, 1773-1778.
31. Loke, Y. K., Gilbert, D., Thavarajah, M., Blanco, P., & Wilson, A. M. (2015). Bone mineral density and fracture risk with long-term use of inhaled corticosteroids in patients with asthma: systematic review and meta-analysis. *BMJ open*, 5(11), e008554.
32. Mamlakathon, Y. (2023). Varieties of Pharmacological Treatment of Bronchial Asthma. *Eurasian Medical Research Periodical*, 16, 29-36.
33. Masoli, M., Fabian, D., Holt, S., Beasley, R., & Program, G. I. f. A. (2004). The global burden of asthma: executive summary of the GINA Dissemination Committee report. *Allergy*, 59(5), 469-478.
34. Murdoch, J. R., & Lloyd, C. M. (2010). Chronic inflammation and asthma. *Mutation Research/Fundamental and Molecular Mechanisms of Mutagenesis*, 690(1-2), 24-39.
35. Mustaqeem, R., & Arif, A. (2022). Renal tubular acidosis. In *StatPearls [Internet]*: StatPearls Publishing.
36. Ones, U., Akcay, A., Tamay, Z., Guler, N., & Zencir, M. (2006). Rising trend of asthma prevalence among Turkish schoolchildren (ISAAC phases I and III). *Allergy*, 61(12), 1448-1453.
37. Öner, A. F., Arslan, Ş., Özer, R., & Ceylan, A. (1998). Steroid tedavisi verilen hastalarda bazı biyokimyasal parametrelerin değerlendirilmesi. *Van Tıp Derg*, 5, 149-151.
38. Parsel, S. M., & McCoul, E. D. (2021). Corticosteroid utilization among otolaryngologists for the treatment of acute upper respiratory tract infections. *American Journal of Otolaryngology*, 42(4), 102930.
39. Sarnes, E., Crofford, L., Watson, M., Dennis, G., Kan, H., & Bass, D. (2011). Incidence and US costs of corticosteroid-associated adverse events: a systematic literature review. *Clinical therapeutics*, 33(10), 1413-1432.
40. Sedberry-Ross, S., & Pohl, H. G. (2008). Urinary tract infections in children. *Current urology reports*, 9(2), 165-171.

41. Sevinç, E. (2002). İdrar Yolu İnfeksiyonları. In O. Neyzi, T. Ertuğrul, & F. Darendeliler (Eds.), *Pediatri* (Vol. 2, pp. 1203-1207): Nobel Tıp Kitabevi.
42. Trivedi, M., & Denton, E. (2019). Asthma in children and adults—what are the differences and what can they tell us about asthma? *Frontiers in pediatrics*, 7, 256.
43. Volmer, T., Effenberger, T., Trautner, C., & Buhl, R. (2018). Consequences of long-term oral corticosteroid therapy and its side-effects in severe asthma in adults: a focused review of the impact data in the literature. *European Respiratory Journal*, 52(4).
44. Wu, P., Feldman, A. S., Rosas-Salazar, C., James, K., Escobar, G., Gebretsadik, T., . . . Mitchel, E. (2016). Relative importance and additive effects of maternal and infant risk factors on childhood asthma. *Plos one*, 11(3), e0151705.
45. Yang, M., Zhang, Y., Chen, H., Lin, J., Zeng, J., & Xu, Z. (2019). Inhaled corticosteroids and risk of upper respiratory tract infection in patients with asthma: a meta-analysis. *Infection*, 47, 377-385.
46. Yasir, M., Goyal, A., & Sonthalia, S. (2018). Corticosteroid adverse effects.

**ÇOCUK HASTALARDA AMELİYAT ÖNCESİ BESİN/SIVI KISITLAMALARI
PRE-OPERATIVE NUTRIENT/LIQUID RESTRICTIONS IN PEDIATRIC PATIENTS**

YASEMIN EDA TEKİN
ORCID: 0000-0003-1567-0042
ZÜLFIYE AKYÜZ
ORCID: 0000-0001-8608-7335

ÖZET

Günümüzde cerrahi operasyon geçiren kişi sayısı oldukça fazladır. Cerrahi işlemin meydana getirdiği negatif etkileri azaltmak ve bireyin baş edebilirliğini yükseltmek için ameliyat öncesi dönemde hastanın fiziksel, duygusal ve sosyal yönden operasyona hazırlanması oldukça önemlidir. Ameliyat öncesi fizyolojik hazırlıklardan birisi de hastalara ameliyat öncesi besin/sıvı kısıtlamasının uygulanmasıdır. Ancak uzun yıllardır hastalara ameliyat öncesi gereğinden uzun süre besin ve sıvı kısıtlaması yapıldığı bilinmektedir. Ancak cerrahi öncesi uzun süreli besin/sıvı kısıtlaması hem yetişkinlerde hem de fizyolojik olarak oldukça hassas olan çocuk hastalarda birçok olumsuz etkiye neden olmaktadır. Bu amaçla rehberler geliştirilmiştir. Bu rehberlere göre çocuklarda ameliyat öncesi su ve berrak sıvıların 2 saat, anne sütünün 4 saat, katı gıdalar, diğer sütler ve mamaların 6 saat öncesine kadar alınabileceği gösterilmiştir. Ancak yapılan çalışmalar gerek ülkemizde gerekse dünyada birçok ülkede bu kurallara uyulmadığını göstermektedir. Bu yazıda çocuklarda açlık süresinin önemi, açlığın etkileri ve açlık süresi ile ilgili ilkeler güncel kılavuzlar doğrultusunda incelemiştir.

Anahtar kelimeler: Çocuk Cerrahisi, Hemşire, Ameliyat Öncesi Açlık, Açlık Süresi, Besin Kısıtlaması

ABSTRACT

Today, the number of people undergoing surgical operations is quite high. In order to reduce the negative effects of the surgical procedure and to increase the coping capacity of the individual, it is very important to prepare the patient physically, emotionally and socially for the operation in the preoperative period. One of the preoperative physiologic preparations is preoperative food/liquid restriction. However, it has been known for many years that patients have been subjected to preoperative food and fluid restriction for longer than necessary. However, prolonged preoperative food/liquid restriction causes many adverse effects in both adults and pediatric patients who are physiologically very sensitive. Guidelines have been developed for this purpose. According to these guidelines, it has been shown that water and clear liquids can be taken up to 2 hours, breast milk up to 4 hours, solid foods, other milks and formula up to 6 hours before surgery in children. However, studies show that these rules are not followed both in our country and in many countries around the world. In this article, the importance of the duration of fasting in children, the effects of fasting and the principles related to the duration of fasting are reviewed in line with current guidelines.

Keywords: Pediatric Surgery, Nurse, Preoperative Fasting, Fasting Period, Food Restriction

GİRİŞ

Günümüzde cerrahi operasyon geçiren kişi sayısı oldukça fazladır (Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2019). Ancak cerrahinin hayati öneme sahip etkilerinin yanı sıra olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Dolayısıyla cerrahi işlemin meydana getirdiği negatif etkileri azaltmak ve bireyin baş edebilirliğini yükseltmek için ameliyat öncesi dönemde hastanın fiziksel, emosyonel ve sosyal yönden operasyona hazırlanması oldukça önemlidir. (Demirdağ ve Karaöz, 2015; Karaveli et al., 2018). Ameliyat öncesi fizyolojik hazırlıklardan birisi de hastalara ameliyat öncesi besin/sıvı kısıtlaması uygulanmasıdır. Besin ve sıvı kısıtlaması, genel anestezinin koruyucu farengal refleksleri zayıflatması ve akciğer aspirasyon riskini artırması nedeniyle anestezi verilmeden önce midenin boş olmasını sağlamak esasına dayanmaktadır (Brady et al., 2009). Ancak uzun yıllardır hastalara ameliyat öncesi gereğinden uzun süre besin ve sıvı kısıtlaması yapıldığı bilinmektedir (Balfour, 1862).

Cerrahi öncesi uzun süreli besin/sıvı kısıtlama durumunun elektif ameliyatlar öncesinde hem yetişkin hem de çocuk hastalarda memnuniyet ile konfor düzeyinin azalmasına ve daha birçok zararlı etkilerinin olduğu tespit edilmiştir (Aksoy et al., 2011; Atalay, 2016; Dolgun et al., 2011). Bu zararlı etkiler; ameliyat öncesinde baş ağrısı, susuzluk, ağız kuruluğu, irritabilite, halitozis, kaygı, hipovolemi, dehidratasyon, hipoglisemi, ameliyat sonrasında ise, bulantı ve kusma, ağrı, glukagon ve insülin direncinde artma, kas yıkımı, yara iyileşmesinde gecikmedir. Bunun yanı sıra hastanın cerrahi sürecini tolere etmesinin azalmasına, ailenin endişelenmesine, ameliyat sonrası iyileşme süresinin ve taburculuk süresinin uzamasına neden olabilmektedir (Abebe et al.,

2016). Ayrıca hastalar ve aileleri için anksiyete yaratarak hastanın sonuçlarını da olumsuz etkileyebilmektedir (Roberts, 2013). Yukarıda sayılan birçok istenmeyen etkisinden dolayı elektif ameliyatlardan önce ve özellikle gece yarısından sonra besin/sıvı kısıtlama uygulaması yıllar geçtikçe yeniden gözden geçirilerek bu uygulamanın gerekliliği sorgulanmaya başlanmıştır (Atalay, 2016).

2011 yılında yayınlanan Avrupa Anestezistler Birliği (ESA)'nın ve Amerikan Anestezistler Birliği (ASA)'nın önerilerinde çocukların ve yetişkinlerin, cerrahiden 2 saat öncesine kadar berrak sıvıları, 6 saat öncesine kadar katı gıdaları alabileceğini savunmuştur. Bu durumun hastaların iyilik halini artırabileceğini ve sıvı alımının önemini vurgulamıştır (Smith et al., 2011). Günümüzde elektif cerrahiden önce gece, yarısından sonra rutin olarak besin/sıvı kısıtlaması birçok modern merkez tarafından terk edilmiş olmasına rağmen ülkemizde alışkanlıklar nedeniyle hala devam etmektedir (Atalay, 2016). Özellikle tıp alanındaki bazı geleneksel uygulamalar alışkanlıklardan ibarettir ve kanıtlar eşliğinde düzeltilmesi gerekir.

AMELİYAT ÖNCESİ BESİN/SIVI KISITLAMASININ ÖNEMİ

Günümüzde elektif cerrahi operasyonlarda hastaların gece yarısından sonra aç bırakılması (NPO) ameliyat öncesi kuralların vazgeçilmez bir parçası olarak uygulanmaktaydı (Gebremedhn et al., 2014). Bu uygulamanın amacı, mide içeriğinin hacmini ve asiditesini azaltarak ameliyat sırasında akciğerlere aspirasyon riskini önlemektir (Brady et al., 2003; Gebremedhn et al., 2014). Fakat uzun süreli besin/sıvı kısıtlamasının mide içeriğinin boşaltılmasını tam olarak sağlayamadığı, mide içeriğinin hacmi ve asiditesini ve buna bağlı aspirasyon riskini azaltmadığı görülmüştür (Özkan et al., 2016). Bunun yanı sıra anestezi esnasında gelişebilen aspirasyonun gerçek oranı bilinmemektedir. İsveç'te yapılan bir araştırmada, 185.358 işleme ait veriler değerlendirilmiş ve her 10.000 anestezi işlemi sırasında aspirasyon sıklığının 4.7 olduğu saptanmıştır. Bu vakaların önemli bir kısmının da aspirasyon riskini yükselttiği bilinen kriterler baz alınarak tahmin edilebilir vakalar olduğu belirtilmektedir (Aslanoğlu, 2018)

Bilimsel araştırmalar ışığında ameliyat öncesi besin/sıvı kısıtlama süreleri birçok ülkede yeniden gözden geçirilerek gerekli resmi düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır (Dolgun et al., 2011; Karasu, 2015). İlk kez 1994 yılında Norveç'te rutin olarak uygulanan (NPO) uygulaması geri plana atılmış ve hastalara ameliyattan 2 saat öncesine kadar belirli gıdalar verilmeye başlanmıştır. Çok geçmeden Amerika ve diğer Avrupa ülkeleri de Norveç'i izlemiş ve benzeyen protokoller geliştirilmişlerdir (Karasu, 2015; Yılmaz, 2009). Son 20 yıldır da ameliyat öncesi besin/sıvı kısıtlama süreleri ile ilgili yapılan çalışmalar neticesinde metabolik ve psikolojik olumsuzlukların önlenmesi için bazı rehberler yayınlanmıştır (Gök et al., 2017). Bu rehberlerde hastaların tüketebileceği katı ve sıvı gıdaların miktarı ve süresi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu rehberlerin genel ortak kanısı ameliyattan 2 saat öncesine kadar berrak sıvı alınmasının ameliyat öncesi çocuklarda susuzluğu ve huzursuzluğu azalttığı, mide içeriğinde ve pH'ında bir fark oluşturmadığı, midenin boşalma hızını etkilemediği, mide içeriğinin aspirasyon riskini arttırmadığı konusundadır (Williams et al., 2014). Bunun yanı sıra ameliyat öncesi besin/sıvı kısıtlama süresi içerisinde özellikle karbonhidrattan zengin sıvı içeceklerin alınmasının ameliyat öncesi dönemde hastalarda açlık hissi, susuzluk ve anksiyeteyi azalttığı, insülin direncini düşürdüğü, hasta rahatlığını arttırdığı, ameliyat sonrası bulantı ve kusmayı azaltarak hastaların kendilerini daha iyi hissetmelerini sağladığı ifade edilmektedir (Mesbah ve Thomas, 2017; Walker, 2013).

Tablo 1: Pulmoner Aspirasyon Açısından Yüksek Riskli Durumlar (Atalay, 2016; Demirdağ, 2009; Mesbah ve Thomas, 2017; Walker 2013).

1	Acil cerrahi
2	Hafif anestezi
3	Gastrointestinal patolojiler
4	Şişmanlık
5	Opioid kullanımı
6	Bilinç bozukluğu
7	Litotomi pozisyonu
8	Zor entübaston
9	Anestezinin yetersiz derinlikte olması
10	Gastrointestinal reflü
11	Özofagus hastalıkları (hiatus hernisi, özafajit ve akalazya)
12	Geçirilmiş üst gastrointestinal cerrahi girişim (gastrektomi gibi)
13	Paralitik ya da mekanik ileus
14	İleri yaş

Uzun Süreli Besin/Sıvı Kısıtlamasının Metabolizma Üzerine Etkisi

Günümüzde elektif cerrahiden önce uzun süreli besin/sıvı kısıtlamasının metabolizma üzerine birçok olumsuz etkisinin olduğu bilinmektedir (Atalay, 2016; Gök ve diğerleri, 2017; Dolgun ve diğerleri, 2011). Gece boyu aç kalan hasta karaciğerindeki glikojenin çoğunu kaybeder, ameliyat sırasında da kaybetmeye devam eder (Maraş ve Ceyhan, 2019). Besin/sıvı kısıtlama süresi uzadıkça kan glikozu azalır, kaslardaki proteinler yıkılır, ortaya laktat ve aminoasitler çıkar ve bunlardan yeniden glikoz üretilir. Bu durum da negatif nitrojen dengesine yol açar (Dolgun et al., 2011; Yılmaz, 2009).

Dolgun ve arkadaşlarının (2011) yaptıkları araştırmada hastaların ameliyata girene kadar yaklaşık 13 saat katı, 12 saat sıvı besin almadıkları tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra ameliyat öncesi uzun açlık süresine bağlı olarak hastaların genellikle ağzı kuruluğu, dehidratasyon ve ameliyat sonrasında ise bulantı ve kusma şikayetlerinin de olduğu bildirilmiştir (Dolgun et al., 2011). Bu durum hem anestezi verilirken hem cerrahi işlem sırasında hem de sonrasında hastaları strese sokmakta ve hastalara zarar verebilmektedir. Ek olarak dehidratasyonun özellikle gününbirlik cerrahi ameliyatlar sonrası kusma insidansını artırdığı belirtilmektedir (Bulut, 2019).

Bu süreç ise hastanın ameliyat sonrası dönemde iyileşmesini ve taburculuk süresini geciktirir, hastanın memnuniyet düzeyinde azalmaya yol açar (Dolgun ve diğerleri, 2011; Gök et al., 2017; Yılmaz, 2009). İlk yapılan çalışmalarda anestezi uygulanmadan 2 saat öncesine kadar berrak sıvılar verilebilirken zamanla bunun yeterli metabolik desteği sağlamadığı görülmüş, bu nedenle ameliyat öncesi hastaların alabileceği karbonhidrattan zengin sıvılar geliştirilmiştir (Bayramoğlu, 2019).

Oral Karbonhidratlı Solüsyonların Kullanımı

Uzun süreli açlığın istenmeyen etkilerini ortadan kaldırmak için besin-sıvı kısıtlamasına uyulması ve karbonhidrat açısından zengin olan ve güvenilirlik yönünden risk teşkil etmeyen berrak sıvıların verilebileceği belirtilmektedir. Literatüre göre karbonhidratlı solüsyonların kullanımı hem midenin boşalmasını hızlandırmayı hem de hastanın cerrahi işlem sırasında katabolik 2durumdan anabolik duruma geçmesini ve glikojen depolarının boşalmasını engellemeyi amaçlamaktadır (Yıldız, 2006). Dolayısıyla ameliyat öncesi dönemde uzun süre aç kalınması yerine metabolizmanın karbonhidrat açısından zengin berrak sıvılar ile desteklenmesi ile insülin direnci önlenir ve açlığın metabolizmaya olan olumsuz etkisi azaltılabilir. Böylelikle azot kaybı azalır, kas gücü ve kütlesi artar, hastanede kalma süresi kısalmaya ve mortalite oranı azalır (Bayramoğlu, 2019). Bunların yanı sıra ameliyat öncesi oral karbonhidrat tedavisi ile açlığa bağlı gelişen insülin direnci ve açlığın bireyde meydana getirdiği anksiyete azaltır, oluşabilecek hipoglisemi önlenir ve hastanın konforu artar (Maraş ve Ceyhan 2019). Açlık, susuzluk, bulantı-kusma ve hastanede kalış süresi azalır, ameliyat sonrası iyilik hali artar ve kas kütlesi korunur (Ersoy ve Gündoğdu, 2005; Yılmaz, 2009). Ek olarak hastalarda oluşabilecek kilo kaybı önlenir, komplikasyon oranı azalır ve minör cerrahi sonrası bağırsak hareketlerinin erken başlamasında etkilidir (Bayramoğlu, 2019; Maraş ve Ceyhan, 2019). Sonuç olarak, karbonhidrat solüsyonları gastrik içeriği olumsuz etkilemediği ve ameliyat öncesi rahatsızlığı, ameliyat sonrası açlık, susuzluk, bulantı-kusma ve hastanede kalış süresini azalttığı için önerilmektedir (Bayramoğlu, 2019).

AMELİYAT ÖNCESİ SIVI/BESİN KISITLAMASI İLE İLGİLİ UYGULAMA REHBERLERİ

Son yıllarda ameliyat öncesi uzun süreli besin/sıvı kısıtlaması nedeniyle ortaya çıkan olumsuz etkilerin önlenmesi için birçok rehber yayınlanmaktadır. Bu rehberler aşağıda yer almaktadır (Gök, 2017).

- **Amerikan Anestezistler Topluluğu (American Society of Anesthesiologists - ASA) (2011):** ASA 1999 yılında ameliyat öncesi besin/sıvı kısıtlaması kılavuzunu yayınlamıştır. Bu kılavuzda hem yetişkin hem de çocuklar için aynı öneriler yer almaktadır (Demirdağ, 2009). Bu klavuza göre; berrak sıvılar 2 saat, anne sütü 4 saat, bebek maması 6 saat, inek sütü 6 saat, hafif yemek 6 saat şeklinde kısıtlama yapılmalıdır. ASA'nın 2011-2017 rehberinde ise ameliyat öncesinde tüm yaş gruplarında berrak sıvıların 2 saat öncesine kadar, bebeklerde 4 saat öncesine kadar anne sütünün, 6 saat öncesine kadar mama ve inek sütünün alınabileceği, yetişkinlerde hafif yemekler için 6 saat öncesine kadar açlık süresinin yeterli olduğu belirtilmektedir (ASA, 2011).
- **Türk Anesteziyoloji ve Reanimasyon Derneği'ne (TARD) (2015):** Türk Anesteziyoloji ve Reanimasyon Derneği'nin önerilerine göre 2 saat önce berrak sıvılar, 4 saat önce anne sütü, çocuklarda 6 saat önce mama ve katı gıdalar, yetişkinlerde 6 saat önce hafif yiyecekler alınabileceği, 8 saat öncesine kadar ağır yiyeceklerin alınabileceği belirtilmektedir (TARD, 2015).

- **Avrupa Anestezi Birliği (European Society of Anaesthesiology-ESA) (2011):** Avrupa Anestezi Birliği (2011)'nin önerilerine göre; hastaların fazla sıvı almaması konusunda uyarılması, anestezi uygulanmasından önce sakız çiğnenmesi, sigara içilmesi durumunda ameliyatın ertelenmesine gerek olmadığı, diabet hastaları dahil tüm hastalarda karbonhidratlı solüsyonların oral olarak alınabileceği, bebeklerin berrak sıvıları 2 saat, anne sütünü 4 saat, inek sütünü 6 saat öncesine kadar alabilecekleri belirtilmektedir (Smith et al., 2011).
- **Avrupa Parenteral ve Enteral Nutrisyon Ulusal Toplulukları'na (European Parenteral and Enteral Nutrition National Societies-ESPEN) (2017):** ESPEN'in önerisine göre ameliyat öncesi hastanın konforunu artırmak için 2 saat önceye kadar karbonhidratlı içeceklerin alınması ve ameliyat öncesi olduğu gibi ameliyat sonrası dönemde de uzun süreli besin/sıvı kısıtlamasından kaçınılması gerektiği belirtilmektedir (Weimann et al., 2017).

ÇOCUKLARDA AMELİYAT ÖNCESİ SIVI/ BESİN KISITLAMASI

Çocuklarda besin/sıvı kısıtlamasının amacı yetişkinlerde olduğu gibi pulmoner aspirasyon riskini azaltmak ve anesteziye güvenli ve verimli bir şekilde başlanmasını kolaylaştırmaktır (Yılmaz, 2009). Ancak ameliyat öncesi uzun süreli besin/sıvı kısıtlamasının çocuklar üzerinde istenmeyen olumsuz etkileri mevcuttur (Ayoğlu et al., 2009; Kaplan, 2019; Yıldız, 2006). Uzun süreli besin/sıvı kısıtlaması çocukların anksiyetesini artırırken, bunun yanında açlık ve susuzluk hissi, baş ağrısı, bulantı, kusma, dehidratasyon, hipoglisemi gibi sonuçlara neden olmaktadır (Gök, 2018; Kaplan, 2019). Neden olduğu bu belirtiler hem ameliyat öncesi hem de ameliyat sonrası dönemde çocukların zarar görmesine neden olmakta, özellikle de dehidratasyon gününbirlik girişimlerde ameliyat sonrası kusma insidansını arttırabilmekte (Kaplan, 2019; Oshodi, 2013), hasta memnuniyetinin ve ameliyat sonrası dönemde konforun azalmasına, geç iyileşmeye ve bu durumda hastaneden taburculuğunu geciktirerek maliyet artışına yol açabilmektedir (Gök, 2018; Kaplan, 2019). Çocuklar ameliyattan önce mümkün olduğunca kısa süre aç kaldıklarında hasta ve ebeveynin memnuniyetinin arttığı, mide pH'sının ve alınan kalenin arttığı, hipoglisemi riskinin azaldığı, lipolizin azaldığı ve dehidratasyonun önlendiği bilinmektedir (Yılmaz, 2009).

Yapılan bir Cochrane derlemesinde çocuklarda ameliyat öncesi iki saatten uzun süre berrak sıvı kısıtlamasının bir fayda sağlamadığı bildirilmiştir (Brady et al., 2009). Ayrıca literatürde çocuklarda ameliyat öncesi aspirasyon sıklığının düşük olduğu ve cerrahi operasyonlardan iki saat öncesine kadar berrak sıvıların alınmasının aspirasyon riskini arttırmadığı bildirilmiştir (Schmitz et al., 2011). Buna ek olarak ameliyata yakın yapılan oral beslenmenin sindirim sistemini uyararak çocuklarda ileus süresini kısaltabildiği ifade edilmektedir (Kaplan, 2019). Anderson ve arkadaşlarının 2008-2013 yılları arasında 10.000 çocuk üzerinde yaptıkları ve elektif cerrahi işlemleri retrospektif olarak inceledikleri bir araştırmada; sadece üç hastada akciğer aspirasyonu geliştiği, hiçbir çocukta ameliyatın iptal edilmesine gerek olmadığı, çocukların aspirasyon nedeniyle mekanik ventilatör desteğine yada yoğun bakıma alınmasına gerek olmadığı belirlenmiştir ve bundan sonra çocuk hastaların ameliyat öncesi besin/sıvı kısıtlama sürelerinin 2-4-6 kuralı yerine 0-4-6 kuralının uygulanması önerilmiştir (Anderson et al., 2015). Tüm bu nedenler göz önüne alınarak hasta güvenliği ve konforunun yanı sıra bebek, çocuk ve ailesinin ameliyat öncesi deneyimlerini iyileştirme odaklı olarak ulusal ve uluslararası meslek kuruluşları (TARD, ASA, ESA, ANZA, ESPEN, RCN) tarafından ameliyat öncesi besin/sıvı kısıtlama rehberleri yayınlanmıştır. Uzun süreli besin/sıvı kısıtlama durumu çocukları yetişkinlerden daha fazla etkileyeceği için bu rehberlerde mümkünse çocukların ameliyat listesi yapılırken yaş sıralamasının küçükten büyüğe doğru yapılması önerilmektedir (Yılmaz, 2009).

Tablo 2: Çocuklarda 2-4-6 Kuralı (TARD, 2011; Kaplan, 2009)

2 saat öncesi	Su ve berrak sıvılar
4 saat öncesi	Anne sütü
6 saat öncesi	Katı gıdalar, mamalar ve anne sütü dışındaki sütler

SONUÇ

Ülkemizde TARD'ın önerileri doğrultusunda çocuklarda besin/sıvı kısıtlama süresi berrak sıvılar için 2 saat, anne sütü için 4 saat, mama ve katı gıdalar için 6 saat olarak belirtilmektedir. Ancak bu sürelerle uyulmamakta ve bu tarz değişimlere uyum oldukça yavaş olmaktadır. Ülkemizde de çocuklarda açlık süresi ile ilgili yapılan çalışmalar da göz önüne alındığında güncel önerilere uygun olmadığı görülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Abebe WA, Rukewe A, Bekele NA, Stoffel M, Dichabeng MN, Shifa JZ. (2016). Preoperative fasting times in elective surgical patients at a referral Hospital in Botswana. *Pan Afr Med J*, 23, 102.
2. Aksoy, G., Kanan, N. ve Akyolcu, N. (2011). *Cerrahi Hemşireliği Uygulama Rehberi*. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.
3. American Society of Anesthesiologists Committee. (2011). Practice guidelines for preoperative fasting and the use of pharmacologic agents to reduce the risk of pulmonary aspiration: application to healthy patients undergoing elective procedures: an updated report by the American Society of Anesthesiologists Committee on Standards and Practice Parameters. *Anesthesiology*, 114(3), 495-511.
4. Anderson, H., Zaren, B., & Frykholm, P. (2015). Low incidence of pulmonary aspiration in children allowed intake of clear fluids until called to the operating suite. *Paediatr Anaesth*, 25 (8), pp. 770-7.
5. Aslanoğlu, H. (2018). *Preoperatif Açlık Süresinin Postoperatif İyileşme Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
6. Atalay, B. (2016). *Hemşirelerin Ameliyat Öncesi Besin ve Sıvı Kısıtlamasına İlişkin Bilgi ve Uygulamalarının Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
7. Ayoğlu, H., Uçan, B., Taşçılar, Ö., Atik, L., Kaptan, Y.M., & Turan, I.O. (2009). Preoperatif oral karbonhidrat solüsyonu kullanılmasının hasta anksiyetesi ve konforu üzerine etkileri. *Türk Anest Rean Der Dergisi*. 37 (6), ss. 374-82.
8. Balfour, G.W. (1862). New cause of death by chloroform. *Edinburgh Medical Journal* ,8:194-195.
9. Bayramoğlu, B. G. (2019). *Hastaların Ameliyat Öncesi Açlık Süreleri ile Ameliyat Öncesi ve Sonrası Dönemdeki İyilik Hallerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
10. Brady, M., Kinn, S., Ness, V., O'Rourke, K., Randhawa, N., & Stuart, P. (2009). Preoperative fasting for preventing perioperative complications in children. *Cochrane Database Syst Rev*. (4).
11. Bulut H. (2019). Homeostazis ve Cerrahi Stres. İçinde: M Karadağ, H Bulut (Ed.) *Cerrahi Hemşireliği-1 Kavram Haritası ve Akış Şemalı*; 23-43.
12. Demirdağ H, Karaöz S, (2015). Ameliyat öncesi besin/sıvı kısıtlamasına ilişkin hastaların deneyimleri ve hemşirelerin konu ile ilgili bilgi ve uygulamaları. *F.N. Hem. Derg.* 23(1): 1-10.
13. Dolgun, E., Yavuz, M., Eroğlu, B., & İslamoğlu, A. (2017). Investigation of Preoperative Fasting Times In Children. *Journal of PeriAnesthesia Nursing*, 32(2): 121-124.
14. Ersoy, E. ve Gündoğdu, H. (2007). Cerrahi Sonrası İyileşmenin Hızlandırılması. *Ulusal Cerrahi Dergisi*, 23(1), 035-040.
15. Gebremedhn EG, Nagaratnam VB. (2014). Audit on Preoperative Fasting of Elective Surgical Patients in an African Academic Medical Center. *World J Surg*; 38(9): 2200- 4. DOI: 10.1007/s00268-014-2582-3.
16. Gök, F., & Yavuz Van Giersbergen, M. (2017). Ameliyat öncesi aç kalma: Sistemik derleme. *Pamukkale Tıp Dergisi*, 11(2): 183-194.
17. Kaplan, B. M. (2019). *Çocuklarda Açlık Süresinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
18. Karasu, M. (2015). *Hemşirelerin Cerrahi Hastasının Beslenmesi Konusunda Bilgi, Tutum ve Uygulamalarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
19. Karaveli Çakır, S., Yavuz Van Giersbergen, M., & Çakır Umar, D. (2018). Cerrahi Hemşirelerinin Ameliyat Öncesi Aç kalma ile İlgili Uygulama Ve Bilgi Düzeyi. *Ege Üniveritesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 34(1): 26-35.
20. Köse, M. R., Başara, B. B., Güler, C., Yentür, G. K., Aygün, A., Pekeriçli, A. ve diğerleri. (2014). *Sağlık İstatistikleri Yıllığı*. Ankara: Sentez Matbaacılık ve Yayıncılık.
21. Maraş, G., & Ceyhan, Ö. (2019). Ameliyat Öncesi Oral Karbonhidrat Solüsyon Kullanımının Ameliyat Sonrası İnsülin Direncine Etkisi. *ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(2): 35-40.
22. Mesbah, A., & Thomas, M. (2017). Preoperative Fasting In Children. *BJA Education*, 17(10): 346-350
23. Oshodi, T.O. (2013). Clinical skills:an evidence- based approach to preoperative fasting. *British Journal of Nursing*. 13 (16), pp.10-26.

24. Özkan, M., Gökkaya, Z., & Sarıtaş, S. (2016). Ameliyat Öncesi Katı Ve Sıvı Besin Kısıtlamasının Anksiyete Üzerine Etkisi. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi, 4(1): 25-35.
25. Roberts, S. (2013). Preoperative fasting: A Clinical Audit. The Journal of Perioperative Practice, 23(1-2), 11-16.
26. Schmitz A, Kellenberger CJ, Liamlahi R, et al. (2011). Gastric emptying after overnight fasting and clear fluid intake: a prospective investigation using serial magnetic resonance imaging in healthy children. Br J Anaesth.; 107:425-429
27. Smith, I., Kranke, P., Murat, I., Smith, A., O'Sullivan, G., Søreide, E., & Spies, C. (2011). Perioperative fasting in adults and children: guidelines from the European Society of Anaesthesiology. *European Journal of Anaesthesiology/ EJA*, 28(8), 556-569.
28. Türk Anesteziyoloji ve Reanimasyon Derneği (TARD) Anestezi Uygulama Kılavuzları Preoperatif Değerlendirme, 2015.
29. Yıldız, H. (2006). Preoperatif açlık sürecinde yeni yaklaşımlar. The Eurasian Journal of Medicine. 38 (1), ss. 1-5.
30. Yılmaz, E. (2009). Cerrahi Hastalarda Ameliyat Öncesi Açlık Sürecinde Yeni Yaklaşımlar. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 25(3): 105-118.
31. Williams C, Johnson PA, Guzzetta CE et al. (2014). Pediatric fasting times before surgical and radiologic procedures: Benchmarking institutional practices against national standards. J Pediatr Nurs; 29: 258–67.
32. Walker RWM. (2013). Pulmonary aspiration in pediatric anesthetic practice in the UK: a prospective survey of specialist pediatric centers over a one-year period. Pediatr Anesth; 23: 702–11
33. Weimann, A., Braga, M., Carli, F., Higashiguchi, T., Hübner, M., Klek, S., ... & Singer, P. (2017). ESPEN guideline: clinical nutrition in surgery. *Clinical nutrition*, 36(3), 623-650.

**ÇOCUK VE MEKAN: YARATICILIĞI DESTEKLEYEN ESNEK YAKLAŞIMLAR
CHILD AND SPACE: FLEXIBLE APPROACHES TO SUPPORT CREATIVITY**

HANDE ZEYNEP KAYAN
ORCID: 0000-0003-3233-4788

ÖZET

Yaraticılık, pek çok insanda doğuştan var olduğuna inanılan, gelişim aşamasında iç ve dış uyaranlarla birlikte bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Yaraticılık, gündelik yaşantıda karşılaşılabileceğimiz sorunlarla başa çıkabilmemize yardımcı olarak problem çözümünü kolaylaştırır. Bununla birlikte yaratıcı insanlar daha kolay ve hızlı iletişim kurmakta, kendine has ifade biçimlerini ortaya koyarken motivasyonları daha güçlü olmaktadır. Bu özellikler çocuk özelinde merak duygusundan, risk alma cesaretinden ve büyüme isteğinden kaynaklanır. Yaraticılığın istenen performansa dönüşebilmesi için çocuğun becerilere ve belirli bir zeka kapasitesine sahip olması beklenir. Burada söz konusu olan IQ düzeyi, aileden gelen kalıtsal özellikler, yaşa bağlı beyin gelişimi, düşünme tarzı, içinde büyüdüğü ailenin ekonomik imkanları, yapılı çevresi, sosyal ortam vb. faktörlerdir. Çocuklarda yaraticılık süreci yetişkinlerden farklı doğal olanın, içten gelen güdülerle gösterilmesi şeklindedir. Evde aile ile başlayan, okul öncesi eğitim kurumlarında devam eden büyüme sürecinde temas edilen herşey bu sürecin gelişiminde etkilidir. Sanatsal faaliyetler, oynadığı oyunlar ve oyuncaklar, iç – dış mekan kullanımında ona ayrılan alanların fiziksel özellikleri... vb. Büyüyen çocuğun ihtiyaçlarının sabit kalamayacağı gerçeği için değişime uyum sağlayacak mekan tasarımlarında esneklik önemli bir kriterdir. Çocuk ile çevresi bu noktada ayrı düşünülemez, yaraticılık aradaki iletişime bağlı dinamik bir süreçtir. Çalışmada amaç, esnek tasarımların yaraticılığa sağlayacağı katkıları çocuk ölçeğinde incelemek ve gün geçtikçe kapalı alanlarda daha çok vakit geçirmeye başlayan çocuklarla ilgili ne gibi mekânsal önerilerin sunulabileceğini vurgulamaktır. Bu yaklaşımla tasarımda önemli bir yere sahip olan esneklik kavramının pratikte nasıl uygulandığı oluşturulan başlıklar altında örneklerle irdelenecektir. Konut ve oyuncak, okul öncesi eğitim kurumları ve sanat, kentsel oyun alanları başlıkları ile genel bir çerçeve çizilecektir. Sonuç olarak ulaşılmak istenen; çocuğa sabit değil, dönüşen ve hayal gücünü canlı tutacak esnek çözümler sunmanın onların yaraticılıklarının gelişmesi noktasında kazandıracığı yetkinliklerle ilgili farkındalık oluşturmaktır.

Anahtar kelimeler: Çocuk ve Mekan, Yaraticılık, Esneklik, Oyun ve Oyuncak

ABSTRACT

Creativity is a phenomenon that is believed to be innate in many people and should be evaluated as a whole with internal and external stimuli during growth. Creativity facilitates problem solving by helping us cope with the problems we may encounter in daily life. In addition, creative people are able to communicate more easily and quickly, express themselves in unique ways and are more motivated. These characteristics stem from the child's sense of curiosity, courage to take risks and desire to grow. In order for creativity to translate into the desired performance, the child is expected to have skills and a certain level of intelligence. Factors such as IQ level, hereditary characteristics inherited from the family, age-related brain development, thinking style, economic opportunities of the family in which the child grows up, built environment, social environment, etc. are in question here. The process of creativity in children differs from that of adults in that it is a natural expression of what is natural, driven from within. Everything they come into contact with during the growth process, which starts at home with the family and continues in pre-school education institutions, is effective in the development of this process. Artistic activities, games and toys, the physical characteristics of the spaces allocated for indoor-outdoor use... etc. For the fact that the needs of the growing child will not remain constant, flexibility is an important criterion in space designs that will adapt to this change. The child and his/her environment cannot be considered separately at this point, creativity is a dynamic process that depends on the communication between them. The aim of this study is to examine the contributions of flexible designs to creativity on a child's scale and to emphasize what kind of spatial suggestions can be offered for children who are spending more and more time indoors. With this approach, how the concept of flexibility, which has an important place in design, is applied in practice will be examined with examples under the headings created. A general framework will be drawn with the titles "residence and toys", "educational institutions and art", and "urban playgrounds". It is aimed to examine flexible spaces where children can spend time with pleasure, reflect themselves and show their creativity.

Keywords: Children and Space, Creativity, Flexibility, Play and Toys

GİRİŞ

TDK' ya göre çocuk "küçük yaştaki erkek veya kız" olarak tanımlanırken; hukuki açıdan çocuk TCK'nın 6/1-b 51. Maddesi'nde "on sekiz yaşını doldurmamış kişi" olarak ifade edilmiştir (Odman, 2012). Çakmakçı'nın (2019:4) aktarımı ile Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde "çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır" maddesi yer almaktadır. Bu tanımlamalara göre, çocuğu yetişkinlerden ayıran özelliği yaşı gibi gözükse de araştırmanın özünde, çocuğun sürekli bir gelişim içinde olması, merak unsuru ile çevresini algılamada farklı yöntemler/ifadeler kullanması ile bunların yaratıcılık sürecini etkilemesi üzerinde durulmaktadır. Çocuk ile çevresi ayrı düşünülemez ve bu yaklaşımla yaratıcılık da aradaki iletişime bağlıdır. Fiziksel çevrenin doğru yönde desteği çocuğun yaratıcılık gelişimi üzerinde etkilidir, onu sağlıklı bir şekilde ortaya çıkarmasını sağlar. Yaratıcılığı soyut düşünceden somut hale geçirecek yöntemlerin öğretilmesi için çeşitli enstrümanların kullanılması ve bunlar için mekânsal gerekliliklerin karşılanması bu anlamda önemlidir. Doğru yaklaşım ise, esnek ve çok yönlü düşünme tanımı içeren yaratıcılığı özellikle değişebilirlik ve dönüşebilirlik anlamında imkan sunan esneklikle birlikte düşünmek doğru olacaktır.

Çalışmada amaç; her yeni yaş ile çocuğun hem ruhsal hem de bedensel ihtiyaçlarının değiştiği gerçeğiyle, kendini en doğru şekilde ifade edebileceği, düşüncelerini geliştirerek hayal gücünü besleyebileceği ve buna bağlı yaratıcılığını sürdürebileceği ortamlar için esnekliğin önemli bir kavram olduğunu vurgulamaktır. Bu düşünceden hareketle; çocuğun içinde bulunduğu ortam ve dokunduğu nesnelere yaratıcılık sürecinin olumlu yönde nasıl geliştirilebileceği örnekler üzerinden anlatılmaktadır. Sonuç olarak ulaşılmak istenen; çocuğa sabit değil, dönüşen ve hayal gücünü canlı tutacak esnek çözümler sunmanın onların yaratıcılıklarının gelişmesi noktasında kazandıracığı yetkinliklerle ilgili farkındalık oluşturmaktır.

YARATICILIKTA ESNEKLİK FAKTÖRÜNE ÇOCUK ÖLÇEĞİNDEN BAKIŞ

Yaratıcılık, olmayan bir şeyi hayal etme, bir şeyi diğerlerinden farklı şekillerde yapma ve yeni fikirler geliştirme becerisidir; ayrıca esneklik, çok yönlü düşünme, çevresel farkındalık, akıcı, rahat ve bağımsız düşünme ve özgünlük gibi özellikleri içerir (Mangır vd., 1991). Yaratıcılık; "bilgi çağında, bilgi üretme ortamında yaşam bulması ve geliştirilmesi gereken bir olgudur. Yaratıcı düşünme özgürdür, hareketlidir, üretken bir süreçtir. Yaratıcı düşünme becerileri, çocukların yeni düşünceleri üretme ve fikirler öne sürme, hipotezler önerme, hayal gücünü kullanma ve alternatif yenilikçi sonuçlar aramalarını sağlar" (Can Yaşar & Aral, 2010; Wegerif, 2007). Bazı yaklaşımlarda yaratıcılık, bilinçaltındaki oluşumların dışa yansıtılması süreci olarak değerlendirilmektedir (Hatırnaz, 2010). Doğru soruları sorarak çözüme gitmektir. Bu anlamda çocukların bitmek bilmeyen kim, nerede, neden, nasıl gibi soruları süreci beslemektedir. Torrance'a göre yaratıcılık "Sorunlara, yetersizliklere, bilgi eksikliğine, mevcut olmayan elemanlara, uyumsuzluklara karşı duyarlı olma, güçlükleri belirleme, çözümler bulma, tahminler yapma veya eksikliklerle ilgili olarak hipotezler kurma ve bunları tekrar tekrar teste tabi tutma ve ortaya çıkanları açıklamadır" (Ömeroğlu, 1988:46; Fitzgerald & Hattie, 1983; Torrance, 1965).

Esneklik ise, sabit olmayan, değişen ihtiyaçlara cevap verebilme, adapte olabilme yetisidir. Bu anlamda benzersiz olana ulaşmak için alternatiflerin olması, farklı yollar deneyebilme imkanı yani esnek yaklaşımlar, çocuğun yaratıcılığını desteklemektedir. Çocuk, merakı sayesinde denemekten vazgeçmez. Mekanları ve nesnelere kendi isteğine göre dönüştürebilme yeteneğine sahip, kural tanımayan özelliği ile içinde bulunduğu ortamları yetişkinlerden farklı algılamakta ve şekillendirmektedir. Bu anlamda çevrenin çocuğa göre ölçeği değişen ihtiyaçları ile farklı bir iletişim içine girmesine neden olmaktadır. Konutunda yalnız olan çocuk okulda sosyal ilişkiler yumağına ve kalabalık bir gruba dahil olurken, oyun alanında her iki durumu da deneyimleyebilmekte; şartlara farklı tepkiler göstermektedir. Değişen mekan yaratıcılık üzerinde etkisini devam ettirmektedir.

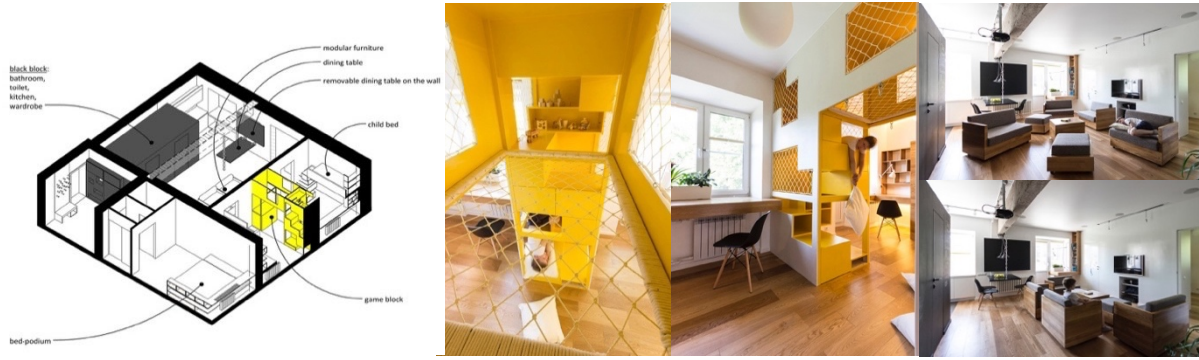
Konut ve Oyuncak

Konut, çekirdek ailenin ortak yaşama dengesinin oluşması için gerekli tüm ihtiyaçlarını karşılayan, aynı zamanda çocuğun dünya ile ilişkisinin ilk olarak kurulduğu yerdir. Birincil derecede önemli olan barınma, beslenme, korunma, dinlenme eylemleri yanında mutluluk, konfor, kendini ifade etme, aidiyet vb. duygulara da cevap veren yapıdır. Bu anlamda konutu sadece oda sayısı ile ifade etmek doğru olmayacaktır. Geçmiş dönemlere göre daha küçük iç mekanlara sahip konutlarda, küçük olarak kabul edilen çocuklara en küçük odayı verme eğilimi gelişim için gerekli alanları tanımlamada sıkıntı yaratabilmektedir. Boyut olarak

küçük olmak bir dezavantaj olarak yansımaktadır. Çağın şartlarına bağlı değişen açık alan ölçeği ve sokağa çıkma imkanının azalması çocukların enerjilerini doğru yönde kullanabilmeleri anlamında büyük bir olumsuzluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Konut içinde kullanılan oyun araçları televizyon, telefon, tablet ile ekran karşısı oyunlar haline gelmiştir. Bunları uzun süre kullanıma bağlı hareketsizlik, uykusuzluk, aileden kopukluk vb. olumsuz etkiler çocukların çevre ile olan ilişkilerini de etkilemektedir.

“Anne-babanın çocuğa karşı tutumu, ortamda bulunan zengin öğrenme materyalleri, çocukların düşüncelerini rahatlıkla ifade etme imkanı; çocuğun farklı düşünmesi, üretmesi ve hayal etmesine yardımcı olacak yaratıcı düşünme ortamı oluşturmak için son derece önemlidir” (Yuvacı & Dağlıoğlu, 2018: 238; Kemple & Nissenberg, 2000). Bu anlamda, çocukların sağlıklı ve bilinçli bireyler olmaları, kişisel gelişimlerini tamamlayabilmeleri için konfor şartlarını en doğru şekilde karşılayan mekanlar içinde büyümeleri gerekir. İçinde bulunulan çevrenin fiziksel ve işlevsel açıdan sunduğu imkanlar sosyal ve psikolojik olarak da çocuğu beslemelidir. Yaşa bağlı olarak değişen ihtiyaçlarına cevap verebilen dönüşebilen mekanların esneklik kavramı ile birlikte düşünülmesi bu anlamda kaçınılmazdır. Çünkü, sabit çözümler sınırlayıcıdır.

Şekil 1. Ruetemple, konut projesi, Rusya, 2015 (Url-1)

Çocuğun hareket alanının özellikle konut içinde tek bir odayla sınırlandırılması çoğu zaman olumsuz bir yaklaşımdır. Bunun yanında çocuğun kendine ait özel bir alanı olduğunu bilmesi ile tanımlı alanı dağıtma özgürlüğü, yalnız kalma isteği ile mahremiyet duyguları desteklenmektedir. Önemli olan kriter konutun tüm aile bireylerine eşit haklar sunmasıdır.

Şekil 2. Nitton, konut projesi,

Singapur (Url-2)

Belirli ihtiyaçlara cevap vermek yerine değişime karşılık verecek alanların çok amaçlı planlanması, esneklik önemlidir. Çocuğun konutu gün içinde, farklı zaman dilimlerinde isteğine göre kullanabilmesi imkanı ile çocuk mekana katılım hakkı kazanmaktadır. Koridorları oyununa dahil etme imkanı bulan çocuk farklı evrenlere yolculuk edebilir. Bu yaklaşıma örnek olarak her iki konut projesinde de konut çocuklar için farklı işlevlere cevap verebilecek esneklikte tasarlanmıştır (Şekil 1, Şekil 2). Depolama elemanlarının konutun bir köşesinde toparlanması, yapısal olmayan tüm duvarların kaldırılarak hafif bölücü elemanlar ile alanların ayrılması, geniş nötr alanlar bırakılması, bir noktada oyun odak alanının oluşturulması, mobilya esnekliği ile daha akıcı, aydınlık ve açık planlı yaşam alanları tanımlanmıştır. Bu sayede çocuk konutun her köşesini kullanabilmektedir. Oyun alanı hacimsel olarak arttırılan çocuk bu yaklaşım ile hayal gücünün sınırlarını zorlamaktadır. Bu sayede yaratıcılık, çocuğun ruh haline bağlı serbest bir seçim ortamına evrilmiştir.

Mekanın çocuk üzerindeki etkisinin bellek oluşumunda da önemli olduğu vurgusunu yapan Öymen Özak ve Gökmen'e (2009) göre, kendi mekanına sahip çocukların yaşadıkları deneyimler mekanları hatırlamalarında oldukça etkilidir. Çünkü, çocuklar için hep bir “yer” olgusu vardır.

Şekil 3. İç mekanda oyun oynama eylemine farklı yaklaşımlar (Url-3, Url-4, Url-5)

Tasarlanacak farklı doku, yükseklik alternatifleri ile çocuk mekanını kendi isteğine göre kullanabilir. Yatak sadece yatma eylemi için değil aynı zamanda bir oyun ögesi olarak da tanımlanabilir. Yere yakın veya merdivenle çıkılacak yüzeyler farklı zamanlarda farklı ihtiyaçlara cevap verebilir (Şekil 3). Yatağa çıkış yöntemi bile bir oyuna dönüştürülebilir. Bu anlamda Jones ve Prescott (1978), “*tek bir kullanıma hizmet eden basit araç ve mekanlarla, parçalara ayrılabilen- birleştirilebilen elemanlara sahip, çocukların düşünmesine ve doğaçlama yapmalarına imkan veren daha karmaşık araçlar ve mekanlar arasındaki farka dikkat çekmiştir*” (Çakmakçı, 2019:38; Kirazoğlu, 2012). Kastedilen karmaşıklık aslında yaratıcılığı destekleyen dönüştürülebilirliktir. Çünkü, çocuk her şartta kendisi için gerekli olan nesnelere seçebilme yetisine sahiptir. Pek çok yetişkinin çocukken deneyimle şansı bulduğu, günümüzde de evrilerek koleksiyon parçaları haline dönüşmüş olan lego ve yapı blokları da aynı şekilde esnekliği destekleyen, birbirinden farklı görünümlere sahip tasarımları ile yaratıcılığı güçlendirmektedir (Şekil 4). Bir paket lego veya yapı bloğu ile özel bir dünya yaratılabilir. Farklı büyüklüklerdeki elemanlar, renkli aksesuarlar ile ihtiyaç olan sadece zaman ve hayal gücüdür. Bloklar için Dewar'dan (2008) aktaran Topuz (2015:105); “*motor becerileri ve el-göz koordinasyonu, mekansal beceriler, yaratıcılık kapasitesi, iraksak düşünme, sosyal beceriler ve dil becerileri*” için uygun olduğunu söylemektedir. Bloklar, 3 boyutlu hacimler oluşturarak çocuğun mekan algısını geliştirmektedir. Her parça bir birimdir. Çıktılar ile parçalar birbirine geçerek kilitlenmekte, bağlantılar çocukların isteklerine göre farklı noktalarından üst üste geçirilerek, bazen de bozup yeniden yaparak ve deneyerek benzersiz biçimler ortaya çıkarabilmektedir. Çocuğun, talimatlara uyararak parçaları bir araya getirmek yerine parçaları kendi hayal gücü ile bir araya getirmesi bu anlamda yaratıcılığı olumlu yönde etkilemektedir.

Şekil4. Parçaları bir araya getirmede farklılıklar (Url-6, Url-7, Url-8)

“Oyun sırasında yetişkinleri taklit eden çocuk aynı zamanda eğlenirken yetişkin yaşamına hazırlanmaktadır. Freud'a göre oyun, çocuğun yetişkin dünyasını öğrenmekten ziyade kendisini öğrenmesiyle ilişkilidir. Erik Erikson ise; oyunun sadece duyguların boşaltılması değil, fiziksel ve zihinsel gelişimde insanın genetik yapısında oluşan gelişim düzensizlikleri ile başa çıkmak için bir araç olduğunu belirtmiştir” (Çakmakçı, 2019:15; Yazıcı, 2004). Tüm bu farklı özelliklerin yanı sıra yetişkinler tarafından hatları çizilen, kuralları konan oyunların çocukların hayal gücü üzerindeki olumsuz etkisinin de çoğu zaman göz ardı edildiği görülmektedir. Yaratıcı bir süreç olarak ilerlemesi beklenen oyun, standartlar arasına sıkışıp kalabilir. Bu yaklaşımla bakıldığında aslında oyuncak, güzel vakit geçirme aracı değildir aslında kendini yansıtmaya için bir ara yüzdür. Yetişkinler için tasarımsal olarak basit gözükken oyuncaklar, çocuklar üzerinde yaratıcı ve aktif bir uyarı olanağı sağlayabilmektedir. Çünkü çocuk çevresinde gördüğü her şeyi oyun eylemi içine dahil edebilir. Bu bazen bir yumurta kabı, bazen mutfakta bir tencere, bir ayakkabı kutusu, bitmiş tuvalet kağıdı rulosu...vb. sadece bir kurgu, bir hikaye ile evrendeki her yer ve her şey oyuncuğa dönüşebilir.

Oyuncakların çocuğun yaşam alanı içine nasıl yerleştirildiği, depolanma ve sergilenme şekli, çocuğun ne sıklıkta, nerede, kiminle ve ne ile oynadığı da bir takım ayrışmaların, farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmakta, kaliteli zaman geçirme potansiyelini etkilemektedir. Bu anlayışla tasarlanmış olan “Toyi” ile özellikle dezavantajlı çocuklar düşünülmüş, hazır ve tek seferlik bir oyuncak yerine, parçalarla çok kez dönüştürülebilecek ve bu sayede farklı nesnelere tasarlanmasına imkan verecek bir esneklik geliştirilmiştir (Atmaca, 2021). Oyunda hedeflenen senaryosu çocuk tarafından kurgulanan içeriğin, rolün, mekanın doğal akışı bozulmadan süregitmesidir. Büyüklüğü ve içeriği değişen kutular içinde farklı sayılarda, boyutlarda, esnek, sert, yumuşak formlarda özelliklere sahip parçalarla istenilen her türlü oyuna malzeme tanımlanabilmektedir (Şekil 5). Yaratıcı düşünmeyi destekleyen bu oyuncak ile aynı zamanda çevresindeki nesnelere farklı anlamlar yükleyen çocuk, sürdürülebilirlik ve ileri dönüşüm becerisini de kazanmaktadır. Atılması düşünülen, gözden çıkarılmış pek çok materyal bu yaklaşımla yeniden hayat kazanmaktadır. Süt kutusu, plastik bardak vb.

Şekil 5. Elif Atmaca, Toyi (Atmaca, 2021)

Her iki materyali kullanımda da çocuk deneyerek öğrenmektedir. Üst üste koyma, yan yana dizme, toplama, dağıtma pek çok eylemle süreci yöneten çocuk farklı sonuç ürünlere ulaşabilir. Çocuk, eline aldığı parçalara temas etmesi ve onları bir araya getirmesinde karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilmektedir. Yaratıcılığın önemli bir aracı olan deneyerek öğrenmede pes etmemek önemli bir kazanımdır. Bu anlamda “herhangi bir karmaşadan kaçarak yeni bir düzen kurmayı amaçlayan oyun, yaratıcılığın temelidir” (Ayaydın, 2011:306).

Okul Öncesi Eğitim Kurumları ve Sanat

Çocukların içinde büyüdükleri ve sürekli etkileşim içinde oldukları sosyal çevreleri yaratıcı düşünme becerileri için oldukça önemlidir. Bu ortamlardan biri, çocukların yaşamları ile ilgili deneyimlerinin çoğunu kazandıkları okul öncesi dönemdir. Okul öncesi dönemde çocuğa sunulan fiziksel ve sosyal çevrenin sahip olduğu özellikler, çocuğun ileri yaşlarda gelişimini direkt etkilemektedir. Ruhsal, bedensel ve sosyal açıdan sağlıklı mekanlarda büyüyen çocuk, ileride kişilik gelişiminde minimum düzeyde sorunlarla karşılaşır.

Okul, çocuğun belki de ilk defa ailesinden ve evinden ayrılarak zamanının büyük bir kısmını geçireceği; onu gerçek hayata hazırlayan, sosyal ilişkiler kurmasına destek olan, yaratıcılığını geliştiren, paylaşmayı öğreten, kendini tanımasını sağlayan ve isteklerini gerçekleştirmesi için izlemesi gereken yolu bulma yöntemini öğreten bir mekandır.

Okul öncesi eğitim kurumlarında iç motivasyonla dengeli ve bilinçli geliştirilen dış motivasyon etkisi ve bireysel yanarda grup çalışması ortamı çocukta yaratıcılık sürecini etkilemektedir. Söz sahibi olmak, fikrini söylemek, anlatılanları özümseyerek kendi vizyonunu katmak, yorum yapabilmek bu anlamda eğitimin önemli bir parçasıdır. Deneyimsel öğrenme ve yaratıcılık arasındaki ilişkiye vurgu yapan Ayob ve diğerlerine (2012) göre, öğrencilerin deneyimsel aktiviteler yoluyla yaratıcılık ve yenilikçilik becerileri geliştirilebilir. Deneyimsel öğrenmede çocuk, başkalarının deneyimlerini duymak ya da okumak yerine keşifler ve denemelerle kendi gerçekliği üzerinden bilgiye ulaşır. Bunun sonucunda çocuk, geçmiş kazanımları üzerinde düşünürken yansıtma yoluyla yeni ilişkiler kurmaya ve sentezler yapmaya yönelir. Oldukça yoğun ve dolu müfredatı, planlı etkinlik saatleri, sanatsal faaliyetleri ile çocuğun potansiyelini ortaya çıkarmaya çalışan eğitim kurumlarında mekânsal verilerin de bu sisteme cevap verebilir nitelikte olması beklenmektedir.

“Çocuklarda mekan ilişkilerinin algılanması daha geç oluşmaktadır; çocuklar ilk olarak kendi konumlarını daha sonra çevreleri ve kendileri arasındaki mesafeleri, boyutları algılama yoluyla değerlendirmeyi öğrenirler” [Çakmakçı, 2019:23; Çukur & Delice Güller, 2011). Bu anlamda, özellikle okul öncesi eğitim kurumlarında ölçeğin çocuğun algılayabileceği boyutta düşünülmesi önemlidir. Çocuklarda yaratıcı

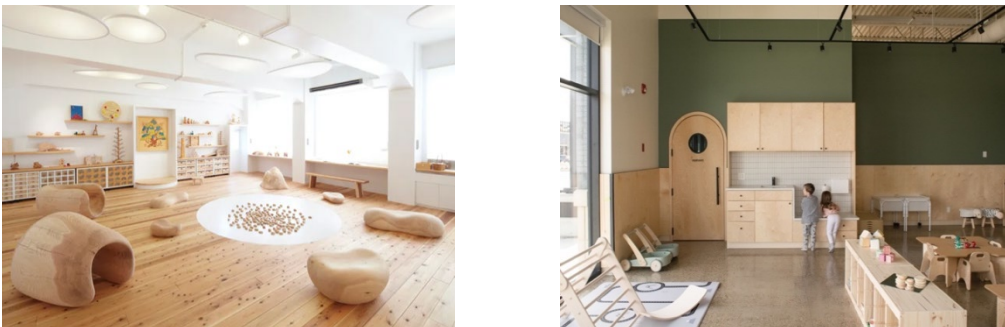
düşünceyi geliştirmek için sınıf ortamları, iletişim kurdukları öğretmenlerinin özellikle keşif yapan öğrencilere destek sağlaması anlamında rolü büyüktür. Fiziksel olarak koridorların genişliği, kapıların yüksekliği, pencere açıklıkları, sınıfın duvarları, renkler, depolama alanlarının ulaşılabilirliği çocuk üzerindeki algıyı değiştirir.

Yaratıcılık olgusu üzerine geliştirilen kuramların çoğu, yaratıcı düşüncenin oluşumunda mevcut-geçmiş bilgi ve deneyimler arasında yeni ve özgün bağlantılar kurma fikrine vurgu yapmaktadır (Cross, 1990). Bu noktada özellikle okul öncesi eğitiminde yaratıcılığın gelişimine katkı sağlayacak ortamlara ve yöntemlere yer verilmesi önem taşır. Örneğin; “*çocuğun kafa yapısı oynamaya yatkınsa, oyun onun ödevlerini daha çekici ve yaratıcı hale getirecek, üstelik yaparken de zevk almasını sağlayacaktır*” (Ayaydın, 2011:311; Terr, 2000:30).

Şekil 6. St. Andrew's Scots School, Arjantin, 2019 (Url-9)

Okul öncesi eğitim kurumları, yaratıcı ve yapıcı çocukların gelişimi için dahil olunan ilk ortamdır. Bu anlamda ilk tanışılan sanat dalı olan resim ile işe başlayan çocuk duygularını, düşüncelerini, korkularını, sevinçlerini bu yolla karşı tarafa anlatmaya çalışır. Vazgeçmeden, durmadan, heyecanını kaybetmeden. Bu sırada yaratıcı yetenekleri de gelişmeye başlar. “*Henüz olgunlaşmamış ve saflığını yitirmemiş küçük insan varlığının düşle gerçek arasında kurmayı başardığı kayıtsız heyecan alışverişi, çocuk resimlerinde su yüzüne çıkar. Biçimlendirme içtepsinin belki de en pervasız, en serbest, en içten örnekleri çocuk resimleridir*” (Ayaydın, 2011:312; Tansuğ,1988:69). Karalama ile başlayan bu eylem zamanla boyamaya dönüşür, renkler duygu ifadelerinde bir araç olarak öne çıkmaya başlar. Mekanda eğlenceli ve eğitici eylemleri gerçekleştirmek için kullanılacak yüzeyler bu noktada devreye girerek, çeşitli materyallerin kullanımı ile çocukların özgürce kendilerini yansıtmaları desteklenmektedir. Esnek kullanıma imkan veren geniş yüzeyler, farklı yükseklikler, paylaşımı arttıran ortak kullanım alanları, her tür etkinlik için gerekli olan materyallerin depolanması-temini vb. uygulamalarla gün içi farklı zaman dilimlerinde farklı aktivitelere karşılık verebilmektedir (Şekil 6). Gerektiğinde resim yapmak, gerektiğinde kesip biçerek yapıştırmak, bireysel veya grup halinde üretmek gibi çeşitli tekniklerle sonuç ürünlere ulaşılabilir. Benzer şekilde çamura dokunmak, seramik hamurunu şekillendirerek hayal ettiklerini sıkarak-özerek-deneyerek istediği somut ürüne dönüştürme de benzer bir yaratıcılık süreci içermektedir. Her çocuğun konsantrasyon süresi ve ilgisinin aynı olmadığını düşünürsek bu değişken süreçler için de esneklik önemlidir. Şekil 7’de görülen sınıf ortamlarında nötr alanların bırakılması aynı anda farklı eylemler için imkan tanımaktadır. Merkezde yer alan bir halı toplanma aktivitesini karşılarken, ters çevrilen bir oturma elemanı saklanmak için bir mağaraya dönüşebilmekte, çocuk boyutunda düşünülmüş mutfak tezgahı yeni bir oyunun başlaması için ilham verebilmektedir.

Şekil 7. Okul öncesi eğitim kurumları iç mekan örnekleri (Url-10, Url 11)

Murray'dan (1983:130) aktaran Topuz (2015:61) "Bütün çocuklar sanat yapar ve kendiliğinden oyun gibi görünen şey aynı zamanda dünya hakkında bir şeyler öğrenme –algılamayı, ayırt etmeyi, organize etmeyi, kavramlar oluşturmayı, ifade etmeyi, anlamayı öğrenme- gibi ciddi bir iştir" der. Bu anlamda okul öncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirilen sanat etkinlikleri, çocukların kendini keşfetmesine, uygulama yapmasına olanak tanımakta ve oyun ile özdeş etkinlikler olarak kabul edilmektedir (Topuz, 2015). Sanat bir ifade biçimidir.

Şekil 8. Rosan Bosch, Wonder DIY, 2020 (Url-12)

Çoğu zaman çocuğun sanatsal anlamdaki potansiyelini ortaya çıkarmak için oyun bir araç olarak kullanılabilir. Örneklerde olduğu gibi çocuğu kendisini rahatlıkla ifade edebileceği, yaşadıklarını çizime dökebileceği alanlarla, duvarlarla, yüzeylerle tanıştırmak duygusal dünyalarının gelişiminde etkilidir. Çocuğun kendi çabasıyla hareket ettirebileceği, yerini değiştirebileceği, gerektiğinde kaldırıp başka yere taşıyabileceği hafif mobilyalar da bu durumu desteklemektedir. Yetişkinin yardımına ihtiyaç duymadan yapılan her türlü eylem çocuklarda kendine güveni arttırmakta, mekanla daha kuvvetli bağlar kurmasını sağlamaktadır. Sınıf ortamı içindeki her türlü materyal bir oyun aracına dönüşebilmeli, ihtiyaç piramitinde öncelikli olan bölümlere ayrılabilirdir. Bunların yanında "-mış gibi" yapma oyunları da vardır. Çocuğun çevresindeki nesnelere oyun aracına dönüştürmesi olarak düşünebileceğimiz bu yaklaşımda, sınıf içindeki sıradan bir çöp kutusunun hikayeye dahil olarak karakter üstlenmesi ile sembolize edilmesidir. Bambaşka işlevi olan bir nesne hayal gücü ile dönüştürülmektedir. Görünen, duyularla algılanan her nesne yaratıcılık eyleminde farklı bir anlam taşıyabilir ve sonrasında yer minderleri çatı örtüsüne, bloklar kulelere dönüşebilir. Bu esnek ve yaratıcı düşünme sistemi ile geliştirilen Wonder DIY ile çocuklar karton parçalarını birbirine geçirerek farklı oyun alanları tanımlayabilmektedir (Şekil 8). Üretimde olduğu tarihlerde farklı konseptlerle sunulan bu çok amaçlı setler, çocukların hayal gücü etkisinde çizdikleri resimlerle daha da canlı hale getirilebilmektedir (Url-12).

Şekil 9. BeneBaby International Daycare, Çin, 2015 (Url-13)

2-4 yaş arası çocuklar için eğitim veren BeneBaby okul öncesi eğitim kurumu ise, sadece öğretim ortamının ihtiyaçlarını karşılamak için değil, aynı zamanda çocukların büyümelerine ve sosyal çevreye uyum sağlamalarına yardımcı olacak bir dizi açık ve esnek alan planlamasına sahiptir (Şekil 9). Projede geleneksel "lobi, koridor, sınıf" tipi mekânsal planlama terk edilmiş, bunun yerine çocukların bakış açısından "birey ve topluluk" mekân düzenlemesi seçilmiştir. Bu sayede çocuklar, "güvenlik- gözlem- etkileşim" kavramları ile yüzyüze gelmiştir. Yaratıcılığı ön plana çıkarmak için mevcut kalıpların dışına çıkmıştır (Url-13).

Kentsel Oyun Alanları

Kentsel oyun alanları, çocuğun büyük ölçekte kentle iletişim kurmasını sağlayan, sosyal ilişkileri destekleyen düzenlenmiş parklardır. Çoğu zaman çocuğun, doğa ile iç içe olabilmesine imkan veren, aktif

olarak harekete geçmesini sağlayan, tanımlanan yüzeylerle hayal gücünü arttıran ve en önemlisi de “kesintisiz oyuna olanak sunan” (Çukur, 2011:70) mekanlar olarak tanımlayabiliriz.

Türk Dil Kurumu (TDK) oyunu “*yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence olarak, oyuncağı ise oyun aracı*” olarak tanımlamaktadır. Sutton-Smith’ den (1986) aktaran Topuz (2015:47) “*Oyun, altta yatan motivasyonların sembolizasyonunun ilkel bir formudur- o iletişimdeki arkadaşlığı (yoldaşlık-eşlik- refakat) elde etmek ve anlamı paylaşabilmek için aynı dertten muzdarip olan diğerlerine ulaşma yeteneğinde hem dilin hem de sanatın (beceri) önündedir*” demektedir. Günümüz çocuklarını ve gelişen şartları – moral ortamını düşündüğümüzde bu tanımın biraz daha geliştirilmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Çünkü oyun oynayan çocuk hem kendi kişiliğine dair mesajlarla karşı tarafla iletişim kurmakta hem de ailesinden gelen kültürel özelliklerini yansıtmaktadır. Bu anlamda karşılıklı bir etkileşimden söz etmek mümkündür. Çocuk, oyun oynarken günlük yaşamından yer ve zaman olarak ayrılmaktadır. Bu anlamda oyun yerleri ve oyuna ayrılan süre sıklıkla değişmektedir. Bunun yanında oyun aracı olarak tanımlanan oyuncak ise “*bir ayağı düş dünyasında diğer ayağı ise gerçek dünyada bir köprüdür... Oyun, çocuğa kendini anlatma, yeteneklerini anlama ve dil, akıl, sosyal, duygusal ve motor becerilerini geliştirmede, önemli bir olay olarak tanımlanabilir*” (Egemen, Yılmaz & Akil, 2004:39). Yaş faktörü ve cinsiyet seçimler konusunda etkilidir. “*Yaş grubu sadece çocuğun ne oynayacağını değil aynı zamanda nasıl oynayacağını da belirler. Bir- iki yaşlarında tek başına oynayan, diğer çocukları seyreden çocuklar iki-üç yaşına geldiklerinde yan yana ve kendi oyuncaklarıyla ya da oyuncaklarını paylaşarak oynarlar. Üç-dört yaşlarındaki çocuklar ise öykünme ve düş gücünü gösteren evcilik, doktorculuk veya kovboyculuğu yeğlerler. Dört-beş yaşlarında oyunda işbirliğini keşfeden çocuk beş-altı yaşında tüm bu oyun deneyimini belirli kurallar üzerine oturtur*” (Egemen, Yılmaz & Akil, 2004:40; Ormanlıoğlu Uluğ, 1997). “*Yine dört-sekiz yaşındaki çocuklar oyun ve oyun arkadaşı seçiminde cinsiyet farklılıklarını gözetererek davranırlar*” (Egemen, Yılmaz & Akil, 2004:40; Alexander & Hines, 1994). Bu değişkenlik beraberinde mekânsal değişebilirlik beklentilerini de arttırmaktadır.

Konutunun çevresinde arkadaşlarıyla oynamak, diğer mahalle sakinleri ile ilişki kurmak, alanı deneyimlemek çocukların aidiyet duygusunu da değiştirmektedir. Çocukların vakit geçirdikleri tüm bu mekanlar yetişkinlik dönemlerinde geri çağrışım ile hayatlarını etkilemeye devam etmektedir. Cobb (1977), çocuklukta vakit geçirilen dış ortamların hatırlanmasının, kişiye yeniden güç kazandırdığı ve kişiyi yaratıcılığa teşvik ettiğini belirtir (Çakmakçı, 2019:24; Öymen Özak, & Gökmen, 2009).

Kentsel dönüşüm, yanlış planlama kararları, önceliklerin farklılığı, konut ihtiyacının fazlalığı, nüfus yoğunluğu vb. etkenlerle birlikte içinde yaşadığımız kentlerde yeşil alanların sayısı her geçen gün azalmaktadır. Kısa süreli çıkıp nefes alınabilecek noktalar olan mahalle arası çocuk parkları da nitelik ve nicelik anlamda istenileni tam olarak karşılamamaktadır. Çünkü; çocuk oyun alanlarından beklenen, çocuğun enerjisini doğru yönde boşaltabilme, sosyal anlamda iletişimini ve bedensel anlamda gelişimini destekleme, duysal anlamda zihnini rahatlatarak doğru düşünmesini sağlamaktır. (Değirmencioğlu, 2021). Önemli olan doğru ihtiyaç tespiti, doğru lokasyon ve kentin potansiyelini görebilmektir. Dünyaya baktığımızda, “*Amerika’da oyun alanları; çocuk bahçesi-ilkokul birlikteliği ve çocuk bahçesi-park birlikteliği şeklinde ele alınmıştır. Almanya’da oyun ve çocuk bahçeleri için 0.5-2.4 m²/kişilik bir değer öngörülmektedir. Avustralya’da 5000 kişinin yaşadığı bir mahallede oyun alanı olarak 14.000 m² önerilmiştir. Fransa’da kent içi oyun alanlarında çocuk başına 5 m²’lik alan, serbest oyun alanlarında ise çocuk başına 10 m²’lik alan önerilmiştir. İngiltere’de ise çocuk başına düşen öneri oyun alanı 24.1 m²’dir*” (Ünal, 2009:101; Yılmaz ve Bulut, 2003). Farklı şehirlerde farklı yaklaşımlarla çocuk oyun alanları kentin içine dahil edilmektedir.

Günümüzde genellikle araç trafiğinin olduğu yollar yanına tanımlanan ve “çocuk bahçesi, çocuk parkı” şeklinde ifade edilen alanlar yaratıcılıktan uzak, doğal malzeme ile üretilmemiş oyun araçları ile dolu tam tersi sınırlandırıcı bir atmosfere sahiptir. Geleneksel oyun alanlarında belirli aletlerle kas gücünün geliştirilmesine yönelik, bireysellik ağırlıklı, plastik ve türevi yapay malzeme ile oluşturulmuş imajlar yanında genellikle salıncaklar özelinde bir yerleşim vardır. Yaratıcılıktan uzak bu standart görünüm renklerle kamufle edilmeye çalışılmakta ama özellikle grup aktivitelerini desteklememesi gizlenememektedir. Aslında kentsel oyun alanlarından beklenen çocuğun; merak duygusunu, içten gelen dürtülerini, paylaşmayı, beklemeyi bu alanda öğrenmesidir. Bu anlamda öncelik oyun alanlarının sınırlarının şeffaflaştırılması, geçirgen hale dönüştürülmesi, farklı aktivitelere imkan verecek esnekliğin düşünülmesi ve çocuğun ihtiyaçlarını ön plana alarak empati kurabilmektir.

Şekil 10. Pixeland, Çin, 2019 (Url-14)

Araç trafiğinden uzak bir alana yerleşmek, doğal malzeme kullanarak doğaya saygı düşüncesini desteklemek, kent ile doğru bağlantılar tanımlamak, çocuk ölçeğini düşünmek, görme alanı-bakış açısı faktörlerini göz önünde bulundurarak doğal alan formatında bir sistem oluşturmak başlangıç için yeterli olabilir. Mekana ait altında-üstünde, içinde-dışında, sağında-solunda vb. gibi kavramlar oluşturulacak alanda tanımlı hale getirilmelidir. Çemberin içinden geçmek, çatının üstüne tırmanmak gibi oyun içinde senaryoya uygun hareket etme imkanı ile çember bir tünele dönüşebilir. Pixeland örneğinde (Şekil 10) olduğu gibi küçük yeşil peyzajlarla geçirgen bir sınıra sahip kentten hem ayrılan hem de dahil olan oyun alanı, çocuklara ve yetişkinlere bir arada olma imkanı verirken; aynı zamanda çocuğun istediği gibi değerlendirebileceği farklı yüzeyler de tanımlamaktadır (Url-14).

Altay ve Kayabaşı'nın (2020:110) Min ve Lee (2006) aktarımına göre, çocuk oyun alanlarında tercih edilen özellikler:

- Alanın erişilebilir olması*
- Oyun alanındaki materyallerin uygun ve fonksiyonel olması,*
- Sosyal fırsatlar ve iletişimin sağlanması,*
- Mekânsal niteliğin olması,*
- Alanın aktivitelerin işlevsel olması,*
- Dışarıdan gelecek engellerden uzak olmasının sağlanmasıdır.*

Tüm bunların yanında açık havada vakit geçirmek çocuğun daha mutlu olmasını sağlarken zihinsel aktiviteye teşvik ederek hayal gücünü geliştirmesine yardımcı olmaktadır. 2006 yılında çocuk yetiştirmek için en kötü kent olarak tespit edilen Rotterdam'da, "araba parkından oyun alanına" mottosu ile kenti yeniden ele alan iki etaplı projede; kaldırımlar, araç park yerleri, yaşam alanı blok bağlantıları, okul bahçeleri, meydanlar çocuk öncelikli ele alınmıştır. Bu fikirle sonrasında oluşturulan projelerde katılımcılık ilkesi ile birlikte planlama sürecinde uzmanların, yerel yönetimlerin ve çocukların da söz hakkı alması sağlanmıştır. Yeni bir kimlik kazanan kent çocukların fikirleriyle alternatifli oyun alanına dönüşerek yaratıcılığı destekleyen bir ortam kazandırılmıştır. (Değirmencioğlu, 2021). Bunun yanında Almanya'nın Freiburg eyaletindeki Vauban bölgesi de çocukların özgürce kenti deneyimleyebilecekleri merkeze insanı alan, çocuk ve aileye duyarlı çevre düşünce sistemi ile kurulmuştur. 1990'lı yıllarda sürdürülebilir kentsel planlama düşüncesi ile şekillenen projede araçlar kentin dışında bir noktaya park edilmekte, merkeze tramvay ile ulaşılmakta ve yaygın olarak bisiklet kullanılmaktadır. Bu önceliği ile alanlar yaya ve araç olarak ayrılmakta, bağlantılar güçlenmekte ve sınırlar şeffaflaşmaktadır. Komşuluk ilişkilerinin artması ile herkes kent eğlencesini paylaşabilmektedir. Tüm sokaklar çocuklar için oyun alanı olarak kullanılabilir. (Çamuşoğlu, 2022; Sirel, 2017).

Şekil 11. Tophane Park Oyun Alanı, İstanbul, 2022 (Url-15)

Son dönem uygulamalarından biri olan Tophane Park, içinde bulunduğu kültürel ve tarihsel öneme sahip konumuyla çevresine duyarlı, uyumlu bir tasarım yaklaşımı ile ele alınmıştır (Şekil 11). Oyun alanı farklı yaş gruplarına uygun olarak üç bölümden oluşmaktadır. Tırmanma, emekleme, sürünme, dengeleme gibi pek çok işleve cevap veren büyük heykelsi form ilk bakışta anlaşılabilir kullanım direktifi vermemektedir. Bu özelliği ile özellikle çocukların oyunlarına ilham vermekte, merak duygusunu güçlendirmekte ve kamusal alan içine dahiliyeti ile sosyalleşme, etkileşim imkanı sunabilmektedir (Url-15).

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Yakın zamana kadar “küçük insan” olarak tanımlanan çocuğun yapılan araştırmalar sonunda düşünülenenden daha fazla özelliğe sahip olduğu görülmüştür. Daha özgür, daha yaratıcı, daha anlayışlı ve en önemlisi bu kavramları besleyen çevresine karşı daha duyarlı-meraklı.

Çalışmada, çocuğun yapılı çevresinin yaratıcılığını etkilediği hipotezi ile yola çıkılmıştır. Bu anlamda belirlenen başlıklar altında çocukların kullandıkları mekanlar ve donatılarla ilgili yaratıcılıklarını arttıracak, keyifle içinde vakit geçirebilecekleri, kendilerini yansıtabilecekleri alanlara yönelik bir inceleme yapılmıştır. Bu anlamda, çocuk için verilen kararlar onun gelişiminde büyük etkiye sahiptir. Önüne sunulan seçenekler arasından seçim yapabilme yetisi kazanmış çocuk hangi yönde ilerleyeceğine dair kararları da rahatlıkla verbilmektedir. Fiziksel, duygusal, iletişimsel, sosyal ve bilişsel anlamda gelişen çocuk çevresinde kendini besleyecek herşeye açıktır. Aksi durumda sürekli dikte ile birşeyler yapması yönünde zorlanan çocuk karar mekanizmasını çalıştıramaz, komut almadan hareket edemez hale gelir.

Çocuklar yaratıcılık alt yapısına sahip olarak dünyaya gelirler ve mevcut bu potansiyel onların ilgilerine, ihtiyaçlarına bağlı olarak sunulacak imkanlarla geliştirilebilir. Fiziksel çevrenin doğru yönde desteği bu anlamda çocuğun yaratıcılık gelişimi üzerinde pozitif etkilidir, onu ortaya çıkarmasını sağlar. Oynadığı oyunlardan, içinde bulunduğu mekanın fiziksel özelliklerine, cinsiyetten, aile yaşantısına bağlı pek çok değişken bu anlamda dikkate alınmalıdır. Buna göre;

- Yaratıcılık sürecinde çocuğun en özgür olduğu an oyun oynadığı an olarak düşünülürse çocukların oyuna teşvik edilmesi bu anlamda önemlidir. Çocuğu özgür oyuna teşvik etmek, her yerde vakit geçirebileceğini göstermek onun çevresi ile olan ilişkisini başka bir boyuta taşıyabilir. Çocuğun etrafına bakış açısı değişince algıları ve yorumları da değişecek, gelişecektir.
- Çocuğun ailesi ile paylaşımlarını gerçekleştirdiği konutunda tek bir alana sınırlanması yerine tüm konutu kullanabilmesi imkanı yaratıcılığını destekleyecektir. Kendini içinde bulunduğu mekana ait hisseden çocuk hayal gücünü serbest bırakır.
- Çocukların içinde yer aldıkları mekanlar ve kullandıkları araçlar çok amaçlı olarak tanımlandığında yaratıcılık süreci olumlu etkilenmektedir. Bu anlamda özellikle eğitim kurumlarının sunduğu farklı materyal, güncel eğitim sistemi, dönüştürülebilir oyuncaklar, ilgi alanına bağlı esnek bölümler ile zenginleştirilmiş sınıf ortamları yaratıcı düşünme becerisine destek olacaktır.
- Resim bir sanat dalıdır, çocuk için resim sanatı oynayarak deneyimlemektir. Resim, çocukların iç dünyalarının dışa vurumu ise olumlu-olumsuz tüm verileri de bu yolla elde edebiliriz. Mutluluklar, güzellikler yanında üzüntüler, korkular... Bu yaklaşımla konutta, okulda çocuğun olduğu her yerde resim yapması desteklenmelidir.
- Çocuğun akranlarıyla iletişim içinde olduğu apartmanın, mahallenin, kentin, ülkenin, coğrafyanın ona ne tür imkanlar sunduğu önemlidir. Konutundan veya okulundan çıkan çocuğun dışarıda sosyal anlamda paylaşımına devam edebileceği kentsel oyun alanları, parklar, bahçeler onun hem bedensel hem de zihinsel olarak gelişimini etkilemektedir. Doğru lokasyon, tasarım, malzeme, ölçü ile çocuk yaratıcılığına katkı sağlayabilecek bir çevre deneyimi yaşayabilir. Kent ile doğru entegre edilmiş, çocuk odaklı düşünülerek tanımlanmış kentsel oyun alanlarında geleneksel oyun araçları yerine çocuğun durup düşünmesini sağlayacak, üzerine fikir yürüterek hayal kurabileceği, her seferinde farklı bir detayını keşfedebileceği- deneyimleyebileceği alanlar tasarlanması noktasında esneklik sürece dahil edilmelidir.

Sonuç olarak çocukların yaşamlarını sürdürdükleri mekanlarda değişen ihtiyaçlarına cevap verebilecek, zihinsel performanslarını doğru yönde kullanacakları, özgürce davranabilecekleri alanlarda yaratıcılık süreci esneklikle birlikte düşünülmelidir.

KAYNAKLAR

1. Alexander, G. M. & Hines, M. (1994). Gender Labels and Play Styles: Their Relative Contribution to Children's Selection of Playmates. *Child Development*, 65(3), 869–879. <https://doi.org/10.2307/1131424>
2. Altay, E. E. & Kayabaşı, N. M. (2020). Çocuk Gelişimi Açısından Çocuk Oyun Alanı Tasarım Yaklaşımı: Rotator Örneği. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 10(2), 108-115.
3. Atmaca, E. (23 Nisan 2021). Çocuklar İçin Tasarlamak. <https://www.tasarimrehberleri.com/diyalog/cocuklar-icin-tasarlamak/>
4. Ayaydın, A. (2011). Çocuk Gelişiminde Bir Oyun Olarak Sanat ve Resim. *Electronic Journal of Social Sciences*. 10(37), 303-316. ISSN:1304-0278
5. Ayob, A., Majid, R. A., Hussain, A. & Mustaffa, M. M. (2012). Creativity Enhancement Through Experiential Learning. *Advances in Natural and Applied Sciences*, 6(2), 94–99.
6. Can Yaşar, M. & Aral, N. (2010). Yaratıcı Düşünme Becerilerinde Okul Öncesi Eğitimin Etkisi, *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(2), 201-209.
7. Cross, N. (1990). The Nature and Nurture of Design Ability. *Design Studies*, 11(3), 127– 140. [https://doi.org/10.1016/0142-694X\(90\)90002-T](https://doi.org/10.1016/0142-694X(90)90002-T)
8. Çakmakçı, M. (2019). Konutta Esneklik Kavramının Çocuk ve Mekan İlişkisi Üzerinden İncelenmesi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
9. Çamuşoğlu, N. (2022). Neden Çocuklar İçin Şehirler Yaratmalıyız? <https://www.ekoyapidergisi.org/neden-cocuklar-icin-sehirler-yaratmalıyız>
10. Çukur, D. (2011). Okulöncesi Çocukluk Döneminde Sağlıklı Gelişimi Destekleyici Dış Mekan Tasarımı. *SDU Faculty of Forestry Journal*, 12: 70-76.
11. Çukur, D. & Delice Güller, E. (2011). Erken Çocukluk Döneminde Görsel Algı Gelişimine Uygun Mekan Tasarımı, *Aile Toplum Ve Eğitim-Kültür Ve Araştırma Dergisi*, 7 (24): 25–36.
12. Değirmencioğlu, S.M. (2021). Çocuk Dostu Kent Rotterdam, <https://www.evrensel.net/yazi/89038/cocuk-dostu-kent-rotterdam>.
13. Dewar, G. 2008. 'Can Lego bricks and other construction toys boost your child's STEM skills?'
14. Egemen, A., Yılmaz, Ö. & Akil, İ. (2004). Oyun, oyuncak ve çocuk. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 5(2): 39 – 42.
15. Fitzgerald, D., Hattie, A.J. (1983). An Evaluation of 'Your Style of Learning Thinking' Inventory, *Br. J. Educ. Psychol.*, 53, 336-346.
16. Hatırnaz, A. A. (2010). *A Method Proposal Regarding Improvement of Creativity in Design Education: Design Cycle* [doctoral dissertation] Mimar Sinan Fine Arts University.
17. Jones, E., ve Prescott, E., (1978), *Dimensions of Teaching Learning Environments; Focus on Day Care*, Pasadena, CA; Pasific Oak College.
18. Kanunu, T.C. <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>
19. Kemple, K. M. & Nissenberg, S. A. (2000). Nurturing creativity in early childhood education: families are part of it. *Working with Families Early Childhood Education Journal*, 28(1), 67-71.
20. Kirazoğlu, S.F. (2012). Fiziksel Çevre-Çocuk İlişkileri, Açık Oyun Mekanları ve Çocuk Dostu Çevre Kriterleri Üzerine Bir Değerlendirme; Bakırköy ve Beylikdüzü Örnekleri, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
21. Kurumu, T. D. Türk Dil Kurumu Sözlüğü. www.tdk.gov.tr.
22. Mangır, M. & Çağatay Aral, N. (1991). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Dokuz Yaş Çocuklarının Yaratıcılıklarını Etkileyen Bazı Faktörlerin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 15(79). <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/6014/2147>
23. Min, B. & Lee, J. (2006). Children's Neighborhood Place as a Psychological and Behavioral Domain. *Journal of Environmental Psychology*, 26, 51–71.
24. Murray, J. (1983). *Art, creativity and the quality of education*, *Deadalus*, 112 (3), 131-132.
25. Odman, M. T. (2012). Dünya'da ve Türkiye'de Çocuk Hakları, *Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu*, 18-19 Mayıs 2012, Ankara.
26. Ormanlıoğlu Uluğ, M. (1997). *Niçin Oyun? Çocuğun Gelişiminde ve Çocuğu Tanımada Oyunun Önemi*. Göçebe Yayınları.

27. Ömeroğlu, E. (1998). Yapıcı ve Yaratıcı Nesiller Yetiştirme, *Eğitim ve Bilim*, 16(67).
28. Öymen Özak, N. & Pulat Gökmen, G., (2009). Bellek ve Mekan İlişkisi Üzerine Bir Model Önerisi, *İTÜDergisi/a*, 8(2), 145–155.
29. Sirel, A. (2017) The Experience of Vauban Neighborhood as a Sustainable Model District. *10th International Sinan Symposium*, April 27-28, Edirne.
30. Sutton-Smith, B. (1986). *Toys As Culture*, Gardner Press, New York.
31. Tansuğ, S. (1988). *Sanatın Görsel Dili*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
32. Terr, L. (2000). Sevgi ve Çalışmanın Ötesinde Oyun Yetişkinler İçin Neden İhtiyaçtır? (Çev: Murat Köseoğlu). İstanbul: Literatür Yayıncılık
33. Topuz, B. (2015). Yaratıcılık Eğitimi ve Kimlik Oluşumunda Oyuncak: Çocukta Yaratıcı Performans ve İnşacı-Eklemeci Oyun Yöntemi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, *Yüksek Lisans Tezi*, Samsun.
34. Torrance, E.P. (1965). *Rewarding Creative Behaviour*, Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.
35. Türkiye Barolar Birliği, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, www.barobirlik.org.tr, 10 Ağustos 2018.
36. Ünal, M. (2009). The Place and Importance of Playgrounds in Child Development. *Inönü University Journal of the Faculty of Education*, 10(2), 95-109.
37. Wegerif, R. (2007). Teaching Thinking: Metaphors and Taxonomies. *Dialogic Education and Technology*, 7, 125-157.
38. Yazıcı, S. (2004). Sosyal ve Kültürel Mekanların Çocuk Gelişimi Üzerinde Etkileri, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul,
39. Yılmaz, S. & Bulut, Z. (2003). Kentsel mekânlarda çocuk oyun alanlarının yeri ve önemi: Erzurum örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 158. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/158/yilmaz.htm>
40. Yuvacı, Z. & Dağlıoğlu, H. E. (2018). Okul öncesi eğitim alan çocukların ve buldukları sınıf ortamının yaratıcılık düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 234–256. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.196720182262>

İnternet kaynakları

1. Url-1: https://www.archdaily.com/642673/bagrisky-ruetemple?ad_medium=gallery
2. Url-2: <https://girlstyle.com/sg/article/95008/hdb-flat-renovated-spacious-singapore?extended=true>
3. Url-3: <https://www.leapfrog.com/en-us/learning-path/articles/Importance-Of-Play>
4. Url-4: <https://guidecraft.com/how-to-design-the-best-playroom-for-kids/>
5. Url-5: <http://www.home-designing.com/modern-kids-room-design-ideas-photos-tips-accessories>
6. Url-6: <https://www.hepsiburada.com/lbq-yapi-taban-plakalari-2-paket-klasik-taban-plakasi-tugla-seti-yapi-oyuncaklar-yurt-disindan-pm-HBC0000193ZCP>
7. Url-7: <https://www.taniaksiazka.pl/lego-classic-kreatywna-zabawa-pastelowymi-kolorami-11028-klocki-p-1792016.html>
8. Url-8: <https://www.pngwing.com/tr/free-png-ygbie>
9. Url-9: <https://rosanbosch.com/en/project/st-andrews-scots-school>
10. Url-10: <https://www.g-mark.org/gallery/winners/9d8d9136-803d-11ed-862b-0242ac130002?locale=en>
11. Url-11: <https://educationsnapshots.com/projects/27024/bambini-holistic-childcare-center/>
12. Url-12: <https://rosanbosch.com/en/project/wonder-diy---build-your-own-school-anywhere>
13. Url-13: <https://educationsnapshots.com/projects/11190/benebaby-international-daycare/>
14. Url-14: https://www.archdaily.com/915563/pixeland100architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab
15. Url-15: https://www.archdaily.com/997506/tophane-park-playground-carve?ad_source=search&ad_medium=projects_tab

**ASSESSMENT OF INFLATABLE ARCHITECTURE
FOR DESIGNING CHILDREN'S SPACES****GENCAY ÇUBUK
ORCID: 0000-0002-7908-976X****ABSTRACT**

The study is shaped around the question of "How can children benefit from inflatable spaces?" The aim of the study is to present a framework on how the advantages of inflatable architecture solutions can be evaluated for children. As a method, exemplary publications, installations and spaces are analyzed through literature review and a synthesis is presented. The scope of the study consists of inflatable architecture items that can be used in relation to children. The findings show that inflatable spaces are suitable for children's use in terms of flexibility, articability, transformability, transition between forms and ease of installation. Correlations between forms, suitability for children's playgrounds, provision of safety criteria, variety of light and color options, the use of soft materials and textures that can prevent possible accidents also support this efficiency. As children's playgrounds in the near future will include many strategic planning, inflatable solutions include innovations that include research and development steps that can respond to these possibilities. As a result, a comprehensive list is obtained for the evaluation of inflatable spaces with children in the near future architecture. With this work, a unique contribution to architecture is made, as it is aimed to popularize a frequently used architectural technique in installations by encouraging the use of innovative materials and technology in spaces designed for children.

Keywords: children architecture, children spaces, inflatable architecture, inflatable spaces, inflatable kindergarten, kindergarten architecture

INTRODUCTION

The main difference between adults and children is the tools they use to comprehend the field and their approach to the subjects. It should be noted that any attempt to support children and their perceptions differs from strategies designed for adults (Day and Midbjer, 2007). When examining the work of contemporary figures, one of the most important issues concerns the pluralism of architecture. Pluralist architecture should be able to work autonomously so that fields and initiatives with different characteristics can coexist. This means that intricate plan schemes should be designed in which different age groups can exist simultaneously in an area (Kozlovsky, 2016). At this point, it becomes important to lose the borders in order to strengthen the game theme and blur the transitions between the fields. The game theme is one that creates various sequences and triggers transformation. Therefore, it represents the movement of an order that allows to divide the space into parts and experience it with the help of those parts. In this context, it is seen that the processes of gamification and making the space understandable for children are directly related to each other. Transformative experiences take into account the sensitivities of both pluralistic architecture and autonomous approaches, which makes design powerful. (Dudek, 2012a).

No matter which material is chosen as the coating material and as the carrier system, it is essential to be able to offer innovative solutions for the targets. The working principle of each material is different. Joint details and connection bolting solutions are different from each other. This means that different materials offer different geometric options. In any case, it is important to be able to develop a language that evolves in line with the innovations offered by technology (Martens, 2015). Ready-to-play, inflatable sets that allow children to create characters and artifacts have become quite common in recent years, just like camping tents. Similar structures can be diversified by adding soft materials and organic motion to traditionally hard and mechanical building kits. It is very important at this stage to interpret children's imaginations with fun and transformative materials. Being able to develop personal expressions that motivate them to repair, try and bring their creations to life makes children feel comfortable and facilitates processes (Yang and Druga, 2019).

MATERIALS AND METHODS

In the study, first of all, a comprehensive literature review was conducted to examine the relationship that children establish with the space through the theme of play. Then, the space of inflatable structures in contemporary architectural productions is evaluated with a detailed literature search. The intersection areas of two separate evaluations were determined. These intersection areas have been discussed in order to bring them

together on a common ground both in terms of pedagogical aspects and in terms of designing the processes of experiencing effective architectural products, and some holistic results have been reached. All these results were evaluated for the design of durable, flexible, transformable areas of contemporary architecture, open to play and learning, inviting technology and transforming with technology.

FINDINGS AND DISCUSSION

Play is a set of systems that plays a role in the cognitive, social and physical development of children and provides entertaining and satisfying activities in itself. Interactive playgrounds are installations that combine the benefits of traditional playgrounds with advances in technology. It is designed to detect, learn and adapt to players' behavior to provide rich and engaging gaming experiences. They can motivate children to explore and interact with the environment, develop social and physical skills, or encourage positive social interactions among them (Poppe et al, 2014). It is important to evaluate the quantitative trends and qualitatively changing patterns of children's play in the context of exercise games and the growing diversity of play. The way children enjoy play and future design trends can serve as a design reference for professionals (Qing et al, 2019). For example, while inflatable jumping venues provide a popular socializing activity for children, it is emphasized that only some technical problems can make the experience of this space more mediocre (Grundstein, 2016). These stand out as lateral problems that do not get in the way of the game, such as heat and sports injuries, which are already present in many areas (URL 1, URL 2).

Figure 1. Inflatable museum, Estudio-3.14 (URL 1).

When the necessary technical measures are taken, there is no situation where inflatable structures can cause problems. Inflatable structures also offer an effective workspace to gain children's interest in the space theme. While related studies review recent developments and future challenges in analytical and experimental methods to understand and validate the deployment of inflatable structures in space, designing workshop spaces where these concepts can be explained to children in simpler language will also bridge the gap between today's pedagogical formation and the future speed-oriented world. (URL 2).

Figure 2. Inflatable origami-like greenhouses, Eliza Hague (URL 2).

Addressing possible future guidelines for the best use of deployment testing and analytical simulations to leverage the low mass and volume advantages of inflatables with greater deployment reliability while also minimizing the use of very large complex controllers is also putting this powerful potential on the ground that all generations can benefit from. transfers (Salama et al, 2000). At this point, the concept of interaction comes into play. The ability to adapt and interact with the surrounding environment and its variants is evaluated through light, sound, wind, heat or people. The exploration of such interactive concepts has prompted a number of architects to use these concepts in a variety of architectural environment applications such as: Sunshades, sunshades and windows are included in the system, making significant use of the concept and technology of interactive motion in architecture. Kinetic architecture also stands out as the most basic and comprehensive title of this subject (Elkhayat, 2014) (URL 3).

Figure 3. Haus-Rucker-Co, Yellow-Heart, Gelbes Hertz, 1967, Günter Zamp Kelp (URL 3).

The current experience of architecture and landscape architecture, as well as the experiences children have in the controlled worlds they live in, form a powerful combination. International examples of innovative childcare practices point to a complex, multifaceted world that children can access without adult supervision. New and experimental childcare projects should pursue an approach that does not ignore children's needs in the urban environment, allows children to play with their peers, and provides space for play development through social interaction (URL 4).

Figure 4. London Festival Architecture, NLA's 8-12yrs Saturday Club (URL 4).

Since the way parents spend their free time and the processes of taking care of their children differ from each other, it is necessary to establish arrangements where children can spend productive time when they are alone. Considering all these together, this connection must be resolved through the right equation so that children can establish a balanced relationship with both their peers and their inner world. Although children do not have as clear distinctions between indoor and outdoor as adults, intuitive examples of the influence of nature on children's development give many ideas that children are actually looking for traces of nature indoors as well. Children's play environments should be designed differently from working environments in later ages. Within this difference, it should be very colorful, containing various complexities and traces of chaos in places, and should be rich enough to feed their imagination. The interests of parents and babysitters or child educators do not have to coincide with these areas. On the other hand, adults should not forget that children are in a completely different search in their private areas. Elaborating the differences between public and private spaces is very important in terms of defining children's use of space in a spatial context. At this point, it is absolutely necessary to design children's spaces that are flexible, can be combined, transformed, diversified, colored, illuminated in different ways for different themes, enriched in the future that will provide thermal comfort, are sufficiently related to the outside world, but serve a fiction that can be sufficiently disconnected from the outside world when necessary. necessary (Dudek, 2012b).

How the playground will be constructed is not just about dividing the area into parts on the plan plane. A successfully designed playground should consist of a series of steps that I will try to solve by assimilating the steps of the game with degrees of difficulty and that we can internalize the children's staggered route of experience. At this point, it is important for children to draw conclusions about the balance of indoor and outdoor spaces, to find games reminiscent of nature more attractive, to prefer solutions that facilitate the transition and flow between indoor and outdoor spaces, and to establish a series of indirect relationships between what they are taught theoretically and what they practice in practice. The fact that some of the basic themes taught to children by their parents and through child educators have equivalents in the field increases the probability that the field will be successfully experienced by the children. In an architectural solution with graded difficulty levels, children prefer to exist in areas where they can both stay in dialogue with their friends and make new discoveries individually. Such spaces contain a range of solutions that both enhance children's design abilities and distract them from everyday boundaries. Children also have an innovative and sometimes

radical attitude that goes beyond the basic principles taken into account in the current pedagogical formation. This attitude pushes the spatial boundaries in order to find a response in the space and requires diversity of materials and combination details. Inflatable structures contain details that offer a successful range of flexible and fluid solutions in this regard. Inflatable structures, which are compatible with the fluid thinking structures of children in terms of both the use of light, the flow of heat and the way the spaces are associated with each other, contain amorphous combination details that refer to the organic patterns that children have listened to in a space in the past years (Parsons, 2011) (URL 5).

Figure 5. Taneo Oki and Sekkeirengo's Mushballoon at the Osaka World Expo, 1970, Photography: Centre Pompidou-Metz (URL 5).

Spontaneous spaces are made as a child: on the beach, in the woods, around the house. These spaces are evidence of a common and natural language of architecture. Children spontaneously demonstrate the key 'verbs' that drive this natural language of architecture. In this context, it is necessary to look at the narrative possibilities that arise when a space is connected with the imagination (Unwin, 2019). Relatedly, it is also important to come up with new and original detection scenarios about everyday events and spaces. Habraken's emphasis on this subject also provides some clues about the intelligibility of the context. All scenarios depend on different variables, environmental factors and impulses. This means that each design result will differ significantly from each other (Habraken, 2007).

The biggest constraint on how flexible the design can be seems to be the security problems. Inflatable structures cannot be said to be a direct security problem. On the other hand, many original details can be solved, especially the steel connection details that provide the connections between inflatable venue groups, many of which are heavy, sharp and dangerous for children and may cause injuries. In order to prevent these,

it is necessary to think not only about the geometry of inflatable spaces and the plastic effect they create, but also about the joint details. (Saaid et al, 2017) (URL 6).

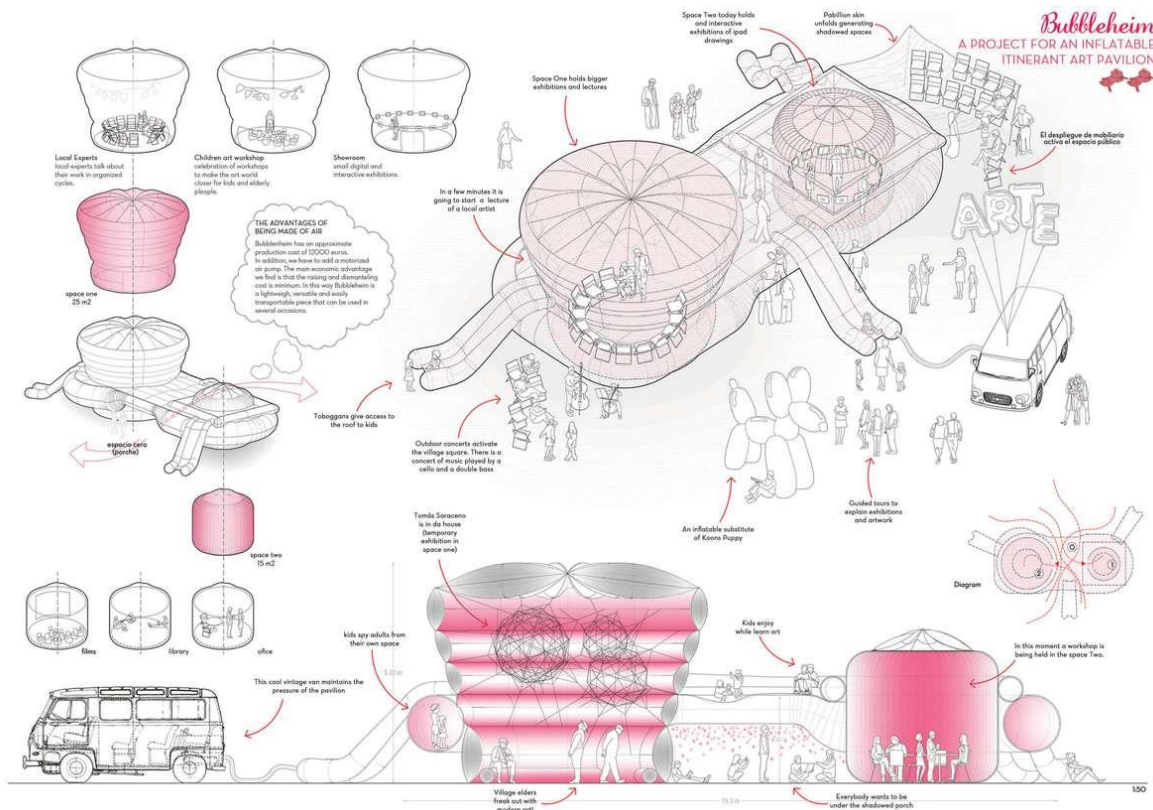

Figure 6. Bubbleheim, A Project for an inflatable itinerant Art Pavilion, Future Architecture (URL 6).

The fact that different details need to be considered for children with special needs, from other children, summarizes this issue. This approach is one of the necessary strategies to minimize the differences in accessibility between different and needy user groups. Preparing a checklist is necessary to organizationally test the quality of the space and its suitability for children (Shareef and Farivarsadri, 2016). It is important that an ethical concept should be mentioned for visual materials as well. It is the panorama created by visual materials, which are decisive in the interaction of children with the space they are in and dominate other senses (Yamada-Rice and Stirling, 2015). Children's tendency to view the situation where an object is just under water as a floating situation stands out as a powerful metaphor to explain this issue. Surveys on swimming and sinking judgments also give strong ideas about how science education can be given (Joung, 2009) (URL 7, URL 8).

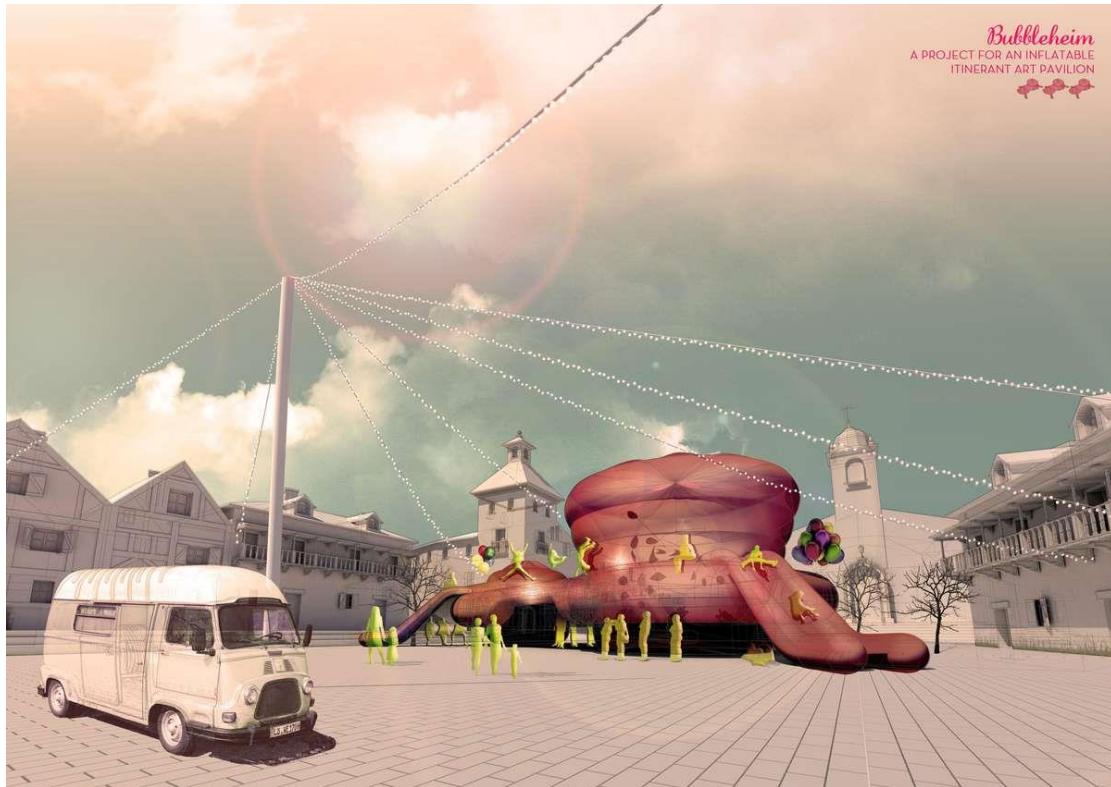

Figure 7. Bubbleheim, A Project for an inflatable itinerant Art Pavilion, Future Architecture (URL 7).

Figure 8. Eden Project, Tim Smit, Jonathan Ball, Grimshaw Architects (URL 8).

For the functional regeneration of architectural membranes, case studies classified according to countries and uses should be examined. Once the various design strategies are defined and the principles set for interventions in existing buildings are compared with each other, an organizational chart on the adaptability of membranes can be created (Macieira et al, 2017). Participation is the most important criterion at this point. This is about both the active participation of children in the games and the process of experiencing the place, and the willingness of municipalities and initiatives to take responsibility in this regard. Children are only willing to be involved in organizations they feel a part of (Bishop and Corkery, 2017) (URL 9).

Figure 9. Rock tombs (Dinc & Gül, 2022)

Cities should be one of the structures that the outer protectors care about, designed together with the strategic plans for how Europe can be used. Local governments can sometimes come out of this issue passively. In order for the civil defense cells and local governments in this center to be more active in this regard, a lot of work should be done and these studies should help their groups to establish a gradual pattern for children. All these special explanations are the support target for the city to be accessible to children, but also mediate for the communication between these existing spatial structures and the assurance of social ties. While trying to socialize puppies, it seems that urban surveillance networks connect both children and families, creating new powerful social child initiatives. Although the use of inflatable structures in plan designs for children has been a prominent detail in prefabricated buildings and temporary solutions until now, every step towards the vineyard that people set up in city houses allows them to think and use in much more areas thanks to their lightness, cheapness and diversification. . In addition, inflatable structures contain contact details that offer extremely cheap and fast solutions for local governments (Gutmann, 2014). It should remember the importance of the interior spaces where it is exhibited in this center, and it turns out that inflatable structures are a suitable base for their technological developments. A new light lesson from a new residential workshop layout or a special amorphous design layout with the intertwining of slides, nature-reminiscent forms and plastic joint details, inflatable structures offer a unique experience area for children. So far managing swellings is somewhat problematic as a tent feature. Inflatable structures should not only be used as ceilings, but also they are an extremely light and dynamic solution partner in all special solutions where wide spans need to pass, fast installation and fast lifting requirement (Druin, 2009). Understand the importance of understanding that providing tailored solutions for technology actually creates direct cascades for playgrounds. Technological developments, like the use of play, consist of a series of contemporary developments that attract children's behavior and are constantly renewed. It includes a series of details that enable developing countries to see their understanding of their future and to understand what kind of world they live in and what kind of world they end up in. Considering all these together, it can be observed that technological areas and playground designs are actually places that should be intertwined and where artificial intelligence and continuous recycling should be provided. The ability to reflect contemporary realization in an inflatable environment is not just about their lightness and easy installation. At the same time, those who protect themselves inside these structures experience transparency and translucency together with luminance and night, triggering what they see. Discussions about child-friendly environments. add to the growing evidence of nature's benefits for health, well-being, play and learning. Developing dialogues between designers, educators, and psychologists offers avenues for further research (Khan et al, 2020). Increasing studies on the extent to which pedagogues working with architects in designed projects increase the quality and validity of the project will increase the usability of the project for children (PiuZZi and Napoli, 2013). The characteristics

of the spaces that children in this situation will prefer will also be shaped in line with their previous experiences related to this issue (Wilson and Herbert, 2012) (URL 10).

Figure 10. Architects of Air, inflatable architecture maze (URL 10).

At this point, it is important to benefit from technological developments. Artificial intelligence-based robotic limbs, which are an up-to-date answer to the technological requirements of the era, are at the forefront of these tools. It is not a requirement for children to be disabled for the use of these vehicles. These tools can also be used to refine, enhance or perfect the existing experience. For example, Robotic arms like Puffy could offer critically important solutions to the accessibility problems of children with NDD. Much more effective solutions can be produced if such solutions have the bases that can be renewed with all the current versions of technology and artificial intelligence solutions (Garzotto et al, 2017). It should be emphasized that a similar understanding of robotics can be used in the transformation and development of spaces, just as in limbs.

Contemporary libraries, where children can experience all innovative tools, can be discussed under this title. A sustainable approach to learning that emphasizes the importance of understanding multiple contexts can offer an approach that considers all scenarios where physical access to the library is not equally easy for everyone, not all communities have equally well-resourced libraries, and the social space of the library does not cater to all family categories equally. However, it should be emphasized that the effect will be more inclusive when it comes to the use of a space where the discourses of leisure, consumption and modernity are embodied throughout the space. Literacy activities carried out in libraries also reshape parent-child communication (Nichols, 2011). Play is a set of systems that plays a role in the cognitive, social and physical development of children and provides entertaining and satisfying activities in itself. Interactive playgrounds are installations that combine the benefits of traditional playgrounds with advances in technology. It is designed to detect, learn and adapt to players' behavior to provide rich and engaging gaming experiences. They can motivate children to explore and interact with the environment, develop social and physical skills, or encourage positive social interactions among them (Poppe et al, 2014).

In the process of strengthening the interaction, inspirational sketches from nature are among the metaphors frequently used by architects. Fundamental elements such as trees and rocks are at the forefront of these metaphors. As a building static element, the tree is a typical example of a skeleton. The tree trunk, with its branches and twigs almost identical to the roots under the ground, stands out as an adaptable structural element. Distribution of forces starts from branches to branches, trunk and roots. The shape of the tree as a static element (as a column) triggers a series of solutions often used by architects as a fundamental imitation of nature, both aesthetically and biomimetically. The shape of trees is manifested in nature by nervous systems,

lightning, kidneys, flow of water from mountain tops to valleys, river deltas, leaves, etc. (Tsinikas, 2019). All this means that the tree metaphor can also be used in inflatable systems through different formal pursuits.

To be able to read the relationships between rational and irrational topics, children also need to see the connections between math and the real world. Our students must be clearly aware of the mathematical connections so that the way the subjects are linked is clear. For this to be possible, teachers need to offer classroom experiences where students can see connections (Gray and Hullier Tolly, 2007). At this point, inflatable structures are flexible enough to provide highly original solution possibilities. It is observed that the optimized results in the butterfly wing eclipse development process, which is one of the most successful examples of the biomimetic principle applied in the pop-up structure design process, allow to produce structures with much better mechanical properties and structural performance (Liu et al, 2015).

Rigid inflatable structures (RIS) are thin, flexible membrane structures that open pneumatically. Once in space, these structures harden due to the chemical or physical change of the membrane. It involves the formation of a semi-interpenetrating polymer network based on a reactive plasticizer based on polyvinyl chloride and acrylate. The knowledge that the cost of a similar study focusing on this structure is approximately 35% less than the cost of a similar wood lightweight frame structure is very important at this stage. Finding new ways to further improve their economic and environmental performance will make inflatable structures even more attractive (Van Dessel et al, 2003).

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

Prominent results and suggestions for spaces that can be developed more flexible, more mobile, independent of space and time, and with an understanding suitable for pedagogical formation through the development of the relationship that children establish with inflatable venues are listed below.

- Inflatable systems should be developed within the scope of a model, as a result of examining the methods used in the investigation, evaluation and management of the physiological, emotional and developmental needs of the child figure, which is evaluated as a 'user' by child experts and policy makers. Thus, inflatable systems act not only as an experimental and artistic production tool, but also as a dynamic structure pattern that directly responds to the needs of children.
- Template designs related to the pluralism of architecture and the definition of new playgrounds for children should play a direct role in the design of inflatable plan schemes. These templates should be expandable and convertible.
- It is seen that children receive information about space studies faster in inflatable areas designed to increase children's interest in space theme and to reduce visible/formal boundaries in space perception. Here, if more studies are carried out on the compatibility of the entertainment areas provided by the game theme with inflatable geometries, an inflatable spine that can respond not only to organic forms but also to new technological situations that will develop with the help of AI will be created.
- Although the way children enjoy the game and future design trends can serve as a design reference for professionals, it should not be overlooked that areas that provide a popular socializing activity for children, such as inflatable jumps, may come forward with some technical problems. Emergency action plans should be designed for such situations and interdisciplinary collaborations should be made in order to develop inflatable spaces in parallel with technology.
- The integration of contemporary museum experience into inflatable structures can mediate the coordinated work of the exhibited products and the thematic exhibition areas specially designed for these products. While each exhibited product enables children to make new inferences about the cultural ground and social life in which they live, the fluidity obtained through inflatable spaces connects the exhibition areas with a synaptic language.
- Examples of the use of robotic limbs mean that the motion-enabled options of technology can be utilized in associating and deriving inflatable spaces. Children follow the movement and choose to describe the space by following the story it presents. When the matches in structural steel components are diversified through structural solution programs like Tekla, the possibilities offered by inflatable architecture become limitless in terms of form.
- Children prefer a more direct way of relating to nature than adults. The creation of a series of function diagrams for adding biomimetic themes to inflatable structures indicates that simulation of nature can also be created in indoor and semi-open inflatable spaces.

- Rigid inflatable structures (RIS), as thin, flexible membrane structures that open pneumatically, are the proofs that all building groups can be made using inflatable methods in the near future. The development of solutions based on maximum durability and safety in RIS products in all playground and pedagogical development themed space designs that prioritize children's safety will also provide an area of liberation for children that makes space design independent from space-related constraints.

REFERENCES

1. Bishop, K., Corkery, L. (2017). *Designing Cities with Children and Young People* (1st ed.). Taylor and Francis. <https://www.perlego.com/book/1562026/designing-cities-with-children-and-young-people-beyond-playgrounds-and-skate-parks-pdf>
2. Day, C., Midbjer, A. (2007). *Environment and Children* (1st ed.). Taylor and Francis. <https://www.perlego.com/book/1625041/environment-and-children-pdf>
3. Druin, A. (2009). *Mobile Technology for Children* ([edition unavailable]). Elsevier Science. <https://www.perlego.com/book/1810696/mobile-technology-for-children-designing-for-interaction-and-learning-pdf>
4. Dudek, M. (2012). *Children's Spaces* (1st ed.). Taylor and Francis. <https://www.perlego.com/book/1626520/childrens-spaces-pdf>
5. Dudek, M. (2012). *Spaces for Young Children, Second Edition* (2nd ed.). Jessica Kingsley Publishers. <https://www.perlego.com/book/952773/spaces-for-young-children-second-edition-a-practical-guide-to-planning-designing-and-building-the-perfect-space-pdf>
6. Elkhayat, Y. (2014). Interactive Movement In Kinetic Architecture. *Journal of Engineering Sciences, Faculty of Engineering, Assiut University*. 42. 816. 10.21608/jesaun.2014.115027.
7. Freeman, C., Cook, A. (2019). *Children and Planning* (1st ed.). Lund Humphries. <https://www.perlego.com/book/2634209/children-and-planning-pdf>
8. Garzotto, F., Gelsomini, M., Kinoe, Y. (2017). Puffy: A Mobile Inflatable Interactive Companion for Children with Neurodevelopmental Disorder. 467-492. 10.1007/978-3-319-67684-5_29.
9. Gray, E., Tullier-Holly, D. (2007). Connecting Measurement and Architecture: Building an Inflatable. *Mathematics Teaching in the Middle School*. 13. 10.5951/MTMS.13.3.0144.
10. Grundstein, A., Shepherd, M., Duzinski, S. (2016). Do Inflatable Bounce Houses Pose Heat-Related Hazards to Children?. *Bulletin of the American Meteorological Society*. 98. 10.1175/BAMS-D-16-0103.1.
11. Gutman, M. (2014). *A City for Children* ([edition unavailable]). The University of Chicago Press. <https://www.perlego.com/book/1850615/a-city-for-children-women-architecture-and-the-charitable-landscapes-of-oakland-18501950-pdf>
12. Habraken, N. (2007). *Palladio's Children* (1st ed.). Taylor and Francis. <https://www.perlego.com/book/1625332/palladios-children-essays-on-everyday-environment-and-the-architect-pdf>
13. Joung, Y. (2009). Children's Typically-Perceived-Situations of Floating and Sinking. *International Journal of Science Education*. 31. 101-127. 10.1080/09500690701744603.
14. Khan, M., Bell, S., Wood, J. (2020). *Space, Pedagogy and Play* (1st ed.). Taylor and Francis. <https://www.perlego.com/book/1658811/space-pedagogy-and-play-participation-design-and-research-with-children-pdf>
15. Kozlovsky, R. (2016). *The Architectures of Childhood* (1st ed.). Taylor and Francis. <https://www.perlego.com/book/1633803/the-architectures-of-childhood-children-modern-architecture-and-reconstruction-in-postwar-england-pdf>
16. Liu, J., Sun, S., Bai, S. (2015). Bio-inspired Design of an Inflatable Deployable Structure. 10.1109/CYBER.2015.7288080.
17. Macieira, M, Mendonça, P., Guedes, J. (2017). Architectural membranes on building's functional refurbishment. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*. 264. 012005. 10.1088/1757-899X/264/1/012005.
18. Martens, B. (2015). Exploring the Design and Fabrication of Inflatables: "The Taming of the Shrew". *Synthetic Landscapes [Proceedings of the 25th Annual Conference of the Association for Computer-Aided Design in Architecture]* pp. 461-470. 10.13140/2.1.4966.2244.

19. Nichols, S. (2011). Young children's literacy in the activity space of the library: A geosemiotic investigation. *Journal of Early Childhood Literacy*. 11. 164-189. 10.1177/1468798411399275.
20. Parsons, A. (2011). *Young Children and Nature* (1st ed.). LAP LAMBERT Academic Publishing. <https://www.perlego.com/book/3372970/young-children-and-nature-outdoor-play-and-development-experiences-fostering-environmental-consciousness-the-implications-on-playground-design-pdf>
21. Piuzzi, N., Napoli, E. (2013). *Space as a Teacher* (1st ed.). LAP LAMBERT Academic Publishing. <https://www.perlego.com/book/3340475/space-as-a-teacher-the-growth-in-architecture-and-pedagogy-of-the-educational-spaces-for-children-not-yet-in-school-age-pdf>
22. Poppe, R., Van Delden, R., Moreno, A., Reidsma, D. (2014). *Interactive Playgrounds for Children*. 10.1007/978-981-4560-96-2_5.
23. Qing, Q., Nakamura, K., Yamamoto, K., Shimomura, A. (2019). A Study on Changes to the Form of Children's Playgrounds in Japan by Analyzing the JILA Selected Works of Landscape Architecture. *Sustainability*. 11. 2127. 10.3390/su11072127.
24. Saaid, A., Derasid, M. E., Hassan, A. S. (2017). *Design and Safety Aspects of Malaysian Children Playgrounds* (1st ed.). LAP LAMBERT Academic Publishing. <https://www.perlego.com/book/3434355/design-and-safety-aspects-of-malaysian-children-playgrounds-pdf>
25. Salama, M., Lou, M., Fang, H. (2000). *Deployment of Inflatable Space Structures: A Review of Recent Developments*. 10.2514/6.2000-1730.
26. Shareef, S., Farivarsadri, G. (2016). *Consideration in Design of Interior Spaces for Autistic Children* (1st ed.). LAP LAMBERT Academic Publishing. <https://www.perlego.com/book/3393474/consideration-in-design-of-interior-spaces-for-autistic-children-pdf>
27. Tsinikas, N., Antoniou, D., Dimopoulos, G., Kontaxakis, D., Symeonidou, I. (2019). Educational objectives from an Architectural studio on Nature & Space Structures. 39-47.
28. Unwin, S. (2019). *Children as Space-Makers* (1st ed.). Taylor and Francis. <https://www.perlego.com/book/1524014/children-as-spacemakers-the-innate-architect-in-all-of-us-pdf>
29. Van Dessel, S., Chini, A., Messac, A. (2003). Feasibility of Rigidified Inflatable Structures for Housing. *Journal of Architectural Engineering*. 9. 10.1061/(ASCE)1076-0431(2003)9:1(1).
30. Wilson, H., Herbert, G. (2012). *Parents and Children in the Inner City* (1st ed.). Taylor and Francis. <https://www.perlego.com/book/1685987/parents-and-children-in-the-inner-city-pdf>
31. Yamada-Rice, D., Stirling, E. (2015). *Visual Methods with Children and Young People* Palgrave Macmillan UK. <https://www.perlego.com/book/3489623/visual-methods-with-children-and-young-people-academics-and-visual-industries-in-dialogue-pdf>
32. Yang, X., Druga, S. (2019). *Legoons: Inflatable Construction Kit for Children*. CHI PLAY '19 Extended Abstracts: Extended Abstracts of the Annual Symposium on Computer-Human Interaction in Play Companion Extended Abstracts. 139-146. 10.1145/3341215.3356980.

İNTERNET KAYNAKLARI

1. URL 1. <https://inhabitat.com/inflatable-traveling-museum-brings-the-story-of-pre-hispanic-mexico-to-local-school-children/estudio-3-14-inflatable-museum-6/>
2. URL 2. <https://www.dezeen.com/2020/06/15/eliza-hague-inflatable-origami-greenhouse-bamboo-india/>
3. URL 3. <https://www.bostonmagazine.com/property/2017/05/01/new-inflatable-movement-bsa-space/>
4. URL 4. <https://nla.london/news/inflatable-architecture>
5. URL 5. <https://thespaces.com/inflatable-architecture-aerodream/>
6. URL 6. <https://futurearchitectureplatform.org/projects/87015897-3a95-4a35-bed8-9a609fa4b72e/>
7. URL 7. <https://futurearchitectureplatform.org/projects/87015897-3a95-4a35-bed8-9a609fa4b72e/>
8. URL 8. <https://futurearchitectureplatform.org/projects/87015897-3a95-4a35-bed8-9a609fa4b72e/>
9. URL 9. <https://www.designboom.com/architecture/sknypl-new-korean-garden-seoul-maru-competition-korea-08-06-2019/>
10. URL 10. <https://www.dezeen.com/2019/06/25/inflatable-architecture-maze-architects-of-air-daedalum/>

**ÇOCUĞUN İRADESİ İLE ÜSTÜN YARARI ARASINDA BİR DENGE ARAYIŞI: HİDÂNE
KURUMU VE VELAYET HAKKI
SEEKING A BALANCE BETWEEN THE CHILD'S WILL AND THE BEST INTERESTS:
HIDANAH INSTITUTION AND RIGHT OF CUSTODIANSHIP**

**NURTEN ZELİHA ŞAHİN
ORCID: 0000-0003-0341-6311**

ÖZET

Kur'an'ın ifadesi ile "insanoğlu zayıf yaratılmıştır." Özellikle insanın belli bir yaş dönemine gelinceye kadar bakıma ve gözetime ihtiyacı vardır. Bu nedenle anne baba ayrıldıktan sonra çocuğun velayetinin kime ait olacağı, hukukun belirlemesi gereken bir konu olmuştur. İslam hukuku da çocuğun velayet hakkını, yaş dönemlerine göre ortaya çıkabilecek ihtiyaçları bağlamında belirlemeye çalışmıştır. Bu konuda İslam hukukunda geniş bir literatürün olduğu söylenebilir. Velayeti belirlemede alınacak ölçülerde velayetin, çocuğun hangi yaş dönemlerini kapsayacağı önemlidir. Çünkü çocuk büyüdükçe fiziksel, ruhsal ve sosyal ihtiyaçları farklılaştığı için çocuğun üstün faydasının ne olduğuna dair kıstas ve ölçütlerin de değişmesi gerekmektedir. Bu nedenle İslam hukukçuları çocuğun eda ehliyetinin bulunmadığı veya nakıs bulunduğu veya tam eda ehliyetine sahip olduğu dönemler ile ilgili çocuğun üstün yararını belirlemede temel alınan ilkelerin değişeceğinden hareket etmişlerdir. Bu nedenle İslam hukukçularının çocuğun üstün faydasını dikkate alarak velayetini belirleme ile çocuğun akıl ve irade gücünü dikkate alarak velisini seçimini kendisine bırakılması arasında bir denge arayışı içinde oldukları söylenebilir. Konuyu bu bağlamda ele alan bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çocuğun üstün yararı temel alınarak velayetinin belirlenmesi üzerinde durulacaktır. Bu dönemde çocuk kendisi adına kendi faydasını düşünerek tasarrufta bulunacak, şefkatle onu sarıp sarmalayacak bir ele ihtiyaç duyduğu için hidâne şeklinde tanımlanan bir kurum içinde çocuğun üstün yararının ne olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Konu bu bölümde klasik kaynaklar bağlamında çocuğun üstün yararını gözeterek oluşturulan genel ilkeler doğrultusunda ele alınarak değerlendirilecektir. Çocuğun biyolojik gelişimi ile birlikte ruhsal ve sosyal ihtiyaçları değişeceği için velayeti ile ilgili çocuğun üstün yararı gözetilerek tekrar bir değerlendirmeye ihtiyaç ortaya çıkacaktır. Öncelikle çocuk kendisi için iyiyi kötüyü ayırt edebilecek temyiz gücüne sahip olacaktır. İslam hukukçuları çocuğun maslahatı için çocuğun kendi yararını içeren iradesinin de dikkate alınması görüşündedir. Bu bağlamda ikinci bölümde velayette çocuğun kendi velisini seçimine verilen öncelik ve bu bağlamda oluşan içtihatlar genel olarak değinilecektir. İslam hukukçuları çocuğun bağımsız bir birey olma noktasındaki akli gelişimini de dikkate alarak çocuğa kendi maslahatına göre velisini tercih etme hakkı vermiştir. Bu nedenle velayetinin çocuğun kendi seçimine bırakıldığı dönem ilgili bazı içtihatlar temyizi, bazı içtihatlar ise akıl ve buluşa ulaşma şartını getirmişlerdir. İchtihatlar dan bir kısmı da bazı velayet haklarının çocuğun maslahatına dayalı olarak rüştünü elde edinceye kadar devr edilemeyeceği yönündedir. Bu çalışma bu anlamda çocuğun velayeti ile ilgili en iyi faydanın ne olabileceğine dair değerlendirmelere İslam Hukukunun bu konuyu ele alırken temel aldığı ölçütler bağlamında bir katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hidâne, Velayet, Ehliyet, Üstün Yarar, Muhayyerlik

ABSTRACT

In the words of the Qur'an, "mankind was created weak." In particular, people need care and surveillance until they reach a certain age. For this reason, after the separation of the parents, who will have the custody of the child has become a matter that should be determined by the law. Islamic law has also tried to determine the custody of the child in the context of the needs that may arise according to the age periods. It can be said that there is a large literature on this subject in Islamic law. In determining the custody, it is important that the age periods of the child will be covered by the custody. Because the child's physical, mental and social needs change as the child grows, the criteria and criteria regarding what the child's best benefit is should also change. For this reason, Islamic jurists have acted that the principles based on determining the best interests of the child will change in the periods when the child does not have the capacity to act, or when she has the capacity to act For this reason, it can be said that Islamic jurists are in search of a balance between determining the custody of the child by taking into account the best interests of the child, and leaving the choice of the guardian to himself, taking into account the power of reason and will of the child. This study, which deals with the subject in this context, consists of two parts. The first part will focus on determining the custody of the child

based on the best interests of the child. In this period, it has been tried to determine what the best interest of the child is in an institution defined as hidane, since the child needs a hand that will save herself /himself by thinking of her own benefit and embrace her/him with compassion. In this section, the subject will be evaluated in the context of classical sources in line with the general principles established by considering the best interests of the child. Since the psychological and social needs of the child will change with the biological development of the child, there will be a need for a re-evaluation regarding the custody of the child, considering the best interests of the child. First of all, the child will have the power of appeal to distinguish good from bad for himself. Islamic jurists are of the opinion that the child's will, which includes his own benefit, should also be taken into account for the benefit of the child. In this context, in the second part, the priority given to the child's choice of guardian in custody and the case law formed in this context will be discussed in general. Considering the mental development of the child to become an independent individual, Islamic jurists have given the child the right to choose her/his guardian according to her/his own interests. For this reason, some jurisprudence about the period when the custody of the child is left to her own choice, while some jurisprudence has brought the condition of reaching wisdom and puberty. For this reason, some jurisprudence about the period when the custody of the child is left to her own choice, while some jurisprudence has brought the condition of reaching wisdom and puberty. Some of the jurisprudence is that some custody rights cannot be transferred until the child comes of age based on the interests of the child. In this sense, it is thought that this study can contribute to the evaluations of what could be the best benefit regarding the custody of the child in the context of the criteria that Islamic Law takes as a basis while addressing this issue.

Keywords: Hıdanah, Custodianship, Legal Capacity, Best Interest, Right of Option.

GİRİŞ

Kur'an'ın ifadesi ile "insanoğlu zayıf yaratılmıştır." (Kur'an-ı Kerim Meâli, 2011, en-Nisâ 4/28). İnsanın özellikle belli bir yaş dönemine gelinceye kadar bakıma ve gözetime ihtiyacı vardır. Çocukluk dönemi, kırılganlığın en fazla olduğu dönemlerdendir. Çünkü küçük, ihtiyaçlarını kendisinin karşılayacak bedensel ve ruhsal olgunluğa sahip değildir. Bu nedenle onu koruma kollama görevi öncelikle anne ve babasına aittir. Çocuğa yönelik yükümlülüklerin çerçevesini belirleyen ayetler genelde annenin çocuğun yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamadaki rolüne dikkat çekmiş ve çocuğun yaşamsal ihtiyaçlarının maddi kısmı ile karşılanmasında ise babaya sorumluluk yüklemiştir (Kur'an-ı Kerim Meâli, 2011, el-Bakara 2/233; et-Talâk 6). Kur'an çocuğun en temel hakkını yaşam ve yaşamını devam ettirme hakkı olarak belirlemiş ve bu noktada temel haklarından mahrum edilmemesi için bakım ve gözetimi ile birlikte temel ihtiyaçlarının karşılanması sorumluluğunu öncelikle anne babaya vermiş ve bu yükümlülüğü anne babanın yerine getirmemesi veya getirememesi gibi nedenler oluştuğu takdirde de en yakınlarından başlayarak en sona kadar kademeli bir şekilde akrabalarını çocuğun bakım ve gözetimi ile yükümlü kılmıştır.

Çocuğun bakım ve gözetilmesinde temel ilke çocuğun üstün yararınıdır (Yanık, 2020). Bu, aile birliği içinde anne babanın ortak görevi olduğu için çocuğun üstün yararının ne olduğuna dair bir belirleme ihtiyacı duyulmamıştır. Anne baba ayrıldıklarında öncelikle çocuğun velayetinin kime ait olacağına belirlenmesi önemlidir ve bu nedenle velayeti belirlemede temel ölçüt olan çocuğun üstün yarar ilkesinin neleri kapsadığının bilinebilir olması gerekmektedir. Bu anlamda Yargıtay 2. Hukuk dairesi bir velayet davasında Birleşmiş Milletler çocuk haklarına dair sözleşmeye atıfla çocuğun üstün yararını, göz önünde tutulması gereken temel ilke olduğuna işaretten "Çocuğun üstün yararı belirlenirken onun bedensel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişiminin sağlanmasının amacının gözetilmesi gerektiğine" (Yargıtay, 02.06.2015) dikkat çekmiştir.

İslam Hukukunun merkezinde yer alan zayıfı, savunmasızı koruma, kollama, bunun içeriğini belirleyecek olan hukuki kurumların oluşmasına neden olmuştur. İslam Hukukunda çocuk, biyolojik gelişimi sırasında karşılanması gereken bedensel ihtiyaçları ve hassasiyetle korunarak maslahatına uygun olarak geliştirilmesi gereken ruhsal ihtiyaçları ve ayrıca yaşına göre edinmesi gereken sosyal rol ve becerileri ile bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu nedenle fıkıh literatüründe özellikle hidâne başlığı altında fiziksel, ruhsal ve sosyal yönlerinin çocuk için karşılanması gereken temel bir ihtiyaç kabul edilerek bu bütünlük içinde çocuğun ihtiyacını giderecek veliye velayetin verileceğine dair genel bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bununla beraber çocuğun biyolojik gelişimi ile birlikte elde ettiği temyiz gücü dikkate alınarak velayeti belirlemede iradesinin de göz önünde tutulması gerektiğine dair içtihatlar, velayet hukukunda insanoğlunun bağımsız bir birey olma noktasındaki gelişim aşamalarına göre belirlenmesi gerektiğine dair bir ölçütü de ortaya koymuştur. Bu bağlamda içtihatlar değerlendirildiğinde, çocuğun üstün yararını gözeterek veli seçimi ile çocuğun temyiz

çağına veya ergenlik dönemine ulaşması ile birlikte kendi maslahatını koruma iradesinin de dikkate alınması arasında fakihlerin bir denge arayışı içinde oldukları görülmektedir. Bu çalışma bu anlamda literatürde ele alınan konuların çeşitliliği dikkate alınarak sadece velayetin, çocuğun üstün yararına göre belirlenmesi ile çocuğun kendisine muhayyerlik hakkı tanınması çerçevesinde konuyu ele alarak kendi bağlamı içinde detaylandırmaya çalışacaktır.

1. İslam Hukukunda Çocuk

İslam hukukunda çocukluk, doğumla başlayan ve ergenlik dönemine kadar devam eden bir süreçtir (Aydın, 1993). Çocuk doğumla birlikte tam vücûb ehliyetine sahiptir. Her insan hak sahibi olabilme ve borç altına girebilme ehliyeti ile dünyaya gelir. Bu nedenle İslam Hukukunda her insanın vücûb ehliyeti için uygun bir zimmet ile doğacağı ifade edilir. Zimmet bugünkü hukukta kişilik kavramını temsil eder (Gökmenoğlu, 2010). Ceninin canlı olarak doğduğuna dair ilk hareketi ile birlikte onda zimmetin varlığı kabul edilir ve bu nedenle insanoğlu tam vücûb ehliyetine sahip olarak dünyaya gelir (Nesefî, ts.). Bu dönemdeki çocukta tam vücûb ehliyetinin bulunmasına karşılık edâ ehliyetinin olmadığı kabul edilir. Bu nedenle bu dönem gayri mümeyyiz dönemdir. Bu dönemde çocukta edâ ehliyeti bulunmadığı için onun yararına tasarrufta bulunacak bir kanunî temsilciye ihtiyacı vardır. Bu nedenle bu dönemdeki çocuğun kendisi yararına tasarrufta bulunabilecek ehliyete sahip olmaması, onun doğrudan hidâne hakkını da elde etmesini getirmiştir (Yanık, 2020).

Çocuğun iyiyi kötüyü ayırt etme yetkinliğine ulaştığı yaş olarak genelde yedi yaş kabul edilmiştir. Bu yaş ile birlikte çocuk mümeyyiz olarak tanımlanır. Mümeyyiz çocukta edâ ehliyeti eksiktir. Bu nedenle bu dönemdeki çocuğun fiilleri üçe ayrılmıştır. Sadece çocuğun zararına olan fiiller. Onun üzerinde tasarruf hem çocuk hem de kanunî temsilcisi için yasaktır. Çocuğun kendi faydasına olan tasarrufları geçerlidir. Ne tam faydasına ne tam zararına olan veya tam zarar veya faydasına olduğu belirlenemeyen davranışları ise kanunî temsilcisinin iznine bırakılmıştır (Nesefî, ts.). Yedi yaş ile birlikte çocuğun anne babadan birinin seçimini içeren muhayyerlik hakkını kabul eden fakihler, bu dönemdeki çocuğun kendi maslahatına tercih yapabileceği temyiz gücünden hareket etmiştir.

Bulûğ çağı, çocuğun hem beden hem de akıl olarak kemâle erdiği bir dönemdir. Bu döneme bu nedenle akıl-bâlîğ çağı denilmiştir (Nesefî, ts.). Temyize ulaşmasından sonra bulûğa ermesi ile birlikte çocuk için sorumluluk yaşı başlamıştır (İbn Teymiyye, 2006). Bu dönemle birlikte çocuk üzerinden velayet hakkının kalktığı kabul edilmekle birlikte akıl-bâlîğ olan çocuğun faydasının gözetilmesi gereken bazı tasarruflarda velinin velayetinin devam edeceği noktasında da bir ayrıma gidilmiştir.

2. İslam Hukukunda Çocuğun Üstün Yararını Belirleme

İslam hukukunda çocuğun velayetini belirlemede ölçü "aslah" "maslahat" "menfaat" kavramları ile ifade edilmiştir. (İbn Kudâme, 1997). İslam Hukukunda çocukla ilgili hukuki düzenlemelerde öncelikli olanın, çocuğun üstün yararını gözetmek olduğu söylenebilir. Bu anlamda çocuğun ruhsal, bedensel ve sosyal ihtiyaçları bir bütün olarak kabul edilerek çocuğu koruyucu olarak oluşturulan kurum hidânedir (Ebû Zehre, 1957). Hidâne aslında çocuğun üstün faydasını tercihi içeren bir velâyet kurumudur.

a. Velâyet

Çocuğun fayda ve zararını tartabilecek yeterlilikte olmaması nedeni ile kendisi için fayda ve zararı değerlendirerek onun yaşamını koruyacak bir kanunî temsilciye ihtiyacı vardır. Velayet müessesesi ile çocuğun haklarının korunması amaçlanmıştır. Başta küçük olmak üzere tam ehliyetsizleri ve eksik ehliyetlileri koruyucu olarak bâlîğ ve reşit olanın kanunî yetkisini tanımlayan velayet, onları koruma ve kollama görevini içermektedir. Velâyetin konusu küçükler olduğu için velâyet hakkı öncelikle anne babaya ait olduğu kabul edilmiştir (Çetiner, 2017).

Velâyet hakkı, çocukların hem kişiliğini hem de malını korumada velinin sahip olduğu hak ve yükümlülükleri tanımlar. Velâyet, reşid büyük bir şahsın kâsır bir kişi üzerine şahsi, mali işlerini yönetimini üstlenmesidir. Velâyeti ya doğrudan kanun belirler ya da mahkeme kararı ile kâsırın maslahatı için bir başka şahsa onu temsil etme hakkı verilir. Bu nedenle velâyet hakkı icbaridir. Ya hak kanunen doğrudan tanınır ya da mahkeme yolu ile verilir. Velâyet, küçüğün öncelikle şahsı ile ilgili eğitim, sağlık ve tedavisi gibi çocuğun yaşamını korumak ve sağlıklı bir birey olarak devam ettirebilmek için karşılanması gereken bütün ihtiyaçlarını kapsar. Bu nedenle İslam Hukuku açısından velâyetin, çocuğun korunma ve gözetlenme ihtiyacını bir bütünlük içinde giderebilecek şekilde belirlenmesi gerekir (Nevevî, 1991).

İslam Hukukunda çocuk, velâyet ve hidâne hakkı ile korunmaktadır. Bu kurumların oluşturulmasındaki hukuki gerekçede, çocuğun zayıflığı ve bu nedenle korunmaya ihtiyacı olması yer almaktadır. Bu anlamda hidâne hakkı, çocuğu iyilikle onu muhafaza edene verilir. İslam Hukukunda çocuğun velâyeti bütün akrabalar için farz-ı kifayedir. Eğer çocuğun velayetini üstlenen kimse yoksa o zaman en uzak akrabası da olsa onun için

çocuğu koruma, gözetme farz-ı ayna dönüşür (İbn Abdülber en-Nemerî, 2002). Çocuğun velayetini alacak hiçbir akrabası yoksa o zaman onun korunması, ihtiyaçlarının karşılanması devletin bir sorumluluğu olur (Şirbînî, 1997).

Gayri mümeyyiz çocuk için üstün faydası, kişisel ihtiyacının giderilmesi ile birlikte şefkat, merhamet ile onu kollamak ve gözetmektir. Özellikle gayri mümeyyiz dönemde çocuğun en çok ihtiyaç duyduğu, şefkat ve merhamet ile onu saracak kollardır. Bu nedenle velilerin seçiminde her halükarda merhamet sahibi olan ve çocuğu her şekli ile koruyup gözetken, kollayan temel bir ölçüt olarak öne çıkmıştır. (İbn Hazm, h.1352). Hanbelî fakihî İbn Kudâme (ö. 620/1223), velâyetin şefkat, dikkat ve özen üzerine kurulu olduğunu belirtir. Velâyette karâbetin öncelenmesi de çocuğa yakınlarının ona en çok şefkat göstereceği varsayımına dayandığını ve ilim ehli arasında bunun hilafına bir şey bilinmediğini ifade eder (İbn Kudâme, 1997).

Velinin velayeti altındakiler için ancak onun yararına tasarrufta bulunacağına dair Kur'an'dan delil İsrâ 34. ayettir. "Rüşdüne erinceye kadar yetimin malına, onun yararına olmadıkça el sürmeyin..." (Kur'an-ı Kerîm Meâli, 2011, el-İsrâ 17/28) ayeti çocuğa dair bir tasarrufun onun maslahatı ile sınırlandırılması gerektiği şeklinde temel ilkeyi de belirlediği kabul edilmiştir. Bu bağlamda şu külli kaide ortaya konulmuştur: "kişinin, sorumluluğu altındaki kişiler üzerindeki tasarrufu maslahata dayanır" (Zühaylî, 2006).

Velilerden velâyet hakkı, çocuğa en güzel bakan, ona en çok hayırhah olan yani velayetteki amaçlanan maslahatı en çok karşılayan diğer velilerin önüne geçirilir. Mâlikî fakihî Karâfî (ö.684/1285) İslam Hukukunda velâyeti belirlemede devamlı çocuğun maslahatının öncelendiğini belirtir. Bu nedenle hidâne çocuğa karşı şefkatı ve sabrından dolayı kadın tam velâyet sahibi olarak erkeklerin önüne geçirilmiştir (Karâfî, 1994). İbn Teymiyye de (ö. 728/1328) çocuk için anne babadan hangisi onun maslahatını sağlayacak ve ondan mefsedeti uzaklaştırılacaksa onun diğerinin önüne geçirileceğine işaret eder. Çocuk ebeveyninden birini seçmişse yine seçilen ebeveyne velayetin verilebilmesi için çocuğun maslahatını gerçekleştirebilmesine ve ondan mefsedeti uzaklaştırabilmesine bakılır (İbn Teymiyye, 2006). Çünkü velayetin hukuki dayanağı, çocuk için maslahatı celbetmek ve mefsedeti uzaklaştırmaktır. Velayette bu temel bir ilkedir ve bu ilke "hâkim yetimlere veli atarken onların maslahatını en çok gözeteni, merhamet ve şefkatı en fazla olanı atayacaktır" şeklinde genel bir kabulün oluşmasına neden olmuştur (İbn Abdüsselâm, 1991).

Küçük çocuğun öncelikle velayet hakkının annenin olduğu kabul edilmesi yedi yaşına kadar çocuğun üstün yararının bunu gerektirmesidir. Fakat velâyet hakkının icbari olup olmadığı literatürde tartışılmıştır. Bazı içtihatlar, bakım yükümlüsünün bu hakkı kullanmasında zorlanamayacağına dairdir. Bu görüşe göre anne bakım yükümlülüğüne zorlanamaz. Çünkü velâyet hakkına sahip olacak kişi çocuğu koruma ve gözetlemede belki aciz kalacak, onu korumada yeterli olamayacaktır ve bu nedenle velayetten imtina ediyor olabilir (İbn Nüceym, 1997). Buna karşılık hidânenin bir görev olduğunu kabul eden fakihler, bakma yükümlüsü olanın zorlanabileceği görüşündedir (Karakoç, 2015).

Çocuğu gözetimine alan kişinin çocuğun maslahatını gözetmesi gerekiyor ve öncelikle çocuğa herhangi bir şekilde eziyet verme hakkı yoktur. İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350) hidâne ile ilgili olarak çocuğun anne ve babasından hangisinin yanında kalacağı ile ilgili kararda en aslah olanın, çocuk için en faydalı olanın gözetilmesi gerektiğini belirtir. Anne babadan hangisi çocuğun üstün faydasının gerektirdiği şekli ile onu koruyacaksa, muhafaza edecekse çocuğun onun gözetimine verilmesi gerekir (İbn Kayyim el-Cevziyye, 1998). Çünkü anne babadan birisinin tercihi ile ilgili bir nas bulunmamaktadır. Mutlak olarak anne babadan birisine velayet hakkı verilmemiştir. Bu nedenle veliler arasında tercihte düşmanlık sahibi, ifrat sahibi olanın iyilik, adalet ve ihsanın önüne geçirilemeyeceği temel ölçüt olarak öne çıkmıştır (İbn Kayyim el-Cevziyye, 1998).

b. Hidâne

İslam Hukukunda çocuğu koruyucu olarak üç çeşit velâyet tanımlanmıştır. Birincisi çocuğun nefsi üzerine velâyet. İkincisi çocuğun malı üzerine velâyet. Üçüncüsü ise çocuğun ruhen ve bedenen sağlıklı olması için gözetim ve bakımını içeren velâyettir ki bu kurum olarak hidâne şeklinde tanımlanmıştır. Bu nedenle hidâne çocuğun ruhen ve bedenen sağlıklı yetişmesi için ihtiyaçlarını gözetken bir üst kurumdur (Bardakoğlu, 1998). Burada özellikle aile birliği bozulduğu zaman küçüğün velâyet hakkının öncelikle kime verileceği İslam Hukukunda hidâne içinde ele alınmıştır. Hidânenin dayandığı hukuki gerekçe, henüz temyiz yeteneğine sahip olmayan, kendisinin bedensel ihtiyaçlarını karşılama konusunda bağımsız hareket edemeyen küçüğün ona zarar verici şeylerden onun korunup gözetilmesine, en uygun şekli ile onun yetiştirilmesine, terbiye edilmesine olan ihtiyacıdır (Nevevî, 1991). Bu nedenle bu kurumun temelinde çocuğun maslahatının yani üstün yararının gözetilmesi yer alır (Desûkî, 526). Bu sebeple bazı klasik kaynaklarda çocuğun terk edildiği, kendi başına

bırakıldığı takdirde çocuğa zarar ulaşabileceğinden çocuğu korumayı içeren hidâneyi çocuğun kefâleti olarak da tanımlanmıştır (İbn Kudâme, 1997).

Hidâne bir yönü ile anneye dayanır. Çünkü çocuğun annenin şefkati, gözetimi ve terbiyesine ihtiyacı vardır. Diğer tarafı ile ise babaya dayanır. Çünkü çocuğun geçimini sağlanmasına, giderlerinin karşılanmasına, korunup kollanmasına ihtiyacı bulunmaktadır (Nevevî, 1991). Çocuğun edâ ehliyetinin olmadığı bu dönemde velisinin kim olacağını kanun belirlemektedir. Bu nedenle hidâna kurumu çocuğun üstün faydasını gözeterek çocuğu korumayı, gözetmeyi içeren velâyeti tanımlar. Bu anlamda hidâneye, velinin seçilmesinde çocuğun üstün yararının temel alındığı velâyet kurumudur denilebilir.

Velâyette çocuğun üstün yararının gözetilmesinin temel ilke olması, çocuğa bir kanunî temsilci atanmasının çocuk için mutlak hak olarak tanımlanmasını getirmiştir. Burada üstün yarar ile çocuğun bu dönemde temel ihtiyaçları olan korunma, kollanma, ona gelecek herhangi bir zararı engelleme, ona şefkat ve ilgi gösterme olarak belirlendiği için bu maslahatları gerçekleştirebilene hidâne hakkında öncelik tanınmıştır (İbn Nüceym, 1997).

Fıkıh mezhepleri arasında bu nedenle gayri mümeyyiz çocuğun anne baba ayrıldığı takdirde velayet hakkının annenin olacağı noktasında bir görüş birliği oluşmuştur. Annenin hidânedede öncelik hakkının hukuki gerekçesi ise çocuğun bu dönemde en çok ihtiyacı olduğu şefkat ile muamelenin anne tarafından verilebileceğidir. Babalar ise annelerin önüne çocuğun malını korumada, onların meslek sahibi yapmada, onların terbiye ve eğitiminde anneye göre bu konuları daha iyi bilebileceği yönleri ile geçirilmiştir (İbn Abdüsselâm, 1991). Hanefî içtihadı, hidânedede asıl olanın kadın tarafı olduğu yönündedir. Çünkü kadınlar daha şefkatli, daha yumuşak, çocuğun terbiyesinde daha çok yol göstericidir. Erkekler ise koruma, kollamada, çocuğun menfaatini gözetmede daha yetkindir. Her ikisi de çocuğun maslahatı açısından önemlidir (Kâsânî, 2003). Sadece anne daha şefkatli olduğu ve maslahatını daha çok koruyacağı için hidânedede öncelikli kılınmıştır. (İbn Kudâme, 1997). İbn Kudâme hidâneyi çocuğun hakkı olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle çocuğa en şefkatli olanın diğerin önüne geçirilmesi gerektiğini belirtiyor. En rıfk sahibi olan diğer ebeveynin önüne geçirilir. Bu nedenle hidânedede anne önceliklidir. Eğer anne hidâne ile ilgili şartları kaybederse o zaman ma'dûmdur, yok gibidir. Velâyet kendisinden sonrasına geçer. Anne baba hidâneye ehil değilse o zaman onlar da yok hükmündedir. Onlardan sonrasına velâyet hakkı geçer (İbn Kudâme, 1997).

Hidâne hakkının, haklardan hangi çeşidine girdiği ve bu haktan vazgeçilip vazgeçilmemesi konusu literatürde ele alınan bir konu olmuştur. İbâziyye bunu Allah hakkı olarak kabul eder. Mahkemenin veya kanunun vereceği şer'î bir izin olmadığı müddetçe bu hakkı her iki tarafta düşüremez. Çünkü insanların arasında hakları, canları ve malları korumaktan vazgeçilemez. Hanefî, Şâfiî ve Mâlikî fakihlerinden bir kısmı hidâneyi hidâne sahibi olanın hakkı olarak kabul etmişlerdir. Hidâne sahibinin hakkı olduğu için velinin bunu düşürmeye hakkı yoktur. Bu hakkı sadece hidâne sahibi küçük düşürebilir. Fakat küçüğün kendi üzerinde böyle bir hakkı düşürme ehliyeti olmadığına göre bu hak Allah'a döner. Üçüncü görüş, bu konuda bu sorumluluğu üstlenenin (hâdinin) hakkı vardır. İsterse bunu düşürebilir. Çünkü hâdine icbar yapılamaz. Sadece küçüğün nafakası ile yükümlü ise o zaman bu yükümlülüğü veli iskat edememektedir (Vâsıl, 2002).

Çocuğun üstün faydasını belirlemede diğer önemli olan ona zarar vermemektir (İbn Hazm, h.1352). Hidâne denildiği zaman öncelik, çocuğu zararlardan korumaktır. Bu nedenle karı kocanın birbirinin cezalandırmak için çocuğun temel haklarından mahrum edilmesi, çocuğa zarar vermek olarak tanımlanmıştır. Örneğin anneyi çocuktan mahrum etmek için anne çocuğunu emzirmek istediği halde ona teslim etmemek onun yerine sütanne tutmak çocuğa zarar vermemektir. Çünkü anne çocuğa karşı daha şefkatli olduğu için çocuğu emzirmede de daha önceliklidir. Bu nedenle çocuk anneden mahrum edilirse çocuğa zarar verilmiş olur (Kâsânî, 2003).

Çocuğun zarar görmemesi temel bir ilke olduğu için gereksiz olarak çocuğun risk üstlenmesine de fukaha cevaz vermemiştir. Örneğin velayeti kendisinde bulunan tehlikeli bir yolculuğa çıkacak olursa, çocuk için bu yolculuk meşakkat ve risk içeriyorsa çocuğu yanında götürmesine cevaz verilmemiş ve çocuğun güvenliği için diğer velâyet sahibine bırakılması gerektiği yönünde ictihadlar ortaya çıkmıştır (Şîrâzî, 1996; Nevevî, 1991). Çocuk ile ilgili hidânedede çocuğun maslahatı öne alınmakta, çocuğun maslahatı neyse ona göre karar verilmektedir. Hidânedede çocuğun hakkı bulunduğu için onu güzel bir şekilde koruyacak, onun hayrına olacak şekilde yetiştirilmesi ile ilgilenecek olanın çocuğun velâyetini üstleneceğidir. Genelde içtihatlar çocukla zaman bakımından ilgilenmede zayıf kalacak, ahlakı bakımından çocuğun tutum ve davranışlarına olumsuz etkide bulunacak olana bu velâyetin verilemeyeceği yönündedir. (İbn Abdülber en-Nemerî, 2002). Bu da çıkar çatışmalarında çocuğun maslahatı açısından bir tercihin yapılması gerektiğini gösterir.

İslam Hukukunda hassas yıllar olarak tabir edilebilecek çocuğun çok fazla şefkat, ilgi ve dikkat ve gözetime ihtiyacı olduğu yıllarda bu gözetimi yapabilecek şekilde veliler tercih edilmiş ve çocuğun bu yıllarda henüz

kendisi için iyiyi seçebilmede yeterli olmadığı için bu konuda sabır, nezaket ve şefkatle davranabilecek şekilde velilere öncelik verilmiştir (İbn Nüceym, 1997; Şirbînî, 1997). Çocuğun savunmasız olduğu dönemle ilgili olarak kadınlar erkeklere göre, daha yakın akraba daha uzak akrabaya göre daha öncelikli kabul edilmiş, akrabaların anne tarafı baba tarafına göre önceliğe sahip olmuştur (İbrahim, 2018).

3. Çocuğun muhayyerlik hakkı

Hidananın ne zaman bittiği ile ilgili mütekaddimin fukahanın farklı değerlendirmeleri ile birlikte bulûğ ile bittiği bugün için kabul edilmektedir (Ebû Zehre, 1957). Anne baba ayrıldığı zaman çocuk bâliğ ve reşid ise çocuk anne babadan müstağnidir. Ne hidane ne de kefalet gerekir. Sadece aradaki iyiliği kesmemesi, onlardan ayrılmaması müstehap olarak kabul edilmiştir (Şirâzî, 1996). Fakihler çocuğun belli bir yaştan sonra anne babadan birisini seçme hakkını kabul ederler (Şevkânî, h.1427). Çocuğun üstün maslahatını gözeterek hukuken velinin gözetiminin tamamlandığı ve çocuğun kendisinin kendi maslahatını gözeterek tercih ettiği yaş ve dönemde farklı içtihatlar ortaya çıkmıştır.

Hanbelî mezhebinde tercih edilen görüş, çocuğun yedi yaşına kadar annesinin yanında onun gözetiminde kalacağıdır. Çünkü bu yaşa kadar çocuğun üstün yararının gözetilmesi, çocuğun öncelikli bir hakkıdır. Yedi yaş temyiz yaşıdır. Çocuk kendisi için neyin faydalı ve neyin zararlı olduğunu ayırt edebilecek bir yaştadır. Gayri mümeyyiz dönemde çocuğun üstün yararının gözetilmesi önceliklidir. Fakat temyiz ile birlikte çocuk, kendi maslahatına tasarrufta bulunan bulunmayan arasında bir ayırım yapabileceği için anne babadan birini seçmek arasında muhayyerdir (İbn Kudâme, 1997).

Mâlikî hukukçuları da çocuğun bu tercih hakkını tanımakla birlikte muhayyerliği bulûğ ile başlatırlar. Erkek çocuk için baba bulûğa kadar onun vesayetini üstlenir. Ondan sonra erkek çocuk muhayyerdir. Kız çocuğu için ise kendisi ister annesini isterse babasını seçsin evleninceye kadar velisinin gözetimi altında kalır (Kâdî Abdülvehhâb, ts.).

Şâfiî mezhebinde anne babası ayrılan çocuk, bâliğ ve reşid ise anne babasından ayrılma hakkı vardır. Çocuk herhangi bir şekilde hidâne ve kefaletten müstağnidir. Onlar ile bağı koparmaması ise müstehaptır. Şâfiî mezhebinde yedi yaşı ile birlikte çocuk için hidâne tamamlanmış ve kefalet hukukuna geçilmiştir. Bu nedenle anne babadan istediğini seçme muhayyerliği bulunmaktadır. Mümeyyiz çocuk, anne babadan birisini seçmesi ile birlikte diğer ebeveyn ile bağlantısını devam ettirmede herhangi bir şekilde mani olunamaz (Şirâzî, 1996). Hanefî hukukçular ise çocuğun kendi maslahatını doğru bir şekilde seçmeyeceğinden hareketle çocuklara bulûğa kadar muhayyerlik hakkı vermemiştir (Baktır, 1986). Hanefî içtihadına göre çocuk bulûğdan sonra anne babadan birisini seçme konusunda muhayyerdir. Çocuk bu dönemden önce istediği ebeveyni seçmesi konusunda muhayyer bırakılırsa o zaman kendisi için hayırlı olanı ayırt edemez. Onun talimi, eğitimi, terbiyesinde itina göstermeyecek veliyi seçebilir. Hanefiler çocukların biyolojik kimlikleri ile özdeşleşebilmeleri için temyiz ile birlikte erkek çocuğun velayetini babaya bırakılacağı görüşündedir. Çünkü erkek çocuklar için anne ile bağımlılığı kalmadığı zaman onun ihtiyacı baba ile özdeşleşmektir. Burada erkek çocuğun babanın kimliği üzerinden kendi kimliğini edinmeye ihtiyacı vardır. Erkek çocuklar için temyiz ile birlikte velâyetin babaya verilmesi, erkek çocukların kadınlar üzerinden velâyeti devam ettiği takdirde onların tavır ve davranışlarını almasına neden olacağı bunun da erkek çocuğun kimliğine zarar vereceği yönünden bir ihtiyati bir tedbirdir denilebilir. Kız çocukları için ise velâyet anne ve anneanne de ise onların yanında bulûğa kadar kalır. Eğer diğer kadınların yanında ise bulûğ beklenmeden dokuz yaşına girmesi ile hidâne sona erer. Fakat mezhepte ağırlıkta olan görüş kız çocuğun bulûğ beklenmeden dokuz yaşında iken hidânenin sona ermesidir. Bu da bu dönemin kız çocuğun kendi kimliğinin farkında olmaya başladığı bir dönem olarak kabul edildiğindedir. Bu noktada velâyet, babasına veya kanunî temsilcisine bırakılır. Çocuğun muhayyerlik yaşının erkeklerde bulûğ, kızlarda kendini koruyup gözetecek akli olgunluğa ulaştığı zaman şeklinde belirlenmiştir. (İbnü'l-Hümâm, 2003.; Kâsânî, 2003).

SONUÇ

Çocukluk dönemi insanın en çok korunmasına ve gözetilmesine ihtiyaç olduğu dönemdir. Özellikle yedi yaşına kadar çocuğun edâ ehliyeti bulunmadığı için tamamen velisinin kendisi üzerinde tasarrufları çocuğun üstün yararının gözetilmesi ilkesine bağlıdır. Bu nedenle hidâne çocuğun hakkı velinin hakkına göre korunmaya değer bir önceliğe sahip olmuştur. Bu dönemde çocuğun korunması, gözetilmesi, bedensel ihtiyaçlarının karşılanması, ruhsal olarak en çok ihtiyacı olan şefkat ve merhamet ile kuşatılması öncelikli bir yarar olarak belirlenmiştir.

İslam Hukukunda çocuğun üstün yararı onun fiziksel, ruhsal ve sosyal ihtiyaçlarına göre belirlenmiştir. Bu da çocuğun biyolojik gelişimine, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarına göre kanunî temsilcisinin belirlenmesi

gerektiğine dair genel bir anlayışın oluşmasına neden olmuştur. Bu genel anlayışın üzerinden çocuğun üstün yararı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu nedenle hidâne şeklinde oluşturulan kurum içinde çocuğun velâyet hakkı belirlenirken, çocuğun üstün yararının onun şefkatli, ve merhametli bir kucakta büyütülmesi ve temel ihtiyaçlarının karşılanması olarak görüldüğü için hep anneye dikkat çekilmiştir. Çocuğun en çok şefkat ve merhametle gözetilerek büyütülmesine ihtiyaç duyduğu yedi yaşına kadar ki bu dönemde anne veya bu ihtiyacı karşılayabilecek anne tarafından bir yakınına velayet hakkının verilmesinde önceliği kabul edilmiştir. Yedi yaş ile birlikte çocuğun ihtiyaçları farklılaşacağı için sosyal ihtiyaçlarını da karşılayabilecek şekilde velayet hakkının tekrar belirlenmesi gerekmektedir. Yedi yaşında çocuğun iyiyi kötüyü ayırt etme gücünün artması ile velayet kurumundan çocuğun kendisinin faydasına tasarrufta bulunacak olanı seçme konusunda kefalet hukukuna geçileceği noktasında da içtihatlar ortaya çıkmıştır.

Çocuk kendisi için maslahatını en çok koruyacak olana velayetini devretme hakkının kabulü kefalet hukuku içinde çocuğun haklarının belirlenebileceği görüşünü ortaya çıkarmıştır. Ergenlik çağı ile birlikte çocuk akli ve bedensel erginliği noktasında bağımsız bir birey olarak kabul edilerek kendi maslahatını tercihi noktasında muhayyer bırakılmıştır.

Hidâne hakkının sona ermesi ile birlikte çocuğun toplumsal kimliğinin gereklerini yerine getirebilmesi için velâyet hakkının çocuğun bu sosyal ihtiyaçlarını giderebilecek şekilde belirlenmesi gerektiğini fakihler fark etmişlerdir. Çünkü çocuk biyolojik gelişimi ile birlikte ruhsal ve sosyal ihtiyaçları değiştiği için çocuğun üstün yararının belirlenebilmesi, gelişim psikolojisinin gerektirdiği ihtiyaçlarının karşılanması ile gerçekleşebileceğidir. Bu nedenle fakihler arasında çocuğun gelişimi ile birlikte ortaya çıkacak biyolojik, ruhsal ve sosyal ihtiyaçlarına göre velayetin belirlenebileceği noktasında genel bir anlayışın varlığından da söz edilebilir

KAYNAKÇA

1. Aydın, Mehmet Âkif. "Çocuk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/361-363. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
2. Baktır, Mustafa. İslam Hukukunda Hidâne. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0/7 1986, 259-289, 284-286.
3. Bardakoğlu, Ali "Hidâne" Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 17/467-471, Ankara: TDV Yayınları, 1993, 467.
4. Çetiner, Selma. Velayet Müessesinin Tarihi Gelişimi ve Hukuki Niteliği. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan*, 19/2017, 25-46, 42.
5. Desûkî, Muhammed b. Ahmed. *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebîr*. Kahire : Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, ts. 2/526.
6. Ebû Zehre, Muhammed. *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, Kahire : Dârü'l-Fikri'l-Arabi, 1957, 459, 414.
7. Gökmenoğlu, Hüseyin Tekin. *İslam'da Şahsiyet Hakları*. 4. Baskı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 2010, 57, 58.
8. İbrahim, Ahmed Fekry, *Child Custody in Islamic Law Theory and Practice in Egypt since the Sixteenth Century*, Cambridge: Cambridge University Press, 2018, 65.
9. İbn Abdülber en-Nemerî. *el-Kâfi fi fûrû'î'l-Mâlikiyye*. Beyrut : Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002, 296.
10. İbn Abdüsselâm, İzzeddin. *Qavâ'idü'l-aḥkâm fi meşâlihi'l-enâm (el-Qavâ'idü'l-kübâ)*. Kahire: Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye, 1991, 1/74,75, 76.
11. İbn Hazm. *el-Muḥallâ*. Kahire: İdaretü't-Tıbaati'l-Müniriyye, 1352, 10/323, 324.
12. İbn Kayyim el-Cevziyye. *Zâdü'l-me'âd fi hedyi ḥayri'l-ibâd*. thk. Şuayb el-Arnaut, Abdülkadir Arnaut. Beyrut : Müessesetü'r-Risâle, 1998, 5/414, 425.
13. İbn Kudâme, Muvaffakuddin. *el-Muḡnî*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Abdülfettah Muhammed el-Hulv. 3.baskı. Riyad : Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1997, 11/413, 416, 412.
14. İbn Nuceym. Zeynüddin. *el-Bahrü'r-râ'ik*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997, 4/280-284.
15. İbn Teymiyye, Takıyyüddin. *Mecmû'î'l-fetâvâ*. Mekke : Mektebetü'l-Melik Fahd el-Vataniyye, 2006, 10/345; 34/131.
16. İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadîr li'l-âcizi'l-fakîr*, Beyrut : Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003,4/ 336.
17. Kâdî Abdülvehhâb. 'Uyûnü'l-mecâlis. Riyad : Mektebetü'r-Rüşd, ts., 3/1403-1404.
18. Karâfi, Şehâbeddin. *ez-Zaḥîre (fi'l-fıkh)*. thk. Muhammed Bu Hubze. Beyrut : Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1994, 4/246.

19. Karakoç, İrem. Bir İslâm Hukuku Müessesesi Olan Hidâne Hakkının ve Osmanlı Aile Hukuku'nda Uygulanışının İzmir Şer'iyye Sicillerinde Yer Alan Bir Karar Örneği Üzerinden incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19/3, 2015, 151-206, 157-159.
20. Kâsânî. *Bedâ'i 'u ş-şanâ' i ' fî tertîbi ş-şerâ' i ' .* thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcut. Beyrut : Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003, 5/205,
21. Kur'ân-ı Kerîm Meâli. çev. Halil Altuntaş -Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.
22. Nesefî, Ebü'l-Berekât. *Keşfü 'l-esrâr fî Şerhi Menâri 'l-envâr*, Beyrut : Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts, 2/460-478.
23. Nevevî. *Ravzatü 't-tâlibîn ve 'umdetü 'l-müttakîn*. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1991, 9/ 103, 98.
24. Şîrâzî, Ebû İshak. *el-Mühezzeb fî fıkhi'l-İmâm eş-Şâfi'î*. Dımaşk: Dârü'l-Kalem, 1996, 4/639,652.
25. Şîrbînî, Hatîb. *Muğni 'l-muhtâc ilâ ma 'rifeti me 'ânî elfâzi 'l-Minhâc*. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1997, 3/597.
26. Vâsıl, Nasr Ferid. *el-Velâyâtü'l-hâssa : el-velâye ale'n-nefs ve'l-mâl fi ş-şeriatî'l-İslamiyye*. Kahire: Darü's-Şürûk, 2002, 57, 58 ,59.
27. Yanık, Özlem. Çocuğun Yüksek Yararını Kuşatan Bir Müessese: Hidâne. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 15 (2020) 367, 365-400 [https:// doi.org/ 10.16947/fsmia.758094](https://doi.org/10.16947/fsmia.758094)
28. Yargıtay, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi. 2015/9767 E, 2015/11313 K (02.06.2015) <https://karararama.yargitay.gov.tr/#>
29. Zühaylî, Muhammed Mustafa. *el-Veciz fî usuli 'l-fıkhi 'l-İslâmî : el-medhal el-mesadir el-hükmü 'ş-şer'î*. Dımaşk : Dârü'l-Hayr, 2006, 1/495.

**REFİK DURBAŞ'IN ÇAYLAR ŞİRKETTEN ADLI ESERİNE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ
PERSPEKTİFİNDEN ELEŞTİREL BİR BAKIŞ
A CRITICAL LOOK AT REFİK DURBAŞ'S WORK TITLED ÇAYLAR ŞİRKETTEN FROM THE
PERSPECTIVE OF CHILD LABOR**

**MÜSLÜM ENGİN
ORCID: 0000-0002-6247-0791**

ÖZET

Çocuk işçiliği, çocukların yetişkinler için öngörülen işlerde henüz küçük yaşta çalıştırılarak, bedenlen zayıf olmaları sebebiyle çeşitli ruhsal ve biyolojik risklerle karşı karşıya kaldıkları sosyolojik bir olgu olarak bilinmektedir. Çocuk işliğı hâlihazırda hem Türkiye’de hem de dünyada önemli toplumsal sorunlar arasında yer almaktadır. Türkiye’de kentleşmenin hızla atağa geçtiğı 1950’li yıllardan sonra çocuk işçiliğı gibi aile ve çocuğı ilgilendiren konular çeşitlendiğinden çocukluk kavramı ve çocuk, sosyoloji sahasında giderek ağırlık kazanmıştır. Aynı şekilde bir bilim ve sanat dalı olarak edebiyatın da toplumda meydana gelen değışmelerden bağımsız hareket ettiğı düşünülemez. Özellikle Cumhuriyet döneminde modernleşen ve genişleyen Türk toplum yapısındaki değışimler, Türk edebiyatında çeşitli sanatçı ve akımlarını etkileyerek, toplumsal konulara yer veren sanatsal üslubun gelişmesine olanak sağlamıştır. Toplumsal olayların edebi eserlerdeki yansımalarını; edebi eser, sanatçı, okur ve toplum ekseninde ele alarak, toplumsal yapıdaki değışmeleri açıklamaya çalışan edebiyat sosyolojisi de bu bağlamda aile ve çocukla ilgili konularla ilgilenebilmektedir. Bu araştırmada, Refik Durbaş’ın *Çaylar Şirketten* adlı eserinde işlenen çocuk ve aile, çocuk ve yoksulluk, çocuk işçiliğı temaları, nitel doküman incelemesi yöntemi ile ele alınarak edebiyat sosyolojisine özgü içerik analizi tekniğı ile çözümlenmiştir. Araştırmanın amacı, toplumun her kesimini ilgilendiren çocuk işçiliğı gibi önemli bir konunun edebi eserde ne şekilde ve hangi bakış açısıyla işlenmiş olduğunu göstermek, konuyla ilgili edebiyat sahasındaki duyarlılığı ortaya çıkarmaktır. Refik Durbaş bu eserinde, çocuk işçiliğinin başlıca nedenleri arasında sayılan; yoksulluk, az gelişmişlik, kayıt dışı ekonomi, çocuk emeğinin küçük ve orta boy işletmelerce sömürülmesi, çocuk işçiliğinin düşük maliyetli olması, çocukların sokaklarda yapılan bazı işlere uygunluğu, göç ve düzensiz kentleşme, eğitimsizlik ve çocuğa karşı ayrımcılık gibi konulara şiirsel imgeleminde yer vermiş ve bu konuyu edebi bir söylemle tartışma alanına taşımıştır.

Anahtar Sözcükler: *Çaylar Şirketten, Çocuk İşçiliğı, Çocuk ve Yoksulluk, Edebiyat Sosyolojisi, Göç ve Kentleşme, Refik Durbaş*

ABSTRACT

Child labor is known as a sociological phenomenon in which children are employed in jobs envisaged for adults at a young age and face various mental and biological risks due to their physical weakness. Child labor is currently among the important social problems both in Turkey and in the world. After the 1950s, when urbanization took off rapidly in Turkey, the concept of childhood and child sociology gradually gained weight, as issues concerning the family and the child such as child labor diversified. Likewise, literature as a branch of science and art cannot be thought to act independently of the changes that occur in society. Changes in the structure of Turkish society, especially in the Republican period, which modernized and expanded, influenced various artists and movements in Turkish literature and enabled the development of an artistic style that included social issues. Reflections of social events in literary works; Sociology of literature, which tries to explain the changes in the social structure by dealing with literary works, artists, readers and society, is also interested in issues related to family and children in this context. In this research, the themes of child and family, child and poverty, child labor in Refik Durbaş's work named *Çaylar Şirketten* were handled with the qualitative document analysis method and analyzed with the content analysis technique specific to the sociology of literature. The aim of the research is to show how and from which point of view an important issue such as child labor, which concerns all segments of the society, is handled in the literary work and to reveal the sensitivity in the field of literature on the subject. In this work of Refik Durbaş, among the main causes of child labor; poverty, underdevelopment, informal economy, exploitation of child labor by small and medium-sized enterprises, the low cost of child labor, the suitability of children for some jobs on the streets, immigration and irregular urbanization, lack of education and

discrimination against children, have given place to issues in his poetic imagination and brought it to the discussion area with a literary discourse.

Keywords: *Çaylar Şirketten, Child Labour, Child and Poverty, Sociology of Literature, Migration and Urbanization, Refik Durbaş*

GİRİŞ: EDEBİYAT, ŞİİR EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ

Edebiyat, sözlü ve yazılı olarak gelişen sanatsal bir insan eylemidir. Sanatçılar içinde doğup büyüdükleri ailenin yaşam tarzına dair izlenimleri, mensubu oldukları kültürün özelliklerini, yaşadıkları çağın zihniyet yapısını, yine kültürün bir kalıbı olan dille edebi eserlere yansıtırlar. Eserleri aracılığıyla etkileşim içinde oldukları topluma olumlu ya da olumsuz bir biçimde yön verirler. Dolayısıyla düşünce ve duygular edebiyat eylemi sayesinde, estetik bir şekilde ortaya konulur ve yorumlanır.

Bir edebiyat metni olarak şiirler, belirli kurallar ve imgeler dizgesi olarak ortaya çıkmaktadır. Hem ahenkli hem de coşkulu söyleyişi, duygulara tercüman olma konusundaki imgesel gücü, bu türün her çağda çok rağbet görmesine yol açmıştır. Bireyi ve toplumu ilgilendiren aşk, aile, sevgili, ölüm, ayrılık, toplumsal duyarlılık vb. gibi konular, şiirin başlıca temaları arasında yer almaktadır.

Şiirin içerik ve yapısını meydana getiren unsurlar, bir anı düzeninin etrafında şekillenirler. Bu anısal düzende bellek ve geçmişe ait yaşantı anları iç içe geçmiş durumdadır. İçinde yaşanılan evler ve evleri ev haline getiren aile yuvası, bu imgelerin genel iskeletini oluşturur. Anılar bireyde coşkulu bir ruh hali ve bir yere, bireye, alana, fikre bağlılık durumu yaratır. Böylelikle insan, edebiyat eseri ile bu duygu alanlarına ait konulara dokunmuş olur. İmge bu eylemin somutlaşmış; ancak somutlaşmakla beraber yoruma ve beğeniye açık kalmış halini temsil eder (Bachelard, 1996: 32-34). İmgelemdeki estetik muğlaklık ile kişisel olduğu kadar kamuya ait olma yeteneği, şiirin etki gücünü artırır.

Şiirsel imgelemi, düşünce yazıları ya da kurgusal metinlerde rastlanılan düşünce ve bilgi içeriğine sahip metin unsuru olarak değerlendirmemek gerekir. Mehmet Narlı *Şiir Burcu* adlı eserinde (Narlı, 2015: 395), şiirdeki yaşantının bilgi ve yaşantılara dayalı olan gerçek bir yaşantı olmadığı, aksine imgesel bir yaşantı olduğuna değinmektedir. Ona göre şiirdeki sembol, benzetme ve imgeler elbette bilinç, duyarlılık ve tecrübelerle dayanan kişisel ve düşsel bir yaşantı içindedir. Yani esasında imge, bireyin bilgi ve yaşantı duyarlılığı içinde hareket etme ve üretme yeteneği kazanmış ve dilde farklı kök salarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle şiirsel imgeler farklı dil yapılarına sahip olduklarından eleştirel akılla doğrudan ortaya çıkarılmamaktadır. Öyleyse şiirsel imgelemi çözümleyebilmek sanatçının hayal gücüne erişebilmenin yanında, toplumsal yaşantı duyarlılığını keşfetmeye ve bir bakıma dilsel farklılıkların içinde gizlenmiş olan düşsel yaşantıları yorumlayabilme yeteneği ile ilişkilidir.

Bu noktada sanat eserini yorumlayabilmek için sanat eseri ve toplum ilişkisinin önemi ortaya çıkmaktadır. Edebi eylemin çevrelediği sanatkar, okur ve toplumun birbirleriyle etkileşimleri, eserlerde kullanılan dil, eserin içeriği, yapısı ve estetik unsurlar, topyekûn bir kültür unsuru olma özelliği sergiler. Bu yönüyle edebiyat, toplumsal ve milli bir kurumdur. En ilkel kabilelerden en modern toplumlara kadar, her milletin kendine ait bir edebiyat anlayışı vardır. Sanatçının kimliği, içinden çıktığı toplumun ve o topluma ait kültürel unsurların izlerini taşır. Bu nedenle sanatçı; ailesinden, toplumundan ve toplumsal değerlerden kendini soyutlayamaz (Çetişli, 2019: 24-25).

Bu açıklamalar, sanat eserinin sosyolojik anlamda birçok açıdan anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Sanat eserinin en önemli anlam içeriği metnin kendisinde yer almaktadır. Dolayısıyla sanat metni *yansız* bir metin değil bilakis belirli anlam birlikleri çevresinde kurgulanmış ve üretilmiştir. Yani bu eseri meydana getiren sanatçı yaratıcılık vasfının yanında *manipülatorlük* görevini de üstlenmektedir. Sanat eseri nesnelere ve kişilerden önce ya da sonra gelebilir. Her şekilde eserde kişiler, olaylar ve nesnelere iç içe geçmiştir. Bu yüzden de sanat eseri anlaşılmaya, yorumlanmaya muhtaçtır (Çağan, 2020: 67).

Şiirsel imgelemdeki düşsel yaşantı, deneyim ve duyarlılıkların yorumlanması, sanatçının özelliklerini bilmenin yanı sıra sanat eserinin içinde ortaya çıktığı toplumsal yapıyı, kültürel özellikleri, okurun düş dünyasını, eserin fiziksel özellikleri ile bunların topluma arzının ne şekilde olduğu gibi konularla da doğrudan bağlantılı olmaktadır. Bu nedenle toplumların modernleşmesi ve toplum bilimlerinin ortaya çıkması ile birlikte, sanat eseri toplum konularını araştıran bir disiplin olarak edebiyat sosyolojisi de giderek önem kazanmıştır. Özellikle toplum hayatını etkileyen kültürel ve teknik gelişmeler edebi eylemin fayda ve tesirlerini çoğaltmıştır. Baskı makineleri sayesinde kültürel aktarım ve değiş tokuş imkânları artmıştır. Kitap sayısındaki artış, okur sayısının çoğalmasına, okuryazarlığın yayılmasına, önceki dönemlerde aristokrasiyi

belirleyen seçkin imtiyazların toplum tarafından kullanılmasına olanak tanımıştır. Böylece edebiyat kitleler için bir ilerleme aracı haline gelmiştir (Escarpit, 1968: 5-15).

Nihayetinde 19. yüzyılın başlarında edebiyatın bir dalı olarak ortaya çıkan edebiyat sosyolojisinin, dil, düşünce ve bilgi bağlamında edebiyat ve sosyoloji ile yolları kesişmiştir (Aydın, 2009: 366). Bu durum da edebi eserleri çok yönlü olarak disiplinler arası bir yaklaşımla tanımlayabilme ve tasnif edebilmeye olanak sağlamıştır.

Edebiyat ve kitleler arasında etkileşimi inceleyen edebiyat sosyolojisi, temelde dört unsura dayanmaktadır. Bunlar, yazar (sanatçı), eser, yayınevi (basım teknikleri ve pazarlama stratejileri dâhil) ve okuyuculardır. Dolayısıyla bir eserin ortaya çıkmasından, pazarlanmaya hazır hale getirilerek okurlar tarafından tüketilmesine kadar geçen tüm süreçler, edebiyat sosyolojisinin disiplin alanı içinde yer almaktadır (Aydın, 2009: 361). Öyleyse sanatçının doğup büyüdüğü çevre, yaşam şartları, eserin ortaya çıkışı, konusu, eserin künyesi, yayın evi, baskı sayısı ve okur kitlesinin niteliği gibi sürece dâhil olan her şey eserin anlamına ve amacına hizmet etmekte, anlaşılmasına ve yeniden yorumlanmasına katkı sağlamaktadır.

Sosyal konularla ilgilenen edebiyat, bireyi içinde yaşadığı sosyal, ekonomik ve doğal ortam içinde ele almalı ve insanın kişiliğini göz önünde tutarak bağlı bulunduğu sosyal gruba göre tanımalı ve incelemelidir. Tarihsel süreç içinde bireyleri sosyal grupları ile göstermeye çalışan edebiyat hem kendini ilerletir hem de insan ufkunu geliştirmiş olur (Karpaz, 2021: 76).

1. Çocuk, Çocukluk ve Çocuk İşçiliği

Edebiyatın toplum ile ilişkisi, onu toplum sisteminin önemli bir birimi olan aile ile de ilişkili kılmaktadır. Bu araştırmada edebi eserden hareketle çocuk işçiliği üzerinde durulacağından çocuk, çocukluk ve çocuk işçiliği kavramlarına göz atmak gerekmektedir. Türk dilinde çocuk, genellikle iki anlamda kullanılmaktadır. Birinci anlamı, aile kurumunun en küçük ferdi ve ebeveynlere bağlı, yaşı gözetilmeksizin başkasının çocuğu olmak anlamını karşılamaktadır. Burada çocuk, aile sosyal yapısında alt bir yapıyı oluşturur ve insanın yaşamsal döngüsünde gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi bir dönemi ifade etmektedir (Aydın, 2019: 168).

Çocuğun ikinci anlamı ise daha çok sosyolojik olan kavramsal bir çocukluk tanımına denk düşmektedir. Buna göre çocuk, belli bir yaşa kadar çocukluk dönemi, yani ergenliğe kadar olan dönem için kullanılmaktadır. Örneğin Türk toplumunda 0-2 yaş bebeklik, 2-13 yaş çocukluk ve 13-19 arası ergenlik ve daha sonrası yetişkinlik çağı olarak nitelendirilmektedir (Aydın, 2019: 168-169). Dolayısıyla bu nitelermeler toplumların yapısına göre değişebilmekte ve çocukluk süresi toplumdaki topluma değişiklik gösterebilmektedir.

Bir toplumun yapısını anlamak için o toplumun aile yapısına bakmak gerekmektedir. Aile fertlerinin sayısı, ekonomik koşulları, hane tipi ve yerleşim alanları aile yapısını belirleyen unsurlardır. Örneğin Türkiye’de geçimin tarıma dayalı olduğu kırsal alanlarda aile fertlerinin her birinin, çocuklar dâhil, iş gücüne katılması aile ekonomisi için önem arz etmiştir. Ancak Cumhuriyet’in kurulması ile birlikte modernleşmenin hız kazanması, kadının statü elde etmesi ve giderek artan kentleşme sonucu ailede çocuk sayısı azalmış, çocuğun aile için ekonomik bir değer olma konumu daha çok psikolojik bir değere doğru evrilmiştir. Dolayısıyla kırsal alanda aile geleneksel ve geniş bir şekilde varlığını sürdürürken, kentsel alanlarda modern ve çekirdek aile görünümü kazanmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak da geçiş dönemlerinde ailelerin hem üretim hem de tüketim şartlarında değişiklikler görülmüştür (Ulutaş, 2019: 298-300).

Yukarıda sosyolojik anlamda çocukluk kavramının toplumdaki topluma farklılaştığı üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte Türkiye’nin de kabul etmiş olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. Maddesinde, 18 yaşına kadar herkesin çocuk sayıldığı kabul edilmiştir. Buna göre 18 yaşın altında olan bireylerin anne ve babalarına yardım etmek, cep harçlığı kazanmak, aile işletmesinde sorumluluk almak, bilgi ve becerilerinin artmasını sağlamak amacıyla, esnaf ve sanatkarların yanında, sanayi iş kollarında ya da tarım kesiminde ailesi ile birlikte çalışması, çalışan çocuk kavramını karşılamaktadır. Çalışan çocuk kavramı, çocukluk özellikleri gözetilerek üretme, takdir edilme, sorumluluk alma ve başarıya gibi duyguların gelişmesini sağlayan ve çocuğun bu sayede gelişimini destekleyen eylemleri içermektedir (ÇSGB, 2007, 10-13).

Çocuk işçiliği kavramı ise çalışan çocuktan farklı bir kategoride değerlendirilmiştir. Milletlerin çocuk kavramı ile ilgili tanımları farklı olduğundan çocuk işçiliği kavramı da farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu sebeple uluslararası antlaşmalar ile iç hukuk mevzuatında yapılan çocuk işçiliği tanımları yol gösterici olmaktadır. Çocuk işçiliği; Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı’nda (ÇİMUP) şu şekilde tanımlanmıştır.

ILO'ya (Uluslararası Çalışma Örgütü) göre, çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltten, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine zarar verici işlerde istihdam edilmesi olarak ifade edilmektedir.

UNICEF (BM Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu) göre **Çocuğun** yaşına ve işin türüne bağlı olarak, minimum çalışma saatini aşan ve çocuğa zararlı olan iş.

Ulusal Mevzuatta **4857 Sayılı İş Kanunu'nun** 71. maddesine dayanılarak çıkarılan **Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin** 4. maddesinde yapılmıştır. Buna göre; Çocuk işçi, 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi, genç işçi de 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış kişi olarak tanımlanmaktadır. Hafif işler için ise, çocuk ve genç işçilerden, okula devam edenlerin okula devamları ile okuldaki başarılarına engel olmayacak iş tanımı yapılmış, çocukların meslek seçimi için yapılacak hazırlıklara ya da yetkili makamlar tarafından yeterliliği kabul edilen mesleki eğitime katılmasına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabileceği belirtilmiştir (ÇSGB, 2017: 13).

Bu tanımlardan çocuk işçiliğinde en azından yaş konusunda Türkiye'de ve dünyada belirli standartların kabul gördüğü anlaşılmaktadır.

Dünyada 2020 yılı itibarıyla 63 milyonu kız, 97 milyonu erkek çocuğu olmak üzere toplam 160 milyon çocuk, yani her 10 çocuktan birinin çocuk işçi olarak çalıştığı belirtilmiştir. Bu çocukların 79 milyonunun ise sağlıklarını ve gelişimlerini etkileyen tehlikeli işlerde çalıştığı bildirilmiştir. Dünyada çocuklar için hangi işlerin zararlı olduğu ise tartışma konusu olmuştur. ILO yapmış olduğu istatistiksel çalışmalarda çocuk işçiliğini tanımlarken, çocuğa zarar veren şartların zaman içinde değişiklik gösterdiğini belirtmiştir. Bu istatistiklerde, çocuk işçi "haftada 1 saat veya daha fazla çalışan ekonomik olarak aktif 12 yaş altı çocuk, haftada en az 14 saat veya haftada 1 saat veya daha fazla çalışan ekonomik olarak aktif 14 yaş ve altı çocuk olarak" tanımlanmıştır. 17 yaş altında olan ve doğası ve durumu gereği tehlikeli işlerde çalışan çocukların yaptığı işler zararlı olarak değerlendirilmiştir. Dünya çocuk işçiliği verilerinde en zararlı işler ise, "insan ticaretine maruz kalmış çocuklar, esaret altındaki veya zorla çalıştırılan çocuklar, silahlı çatışma, fuhuş, pornografi, yasa dışı faaliyetlerde yer alan çocuklar" olarak sıralanmıştır (ILO: 2023; Edmonds, 2007: 3618).

Öte yandan, TÜİK verilerine göre, Türkiye'nin 2021'de çocuk nüfusu, %26,9 olarak hesaplanmıştır. Bu oran yaklaşık 22,6 milyon etmektedir. Ülkemizde çocuk işçilerin sayısına ilişkin güncel veriler ise sadece 15-17 yaş grubunda olan çocuk işçiler için mevcuttur. 15-17 yaş grubu çocuklarda işgücüne katılma oranı %16,4 olmuştur. Yani bu yaş aralığındaki 3,8 milyon çocuğun çalışma hayatında katıldığı görülmektedir. İşgücüne katılım cinsiyete göre incelendiğinde, erkek çocuklar için %22,9 ve kız çocuklar için %9,5 olarak hesaplanmıştır. Türkiye'de çocuk işçiliği çoğunlukla kayıt dışı olarak arz edildiğinden, mevsimlik işler de dâhil günübirlik işlerde çalıştırılan çocuk sayısı, iş gücüne katılım oranının hesaplanan bu verilerden fazla olduğu düşünülmektedir (TÜİK, 2022, DİSK, 2017).

Çok işçiliğinin tanımında olduğu gibi nedenleri de ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Mustafa Çöpoğlu tarafından hazırlanan *Türkiye'de Çocuk İşçiliği* adlı araştırma çalışmasında Türkiye'de çocuk işçiliğinin nedenleri; Ekonomik nedenler (Yoksulluk, Kayıt Dışı Ekonomi, Küçük ve Orta Boy İşletmeler, Çocuk İş Gücünün Düşük Maliyetli Olması, Çocukların Bazı İşlere Uygunluğu), Sosyal Nedenler (Nüfus Artışı, Düzensiz Kentleşme, Eğitimsizlik, Çocuğun Eğitim Sisteminin Dışında Kalması, Eğitim Sisteminin Yetersizliği, Eğitim Kurumlarına Karşı Güvensizlik, Eğitime Yeterli Kaynak Ayrılmaması) ve Kültürel Nedenler (Çocuk ve Çocuk Emegine Bakış, Sosyalleşme ve Kayıt Dışı Çıracılık, Çocuğa Karşı Ayrımcılık) şeklinde tasnif edilmiştir (Çöpoğlu, 2018: 370-385).

Ülkelerin içinde bulunduğu az gelişmişlik ve ekonomik durumdan kaynaklanan yoksulluk, çocuk işçiliğinin en önemli nedenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Sanayileşmesini tamamlayamamış, eğitim oranının düşük olduğu ülkelerde çocuklar, gelir seviyesi düşük olan kalabalık ailelerine destek olmak amacıyla çalışmak zorunda kalmaktadırlar (ÇSGB, 2007: 9). Burada eğitim yetersizliği ve nüfusun kalabalık olmasının da çocuk işçiliğini etkilediği ortaya çıkmaktadır.

Çocukların küçük yaşta emek piyasasında yer almasına neden olan diğer önemli etkenleri arasında işsizlik ile hızlı ve çarpık kentleşme sayılmalıdır. Hane halkı içinde yer alan yetişkinler düzenli bir gelirden mahrum kaldıklarında, sahip oldukları tüm kaynakları harekete geçirirler. Bu durumda çocuğun işe koşulması, hane halkı tarafından doğal karşılanır. Aynı şekilde az gelişmiş ve gelir seviyesi düşük olan ülkelerde göç ile buna bağlı çarpık kentleşme işsizliği artıran bir etken olduğundan, çocuk işçiliği arzını da etkilemektedir (Tunçcan, 2012: 244-245).

Teknolojik imkânların artması ve hızlı kentleşme, kent yoksulluğuna yeni mahrumiyetler eklemektedir. Örneğin hane halkının yoksulluğa bağlı olarak banka kredilerinden, kredi kartlarından yeterli şekilde istifade edememesi, sosyal güvenlik ve sigorta olanaklarının sınırlılığı, çocuk işçiliği alanını genişletirken, çocukların yeterli ve eşit eğitim hizmetinden istifade etmesine engel teşkil etmektedir (Edmonds, 2007: 3688).

Eğitimden mahrum kalan çocuklar fiziksel olarak bazı işleri görmeye yetişkinlerden daha uygun olduklarından, ucuz iş gücü niteliğinde, kayıt dışı küçük işletmeler ve sigorta gerektirmeyen günlük işlerde çalıştırılmaktadır. Özellikle eve gelir getiren hane reisinin geliri yetersiz kaldığında çocuğun iş gücüne başvurulması zorunlu hale gelmektedir. Ancak çocuğun çalışması tümünden kötülenmemeli, yaşına ve bedenine uygun işlerde çalışıyor olmasının sosyalleşmesine, meslek ve beceriler noktasında yetenek kazanmasına katkı sağladığı bilinmelidir (Çöpoğlu, 2018: 372-375, 382-384). Burada çocuğun para kazanmaya başlaması ile birlikte, bir yetişkin gibi düşünülmeyp çocukluğa özgü hak ve durumlarının gözetilmesi, aile ve toplumun yükleneceği önemli bir bilinç ve sorumluluğu teşkil etmektedir.

Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra tarımda makineleşmenin etkisi ile kırdan kente göç artış göstermiştir. Kırsal alanlarda tarıma ait iş kollarında çalışan ve çoğunlukla insan emeğine dayalı olan işler, kentlere göçle birlikte kent ortamında değişime uğramıştır. Geniş aile yapısı da kent ortamında değişime uğrayarak küçülmüş, aile içinde kadın ve çocukların konumu değer kazanmıştır. Bununla birlikte ilk göç edenlerin kente uyum esnasında kurdukları evler ve yeni mahalleler, kentlerde gecekondu semtlerinin oluşmasına neden olmuştur. Kentlerde iş gücünün kırsal alandan farklı olarak uzmanlık bilgisine dayalı olması, geniş kitlelerin işsiz kalmasına ya da vasıfsız işçi olarak hayatını sürdürmesine neden olmuştur. Bu noktada kadın ve çocuğun emeğine ihtiyaç duyulmuş, ancak bu emek de maddi olarak eskiden olduğu gibi hakkettiği değeri görmemiştir (Buz, 2009: 42-43; Sağlam, 2006: 37-40).

Bütün bunlara ek olarak çocuğun eğitim almasının önemi üzerinde durulmalıdır. Eğitim, kuşkusuz çocuklar için hayati öneme sahiptir ve çocuk hakları içinde müstesna bir yeri bulunmaktadır. Çocuğun çocuk işçiliği de dâhil hem çocuklukta hem de yetişkinlikte karşılaşılabileceği riskler, eğitim yoluyla azaltılabilir. Dünyanın az gelişen ülkelerden eğitim olanaklarının kısıtlı olduğu ve buna bağlı olarak çocuk işçiliğinin yüksek olduğu, toplumsal refahın da istenen seviyelere ulaşamadığı bilinen bir gerçekliktir. Türkiye’de özellikle çocuk işçiliğinin azaltılması ve çocukların eğitime katılması konusunda pek çok tedbir alınmıştır. Örneğin, Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017-2023) Eylem Planı Mevcut Durum Dokümanı’nda (ÇİMUPMD) "Tarımda Aile İşleri Dışında, Ücret Karşılığı Gezici ve Geçici Tarım İşlerinde Çalışma" alanındaki en kötü çalışma biçimlerinin yeniden tanımlanarak, bu hususta yasal yasaklamaların getirilmesi hedeflenmiştir. Aynı şekilde "yapılan denetimlerde, sokakta, sanayide veya tarımda, örgün öğrenime devam etmeyen çocukların okullara yönlendirilmesi" noktasında çalışmalar yapılmaktadır (ÇSGB, 2023: 3, 10).

ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmada, Refik Durbaş’ın 1980 tarihli, İstanbul ABeCe Yayınları baskısı *Çaylar Şirketten* adlı eserinde işlenen çocuk ve aile, çocuk ve yoksulluk, çocuk işçiliği temaları, nitel doküman incelemesi yöntemi ile ele alınarak edebiyat sosyolojisine özgü içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırmanın amacı, toplumun her kesimini ilgilendiren çocuk işçiliği gibi önemli bir konunun edebi eserde ne şekilde ve hangi bakış açısıyla işlenmiş olduğunu göstermek, konuyla ilgili edebiyat sahasındaki duyarlılığı ortaya çıkarmaktır.

Toplum yapısını önemli şekilde etkileyen ve değerli bir gösterge olan çocuk işçiliği konusu edebi eserlerde karşılık bulmakta mıdır, sorusu araştırmanın problem durumunu teşkil etmektedir. Çocuk işçiliği hangi temalar etrafında işlenmiştir, şiirlerde teması işlenen çocuk işçiliği, toplumda gerçekten de var mıdır, çocuk işçiliği şiirde sanatçının ruh halini nasıl etkilemiştir, ele alınan metinde çocuk işçiliği sorununa çözüm önerisi sunulmuş mudur, soruları ise araştırmanın alt problemlerini oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, ele alınan dokümanı araştırmanın amacına uygun bir şekilde analiz edebilmek amacıyla doküman incelemesi yöntemi ve içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, "araştırma konusuyla ilgili özgün raporlar, kitaplar, arşiv dosyaları, video ve ses kayıtları, fotoğraflar gibi belgelerin kontrol edilerek sistematik bir şekilde analiz edildiği" bir araştırma yöntemidir (Karataş, 2015: 72). Bu yöntemde veriler üzerinde herhangi bir değişiklik yapılamaz; ancak sosyal bilimlerde bu yöntem, verinin araştırmanın problemi ile ilişkilendirilmesi noktasında sıkça başvurulmaktadır.

Araştırmada kullanılan metnin içeriği içerik analizi tekniği ile somutlaştırılmış, birbiriyle ilgili kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. İçerik analizi tekniği nitel bir araştırma tekniğidir. "İçerik iletilebilen sözcükler,

anlamlar, resimler, semboller, düşünceler, temalar veya herhangi bir iletiye gönderme yapar. Metin, bir iletişim ortamı görevi gören her türden yazılı görsel ya da sözlü ögedir.” (Neuman, 2014: 439). Bu nedenle kitaplar da metin içerdiğinden içerik analizine tabi tutulabilirler.

İçerik analizi, araştırmacıya kitap, gazete, makale, film gibi bir iletişim kaynağındaki mesajların ve anlamların açığa çıkarılmasında yardımcı olur. Kaynaktaki mesajları üstünkörü bir gözlemden farklı olarak yeniden ve iyice inceler, araştırmacıya (okura) kitabı sıradan bir kitap okuma ya da bir film seyretme etkinliğinden farklı bir keşfetme olanağı sağlar (Neuman, 2014: 440-441).

Araştırmada analiz edilecek dokümanın kodlama ve yorumlamada, edebiyat sosyolojisine özgü betimlemenin yanı sıra sosyolojik eleştiri ve yansıtma kuramından istifade edilecektir. Sosyolojik eleştiri yansıtmacılığa dayanır. Edebiyat ile hayat arasındaki ilişkiye dönük eleştirinin temellerini Madam de Stael ile H. Taine geliştirmişlerdir. Edebiyat sosyolojisinin bütüncül yaklaşımından farklı olarak sosyolojik eleştiride, edebi eserde işlenen sosyolojik yapının ve olayların izleri sürülmektedir. Bu bakımdan Türk edebiyatı üzerinde yapılmış olan pek çok incelemede sosyolojik eleştiri ve çözümleme tekniği kullanılmıştır (Tural, 2018: 59).

Aynı şekilde yansıtma kuramı da toplum eser ilişkisini öne çıkarır. Sanatçı ya doğrudan toplum etkisinde kalarak içinden çıktığı sosyal birimi taklit eder, ona ayna tutar. Ya çeşitli nedenlerden dolayı toplumsal etkiyi yeniden düzenleyerek, üstü kapalı şekilde yansıtır ya da toplumsal olaylara kendi sosyal gerçekliğinden hareketle bir eleştiri getirir (Canatac, 2007: 150).

Metnin çözümlenmesi ve yorumlanması kısmında ayrıca, Doğan Aksan tarafından hazırlanan *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri* (2015) adlı eserde, şiir tahlilinde benimsenen yöntemden yararlanılmıştır. Aksan, şiir çözümlemesi yaparken metni iki açıdan ele almaktadır. Birincisi metnin anlamı yani içeriği ile ilgili kısmı oluşturur. Metnin konusu, ele alınan olay ve düşünceler, yansıtılmak istenen duygu ve coşkular bu başlıkta incelenir. Metnin yapısı ve sunuluşu ile ilgili ikinci kısımda ise, daha çok yapı ile ilgili olan imgeler, ses öğeleri, söz sanatları, ölçü ve ritim gibi ahenk unsurlarına yer verilir (2015: 23-24).

2. Refik Durbaş ve Sanat Anlayışı

Erzurum'un Pasinler ilçesinde 1944 yılında dünyaya gelen şair, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine başladığı eğitimini tamamlayamamıştır. Bir dönem işçilik, tesisatçılık ve işportacılık ile geçimini sağlayan şair, genel olarak taşradan büyük kentlere göç ederek varoşlara yerleşen insanların yaşadıklarını şiirlerine yansıtmıştır. Şiirinde işçilerin ve acı çekenlerin yanında duran, kenar mahalle insanlarını, çarşıları, işçi kızları, pazar yerleri ve çay evlerindeki yaşamı yansıtan 1960 kuşağı önemli sanatçılarından. Şiirsel açıdan büyük kırılmalara yol açamamış ancak toplumcu gerçekçi şiir anlayışının 1980 sonrasına uzanmasına katkı sağlamıştır. *Evrin ve Alan67* dergileri ile *Cumhuriyet* ve *Sabah* gazetelerine yazmıştır. Durbaş, Marksist harekete eylem olarak yakın değilse de şiirinde kullandığı söylem toplumcu gerçekçi sanatçılarla benzeşim göstermesine neden olmuştur (Aydoğdu, 2021: 43; Yazıcı, 2017: 181).

Eserleri: Kuş Tufanı-1971, Hücrede Ay Işığı-1974, Çıracık Aranıyor-1978, Çaylar Şirketten-1980, Nereye Uçar Gökyüzü-1983, Tilki Tilki Saat Kaç-1995, Siyah Bir Acıda-1984, İstanbul Hatırası, Sevda Arasında Kara Sevda, Düşler Şairi -1997 (Durbaş, 1997: 69; Yazıcı, 2017: 181).

Refik Durbaş eserlerinde yalnızca ezilen işçiler, yoksulluk ve sömürü konularını işlememiş, çocuklar hakkında da hassas davranarak savaşın ve sömürünün mutsuzlaştırdığı çocuk portelerine ve sadece çocuklar için yazılmış eserlere yer vermiştir. Çocuklar için yazdığı eserlerde zaman zaman toplumcu çizgiden uzaklaşarak, sosyal mesaj kaygısına düşmeden çocukların dünyasına eğilmeye çalışmıştır. Şairin çocuklar için kaleme aldığı on iki şiir ve üç öykü kitabı vardır (Erten, 2022: 200, 205).

Refik Durbaş'ın çocuklar için yayımladığı kitaplar. Şiir: Denizler Sincabı, İkinci Baskı/ Barış Koyun Çocukların Adını, Kırmızı Kanatlı Kartal, Aydede'ye Alfabe, Nar Düştü Kar Üstüne, Kar Üstünde Beyaz Bulut, Bez Bebekle Kuklası, Büyüsün Düşler, Çıracık Çıktı Çocukluğum, Yaramaz Şiirler, Şaşkın Baykuş, Kardan Adam Üşüyor. **Öykü:** Kurabiye Ev, Zuzu ile Babası ve Zuzu ile Minnak (Erten, 2022: 200).

Hem yetişkinler hem de çocuklar için ortaya koyduğu çok sayıdaki eseri Durbaş'ın edebiyat sahasındaki toplumsal duyarlılığını göstermektedir. Bu nedenle edebiyat ve toplum ilişkisini Durbaş'ın eseri üzerinden okumaya çalışmak anlamlı hale gelmektedir.

BULGULAR VE YORUM

Bu kısımda Refik Durbaş'ın *Çaylar Şirketten* adlı şiir kitabı şekil ve içerik açısından ele alınacak, metinde yer alan imge, söz sanatı ve kelime grupları ile işlenen konular yorumlanarak metnin temasına ulaşılmaya çalışılacaktır. *Çaylar Şirketten* Durbaş tarafından 1980 yılında yayımlanmış olup 63 sayfadan oluşmaktadır. Tamamı serbest şekilde yazılmış olan metin, esasında tek bir şiirden oluşmaktadır. Şiirin anlatım tarzı ve şiirde yer alan olay, kişi, zaman ve mekân gibi edebi metin unsurları göz önünde tutulduğunda, eser bir çeşit manzum hikâye ya da kurgusal bir olay metni ile benzeşim göstermektedir.

Metinde alt başlıklar bulunmamasına karşın anlatım şekli, belirleyici şiirsel öğeler ve işlenen konuların farklı boyutlarından şiirin dört bölüme ayrılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu bölümlere ve bölümlerin birbirinden ayrılan yönlerine aşağıda yer verilmiştir. Bununla birlikte, şairin her bir bölümde hangi konulara yer verdiği değinmek yararlı olacaktır.

Şiirin ilk bölümünde şiir kahramanının Urfa'da doğması, babasını kaybetmesi ve ailesinden annesi dışında kimsenin kalmaması ile ilgili konulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ilk kısımda yer verilen kimsesizlik ve yoksulluğun şiir kahramanını büyük kente (İstanbul'a) göç etmeye zorladığı üzerinde durulmaktadır. Kahramanın büyük kent karşısındaki şaşkınlığı ve ilk etapta yaşadığı zorluklar bu bölümde betimlenmiştir. *Gurbet* olarak sık sık vurgusu yapılacak olan bu yeni yabancı yerde, kahraman geçinmek için çeşitli işporta işlerinde çalışmak zorunda kalır.

Şiirin üçüncü bölümünde işporta işlerinin çeşitlendiği ve kahramanın duygu ve düşünce dünyasında farklı yansımalarının olduğu, şair tarafından bu yansımaların tartışma alanına çekildiği görülmektedir.

Dördüncü ve son bölümde ise kahraman artık işporta işleri ile geçim sağlayamayacağını anlamış ve bir kurtuluş kapısı olarak Almanya'ya iltica etmek için başvurmayı tasarlamıştır. Almanya'ya göç konusunu tartışmaya açan şair, kahramanı göç ettirmez, onu şiirin omurgasını teşkil eden otobüs muavinliği işine yönlendirir. Buradan itibaren şiirin sonuna kadar, bu işte deneyimlenen yaşantılar şiire konu edinilmiştir.

Çaylar Şirketten adlı metinden elde edilen bulgular yorumlanırken, atıfta bulunulan yerler kitabın baş harfleri kısaltılarak sayfa sayısı ile gösterilecektir. Örnek: (ÇŞ, 25).

2.1. Kimsesizlik ve Yoksulluk

Şiir metninin girişinde kahramanın henüz çocukluğunda kimsesizlik yüzünden kötü bir günler geçirdiği ve yoksulluk nedeniyle mutsuz olduğuna değinilmektedir.

Aslen Urfalıyım
kaç yıl oldu bilmiyorum
kim tutar hesabım
kim anlar halimden
bir kış günü
sabah namazından dönerken babam
can vermiş duldasında karanlığın sesi
kan davası deyi ertesi gün
üç - dört kişiyle kaldırılmış cenazesi
Ne babam katilinin alınım çatına
kan nakışlı hançerini çalacak ağabeyim
ne gelinliği hicran bezeli bacım
ne sesini işittiğim yıldız yıldız bir kardaşım var
kalmışım bir başıma
yüreği nasırlı bir anayla (ÇŞ, 8).

Giriş kısmındaki bu ifadelerde Şanlıurfa gibi Anadolu şehirlerindeki toplumsal yaşantı ve gelenekler ile ilgili çağrışımlarda bulunmaktadır. Burada kahramanın babası muhtemelen kan davasında canını kaybetmiş ve kahraman henüz çocuk olduğu için onun intikamını alacak güce sahip değildir. Yine *gelinliği hicran bezeli bacım* imgesinden, şairin bir kız kardeşi olduğu, onun da isteği dışında evlendirildiği anlaşılmaktadır. Ailenin diğer bir ferdi olan anne ise acı çekmekten *yüreği nasır bağlayan* kadın konumunda yer almaktadır. İşte bu çaresizlik ve umutsuzluk durumunu bildiren "Bahtına şivan düşe çocukluk..." tam bu noktada bir sitem ve ilenme edasında kullanılmıştır. Bu noktadan itibaren şair, değindiği konuların şiir kahramanı üzerindeki olumsuz etkilerini kötülecek için şiir boyunca, bölüm sonlarında *şivan düşmek* ifadesine bir nakarat gibi yer verecektir.

Farsça kökenli olup Osmanlı Türkçesinde kullanılan *şiven* sözcüğü matem, yas, inleme, sızlama anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2020: 1168). Türkçede bazı yöresel ağızlarda ve halk dilinde *şivan düşmek*

kalıbıyla deyimleşmiştir. Türkülerdeki *evine şivan düşe* ilenci bunun örneğidir. Türkülerde aşık kendisini sevdiğinden ayıranların dayanılmaz acılar çekmesi, yüreklerinin yanması, evlerinin matem evine dönüşmesi yönünde bir bedduada bulunmak için bu ifadeleri kullanır. İzzet Altınmeşe'den alınan bir türkünün şu sözlerinde: “Maden dağı ardı meşe/Gün kalka gölge düşe/Beni yardan ayıran/Evine şivan düşe” dizelerinde bu yöresel beddua dikkat çekmektedir. (Dikmen ve Terkin, 2022: 746).

Henüz çocukluğunun başında aile içinde büyük bir travma ile karşı karşıya gelen şiir kahramanı, çaresizlik içinde annesini terk ederek İstanbul'a göç etmek zorunda kalır.

bir kış günü
sırtımda acıya yamalı bir mintan
ayağımda rengi aşınmış lastik pabuçlar
içimde buz bağlamış bir hüznün
ardımda gözü yaşlı bir ana
ekmeği taştan çıkarmak uğruna
alınlarını sevdaya nakışlamak uğruna
umudu aydınlığa boğmak uğruna
vurdum kendimi yollara. ...
gurbetliğimde geleceği sararmış bir ana
sılamda yel götürmez sel üfürmez bir yalnızlık
bir kış günü indim İstanbul Sirkeci'ye (ÇŞ, 9-10).

Gurbet ve sıla kavramı bundan sonra sık sık kullanılan imgeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahramanın birkaç duyguyu bu ikili çatışma yüzünden bir arada yaşamaktadır. Bir yanda yalnızlık ve ümitsizlik, diğer yanda geleceğini kurtarmak ve yoksulluktan kurtulmak umuduyla gurbete göç. Bu kısmı da yine aynı sitemli “Yurduna şivan düşe umutsuzluk..” ifadesi tamamlamaktadır.

Yoksulluk, temel ihtiyaçlarını karşılayamama, düzenli bir yaşam için gerekli yaşam standartlarına erişememe durumu olarak tanımlanmaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, düzensiz gelir, işsizlik, kaynakların verimli kullanılmaması, kontrolsüz nüfus artışı, göç, düzensiz kentleşme, kayıt dışı ekonomi vb. yoksulluğun nedenleri arasında yer alır (Tor, 2010: 32).

Bütün araştırma ve çalışmalarda çocuk işçiliğinin temel nedenin yoksulluk olduğu gösterilmektedir. Yukarıdaki dizelerde de gösterildiği üzere yeterli ekonomik güce sahip olmayan aileler, çocuklarına eğitim olanağı sunamazlar, hatta çocuklarını okuldan alırlar (ÇSGB, 2007: 15). Doğal olarak çocuk henüz küçük yaşta büyük sorumluluklar ve travmaya neden olacak ölçüde güçlü duygu değişimlerinin baskısı altında kalmaktadır.

“Bir kış günü turizm seyahat şirketlerinde böyle başladı muavinliğimin öyküsü./O gün bu gündür ezberimde artık yalnızlık / Ezberimde acının kilometre taşları.../Ezberimde kuş seslerinden örülmüş bir gurbet...” (ÇŞ: 11).

Böylece şiir kahramanının otobüs muavinliğine giden yolculuğu da gurbete göç ile başlamış olur. Birinci bölüm “Gençliğin yağmuru yeni düştü bıyıklarına/vurdum kendimi yollara/Zulmüne şivan düşe yoksulluk” sözleri ile ikinci bölüme bağlanmaktadır (ÇŞ: 12).

2.2. İşportada Yitirilen Çocukluk

Şiir kahramanı *dünyanın başkenti* olarak nitelen Sirkeci'de daha önce hiç görmediği kadar büyük insan ve araç kalabalığıyla karşı karşıya kalır.

yüzlerce insan daha önce gördüğüm hiç görmediğim
emanetçiler: neyim var gençliğimden başka bırakacak
taksiciler: hangi deftere yazmıştım gurbetliğin adresini
oteller: yeni çıktım sılamdan bu gece yatmasam da olur
yüzlerce uğultu kuşu içimde, yüreğim daralıyor (ÇŞ: 13).

Nereye gideceğini, ne yapacağını bilmeyen gurbetçi bir çocuk olmuştur artık. Kente ait göstergeler içindeki gurbet ve sıla çatışmasını körüklemektedir. Çaresizlik duygusunu ifade eden cümleler dile gelir.

Ne yapmalı nereye gitmeli başı bağlanmış bu akşam karanlığında
iş bulmak gerek, para tükendi tükenecek
(Paran mı vardı mendiline düğümlediğin üç-beş kuruştan başka)
umut tükendi tükenecek, sevinç aydınlık inanç tükendi
mutluluk sevda eklemek tükenecek
tükendi tükenecek sılamın mazgallarını ışıklandırır özlem... (ÇŞ: 14).

Şiirde iç içe geçen gurbet, umutsuzluk, kimsesizlik, yoksulluk ve çaresizlik sarmalı, kahramanı zorunlu olarak işportada, kayıt dışı bir şekilde çalışmaya mecbur bırakacaktır. Gurbetle özdeşleşen bu kavramlar “Rahmine şivan düşe gurbet” ifadesi ile tamamlanmaktadır (ÇŞ: 15).

Bu noktada her ne sebeple olursa olsun çocuk işçiliğinin çocuğun bedensel, toplumsal, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz etkilediğini vurgulamak gerekmektedir. Nitekim şiirde kahramanın büründüğü ruh hali de bu durumu somutlaştırmaktadır. Ağır fiziksel işler çocuğun bedeninde kalıcı hasarlara neden olabilir. Olumsuz koşullar altında çalışan çocukların öz saygıları zayıflar. Özsaygı yetişkinler kadar çocuklar için de önemlidir (Akt. Avşar ve Ögütoğulları, 2012: 14). Nihayetinde çaresiz kalan kahraman: “Okul yüzü mü gördüm/ne gelir elimden sanatım yoksa/Simit satmakla başlasam işe umudun alevi sönmessin diye” diyerek içinde bulunduğu durumu sorgulamaya başlayacaktır (ÇŞ: 17).

Öte yandan bu dizelerde şairin çocuklar için eğitim önemine güçlü bir vurgu yaptığı görülmektedir. Zira çocuk işçiliğinin çocukları eğitimden mahrum bırakmak gibi sakıncalı bir yönü vardır. Eğitimi tamamlayamayan çocuklar yaşam boyunca kısır bir döngü içinde ve çevrenin kalıpları içinde sıkışmış olarak yaşayacak, kalıpları kırarak kendilerini geliştirme olanağını elde etme şansları düşük olacaktır (Avşar ve Ögütoğulları, 2012: 14). Aynı zamanda bilinçsiz bir şekilde çalıştığı sürece emeği sömürülecektir.

simit satarım susamlı
poyraz renkli can dokulu
şafaklardan daha beyaz
hasretimden daha kara...
buyur tanesi üç lira
bana kalan yimbeş kuruş
anlamazım ne iştir bu...
nar kokulu can yoksulu
sermayesi gurbetliğim
bana kalan ter yorgunluk
anlamazım ne iştir bu.
Ev kirası çıksın diye
üşümesin ayaklarım
gurbet harcı çıksın diye
şişmesin gözkapaklarım
emek rızkı çıksın diye (ÇŞ: 18-20).

Emekçi duygularla kentte yaşayan yoksul insanların, işportacıların, çocuk işçilerin, genç kızların duygularına tercüman olan bu dizelerde, şairin gözlem gücü ve gündelik kent hayatını yansıtmaya gücü kendini göstermektedir. *Yimbeş kuruş* gibi Anadolu'dan göçle gelen bir gurbetçinin konuşma diline özgü deyişler, *poyraz renkli can dokulu* benzetmeleri ile bir arada kullanılarak güçlü ve doğal bir şiir dili oluşturulmuştur. Kentte belirli bir eğitim ve gelir seviyesinin altında yaşayan bireyler günü kurtarma telaşı içinde yaşamaktadırlar.

İsmet Özel *Şiir Okuma Kılavuzu* (2020) adlı eserde, şiirin bilim ve felsefeden farklı olarak insanın kendini tanıması ve tanımlayabilmesi için bir olanak olduğunu belirtmektedir. Felsefe ve bilim insanı inceleyip açıklarken sanki eylemi gerçekleştiren insan dışı bir konumdaymış gibi hareket ederler. Bu yüzden ispatlanmış formüller ve bazı metodik yaklaşımlarla insanı çözümlenmeye çalışırlar. Şiir ise insana kendi içinden bilgi verir. İnsan kendi olmayı önemsemekle varoluş alanında yer edinebilir. Bunun için de hayatında şiire gereken yeri vermesi gerekir. Şiir insana anadilindeki kelimelerin anlamlarının dışında, onlarla özdeşleşen üstü kapalı rengi, kokuyu, sıcaklık ve soğukluğu, sertlik ve yumuşaklığı, vb. daha pek çok şeyi tattırır (Özel: 32-33). Özel'in de belirttiği gibi okurlar, Durbaş'ın şiir kahramanının serüvenini okudukça sözcüklerin arka planında çocukluktan yetişkinliğe uzanan bir yolda, toplumun belli bir kesiminde yaşayan insanların duygu dünyasını kendi deneyimleri ile özdeşleştirerek, insana özgü gizil duyguların estetik bir beğeni ile çevrelendiğini ve ortaya çıkmaya başladığını deneyimleme şansı elde etmişlerdir.

Metnin ikinci bölümünün sonunda “Babamdan miras mı kaldı/ne gelir elimden sanatım yoksa/Defter satmakla başlasam işe/aydınlığın sesi donmasın diye...” dizeleriyle şiir kahramanına toplumsal bir sorumluluk yüklenmiş, buna bağlı olarak kendi gibi ezilen insanların kaderini aydınlanma ile değiştirebileceğini hissettirip işportada yapılan işin türü farklılaştırılmıştır (ÇŞ: 21).

2.3. Çocuk Emeği ve Sosyal Eleştirisi

Şiirin bu bölümünde şiir kahramanı içinde bulunduğu işçi sınıfına özgü söylemleri öğrenmiştir. Burada şairin imge ve söyleminde toplumsal gerçekliğe eleştirel bir yaklaşımla yaklaştığı görülmektedir. Toplumun farklı sınıflarından bireylerin özellikle çocukların sosyal düzendeki çarpıklıklar nedeniyle ezilmesi, şiirsel bir söylemle meydana getirilmiş kurgu doğrultusunda eleştirilmektedir. Şiir kahramanı her ne kadar Anadolu'dan göçen vasıfsız bir çocuk işçi ise de, eleştirel söylem onun ancak devrimci işçi sınıfına özgü bir bakış açısıyla bilinçlenebileceği, böylece kaderine olumlu bir şekilde yön verebileceğine dikkat çekmektedir.

Birinci hamur üç defter
bakkalda kırtasiyede
on liraya alamazsın
fabrika imalatına
bende sadece beş lira
al hayatını yaz abi
okula giden kardeşinin
buz kesmiş yüreğini yaz
grev çadırında nöbetçi
umudun direncini yaz...
iş alın teri kokuşlu
daha çok patron kazançlı
defter satarım hareli
al rengini çiz acının
al sesini çiz sevginin
al resmini çiz emeğin
çiçek bahçesine dönsün
kor alev yürekte hınç...
az kaldı bitmek üzere...
gençliğimden çaldırıldığım
alın terimin haracı
ve hemen yazardım
ilk satıra büyük harfle
defter satan çocukların
el emeği iş gücüyle
yarattıkları barışı.
Neyim var gençliğimden başka
Harcayacağım (ÇŞ: 22-24).

Burada defter eğitim görmekle özdeşleştirilmiştir. Defteri satın alanlar onu muhakkak başka insanların acıları, sevinçleri, emeği ve kimliğini daha iyi tanıma noktasında kullanacaklardır. Emekçi işçilerin, çalışan çocukların alın teri bu bilinçlenme sayesinde değer kazanacaktır. Böylelikle patronların hüküm sürdüğü bir sosyal düzen yerine, işçi eliyle barışın ve adaletin önce çıktığı bir toplumsal düzen yaratılacak, çocukların ve emekçilerin acıları azalmış olacaktır.

Durbaş'ın burada kullandığı dil kitabın yayımlandığı döneme denk gelen 1970 yılların toplumsal yaşantısı ve çatışma ortamına ayna tutmaktadır. Nitekim işçi, patron, fabrika, imalat, çadır, grev, emek, nöbetçi, alın teri, barış, haraç, hınç, çiçek bahçesi, kazanç, direnç gibi sözcükler hem birer sembol hem de dönemin toplumsal yaşantısını yansıtan kavramlar olarak öne çıkmakta, metnin içeriğinin toplumun sınıflı yapısına eleştiri getirecek şekilde oluşturulduğuna işaret etmektedir.

Defter satarak geçimi sağlayan kahraman, sermayesi yeterli olmadığından emek gücünün sömürüldüğü çeşitli işporta işlerinde zorlu yaşamını sürdürmeye devam edecektir. Bu noktada maliyeti az olduğundan ciklet satma işinin tercih edilmiş olması dikkat çekmektedir.

Ciklet satmakla başlasam işe emeğin gücü tükenmesin diye..
Dükkânım pazarım trenler...
ödenmemiş ev kirası
pabuç pantolon parası
ayrıca gurbet yarası
bir de yaşanmamış gençliğim

ciklet satarım akşam sabah.
 Müşteriler ikinci mevki
 işçi kızlar dokumacı
 overlokçu remayözcü...
 Kapağı bir atsam
 tül bacalı fabrikaya
 devirdim gitti işi
 elim sanata yatkın
 ne iş olsa yaparım...
 bir açsa iş gülleri
 ciklet satar mıyım abi.
 Hangi parayla hangi malı alıp satacaksın
 hangi fabrikanın kapısını çalsan duvar (ÇŞ: 25-29).

İşportada çalışan ve işsiz kalmaktan korkan birey için fabrikada işe girmenin büyük bir hayal olduğu görülmektedir. Büyük kentlerde işsizliğin temel sorun olduğu bir ortamda yaşam koşulları giderek zorlaşmakta, barınma gibi temel ihtiyaçları karşılamak için az getirisi olan işlerde sabah akşam durmaksızın çalışmak gerekmektedir. Durbaş burada, şehrin varoşlarında şahit olduğu değişik işçi tiplerini yansıtırken, bir yandan da emeği sömürüle sömürüle yaşamı trajediye dönüşmekte olan bireyin çıkmazını gözler önüne sermektedir.

Toplumsal çatışmaların, ucuz çocuk işçiliğinin ve emek sömürüsünün önemli nedenlerinden biri kuşkusuz nitelikli bir istihdam programının olmayışıdır. Bu durum Türkiye’de uzun yıllar kronik bir işsizlik olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Durbaş’ın şiirini kaleme aldığı yıllarda, tarımda makineleşme sonucu köyden kente göç eden bireylerin kentteki iş sektörlerinde gerekli niteliklere sahip olmadıkları, atıl durumdaki bu bireyler için yeterli iş sahasının olmayışı önemli bir problem olarak dikkat çekmektedir. İşsizliğin hâlihazırda nedenleri çeşitlenerek devam ettiği vurgulanmalıdır. Türkiye’de sanayileşmenin ve kentleşmenin yükselişe geçtiği 1960’lı yıllardan beri, işsizlik oranları çalışmaya müsait 15 yaş üstü nüfus içinde çoğu zaman %10’un altında seyretmemiştir. Kuşkusuz modern refah toplumuna ulaşmayı hedefleyen bir ülke için bu rakam hem yüksek hem de toplumsal çatışmaların kısır döngü içinde sürekli devam etmesine yol açmaktadır. İşsizliğin birçok nedeni içinde, her yıl artan nüfusa karşılık iş gücü ihtiyacını karşılayacak ve işsizliği tedrici azaltacak bir istihdam politikasının olmayışı başta gelmektedir. Özellikle önceki yıllarda eğitimsizlikten kaynaklanan işsizlik, son yıllarda üniversite mezunu ve nitelikli bireylerin de karşı karşıya kaldıkları bir sorun haline dönüşmüştür. Birbirini takip eden ekonomik kriz dönemleri, büyüme hızının ve yatırımların azalması, pek çok kuruluşun kapatılması ve işten çıkarmalar kronik işsizlik olgusunu körükleyen nedenlerden bazılarıdır (TÜRMOB, 2017: 2-14).

Hem büyük kentin yaşam koşullarının zor oluşu hem de yapılan işlerin niteliksizliği, şiir kahramanının daha uzaklara, Almanya’ya, iş için başvuru yapmaya yöneltecektir.

ne var seni bağlayan buralara
 umut umudun varsa her yerde umut
 ekmek her yerde ekmek çalışana
 sevda her yerde sevda çekmesini bilene.

Yaz dilekçeyi doldur kâğıtları Almanya hesabına (ÇŞ: 29).

Bu dizlerde her koşulda emeğin değerini bilen ve tüm olumsuzluklara karşın umudunu yitirmeyen bir duruş sergilenmektedir. Şiirin dördüncü ve son bölümü kahramanın Almanya’ya yönelmesi ile başlamaktadır.

2.4. Gurbet İçinde Gurbet ve Aşk

Almanya’ya göç etmiş bir tanıdığından mektup alan şiir kahramanı, orada büyük fabrikalarda iyi bir ücret karşılığı iş imkânları olduğunu öğrenir. Ne ki Almanya’ya gitmek için resmi olarak başvuruda bulunmak gerekmektedir (ÇŞ: 30-32).

Sanki ben istemiyor muyum gelmeyi
 öylesine susamışım ki alınterinin sıcaklığına kaç yıldır.
 Ne kadere inandım şimdiye kadar
 ne kismetten medet umdum
 ama biliyorum ki
 “vasıfsız işçisin” deyi silecekler künyemi
 Almanya defterinden de (ÇŞ: 32).

Kahraman için Almanya'ya gitmek, emeğinin karşılığını almak, hiç olmazsa elinden gelen bir işi yapabilmek anlamına gelmektedir. Ancak bu hayali gerçekleşmez. Kahraman şiir imgeleminde kapana kısılmış bir şekilde koyu bir yalnızlık, çaresizlik ve kimsesizlik duygusuna yeniden kapılmaktadır. “Pulu acıyla mühürlü adresi sevdaya yazılı yüreğimde/ gurbetliğimi düşünüyorum” (ÇŞ: 35) diyecek ve içinde depresif duran gurbet duygusuna hüznle, “Sesine şivan düşe hasret.” (ÇŞ: 36) tepkisini verecektir. Gurbette özlemini en çok duyduğu ise annesi ve çocukluğudur.

Hep gündüz olsa...

Alır gider bir ağaç

gölgesi, bir su sesi içindeki kederi hüznü. Ama gece. Gece kime sığınırın?

Şimdi köyde olsam. Anam tandırı yakmıştır.

Yorgana sarınır, tandırın kıyısına uzanırdım. Kemikli elleriyle saçlarımı

karıştırırdı. Elimde bir dürüm. Yeşil soğan, lor.

Ne çok özlemişim anamın ekmeğini.

Akşam inmek üzere. Nere gitsem, nerde gecelesem (ÇŞ: 37).

Çocuk ve bebek gelişimi ile ilgili yapılan çalışmalarda, insanların henüz bebekken anneden uzun süre ayrı kalmasının travmalara sebep olduğu ve fiziksel gelişimi de kötü etkilediği belirtilmiştir. Annelik duygusunun insan-hayvan tüm canlılarda bir nevi içgüdüsel olduğunu belirten Atalay Yörükoğlu, özellikle anne ayrılığının erişkinlikte yaşamı olumsuz etkileyecek kalıcı hasarlar bırakabileceğini savunmuştur. Bu nedenle bireylerin bebeklik ve çocuklukta tam ve eksiksiz bir anne sevgisi görmeleri hayati önem teşkil eder (1983: 28-29). Yukarıdaki dizelerde küçük yaşta annesinden ayrılmış, anne sevgisine ve bakımına muhtaç bireyin duyguları kederli bir hüznle tercüme edilmektedir. Çocuk işçiliğine anne çocuk ilişkisi penceresinden bakıldığında, neden olduğu olumsuzlukların boyutları daha iyi anlaşılacaktır.

Kahramanın büyük hayaller ve umutlarla geldiği kentte gece yatacak bir yeri bile yoktur. Çalıştığı gündelik işler o kadar ağırlığına rağmen barınması ve beslenmesi için yeterli olmamıştır. Çaresiz bir şekilde dolanırken, bir otobüs firmasının seferlerde çalışacak muavin aradığını öğrenir. “Ne var beni bu kente bağlayan bir dilim ekmeğin peşine düşmedim mi gurbete çıkarken” (ÇŞ: 39) diyerek metinde işlenen ve esas olarak vurgulanan son işçilik macerasına başlar. Ekmek parası için İstanbul-İzmir arası otobüs seferlerinde muavinlik yapacaktır. Türkiye’de hayatında bir kere otobüs yolculuğu yapmış olan herkes, otobüs muavinliğinin oldukça zor şartlarda yapılan bir iş olduğunu bilir.

Akşam sekizde geldi İzmir otobüsü...

tanıştırdı şişman adam şoförle...

Tamam dedi, şimdi garaja çekiyorum arabayı

sen de camları sil, içeriyi süpür, on ikide yola çıkıyoruz İzmir’e

hadi hayırlısı

Bağrına şivan düşe gençliğim (ÇŞ: 40-41).

Artık bundan sonra kahraman için iki kent arası gece gündüz sonu gelmeyen yolculuk seferleri başlar. Gece gündüz otobüsü temizleyen, durmaksızın kaptan ve yolcuların ihtiyaçlarına koşan, bu arada sigaraya başlayan genç muavin adeta gurbet içinde gurbeti yaşamaktadır. Otobüs muavinliğinde değişik insan tipleri ile karşılaşacak, otobüs taşımacılığının kendine özgü kültür ortamında, hayata dair yeni tecrübeler kazanacaktır.

Ve gece on birde çıkıyoruz yola

Sirkeci’den araba vapuruyla Harem’e

Harem’den Bursa üzerinden İzmir 587 kilometre

karanlık kaç kilometre

İzmit’te demi çalınmış bir bardak çayda uyanmak kaç kilometre

Susurluk’ta bol tuzlanmış bir bardak ayranı uyumak

Sındırgı dağlarında damarlarından sızarken bir çam serinliği

Sabuncubeli’nde bir sigaranın son nefesinde yaşamak kaç kilometre

acı kaç kilometre...

Kim dinler motorun uğultusunda kaybolan sesini kendi sesinden başka.

Rüzgârına şivan düşe ayrılık.. (ÇŞ: 43, 45, 47).

Kahraman yollarda ayrılığı ve yalnızlığı daha derinden hissetmektedir. Kendine ait zamanın neredeyse tamamı girmiş olduğu bu işte işgal edilmiştir. Gençliğini ve hayatını doya doya yaşamak umudu ve imkânı

giderek yitmektedir. Bir yolculuk süresi kadar kendisine eşlik edenler, yolculuk ihtiyaçları dışında bir şeyle meşgul olmadıklarından muavinin varlığını, hayattaki konumunu fark etmekten oldukça uzaktır.

Şair, kahramanın emek gücünün hayatı ile birlikte sömürüldüğü bağlamı yine insana özgü bir umutla yeşertmek için şiirin ve yolculuğun son kısmına aşk duygusunu eşlik ettirir. Aşk, şiirsel temanın nihai durağını temsil eder. Kahraman bir bilet koçanından adının Ece olduğunu sonradan öğrendiği (ÇŞ: 57) bir yolcuyu fark eder.

Üçüncü molada farkına varırsın varlığının
siyah saçlarını arkada topuz yapmış
sırtında beyaz bir süveter
ayağında blucin
üşümüğü gibi ellerini göğsünde kavuşturmuştur
gözleri yağmur sonrası birden açılıveren bir gökkuşağı.
Kapının hemen yanında oturmuş
çay içiyordur.

Sanki bin yıldan beri tanıyorsundur onu (ÇŞ: 54).

Metnin bu kısmında, içtenlik ve sade anlatımla âşık olma anını sergileyen imgelere yer verilmiştir. Gözlerin gökkuşağına benzetilmesi şiir kahramanı için sevinçli bir müjde anlamını taşımaktadır. Çünkü Atıol Behramoğlu'nun da belirttiği gibi "Hiçbir kuş yalnız değildir/Ölümdür yaşanan tek başına/Aşk iki kişiliktir." (Akt. Aksan, 2015: 172). Bu nedenle aşk, belki de onun yalnızlığına derman olacak, hayatta yolunda kendisine eşlik edecektir.

Dolayısıyla burada aşk, şiir kahramanı için hayattaki tüm acılara ve olumsuzluklara karşı bir anda aralanan bir kurtuluş kapısı gibi resmedilmiştir. Kahramanın metnin sonlarına doğru şoförlüğü öğrenmesi, geçinmeye yetmese de yaptığı işten zevk alması, Almanya'daki arkadaşından evlendiğine dair güzel haberler alması, aşk duygusunun yarattığı yaşama sevinci ekseninde işlenmiştir. "Dağ başında patlayan lastiği ve sevinci onarıırken, gurbetliğim köreliyor adımı andıkça, şafağına şivan düşse sevdalık." Diyecektir (ÇŞ: 58-61). Artık çocukluğun acı hikâyesi gençliğin aşk ve umutla kapısının aralandığı bir dönüm noktasına ulaşmıştır. Kahraman aşk sayesinde başta yalnızlık olmak üzere o ana kadar yaşadığı bütün acıları unutacağını belirtmiştir. Ve metin, en başında dikkat ile estetik etkiyi artırmak için vurgulandığı gibi "Sevdamın anayurdu gece/bir tek seni unutmam Ece." ifadesi ile sonlandırılacaktır (ÇŞ: 63).

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

İnsan hayatının en önemli aşamalarından birini kuşkusuz bebeklik ve çocukluk çağı teşkil etmektedir. Çünkü bu çağlarda insan bakımı için bağımlı konumda ve yetiştirilmesi için de aile ile toplumun desteğine ihtiyaç duymaktadır. Güçlü ve gelişmiş toplumlarda insan yaşam döngüsü, bebeklikten yaşlılığa kadar fiziksel olarak ve yine nesiller boyunca toplumsal olarak gereken tüm ihtiyaçlara asgari düzeyde olanak sağlayacak şekilde inşa edilmiştir.

Bu durumun aksinin yaşandığı toplumlarda ise birey, aile ve toplum yaşamı içinde eksiklikler ve olumsuzluklar söz konusu olmaktadır. Bilhassa çocukların olumsuz etkilendiği, eğitimsizlik, yoksulluk, kimsesizlik, işsizlik, sosyal dayanışma sisteminin ve duygusunun zayıf olması, az gelişmişlik vb. konular, aynı zamanda aile ve toplum için birer tehdit konumundadır.

Öte yandan toplum içinde meydana her türlü gelişme, insanla ilgili olduğundan edebiyata sanatsal ve bilimsel gücünden dolayı toplumsal eyleycilik rolü kazandırmıştır. Sanatçı içinden çıktığı toplumun yapısını, dilini ve zihniyetini eserlerinde ortaya koyar. Sanat eseri toplumsal gelişmelerin güçlü ve estetik bir yansımasıdır. Bu nedenle modern zamanlarda toplumsal değişimleri gözlemleyen sosyoloji biliminin gelişmesi ile birlikte toplumsal gelişmeleri edebi eser ve edebiyat etkinliği penceresinden okuyan edebiyat sosyolojisi disiplini gelişmiştir. Böylece bilim ve sanat alanında, birey ve toplum ilişkisinin dil ve duyguya dayalı olan boyutlarını analiz etme şansı doğmuştur.

Türk ailesi modernleşme ile birlikte kırsal yaşam motiflerinden kentsel yaşam motiflerine doğru bir değişim göstermiştir. Kırsal alandaki geniş aile yapısı kentlerde giderek küçülmüştür. Özellikle 1950-1980 arası yıllar hızlı kentleşme, göç ve sanayileşme yılları olduğundan, bu zaman diliminde aile ve hanehalkı için bir geçiş dönemi yaşanmıştır. Çocuğun ailedeki konumu, iş gücüne dayalı olan toplumdaki gibi aile emeğine katılmak yerine daha çok aile ferdi olarak değer kazanmıştır.

Bununla birlikte büyük kentlerde, işsizlik, yoksulluk ve toplumsal refahın toplumun her kesimine yansımamasından ötürü, çalışma çağında olan hatta bu yaşa erişmeyen çocukların emeğine ihtiyaç

duyulmuştur. İstatistikler yıllar içinde bu olgunun ne şekilde arttığı ya da azaldığını göstermiştir; fakat bu toplumsal olgunun bireylerin yaşamındaki gerçek yansımalarının en güçlü örneği edebiyat eserlerinde ortaya konulmuştur.

Bu bağlamda Refik Durbaş'ın *Çaylar Şirketten* adlı kitabında Anadolu'nun güneyinden İstanbul'a göçen yetim bir çocuğun, zorlu hayat koşullarında çocuk işçilikten gençliğe yaşadıkları konu edinilmiştir. Çocukken geldiği İstanbul'da kalacak yer bulamadığından Sirkeci Garı'ndaki tahta kanepelerde geceleme zorunda kalır. Eğitimsiz ve yoksul olduğu için, uygun gelirli bir iş bulamaz. Simit, defter, ciklet satışı gibi sokak işlerinde karın tokluğuna çalışır. Çalışma süresi boyunca hissettiği anne ve sıra özlemi, yalnızlık, umutsuzluk, kimsesizlik, ruhunda derin tükenmişlik ve çaresizlik yaraları açar. Gurbet onun çok büyük acılar çektiği yer olmuştur.

Şair, kahramana satır aralarında varoluşunu nedenini sorgularken çektiği büyük çileleri, kent insanı, kenar mahalle insanları, işçiler, genç kızlar, yoksullar ve kenara itilmişler üzerinden tartışmaya açmaktadır. Yer yer şiire konu edinilen kişinin bir yetişkin mi ya da çocuk mu olduğu net olarak anlaşılammaktadır. Çünkü yetişkinlerin zorlu dünyası çocukluğa özgü zayıflık ve masumiyet çerçevesinden işlenmiştir.

Bu nedenle eserde çocuk işçiliği temasına odaklanılırken, bunun sebepleri arasında sayılan eğitimsizlik, kayıt dışı ekonomi, çocukların sigortasız günü birlik işlere uygunluğu, yoksulluk, kamu kaynaklarının orantısız paylaşılması, tartışmanın diğer unsurları olarak işlenmişlerdir. Tüm bunların bir sonucu olarak kahraman doğal olarak yaşamı boyunca emeğinin sömürüleceği bir konuma düşmüştür. Kurtuluş için Almanya'ya iltica etmeye çalışmış ama oradan da olumsuz yanıt almıştır. Böylece içinde bulunduğu pozisyona neden olan koşulların zorlayıcılığı içinde otobüs muavinliği işini yapmaya mecbur kalmıştır. Burada da yaşam boyu zorunlu olarak emek sömürüsü ile karşı karşıya kalınacağı mesajı verilmektedir.

Refik Durbaş'ın bu eserinden hareketle edebiyat eserlerinin çocuk işçiliği gibi toplumu ilgilendiren hemen her konuda duyarlı olduğu anlaşılmıştır. Edebiyat eseri bilimsel verilerden farklı olarak, gerçek yaşamda var olan olguları insana özgü deneyim ve hislerle etkileyici bir şekilde işlemektedir. Bu da verilerin salt bilimsel olarak okunup yorumlanmasından daha güçlü bir analizi mümkün kılan duygusal anlamlandırmanın önünü açmaktadır. Gerçek hayat sahnelerinin herkesin anlayacağı içten ve eleştirel bir dille yansıtılması, okurların eserde kendilerinden bir şeyler bulup estetik haz elde etmelerinin yanı sıra algı kapasitelerinin artırılmasının yolunu açmıştır.

Refik Durbaş'ın kitabında kendi dönemi içinde var olan toplumsal gerçekliklere güçlü bir şekilde vurguda bulunulmuştur. Sanatçı toplum içinde şahit olduğu ve ruh dünyasını derinden etkileyen sahnelere şiir dili ile eleştiri getirerek bir bakıma toplumda bu tür bireylerin konumuna dikkat çekmiştir. Bu edebiyatın soruna değinme ve aynı zamanda çözüm yolları aranması konusunda bilinç oluşturma yöntemlerinden biridir. Eserdeki çarpıcı gerçeklikle karşı karşıya kalan okurlar, söylemi yayarak olumsuz durumun ortadan kaldırılması konusunda ortaya çıkan bilince katkı sağlayacaklardır. Aynı şekilde sanat eserinin kalıcılığı göz önünde tutulduğunda, başka dönemlerde ortaya çıkabilecek benzer durumların da benzer şekilde eleştirilebilmesine yardımcı olacaktır.

Edebi eserlerin toplumu okuma, anlama ve yorumlama konusundaki becerileri sosyal, siyasal, kültürel ve bilimsel alanda verilere dayalı olarak yapılacak her türlü çalışmada destekleyici olarak değerlendirilmelidir. Bilimsel analizlerin tespit edemediği insana özgü durumlarda, sanat eserlerinde vurguda bulunmuş olunabilir. Bu nedenle de sosyolojik çalışmalarda olduğu gibi edebiyat sosyolojinin ilgi alanına giren konular çeşitlendirilerek, sanat eserleri çok yönlü bir şekilde mercek altına alınmalıdır. Bugün bilim tarafından keşfedilmekte olan bireysel ya da sosyal bir gerçeklik, daha evvel bir sanatçı tarafından irdelenmiş olabilir. Ancak elbette bunu yaparken sanat eserinin toplumu olumsuz yönlendirebileceği noktasındaki gücü de göz ardı edilmemelidir. Bu yüzden eserler sanatsal ve bilimsel kriterleri birlikte merkeze alan bakış açısıyla değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

1. Aksan, D. (2015). Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
2. Avşar, Z., ve Öğütoğulları, E. (2012). Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliği Mücadele Stratejileri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2(1), 9-40.
3. Aydın E. (2009). Edebiyat-Sosyoloji İlişkisinde Sosyolojik Kaynak ve Ölçütler. *Turkish Studies*, Vol. 4, No.1, 357-370.

4. Aydın, M. (2019). *Ailede Çocuk ve Ebeveynlerle İlişkisi*. Sistematik Aile Sosyolojisi içinde (Ed. Mustafa Aydın), s. 167-182., Ankara: Çizgi Kitabevi.
5. Aydoğdu, Y. (2021). Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Toplumcu Gerçekçi Şiirin Serüveni II (1960-1980). *Turkish Academic Studies-Turas*, 2 (2) , 30-52 .
6. Bachelard, G. (1996). *Mekânın Poetikası*, (Çev. A. Derman), İstanbul: Kesit Yayınları.
7. Buz, S. (2009). Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların Görünürlüğü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 40-50.
8. Canatak, A. M. (2007). Modern Eleştiri Kuramları ve Mehmet Kaplan'ın Şiir Tahlil Metodu. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 14(34), 139-155.
9. Çağan, K. (2020). *Sanatın Sosyolojik İmkânı*. Ankara: Pruva Yayınları.
10. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2007). *Çocuk İşçiliği ve Eğitim Öğretmen El Kitabı*, Ankara.
11. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2017). *Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı*, Ankara.
12. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2023). *Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı Mevcut Durum Dokümanı*, Ankara. <https://www.csgb.gov.tr/media/89897/cocuk-isciligi-ile-mucadele-ulusal-programi-eylem-plani-2017-2023-ocak-haziran-2022-mevcut-durum-dokumani.pdf>
13. Çetişli, İ. (2019), *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
14. Çöpoğlu, M. (2018). Türkiye'de Çocuk İşçiliği. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 357-398.
15. Devellioğlu, F. (2022). *Osmanlıca-Türkçe Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
16. Dikmen M. ve Terkin T. (2022). Türkülerde Beddua: TRT Halk Müziği Repertuarı Örneği. *Turkish Academic Research Review*, 7(3), 731-761.
17. DİSK (2017). *Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Türkiye'de Çocuk İşçi Olmak*. Ankara.
18. Durbaş, R. (1980). *Çaylar Şirketten*. İstanbul: ABeCe Yayınları.
19. Durbaş, R. (1997). *Seçme Şiirler*. İstanbul: Adam Yayınları.
20. Edmonds, E. V. (2007). Child Labor. *Handbook of Development Economics*, 4, 3607-3709. [doi.org/10.1016/S1573-4471\(07\)04057-0](https://doi.org/10.1016/S1573-4471(07)04057-0)
21. Erten, A. (2022). Refik Durbaş'ın Türk Çocuk Edebiyatına Katkıları. *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(33), 197-206.
22. Escarpit, R.(1968). *Edebiyat Sosyolojisi*. (Çev. Ali Türkay Yazıcı), Ankara: Remzi Kitabevi.
23. ILO (2023). *Çocuk İşçiliği*. <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm> (Erişim Tarihi: 14.04.2023).
24. Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
25. Karpat, K. H. (2021). *Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*. İstanbul: Timaş Yayınları.
26. Narlı, M. (2015), *Şiir Burcu*, Ankara: Akçağ Yayınları.
27. Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar (2. cilt)*, (Çev. Sedef Özge). İstanbul: Yayın Odası.
28. Özel, İ. (2020). *Şiir Okuma Kılavuzu*. İstanbul: Tiyo Yayıncılık.
29. Sağlam, S. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (5), 33-44.
30. Tor, H. (2010). Türkiye'de Çocuk İşçiliğinin Boyutları. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 2(2), 25-42.
31. Tunçcan, N. (2000). Çocuk İşçiliği: Nedenleri, Boyutları ve Küreselleşen Dünyadaki Konumu. *Journal of Social Policy Conferences* (No. 43-44), s. 243-259.
32. Tural, S. (2018). *Modern Türk Edebiyatının 200'ü*. Ankara: Otto.
33. TÜİK (2022). *Haber Bülteni, İstatistiklerle Çocuk, 2021*. Sayı 45633.
34. TÜRMOB (2017). *Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği. Türkiye'de İş Gücü ve İşsizlikle Mücadele Raporu*. Ankara. <https://www.turmobil.org.tr/ekutuphane/Read/a3074de4-bb14-44dd-8dbd-351d501e9f43>
35. Ulutaş, E. (2019). *Ekonomik Ünite Olarak Aile*. Sistematik Aile Sosyolojisi içinde (Ed. Mustafa Aydın), s. 285-302., Ankara: Çizgi Kitabevi.
36. Yazıcı, G. (2017). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Edebiyatist.
37. Yörükoğlu, A. (1983). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

**ÇOCUKLUK ÇAĞI KANSER HASTALARINDA KARŞILANMAMIŞ GEREKSİNİMLER
UNMET NEEDS IN CHILDHOOD CANCER PATIENTS****ÖZGE YAMAN****ORCID: 0000-0002-0311-9395****BEHİCE BELKİS ÇALIŞKAN****ORCID: 0000-0001-7249-2954****ÖZET**

Çocukluk çağı kanserleri son yıllarda artış göstermekle birlikte beraberinde de pek çok sorunu getirmektedir. Çocuğu ve aileyi her yönden etkilemektedir. Yanı sıra hayati süreçler içermektedir. Fakat çocuk ve aile değerlendirildiğinde tanı, tedavi ve bakım sürecinde karşılanmamış olan gereksinimlerin de olduğu belirtilmektedir. Bu konu literatürde karşılanmamış gereksinimler olarak ele alınmaktadır. Karşılanmamış gereksinimler; fiziksel, sosyal ve psikososyal yönlerden ele alınarak değerlendirilmektedir. Çocuklar yetişkinlerin küçük hali şeklinde değerlendirilmesi doğru bir yaklaşım olmayacağı düşünülmektedir. Her çocuk kendi yaşına, gelişimsel dönemine, kanserin tipi ve evresine göre değerlendirilmesi ile gereksinimleri belirlenmelidir. Uluslararası kanser politikalarınınca önemli olan karşılanmamış gereksinimler konusu ise ülkemiz literatüründe yeterince yer almamaktadır. Konuya dair hemşirelik bakım uygulamalarının da vurgulanması ve ihtiyaçları destekler nitelikte olması önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: çocukluk çağı kanserleri, karşılanmamış gereksinimler, hemşirelik

ABSTRACT

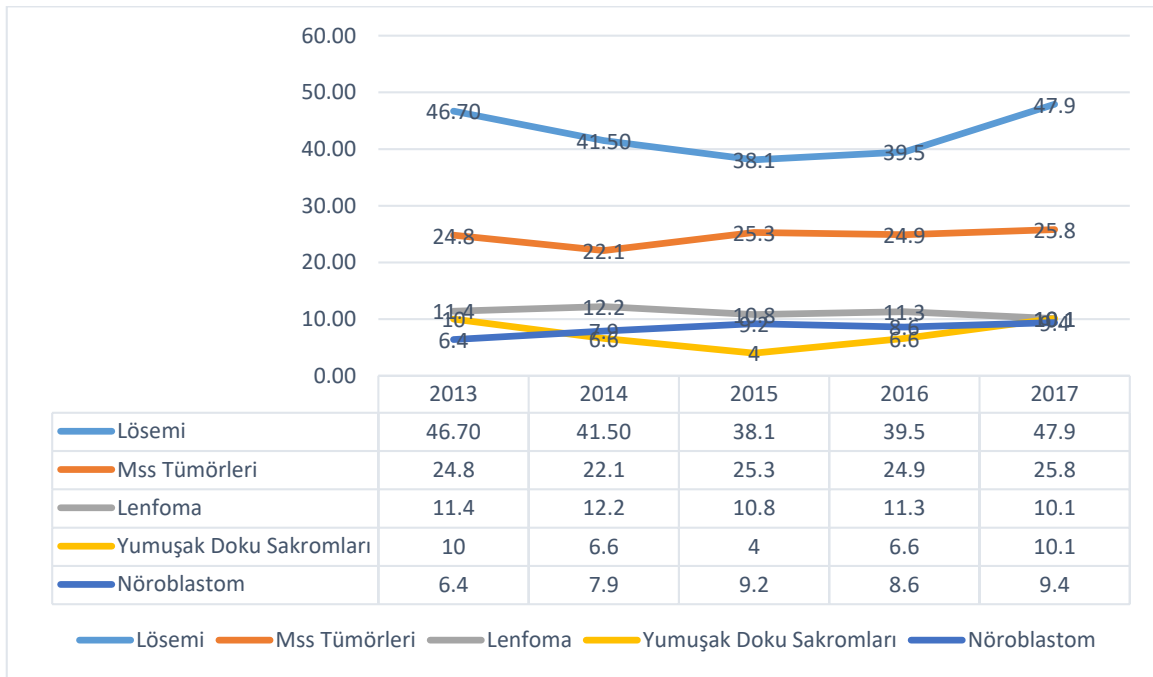
Although childhood cancers have increased in recent years, they also bring many problems. It affects the child and family in every way. It also includes vital processes. However, when the child and family are evaluated, it is stated that there are also unmet needs in the diagnosis, treatment and care process. This issue is addressed as unmet requirements in the literature. unmet requirements; evaluated in terms of physical, social and psychosocial aspects. It is thought that it would not be a correct approach to evaluate children as adults. Each child should be evaluated according to their age, developmental period, type and stage of cancer, and their needs should be determined. The issue of unmet needs, which is important in international cancer policies, is not sufficiently included in the literature of our country. It is important to emphasize the nursing care practices on the subject and to support the needs.

Keywords: childhood cancers, unmet needs, nursing

GİRİŞ

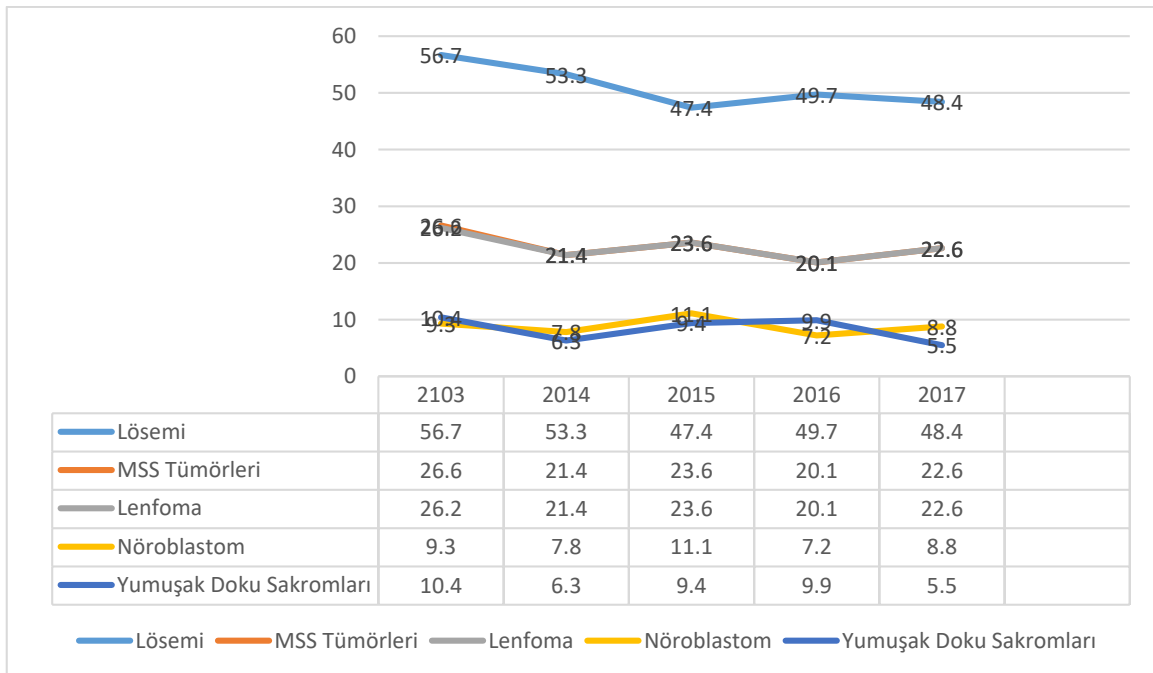
Çocukluk çağı kanserleri, 18 yaşından önce çocuklarda ortaya çıkan kanser hastalıklarını ifade etmektedir. 5-14 yaş arasında gerçekleşen ölümlerin nedeni arasında ikinci sırada yer almaktadır (CCI, 2023). Dünya'da çocukluk çağı kanserlerinin insidansı milyonda 50 ve 200 arasında değişmektedir (WHO, 2023). En sık karşılaşılan kanser türleri Lösemi, merkezi sinir sistemi tümörleri, lenfoma, yumuşak doku sarkomları ve nöroblastom olarak görülmektedir (TKİ,2017). Türkiye Kanser İstatistikleri verileri incelendiğinde Grafik.1 ile kız çocuklarında kanser türleri ve oranları ve Grafik.2 ile erkek çocuklarında kanser türleri ve oranları verilmiştir (TKİ,2017). Çocukluk çağı kanserlerinin görülme sıklığı yetişkin kanserlerine oranla daha düşük ve iyileşme oranı daha yüksektir. Çocukların hayatta kalma oranı ise yaşadıkları bölgeye göre değişiklik göstermektedir (CCI, 2023). Yüksek gelirli ülkelerde hayatta kalma oranı %80'lere kadar ulaşırken orta ve düşük gelirli ülkelerde bu oran %20'ye kadar düşmektedir (CCI, 2023).

Çocukluk çağı kanserleri son yıllarda ölümcül bir hastalık olmaktan çıkmış kronik bir hastalık olarak değerlendirilmektedir. Hayatta kalma oranının artmasıyla birlikte ihtiyaçlarda değişse de, psikososyal gereksinimler ve uzun dönemde ihtiyaçlar artış göstermektedir (Jones ve ark., 2018; Haunberger ve ark., 2020).

Grafik.1 0-14 Yaş Kız Çocuklarında Bazı Çocukluk Çağı Kanserlerinin 2013-2017 Yılları Arasındaki Yaşa Standardize Hızları (Türkiye Birleşik Veri Tabanı, 2013-2017) (1.000.000 Kişide)

Kaynak: Türkiye Kanser İstatistikleri 2017

Grafik.2 0-14 Yaş Erkek Çocuklarında Bazı Çocukluk Çağı Kanserlerinin 2013-2017 Yılları Arasındaki Yaşa Standardize Hızları (Türkiye Birleşik Veri Tabanı, 2013-2017) (1.000.000 Kişide)

Kaynak: Türkiye Kanser İstatistikleri 2017

Gerekisimler bireyin, fiziksel, ruhsal ve toplumsal açıdan gelişmesi için gereken şartlar olarak tanımlanmaktadır. Kronik hastalıklarda gerekisimler, kişinin yeterli yaşam kalitesine ve bağımsızlığa sahip olması ve yaşamı verimli sürdürebilmesi olarak tanımlanmaktadır (Grinshpoon ve Ponizovsky, 2008). Kanser bireyde çeşitli olumsuz etkilere neden olarak hayatını kısıtlamaktadır ve kanserli bireylerin gerekisimleri de artmaktadır. Hastaların fiziksel, psikolojik, sosyal ihtiyaçları bulunmaktadır. Karşılanmamış gerekisimler ise hastanın iyilik halini ve refahını olumsuz etkileyecektir. Hastanın tedaviye uyumunu azaltarak hayatta kalma olasılığını da düşürecektir. Hastanın gerekisimlerinin karşılanma oranının yükselmesi ile hastanın yaşam kalitesi ve memnuniyeti artacaktır (Howell ve ark., 2012). Çocukluk çağı kanser hastalıklarında gerekisimleri birçok açıdan yetişkinlere göre farklılık göstermektedir. Tedavilerinin daha yoğun olması, toksisite oranının

yüksek olması, gelişim dönemlerinin farklılığı gibi pek çok temel farklılıklar yer almaktadır (Lown ve ark., 2015).

Bu çalışma ile literatür ışığında çocukluk çağı kanser hastalarında karşılanmamış psikososyal gereksinimlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çocukluk Çağı Kanser Hastalarının Gereksinimleri

Bu çalışma da çocukluk çağı kanser hastalarının gereksinimleri fiziksel, psikolojik, sosyal ve karşılanmamış psikososyal gereksinimler olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Karşılanmamış gereksinimler, bireyin kanser tanısı almasından sonra psikolojik, sosyal, ekonomik, spirütel ve bilgi alma ihtiyacının karşılanması gibi durumlarda yardım alma ihtiyacını tanımlamaktadır (Kaul ve ark., 2017). Çocukluk çağı kanser hastalıklarında karşılanmamış gereksinimler için yine aynı kavramların kullanılabileceği düşünülmektedir. Fakat çocukları küçük yetişkin olarak kabul edemeyiz (Verulova, 2019). Çocukların yaşına ve olduğu gelişim dönemine göre ele alınması gerektiği düşünülmektedir (Gondos, 2013).

Fiziksel Gereksinimler

En somut gereksinimler fiziksel boyutta görülmektedir. Hastalığın oluşturduğu fiziksel sorunların yanı sıra tedavi nedeniyle oluşan yan etkilerde belirgin bir şekilde görülmektedir (Verulova, 2019).

Mide bulantısı, kusma, ağrı, iştahsızlık, ağız yaraları, uykusuzluk, yorgunluk, ağır diyetler gibi tedavinin yan etkilerini yaşamaktadırlar. Yanı sıra kemoterapiden kaynaklanan saç dökülmesi, nöropati, radyoterapiden kaynaklanan yanıklar, cerrahi girişimden kaynaklanan vücutta oluşan fiziksel bozukluklar ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Tedavi süresi içerisinde ortaya çıkan nötropeni ve lökopeni ile ilişkili enfeksiyona yatkınlığı artan çocukların sosyal izolasyona alınması gerekmektedir. Tüm bu fiziksel sorunlar beraberinde psikolojik ve sosyal sorunları da getirmektedir (Chesler ve Barbarin; 1987; Verulova, 2019).

Sosyal Gereksinimler

Çocukluk çağı kanser hastalıklarında yaşam kalitesinde azalma, sosyal, okul ile ilişkili, arkadaş ilişkileri, aile ile ilgili sorunlar olduğu düşünülmektedir (Jones ve ark., 2018).

Çocuğun yaşam kalitesinin etkilenme düzeyleri farklılıklar göstermektedir. Kanser tipi, evresi, çocuğun yaşı, cinsiyeti gibi faktörlere göre etkiler değişmektedir. Fiziksel sorunlarının yanı sıra, yemek yeme, banyo yapma, oyun oynama gibi günlük ihtiyaçlarını karşılama durumu süreçle birlikte zor olmaktadır (Weinman ve Petrie, 1997).

Ailenin ekonomik ve evlilik durumu bu dönemde etkilenmekte ve boşanmalar görülebilmektedir. Kardeşlerin olması ve sayısı da ailenin bakım yükünü arttırarak etkilemektedir. Ailenin sosyal stresinin olması ise süreci zorlaştıracaktır (Vindrola- Patros ve Brage, 2017).

Okul çağında olan çocuklarda okuldan uzak kalmak üzüntü verici bir durumdur. Bununla birlikte arkadaşlık ilişkileri de etkilenmektedir. Diğerlerinden farklı olması damgalanmasına neden olabilmektedir (Kurtz ve Abrams, 2011; Smith ve ark., 2013).

Psikososyal Gereksinimler

0-3 yaş arasında çocuklarda hastaneye ve yapılan işlemlere karşı korku ve stres yaşarlar çevresinde olanları algılayamazlar. Ebeveyninden ayrı kalma endişesi yaşarlar ve anne bebek ilişkisi bu süreçte zarar görür (Erdemir ve Arslan, 2013). 3-6 yaş ebeveyne daha az bağımlıdır fakat kafa karışıklığı yaşayabilir ve yönelim bozuklukları gösterebilirler. Çevresindeki süreci anlamayabilir ve kendilerinin cezalandırıldığını düşünebilirler (Patenaude ve Last, 2001; Erdemir ve Arslan, 2013). Okul çağı dönemde olan çocuklar hastalığı, süreçleri algırlar fakat onlarda varoluşsal sorunlar yaşayabilirler. Ayrılık, ölüm gibi kavramlar daha sık sorgulanır ve gelecek kaygısı yaşayabilirler bu durumda özkıyım girişimlerinde bulunabilirler (Ander ve ark., 2016). Adölesan bireylerde ise depresyon ve özkıyım düşüncesi sık karşılaşılan bir sorun olmakla birlikte kadınlarda bu sorunlar daha yüksek oranda görülmektedir. Kimlik kazanma döneminde olan adölesanların aileye bağımlılığının artması otonomi geliştirmesi açısından örseleyicidir. Özerklik, özgürlük ve sosyalleşme kavramlarının da bu dönemde zarar görmesi açısından da tehdit altındadır. Fakat süreçte baş etme becerileri geliştirebilmeleri mümkündür (Lippshultz ve ark, 2012; Jones ve ark., 2018).

Çocukluk çağı kanser hastalığı, çocuklar ve ailesi için oldukça travmatik bir süreçtir. Fiziksel hastalığın beraberinde gelen sorunlar psikolojik açıdan da birçok sorunun yaşanmasına sebep olmaktadır. Öfke, depresyon, suçluluk, üzüntü, kaygı, yalnızlık, ölüme dair endişe gibi pek çok psikolojik sorunlar yaşamaktadırlar. Davranışlarında regresyon görülebilir (Jones ve ark., 2018). Aynı zamanda hastanın ailesi için de zor bir süreçtir. Kanser tanısı alan çocukta aileye karşı aşırı bağımlılık ve ya emredici tavırlar

görülebilmektedir. Ailenin ekonomik ve bakım yükü artmakla birlikte evde bakmakla yükümlü olduğu başka biri olduğunda da süreç daha zor olmaktadır (Vindrola- Patros ve Brage, 2017). Ailenin ilgisizliği yada aşırı ilgisi çocukta sorunlara neden olmaktadır. İlgisizliği üzüntü, yalnızlık, suçluluk gibi duygulara neden olurken ailenin aşırı ilgili davranışları çocukta kaygıya neden olabilmektedir. Ayrıca eşler arasında sorunlar ve boşanmalar görülebilir veya parçalanmış aile ise süreç yönetimi daha zor olabilmektedir. Kansere tanısı alan çocuğun ailesinin psikolojik durumunun ele alınması hasta için önemli ve gereklidir (Weinman ve Petrie, 1997).

Eğitim süreci içerisinde olan çocuk, okula gidemediği ve arkadaşlarından uzak kaldığı için benlik saygısını etkileyebilecek bir durumdur. Akran desteğinden uzak kalmalarının yanı sıra fiziksel değişimleri nedeniyle damgalama ve akran zorbalığına maruz kalmaları yine çocuğu olumsuz etkileyecek durumlardandır (Kurtz ve Abrams, 2011; Smith ve ark., 2013).

Çocukta ani tepkiler oluşturma, öfke patlamaları, içe kapanma ve tedaviye uyum sağlamama gibi davranışlar görülebilir. Bu tür olumsuzluklar iyileşme sürecini olumsuz etkileyebilmektedir. Çocuğun ölüme karşı tutumu belirsizlik duygusunu yaşamasına neden olabilmektedir. Fakat baş etme becerileri geliştirmeleri, iyimser olmaları, tedaviye ve hastaneye uyum gösterebilmeleri de mümkündür (Lippshultz ve ark., 2012; Jones ve ark., 2018).

Yapılan çalışmalara göre 5 yaşından küçük çocuklara kıyasla 15-20 yaş arasında olan çocukluk çağı kanser hastalarında antidepresan kullanımı iki kat daha fazladır (Recklitis, Blackmon ve Chang, 2016; Geue ve ark., 2018). Bu sonuca göre adölesan dönemde depresyonun daha fazla görüleceği dikkate alınarak desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilir. 5 yaşından küçük çocuklarda oyun dönemi olduğu ve çevresine hastalığa karşı algısı gelişmediği göz önüne alınmalıdır. Ebeveynlerin bakımından uzak kalmasının bağlanma sorunlarına neden olabileceği düşünülmelidir (Recklitis, Blackmon ve Chang, 2016; Geue ve ark., 2018).

Bilgi alma ihtiyacı ise yine yaşa bağlı farklılık göstermektedir. Okul öncesi dönemde henüz anlam veremeyen çocuk, okul dönemi olan çocuk birbirinden farklıdır. Okul dönemi olan ve adölesanlar daha fazla bilgi ihtiyacı duyarlar. Süreç ile ilgili tüm bilgilere ulaşmak istemenin yanı sıra alınacak kararlara da katılmak isterler (Smith ve ark., 2013).

Çocukluk çağı kanser hastalarında, psikosozal gereksinimler belirlenirken, kanserin tipi, evresi, hastanın yaşı gelişim dönemi, kişilik özellikleri, cinsiyeti, bakım verece olan kişinin psikososyal durumu gibi faktörlere dikkat etmek gerekmektedir. Böylelikle gereksinimine karşılık vermek mümkün olacaktır (Kapukaya ve Kapukaya, 2021).

SONUÇ

Uluslararası kanser politikası çerçevelerince önemle vurgulanan bir kavram olan hastanın karşılanmamış gereksinimlerinin, ülkemiz literatüründe yeterince yer almaması ciddi bir boşluktur. Hastaların karşılanmamış bakım gereksinimlerinin karşılanması ise hemşirelik meslek profesyonellerinin sorumluluğunda olup gereksinimlerin belirlenmesi, yönetilmesi ve giderilmesi gerekli ve önemlidir. Bu amaçla kanıta dayalı uygulamaların hayata geçirilmesi için literatürde ki ihtiyacın karşılanması gerekmektedir.

Karşılanmamış Gereksinimlere Yönelik Uygulanan Hemşirelik Bakımı

Çocukluk çağı kanserlerindeki artış, tedavilerin her geçen gün değişmesi ve karmaşık tedavilerin uygulanması ayrıca hastalık sürecinin psikososyal yükünün fazla olması hemşirelik bakımının da daha fazla vurgulanmasına neden olmuştur. Hemşirelerin, kanserle yaşamaya uyum göstermeleri için hastaya ve ailesine destek olması, bakım sağlaması, tedavinin neden olduğu yan etkileri en aza indirmeye çalışması, sorunları yönetebilmesi, semptomları önlemeye yönelik titizlik göstermesi gibi pek çok sorumluluğu bulunmaktadır. (Farel ve Molassiotis, 2011; Ünlü ve Karadağ, 2010)

Hemşireler kanser bakım uygulamalarında ihtiyaçları karşılamak için neler yapabilir;

- Hasta ve aile ile güven ilişkisi oluşturmalarıdır
- Oluşabilecek yan etkileri azaltmak için önlemler almalıdır
- Fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasını desteklemelidirler
- Manevi ve spiritüel ihtiyaçlara karşı duyarlı olmalıdırlar
- Gerekli bilgileri alma ve uygun bilgileri verme konusunda destekleyici olmalıdırlar
- Uykusuzluk ve yorgunluk şikayetlerini giderebilmelidirler
- Hasta ve ailesi kendini içe kapanık, kaygılı hissettiğinde onları destekleyici uygulamalar yapmalı ve psikososyal destek sunmalıdırlar

- Bakım uygulamaları sırasında ilgili ve gerekli samimi davranışlar sergilemelidirler
 - Kişiler arası iletişim becerileri ile yaklaşım göstermelidirler
 - Hasta ve ailenin mahremiyetine önem vermelidirler
 - Bütün bakım uygulamalarına hastayı ve aileyi dahil etmelidirler
- (Güngör Tosla ve Tokem, 2022)

KAYNAKLAR

1. Ander, M., Grönqvist, H., Cernvall, M., Engvall, G., Hedström, M., Ljungman, G., Lyhagen, J., Mattsson, E., Von Essen, L. (2016). Development of health-related quality of life and symptoms of anxiety and depression among persons diagnosed with cancer during adolescence: A 10-year follow-up study. *Psycho-Oncology*, 25(5),582-589.
2. Chesler, M. ve Barbarin, O. (1987). *Childhood cancer and the family: Meeting the challenge of stress and support*. New York: Brunner/Mazel.
3. Childhood Cancer International [Cci]. (2023). *Childhood Cancer Facts* [Erişim Tarihi:11.04..2023]. Available From: [Http://Childhoodcancerinternational.Org/](http://Childhoodcancerinternational.Org/)
4. Erdemir F, Arslan FT. (2013). Onkolojik Sorunu Olan Çocuk ve Hemşirelik Bakımı. *Pediatric Hemşireliği*, Ankara/Yenişehir, Akademisyen Tıp Kitabevi, (1): 765-818.
5. Farrell C, Molassiotis A, Beaver K, Heaven C. Exploring the scope of oncology specialist nurses' practice in the UK. *European journal of oncology nursing : the official journal of European Oncology Nursing Society*. 2011;15(2):160-6.
6. Grinshpoon A., Ponizovsky A.M. (2008). The Relationships Between Need Profiles, Clinical Symptoms, Functioning And The Well- Being Of İnpatients With Severe Mental Disorders. *J Eval Clin Pract*, 14:218-225.
7. Güngör Tolasa, A., Tokem, Y. (2022). Kanser Hastalarındaki Bakım Gereksinimlerinin Karşılanmasında Hemşirelik Uygulamalarının Etkinliğinin İncelenmesi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2022; 7(2): 215-221
8. Haunberger, S., Rügger, C., Baumgartner, E. (2020). Effects Of Social Counseling On Parents Of A Child With Cancer. *Research On Social Work Practice*, 30(5), 539-552.
9. Jones, B., Currin-Mcculloch, J., Pelletier, W., Sardi-Brown, V., Brown, P., & Wiener, L. (2018). Psychosocial Standards Of Care For Children With Cancer And Their Families: A National Survey Of Pediatric Oncology Social Workers. *Social Work İn Health Care*, 57(4), 221-249.
10. Kurtz, B. P., ve Abrams, A. N. (2011). Psychiatric Aspects of Pediatric Cancer. *Pediatric Clinics of North America*, 58(4), 1003-1023.
11. Lipshultz, S.E., Landy, D.C., Lopez-Mitnik, G., Lipsitz, S.R., Hinkle, A.S., Constine, L.S., Miller, T.L. (2012). Cardiovascular status of childhood cancer survivors exposed and unexposed to cardiotoxic therapy. *Journal of Clinical Oncology*, 30(10), 1050–1057.
12. Lown E, Phillips F, Schwartz La, Rosenberg Ar, Jones B. (2015). Psychosocial Follow-Up İn Survivorship As A Standard Of Care İn Pediatric Oncology. *Pediatr Blood Cancer*. 62(S5): S514-S584.
13. Patenaude, A.F. ve Last, B. (2001). Cancer and children: Where are we coming from? Where are we going? *Psycho-Oncology*, 10(4), 281-283.
14. Smith, A. W., Bellizzi, K. M., Keegan, T. H. M., Zebrack, B., Chen, V. W., Neale, A. V., Hamilton, A. S., Shnorhavorian, M., Lynch, C. F. (2013). Health-Related Quality of Life of Adolescent and Young Adult Patients With Cancer in the United States: The Adolescent and Young Adult Health Outcomes and Patient Experience Study. *Journal of Clinical Oncology*, 31(17), 2136-2145.
15. Türkiye Kanser İstatistikleri. (2017). [Erişim Tarihi: 11.04.2023]. [Https://Hsgm.Saglik.Gov.Tr/Depo/Birimler/KanserDb/İstatistik/Turkiye_Kanser_Istatistikleri_2017.Pdf](https://Hsgm.Saglik.Gov.Tr/Depo/Birimler/KanserDb/İstatistik/Turkiye_Kanser_Istatistikleri_2017.Pdf)
16. Ünlü H, Karadağ A, Taşkın L, Terzioğlu F. Onkoloji alanında çalışan hemşirelerin yerine getirdikleri rol ve işlevler. *Hemşirelikte araştırma geliştirme dergisi*. 2010;2(1):13-27.
17. Verulava, T., Asatiani, T., Dangadze, B. ve Jorbenadze, R. (2019). The role of social workers in pediatric oncology. *Archives of the Balkan Medical Union*, 54(2), 315-319.
18. Vindrola- Padnos C., Brage, E. (2017). What is not, but might be: The disnarrated in parents' stories of their child's cancer treatment. *Social Science & Medicine*. 193,16-22.

19. Weinman, J. ve Petrie, K. J. (1997). Illness perceptions: A new paradigm for psychosomatics? *Journal of Psychosomatic Research*, 42(2), 113-116.
20. Who [World Health Organization]. International Childhood Cancer Day: Questions & Answers. [Erişim Tarihi: 11.04.2023]. http://www.who.int/cancer/media/news/childhood_cancer_day/en/
21. Kaul S, Avila jc, Mutambudzi M, Russell H, Kirchhoff Ac, Schwartz cl. (2017). Mental distress and health care use among survivors of adolescent and young adult cancer: A cross-sectional analysis of the national Health Interview Survey. *Cancer*. 123:869–78.
22. Gondos A, Hiripi E, Holleczeck B, luttmann S, Eberle A, Brenner H. (2013). Survival among adolescents and young adults with cancer in germany and the united States: an international comparison. *Int j cancer*. 133:2207-15.
23. Recklitis cj, Blackmon jE, Chang G. (2016). Screening young adult cancer survivors for distress with the Distress Thermometer: comparisons with a structured clinical diagnostic interview. *Cancer*. 122:296-303.
24. Geue K, Brähler E, Faller H, Härter M, Schulz H, Weis j, et al. (2018). Prevalence of mental disorders and psychosocial distress in german adolescent and young adult cancer patients (AYA). *Psycho-oncology*. 27(7):1802-9.
25. Smith AW, Bellizzi KM, Keegan TH, zebrack B, chen vW, neale Av, et al. (2013). Health-related quality of life of adolescent and young adult patients with cancer in the united States: the Adolescent and Young Adult Health outcomes and Patient Experience Study. *j clin oncol*.31(17):2136-45.
26. Kapukaya A, Kapukaya R. (2021). Kanser tanısı almış ergenlerin yaşadıkları ruhsal sorunlar ve psikososyal müdahaleler. Kapukaya A, editör. *Kanserli Hastalarda Psikososyal ve Fiziksel Rehabilitasyon*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; p.8-14.

**OYUN TERAPİSİNİN HEMŞİRELİK BAKIMINDA KULLANIMI
USE OF PLAY THERAPY IN NURSING CARE****ÖZGE YAMAN****ORCID: 0000-0002-0311-9395****BEHİCE BELKİS ÇALIŞKAN****ORCID: 0000-0001-7249-2954****ÖZET**

Çocukların gelişim süreçlerini pek çok faktör etkilemektedir. Oyun, çocuk gelişiminin en önemli faktörüdür ve son yıllarda yapılan çalışmalar oyunu terapötik bir araç olarak kullanımını sağlamıştır. Oyun terapisi de böylelikle çocuk psikiyatrisinde kullanılan, çocuğun gelişimini destekleyen, aile ve çocuk arasındaki bağı güçlendiren iyileştirici bir süreçtir. Çocukların davranışsal, duygusal, duyuşsal ve psikolojik gereksinimlerinin karşılanması için birçok yaklaşım kullanılır. Oyun terapileri kuramsal çerçevede değerlendirildiğinde; psikanalitik oyun terapisi, jungian analitik oyun terapisi, adlerian analitik oyun terapisi, deneyimsel oyun terapisi, çocuk merkezli oyun terapisi, yapılandırılmış oyun terapisi, filial oyun terapisi, grup oyun terapisi, bağlanmayı geliştirici oyun terapisi (theraplay), bilişsel davranışçı oyun terapisi ve gestalt terapi olarak farklı yöntemler ve uygulamalar şeklinde ele alınmaktadır. Oyun terapileri birçok alanda kullanılmaktadır. Akut kronik hastalıklar ve hastane yatış süreci, çocuk ve ailesi için hoş olmayan bir süreç olmakla birlikte hastane sürecine girilmesi travmatik olabilen ve stres düzeyini arttıran bir faktördür. Hasta bakımının öncüleri olan hemşireler, çocuğun tedavi sürecinde yaşadığı pek çok sorunla baş edebilmesi için oyun terapisini klinikte hemşirelik bakım uygulamaları çerçevesinde kullanabilmektedirler. Fakat literatürde yeterli düzeyde kanıt dayalı uygulamaları yansıtan çalışmalar bulunmamaktadır. Sonuç olarak; hemşirelik bakım uygulamalarını daha faydalı hale getirebilmek için oyun terapisinin çalışıldığı kanıt dayalı uygulamalar literatüre kazandırılabilir. Oyun terapisinin faydaları göz önünde bulundurulduğu zaman kullanımın yaygınlaşması, toplumun geleceğini oluşturan çocukların ruh ve beden sağlığına fayda getireceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: oyun terapisi, çocuk gelişimi, hemşirelik bakımı

ABSTRACT

Many factors affect the development process of children. Play is the most important factor in child development, and the operation made in recent years has been producing play as a therapeutic tool. Play therapy is also a consumer that is used in child psychiatry, strengthens the bond between child development, family and child. Many approaches are used to meet the behavioral, emotional, affective and psychological details of children. When the theoretical dates of play therapies are evaluated; psychoanalytic play therapy, jungian analytic play therapy, adlerian analytic play therapy, experiential play therapy, child-centered play therapy, target play therapy, filial play therapy, group play therapy, discovery-enhancing play therapy (theraplay), persuasive behavioral play therapy, and gestalt As therapy, it is handled in the form of different uses and applications. Play therapies are used in many areas. Acute chronic diseases and hospitalization process is an unpleasant process for the child and his family, so entering the hospital together is traumatic and is a factor that increases stress. Nurses, who are the pioneers of patient care, have the right to maintain play therapy and care care practices in the clinic so that children can cope with many problems experienced during the treatment process. However, it is not possible to examine the data of sufficient evidence-based practices in the literature. In conclusion; In order to make caregiving practices more beneficial, it can be brought into evidence-based practices where play therapy is studied. Considering the advantages of play therapy, it is predicted that the widespread use of play therapy and the spread of society will benefit the mental and physical health of individuals.

Keywords: play therapy, child development, nursing care

GİRİŞ

Çocuklar için yapılan çalışmalar hem o ülkenin geleceğine yatırımdır hem de o ülkenin çocuğa verdiği değeri gösterir. Çocukların davranışsal, duygusal, duyuşsal ve psikolojik gereksinimlerinin karşılanması için birçok yaklaşım kullanılır (Buharalı, 2019). Çocukların problemlerini tanımlamak ve çözmek için yardımcı olmayı hedefleyen oyun terapisi ise bu yaklaşımlardan biridir (Axline, 1950). Oyun terapisi çocuğun oyun oynayarak düşüncelerini, duygularını ve sorunlarını ifade etmesini sağlar. Oyun terapisi, güvenli bağlanma, üretkenliği

arttırma, benlik saygısı kazanma, otokontrol ve özdenetim sağlama gibi iyileştirici yönleri vardır (Halmatov, 2017).

Psikanalizin kurucusu Sigmund Freud 1900'li yıllarda oyun terapisini yardımcı olarak kullanmıştır. Hellmuth ise oyun terapisini kullanan ilk kişi olmuştur. 1954 yılında Klein, Kalf Kum Terapisi tekniğini geliştirmiştir aynı zamanda minyatür oyuncakları oyun terapisine ilk defa eklemiştir. 1980'lerden sonra Avrupa'da oyun terapisini hızla geliştirmiş ve bilişsel davranışçı, çözüm odaklı gibi birçok oyun terapisini ortaya çıkarmıştır (Teber, 2015).

Ülkemizde oyunu konu alarak yazılan ilk kitap Selim Sırrı Tarcan tarafından 1913 yılında Terbiye-i Bedeniye ve Mektep Oyunları'dır. 1988 yılında Berka Özdoğan tarafından Çocuğa Oyunla Yardım adlı kitap ise oyun terapisini ile ilgili yazılan ilk kitaptır. 2000'li yıllarda Berka Özdoğan oyun terapisini doktora öğrencilerine seçmeli ders olarak vermiştir. İlk sertifikasyon eğitimi, Reyhana Seedat tarafından 2005 yılında verilmiştir. 2012 yılında oyun terapistleri derneği kurulmuştur (Teber, 2015). Ülkemizde oyun terapisinin gelişimi ve yaygınlığının artması 2000'li yıllarda sağlanmıştır.

OYUN TERAPİLERİ KURAMSAL ÇERÇEVE

Psikanalitik Oyun Terapisi

Sigmund Freud tarafından ortaya atılan bu kuram çocukların duygusal gelişimi üzerinde durmaktadır (Zulliger, 2000). Psikanalistler yetişkinlerin bilinçdışı öğrenmek için rüyalarından faydalandığı gibi çocukların bilinçdışı öğrenmek için oyunlardan faydalanırlar. Psikanalist kurama göre hiçbir davranış nedensiz değildir ve oyunlar da bu nedenle oynanır. Oyunlar da sergilenen davranışlar, psikanalistler için bir ayna görevi görür. Böylelikle çocuğun bilinçdışı öğrenilebilir. Aynı zamanda oyun esnasında çocuk psikolojik rahatlama yaşar (Türe ve Barut, 2020). Çocuklar yaşadıkları çevrenin onaylamadığı davranışları da oyun içerisinde sergileme eğilimindedirler. Çocuklarla oyunun rahatlatıcı etkisinin kullanılmasının yanı sıra etkili bir bağ kurma ve uyum sağlama yöntemi olarak da kullanılmaktadır (Zulliger, 2000).

Jungian Analitik Oyun Terapisi

Çocukların birey olarak davranmalarını hedefleyen Jungian Oyun Terapisine göre çocuklar içe yansıtma tekniği veya özdeşleşme tekniği ile bakım sağlayanlarının duygu ve düşüncelerini alabilirler. Çocukların gün içerisinde çevreleriyle olan ilişkileri aracılığıyla bireyselleşmekten uzaklaştığını ve bireyselleşmeleri için daha fazla çaba sarf edilmesi gerektiğini düşünürler (Fakirullahoğlu, 2022). Kum oyununda sembol oluşturma yolu ile bilinçdışı (bireysel veya kolektif bilinçdışı) ile çalışılır. Anıları ve duyguları ele alan bir yöntemdir. Terapist çalışma süresince belirli bir mesafede durur, süreci not alarak kaydeder. Çocuk oyun sırasında bireyselleşme ve kendine zaman ayırma fırsatı bulurken terapistinde çocuğu gözlemleme imkanı olur (Kiye ve Yalçın, 2021).

Adlerian Analitik Oyun Terapisi

Alfred Adler'in geliştirmiş olduğu Bireysel Psikoloji Kuramı, Adler Oyun Terapisinin temelini oluşturmaktadır (Çakır, 2022). Çevresel faktörlere odaklanılan bu kuramda, özellikle ailenin çocuğun kişilik özelliklerinde etkisine dikkat ederler. Oyun iletişim aracıdır ve oyunda dramalar, hikâyeler, kuklalar kullanılır. Terapi sürecinde terapist sürekli yönlendirme yaparak etkili süreç oluşturmaya çalışır (Candan, 2017). Adlerian oyun terapisini dört aşamada gerçekleştirir. Bu aşamalar; Çocukla terapötik ilişkinin kurulması, çocukla ilgili duyguların, amaçların, düşüncelerin öğrenilmesi, çocuğun kendi hayatını, duygu ve düşüncelerini fark etmesini sağlamak ve son olarak zihinsel, duygusal ve davranışsal olarak değişim için yardımcı olmaktır(Çakır, 2022).

Deneyimsel Oyun Terapisi

Byron E. Norton ve eşi Carol C. Norton tarafından temelleri atılan deneyimsel oyun terapisinde terapist oyuna hiçbir şekilde müdahale etmez. Bu yönüyle diğer oyun terapilerinden ayrılır (Kurşun, 2022). Terapist çocuğun oyuna duygu, düşünce ve davranışlarını aktarması sırasında yönlendirme yapmadan onaylar. Çocuğun güven duyması ve rahat olması sağlanır ve çocuk bu süreçte problemleriyle yüzleşir. Deneyimsel oyun terapisini sembolik oyun döneminde olan çocuklara uygulamak için uygundur. Genellikle iki yaş döneminde sembolik oyun yeteneği gelişir. Çocuklar hayatta deneyimlediklerini oyuna aktarırlar ve terapist oyun sırasında çocuğun duygu düşünce ve davranışlarını gözlemleme imkanı bulurlar (Ayna, 2017).

Çocuk Merkezli Oyun Terapisi

Carl Rogers tarafından geliştirilen birey merkezli yaklaşımı esas alan çocuk merkezli oyun terapisini Virginia M. Axline tarafından geliştirilmiştir (Axline, 1981; Landreth, 1993). 3-12 yaş arasına uygulanabilen terapi de çocuk odaklı yaklaşım sergilenmektedir (Arslan, 2022). Terapinin merkezi çocuktur. Çocuğun davranışını

değiştirmek için herhangi bir müdahalede bulunulmaz. Çocuğun davranışının dürtülerinden kaynaklandığı düşünülen çocuk merkezli oyun terapisi en yaygın kullanılan yöntemdir (Ayna, 2017).

Yapılandırılmış Oyun Terapisi

Çocuk olduğu gibi kabul edilir ve empatik yaklaşım benimsenir. Fakat bu terapide yönlendirmeler söz konudur. Terapist tüm sorumluluğu alır ve çocuğa göre süreç biçimlenir. Terapist sürece dahil olarak diyaloglarda yönlendirmeler yapar. Terapist için uygulama kolaylığı olan yapılandırılmış oyun terapisinde verimlilik düzeyi yüksektir ve kısa sürede tamamlanır (Schaefer, 2013).

Filial Oyun Terapisi

Filial oyun terapisinde terapist çocuğun ebeveynidir. Değerlendirme, ebeveyn eğitimi, süpervizyonlu oyun seansları, ev oyun seansları ve genelleştirme, ve sonlandırma şeklinde aşamaları içerir (Glazer, 2010). Aileler terapi verebilmeleri için eğitilirler. Terapistler ebeveyn eğitimi verirken ebeveynler çocuğun terapisti olurlar. Ebeveyn çocuk ilişkisini geliştiren filial terapide ebeveynlerin süreçte aktif olmasını amaçlar. Bu terapi ile ebeveyn çocuk ilişkisi güçlenir ebeveynlerde verimli olurlar ve donanım elde ederler. Sadece terapi sürecinde değil yaşam boyu kullanacakları becerileri geliştirmiş olurlar (Guerney, Stollak ve Guerney, 1971).

Grup Oyun Terapisi

Grup oyun terapisinde ebeveyn veya tek çocuk olması yerine birden fazla çocuğun katılımı ile uygulanır. İki yada daha fazla çocuk ile uygulanan bu terapide lider terapisttir (Jarareh, Mohammadi, Nader ve Moosavian, 2016). Süreç içerisinde çocuğun empati kurabilme, özdenetim kurma, sorumluluk alma, duygularını ifade etme, kendini ve başkalarını kabul etmeyi öğrenmeleri, benlik saygısını ve öz güvenini geliştirmeleri ayrıca sosyal beceriler kazanmaları gibi yeteneklerinin gelişmesi amaçlanır. Terapötik olarak güçlü etkisinin yanı sıra çocuk için grup terapisi, bireysel terapiden daha ilgi çekicidir. Bunlara ek olarak çocuğun arkadaş ilişkilerini geliştirerek okulda da bunu sürdürerek akademik başarılarında da artış olur. Grup oyun terapisinde terapist kenidisini geliştirme imkanı bulurken kendisine güvenini artmasını destekleyecek ortamda sağlanmış olur (Cheng ve Ray, 2016).

Bağlanmayı Geliştirici Oyun Terapisi (Theraplay)

Chicago'da Head Start programındaki anneler ve çocukları arasındaki bağlanma ilişkilerini arttırmak amacıyla ilk defa bu yaklaşımı kullanmıştır. (Jernberg 1979). Bağlılık ve benlik saygısını arttırmayı hedefler ve etkileşim odaklıdır. Yaklaşımın yapısı, psikoeğitimsel unsurlar barındırıyor olması ayrıca hedef odaklı olması ve işbirliğine dayanması diğer teraplilerden ayrılan yönüdür. Ruh sağlığının korunmasında önemli bir paya sahiptir ve güvenli bağlanmayı geliştirmektedir (Gençer ve Aksoy, 2016). Ebeveyn çocuk ilişkisi önemlidir ve theraplay ile ebeveyn çocuk ilişkisi merkezdedir ve geliştirmek amaçlanmıştır (Gençer ve Aksoy, 2016).

Bilişsel Davranışçı Oyun Terapisi

Gelişimsel olarak çocuğun duygu, düşünce ve davranışlarının belirlenmesi sağlamaktadır. Hedef odaklıdır ve işbirliğine dayanır. Çocuğun gelişimsel dönemlerine odaklanılmaktadır (Schaefer, 2013). Hem çocuk hem terapist yönlendirmeler yapar. Bazı görüşlere göre çocuğun bilişsel yetenekleri gelişmediği için bu terapinin uygulanamayacağını ifade ederken, faydalı sonuçlar elde edilebilen bir yöntem olduğunu belirten çalışmalarda vardır.

Gestalt Terapi

Gestalt kavram olarak bütünün parçalardan daha fazla olduğunu ve parçalarda ilişki devam ettikçe bütünlüğünde sağlanabileceğini ifade etmektedir. Gestalt terapi ise şimdi ve burada kavramının farkındalığına odaklı, insanlar ve çevreleri arasındaki etkileşim ve bağımlılığı vurgulayan, varoluşsal ve bütüncül bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir (Corey, 2015). Bütünlük, öz düzenleme, şekil, temas ve kişilik yapısı kavramlarını barındırır. Terapötik bir ilişki içinde ve temas geliştirerek çocuklara sözlü ve sözsüz olarak kendi duygularını teyit etme, düşüncelerini ifade etme ve kendilerini yetiştirme, büyütme fırsatı verilerek uygulanmaktadır (Blom, 2006).

Hemşirelik Uygulamaları ve Oyun Terapileri

Akut kronik hastalıklar ve hastane yatış süreci, çocuk ve ailesi için hoş olmayan bir süreç olmakla birlikte hastane sürecine girilmesi travmatik olabilen ve stres düzeyini arttıran bir faktördür (Ullan ve ark., 2014). Hastalığın iyileştirilmesi, sağlığın geliştirilmesi ve sürdürülmesi için bütüncül yaklaşım benimsenerek çocuk ve aile bir arada ele alınmalıdır (Çavuşoğlu, 2013). Hemşirelik girişimleri hastaneye yatan bir çocuk için ağırlı girişimleri de içermektedir. Oyun terapisi çocuğun yaşam süreci içerisinde kullanılabilecek faydalı bir yöntemdir. Hastane süreçleri içerisinde çocuğun rahatlamasını kendini ifade etmesini ağırlı girişimlere ve travmalara karşı kullanılan noninvaziv bir yöntemdir (Bekeç, 2018). Hemşireliğin sanatsal yönü kullanılarak oyun terapisinin tedavi sürecine dahil edilmesi çocuğun iyilik halinin sağlanmasını mümkün kılmaktadır.

Hastaneye yatan çocuklarda görülen anksiyete ve olumsuz duyguları oyun terapisi kullanılarak azalması sağlanabilmektedir (Yayan ve Zengin, 2018). Çocuk ve ebeveynin rahatlaması sağlanırken, hemşire hasta iletişiminin kurmakta kolaylaşmaktadır. Terapötik oyun tekniğinden farklı olan oyun terapisi psikiyatri hemşireleri tarafından uygulanabilmektedir (Pontes ve ark., 2015).

Kanser tanısı alan çocukların benlik kavramındaki etkilenimin incelendiği bir doktora tez çalışması, karaciğer transplantasyonu sonrasında hastanede yatan çocukların korku ve anksiyete düzeyleri üzerinde oyun terapisinin incelendiği bir başka çalışma bulunmaktadır (Taşçı, 2022; Zengin M, Yayan ve Düken,2021). Çocuk bölümünde hastanede yatan çocuk hastaların anksiyetesi (Al-Yateem ve Rossiter, 2017) ve kanser hastası çocukların hastane sürecinde rahatlaması (Pyke-Grimm ve ark., 2021) ile ilgili çalışmalar mevcuttur. Hemşirelik mesleğinde oyun terapisi üzerine yapılan çalışmalar literatür ışığında incelendiğinde terapötik oyunun kullanılması üzerine yapılmış araştırmalar mevcuttur (Yayan ve Zengin, 2018; Ramazan ve Günay, 2019; Hakan, Koç ve Vural, 2020; Çelik, 2021). Fakat oyun terapisi ile ilgili yeterince çalışma bulunmamaktadır.

SONUÇ

Oyun terapisinin faydaları göz önünde bulundurulduğu zaman kullanımın yaygınlaşması, toplumun geleceğini oluşturan çocukların ruh ve beden sağlığına fayda getireceği öngörülmektedir. Aynı zamanda aileye destek olarak sağlıklı nesiller oluşmasına imkan sağlanacaktır.

Çocuklarda görülen akut/kronik tüm hastalıklarda, hastane süreci içerisine entegre edilmesi mümkün olan oyun terapisi ile ilgili az sayıda çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar ise kanser hastaları ve transplantasyon gibi kısıtlı alanlarda yapılmıştır. Ruh sağlığı çalışanları ile iş birliği sağlanarak alandaki uygulamanın yaygınlaşmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Hemşirelik ve oyun terapisi üzerine sınırlı sayıda çalışma bulunmakla birlikte yapılmış olan tez çalışmaları da yayınlanmamıştır. Literatürde bulunan tez çalışmalarının yayınlanmasının katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Hemşirelik ve oyun terapisi üzerine yapılacak çalışma sayılarının artırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Al-Yateem, N. & Rossiter, R.C. (2017). Unstructured Play For Anxiety İn Pediatric İnpatient Care. J. Spec. Pediatr. Nurs.
2. Arslan, R. (2022). Çocuk Merkezli Oyun Terapisi. *Oyun Terapisi (Teori Teknik Ve Kültüre Has Vaka Örnekleri)*, 67.
3. Axline, V. (1981). Play Therapy. New York: The Ballantine Publishing Group.
4. Axline, V.M. (1950). Play Therapy Experiences As Described By Child Articipants, Journal Of Consulting Psychology, 14(1), 53-63.
5. Ayna, Y. E. (2017). Çocuk Merkezli Oyun Terapisi İle Deneyimsel Oyun Terapisinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 212-220.
6. Bekeç, M. (2018). Deneyimsel Oyun Terapisinin Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu Tanısı Olan 6-11 Yaş Arasındaki Çocukların Duygu Ve Davranışları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
7. Blom, R. (2006). The Handbook Of Gestalt Play Therapy. (2. Baskı). London: Jessica Kingsley Publishers.
8. Buharalı, S. (2019). Çocukların Sosyal Uyum Ve Duygu Düzenleme Düzeylerinin Gelişiminde Çocuk Merkezli Oyun Terapisinin Etkililiği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
9. Candan, S. (2017). *3-10 Yaş Arası Gelişimsel Problemleri Olan Çocuklarda Çocuk Merkezli Oyun Terapisinin Etkisinin İncelenmesi* (Master's Thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
10. Cheng, Y. Ve Ray, D.C.(2016). Child-Centered Group Play Therapy: Impact On Social-Emotional Assets Of Kindergarten Children, The Journal For Specialists İn Group Work, 41(3), 209-237.
11. Corey, G. (2015). Psikolojik Danışma Kuram Ve Uygulamaları (T. Ergene, Çeviren). Ankara: Mentis Yayıncılık.
12. Çakır, K. (2022). Adlerian Oyun Terapisi. *Oyun Terapisi (Teori Teknik Ve Kültüre Has Vaka Örnekleri)*, 101.
13. Çavuşoğlu H. (2013). Çocuk Sağlığı Hemşireliği. Ankara: Sistem Ofset Basımevi: S. 67-69.

14. Çelik, B. (2021). *Oyun Çağı Çocuklarında Ameliyat Öncesi Terapötik Oyunun Anksiyete Ve Korku Düzeyine Etkisi* (Master's Thesis, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi).
15. Fakirullahoğlu, A. M. (2022). Jungian Analitik Oyun Terapisi. *Oyun Terapisi (Teori Teknik Ve Kültüre Has Vaka Örnekleri)*, 167.
16. Gençer, A. A., & Aksoy, A. B. (2016). Anne Çocuk Etkileşiminde Farklı Bir Yaklaşım: Theraplay Oyun Terapisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(3), 244-254.
17. Glazer, H.R. (2010). Filial Play Therapy For Grieving Preschool Children. Ed. Charles E. Schaefer (Der.), *Play Therapy For Preschool Children İçinde* (89-107). Washington: American Psychological Association.
18. Guerney, B.G., Jr., Stollak, G. Ve Guerney, L.F. (1971). The Practicing Psychologist As Educator: An Alternative To The Medical Practitioner Model. *The Counseling Psychologist*, 2 (3), 276– 282.
19. Hakan, A. Koç, E. & Vural, B. (2020). Çocukla Terapötik İletişim Ve Oyun. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 62-69.
20. Halmatov, S. (2017). *Oyun Terapisinde Pratik Teknikler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
21. Jarareh, J., Mohammadi, A., Nader, M. Ve Moosavian, S.A. (2016). The İmpact Of Group Play Therapy On Creativity And Control Of Aggression İn Preschool Children. *Cogent Psychology*, 3(1), 1-9.
22. Jernberg A. (1979). Theraplay: A New Treatment Using Structured Play For Problem Children And Their Families. San Francisco, Jossey-Bass.
23. Kiye, S. & Yalçın, İ. (2021). Oyun Terapisi Ve Oyun Terapisinin Gruplarda Kullanımı . *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* , (51) , 287-303.
24. Kurşun, Z. (2022). Otizm Ve Oyun Terapisi. *Journal Of Sustainable Education Studies*, 3(1), 36-48.
25. Landreth, G. L. (1993). Child-Centered Play Therapy. *Elementary School Guidance & Counseling*, 28(1), 17–29.
26. Pontes, J. E. D., Tabet, E., Folkmann, M. Á. Dos S., Cunha, M. L. Da R., & Almeida, F. De A. (2015). Therapeutic Play: Preparing The Child For The Vaccine. *Einstein (São Paulo)*, 13(2), 238–242.
27. Pyke-Grimm Ka, Fisher B, Haskamp A, Bell Cj, Newman Ar. (2021). Providing Palliative And Hospice Care To Children, Adolescents And Young Adults With Cancer. *Semin Oncol Nurs*. 2021 Jun;37(3):151166.
28. Ramazan, İ. & Günay, U. (2019). Pediatri Hemşirelerinin Terapötik Oyuna Yönelik Bilgi, Görüş Ve Uygulamaları. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (3), 547-551.
29. Schaefer, C.E. (2013). *Oyun Terapisinin Temelleri*. B. T. Özkaya (Çev.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
30. Taşçı, A. (2022). *Çocuk Hemşirelerinin Terapötik Oyun Konusundaki Bilgi Düzeyleri* (Master's Thesis, Hitit Üniversitesi).
31. Teber, M. (2015). *Çocuk Merkezli Oyun Terapisinin Çocuklarda Görülen Davranış Sorunlarının Çözümüne Etkisi* (Master's Thesis, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).
32. Türe, E., Barut, Y. (2020). Türkiye’de Yapılan Oyun Terapisi Çalışmalarının İncelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 4(8), 127-138.
33. Ullán, A. M., Belver, M. H., Fernández, E., Lorente, F., Badía, M., & Fernández, B. (2014). The Effect Of A Program To Promote Play To Reduce Children’s Post-Surgical Pain: With Plush Toys, İt Hurts Less. *Pain Management Nursing*, 15(1), 273– 282
34. Yayan, E. H. & Zengin, M. (2018). Çocuk Kliniklerinde Terapötik Oyun . *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* , 7 (1) , 226-233 . Retrieved From <https://Dergipark.Org.Tr/En/Pub/Gumussagbil/Issue/36260/377462>
35. Yayan, E. H., & Zengin, M. (2018). Çocuk Kliniklerinde Terapötik Oyun. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 226-233.
36. Zengin M, Yayan Eh, Düken Me. (2021). The Effects Of A Therapeutic Play/Play Therapy Program On The Fear And Anxiety Levels Of Hospitalized Children After Liver Transplantation. *J Perianesth Nurs*. Feb;36(1):81-85.
37. Zulliger, H. (2000). *Çocukta Oyunla Tedavi*. İstanbul: Cem Yayınevi.

**ÇOCUK GELİŞİMİ PROGRAMINDA OKUYAN ÖĞRENCİLERİN MESLEK SEÇİMİNE
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ
INVESTIGATION OF THE OPINIONS OF STUDENTS STUDYING IN CHILD DEVELOPMENT
PROGRAM ON CAREER CHOICE**

ŞEHNAZ CEYLAN

ORCID: 0000-0001-9313-7353

NIDA KILINÇ

ORCID: 0000-0002-9092-9301

GÜLBAHAR KIZILBOĞA

ORCID: 0009-0007-6493-7125

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, çocuk gelişimi programında öğrenim gören öğrencilerin meslek seçimlerine ilişkin görüşlerini incelemektir. Nitel araştırma yönteminde tasarlanan bu araştırmaya, Karabük İli Safranbolu ilçesinde bulunan Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi Programı'nda öğrenim gören toplam 24 öğrenci katılım sağlamıştır. Araştırmaya dahil olan katılımcıların belirlenmesinde Araştırmada benzeşik (homojen) örneklem kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler kodlanarak içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Veriler yorumlanırken temalar tespit edilmiş ve her bir tema ile ilgili kategoriler oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda, katılımcının önemli bir kısmının çocuk gelişimiyle ilgili bir meslek seçmeyi düşündükleri ortaya konmuştur. Bununla birlikte, öğrencilerin bir kısmı polislik, psikoloji, arkeoloji gibi farklı alanlarda çalışmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin meslek seçimlerindeki en önemli etkenlerin, kişisel ilgi ve yetenekleri olduğu, bununla birlikte toplumsal olaylara karşı daha duyarlı hareket edebilecekleri meslekleri seçmek istedikleri anlaşılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerden küçük bir bölümünün yalnızca maddi nedenlerle herhangi bir işte çalışabileceklerini belirttikleri görülmektedir. Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu ise öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun yeterince çalışsalar da iyi bir mesleğe sahip olma inançlarının düşük olduğu yönündedir. Sonuç olarak çocuk gelişimi programı öğrencilerinin meslek seçimlerinin genellikle çocuk gelişimi ve eğitimiyle ilgili alanlarda yoğunlaştığı ifade edilebilir. Benzer biçimde çalışmaya katılan öğrencilerin sınırlı bir bölümü alan dışında meslek seçmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, bu alanda eğitim veren okullar ve işverenler için önemli ipuçları sunabilir. Bunun yanı sıra çocuk gelişimi programında öğrenim görmekte olan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun yeterince çalışırlarsa da iyi yerlere geleceklerine inanmıyor olmaları, bu araştırmanın ilgi çekici bir bulgusu olarak yorumlanabilir. Tüm bu bilgiler ışığında öğrencilerin meslek tercihlerinde uzmanlardan destek almaları, ilgi ve yetenekleri göz önünde bulundurularak meslek tercihinde bulunmalarına rehberlik edilmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Gelişimi Programı, Meslek Seçimi, Nitel Araştırma

ABSTRACT

The aim of this research is to examine the views of students studying in the child development program on their career choices. A total of 24 students studying in the Child Development Program at the Girls Vocational High School in Safranbolu district of Karabük province participated in this qualitative research study

The participants of the research were determined using the homogeneous sampling method. A semi-structured interview form created by the researchers was used as the data collection tool. The collected data was analyzed using content analysis technique, and themes were identified and categories were created for each theme during the data interpretation process. As a result of the research, it was revealed that a significant proportion of the participants considered choosing a profession related to child development. However, some of the students expressed plans to work in different fields such as policing, psychology, and archaeology.

The most important factors influencing students' career choices were found to be their personal interests and talents. However, it was also understood that they wanted to choose careers where they could be more sensitive to social events. A small proportion of the students who participated in the study indicated that they would only be able to work in any job for financial reasons. Another finding from the study was that a large majority of the students had low confidence in being able to obtain a good profession even if they worked hard enough.

In conclusion, it can be stated that the career choices of students in the child development program generally focus on areas related to child development and education.

Similarly, a limited number of students participating in the study expressed their desire to pursue careers outside of their field of study. These results can provide valuable insights for schools and employers in this field. Additionally, it is interesting to note that although the majority of students studying in the child development program work hard, they do not believe they will achieve great success in their careers. In light of these findings, it may be beneficial for students to seek guidance from experts when making career choices, taking into account their interests and abilities.

Keywords: Child Development Program, Career Choice, Qualitative Research

GİRİŞ

Çocuk Gelişimi ve eğitimi programının ilk olarak 1960 yılında Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda okul öncesi eğitim programına öğretmen yetiştirmek için açıldığı bilinmektedir. Yürürlüğe 1961 yılında giren "222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu"nda okul öncesi eğitimin önemi ve zorunluluğundan sonra yaygınlık kazanmış ve erken çocukluğa dair eğitimlere önem verilmiştir (Şahin, 2005; Akt. Altay, İra, Bozcan ve Yenal, 2011). Bu bağlamda okul öncesi dönemde yer alan çocuklara eğitim vermek için lisans düzeyinde programların açılması istenmiştir. Okul öncesi dönemi, meslek liselerinde ve bakanlıkların eğitim veren kurumlarında hizmet verebilmesi adına Okul Öncesi Öğretmenliği, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmenliği, Anaokulu Öğretmenliği ve Çocuk Gelişimi programı gibi bölümler açılmıştır. Çocuk Gelişimi bölümü farklı yıllarda farklı aşamalardan geçerek kurulmuştur. Lisans düzeyinde ilk olarak Çocuk Gelişimi bölümü, 1968 yılında Hacettepe Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu'nda Çocuk Gelişimi ve Eğitimi ismiyle açılmıştır. (Hacettepe Üniversitesi, 2020).

Meslek liseleri, bireyi mesleğe hazırlayan ve 4 yıllık eğitim neticesinde meslek sahibi olmalarını sağlayan kurumlardır. Öğrencilerin meslek liselerini tercih etme durumlarında öğrencinin kısa yoldan hayata atılmayla beraber kolay iş bulabilmesi, meslek yüksek okullarına sınavsız geçme imkânı olması, yükseköğretim programına yerleşememe durumunda ve ebeveynlerin çocuklarının okuldan mezun olduktan sonra bir mesleği olsun düşüncesi gibi faktörlerin etkili olduğunu ortaya konmuştur (Özcan, 2010). Bunun yanı sıra alan yazında kişilerin meslek seçimlerinin onların ileriki dönemlerini de etkilediğini belirten pek çok çalışma mevcuttur.

Kişilerin meslek seçimleri onların kurdukları hayatın nasıl devam edeceğine ilişkin pek çok şeyi etkilemektedir. Bununla birlikte tercih edilen meslek grubu kişilerin hayat tarzlarını ve toplumdaki statülerini de belirleyici bir özelliğe sahiptir. Meslek seçimini kendi özelliklerine uygun olarak seçmeyi başarabilmiş kişiler hayatta psikolojik olarak daha avantajlı olabilirler (Binbaşıoğlu, 1983; Brown, 2003; Field, 2008; Kuzgun,2000).

Yapılan araştırmalarda meslek sahibi olmak insanın doğuştan getirdiği özellikleri kullanarak kişisel ihtiyaçlarını doyumak için bir alan oluşturmaktadır. Oluşturulan bu alan psikososyal faktörler göz önünde bulundurularak oluşturulmaktadır (Yeşilyaprak, 2006). Bununla beraber kişilerin aile yapıları, sosyal çevreleri, geçmiş deneyimleri ve arzulanan hayat standardı ve cinsiyet meslek seçimini etkileyen diğer faktörler olarak belirtilebilir (Aylar, 2012; Hazari, Sonnert, Sadler ve Shanahan, 2010; Pazarçeviren, 2005). Bu bilgileri destekler nitelikte yapılan araştırmalar bireylerin mesleki tercihlerini etkileyen pek çok faktör olsa da yapılan tercihlerin bireyin öz yeterlilik durumu ve ahlaki değer yargılarına uygun olarak yapıldığını göstermektedir (Betz ve Hackett, 1986; Talıyer, 2014).

Bu bilgilere dayanarak kişilerin mesleki tercihlerinin onların yaşantılarında önemli etkilere sahip olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra meslek liselerinde bulunan öğrencilerin meslek seçimlerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi, meslek liselerinde bulunan diğer öğrenciler için rehber olabilir, araştırmacılara bu konuda farklı çalışmalar yapılması konusunda fikir verebilir. Buradan yola çıkılarak literatür incelendiğinde bu konuda farklı çalışmalar yapıldığı; ancak lisedeki öğrencilerin nitel görüşme yoluyla kendi fikirlerini daha detaylı olarak belirtmelerinin konuya ilişkin farklı bir bakış açısı kazandırabileceği düşünülmüştür. Bu bilgiler ışığında araştırmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu çalışma, bireylerin konuya ilişkin detaylı bilgilerine ulaşabilme fırsatı veren, durumların nedenlerine ve sonuçlarına ulaşabilme olanağı tanıyan ve daha derin bilgiler edinmeye fırsat veren (Glesne, 2013) nitel araştırma yöntemi kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Nitel araştırma, ele aldığı problemle ilgili sorgulayan, yorumlayan ve problemlerin kendi ortamındaki şeklini anlama çabası içinde olan bir anlayışa sahiptir (Lincoln

ve Denzin, 1994) Araştırmada katılımcıların yanıtlamaları için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Araştırmada geçerlik ve güvenilirliği sağlayabilmek adına çeşitli stratejilere yer verilmiştir. Katılımcıların verdiği yanıtları detaylı şekilde belirtmeleri sağlanarak doğruluğu teyit edilmiştir.

Çalışma bulgularına içerik analizi yapılarak ulaşılmıştır. Bununla beraber veriler betimsel analiz ile desteklenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Çalışma Grubu

Bu çalışmada benzer özelliklere sahip kişilerin bulunması amacıyla benzeşik (homojen) örneklem tercih edilmiştir. Benzeşik örneklem, toplanan verilerin benzer özellikler taşıyan bir gruptan alınarak var olan durumun daha net şekilde ortaya konmasını amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu nedenle araştırma 2022-2023 eğitim-öğretim yılı 3 ve 4. Sınıf Çocuk Gelişimi Programında öğrenim gören 24 lise öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların tamamı kız öğrenciden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Birden çok katılımcıdan aynı anda veri elde etmek için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır (Merriam, 2013). Formda yer alan sorular:

- 1.İleride seçmek istediğiniz meslek gurubu nedir? Neden?
- 2.Geleceğe dönük mesleki planlarınızı hangi faktörlere göre belirlersiniz?

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilen veriler tema ve kodlar oluşturularak içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz sürecinde katılımcılar 1'den 24'e kadar rakamlarla kodlanmıştır ve bu kodlamalara göre analizler yapılmıştır. Nitel araştırmaların analizi sürecinde bireysel etkilerden arınmak amacıyla farklı uzmanlar tarafından aynı veri setinin kodlanması önerilmektedir. Farklı uzmanlar tarafından kodlanan veri setinde kodlamaların benzerlik oranlarının da önemli olduğu belirtilmektedir (Fidan ve Öztürk, 2015). Miles ve Huberman (1994) içsel tutarlılık olarak ifade ettikleri ve sonrasında ve kodlayıcılar arasındaki görüş birliği şeklinde kavramsallaştırdıkları bu benzerlik oranının en az %80 olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bilgilerden yola çıkılarak araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla verilerin analizinde farklı iki uzmandan daha uzman görüşü alınmış ve analizler arasında benzerlik oranının %97 olduğu tespit edilmiştir. Miles ve Huberman'a (1994) göre bu oran kodlayıcılar arasında görüş birliği olduğu şeklinde yorumlanabilir. Kodlamalar yapıldıktan sonra ilgili temalar oluşturulmuş verilerin analizi yapılarak bulgular elde edilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Tablo 1. Alanda Çalışmak İsteyen Öğrenciler

	Öğrenciler	f
Çocuk Gelişimi	Ö ₁ , Ö ₇ , Ö ₁₂ , Ö ₁₃ , Ö ₁₄ , Ö ₁₆	6
Okul Öncesi Öğretmenliği	Ö ₂ , Ö ₄ , Ö ₈ , Ö ₉ , Ö ₁₀ , Ö ₁₅ , Ö ₁₇ , Ö ₁₉ , Ö ₂₂ , Ö ₂₃	10

Tablo 1'de belirtildiği üzere lise grubundan toplanan 24 formdan 16 kişinin alanda çalışmak istediği görülmektedir. Ö₁, Ö₇, Ö₁₂, Ö₁₃, Ö₁₄, Ö₁₆ olmak üzere toplam 6 öğrencinin 'Çocuk Gelişimi' bölümünde; Ö₂, Ö₄, Ö₈, Ö₉, Ö₁₀, Ö₁₅, Ö₁₇, Ö₁₉, Ö₂₂, Ö₂₃ olmak üzere 10 öğrencinin 'Okul Öncesi Öğretmenliği' bölümünde okumak istediklerini yazmışlardır. Ö₁ Kodlu öğrenci ilk tercihinin Çocuk Gelişimi okumak istediğini yeterli puanı alamadığı durumda yabancı dil okumak istediğini, Ö₇, Ö₁₃ kodlu öğrencilerin ilk tercihlerinin yine Çocuk Gelişimi, yeterli puanı alamadıkları durumda Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünü okumak istediklerini yazmışlardır. Bununla beraber Ö₁₄ kodlu öğrencinin ilk tercihinin Çocuk Gelişimi, yeterli puanı alamadığı durumda ise Sınıf Öğretmenliği bölümünü okumak istediğini yazdığı görülmektedir. Tablo 1'de yer almayan Ö₁₈ kodlu öğrencinin okumak istediği bölümü formda yer vermemiştir. Ö₂₄ Kodlu öğrencinin yine okumak istediği bölümü formda yer vermediği fakat ileriki yaşantısında bir anaokulu açmak istediğini yazdığı da görülmektedir. Öğrencilerden gelecekte alanda çalışmak isteyenlerin görüşleri aşağıda yer verilmiştir.

"Şu an bulunduğum yerden mutluyum mezun olunca anaokulu öğretmeni olacağım, kendi iş yerimi açacağım." (Ö₂)

“İlerideki hayalim öğretmen olmak. Saygılı, başarılı öğrenciler yetiştirmek onlarla vakit geçirmek.” (Ö₁₀)

“Ben ileride çocuklarla ilgilenmek ve anaokulu açmak istiyorum.” (Ö₂₄)

“Karabük Üniversitesinde 4 yıllık Çocuk Gelişimi bölümünü okumayı istiyorum.” (Ö₁₄)

Meslek liselerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerle ilgili yapılan başka çalışmalar incelendiğinde, yapılan çalışmalarda öğrencilerin büyük çoğunluğunun kendi tercih ettikleri branşlarda meslek seçimine yöneldikleri görülmektedir. Ulaş ve arkadaşları (2017) yaptıkları çalışmada özel okulda öğrenim gören lise öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenleri incelemişlerdir. Araştırma sonucunda öğrencilerin bireysel faktörlere göre meslek tercihinde bulduklarını ortaya koymuşlardır. Benzer biçimde Göktaş ve Taha (2018) öğrencilerin bireysel özellikleriyle kariyer değerleri arasında doğru orantı olduğunu, kendi değerlerini meslek tercihlerine yansıttıklarını belirtmişlerdir. Yapılan çalışmada da öğrencilerin meslek liselerinde seçmiş oldukları branşa uygun mesleği daha fazla tercih ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin lisede bireysel özelliklerine daha uygun olan branşları seçtikleri düşünüldüğünde elde edilen bulgunun alan yazındaki diğer araştırmalarla paralellik gösterdiği söylenebilir. Bununla birlikte Atli ve Gür (2019), yaptığı çalışmada gelir düzeyi yüksek ve edinmesi kolay olan mesleklerin daha fazla tercih edildiği bulgusuna ulaşmışlardır. Araştırmada öğretmenlik mesleğinin daha fazla tercih edilmesinin bu nedenlerden kaynaklı olabilir. Bu açıdan bakıldığında araştırma bulgusunun literatürle uyumlu olduğundan söz edilebilir.

Tablo 2. Alan dışı Çalışmak İsteyen Öğrenciler

	Öğrenciler	f
Polis	Ö ₃ , Ö ₂₀ , Ö ₂₁	3
Psikoloji	Ö ₅ , Ö ₁₁	2
Arkeoloji	Ö ₆	1

Tablo 2’de belirtildiği üzere lise grubundan toplanan 24 formdan 6 öğrencinin alan dışı çalışmak istediği görülmektedir. Ö₃, Ö₂₀, Ö₂₁ olmak üzere toplam 3 öğrencinin ‘Polis’ olmak istediği; Ö₅, Ö₁₁ olmak üzere 2 öğrencinin ‘Psikoloji’ bölümü okumak istediklerini yazmışlardır. Bununla beraber Ö₆ kodlu öğrencinin ‘Arkeoloji’ bölümü okumak istediğini yazmıştır. Öğrencilerden gelecekte alan dışı çalışmak isteyenlerin görüşleri aşağıda yer verilmiştir.

“Kız meslek lisesinde okuyorum. Benim hayalim polis olmak ama o oturdukları yerde dosya imzalayanlardan değil. Göreve giden polislerden olmak istiyorum.” (Ö₃)

“Ben psikolog olmak istiyorum, insanlara iyi geleceğimi bilmek beni mutlu ediyor.” (Ö₅)

“Lise 3. Sınıfa giden genç bir kıyım. Kız meslek lisesinde çocuk gelişimi okuyorum. Seneye çok büyük bir sınav var ve ben şimdiden çok stresliyim ve korkuyorum sanırım. İstanbul Haliç Üniversitesi psikoloji istiyorum. 4 yıllık psikoloji okuduktan sonra yüksek lisans yapmak istiyorum.” (Ö₁₁)

“Hayallerimden bahsetmek gerekirse ben ilgimi çeken bir iş yapmak istiyorum ve fark ettim ki arkeolojiye ilgim var. Benim isteğim sürekli yeni bilgiler öğrenmek, okumak, araştırma yapmak bunlar belki hemen hemen her meslekte yapabilirim ancak tarihte önceden gelişen din, inanç gibi şeyleri merak ediyorum” (Ö₆)

Literatür incelendiğinde, meslek lisesindeki öğrencilerin alan dışı meslek tercih etmelerinin pek çok sebebi olabilir. Wen, 2018 yılında yaptığı çalışmada farklı ülkelerdeki öğrencilerin sınavlardan geçme puanının düşük olduğunu belirtmiştir. Bu bulgu öğrencilerin gerekli puanı alamayacaklarını düşündükleri için başka meslekleri seçmeye yönelebilecekleri şeklinde yorumlanabilir. Çevik, 2018 yılında yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin meslek seçimlerinde birçok faktörün etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bunlar; öğrencinin bakış açısı, hedefleri, çevresinde meslek seçimine dair aldığı rol modeller, maddi gelir ve öğretmen ilgisi gibi faktörlerdir. Benzer biçimde Tanhan ve Yılmaz (2017), yaptığı çalışmada öğrencinin meslek seçimine karar verirken ailenin hayalleri, anne babanın mesleği ve eğitim seviyesi son olarak sosyal medya gibi faktörlerden etkilendiğini belirtmiştir. Bu bilgiler ışığında öğrencilerin Çocuk Gelişimi bölümünde olmalarına rağmen üniversitede gitmek istedikleri bölümün değişmiş olabileceği düşünülebilir. Bununla

beraber Aylar (2012), yaptığı çalışmada öğrencilerin çevresinde yaptığı gözlemler neticesinde kendilerine rol model aldıkları bireyler gibi sosyo-kültürel etmenlerin de meslek seçimini etkilediğini belirtmiştir. Bu bulgulardan yola çıkarak araştırmanın bulgusu, öğrencilerin daha saygın olduğunu düşündükleri bir meslek edinmek için kendi alanları dışında meslek gruplarına yönelmiş olabilecekleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3. Kendine İlişkin Görüşleri

	Öğrenci	f
İlgi alanlarına göre meslek seçmek isteme durumları	Ö ₆ , Ö ₈ , Ö ₉ , Ö ₁₀ , Ö ₁₁ , Ö ₁₂ , Ö ₁₄ , Ö ₁₆ Ö ₁₇ , Ö ₁₈ , Ö ₂₁ , Ö ₂₃ , Ö ₂₄	13
Toplumsal olaylara karşı duyarlı meslekleri isteme durumları	Ö ₃ , Ö ₅ , Ö ₇ , Ö ₁₃	4
İleride kendi ayaklarının üzerinde durmak isteme durumları	Ö ₁₅ , Ö ₁₉ , Ö ₂₀ , Ö ₂₂	4
Emek verirlerse iyi yerlere geleceklerine olan inançları	Ö ₁ , Ö ₂ , Ö ₄	3

Araştırmada öğrencilerin kendilerine ilişkin algılarına yönelik bilgiler verdikleri görülmektedir. Araştırma bulgularına göre araştırmaya katılım sağlayan 24 lise öğrencisinden 13 'ü kendi ilgi alanlarına göre meslek seçtiklerini, 4'ü toplumsal olaylara karşı duyarlı olabilecekleri meslekleri tercih ettiklerini, 4'ü ileride kendi ayaklarının üzerinde durmak istediklerini, 3'ü ise emek verirlerse kariyer olarak iyi pozisyonlara gelebileceklerini belirtmişlerdir. İlgi alanlarına göre meslek seçmek isteme temalı katılımcıların görüşleri aşağıda yer verilmiştir.

“Çocukları çok sevdiğim için çocuk gelişimi alanında ilerlemeyi düşünüyorum. Dertlerini dinleyen, yaralarını saran ve arkadaş gibi bir öğretmen olmak istiyorum.” (Ö₁₄)

“Anaokulu öğretmeni olmak istiyorum. Çünkü çocuklarla eğlenmeyi, etkinlik yapmayı, oyun oynamayı, onları dinlemeyi ve onlarla vakit geçirmeyi seviyorum.” (Ö₈)

Katılımcıların toplumsal olaylara karşı duyarlı meslekleri isteme durumları ile ilgili görüşleri ile ilgili alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Göreve giden polislerden olmak istiyorum. Nedeni ise biliyorsunuz ki günümüzde pek çok kadın, erkek ve çocuk cinayetleri, kayıplar, taciz ve tecavüzler gerçekten çok arttı ve bazı bu girişimi yapan insanlar yakalanamıyor ya da geç yakalanıyor maalesef ben bu haberleri izlerken ne kadar üzülsem de üzülmenin bir faydası olmuyor. Ben de bu nedenler yüzünden polis olmak istiyorum.” (Ö₃)

“Bir kurum açmak istiyorum. ‘Farklı Kalpler’ bir özel eğitim ya da anaokulu açmayı planlıyorum. Engelli çocuklara akülü sandalye kampanyaları düzenlemeyi düşünüyorum ve engelli çocuklara tedavi için kampanyalar planlamayı düşünüyorum.” (Ö₇)

İleride kendi ayakları üzerinde durmak isteme durumları hakkında katılımcıların görüşleri ilgili alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Ben ileride anasınıfı öğretmeni olmak belki de kendi anasınıfımı açmak istiyorum. Kendi ayaklarımın üstünde durmak kendi evime taşınmak istiyorum.” (Ö₁₉)

“Benim hayalim polis olmak. Kendi ayaklarımın üzerinde durmak istiyorum.” (Ö₂₀)

Emek verirlerse iyi yerlere geleceklerine olan inançları hakkında katılımcıların görüşleriyle ilgili alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“İnsanın bence yapamayacağı bir şey yoktur yeter ki mücadele etsin.” (Ö₁)

“Daha fazla çalışarak daha fazla emek vererek üniversitenin olacağına inanıyorum” (Ö₄)

Araştırmanın bu bulgusu alan yazında yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde benzer şekilde lisedeki öğrencilerin ilgi alanlarına göre meslek seçimine yöneldikleri bulgularına ulaşmıştır. Atli (2016), yaptığı çalışmada lise öğrencilerinin meslek tercihlerini belirlemek ve öğrencilerin ilgi, yetenek ve mesleki değerlerini ileride okumak istediği bölüm açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin ilgi, yetenek ve mesleki değerleri ileriki yaşamında tercih etmek istenen meslek değişkenleri bakımından anlamlı farklılıklar gösterdiğini elde etmiştir. Bununla birlikte Işık ve ark., 2017 yılında yaptıkları çalışmada turizm

meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilerin meslek seçimlerini etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Araştırmada öğrencilerin çoğunluğunun turizm meslek lisesini ve turizm sektörünü kendi istedikleri için tercih ettiklerini ve çalışmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun üniversitede turizm ile ilgili bir bölümde okumak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan bakıldığında araştırmanın bu bulgusu alan yazında örtüşmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçları, kız meslek lisesinde çocuk gelişimi programında öğrenim gören öğrencilerin büyük çoğunluğunun çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili alanları tercih etmek istedikleri yönündedir. Benzer biçimde çalışmaya katılan öğrencilerin sınırlı bir bölümü alan dışında meslek seçmek istediklerini belirtmişlerdir. Bununla beraber kendi ilgi alanlarına göre meslek tercih etmek istedikleri düşüncesinin öğrencilerin büyük çoğunluğunda var olduğu görülmektedir. Ayrıca içinde buldukları toplumsal olayların meslek seçimlerine etki ettiği de söylenebilir. Çalışma sonuçları ve alanyazındaki bilgiler dikkate alındığında öğrencinin içinde yaşadığı toplum, aile yapısı, ekonomik durum, rol modeller, ilgi ve yetenekler meslek seçimine doğrudan yansdığı sonucuna ulaşılabilir. Öğrencilerin belli bir bölümü hayatlarının ileriki dönemlerinde kendi ayakları üzerinde durmak istedikleri ve emek verilerse yapmak istedikleri mesleğe ulaşabileceklerine inanmaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerden küçük bir bölümünün yalnızca maddi nedenlerle herhangi bir işte çalışabileceklerini belirttikleri görülmektedir. Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu ise öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun yeterince çalışsalar da iyi bir mesleğe sahip olma inançlarının düşük olduğu yönündedir. Bunun yanı sıra çocuk gelişimi programında öğrenim görmekte olan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun yeterince çalışırlarsa da iyi yerlere geleceklerine inanmıyor olmaları, bu araştırmanın ilgi çekici bir bulgusu olarak yorumlanabilir. Bu sonuçlar ışığında mesleki tercihlerinde onlara rehberlik eden ebeveynlere, öğretmenlere, ilgili kişi ve kurumlara önemli görevler düşmektedir. Öğrencilere iyi birer rol model olabilmeleri, rehberlik edebilmeleri için öğrencilerin ilgilerine ve düşüncelerine karşı daha duyarlı yaklaşımları meslek seçimlerine fayda sağlayacağı söylenebilir.

Çalışma kız meslek lisesi 3 ve 4. Sınıf çocuk gelişimi ve eğitimi programında öğrenim gören öğrenciler ile yürütülmüştür. Çalışma sadece bir meslek lisesi ile sınırlandırılmıştır. Lise ve örneklem sayısı artırılarak yeni çalışmalar yapılabilir.

Farklı illerdeki öğrenim gören öğrencilerin içinde buldukları toplumun ve kültürün meslek tercihlerini nasıl etkilediği incelenebilir.

Ayrıca lisenin farklı kademelerinde öğrenim gören öğrencilerin ileriki yaşamlarında meslek tercihlerine ilişkin görüşleri incelenebilir. Bunun yanı sıra araştırma farklı değişkenler baz alınarak farklı yaş gruplarıyla ve farklı değerlendirme yöntemleriyle yapılabilir.

KAYNAKÇA

1. Altay, S., İra, N., Bozcan, E. Ü., Yenal, H. (2011). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze milli eğitim şuralarında okul öncesi eğitimi ve bugünkü durumu. *E- Journal of New Sciences Academy*, 6(1), 660-672.
2. Arık, S., Yılmaz, M. (2017). Fen bilimler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları ve çevre kirliliği yönelik metaforik algıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 25(3), 1147-1164.
3. Atli, A., Gür, S. H. (2019). Lise öğrencilerinin meslek tercihleri ve bu tercihlerine etki eden faktörler. *Kariyer Psikoloji Danışmanlığı Dergisi*, 2(1), 32-53.
4. Aylar, E. (2012). Bir örnek olay incelemesi: Sosyo-Kültürel teori bağlamında geleceğe yönelik hedefler ve öz-düzenleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 767-782.
5. Betz, N. E., Hackett, G. (1986). Applications of self- efficacy theory to understanding career choice behavior. *Journal of Social and Clinical Psychology*: 4 (3), 279-289. <https://doi.org/10.1521/jscp.1986.4.3.279>
6. Binbaşıoğlu, D.J. (1983). *Rehberlik* (4. Baskı). Ankara: Binbaşıoğlu
7. Brown, D. (2003). *Career information, career counseling and career development*. ABD: Pearson Education
8. Çevik, M. (2018). Impacts of the project based (PBL) science, technology, engineering and mathematics (STEM) education on academic achievement and career interests of vocational high school students. *Pegem Journal of Education and Training*, 8(2), 282-306.

9. Fidan, T., Öztürk, İ. (2015). Perspectives and expectations of union member and non- union member teachers on teacher unions. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi- Journal Educational Sciences on Research*, 5(2), 191-220.
10. Field, S. (2008). *Career coach: Managing your career in education*. New York: Ferguson Publishing
11. Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. Ankara: Anı
12. Göktaş, P.M., Taha, M.M. (2018). Irak uyruklu lisansüstü öğrencilerinin kariyer değerleri ve kişilik özellikleri üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 104-137.
13. Hacettepe Üniversitesi (2020). Çocuk gelişimi bölümü tarihçe. <http://www.cge.hacettepe.edu.tr/tr/menu/tarihce-17> adresinden elde edildi.
14. Hazari, Z., Sonnert, G., Sadler, P. M., Shanahan, M. C. (2010). Connecting high school physics experiences, outcome expectations, physics identity and physics career choice: A gender study. *Journal of Research in Science Teaching*. 47(8), 978-1003. <https://doi.org/10.1002/tea.20363>
15. Işık, C., Tırak, L., Çapan, O. (2017). Turizm meslek lisesi öğrencilerinin meslek seçimlerini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Mesleki Bilimler Dergisi (MBD)*, 6(1), 16-26.
16. Kam, M., Atakök, G. (2016). Mesleki ve teknik ortaöğretim okullarının tercih nedenleri. *In International Conference on Engeneering Technology and Applied Science Afyon Kocatepe University*.
17. Kaçmaz, C., Kay, M. A., Boğa, E., Temiz, A., Ayanaoğlu, M., Sağlam, M. (2020). Türkiyede Çocuk Gelişimci olmak: çalışma alanları, görev ve yetkileri. *Çocuk ve Gelişimi Dergisi*, 4(8), 117-133.
18. Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığın kuram ve uygulamalar*. Ankara: Nobel
19. Lincoln, Y. S., Deniz N.K. (1994). *Handbook of Qualitative Research*. CA: Sage.
20. Merriam, S. B. (2013). *A guid for qualitative research design and implementation*. Ankara: Nobel.
21. Miles, B.M., Huberman, A.(1994). *Qualitative data analysis*. Sage Publication.
22. Özcan, M. (2010). *Anadolu meslek lisesi öğrencilerinin okudukları okulu seçme nedenleri ve gelecek beklentileri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
23. Özmusul, M. (2012). Education and training 2020 strategy: Position of the Countries According to the Benchmarks. *Journal of European Education*, 2(1), 14-27.
24. Pazarçeviren, S.Y. (2005). Adli muhasebe. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, 1(2), 1-19.
25. Şahin, E. (2005). *Okul öncesi eğitimi öğretmen adayları ve öğretmenleri için uygulama kılavuzu*. Ankara:Anı
26. Talhyer, M. (2014). Work ethic and engineering. *Journal of Business Ethics*, 7(1), 175-179.
27. Tanhan, F., Yılmaz, Ü. (2017). Üniversite öğrencilerinin kariyer seçimlerinde aile ve sosyal medyanın etkisinin incelenmesi (Bir odak grup çalışması). *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 1302-6879.
28. Tatlı, A. (2016). Lise öğrencilerinin meslek tercihlerinin yetenek, ilgi ve mesleki değerlerine göre incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 555-573.
29. Ulaş, Ö., Zorbaz, S. D., Dinçel, E. F., Kınay, G. Ç., Coştur, R. (2017). Özel okulda öğrenim görmekte olan lise öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 441-456.
30. Wen, L. (2018). Public accounting and private accounting, career choice of accounting students in Chine. *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 8(1), 124-140.
31. Yeşilyaprak, B. (2006). *Eğitimde rehberlik hizmetleri gelişimsel yaklaşım*. Ankara: Nobel
32. Yıldırım, A., Şimsek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

CEMİL KAVUKÇU'NUN *İLGİNÇ BİR ŞEY YAPMALIYIZ* KİTABININ KONU VE ÇOCUK GERÇEKLİĞİ AÇISINDAN İNCELENMESİ
EXAMINATION OF CEMIL KAVUKÇU'S BOOK WE MUST DO SOMETHING INTERESTING IN TERMS OF SUBJECT MATTER AND CHILDREN'S REALITY

ŞEYMA HAN

ORCID: 0000-0003-1975-9597

ÖZET

Bir metnin okunabilmesi için öncelikle o metnin okurun dikkatini çeken bir özelliğe sahip olması gerekir. Bu özellik bazen metnin okurun bilgi edinmek istediği bir alanda verilmiş olması, bazen ilgi duyduğu bir alanda verilmiş olması, bazense sadece okurken güzel vakit geçireceği ve okuma zevkine hitap eden bir alanda verilmiş olmasıdır. Buradan çıkarılabilir ki okuru bir metni okumaya yönlendiren en önemli etkenlerden biri o metnin konusudur. Bu, yetişkinler için üretilmiş olan metinlerde geçerli olduğu gibi çocuklar için üretilmiş olan metinlerde de geçerlidir. İnsan yaşamının özel bir evresi olan çocukluk çağındaki okurlar için üretilmiş metinlerde çocuk okurların gelişim özellikleri dikkate alınmalıdır. Böylece edebiyatın çocuklara hitap eden bir alanı olan çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatında nitelik sorunu ortaya çıkmıştır. Nitelikli bir çocuk kitabı, çocuk okurun ilgisini çeken, okurken zevk almasını sağlayan ve onun yaşamı tanımasına yardımcı olan bir kurguya sahip olmalıdır. Bu da kitabın konusunun çocuk okurun ilgisini çekmesi, merak duygusunu harekete geçirebilmesi, çocuğu düşünme ve sorgulamaya yönlendirebilmesi ve çocuğun macera tutkusu ile serüven yaşama isteğine uygun şekilde geliştirilebilmesine bağlıdır. Bunun yanında kitap, çocuk gerçekliğine uygun şekilde kurgulanmalıdır. Böylece çocuk, keyifli bir okuma süreci geçirebilecektir. Bu çalışmada Cemil Kavukçu'nun *İlginç Bir Şey Yapmalıyız* (Kavukçu, 2021) kitabını konusu ve çocuk gerçekliğine uygunluğu açısından incelemek ve bu doğrultuda kitabın niteliği hakkında bir değerlendirme yapmak amaçlanmıştır. Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmış, bulgular kitaptan verilen bölümlerle desteklenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda kitabın konu ve çocuk gerçekliği açısından nitelikli olduğu görülmüştür. Son olarak da kitabın eğitimde kullanımıyla ilgili önerilere yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Konu, çocuk gerçekliği, çocuk edebiyatı

ABSTRACT

In order for a text to be read, it must first have a feature that attracts the attention of the reader. This feature is that sometimes the text is given in an area where the reader wants to get information, sometimes it is given in an area that he is interested in, and sometimes it is given only in an area where he will have a good time while reading and appeals to the pleasure of reading. It can be deduced from this that one of the most important factors that lead the reader to read a text is the subject of that text. This applies to texts produced for children as well as texts produced for adults. In the texts produced for readers in childhood, which is a special stage of human life, the developmental characteristics of child readers should be taken into consideration. Thus, the problem of quality in children's literature and children's literature, which is a field of literature that appeals to children, has emerged. A quality children's book should have a fiction that engages the child reader, allows him to enjoy reading and helps him to get to know life. This depends on the fact that the subject of the book attracts the attention of the child reader, can stimulate the sense of curiosity, can direct the child to think and question, and can be developed in accordance with the child's passion for adventure and desire to live adventure. In addition, the book should be designed in accordance with the reality of the child. Thus, the child will be able to have a pleasant reading process. In this study, it is aimed to examine Cemil Kavukçu's book *We Must Do Something Interesting* (Kavukçu, 2021) in terms of its subject and suitability for children's reality and to make an evaluation about the quality of the book in this direction. Document analysis method was used in the study and the findings were supported by the chapters given from the book. As a result of the study, it was seen that the book was qualified in terms of subject and children's reality. Finally, suggestions for the use of the book in education are included.

Keywords: Topic, children's reality, children's literature

GİRİŞ

Yazınsal yapıtlar belirli bir konu çevresinde kurgulanır. Yazar iletisini yapıtında ele aldığı konuyu geliştirerek okura kazandırmaya çalışır. Konu “Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu, süje” (TDK) anlamına gelmektedir. Konu, kurgunun başından sonuna kadar ele alınan olay, durum ve bunlar arasındaki neden sonuç ilişkilerinin temel çerçevesidir.

Yazınsal yapıtın okurun dikkatini çekebilmesi için ele alınan konu önemli bir etkidir. Okur, ilgi duyduğu, merak ettiği konularda verilmiş yazınsal yapıtları ilgi ve merakını uyandırmayan konularda verilmiş yazınsal yapıtlara göre daha fazla okuma eğilimine sahiptir. Bu durum yetişkin okurlar için geçerli olduğu gibi çocuk okurlar için de geçerlidir.

Çocuk Edebiyatında Konu

Çocuk edebiyatı, öncelikle hitap ettiği okur grubu olan çocukların yaşça yetişkinlerden küçük olması, gelişim özellikleri ve dünyayı algılayış biçimi bakımından yetişkinlerden farklı özellikler göstermesi sebebiyle edebiyatın özel bir alanını ifade etmektedir. “Çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilemlerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır” (Sever, 2008:17). Buna göre çocuklar için verilmiş bir yazınsal yapıtta mutlaka onların gelişim özellikleri, duygu ve düşünce dünyaları dikkate alınmalı çocukların ilgisini çekebilecek konular ele alınmalıdır.

Çocuk, yaşadığı olaylar üzerine düşünerek ve sorgulamalar yaparak hayatı öğrenir ve yaşam tecrübesi edinir. Çocuk kitapları ele aldığı konularla çocuğun onu yaşama hazırlayacak çıkarımlar yapabilmesine yardımcı olmalıdır. “Çocuk kitapları için seçilen konular, küçük okurları düşünmeye yöneltmeli, onların geçerli birtakım beceri ve alışkanlıklar kazanmalarına yardımcı olmalıdır” (Oğuzkan, 2000: 210).

Çocuk okurların okuma sürecini devam ettirebilmesi için merak duygusunun canlı tutulması önemlidir. “Çocuklara sunulan yaşam durumlarında yer alan çatışmalar, merak öğeleriyle dengelenmeli; çocuk, öykü sonuçlanıncaya kadar düşsel ve düşünsel katkılarıyla anlamın oluşmasına ortak edilmelidir” (Sever, 2008: 137). Çocuk merak duygusuyla olayların gelişimini ve sonucunu dikkatli bir şekilde takip edebilecektir.

Nitelikli bir çocuk kitabında konunun çocuğun serüven yaşama isteği ve macera tutkusuna hitap edebilecek bir kurguyla işlenmesi gerekir. “Böylece çocuk fiziksel olarak hareket etmese de hayalinde hareket halinde olacak ve gerçek hayatta yaşayamayacağı birçok macerayı okuduğu metin sayesinde yaşayacaktır” (Han, 2022: 18).

Çocuk Gerçekliği

Çocuk, doğumundan itibaren sürekli büyür, gelişir ve yeni şeyler öğrenir. O geliştikçe dünyaya ve olaylara verdiği anlamlar da değişir. Bu sebeple çocuklar için verilmiş olan nitelikli bir yazınsal yapıtın çocuktaki değişim ve gelişimi doğru şekilde takip edebilmesi gerekir. Yaşı büyüdükçe çocuğun ilgi alanları değişir, okurken eğlendiği metinlerin niteliği ve türü farklılaşır. Yaşam tecrübesi arttıkça olaylar arasında kurduğu bağlantıların niteliği değişir. Bu sebeple denilebilir ki çocuk için her yaşın dünya gerçekliği birbirinden farklıdır. En temel anlamıyla çocuk gerçekliği ile yetişkin gerçekliği de birbirinden farklıdır.

Çocuk gerçekliği, çocuğun geniş hayal gücüne, merakına, yaşamı öğrenirken artan tecrübesine göre edindiği ilgi, duygu, düşünce ve algılayışın tamamını ifade eder. “Çocuğun dünyaya ve hayata bakışını, anlam evrenini, ilgi ve ihtiyaçlarını kapsayan; karşılaştığı olayları ve durumları belleğinin süzgecinden geçirerek, kendine özgü bir mantık örgüsü içerisinde oluşturduğu algı veya vardığı öznel sonuç” (Çelik ve Fırat, 2020: 95) şeklinde tanımlanmaktadır. “Aynı nesnel olayı çocukların yetişkinlerden farklı olarak algılamasıdır” (Dilidüzgün, 2010: 46). Bunun sebebi çocuğun yaşının bir yetişkine göre küçük olması, hayal dünyasının genişliği ve yaşam tecrübesinin azlığıdır.

“Çocuklar dünyaya, yaşama yetişkinlerden farklı değerler ve anlamlar yükler. Bu nedenle, çocuk edebiyatı ürünleri, çocuk gerçekliğini önemseyen, ele aldığı konularda onların beklentilerine yanıt veren bir paydada buluşmalıdır” (Sever, 2008: 120). İyi çocuk edebiyatı çocukluğu bilen, çocuğu, afacan çocuk ruhunu, çocuk kalbinin duyarlılıklarını yansıtabilen usta yazar işi bir edebiyattır (Şirin, 2000, s. 28). Bu sebeple nitelikli bir çocuk edebiyatı metninde konunun çocuk gerçekliğine uygun şekilde ele alınması, çocuğun metni okurken zevk alabilmesi, metnin iletisine ulaşabilmesi, okuma eylemini devam ettirebilmesi ve okuma alışkanlığı kazanabilmesi için çok önemlidir.

Bu çalışmada Cemil Kavukçu'nun *İlginç Bir Şey Yapmalıyız* (Kavukçu, 2021) kitabını konu ve çocuk gerçekliği açısından incelemek ve bu doğrultuda kitabın niteliği hakkında bir çıkarımda bulunabilmek amaçlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. “Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir” (Kıral, 2020, s. 173).

Cemil Kavukçu'nun İlginç Bir Şey Yapmalıyız (Kavukçu, 2021) kitabı bu çalışmanın çalışma nesnesini oluşturmaktadır. Çalışmada kitabın konusu çocuk okurun ilgisini çekmesi, onu düşünmeye ve sorgulamaya yönlendirmesi, çocuğun macera tutkusuna ve serüven yaşama isteğine cevap verebilmesi ile çocuğun merak duygusunun canlı tutulabilmesi açılarından incelenmiştir. Kitap, bu doğrultuda çocuk gerçekliğine uygunluğu açısından da incelenmiştir. Sayılanların her biri araştırmada bir ölçüt kabul edilmiş, bulgular kitaptan verilen örneklerle desteklenmiştir.

Yapılan alanyazın taramasıyla Kavukçu'nun çocuk kitaplarının özellikleri, çocuk edebiyatı, konu ve çocuk gerçekliği ile ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Verilerin toplanmasında bilimsel yayınlar ve bilgisayar kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Kitabın konusu: Kitapta Tunç ve Hakan'ın ilginç bir şey yapma ve macera yaşama isteğiyle mahallelerindeki eski eve girme planları ve sonrasında yaşanan olaylar konu edilmiştir.

Kitap, çocuk okurun ilgisini çekebilecek nitelikte bir konuya sahiptir. Çocuk okurun ilgisini çekebilecek bölümlere örnekler aşağıda verilmiştir:

“Tunç bir gözünü yumup parmağını ağır ağır salladı. ‘O sandıkta bir şey var,’ diye mırıldandı.

‘Nasıl bir şey?’

‘Gizlediklerine göre yasak ve değerli bir şey’” (Kavukçu, 2021: 40).

“ ‘Bir zamanlar konakmış orası oğlum. Kimler gelip geçmiş, nasıl yaşamışlar, onların izlerini sürebiliriz. İnsanların terk ettiği mekânlara cinler, periler yerleşmiş. Nelerle karşılaşacağımızı bilmiyoruz.’ ” (Kavukçu, 2021: 21)

“Eski eser kaçakçılığına tanık olmuştu ve hala o çalıntı eserlerin bulunduğu mekândaydı. Ne yapması gerektiğine karar veremiyordu” (Kavukçu, 2021: 81).

Konu, çocuk okurları düşünmeye ve sorgulamaya yöneltecek bir olay örgüsüyle geliştirilmiştir:

“Sorun buradaydı işte. Bir şey yapmak istiyorlardı ama ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Sözde bu konuyu konuşmak için buluşmuşlardı” (Kavukçu, 2021: 15).

“Tunç bir gözünü kısıp başını ağır ağır sallayarak ‘O evde bir dümenler döndüğünden kuşkuluyorum’ dedi. Bir dedektif havasına bürünmüştü” (Kavukçu, 2021: 22).

“Yok, düşündüm de anahtar olmaz. Çünkü dün onun yokluğunu hemen fark etmem gerekirdi. Çakımı kaybettiğimi söyleyeceğim” (Kavukçu, 2021: 62).

“Plan yapıyoruz oğlum, her şeyi en ince noktasına kadar düşünüyoruz. Okuduğumuz kitaplardaki, izlediğimiz filmlerdeki dedektiflerin izini sürüyoruz. Akıllı, mantıklı ve uyanık olacaksın. Hiçbir şeyi de şansa bırakmayacaksın” (Kavukçu, 2021: 63).

Kitapta olay örgüsü çocuk okurların merak duygusunu canlı tutacak gelişmelerle devam etmektedir:

“Çok heyecanlıydı. Bakalım öğleden sonra neler olacaktı...” (Kavukçu, 2021: 25).

“Heykeli masaya yerleştirip elmaları üzerine koymaya başlamıştı ki, o anda sesler duydu. Eve birileri girmiş gibiydi. Ama Hakan'dan uyarı mesajı gelmemişti. Ne yapacaktı şimdi?” (Kavukçu, 2021: 67)

“Merdivenden koşar adım çıkan ayak seslerini duydu Tunç. Açılacak kapının arkasına geçip sırtını duvara dayadı, gözlerini kapayıp dişlerini sıktı. Yakalanacaktı ve olacakları düşünemiyordu bile” (Kavukçu, 2021: 70).

“Annesi ve babası onu aramaya çıktıklarında kime soracaklardı? Karakola mı gideceklerdi? Ya teyzesi? Onca zaman ses çıkmayınca merak edip arka bahçeye bakmaz mıydı? İlk çalacakları kapı Hakanlarınkı olacaktı. O zaman ne diyecekti?” (Kavukçu, 2021: 75).

Kitapta konu, çocuk okurun macera tutkusuna ve serüven yaşama isteğine cevap verebilecek nitelikte olaylarla işlenmiştir. Bazı bölümlerde kitabın başkişileri Tunç ve Hakan da macera yaşama ve serüvene atılma isteklerini gösteren konuşmalar yapmaktadır:

“Bilmiyorum ama hissediyorum. Macera dediğin tehlikeli bir şey değil midir? Hem macera arayacağız hem de tehlikeli bir şey olmasın diyeceğiz. Böyle düşünüyorsan git o tür filmleri seyret. Ben o eve tek başıma girmeyi de bilirim” (Kavukçu, 2021: 22).

“O sırada Tunç'un da korktuğunu fark etti Hakan. Belki bu serüvenden vazgeçebilirlerdi” (Kavukçu, 2021: 36).

Kitapta konu çocuk gerçekliğine uygun şekilde işlenmiştir. Aşağıdaki bölümler buna örnek gösterilebilir: “Saklambaç ya da kovboyculuk oynayacak yaşı geçmişlerdi artık, altıncı sınıfı bitirmiş yediye geçmişlerdi. Büyümüşlerdi” (Kavukçu, 2021. 14).

“Bir hazinenin peşine düşmüş olmalıydılar. Heyecanlı olduğu kadar tehlikeli bir maceraydı. Evlerinde bile konuşulmuştu bu konu. O köylere gidip dağlarda bayırlarda dolaşıp karanlık mağaralara giremez, kuyulara inemezlerdi. Aileleri buna izin vermezdi” (Kavukçu, 2021: 16).

“ ‘Ne tırsması! dedi Hakan. “Boyumuzdan büyük işler bunlar, onu diyorum sadece.’

‘Anlamadım,’ dedi Tunç dik dik Hakan’a bakarak, ‘hangi işlermiş onlar? Daha hiçbir şey bilmiyoruz ki! Hem macera arayacağız, ilginç bir şey yapmak isteyeceğiz, hem de bunu boyumuzla ölçeceğiz” (Kavukçu, 2021: 57).

Cemil Kavukçu'nun Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Ögeleri Açısından İncelenmesi adlı yüksek lisans tezinde Kavukçu'nun çocuk kitaplarında birbirinden farklı konuları çocuk gerçekliğine uygun şekilde işlediği sonucuna varılmıştır (Han, 2022: 215). Han (2022)'ın bu çalışmasında Cemil Kavukçu'nun İlginç Bir Şey Yapmalıyız (2021) kitabından önce yayımlanan dokuz çocuk kitabı incelenmiştir. İlginç Bir Şey Yapmalıyız (Kavukçu, 2021) adlı kitapta da konunun geliştirilmesi ve kitapta çocuk gerçekliğinin yansıtılması açılarından herhangi bir nitelik sorunu saptanmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Cemil Kavukçu'nun İlginç Bir Şey Yapmalıyız (Kavukçu, 2021) kitabı konusu ve çocuk gerçekliğine uygunluğu açısından incelenmiş ve bu bağlamda kitabın nitelikli bir çocuk kitabı olup olmadığı hakkında değerlendirme yapmak amaçlanmıştır. Bu amaçla kitabın konusu belirlenmiş; konu çocuk okurun ilgisini çekme, çocuğun macera ve serüven yaşama isteği, çocuğun merak duygusunu harekete geçirebilme, çocuğu düşünmeye yönlendirme ve bunlarla ilişkili olarak çocuk gerçekliğini yansıtabilme açılarından incelenmiştir.

Kitap “İlginç Bir Şey Yapmalıyız” isminden başlayarak konusu açısından çocuk okurun ilgisini çekebilecek niteliktedir. Tunç ve Hakan'ın mahallelerindeki eski eve gizlice girmeleri ve içeri götürülen elma kasasından şüphelenip eski eser kaçakçılarının izini bulmaları bir çocuğun ilgisini çekebilecek gelişmelerdir.

Kitapta çocukların eve nasıl gireceklerini düşünmeleri, devamında başlarına bir şey gelmesinden kaygılanmaları, Tunç'un eski eser kaçakçılara yakalanmadan evden nasıl çıkacağı gibi olaylarla konunun çocuk okuru düşünmeye yönlendiren bir olay örgüsüyle geliştirildiği söylenebilir.

Kitapta Tunç'un eski eser kaçakçılara yakalanmadan evden çıkıp çıkamayacağı, suçluların yakalanıp yakalanmayacağı gibi durumlar çocuk okurun merak duygusunu harekete geçirecek gelişmelerdir.

Tunç ve Hakan'ın eski eve girmeleri ve sonrasında yaşananlarla tarihi eser kaçakçılarının yakalanmasını sağlayan olaylar dizisinin çocukların macera tutkusuna ve serüven yaşama isteklerine cevap veren gelişmeler olduğu söylenebilir.

Kitapta çocukların canı sıkıldığı için macera arayışına girmeleri, Tunç'un cin ve perilerin yaşadığı söylenen eski evin içinde ne olduğuna dair merakı, Hakan'ın ailesinden korkusu, birlikte maceralar yaşadıklarını hayal etmeleri, altıncı sınıftan yediye geçtikleri için artık oyun oynayacak yaşı geçtiklerini düşünmeleri, yetişkinlerden çok çocukların yapacağı şeylerdir. Bu sebeple kitapta konunun çocuk gerçekliğine uygun biçimde işlendiği söylenebilir.

Sonuç olarak Kavukçu'nun İlginç Bir Şey Yapmalıyız (2021) kitabının konu ve çocuk gerçekliği açısından nitelikli bir çocuk kitabı olduğu söylenebilir. Kitabın ortaokullarda öğrencilere önerilebileceği, ders materyali olarak kullanılıp üzerine etkinlikler yapılabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Çelik, H. & Fırat, H. (2020). Çocuk hikâye ve romanlarında çocuk gerçekliği: Sevim Ak örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9 (1), 94-109. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/teke/issue/53329/709001>
2. Dilidüzgün, S. (2010). *Okulöncesinde Çocuk Edebiyatı “Ana Çizgileriyle Çocuk ve Çocuk Edebiyatı”*, (Güneş, Z, Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını. ss. 37-54.
3. Han, Ş. (2022). Cemil Kavukçu'nun çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ögeleri açısından incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

4. Kıral, B., (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,15, 170-189.
5. Oğuzkan, A. F. “İyi bir çocuk kitabı dil, anlatım, konu bakımından nasıl olmalıdır? ”, 99 soruda çocuk edebiyatı, (Haz: Şirin, M. R.), Çocuk Vakfı, İstanbul 2000, ss. 210-212.
6. Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem.
7. Şirin, M. R. “İyi çocuk edebiyatı, kötü çocuk edebiyatı nedir?”, 99 soruda çocuk edebiyatı. (Haz. Şirin, M.R.), Çocuk Vakfı, İstanbul 2000, s. 28.
8. Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 09.04.2023)

İncelenen Kaynak

Kavukçu, C. (2021). *İlginç Bir Şey Yapmalıyız*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

**ÇOCUK EDEBİYATI AÇISINDAN YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN "HEP O ŞARKI"
ADLI ESERİNİN İNCELENMESİ
ANALYSIS OF YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'S WORK NAMED "HEP O ŞARKI" IN
TERMS OF CHILDREN'S LITERATURE**

EMINE ÖZLEK

ORCID: 0000-0001-8857-8955

ÜMMÜ GÜLSÜM ALTINER BOZLAK

ORCID: 0000-0002-3608-6702

ÖZET

Bireylerin edebi zevk, estetik duyarlılık, eleştirel okuma becerisi kazanmalarında edebiyat eserlerinin yeri tartışmasıdır. Bu becerilerin geliştirilmesi ise okuma alışkanlığı ile paralellik arz etmektedir. Okuma becerisinin gelişimi ile birlikte önem kazanan okuma alışkanlığı ediniminde Türk ve dünya klasiklerinin önemi su götürmez bir gerçektir. Bu bağlamda MEB tarafından ilk ve ortaöğretim öğrencileri için 100 Temel Eser listesi hazırlanmış ve okutulması zorunlu tutulmuştur. Hazırlanan listede yer alan eserler, "çocuğa görelilik" ilkesi etrafında şekillenen tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada 100 Temel Eser listesi kapsamında 6, 7 ve 8. sınıflar için önerilmiş olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Hep O Şarkı" adlı kitabı çocuk edebiyatı ve çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmiştir. Bu maksatla biçim ve içerik yönünden çözümlenen eser ayrıca okunabilirlik düzeyi yönüyle de ele alınmıştır. Çalışmada doküman incelemesi yöntemiyle toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma, "Hep O Şarkı adlı eserin biçimsel özelliklerinin çocuk edebiyatı niteliklerine uygun olup olmadığı", "Hep O Şarkı adlı eserin içerik özelliklerinin çocuk edebiyatı niteliklerine uygun olup olmadığı", "Hep O Şarkı adlı eserin okunabilirlik düzeyinin 6-8. sınıflar için uygun olup olmadığı" problemleri çerçevesinde şekillenmiştir. Buna göre eserin; şekil özellikleri bakımından, 'resim' maddesi hariç, çocuk edebiyatı ölçütlerine uygun olmadığı; içerik olarak (konu, tema, kişiler, zaman, bakış açısı ve anlatıcı, anlatım teknikleri gibi) yine çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olmadığı; okunabilirlik düzeyi açısından ise 8 ve 9. sınıflar için uygun olduğu sonuçları elde edilmiştir. Bu sonuçlara göre ilköğretim için Türkçe, ortaöğretim için edebiyat dersleri müfredatı ile ilişkilendirilerek okutulması tavsiye edilen ve öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırma amaçlı hazırlanan 100 Temel Eser listesinde yer alan Hep O Şarkı adlı eserin genel olarak bu düzeye (ilköğretim) uygun olmadığı görülmüştür. Bu çalışma ile çocuklar için kitap listeleri oluşturulurken seçilecek eserlerin, çocukların sınıf ve yaş düzeyine, ilgi, algı, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun olmasının önemine dikkat çekilmiş, bu nitelikteki eserlerin okuma alışkanlığı edinimindeki rolü vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Çocuğa Görelilik, 100 Temel Eser, Türkçe Eğitimi, Hep O Şarkı.

ABSTRACT

The value of literary works is unquestionable in the development of individual literary taste, aesthetic sense and critical reading skills. The development of these skills is in parallel with the reading habit. It is an indisputable fact that the importance of Turkish and world classics in developing reading habits increases as one's reading ability develops. In this context, a list of 100 Fundamental Books was prepared by the Ministry of National Education (MEB) for primary and secondary school students and it was made compulsory to read them. The works included in the list have also brought with them discussions shaped around the principle of "suitable for the child". In this study, Yakup Kadri Karaosmanoğlu's book named "Hep O Şarkı", which was recommended for the 6th, 7th and 8th grades within the scope of the 100 Basic Works list, was examined in terms of children's literature and the principle of suitable for the child. For this purpose, the work was analyzed in terms of its form and content features and it was also handled in terms of readability level. In the study, the data collected by the document analysis method were analyzed with the content analysis method. The research was shaped around the problems "Whether the formal features of work named Hep O Şarkı are suitable for children's literature qualifications", "Whether the content features of Hep O Şarkı are suitable for children's literature qualifications", "Whether the readability level of Hep O Şarkı is appropriate for grades 6-8th". Accordingly, it was concluded that the work; with the exception of the 'picture' item, it is not suitable for the criteria of children's literature in terms of its shape features; as content (such as subject, theme, people, time, point of view and narrator, expression techniques) it is not

suitable for children's literature criteria; in terms of readability level, it is suitable for 8th and 9th grades. According to these results, it has been seen that the work named Hep O Şarkı, which is included in the list of 100 Fundamental Books, and is recommended to be read by associating it with the curriculum of Turkish for primary education and literature courses for secondary education and prepared to help students gain reading habits, is generally not suitable for this level (primary education). With the help of this study, attention has been focused on the significance of the books chosen for children's book lists being appropriate for the children's class and age level, world of interest, perception, emotion, thought, and imagination, as well as the function that these books play in the development of reading habits.

Keywords: Children's Literature, Suitable for The Child, 100 Basic Works, Turkish Education, Hep O Şarkı.

GİRİŞ

Türkçe dersi bilgi ve becerinin yanı sıra değer edindirmeyi de içine almaktadır. Dolayısıyla Türkçe dersi öğretim programları, bu üç alanın bütüncül bir şekilde ele alındığı bir öğretimi gerçekleştirmeye dönük olarak yapılandırılmaktadır. Öğrencilere dinleme/izleme, konuşma, yazma temel dil becerilerinin yanında zihinsel ve sosyal iletişim becerileri, okuma ve yazma alışkanlığı kazandırma Türkçe dersinin genel amaçları arasında yer almaktadır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2019) ile öğrencilerin

- dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirme
- Türkçeyi bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarını sağlama,
- okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilinci kazandırma; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirme,
- okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazandırma,
- duygu, düşünce ve bir konuyla ilgili görüşlerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerini sağlama
- okuduklarını anlayarak eleştirel bakış açısıyla değerlendirmelerini ve sorgulamalarını sağlama,
- millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlerle bezenmiş bireyler yetiştirme,
- Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerini ve benimsemelerini sağlama amaçlanmıştır.

Edebi eserler de bu amaçları gerçekleştirmede büyük rol oynamaktadır. Estetik duyarlılık, edebi zevk, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri gibi pek çok bilişsel, zihinsel, duyuşsal beceri alanlarının gelişiminde estetik amaçlı oldukları kabul edilen edebiyat eserlerinin katkısı tartışmasızdır. Ancak çocuklar için okuma listeleri hazırlanırken seçilen eserlerin, çeşitli özellikleri taşıyıp taşımadığı, çocuk edebiyatı ölçütlerini sağlayıp sağlamadığı konusu bahsi geçen becerileri geliştirme açısından oldukça önemlidir.

Bu anlamda çocuk edebiyatının tanımı, sınırları çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Bununla birlikte çocuk edebiyatı, "temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren, çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında onun edebiyat, sanat ve estetik yönünden gelişmesine katkı sağlayan, onu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatı (Şirin, 2007)" şeklinde tanımlanmaktadır. Buna göre "çocuk edebiyatının başat özelliği ise kaynağı ve sınırı çocuk ve çocukluk olan, çocuğu ve çocukluğu anlayan, 'çocuk bakışı', 'çocuğa göre'lik ilkesi ve 'çocuk gerçekliği'ne uygun olarak yazılmış bir edebiyat olmasıdır. Öyle ise çocuk ve ilk gençlik edebiyatı çerçevesinde belirtilen örneklerin pedagojik, görsel ve estetik kabul ölçütlerine göre yazılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir (Şirin, 2016)."

Bu anlamda, öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmanın yanı sıra onlarda bahsi geçen (zihinsel, bilişsel, duyuşsal) becerilerin geliştirilmesi amacıyla MEB tarafından Türk ve dünya klasiklerinden seçilerek hazırlanan 100 Temel Eser listesi, çocuğa görelilik ilkesi etrafında şekillenen tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada, 100 Temel Eser listesi kapsamında 5, 6, 7 ve 8. sınıflar için önerilmiş olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Hep O Şarkı" adlı kitabı çocuk edebiyatı ve çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmiştir. Araştırma, "Hep O Şarkı adlı eserin biçimsel özelliklerinin çocuk edebiyatı niteliklerine uygun olup olmadığı", "Hep O Şarkı adlı eserin içerik özelliklerinin çocuk edebiyatı niteliklerine uygun olup olmadığı", "Hep O Şarkı adlı eserin okunabilirlik düzeyinin 5-8. sınıflar için uygun olup olmadığı" problemleri çerçevesinde şekillenmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada, edebiyatımızın birinci sınıf romancıları arasında ve artistik nesir sanatkarı sayılan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun (1889-1974) (Banarlı, 1971) 5-8. sınıflar için önerilmiş 100 Temel Eser listesi içinde yer alan Hep O Şarkı (1956) adlı romanının çocuk edebiyatı açısından uygun olup olmadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda eser, biçim ve içerik çözümlemesine tabi tutulmuş, ayrıca okunabilirlik düzeyi açısından incelenmiştir.

Araştırmada veriler doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Doküman analizi "yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013)." Eserin biçim ve içerik özelliklerine ilişkin veriler çocuk edebiyatı ölçütlerine göre değerlendirilmiş, okunabilirlik düzeyi ise Çetinkaya (2010) tarafından geliştirilen okunabilirlik formülü ile belirlenmiştir. Toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. "İçerik analizinde kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramlar ve bu kavramlar arasındaki ilişkiler ortaya çıkarılır. Araştırmacı topladığı tanımlayıcı ve ayrıntılı verilerden yola çıkarak probleme ilişkin temaları keşfetme, elde ettiği verileri anlamlı ve sistematik yapılara dönüştürme, kısaca bu verilerden hareketle bir kuram oluşturma veya bir kuramı doğrulama çabası içindedir (Baltacı, 2017; Şimşek ve Yıldırım, 2011)." Bu yöntem ışığında çözümlenen veriler temalar altında gruplandırılmış ve araştırma soruları cevaplandırılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

1. Biçim Çözümlemesi (Dış Yapı Özellikleri)

1.1. Kapak

Edebi nitelikli çocuk kitapları, hangi yaş grupları için olursa olsun dış görünüş itibarıyla ilgi çekici olmalıdır. Bu nedenle çocuk kitaplarının kapağı, üzerindeki resim ve kapak düzeni yönleriyle çocukların ilgisini çekecek yapıda olmalıdır. Kitabın, yayınevinin, yazarın, varsa resimleyen adları kapakta yer almalıdır. Ayrıca hitap ettiği yaş grubu ve kitabın baskı sayısı da kapakta bulunmalıdır. Bu yönleriyle kapak, kitabı tanıtıcı bir fonksiyon üstlenmiştir.

Hep O Şarkı adlı eserin kapağı, bu açılarından bakıldığında kitabın tanıtımını sağlayacak kriterleri karşılamaktadır. Ancak resim yönünden kapak çocuk edebiyatı için uygun değildir. Zira kapakta yazarın resmi yer almaktadır ve bu da çocukların ilgisini kitaba çekecek nitelikte değildir.

1. 2. Yazı Biçimi ve Sayfa Düzeni

Çocuk kitaplarında harfler, gözü yormayacak büyüklükte olmalı; yazım, noktalama, söz dizimi bakımından eksiksiz ve yanlışsız olmalıdır. Metindeki yazılar, yaş gruplarına uygun ölçü ve şekillerde olmalıdır (Köşeli, 2011). Satırlar arası boşluklar yeterli ve sayfa kenarı boşlukları da okuma kolaylığı sağlayacak şekilde olmalıdır.

On bir punto ile yazılmış olan Hep O Şarkı adlı eser, bu yönüyle hedef kitle için uygun değildir. Satır aralıkları ve sayfa kenarı boşlukları da okumayı kolaylaştırmadığından hedef yaş grubuna hitap etmemektedir.

1.3. Resim

Eser, çocuklar için yazılmadığından dolayı resim ögesi içermemektedir. Hedef yaş grubu göz önünde bulundurulduğunda eserin resimli olmasına da gerek yoktur. Çocuklarda soyut düşüncenin gelişimi için bu dönem kitaplarında resim olmamalıdır.

2. İçerik Çözümlemesi (İç Yapı Özellikleri)

2.1. Konu

Bir eserde ya da metinde anlatılanların bütünü olarak tanımlanabilecek konu, çocuk yayınlarında çeşitli yönlerden irdelenir. Çocuk edebiyatı kapsamında konunun taşınması gereken özellikler (Demirel, 2010) şöyle belirlenmiştir:

- Çocuk edebiyatı ürünlerinde işlenen konu; yaşama sevinci, iyimserlik aşılmalı, çocukları karamsarlıktan, kötümserlikten uzak tutmalıdır.
- Çocukta korku, acı, şiddet, kötülük, kin ve nefret duyguları uyandırabilecek konular aşırı boyutta işlenmemelidir. Aşırı boyutta işlenmesi, çocuklarda kişilik bozukluğuna dek varabilen onulmaz yaralar açabilmektedir.
- Konular, çocuğun en temel ihtiyaçlarından biri olan eğlenme ve hoşça vakit geçirmesini sağlayacak mizah unsurunu da içermelidir.
- Çocuğa, toplumsal olaylara, yaşama karşı eleştirel, sorgulayıcı bir bakış kazandırmalıdır; birey olma-ait olma dengesini kurabilmelidir.

- Otoriteye körü körüne itaat yerine gerektiğinde eleştirmeyi, sorgulayabilmeyi kazandırmalı, böylece çocuğun sosyal sorumluluk duygusuna ve kişilik gelişimine katkıda bulunmalıdır.
- Günlük hayatın içinde olabilecek veya olması mümkün konular işlenmeli ve bu konular çocuğun dünyasına hitap etmelidir.
- Konular, doğrudan bilgilendirmeyi hedefleyen nitelikte olmamalı; kazandırılması istenen bilgiler konunun içine yedirilmeli ve çocuğa sezdirilmelidir.
- Çocuğun seviyesine uygun düzeyde yurt, bayrak, vatan sevgisini içermelidir.
- Konular somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora, yakından uzağa olacak şekilde çocuğun seviyesine paralel şekilde seçilmelidir.

Yukarda bahsi geçen çalışmadan alıntılanan kriterler açısından incelendiğinde Yakup Kadri'nin Hep O Şarkı adlı eserinin, çocuk edebiyatının sınırlarını zorladığı çıkarımında bulunulmuştur. Zira ümitsiz bir aşk hikâyesinin konu edildiği eser, özellikle baş kahramanın (Münire) yaşadığı karamsarlık, ümitsizlik, mutsuzluk, acı, kin, tiksinti (eşi Rüknettin'e karşı) v.b. duygular nedeniyle çocukta çeşitli hasarlara yol açabilir. Her ne kadar bu duygular insan gerçeğinin vazgeçilmezleri olsa bile kitapta yoğun olarak işlenmiş olması sebebiyle eserin konusunu çocuğa görelikten uzaklaştırmıştır.

Konu, hayatta gerçekleşmesi mümkün olması bakımından gerçeğe uygun olmakla birlikte, çocuğun dünyasına hitap etmemektedir. Buna karşılık çocukta eleştirel düşünme düzeyine katkı sağlayacak niteliktedir.

Basitten karmaşığa ilkesi bakımından da eser çocuklara uygun görülmemektedir. Eserde baş kahraman Münire ile onların yalı komşularının oğlu Cemil Bey arasında geçen aşk hikâyesi anlatılmaktadır. Çeşitli nedenlerden ötürü birbirine kavuşamayan gençlerin aşkı, her şeye rağmen hayatlarına damgasını vurmuş ve doğal olarak hayatlarının her dönemini etkilemiştir. Bu aşk hikâyesi çerçevesinde dönemin sosyal ve siyasal hayatının da aksettirildiği eser konusu itibarıyla genel anlamda çocuğa görelilik ilkesine uygun değildir.

2.2. Ana Fikir (Tema)

Edebi ürünlerde bulunması gereken temel öğelerden biri olan tema, okurda uyandırılmak istenen etki, onunla paylaşılmak istenen duygu ve düşünce birikimi (Sever, 2002) olarak tanımlanır. Kitapta ele alınan tema, çocuğun düzeyine uygun olarak açık biçimde verilmiş olmalıdır. Onu yanlış yargılara, kaderciliğe götürmemeli veya çocuğu saldırgan davranışlara yöneltmemelidir (Bölükbaş, 2003). Konu ile uyumlu olması gereken tema, çocuğun anlama düzeyine uygun olmalı; onda yaşama, doğaya, insana ilişkin duyarlık kazandırabilecek özellikte olmalıdır (Sever, 2007)

Eserde aşk teması işlenmiştir. Aşkın, insanın içinde bulunan doğal bir yeti olduğu ve bunun baskıyla engellenmeyeceği işlenmiştir. Bu çerçevede gençlere bu duygularını yaşama fırsatı verilir verilemeyeceği sorgulanmıştır. Aşklarını itiraf edip ailelerine bu hususta kendilerini ifade edemeyen gençlerin yaşadığı zorluklar da iletilmiştir. Edebi eserin temasının taşıdığı nitelikler çerçevesinde irdelendiğinde "Hep O Şarkı"nın bu hususta da çocuğa göre olmadığı kolaylıkla söylenebilir. Onları kaderciliğe götürebilecek, yanlış yargılara sürükleyebilecek nitelikler taşımakta, çocuğun kendine güven duygusunu geliştirme noktasında da olumsuzluklar içermektedir. Bununla birlikte tema konuyla uyumludur.

2.3. Plan

Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinin mevcut olduğu eser, hayatının romanını yazmaya çalışan Münire'nin, hayat hikâyesiyle başlamaktadır. Cemil Bey'le aşkın dile getirildiği bu serim bölümünün ardından gelen bölümde, Münire'nin Cemil Bey'le evlenip evlenemeyeceği, birbirini seven iki gencin kavuşup kavuşamayacağı düğümü atılır. Başka biriyle evlenen Cemil Bey'in çoluk çocuğa karışmasıyla düğüm çözülür.

Bir kitabın yazılmasında temel olan ve kitabın kendine özgü dokusunu sağlayan unsur kitabın planıdır. Plan genellikle kitaplarda giriş, gelişme ve sonuç olmak üzere üç bölümden oluşur. Her bölüm birbiriyle ilişkili olmakla birlikte birbirinden farklı özellikler taşır (Güleryüz, 2006). "Eser kronolojik sıralamayla verilmiş, zaman zaman geriye dönüşler yapılmıştır. Tavsiye edilen yaş grubu için bu durum uygun görülebilir.

2.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Eserde vaka, kahraman anlatıcının bakış açısından aktarılmıştır. Mekân tasvirleri, psikolojik çözümler, zaman, dönemin sosyal ve siyasal yapısı, şahıslar tamamen kahramanın (Münire) gözünden iletilmiştir.

Anlatma esasına bağlı itibari metinlerde vaka, şahıs kadrosu ve mekâna ait hususiyetler kahramanlardan biri tarafından nakledildiğinde anlatıcı, o kahramanla aynileşir. Böylece metnin yapısı ve üslubu üzerinde kahraman-anlatıcının kültür seviyesi, mizacı, dikkati ve içinde bulunduğu sosyolojik ve psikolojik şartlar

etkili olur. Zira metinde nakledilen her şey onun duyu organları ile idrak ettiği ve değerlendirdiği tarzda karşımıza çıkar (Aktaş, 1991).

Çocuk edebiyatı ürünlerinde kahraman anlatıcının genel olarak çocuğun yaşına, bakış açısına, ilgilerine ve algı düzeyine, hayal dünyasına uygun olması beklenir. Dolayısıyla kırk beş elli yaşlarında olan Münire'nin bakış açısından aktarılan eser, çocuğun kahraman- anlatıcı ile özdeşim kurabilmesi yönüyle uygun gibi görünmemektedir.

2. 5. Mekân

Eserin vakası İstanbul'da geçmektedir. Baş kahraman Münire ve Cemil Bey Baltalimanı'na yakın iki ayrı yalıda yaşamaktadırlar. İki aile kışın ise konakta yaşamaktadırlar.

Gerek yalıda gerekse konakta dikkati çeken bir husus da bu mekânların harem (kadınlara ait bölüm) ve selamlık (erkekler için bölüm) olmak üzere iki kısma ayrılmasıdır. Devrin sosyal hayatı hakkında önemli bilgiler veren mekân, insanlar arasındaki sınıf farklarını ve ilişkileri göstermesi yönüyle de dikkat çekicidir. Bu yönüyle eser, okuyucular için farklı deneyimler sunacak türden bir nitelik sergilemektedir.

2. 6. Zaman

Münire, üç padişah dönemi görmüş ve II. Abdülhamit dönemini de yirmi yıldan beri yaşamaktadır. Vakanın başlama tarihinden geriye gidilerek Münire'nin doğum tarihine (1849) ait bilgiler verilmiştir. Asıl vakanın başlama tarihi ise, Münire'nin sekiz yaşında olduğu zamandır (1857). Vaka kuruluşunun başlangıcıyla bitişi arasındaki zaman eserde belirgindir ki bu da Münire'nin sekiz yaşından kırk beş elli yaşına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Baş kahraman Münire, vakayı anlatmaya başladığı zaman kırk beş elli yaşlarındadır. Geriye dönüş tekniği ile vaka zamanına dönerek olayları aktarır. Ancak eserde esas olan zaman anlatma zamanıdır (Münire'nin kırk beş elli yaşlarında olduğu zaman). Çünkü olaylar kahramanın o dönemde sahip olduğu bakış açısı ile verilmiştir.

2. 7. Kişiler

Eserin birinci dereceden kişisi Münire'dir. Cemil Bey, eserde ikinci dereceden öneme sahiptir. Şahende Hanım, Münire'nin babası Faik Paşa ise üçüncü dereceden kişilerdir.

Münire: Eserin baş kahraman olup aynı zamanda anlatıcısı olan Münire, roman okumaktan hoşlanan, okuduklarının etkisiyle içinde yazma merakı hasıl olan, melankolik yapıya sahip bir kişidir. Kendisinin anlattıklarına göre arkadaş canlısı, kalp kırmaktan çekinen, beş yaşından beri âşık olduğu Cemil Bey'i reddeden babasına karşı çıkmayacak kadar saygılı ve geleneklere bağlı bir karakterdir.

Baş kahraman ve anlatıcı konumundaki Münire, kırk beş elli yaşlarında bir kadındır. Her ne kadar anlatma zamanındaki yaşı olsa da sık sık bu yaşıyla ortaya çıkmaktadır. Gerek yaşı gerek yaşadıkları, bakımından çocuklar için doğru özdeşim ögesi değildir. Kahramanları çocuklar olan kitaplardan hoşlanan çocuk okuyucular için hazırlanan eserlerin, çocuğun hayatından bildik kişilerden oluşması onlarla özdeşim kurmasını kolaylaştırıcı bir durumdur. Doğru kişiyle özdeşim kurmak da, çocuğun sosyal gelişimini destekleyen bir faktördür. Bu açıdan ele alındığında "Hep O Şarkı" adlı eserin çocuklara göre olmadığı söylenebilir. Buna ek olarak çok kahramanlı olmaması gereken çocuk kitaplarında diğer kahramanlar ana kahraman çevresinde açık tanımlarla ilgi kurularak anlatılmalıdır. Çünkü çocuk karmaşık yapıları anlayabilecek, karışık ilişkileri çözümlenebilecek düzeyde değildir (Yalçın ve Aytas, 2016). Zaten hedef kitlesi çocuklar olmayan eserin oldukça kalabalık ve karmaşık şahıs kadrosu bu yönüyle de çocuk edebiyatına uygun düşmemektedir.

2. 8. Dil ve Anlatım

Çocuk edebiyatı, yetişkin edebiyatından hedef kitleye (çocuk) sesleniş biçimi yönüyle de ayrılır. Çocuklar için oluşturulan edebiyatta anlatımın temel nitelikleri; yalınlık, akıcılık, sadelik, açıklık olarak ön plana çıkmaktadır. Olay örgüsü, karakterler, konu çocuğun anlayacağı dilde aktarılmalıdır. Eserin söz varlığı çocuğun bildiği sözcüklerden başlanarak bilmediği kelimelere doğru bir sıra izlenecek şekilde yapılandırılmalıdır (Yalçın ve Aytas, 2016). Dönemine göre sade bir dille yazılan eserde yabancı sözcükler de (Arapça, Farsça) kullanılmıştır. Genel olarak kurallı cümle yapısına yer verilmekle birlikte devrik ve eksilteli cümle yapıları da yer almaktadır. Çocukların dil ve dolayısıyla söz varlığı gelişiminde önemli bir yere sahip olan deyimler, ikilemeler, pekiştirme söz varlığı öğeleri ve tekrarlar eserde bolca kullanılmıştır. Türkçenin ifade zenginliğini ortaya koyan bu unsurlar, çocukta dil bilincinin oluşumuna da geniş ölçüde katkı sağlamaktadır.

2. 9. İletiler

• Evliyken gizli gizli başka bir erkekle buluşması ve mektuplaşması çocuklar için olumsuz örnektir.

- Yine Münire'nin kitapları okumayı çok sevmesi ise çocuklara okuma sevgisi kazandırmak için uygun bir örnektir.
- Kitap okurken âdeta kendini başka âlemlerde hissetmesi, çocukların hayâl dünyalarını zenginleştirme adına olumlu bir örnektir.
- Kendisini isteyen Cemil Bey'e olumsuz cevap veren babasına karşı Münire'nin sessiz kalıp aşkına sahip çıkmaması annesi aracılığıyla da olsa babasıyla bir kez olsun konuşmayı denememesi, bu tip konulara da çocuklar için cesaret kırıcı olması yönüyle onlara göre olumsuz bir iletidir. Bu yönüyle çocukları kaderciliğe itmesi bir yana sorunların iletişim kurularak çözümlenmesi gerektiği ilkesine de ters düşen bir örnektir.
- İçerdiği şiddet, cinsellik öğeleri bakımından da çocuklar için uygun değildir.
- Hayatı boyunca evlat acısı dahil çeşitli zorluklardan geçen Şahende Hanım'ın yine de azmini, ümidini, yaşama sevincini yitirmemesi olumlu bir durumdur.
- Baştan sona hüznle dolu olan eserin, yine acıklı bir şekilde bitmesi çocuklara uygun bir örnek değildir. Zira çocuğa görelilik kriterlerinden biri de eserin mutlu sonla bitmesidir.

3. Okunabilirlik Düzeyi

Bu bölümde, okunabilirlikle ilgili çeşitli kavramlar ve okunabilirlik formülü Çetinkaya (2010)'dan alıntılanmıştır.

Okunabilirlik: Metindeki dilsel özelliklerin bütünüdür okur tarafından az veya çok kabul edilebilir olmasıdır.

Okunabilirlik Formülü: Metnin gözlenebilen dilsel özelliklerinden yola çıkarak metinleri okuma zorluklarına veya kolaylıklarına göre aşamalı olarak sınıflandırmayı amaçlayan kestirim araçlarıdır.

Okunabilirlik Düzeyi: Okurun, metni anlamak için gereksinim duyduğu eğitsel düzeydir.

Bağımsız Okuma Düzeyi: Okurun, herhangi bir yardım olmaksızın metni işlemleyebileceği ve anlamlandırabileceği düzeydir.

Eğitsel Okuma Düzeyi: Okurun, bir eğitimcinin yardımıyla metni işlemleyebileceği ve anlamlandırabileceği düzeydir.

Engelli Okuma Düzeyi: Okurun bilişsel düzeyinin üstünde, eğitimci yardımı olmasına karşın metni işlemleyemeyeceği ve anlamlandıramayacağı düzeydir.

Metinlerin okunabilirlik düzeyini belirleyen formül denklemi şöyledir:

$$OP= 118,823- 25,987 \times OSU- 0,971 \times OTU$$

OP= Okunabilirlik Puanı

OTU= Ortalama Tümce Uzunluğu (OTU=Toplam Sözcük Sayısı/ Toplam Tümce sayısı)

OSU= Ortalama Sözcük Uzunluğu (OSU=Toplam Hece Sayısı/ Toplam Sözcük Sayısı)

Tablo 1. Türkçe metinlerin Okunabilirlik Düzeylerinin Tanımlanması ve Sınıflandırılması (Çetinkaya, 2010)

Okunabilirlik Puanı	Okunabilirlik Düzeyi	Eğitim Düzeyi
0-34	Engelli Düzey	10, 11, 12. Sınıf
35-50	Eğitsel Okuma	8 ve 9. Sınıf
51+	Bağımsız Okuma	5, 6 ve 7. Sınıf

Hep O Şarkı adlı eserin okunabilirlik puanını hesaplamak için, eserin başından, ortasından ve sonundan alınan üç bölümün (s.11-13, s. 86-88, s. 173-174) sözcük, cümle ve hece sayısı belirlendikten sonra, yukarıdaki formül uygulanmıştır. Buna göre aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Toplam Sözcük Sayısı= 936

Toplam Tümce Sayısı= 105

Toplam Hece Sayısı= 2478

OTU= 936/105= 8,91

OSU= 2478/ 936= 2,64

OP= 118,823- 25,987× 2,64- 0,971× 8,91= 41,56

Eserin okunabilirlik düzeyi 41,56 yani, eğitsel okuma düzeyi olarak belirlenmiştir.

Öğrencilerin dil gelişimi ve okuduğunu anlama düzeylerine uygun metinlerin hazırlanması, onların okudukları metinleri amaçlandığı gibi anlamalarını sağlayacaktır. Bir metnin okunduğu zaman anlaşılması, onun okunabilirliğini göstermektedir (Sever, 2003). Yine okunabilirlik, çoğunlukla metinlerin nicel

özellikleri, yani cümle ve kelime uzunlukları ve bilinmeyen kelime sayısı göz önüne alınarak metnin güçlük derecesini belirlemeyi amaçlar (Zorbaz, 2007). Bu tanımlardan, okunabilirlik kavramının, okunan metnin okuyucu tarafından kolay veya zor anlaşılır oluşuna gönderme yaptığı anlaşılmaktadır.

Yukarıda elde edilen sonuçlara göre Hep O Şarkı adlı eserin bu manada **eğitsel okuma düzeyinde** yani okurun, bir eğitimcinin yardımıyla metni işlemleyebileceği ve anlamlandırabileceği düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu da 8-9. sınıflara karşılık gelmekte olup ilköğretim için, 8. sınıflar hariç, uygun görünmemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

100 Temel Eser listesinde yer alan ve 5-8. sınıflar için tavsiye edilen Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Hep O Şarkı adlı eserinin çocuk edebiyatı kriterleri kapsamında incelendiği bu çalışmada romanın biçimsel özelliklerinin, "resim" maddesi hariç, çocuk edebiyatı ölçütlerini karşılamadığı görülmektedir. İçerik özellikleri açısından da çocuk edebiyatı niteliklerine uymayan eserin, okunabilirlik düzeyi yönünden ise 8 ve 9. sınıflar düzeyinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Yukarıdaki değerlendirmeler ışığında Türk edebiyatının saygın eserlerinden biri olarak öne çıkan Hep O Şarkı, aslında kendi hedef kitlesine uygun olarak iç ve dış yapı özellikleri ile roman türünün özelliklerini nitelikli bir şekilde yansıtmaktadır. Üstelik Türkçe Öğretim Programının genel amaçları göz önünde bulundurulduğunda esas hedef kitlesi için oldukça üst düzeyde vasıflara sahiptir. Ancak bu çalışmada kitap, 100 Temel Eser listesinde 5-8. sınıflara uygunluğu, çocuğa göreliği ve okunabilirliği yönünden eleştirilmektedir.

Bu sonuçlar ışığında öncelikle çocuklar için eser yazılırken ve okuma listeleri hazırlanırken çocuk edebiyatının nitelikleri mutlaka dikkate alınmalı, özellikle çocuğa görelik, çocuk bakışı ve çocuk gerçekliği ilkeleri ön planda tutulmalıdır.

Çocuklar için önerilen eser ne kadar kaliteli olursa olsun çocuk dünyasına hitap etmedikçe onlarda okuma alışkanlığı değil aksine okumaya karşı olumsuz tutum geliştirmelerine yol açacaktır. Bu sebeple çocuklar için okuma listeleri hazırlanırken çocukluğun dili ve mantığı ile anlatılan eserler seçilmelidir.

Yine okuma listelerine alınacak eserlerin akademik çalışmalarla analiz edilip gözden geçirilmesine önem verilmelidir.

Öğretmenler de bu hususta çocukları yönlendirirken eserleri, çocuk edebiyatı kriterleri bakımından dikkatle irdelemelidirler.

Türkçe eğitiminde çocuk edebiyatı derslerinde öğrencilere bu bakımdan uygulamalı çalışmalar yaptırılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Aktaş, Ş. (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ.
2. Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (1), 1-15.
3. Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
4. Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe Metinlerin Okunabilirlik Düzeylerinin Tanımlanması ve Sınıflandırılması*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
5. Demirel, Ş. (2010). *Edebî Metinlerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
6. Gülyüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A yayınları.
7. Köşeli, Y. (2011). *Arap Çocuk Edebiyatı*. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
8. Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
9. Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
10. Şirin, M. R. (2007). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış-Çocuk Edebiyatı Nedir Ne Değildir?* Ankara: Kök Yayıncılık.
11. Şirin, M. R. (2016). Çocuk ve çocuk edebiyatı-edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili* (780), 12-31.
12. Wach, E. (2013). Learning about Qqualitative document analysis. *IDS Practise Papers*, 1-9.
13. Yalçın, A., & Ayaş, G. (2016). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
14. Zorbaz, K. Z. (2007). Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 1 (3), 87-101.

**YENİDOĞANDA YETERSİZ BESLENME VE HİPERNATREMİK DEHİDRATASYON
ÖNLENEBİLİR Mİ?****CAN WE PREVENT POOR FEEDING AND HYPERNATREMIC DEHYDRATION IN NEWBORN?****ÖZNUR YILMAZ GONDAL****ORCID: 0000-0003-3983-0557****ÖZET**

Yenidoğan döneminin ilk haftası anne ve bebeğin uyumu açısından kritik öneme sahip bir dönemdir; anne, bebeğini emzirmeyi ve hayati fonksiyonlarını takip etmeyi öğrenir. Emzirme sorunlarının da en sık karşılaşıldığı dönemdir. Bu süreçte bebeklerde yetersiz beslenmeye bağlı hipoglisemi, dehidratasyon, yenidoğan sarılığı ve hatta akut böbrek yetmezliği gibi sıkıntılar görülebilir. Hipernatremi, kilo kaybı ile doğru orantılı olarak artar. Hipernatremik dehidratasyon tedavi edilmezse beyin ödemi, konvülsiyonlar, dissemine intravasküler koagülasyon, intrakranial kanama ve ölüme sebep olabilir.

Çalışmaya taburculuk sonrası ilk kontrollerinde %10'dan fazla kilo kaybı tespit edilen; yetersiz beslenme ve hipernatremik dehidratasyon tanısıyla çocuk polikliniğinde takip edilen, 37. Gestasyon haftası üzeri doğmuş 47 bebek dahil edilmiştir. Kontrol grubu, kilo kaybı %10'un altında olan 48 sağlıklı bebekten oluşturulmuştur. Bebekler, taburculuk sonrası ilk muayenelerini ortalama postnatal 4. günde olmuşlardır. Hasta ve kontrol grubu arasında gestasyon yaşı ve anne yaşı açısından anlamlı farklılık saptanmamıştır. Kontrol grubunda normal spontan vajinal doğum ile doğma oranının hasta grubuna göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Annelerin tümü bebeklerini anne sütü ağırlıklı beslemişlerdir fakat takviye mama verme oranının kontrol grubunda daha yüksek olduğu saptanmıştır. Hasta grubunda total bilirubin düzeyinin 10 mg/dl üzerinde olma oranı, kontrol grubuna göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Hasta grubunda siyah veya koyu yeşil gaita yapma, günde 5'ten az idrar yapma ve idrarda ürat kristali görülme oranı kontrol grubuna göre yüksek olarak saptanmıştır. Hasta grubunda annelerin %50'si bebeklerindeki sarılığı farketmiş fakat sadece %6'sı bebeğin beslenemediğinden şüphelenmiştir.

Sezeryan doğum oranlarının artması ve bebek dostu hastane konseptinin yaygınlaşmasıyla beraber, hipernatremik dehidratasyon görülme sıklığında artış olmuştur. Anne taburcu olmadan önce emzirme eğitimi almış olsa da, bebeğin beslenmesini nasıl takip edeceği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı için bu komplikasyonla karşı karşıya kalabilmektedir. Anneler bebeklerde az idrar yapma, koyu renkli gaita yapma gibi dehidratasyon ve yetersiz beslenmeyle ilişkili bulgular konusunda bilgilendirilirse, hipernatremik dehidratasyon kolaylıkla önlenilecek bir durumdur.

Anahtar sözcükler: Yenidoğan, dehidratasyon, hipernatremi

ABSTRACT

Newborn period is critical in terms of mother and baby coordination; mother learns how to breastfeed and follow-up vital signs. Breastfeeding problems are frequently seen in this period and complications like hypoglycemia, dehydration, hyperbilirubinemia and even acute renal failure can develop due to poor feeding. Hypernatremia and weight loss are directly correlated. If hypernatremic dehydration is untreated, it can lead to cerebral edema, convulsions, disseminated intravascular coagulation, intracranial hemorrhage and death.

47 newborns with gestational age \geq 37 weeks, with weight loss $>10\%$ and diagnosed with hypernatremic dehydration in the first visit after discharge were included in the study. Control group consisted of 48 healthy newborns with weight loss $<10\%$. The average age at first was 4 days. There was no significant difference between the groups in terms of average gestational age and mother's age. The rate of birth by normal spontaneous vaginal delivery was higher in the control group. All the mothers gave predominantly breast milk; however, the rate of formula supplementation was higher in control group. The rate of hyperbilirubinemia above 10 mg/dl was significantly higher in study group. The rate of black or dark green stool, urination less than 5 times/day and presence of urate crystals in urine was higher in the study group. 50% of the mothers in study group had noticed jaundice but only 6% suspected presence of poor feeding.

As the rate of cesarean section has increased and the concept of baby-friendly hospital has spread; the incidence of hypernatremic dehydration has increased. Even though mothers are trained about how to breastfeed their baby before discharge, they are not informed about how to monitor adequacy of feeding and

this leads to complications. If the mothers are educated in terms of signs of poor-feeding like infrequent urination and dark stool, hypernatremic dehydration is easily preventable.

Keywords: newborn, dehydration, hypernatremia

GİRİŞ

Yenidoğan döneminin ilk haftası anne ve bebeğin uyumu açısından kritik öneme sahiptir; anne, bebeğini emzirmeyi ve hayati fonksiyonlarını takip etmeyi öğrenir. Aynı zamanda emzirme sorunlarının en sık görüldüğü dönemdir. Yenidoğanlar, postnatal ilk 4-5 gün içinde kilolarının %7-10'u kadarını kaybedebilirler ama %10 üzeri kayıplarda komplikasyonların olduğu saptanmıştır. Bu dönemde hem term hem preterm bebeklerde yetersiz beslenmeye bağlı hipoglisemi, dehidratasyon, yenidoğan sarılığı ve hatta akut böbrek yetmezliği gibi komplikasyonlar görülebilir (Soares et al, 2020; O'Donnell et al, 2014). Hipernatremi, taburculuk sonrası beslenme problemleri yaşayan term bebeklerde sık görülen bir durumdur; serum sodyum düzeyinin 145 mEq/L'den fazla olması şeklinde tanımlanır (Androque & Madias, 2000; Durani et al, 2022) ve kilo kaybıyla doğru orantılı olarak arttığı tespit edilmiştir. Yetersiz beslenme, mamanın yetersiz sulandırılarak kullanılması ve gastrointestinal kayıplar hipernatremik dehidratasyona sebep olabilir; ilk hafta içinde en sık neden yetersiz beslenmedir. Neonatal hipernatremik dehidratasyon (NHD) zamanında ve doğru tedavi edilmezse beyin ödemi, konvülsiyonlar, akut böbrek yetmezliği, DIC, intrakranial kanama ve ölüme sebep olabilir (Moritz & Ayutz, 2005; Moritz & Ayutz, 1999; Ahmad et al, 2014; Lavagno et al, 2016). Sezeryan doğum oranlarının artmasıyla ve bebek dostu hastane konseptinin yaygınlaşmasıyla beraber, NHD görülme sıklığında artış olmuştur (Erdeve et al, 2005; Trotman et al, 2004). Anne taburcu olmadan önce emzirme eğitimi almış olsa da, evde bebeğin yeterli beslenip beslenmediğini takip edecek bilgiye sahip olmadığı için bu komplikasyonla karşı karşıya kalabilmektedir.

Bu çalışmada, 3 yıllık süreçte yenidoğan bebeklerde taburculuk sonrası yetersiz beslenme sonucu görülen NHD ile ilgili verilerin değerlendirilmesi ve bu komplikasyonu önlemeye yönelik yaklaşımların saptanması amaçlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmaya 1.1.2020- 31.12.2022 tarihleri arasında, toplam 3 senelik süre içinde çocuk polikliniğine başvuran, yetersiz beslenme ve NHD nedeniyle takip edilen 47 yenidoğan dahil edilmiştir. Hasta ve kontrol grubu İstanbul Kozyatağı Central Hospital'da doğan hastalardan oluşturulmuştur. 37. gestasyonel haftası üzeri doğan, muayenelerinde %10'dan fazla kilo kaybı olup, kan sodyum düzeyleri 145 mEq/l üzeri bulunan bebekler çalışmaya alınmıştır.

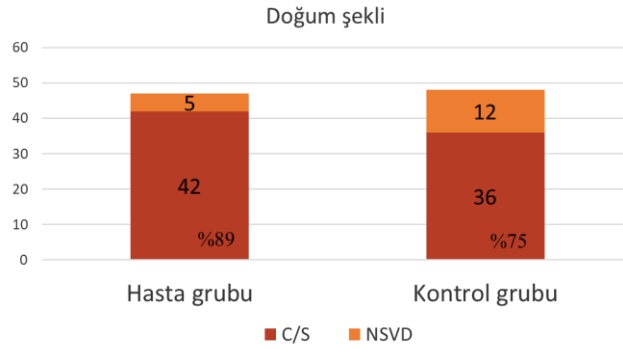
Hastaların dosyaları retrospektif olarak taranarak, annelerden alınan anamnez bilgileri, fizik muayene ve laboratuvar bulguları kaydedilmiştir. Anamnez bilgilerinde, bebeğin günlük idrar sayısı, idrarda ürat kristallerinin yol açtığı bezde kırmızı-pembe lekelenme varlığı, gaita rengi ve sıklığı, sık emmek isteme, halsizlik, uykuya meyil, sarılık gibi şikayetler kaydedilmiştir. Hastaneden taburcu olduktan sonra ilk 10 gün içindeki kontrolünde %10'dan fazla kilo kaybeden bebeklerden olası komplikasyonların araştırılması için rutin kan tetkiki istenmiştir. Serum sodyum düzeyinin 146-149 mEq/L arası olması hafif; 150-169 mEq/L arasında olması orta, 170-180 mEq/L arası olması ağır, 180 mEq/L üzeri de ileri derecede hipernatremi olarak tanımlanmaktadır (Clinical guidelines, hypernatremia, 2020). Hafif derecede hipernatremisi olup, akut böbrek yetmezliği, şok bulguları ve ek risk faktörü bulunmayan yenidoğanlar beslenme önerileriyle takibe alınırken, orta derecede hipernatremisi olan vakalar yatırılarak intravenöz sıvı tedavisi verilmiştir. Ağır hipernatremiye rastlanmamıştır.

Kontrol grubu olarak, ilk 10 günde Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları polikliniğine rutin takipleri için başvuran, kilo kaybı %10'un altında olan 48 sağlıklı yenidoğan alınmıştır.

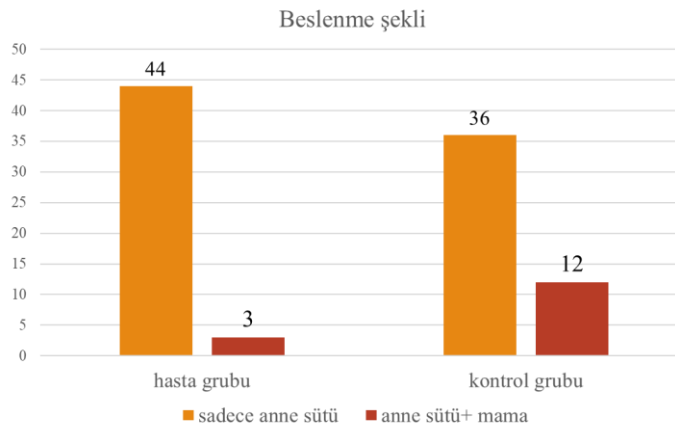
BULGULAR

Hasta grubunda kız/erkek oranı :1,47 iken, kontrol grubunda 0,71 olarak bulunmuştur. Hasta ve kontrol grubu arasında gestasyon yaşı ve anne yaşı açısından anlamlı farklılık saptanmamıştır. Hasta grubu gestasyon haftası ort: 38,70±1,11; kontrol grubu: 38,77±1,57 olarak bulunmuştur. Hasta grubu anne yaşı ort: 32,1±4,96 ; kontrol grubu: 32,29±4,39 yıl olarak saptanmıştır. Bebekler, taburculuk sonrası ilk muayenelerini ortalama postnatal 4. günde olmuşlardır (hasta grubu ort 3,8±0,9gün ; kontrol grubu 4,1±0,5 gün).

Hasta grubunda sezeryan (C/S) ile doğma oranının kontrol grubuna göre daha yüksek olduğu görülmüştür fakat anlamlı farklılığa rastlanmamıştır (p>0,05).

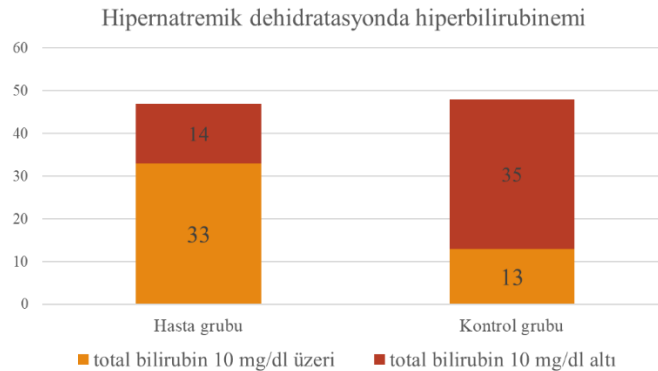
Tablo 1. Hasta ve kontrol grubunda doğum şekli

Annelerin tümü bebeklerini anne sütü ağırlıklı beslemişlerdir fakat takviye mama verme oranının kontrol grubunda anlamlı derecede daha yüksek olduğu saptanmıştır (p=0,012).

Tablo 2. Hasta ve kontrol grubunda beslenme şekilleri

Hasta grubundaki yenidoğan bebeklerin ortalama ağırlığı $3373,82 \pm 382,6$ g, kontrol grubundaki yenidoğanların ise $3286,66 \pm 328$ g olup iki grup arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır. Hasta grubundaki yenidoğanların doğum kilolarına göre ortalama kilo kaybı $\%11,52 \pm 1,27$ iken kontrol grubunda $\%4,09 \pm 2,89$ olarak bulunmuştur. Hasta grubunda; 28 hastada (% 59,6) hafif hipernatremi, 19 hastada ise (% 40,4) orta derecede hipernatremi saptanmıştır. Ağır ve ileri derecede hipernatremi vakasına rastlanmamıştır. Ortalama sodyum düzeyi $148,95 \pm 2,25$ (146-155) mEq/L olarak bulunmuştur.

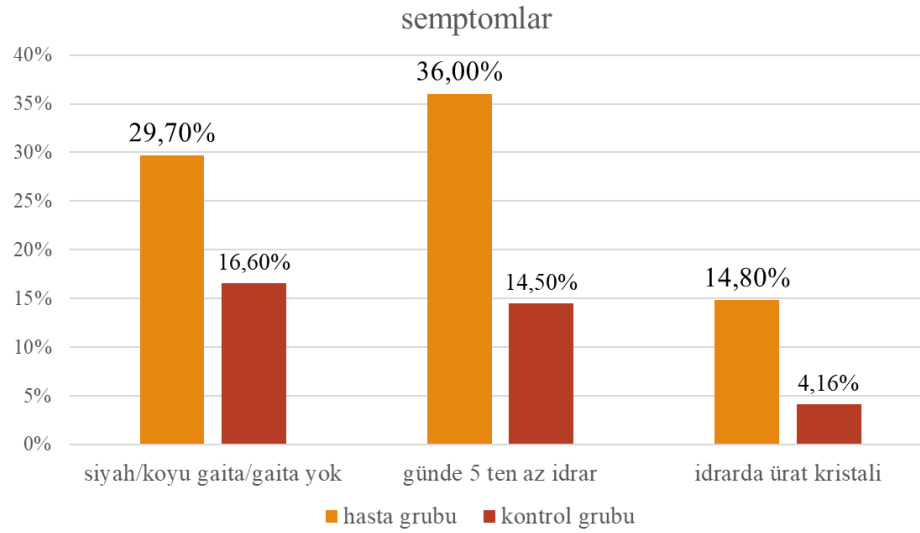
Hasta grubunda 33 hastada total bilirubin düzeyi 10 mg/dl'nin üzerinde (ort.13,86 mg/dl); kontrol grubunda ise 13 hastada total bilirubin düzeyi 10 mg/dl üzerinde bulunmuştur (ort 12,48 mg/dl). Hasta grubunda total bilirubin düzeyinin 10 mg/dl üzerinde olma oranı, kontrol grubuna göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (p< 0,001).

Tablo 3. Hasta ve kontrol grubunda total bilirubin düzeyinin 10 mg/dl üzerinde olma oranı

Sadece kan sodyum düzeyi 151 mEq/L olup total bilirubin düzeyi 19,4 mg/dl olan 1 bebekte fototerapi ihtiyacı olmuştur. Diğer bütün bebeklerde beslenme düzeldikten sonra total bilirubin düzeyi azalmıştır. Kontrol grubunda da ABO uyumsuzluğu olan sadece 1 hasta fototerapi almıştır.

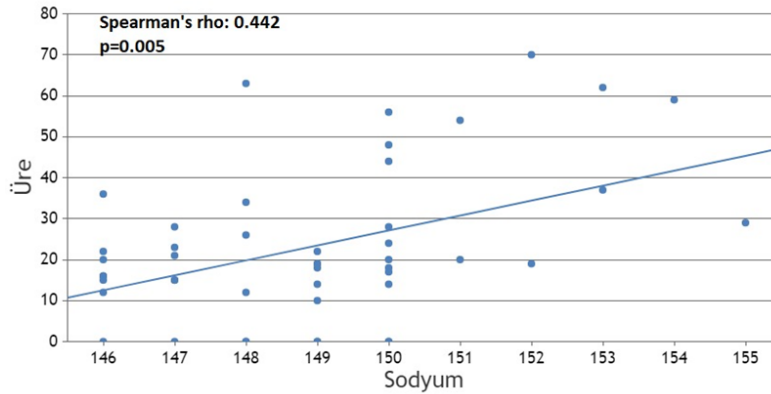
Hasta grubunda siyah veya koyu yeşil gaita yapma veya yapmama, günde 5'ten az idrar yapma ve idrarda ürat kristali görülme oranı kontrol grubuna göre yüksek olarak saptanmıştır fakat istatistiksel anlamlılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. Hasta ve kontrol grubunda gaita ve idrarla ilişkili semptomlar

Hasta grubunda 9 (%18,9) hastada üre yüksekliği saptanmıştır. Bu hastalardan 8'inde orta derecede hipernatremi tespit edilmiştir (kan sodyum düzeyi 150 mg/dl üzeri). Hipernatremi derecesiyle kan üre düzeyleri arasında pozitif korelasyon saptanmıştır ($p=0,005$) (Şekil 1).

Sodyum & Üre Korelasyonu

Şekil 1. Hipernatremik dehidratasyonu olan yenidoğanlarda kan sodyum ve üre düzeyi korelasyonu Hastaların 6'sında (%16) hipernatremik dehidratasyonla beraber hipoglisemi (<45 mg/dl) tespit edilmiştir. Hipernatremi derecesiyle hipoglisemi arasında herhangi bir korelasyon saptanmamıştır ($p>0,05$). Hasta grubunda annelerin %50'si bebeklerindeki sarılığı fark etmiş fakat sadece %6'sı bebeğin beslenemediğinden şüphelenmiştir. 6 anne bebeğin idrarında kırmızılığı fark etmiş, 2 anne bebeğinin iyi emmediğini, 1'i çok ağladığını, 1'i de ateşlendiğini söylemiş, diğer anneler herhangi bir yetersiz beslenme bulgusunu fark etmemişlerdir. Bebeklerin hiçbirinde ağır hipernatremik dehidratasyon ve hipernatremiye bağlı komplikasyonlar görülmemiştir.

TARTIŞMA

Neonatal hipernatremik dehidratasyonun (NHD) insidansı farklı çalışmalarda %0,2'den -%8' e kadar değişen oranlarda bulunmuştur (Moritz et al, 2005; Unal et al, 2008; Wang et al, 2007). Bu oranlar ülkelerin bebek takip politikaları, tetkik imkanları, coğrafi konum, taburculuk sonrası takip verilerine ulaşım zorluğu gibi pek çok faktöre bağlı olarak değişmektedir. Bizim çalışmamızda NHD insidansı, Ergenekon ve arkadaşlarının 2007 yılında yapılan çalışmasıyla uyumlu bir şekilde (%1), %1,24 olarak saptanmıştır (Ergenekon et al, 2007). Senelere göre dağılıma baktığımızda insidansın 2020 de %1,7; 2021'de % 0,95; 2022'de % 0,85 olduğu görülmüştür. Yaklaşık olarak her 100 canlı doğumdan 1'i bu sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu oldukça sık bir orandır.

NHD'nin ilk belirtisi kilo kaybıdır, buna idrarın ve barsak hareketlerinin azalması ve idrarda ürik asit kristallerinin varlığı eşlik eder (Gartner et al, 2005; Staub et al, 2012; Livingstone, 1990); geç tanı aldığında halen günümüzde yenidoğanlarda ölüme varan ciddi komplikasyonlara yol açmaktadır (Bolat et al, 2013). Bu durumun önlenmesi için sağlık personelinin anneleri emzirme yöntemlerinin yanı sıra dehidratasyonun erken belirtilerini tanıma konusunda da bilgilendirmeleri gerekmektedir. Kore'de bu konuyla ilgili bir broşür hazırlanmıştır (Oh et al, 2007). Broşürde bebeğin günde en az 8 kez beslenmesi gerektiği, beslenirken yutkunma seslerinin duyulması ve memenin beslendikten sonra boşalmış olması; bebeğin huzurlu olması ve en az günde 4-5 kez idrar, 2-3 kez gaita yapması gerektiği vurgulanmıştır. Bizim çalışmamızda annelerin büyük çoğunluğunun beslenme yetersizliği bulgularından haberdar olmadığı görülmüştür.

Butler ve arkadaşlarının çalışmasında, bebek dostu hastane politikası öncesi (1990-2001) ve sonrası (2002-2016) vakalar karşılaştırılmış bebek dostu hastane politikasının benimsenmesinden sonra NHD vakalarında artış saptandığı bildirilmiştir (Butler & Trotman, 2021). Bizim çalışmamızda da, hastaların toplandığı hastane bebek dostu hastane olup, hasta grubunda annelerin ek mama verme oranı kontrol grubuna göre düşük bulunmuştur. Her iki grupta da C/S doğumların daha sık olduğu (hasta grubu 89%, kontrol grubu 75%); buna karşın hasta grubunda C/S ile doğmuş olma oranının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bebek dostu hastane politikası anne ve bebek sağlığı açısından çok önemli olsa da, günümüzde maalesef C/S oranlarının gitgide arttığı, çoğu özel kurumda normal doğumdan daha fazla C/S olduğu göz önünde bulundurulmalı ve C/S ile doğum yapan annelerin ilk günlerde sütünün yetersiz olabileceği unutulmamalıdır (Hobbs et al, 2016; Fan et al, 2020).

Iyer ve arkadaşlarının çalışmasında, iyi bir emzirme eğitimi yanında bebekleri postnatal 72-96 saatler arasında tartmanın NHD'nin erken tanınmasında etkili bir yöntem olduğu saptanmıştır (Iyer et al, 2008). 2022'de 80 yenidoğan üzerinde yapılan bir çalışmada, ortalama başvuru süresi 5,6 gün olarak belirtilmiş, hastaların 6'sında akut böbrek yetmezliği tablosu, 2'sinde konvülsiyon, 1'er hastada hipotoni ve bradikardi görülmüştür (Butler & Trotman, 2021). Trotman ve ark.'nın yaptığı bir çalışmada da ortalama başvuru süresi, 7,4 gün olarak saptanmış, bu çalışmada %79 hastada akut böbrek yetmezliği, 3 hastada konvülsiyon, 1 er hastada ise ölüm, intraventriküler kanama ve koagülopati görülmüştür (Trotman et al, 2004). Bizim çalışmamızda hasta grubunda başvuru süresi ortalama 3,8 gün (91 saat) olup, ağır hipernatremi vakasına rastlanmamış ve herhangi bir komplikasyon oluşmamıştır. Bu da erken kilo kontrolünün beslenme yetersizliğini fark etme ve önlemedeki önemini göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sezeryan doğum oranlarının artması, hipernatremik dehidratasyon (NHD) görülme sıklığında artışa sebep olmuştur. Anne taburcu olmadan önce emzirme eğitimi almış olsa da, bebeğin beslenmesini nasıl takip edeceği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı için bu komplikasyonla karşı karşıya kalabilmektedir. Anneler bebeklerde az idrar yapma, idrarda ürat kristalleri varlığı, koyu renkli gaita yapma/gaita yapmama, ateş, çok ağlama, devamlı emme isteme ve artan sarılık gibi dehidratasyon ve yetersiz beslenmeyle ilişkili bulgular konusunda bilgilendirilirse (eğitim, broşür, vb) NHD ve buna bağlı komplikasyonlar kolaylıkla önlenir. Yenidoğanların taburculuktan ortalama 48-72 saat sonra, yani postnatal 4. gün kontrol edilmesi; beslenme bozukluğunun erken tanınması ve ağır hipernatreminin önlenmesi açısından uygun bir yaklaşımdır.

KAYNAKLAR

1. Soares, A. R., Guedes, A., Cruz, T., Dias, T., Collet, N., & Reichert, A. (2020). Ideal time for home visits to newborns: an integrative review. *Tempo ideal para a realização da visita domiciliar ao recém-nascido: uma revisão integrativa. Ciencia & saude coletiva*, 25(8), 3311–3320.
2. O'Donnell, H. C., Colman, G., Trachtman, R. A., Velazco, N., & Racine, A. D. (2014). Impact of newborn follow-up visit timing on subsequent ED visits and hospital readmissions: an instrumental variable analysis. *Academic pediatrics*, 14(1), 84–91. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2013.09.010>
3. Adrogué, H. J., & Madias, N. E. (2000). Hyponatremia. *The New England journal of medicine*, 342(20), 1493–1499. <https://doi.org/10.1056/NEJM200005183422006>
4. Durrani, N. U. R., Imam, A. A., & Soni, N. (2022). Hyponatremia in Newborns: A Practical Approach to Management. *Biomedicine hub*, 7(2), 55–69. <https://doi.org/10.1159/000524637>
5. Moritz, M. L., & Ayus, J. C. (2005). Preventing neurological complications from hyponatremias in children. *Pediatric nephrology (Berlin, Germany)*, 20(12), 1687–1700. <https://doi.org/10.1007/s00467-005-1933-6>

6. Moritz, M. L., & Ayus, J. C. (1999). The changing pattern of hypernatremia in hospitalized children. *Pediatrics*, 104(3 Pt 1), 435–439. <https://doi.org/10.1542/peds.104.3.435>
7. Ahmad, A., Iqbal, J., Charoo, B.A., et al (2014). Complications due to breastfeeding associated hypernatremic dehydration. *J Clin Neonatol* 3,153–7.
8. Lavagno, C., Camozzi, P., Renzi, S., Lava, S. A., Simonetti, G. D., Bianchetti, M. G., & Milani, G. P. (2016). Breastfeeding-Associated Hypernatremia: A Systematic Review of the Literature. *Journal of human lactation : official journal of International Lactation Consultant Association*, 32(1), 67–74. <https://doi.org/10.1177/0890334415613079>
9. Erdeve, O., Atasay, B., & Arsan, S. (2005). Hypernatraemic dehydration in breastfed infants: is caesarean section a risk?. *Annals of tropical paediatrics*, 25(2), 147–148. <https://doi.org/10.1179/146532805X45773>
10. Trotman, H., Lord, C., Barton, M., & Antoine, M. (2004). Hypernatraemic dehydration in Jamaican breastfed neonates: a 12-year review in a baby-friendly hospital. *Annals of tropical paediatrics*, 24(4), 295–300. <https://doi.org/10.1179/027249304225019118>
11. The Royal Children's Hospital Melbourne. Clinical practice guidelines: hypernatremia. 2020. Available from: https://www.rch.org.au/clinicalguide/guideline_index/Hypernatraemia/.
12. Moritz M.L., Manole M.D., Bogen D.L., Ayus J.C. Breastfeeding-associated hypernatremia: are we missing the diagnosis? *Pediatrics*. 2005;116(3):e343–e347.
13. Unal S., Arhan E., Kara N., Uncu N., Aliefendioğlu D. Breast-feeding-associated hypernatremia: retrospective analysis of 169 term newborns. *Pediatr Int*. 2008;50(1):29–34.
14. Wang, A. C., Chen, S. J., Yuh, Y. S., Hua, Y. M., Lu, T. J., & Lee, C. M. (2007). Breastfeeding-associated neonatal hypernatremic dehydration in a medical center: a clinical investigation. *Acta paediatrica Taiwanica = Taiwan er ke yi xue hui za zhi*, 48(4), 186–190.
15. Ergenekon, E., Unal, S., Gücüyener, K., Soysal, S. E., Koç, E., Okumus, N., Türkyilmaz, C., Onal, E., & Atalay, Y. (2007). Hypernatremic dehydration in the newborn period and long-term follow up. *Pediatrics international : official journal of the Japan Pediatric Society*, 49(1), 19–23. <https://doi.org/10.1111/j.1442-200X.2007.02313.x>
16. Gartner, L. M., Morton, J., Lawrence, R. A., Naylor, A. J., O'Hare, D., Schanler, R. J., Eidelman, A. I., & American Academy of Pediatrics Section on Breastfeeding (2005). Breastfeeding and the use of human milk. *Pediatrics*, 115(2), 496–506. <https://doi.org/10.1542/peds.2004-2491>
17. Staub E., Wilkins B. A fatal case of hypernatraemic dehydration in a neonate. *Journal of Paediatrics and Child Health*. 2012;48(9):859–862. doi: 10.1111/j.1440-1754.2012.02529.x.
18. Livingstone V. H. (1990). Problem-Solving Formula for Failure to Thrive in Breast-fed Infants. *Canadian family physician Medecin de famille canadien*, 36, 1541–1545.
19. Bolat, F., Oflaz, M. B., Güven, A. S., Özdemir, G., Alaygut, D., Doğan, M. T., İçağasoğlu, F. D., Cevit, Ö., & Gültekin, A. (2013). What is the safe approach for neonatal hypernatremic dehydration? A retrospective study from a neonatal intensive care unit. *Pediatric emergency care*, 29(7), 808–813.
20. Oh, Y. J., Lee, J. E., An, S. H., Kim, Y. K., Kang, S. K., Kim, J. K., ... & Jun, Y. H. (2007). Severe hypernatremic dehydration in a breast-fed neonate. *Clinical and Experimental Pediatrics*, 50(1), 85-88.
21. Butler, B., & Trotman, H. (2021). Hypernatremic Dehydration in Breast Fed Infants: Lessons from a Baby-Friendly Hospital. *Journal of tropical pediatrics*, 67(1), fmaa083.
22. Hobbs, A. J., Mannion, C. A., McDonald, S. W., Brockway, M., & Tough, S. C. (2016). The impact of caesarean section on breastfeeding initiation, duration and difficulties in the first four months postpartum. *BMC pregnancy and childbirth*, 16, 90.
23. Fan, H. S. L., Wong, J. Y. H., Fong, D. Y. T., Lok, K. Y. W., & Tarrant, M. (2020). Association Between Intrapartum Factors and the Time to Breastfeeding Initiation. *Breastfeeding medicine : the official journal of the Academy of Breastfeeding Medicine*, 15(6), 394–400. <https://doi.org/10.1089/bfm.2019.0166>
24. Iyer, N. P., Srinivasan, R., Evans, K., Ward, L., Cheung, W. Y., & Matthes, J. W. (2008). Impact of an early weighing policy on neonatal hypernatraemic dehydration and breast feeding. *Archives of disease in childhood*, 93(4), 297–299.

**SEREBRAL PALSİ TANILI HASTALARDA SPASTİSİTE TEDAVİSİ HAKKINDA LİTERATÜR
ÖZETİ**
**SUMMARY OF THE LITERATURE ON THE TREATMENT OF SPASTICITY IN PATIENTS
DIAGNOSED WITH CEREBRAL PALSY**

YAREN KAYA

ORCID: 0009-0007-4551-3722

NERGİZ BATUR

ORCID: 0009-0004-7603-8715

YASEMİN ŞAHBAZ

ORCID: 0000-0002-3711-8761

ÖZET

Amaç: Serebral palsy; motor gelişim geriliği, anormal kas tonusu ve hiperrefleksini içeren klinik bir tanıdır. Spastisite, kasın pasif gerilimine karşılık gösterdiği direncin hıza bağlı olarak artmasıdır. Uygulanan tedaviler; fizik tedavi ve rehabilitasyon, oral ilaçlar, enjekte ilaçlar ve cerrahi yöntemlerdir. Bu çalışmada fizik tedavi ve rehabilitasyon programı kapsamında spastisite tedavisi hakkında literatür bilgilerinin gözden geçirilmesi amaçlandı.

Yöntem: Beykent e-Library web sitesi kullanılarak Web Of Science ve Pubmed veri tabanı üzerinden yapılan klinik çalışmalar tarandı. "Cerebral palsy, spasticity" anahtar kelimeleri ile son 10 yılda yapılan 1.728 adet çalışmaya ulaşıldı. Çalışmalar incelendiğinde 45 makalenin fizyoterapi ve rehabilitasyon alanıyla ilişkisi bulundu. İncelenen makalelerde randomize kontrollü, ve gözlemsel yöntemler uygulandığı görüldü. Derleme çalışmamıza randomize kontrollü 27 çalışma dahil ettik. Yapılan çalışmalarda katılımcıların yaş aralığı 2-18 arasında, katılımcıların sayıları 4-86 arasında, tedavi süreleri 1 gün ile 6 ay arasında ve tedavi sıklığı ise haftada 1 gün ile 7 gün arasında değişmektedir. Spastisitenin değerlendirilmesinde Modifiye Ashworth Skalası ve Modifiye Tardieu Skalası kullanılmıştır.

Bulgular: Yapılan incelemelerde ayak bileği ortezinin, lazer akupunkturun, masaj tekniklerinin, tüm vücut vibrasyonunun, elektrik stimülasyonlarının, yürüme yardımcılarının, ekstra radyal şok dalga tedavisinin, hippoterapi ve ata binme egzersizinin, spinal manipülasyonun, nintendo wii oyunlarının, lidokain iyontoforezin, su egzersizlerinin, pertürbasyon eğitimi egzersizinin, yerçekimsiz yürüme egzersizinin ve giyilebilir teknolojinin, refleksolojinin, kinezyo bant tekniklerinin, transkranyal manyetik stimülasyonun, vibroakustik eğitiminin, ve düzenli fiziksel egzersizin spastisiteyi anlamlı düzeyde azalttığı kanıtlanmıştır. Pasif germe egzersizinin spastisite rehabilitasyonunda anlamlı düzeyde bir etkisinin olmadığı, çiğneme kasları için botulinum toksini ve nöromusküler elektrik stimülasyonu ile güçlendirme programlarının kullanımı için yeterli kanıt olmadığı görüldü.

Tartışma: İncelenen çalışmalarda tüm vücut vibrasyonu, elektrik stimülasyonu ve şok dalga tedavisi ve hippoterapi alanlarında yapılan çok sayıda çalışma varken; ortezleme, masaj, akupunktur, kineziobant, transkranyal manyetik stimülasyon, refleksoloji, su egzersizleri ve giyilebilir teknoloji gibi alanlardaki çalışmaların çeşitliliğine ihtiyaç vardır.

Anahtar kelimeler: Serebral palsy, spastisite, fizyoterapi

ABSTRACT

Purpose: Cerebral Palsy; It is a clinical diagnosis that includes motor developmental delay, abnormal muscle tone and hyperreflexia. Spasticity is the increase in the resistance of the muscle in response to passive stretching, depending on the speed. Treatments to achieve optimal muscle tone include a physical therapy and rehabilitation program, oral medications, injected medications, and surgical methods. It was aimed to review the literature information about the treatment of spasticity within the scope of the physical therapy and rehabilitation program.

Method: Using the Beykent e-Library website, clinical studies conducted on the Web of Science and Pubmed databases were searched. With the keywords "cerebral palsy spasticity", 1,728 studies conducted in the last 10 years were reached. When the studies were examined, it was determined that 45 articles were related to the field of physiotherapy and rehabilitation. It was observed that randomized controlled, randomized double-blind, and observational methods were used in the reviewed articles. The age range of the participants is between 2-18. The number of participants ranged from 4 to 86, the duration of treatment ranged from 1 day

to 6 months, and the frequency of treatment varied between 1 day and 7 days a week. The modified Ashworth Scale and Modified Tardieu Scale were used to evaluate spasticity.

Result: Studies have shown that ankle orthosis, laser acupuncture, massage techniques, whole body vibration, electrical stimulations, walking aids, extra radial shock wave therapy, hippotherapy and horseback riding exercise, spinal manipulation, nintendo wii exercise, lidocaine iontophoresis, water exercises, perturbation training exercise. , alter-g and wearable technology, reflexology, kinesio band techniques, transcranial magnetic stimulation, vibroacoustic training, and regular physical exercise have been proven to significantly reduce spasticity. It was observed that passive stretching exercise did not have a significant effect on spasticity, and there was insufficient evidence for the use of botulinum toxin and neuromuscular electrical stimulation and strengthening programs for masticatory muscles.

Conclusion: While studies in the fields of whole body vibration, electrical stimulation, shock wave therapy, and hippotherapy have preserved their diversity in the studies examined; There is also a need for a variety of studies in areas such as orthotics, massage, acupuncture, kinesio band, transcranial magnetic stimulation, reflexology, water exercises, and wearable technology.

Keywords: Cerebral palsy, spasticity, physical therapy

GİRİŞ

Serebral palsi; motor gelişim geriliği, anormal kas tonusu ve hiperrefleksini içeren klinik bir tanıdır. Spastisite, kasın pasif gerilimine karşılık gösterdiği direncin hıza bağlı olarak artmasıdır. Bu durum, hastaların hareketlerini kontrol etmelerini zorlaştırır ve günlük yaşamlarını olumsuz etkiler. Spastisitenin yönetimi için birçok farklı yöntem mevcuttur ve bu yöntemler çeşitli seviyelerde etkililik gösterir. Uygulanan tedaviler; fizik tedavi ve rehabilitasyon, oral ilaçlar, enjekte ilaçlar ve cerrahi yöntemlerdir. Araştırmalar, bu yöntemlerin her birinin spastisite yönetiminde farklı seviyelerde etkililik gösterdiğini göstermektedir. Bu nedenle, SP hastaları için en uygun yöntemlerin belirlenmesi, bireysel faktörlere (hastanın yaş, tutulum tipi ve şiddeti vb.) ve spastisitenin özelliklerine bağlı olarak değişebilir. Bu çalışmada fizik tedavi ve rehabilitasyon programı kapsamında spastisite tedavisi hakkında literatür bilgilerinin gözden geçirilmesi amaçlandı.

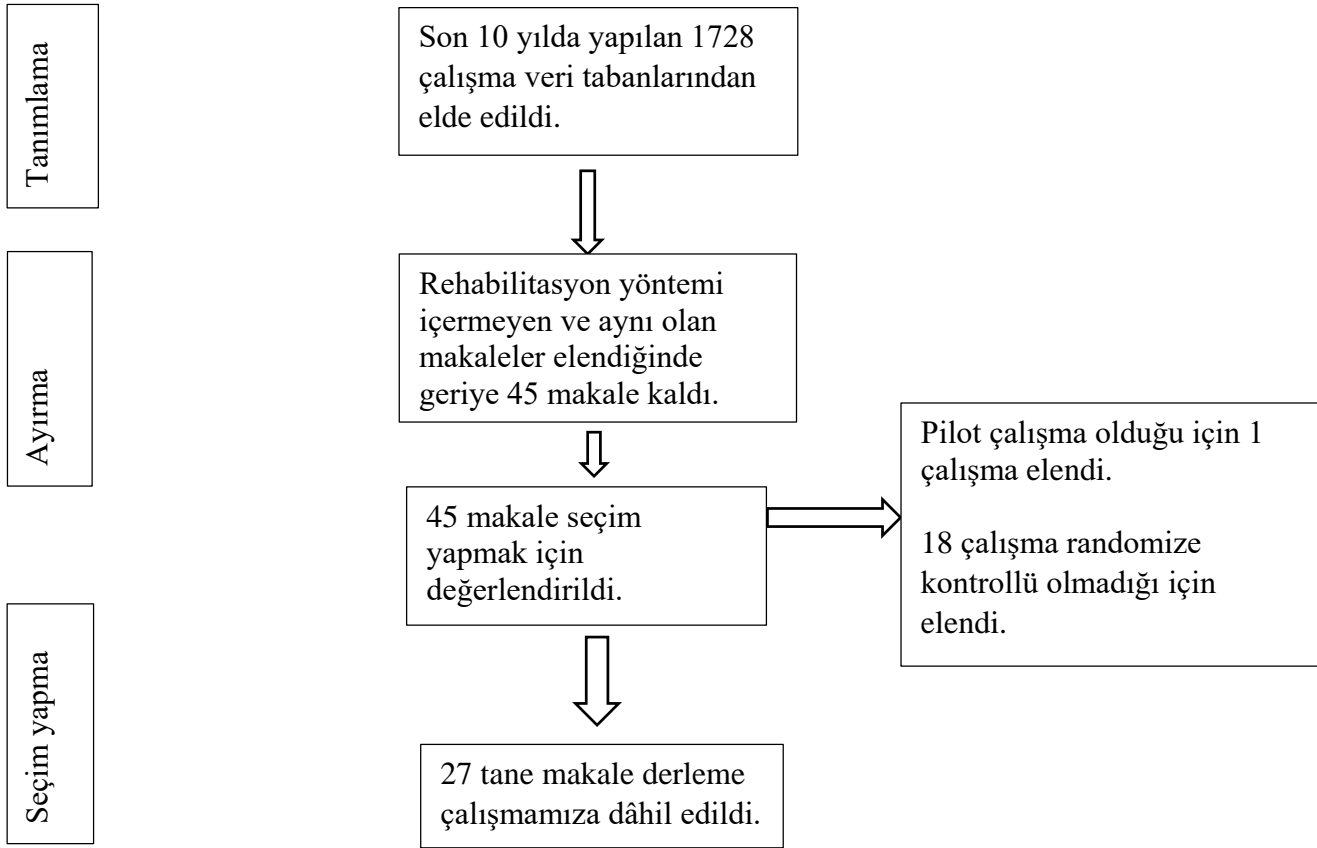
METOT

Beykent e-Library web sitesi kullanılarak Web Of Science ve Pubmed veri tabanı üzerinden yapılan klinik çalışmalar tarandı. "Cerebral palsy, spasticity" anahtar kelimeleri ile son 10 yılda yapılan 1.728 adet çalışmaya ulaşıldı. Çalışmalar incelendiğinde 45 makalenin fizyoterapi ve rehabilitasyon alanıyla ilişkisi bulundu. İncelenen makalelerde randomize kontrollü, ve gözlemsel yöntemler uygulandığı görüldü. Yapılan çalışmalarda katılımcıların yaş aralığı 2-18 arasında, katılımcıların sayıları 4-86 arasında, tedavi süreleri 1 gün ile 6 ay arasında ve tedavi sıklığı ise haftada 1 gün ile 7 gün arasında değişmektedir. Spastisitenin değerlendirilmesinde Modifiye Ashworth Skalası ve Modifiye Tardieu Skalası kullanılmıştır.

BULGULAR

Serebral palside spastisitenin rehabilitasyon yöntemlerini içeren 27 çalışmayı derleme çalışmamıza dahi ettik. Literatür taramamızda yaptığımız eleme akış şemasında gösterilmiştir.

Akış Şeması

Derlediğimiz çalışmaya ilişkin makalelerin bulguları Tablo 1.'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Çalışma bulguları.

Çalışmanın Adı	Çalışmanın Yılı	Katılımcı sayısı	Tedavi süresi:	Kullanılan ölçekler:	Spastisiteye etkisi:	P değeri:
Serebral Palside Nöromusküler Elektrik Stimülasyonunun Bilek ve Parmak Fleksör Spastisitesi ve El Fonksiyonlarına Etkisi	2014	24	6 hafta (5gün/hafta)	El Becerileri Sınıflandırma Sistemi	Spastisite ve el fonksiyonlarını iyileştirmede etkilidir.	P<0.001
Serebral palsili çocuklarda kas spastisitesinin miyotonometrik değerlendirmesi ve elektriksel stimülasyonun etkinliği	2018	40	5 gün	Modifiye ashwort skalası	Gelişmeler olduğunu göstermektedir.	P<0.05
Serebral Palsili Çocuklarda Tek Seans Tüm	2017	17	Tek WBV seansı uygulandı:	Modifiye ashwort skalası	1-2 saat süreyle iyileştirir	P<0.05

Vücut Titreşiminin Spastisite Üzerinde Anlık Etkisi				(10 dakikalık WBV, 1 dakikalık dinlenme)				
Serebral palsili çocuklarda titreşim tedavisinin spastisite ve motor fonksiyon üzerindeki etkisi: Randomize kontrollü bir çalışma	2013	89		3 ay	Kaba Motor Fonksiyon Sınıflandırma Sistemi (GMFCS), Modifiye Ashworth Skalası (MAS)	spastisiteyi azaltabilir ve motor performansı iyileştirebilir.		P<0.05
Serebral palsili çocuklarda tüm vücut titreşiminin spastisite ve alt ekstremitte fonksiyonu üzerine etkileri	2015	16		2 gün 20 dk	Zamanlanmış up-and-go (TUG), Modifiye Ashworth Skalası (MAS), Altı Dakika Yürüme Testi (6MWT).	Anlamli iyileşmeler kaydedildi		P<0.05
Serebral palsili çocuklarda radyal şok dalgası tedavisinin kas spastisitesi üzerine etkisi	2013	25		4 hafta	Modifiye ashworth skalası	Spastisitesinde belirgin azalma vardır		P<0.001
Spastik serebral palsili çocuklarda radyal ekstrakorporeal şok dalgası tedavisinin seans sıklığının gastrocnemius kas spastisitesi üzerindeki etkisi: çift kör, randomize bir klinik çalışma	2022	14		12 hafta	Avustralya Spastisite Değerlendirme Ölçeği	Radyal ekstrakorporeal şok dalgası tedavisinin etkinliğini etkileyen faktörleri gösteren önerilen bir kılavuz ve araştırma henüz yoktur		Grup1: P=0,75 Grup2: P=0,90
Serebral palsili çocuklarda hipoterapi müdahalesinin kas spastisitesi üzerindeki etkileri:	2018	44		12 hafta (1gün/hafta)	Modifiye ashworth skalası	İstatistiksel olarak anlamlı değişiklikler üretmemektedir.		Sol P=0,40 sağ P=0,47

Randomize kontrollü bir çalışma							
Konvansiyonel rehabilitasyon programına ek olarak ata binme tedavisi serebral palsili çocuklarda spastisiteyi azaltır: Küçük bir örnek çalışma	2016	9	5 hafta	Modifiye ashworth skalası	Anlamli iyileşme sağladı	P=0.016	
Geleneksel masajın serebral palsili çocukların spastisitesi üzerine etkileri: randomize kontrollü bir çalışma	2020	75	2 Yıl	Modifiye ashworth skalası	Anlamli etkisi olduğu bulundu.	P<0.05	
Derin friksiyon masajının serebral palsili çocukların spastisitesi üzerine etkisi: Çift kör, randomize, kontrollü bir çalışma	2017	60	6 hafta (5gün/hafta)	Modifiye ashworth skalası	Etkili bir tedavi seçeneğidir	P=0.001	
Serebral Palsili Çocuklarda Kas İçi Germe ve Pasif Germe Uygulamalarının Spastisite Üzerine AKUT ETKİSİ	2021	22	12 Ay	Modifiye Ashworth Skalası (MAS), Modifiye Tardieu Skalası (MTS)	Hem kas içi hem de pasif germe spastisiteyi azaltmada etkili yöntemlerdir ve akut etkileri benzerdir.	P=0.014	
Kısa Süreli Günlük Topluluk Yürüme Yardımcısı Kullanımının Tek Taraflı Spastik Serebral Palsili Çocuklar Üzerindeki Etkileri	2014	12	20 hafta	Gözlemsel Yürüyüş Ölçeği (OGS)	Potansiyel olarak etkilidir	P<0.05	
Serebral palsili çocuklarda ayak bileği ortezlerinin yürüme, denge	2018	884	3-9 ay	Kaba Motor Fonksiyon Ölçümü, Yürüme hızı	Küçük ila orta düzeyde bir etki	P=0.001	

ve kaba motor fonksiyon üzerine etkisi						
Spastik Serebral Palsili Çocuklarda Lazer Akupunkturun Spastisite Üzerine Etkisi	2020	60	12 seans (3/hafta)	Modifiye ashwort skalası	Anlamlı bir azalma görülmüştür.	P<0.003
Spastik hemiplejik serebral palsili çocuklarda yürüyüş ve spastisite üzerine egzersiz müdahalesi ile birlikte lidokain iyontoforezinin etkisi: Randomize kontrollü bir çalışma	2020	30	3 ay (3gün/hafta)	ANOVA	spastisiteyi azaltmada etkiliydi.	P=0.02
Serebral Palsili Katılımcılarda Spinal Manipülasyonun Kas Spastisitesi ve El Becerisi Üzerindeki Etkisi: Randomize Kontrollü Çalışma	2018	71	1 seans	Modifiye ashwort skalası, NeuroFlexor (Aggero MedTech AB, Solna, İsveç)	Kısa vadede spastisiteyi azaltmaya yardımcı olabileceğini düşündürmektedir .	P=0,34
Fizyoterapi alan serebral palsili çocuklarda refleksolojinin spastisite ve fonksiyon üzerine etkisi: Üç grup randomize çalışma	2017	45	24 seans	Modifiye Ashworth Ölçeği (MAS), Modifiye Tardieu Ölçeği	Spastisiteyi azaltmıştır.	P<0.05
Düşük Genlikli, Yüksek Frekanslı Pertürbasyonların Serebral Palsili Çocuklarda Spastisite ile İlişkili Nöromüsküler	2019	4	10 seans	Toplam pasif hareket açıklığı, dorsifleksiyon a yönelik pasif hareket	Spastisite ve kontraktürün yönetimi ve hareketliliğinin artırılması için etkili bir terapötik araç olarak kabul edilebilir.	P<0.05

Anormallikler Üzerindeki Terapötik Etkileri							
Su egzersizinin serebral palside spastisite, yaşam kalitesi ve motor fonksiyon üzerine etkisi	2018	32	30 seans	Modifiye Ashworth Skalası Ultrasonografi	Karada yapılan egzersizler kadar etkili olduğunu göstermektedir.		P<0.05
Bir Nintendo Wii egzersiz programının spastik serebral palside spastisite ve statik ayakta durma dengesi üzerindeki etkileri	2017	10	6 hafta (3gün/hafta)	Modifiye Ashworth Skalası	Spastisiteyi azaltmakta ve statik ayakta durma dengesini iyileştirmektedir.		P=0.01
Tekrarlayan Transkraniyal Manyetik Stimülasyon Tedavi Seans Sayısını Arttıran Serebral Palsili Çocuklarda Kas Spastisitesini Azaltarak Motor Gelişimini İyileştiriyor	2019	30	20,30 ve 40 seanslık tedaviler	Modifiye Ashworth ölçeği (MAS)	Spastisitede önemli azalma gözlemlendi.		P<0.05
Serebral Palsili Kişilerde Vibroakustik Tedavinin Potansiyeli: İleri Düzyen Anlatımlı Bir İnceleme	2019				spastisite üzerindeki etkilerini araştırmaya devam edilmesini önermektedir		P<0.05
Serebral palsili çocuklarda spastisiteyi azaltmak ve işlevselliği artırmak için elektro elbise (Mollii (R)) kullanmanın etkileri: pilot çalışma	2020	16	6 ay (7gün/hafta)	Modifiye Ashworth skalası (MAS)	Elektro elbisenin spastisite seviyeleri ve EROM üzerinde etkisi vardır.		P=0,00 7
Anti-Yerçekimi Koşu Bandı (AlterG) Eğitiminin Serebral Palsili	2020	18	8 hafta (3gün/hafta)	Refleks sertlik kazancı (GR) ve içsel sertlik kazancı (K) kullanıldı	Önemli ölçüde azaldığını ortaya konuldu.		P<0.05

Çocuklarda Spastisite ile İlişkili Nöromüsküler Anormallikler Üzerinde Terapötik Etkileri	2015	45	20 dk	Dokuz delikli peg testi ve dokuz parçalı yapboz testi	Üst ekstremité fonksiyonunu iyileştirebileceği sonucuna varıldı.	Grup1: P=0,00 4 Grup2: P=0,01 4
--	------	----	-------	--	---	--

TARTIŞMA

Serebral palsi, beyinde meydana gelen lezyon sonucu oluşan pek çok semptomu sebep olan kalıcı nörolojik bir hastalıktır. Serebral palside spastisite en sık görülen bulgulardan biridir ve tedavisi için uzun yıllar boyunca araştırmalar yapılmıştır. Rehabilitasyon yöntemlerinden biri olan tüm vücut vibrasyon müdahalesinin etkileri incelendiğinde 3 çalışmada da bu yöntemin spastisiteyi kontrol edebileceğini, ambulatuar performansı iyileştirebileceğini ve aktif EHA'yı artırabileceği öne sürülmüştür. Önceki sonuçlarla birlikte, bu çalışmadan elde edilen veriler SP'li çocuklarda vibrasyon uygulamasının klinik rehabilitasyonda potansiyel kullanımını ortaya koymuştur. Gelecekteki araştırmaların ideal bir sonuca ulaşmak için tedavi sıklığı ve süresinin kombinasyonunu bulmaya odaklanması gerektiğini belirtmiştir (Cheng et al., 2015). Tek bir tüm vücut vibrasyonu seansı, SP'li çocuklarda ayak bileği plantar fleksörlerinin spastisitesini 1-2 saat süreyle iyileştirdiği belirtilmiştir (Park et al., 2017). Düşük genlikli, yüksek frekanslı pertürbasyonların serebral palsili çocuklarda spastisite ile ilişkili terapötik etkilerini araştıran bir çalışmada; yoğun pertürbasyon terapisi seanslarının, spastisite ve kontraktürün yönetimi ve nihayetinde SP'li çocukların hareketliliğinin artırılması için etkili bir terapötik araç olarak kabul edilebileceği belirtilmiştir. (Norozi et al., 2020).

Elektrik stimülasyonu ile ilgili yapılan 3 çalışma da klinik açıdan anlamlı değerler bulunmuştur. Hemiplejik spastik serebral palsili çocuklarda uygulanan fonksiyonel elektriksel stimülasyonunun etkisinin araştırıldığı bir çalışmada tedavi grubundaki gastrocnemius spastisitesi ve denge becerilerinin klinik ölçümlerinde tedavi sonrası ve takipte terapötik etkiler gözlemlendiği belirtilmiştir. Bu çalışma, hemiplejik spastik serebral palsili çocuklar arasında yürüme mekaniğini iyileştirmek ve topluma katılım sorunlarını ele almak için günlük yürüyüş aktiviteleri sırasında uygulanan FES'in kullanımını desteklemektedir (Havuz ve ark., 2015).

Ekstrakarpal şok dalga tedavisi için yapılan 2 çalışmadan birinde sonuç anlamlı bir değere ulaşırken radyal ekstrakorporeal şok dalgası tedavisinin seans sıklığının gastrocnemius kas spastisitesi üzerindeki etkisi üzerine yapılan çalışmada anlamlı bir değer bulunamamıştır. Ayrıca yapılan bir meta analizde şok dalga tedavisi, MAS'a dayalı olarak spastisiteyi iyileştirebildiği, şok dalga tedavisinin spastisitenin nörofizyolojik parametresi üzerindeki etkilerinin olmaması, Spastisitenin nöral olmayan bileşeni üzerinde etkili olduğu görüşünü desteklediği belirtilmiştir (Poursaeed et al., 2021).

Hipoterapi alanlarında yapılan 3 çalışmanın ikisinde anlamlı değerler bulunmuştur birinde hipoterapi müdahalesinin kas spastisitesi üzerindeki etkileri çalışmasında p değeri 0,47 bulunmuştur istatistiksel olarak anlamlı olmamasına karşın spastisite üzerinde olumlu etkisinden bahsedilmiştir (David et al., 2018).

Manuel terapi alanında yapılan 2 çalışmadan biri anlamlı bir değere ulaşırken derin friksiyon masajının uygulandığı çalışmada istatistiksel olarak anlamlı bir değere ulaşamamıştır. Pasif germe alanında yapılan randomize kontrollü çalışmada diplejik spastik SP'li çocuklarda hem kas içi germenin hem de pasif germenin spastisiteyi azaltmada etkili bir yöntem olduğu ve akut etkilerinin benzer olduğu bulunmuştur. (Uzun Akkaya ve ark., 2021).

Ortezleme çalışmalarındaki 2 makalede de spastisite üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Yapılan ayak bileği ortezlerinin yürüme, denge ve kaba motor fonksiyon üzerine etkisinin incelendiği bir meta analizde spastik serebral palsili çocuklarda, AFO'ların yürüme hızında küçük iyileştirmeler sağladığına dair güçlü kanıtlar ve

AFO'ların kaba motor fonksiyon üzerinde küçük ila orta düzeyde bir etkiye sahip olduğuna dair orta düzeyde kanıtlar vardır (Lintanf et al., 2018).

Lazer akupunktur çalışmasında spastik serebral palsili çocuklarda spastisiteyi azaltabileceğini göstermiştir (Putri et al., 2020). Fakat bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır.

Spinal manipülasyonun spastisite üzerindeki etkisini araştıran bir randomize çalışmada bulgular SP'li katılımcılarda kısa vadede spastisiteyi azaltmaya yardımcı olabileceğini düşündürmektedir. Spinal manipülasyonun kas spastisitesi üzerindeki uzun vadeli etkileri henüz araştırılmamıştır (kachmar et al., 2018). Bir Nintendo Wii egzersiz programının spastik serebral palside spastisite ve statik ayakta durma dengesi üzerindeki etkilerine bakılan bir çalışmada 6 seanslık bir nintendo wii egzersiz programı, SP'li genç hastalarda ayak bileği plantar fleksörlerindeki spastisiteyi azalttığı ve statik ayakta durma dengesini iyileştirdiğini göstermiştir (Gatica-rojas et al., 2017).

Spastik hemiplejik serebral palsili çocuklarda yürüyüş ve spastisite üzerine egzersiz müdahalesi ile birlikte lidokain iyontoforezinin etkisinde randomize kontrollü bir çalışmada; Lidokain iyontoforezi, egzersizlerle birlikte SP'li çocuklarda yürüyüş uzay-zaman parametrelerini iyileştirmede ve spastisiteyi azaltmada etkili olduğu belirtilmiştir (Hegazy et al., 2020). Su egzersizinin serebral palside spastisite, yaşam kalitesi ve motor fonksiyon üzerine etkisine bakılan çalışmada; SP'li çocuklarda spastisite yönetimi ve motor fonksiyon gelişimi için su egzersizlerinin karada yapılan egzersizler kadar etkili olduğunu göstermektedir. Suda yapılan egzersiz, karada yapılan egzersizlere göre yaşam kalitesi puanlarında daha yüksek düzeyde iyileşme sağlayabildiği, SP'li çocuklarda kas elastikiyetini değerlendirmek için ultrasonografik kas kasılma oranı kullanılabileceği gösterilmiştir (Adar et al., 2018).

Serebral palsili çocuklarda yapılan spastisiteyi azaltmak ve işlevselliği artırmak için elektro elbise (Mollii (R)) kullanmanın etkileri: pilot çalışma bize elektro elbisenin spastisite seviyeleri ve EROM üzerinde etkisinin olduğunu, akımın frekansını ve yoğunluğunu spastisite düzeyi üzerindeki etkilere göre optimize etmek için daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğunu göstermiştir (Hedin et al., 2020). Fakat giyilebilir teknolojik ekipmanlar hem pahalı hem de ulaşılması zor olduğu için klinikte kullanımı kısıtlıdır, yaygınlaştırılması gereklidir.

Fizyoterapi alan serebral palsili çocuklarda refleksolojinin spastisite ve fonksiyon üzerine etkisinde üç randomize çalışmada fizyoterapi ile birlikte refleksoloji bacaklarda spastisiteyi azaltmış, kaba motor fonksiyonları iyileştirmiş, bağımlılığı azaltmış ancak yaşam kalitesinde herhangi bir değişikliğe yol açmadığı gösterilmiştir (Özkan ve ark., 2017).

Serebral palsili çocuklarda eli bantlamanın etkilerine bakıldığında ise bantlamanın başparmağı yeniden konumlandırma etkili bir seçenek olabildiği ve başparmağı mekanik olarak avuç içinde kontrol ederek, doğru el pozisyonunu koruyarak, duyuşal girdi sağlayarak üst ekstremitte fonksiyonunu iyileştirdiği sonucuna varılmıştır (Keklicek ve ark., 2015).

Serebral palsili kişilerde vibroakustik tedavi yönetiminin incelendiği bir çalışmada motor fonksiyon gelişimi ve spastisitenin rehabilitasyonu için bu yöntemin araştırılmaya devam edilmesi gerektiğini önermişlerdir. (Kantor et al., 2019).

Tekrarlayan transkraniyal manyetik stimülasyon tedavisinin etkilerinin araştırıldığı bir çalışmada manyetik stimülasyon uygulamasının artmasının çocuklarda kas spastisitesini azaltarak motor gelişimini sağladığı bulunmuştur. (Rajak et al., 2019).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak serebral palside spastisitenin yönetimi açısından en etkili rehabilitasyon yöntemleri: Tüm vücut vibrasyonu, pertrübasyon egzersizleri, fonksiyonel elektrik stimülasyonu, hipoterapi, ortezleme, nintendo wii egzersizleri, lidokain iyontoforez, ekstakarpal şok dalga tedavisi, su egzersizleri, rekleksoloji, kineziobant ve transkraniyal manyetik stimülasyondur.

Serebral palside spastisitenin rehabilitasyonu için pek çok yöntemden fayda sağlansa da bazı soru işaretleri daha fazla çalışma yapılması gerektiğini düşündürmektedir. Örneğin vibrasyon tekniğinin süresinin ve sıklığının belirlenmesi, giyilebilir teknolojik araçlarının etkinliğinin belirlenmesi için bu alanlarda daha fazla çalışma yapılarak literatür boşluğu doldurulmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Adar, S., Dündar, Ü., Demirdal, Ü. S., Ulaşlı, A. M., Toktaş, H., & Solak, Ö. (2017). The effect of aquatic exercise on spasticity, quality of life, and motor function in cerebral palsy. *Turkish Journal of Physical Medicine and Rehabilitation*, 63(3), 239.
2. AKKAYA, K. U., & ELBASAN, B. ACUTE EFFECTS OF INTRAMUSCULAR STRETCHING AND PASSIVE STRETCHING ON SPASTICITY IN CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY. *Türk Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 32(1), 60-66.
3. Alemdaroğlu, E., Yanıkoğlu, İ., Öken, Ö., Uçan, H., Ersöz, M., Köseoğlu, B. F., & Kapıcıoğlu, M. İ. S. (2016). Horseback riding therapy in addition to conventional rehabilitation program decreases spasticity in children with cerebral palsy: a small sample study. *Complementary therapies in clinical practice*, 23, 26-29.
4. Cheng, H. Y. K., Ju, Y. Y., Chen, C. L., Chuang, L. L., & Cheng, C. H. (2015). Effects of whole body vibration on spasticity and lower extremity function in children with cerebral palsy. *Human movement science*, 39, 65-72.
5. Dudoniene, V., Lendraitiene, E., & Pozeriene, J. (2017). Effect of vibration in the treatment of children with spastic diplegic cerebral palsy. *Journal of Vibroengineering*, 19(7), 5520-5526.
6. Dudoniene, V., Lendraitiene, E., & Pozeriene, J. (2017). Effect of vibration in the treatment of children with spastic diplegic cerebral palsy. *Journal of Vibroengineering*, 19(7), 5520-5526.
7. Gatica-Rojas, V., Cartes-Velásquez, R., Méndez-Rebolledo, G., Guzman-Muñoz, E., & Lizama, L. E. C. (2017). Effects of a Nintendo Wii exercise program on spasticity and static standing balance in spastic cerebral palsy. *Developmental neurorehabilitation*, 20(6), 388-391.
8. Gonkova, M. I., Ilieva, E. M., Ferriero, G., & Chavdarov, I. (2013). Effect of radial shock wave therapy on muscle spasticity in children with cerebral palsy. *International Journal of Rehabilitation Research*, 36(3), 284-290.
9. Gupta, M., Rajak, B. L., Bhatia, D., & Mukherjee, A. (2019). Effect of repetitive transcranial magnetic stimulation on motor function and spasticity in spastic cerebral palsy. *International Journal of Biomedical Engineering and Technology*, 31(4), 365-374.
10. Havuc, S., Aydeniz, A., & BAŞARAN, S. (2018). Myotonometric evaluation of muscle spasticity in children with cerebral palsy and efficacy of electrical stimulation. *CUKUROVA MEDICAL JOURNAL*, 43.
11. Hedin, H., Wong, C., & Sjöden, A. (2022). The effects of using an electrodress (Mollii®) to reduce spasticity and enhance functioning in children with cerebral palsy: a pilot study. *European Journal of Physiotherapy*, 24(3), 134-143.
12. Hegazy, F. A., Aboelnasr, E. A., & Salem, Y. T. (2020). Effect of lidocaine iontophoresis combined with exercise intervention on gait and spasticity in children with spastic hemiplegic cerebral palsy: A randomized controlled trial. *NeuroRehabilitation*, 47(2), 133-141.
13. Hemachithra, C., Meena, N., Ramanathan, R., & Felix, A. J. W. (2020). Immediate effect of horse riding simulator on adductor spasticity in children with cerebral palsy: A randomized controlled trial. *Physiotherapy Research International*, 25(1), e1809.
14. Hyun, C., Kim, K., Lee, S., Ko, N., Lee, I. S., & Koh, S. E. (2022). The short-term effects of hippotherapy and therapeutic horseback riding on spasticity in children with cerebral palsy: a meta-analysis. *Pediatric Physical Therapy*, 34(2), 172.
15. Kachmar, O., Kushnir, A., Matiushenko, O., & Hasiuk, M. (2018). Influence of spinal manipulation on muscle spasticity and manual dexterity in participants with cerebral palsy: randomized controlled trial. *Journal of Chiropractic Medicine*, 17(3), 141-150.
16. Kalkman, B. M., Bar-On, L., O'Brien, T. D., & Maganaris, C. N. (2020). Stretching Interventions in Children With Cerebral Palsy: Why Are They Ineffective in Improving Muscle Function and How Can We Better Their Outcome?. *Frontiers in physiology*, 11, 131. <https://doi.org/10.3389/fphys.2020.00131>
17. Kantor, J., Kantorová, L., Marečková, J., Peng, D., & Vilímek, Z. (2019). Potential of vibroacoustic therapy in persons with cerebral palsy: an advanced narrative review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(20), 3940.
18. Katusic, A., Alimovic, S., & Mejaski-Bosnjak, V. (2013). The effect of vibration therapy on spasticity and motor function in children with cerebral palsy: a randomized controlled trial. *NeuroRehabilitation*, 32(1), 1-8.

19. Keklicek, H., Uygur, F., & Yakut, Y. (2015). Effects of taping the hand in children with cerebral palsy. *Journal of Hand Therapy*, 28(1), 27-33.
20. Kim, H. J., Park, J. W., & Nam, K. (2019). Effect of extracorporeal shockwave therapy on muscle spasticity in patients with cerebral palsy: meta-analysis and systematic review. *European journal of physical and rehabilitation medicine*, 55(6), 761-771.
21. Lee, H., Kim, E. K., Son, D. B., Hwang, Y., Kim, J. S., Lim, S. H., ... & Hong, B. Y. (2019). The role of regular physical therapy on spasticity in children with cerebral palsy. *Annals of rehabilitation medicine*, 43(3), 289-296.
22. Lin, Y., Wang, G., & Wang, B. (2018). Rehabilitation treatment of spastic cerebral palsy with radial extracorporeal shock wave therapy and rehabilitation therapy. *Medicine*, 97(51).
23. Lintanf, M., Bourseul, J. S., Houx, L., Lempereur, M., Brochard, S., & Pons, C. (2018). Effect of ankle-foot orthoses on gait, balance and gross motor function in children with cerebral palsy: a systematic review and meta-analysis. *Clinical rehabilitation*, 32(9), 1175-1188. <https://doi.org/10.1177/0269215518771824>
24. Logosu, D., Tagoe, T. A., & Adjei, P. (2021). Transcutaneous electrical nerve stimulation in the management of calf muscle spasticity in cerebral palsy: A pilot study. *IBRO Neuroscience Reports*, 11, 194-199.
25. Lucena-Antón, D., Rosety-Rodríguez, I., & Moral-Munoz, J. A. (2018). Effects of a hippotherapy intervention on muscle spasticity in children with cerebral palsy: A randomized controlled trial. *Complementary therapies in clinical practice*, 31, 188-192
26. Mahmood, Q., Habibullah, S., & Babur, M. N. (2020). The effects of traditional massage on spasticity of children with cerebral palsy: A randomized controlled trial. *JPMA*, 70, 809-814.
27. Noroozi, S., Lotfian, M., Nooshiravan, F., Shahrokhi, A., Irani, A., & Mirbagheri, M. M. (2019, July). The Therapeutic Effects of Low-Amplitude, High-Frequency Perturbations on Neuromuscular Abnormalities Associated with Spasticity in Children with Cerebral Palsy. In *2019 41st Annual International Conference of the IEEE Engineering in Medicine and Biology Society (EMBC)* (pp. 114-117). IEEE.
28. Noroozi, S., Mehrabi, R., Lotfian, M., Nooshiravan, F., Shahroki, A., Irani, A., & Mirbagheri, M. M. (2020, July). Therapeutic effects of an anti-gravity treadmill (AlterG) training on neuromuscular abnormalities associated with spasticity in children with cerebral palsy. In *2020 42nd Annual International Conference of the IEEE Engineering in Medicine & Biology Society (EMBC)* (pp. 3856-3859). IEEE.
29. Özkan, F., & Zincir, H. (2017). The effect of reflexology upon spasticity and function among children with cerebral palsy who received physiotherapy: three group randomised trial. *Applied Nursing Research*, 36, 128-134.
30. Park, C., Park, E. S., Choi, J. Y., Cho, Y., & Rha, D. W. (2017). Immediate effect of a single session of whole body vibration on spasticity in children with cerebral palsy. *Annals of rehabilitation medicine*, 41(2), 273-278.
31. Pool, D., Blackmore, A. M., Bear, N., & Valentine, J. (2014). Effects of short-term daily community walk aide use on children with unilateral spastic cerebral palsy. *Pediatric Physical Therapy*, 26(3), 308-317.
32. Pool, D., Valentine, J., Bear, N., Donnelly, C. J., Elliott, C., & Stannage, K. (2015). The orthotic and therapeutic effects following daily community applied functional electrical stimulation in children with unilateral spastic cerebral palsy: a randomised controlled trial. *BMC pediatrics*, 15(1), 1-10.
33. Poursaeed, F., Tahan, N., Dehghan Manshadi, F., & Akbarzade Bagheban, A. R. (2021). Effects of Extracorporeal Shockwave Therapy on Clinical and Neurophysiological Indices of Spasticity Inpatients With Upper Motor Neuron Lesions: A Systematic Review and Meta-analysis. *Archives of Rehabilitation*, 22(1), 28-47.
34. Putri, D. E., Srilestari, A., Abdurrohman, K., Mangunatmadja, I., & Wahyuni, L. K. (2020). The effect of laser acupuncture on spasticity in children with spastic cerebral palsy. *Journal of acupuncture and meridian studies*, 13(5), 152-156.
35. Rajak, B. L., Gupta, M., Bhatia, D., & Mukherjee, A. (2019). Increasing number of therapy sessions of repetitive transcranial magnetic stimulation improves motor development by reducing muscle spasticity in cerebral palsy children. *Annals of Indi*

36. Rasool, F., Memon, A. R., Kiyani, M. M., & Sajjad, A. G. (2017). The effect of deep cross friction massage on spasticity of children with cerebral palsy: A double-blind randomised controlled trial. *J Pak Med Assoc*, 67(1), 87-91.
37. Rocha, M. M., Martimbianco, A. L. C., Beltramin, R. Z., Horliana, A. C. R. T., Santos, E. M., Mesquita-Ferrari, R. A., ... & Bussadori, S. K. (2022). Non-surgical interventions for the treatment of masticatory muscular spasticity in patients with cerebral palsy. Systematic review of randomized clinical trials. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 29, 68-73.
38. Tekin, F., & Kavlak, E. (2021). Short and long-term effects of whole-body vibration on spasticity and motor performance in children with Hemiparetic cerebral palsy. *Perceptual and motor skills*, 128(3), 1107-1129.
39. Wardhani, R. K., Wahyuni, L. K., Laksmidasari, B., & Lakmudin, A. (2022). Effect of session frequency of radial extracorporeal shockwave therapy on gastrocnemius muscle spasticity in children with spastic cerebral palsy: a double-blinded, randomised clinical trial. *International Journal of Therapy And Rehabilitation*, 29(1), 1-6.
40. Wardhani, R. K., Wahyuni, L. K., Laksmidasari, B., & Lakmudin, A. (2022). Effect of total number of pulses of radial extracorporeal shock wave therapy (rESWT) on hamstring muscle spasticity in children with spastic type cerebral palsy: A randomized clinical trial. *Journal of Pediatric Rehabilitation Medicine*, (Preprint), 1-6.
41. Yang, E., Lew, H. L., Özçakar, L., & Wu, C. H. (2021). Recent advances in the treatment of spasticity: extracorporeal shock wave therapy. *Journal of Clinical Medicine*, 10(20), 4723.
42. Yıldızgören, M. T., Yüzer, G. F. N., Ekiz, T., & Özgirgin, N. (2014). Effects of neuromuscular electrical stimulation on the wrist and finger flexor spasticity and hand functions in cerebral palsy. *Pediatric neurology*, 51(3), 360-364.

**ÇOCUKLUĞUN ALANINI DARALTAN BİR UNSUR OLARAK MODA
FASHION AS AN ELEMENT THAT CONSTRICTED CHILDREN'S SPACE**

FATMA BETÜL HOŞCAN
ORCID: 0000-0003-4859-5528

ÖZET

Kıyafet yalnızca fiziksel ihtiyaçlarımızı karşılayan eşyalar değildir. Cinsiyet rollerinin, cinsellik söylemlerinin, mahremiyetin, beden çıplaklığının yönetildiği, inşa edildiği nesnelere. Moda, modern dönemle birlikte bu söylemleri şekillendiren bir iktidar alanı olmuştur. Geleneksel kıyafetler daha basit, imgeden yoksun ve daha çocuksuyken moda çok güçlü imgelere sahip söylemler ifade eden, insanoğlunun medeni ve yetişkin olma durumunu vurgulayan kıyafetler var edebilmektedir.

Çocukluğun tarihi bize, çocukluk olgusunun tarihin her döneminde var olmadığını, modern dönemde çocuğa ayrı bir kategori olarak bakıldığını göstermektedir. Modern çocukluk düşüncesinin şekillenmesinde önemli bir rol oynayan P. Aries, modern çocukluğun burjuvazi ve aristokrasiye özgü bir fenomen olduğunu söyleyerek bu düşünceyi teorileştiren ilk düşünür olmuştur. Böylece modern dönemde yetişkinlerden farklı fiziksel ve duygusal özelliklere sahip bir çocukluk kategorisi ortaya çıkmış ve ona göre bir davranış biçimi şekillenmiştir. Aile içinde çocuğun bir takım konulardan uzak tutulması, kendine ait bir yatak odasının tahsis edilerek fiziksel bir mekân sağlanması, bahsi geçen modern çocukluk düşüncesinin yansımalarıdır.

Bununla birlikte postmodern süreçlerin içinde yaşanan toplumsal değişim yetişkinlere ait alanın çocuklar aleyhine genişlemesine ve çocukluğun alanının giderek daralmasına sebep olmaktadır. Örneğin, ebeveynler daha az çocuk sahibi olurken, çocuğa yönelik aile içi istismar yaygınlaşabilmektedir, bir tarafta oyun alabildiğine genişlerken oyunun yetişkinlere ait zevk ve duygulanım özellikleri gösterdiği gözlenmektedir.

İşte modanın çocuk kıyafetleri alanında faaliyet göstermesi de çocukluğun alanına müdahalenin bir diğer örneğini oluşturmaktadır. Moda yetişkinlere ait cinsellik söylemlerini, cinsiyet rollerini çocukların alanına taşımakta ve modern çocukluk düşüncesinde çocuklarla alakalı kabullerin aşınmasına, çocuk masumiyetinin zedelenmesine sebep olmaktadır.

Bu sebeple bu bildiri de modanın çocuk kıyafetlerinde yaptığı değişikliklerin, modern çocukluk söyleminin aşınması açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Konu modernitenin çocuk konusunda sağladığı kazanımların korunması açısından da önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Çocukluk, moda, modernite, postmodernite

ABSTRACT

Clothing is not just items that meet our physical needs. Clothing is the objects on which gender roles, sexual discourses, privacy and body nudity are managed and constructed. Fashion has been a field of power that shapes these discourses with the modern period. While traditional clothes are simpler, devoid of images and more childish, fashion can create clothes that express discourses with very strong images, emphasizing the civilized and adult state of human beings.

The history of childhood shows us that the phenomenon of childhood did not exist in every period of history, and that the child was regarded as a separate category in the modern period. Playing an important role in shaping the thought of modern childhood, P. Aries was the first to theorize this idea by saying that modern childhood is a phenomenon peculiar to the bourgeoisie and aristocracy. Thus, a childhood category with different physical and emotional characteristics from adults has emerged in the modern period and a behavior style has been shaped accordingly. Keeping the child away from certain issues in the family and providing a physical space by allocating a bedroom of her own are the reflections of the aforementioned modern childhood thought.

However, the social change experienced in postmodern processes causes the area of adults to expand to the detriment of children and the area of childhood to gradually constrict. For example, while parents have fewer children, domestic abuse against children may become widespread, while the game expands as much as possible, it is observed that the game exhibits adult pleasure and affective characteristics.

The fact that fashion operates in the field of children's clothing is another example of intervention in the field of childhood. Fashion carries the sexual discourses of adults and gender roles into the field of children and

causes the erosion of the assumptions about children in modern childhood thought and the harming of child innocence.

For this reason, in this paper, it is aimed to evaluate discourse. The subject is also important in terms of preserving the achievements of modernity regarding the child

Keywords: Childhood, fashion, modernity, postmodernity

GİRİŞ

Modern dönemde yetişkinlikten farklı bir olgu niteliği kazanmış olan çocukluk postmodern süreçlerin içinde gittikçe kaygılandırılan bir aşınmaya uğramaktadır. Yetişkinlere ait alanın kapitalist ekonomi ve kültür üretimi içinde genişlemiş olması çocukların bu durumdan zarar görmelerine sebep olmaktadır. Çocukla özdeş kılınmış olan masumiyet, fiziksel güçsüzlük gibi değerler yeni oluşan yaşama biçimleri ve yeni kamusalıklar içinde hiçe sayılmaktadır.

Çocukluğun alanının daralması dediğimiz bu durumlardan biri de kıyafet modasıdır. Çocuksu duyguların imgeler üzerinden tüketildiği ve çocuk olmanın göz ardı edilerek tüketim kaygısıyla birer yetişkine dönüştürüldüğü bu etkinlikte çocukluk olgusu ciddi şekilde yıpranmaktadır.

Modanın modern çocukluğa ait değerleri nasıl aşındırdığının çözümlenmeye çalışıldığı bu çalışmada ilk önce modern çocukluk olgusu üzerinde durulduktan sonra çocukluğun alanının daralması meselesi tartışılacaktır.

Son bölümde ise moda ve çocukluk ilişkisi üzerinde durulmuştur.

1. Modern Çocukluk Olgusu

Çocukluk olgusu veya çocukluğun kategorik bir yaşam kesiti olarak fark edilmesi modern düşünceye ait bir özelliktir. Çocuklar modernite öncesinde de vardı ancak çocukluğun yetişkinlerden ayrı bir kategori olarak konumlanması 16.-18. Yüzyıllar arasında meydana gelen modern toplum doğuşuyla paralellik gösterir. Geleneksel dönemden, modern düşünceye ve nihayet postmodern toplum içinde değişen çocukluğu anlamak en başta şunu farketmeyi gerekli kılmaktadır: Çocuğun insan oluşu, insan yaşamının ilk evrelerini içine alan bir kesiti oluşturmasından farklı olarak çocukluk sosyal bir kurgudur (Stearns, 2018). Yüzyıllar içerisinde meydana gelen bu değişim çocuğu, içinde yaşadığı toplumdan ayrı bir varlık olarak değil, bilakis M.Ö.400lü yılların Atina'sında kız çocuklarının kamusal alana çıkışının beklenilmemesinde olduğu gibi (Veyne, 2021) çocuğu toplumu ile birlikte anlamayı gerekli kılmaktadır.

Philippe Aries'in "Eski Devirlerde Çocuk ve Aile Yaşamı"¹ adlı eseri 16.yüzyıl öncesinde çocukluk kavramının var olmadığını ifade etmesi bakımından önemlidir. Bu yüzyıllar öncesinde çocuklar hiçbir kısıtlama olmadan yetişkinlerin tüm etkinliklerine katılıyorlardı. Çocuk odaları veya ebeveynlere ait yatak odaları gibi kavramlar yoktu. Çocuklara ya da yetişkinlere has oyunlar da yoktu. Hatta çocukluk statüsünü gösteren kültürel olarak kabul görmüş hiçbir giyim göstergesi bulunmuyordu. Genel olarak çocuklar büyük kardeşlerinin ya da akrabalarının eskittiği giysileri giyiyorlar, hatta kendileri için yeni elbiseler ısmarlandığı zaman bile bunlar zamanın yetişkin modasına uygun dikiliyordu (Bauman, 2013). Ebeveynlerin eski giysileri çocuklara giysi yapmak için kullanılmıştır (Crane, :61). Çocuk giysileri yetişkinlerinki kadar şatafatlıdır ve yetişkinler gibi o da tahtrevanla yolculuk eder (Veyne, 2021:32).

Tüm bunlar 17.yüzyılın başından itibaren toplumun üst sınıflarından alt sınıflarına dek tedricen değişmeye başlamıştır. Evlerin belli bölmelere ayrılması, bunların bir kısmının yetişkin faaliyetlerine tahsis edilmesi üstelik belli bir yaşın altındaki çocuklar için "yasak bölge" ilan edilmesi ve çocuk giysilerinin çocukluğun statüsünü gösterecek biçimde- başlangıçta alt sınıfların giydiği elbiseler tarzında ya da erkek çocuklar için kadın elbiseleri biçimde tasarlanmıştır- ortaya çıkması bahsi geçen duruma verilebilecek örnekler olarak sıralanabilir. (Bauman,2013). Çocuğa yapılan muamelelerdeki bu değişim çocuğun keşfi ile paralel seyretmektedir. Bu keşif de yeni; yani modern algılama ile yakından ilişkilidir.

Çocuğun yakın ve sürekli gözetim ve müdahale gerektiren hassas bir varlık olarak görülmesi yetişkinlerin kılavuzluğuna ve denetimine muhtaçlık olarak kabul edilmiştir. Anne babalar çocukların tüm davranışlarını sürekli denetleme konumunda bulunan yetişkinler sınıfını oluştururken 16.-18. Yüzyıllar arasında oluşmaya başlayan modern eğitim ise, ev ve mahalle arasındaki terbiye edici ilişkiyi alıp aileye ve uzmanlara hasrederek, "uzmanlar" tarafından rasyonel ve bilimsel temeller üzerine oturtulmuş ve yetişkinlikten ayrı bir kategori olarak oluşturulmuş pedagojik bir çocukluk inşa eder.

¹ Philippe Aries, Centuries Childhood , Londra: Jonathan Cape, 1962.

2. Çocukluğun Alanının Daralması (yetişkinleştirilme problemi)

Modern çocukluk genel hatları ile baktığımızda Foucault'un deyişi ile modern iktidarın genişlemesi için arzulanan hiyerarşik yapıyı yetişkin imgesi lehine kullanırken, çocukluk bu noktada edilgen, biçimlendirilmeye muhtaç, yetişkin denetimine bağımlı oluşuyla inşa edilmiş bir toplumsal kategoriye gönderme yapar,

Modern dönem insanı, çocuğun yetişkin olduğunda olgunlaşması, kendine hâkim olmayı öğrenmesi, bir takım dürtülerini dizginliyor olabilmesi ve aklını kullanmasında olduğu gibi insanoğlunun tarihinde yetişkinliği/olgunluğu ifade eder. Kant aydınlanmayı insanoğlunun kendi hatasıyla düştüğü ergin olamama durumundan çıkma olarak tanımlarken modernliğin bu ergin yani kendi aklını kullanabilme yeteneğine vurgu yapmaktadır.(Kant, 1984:213)

Rasyonel davranmayı öğrenen modern birey ki, Comte'un metafizik ve teolojik dönemlerden sonra ulaştığımızı söylediği akıl çağında ortaya çıkan bir figürdür, mantıklı izahı olmayan şeyleri ve inanç unsurlarını insanın namına yakışmayan şeyler olarak, istenmeyen şeyler şeklinde değerlendirmiştir. Duygular, dürtüler, arzular akıl karşısında, kadın, erkek karşısında ikincil kılınırken; irrasyonel olan her şey yaşantının ve toplumun kıyısına itilmiştir. Akıl hastaları, yaşlılar, vs toplumun dışına itilirken bakıma ihtiyaç duyan ve davranışları rasyonellik barındırmayan çocuk, yaşantının dışında kalmıştır. İlk bölümde bahsi geçen çocuğa bakışta gerçekleşen olumlu gelişmelere karşın çocuğun yaşamın dışına nasıl atıldığı sorusu akla gelebilmekte, ortada bir tezat olduğunu düşündürmektedir. "Yaşamın dışına atılma" olarak yapmış olduğumuz teorik çözümleme tam da modern hayatın akıl üzerine kurgulanmış olmasından mütevellit çocuğa ayrılan alanın darlığına atıf yapmak içindir. Bu anlamda çocuğun modernite karşısındaki pozisyonu; bir an önce büyümesi beklenen, bu sebeple de hep iyi bir şekilde yetişmesi için eğitilen bir varlık olmasıdır.

Üstelik bu durum Aries'in çocukla yetişkin arasındaki mesafenin arttığı düşüncesiyle paralellik arz etmektedir. Şöyle ki, öncesinde medeniyet yolculuğunda insanoğlunun duygulanım ve düşünme standardı bir çocuğun seviyesine yakınken zamanla aradaki mesafenin artması çocuğun da yetiştirilmesi gerektiği düşüncesinin ortaya çıkmış olmasına sebep olmuş olabilir. Ki modern eğitim kurumları çocuğun bir an önce yetişkin olmanın niteliklerinin kazandırılması amacını taşımaktadırlar.

Çocuk ve çocukluğun modernite içinde konumlanışına baktıktan sonra postmodern süreçler içinde gerçekleşmekte olan çocukluğun alanının daralması olgusu üzerinde durmak istiyorum. İlk kez Neil Postman modern çocukluk olgusuyla çocuklara has kılınan özelliklerin aşınmasıyla *çocukluğun yokoluşu* tezini ortaya atmıştır. *Öldüren eğlence: Televizyon* çözümlemesinin de sahibi olan Postman çocukların TV aracılığıyla yetişkinlere has konulara şahit olduklarını, argo, kötü söze erişim imkanlarının kolaylaştığı üzerinde durmuştur. Buna karşılık masumiyet, yetişkinlerle belli sosyal ve duygusal mesafe üzerine kurulan çocukluk modern çekirdek aile içinde sınırlarına riayet edilen bir varlık olarak hayatını devam ettirmiştir.

Fakat postmodern süreçler içinde bahsi geçen sınırlar hızla aşınmaktadır. Postman'ın çözümlemesine konu ettiği televizyona karşılık sosyal medya çocuk ruhunun kaldıramayacağı yetişkin konularına daha kolay erişim imkanı bulunabilmesi; oyun ve oyuncak imkanına daha fazla ulaşılmış olmasına rağmen oyunların adeta yetişkin haz ve eğlencesine daha yakın olması, çocuk oyunlarındaki masum duyguların azalması, ki oyuncak arabaların gerçeklerinin kopyası olması ya da bebeklerin ideal kadınsı özellikler taşıması bunun birer örneğidir; aile içi geçimsizliklerde çocuğun hiçbir zaman şahit olmaması gereken durumlarla karşı karşıya gelmesi; çocukların hemen bebeklik sonrasında kreşlerde büyümesi çocukların alanlarının sosyal, duygusal, fiziksel anlamda daralmış olmasının birer örneğidir.

Bundan sonraki bölümde kıyafet modasının modern çocukluk değerlerini ne şekilde aşındırdığı üzerinde durmak istiyoruz.

3. Moda- Çocukluk İlişisine Dair Çözümlemeler

Moda çocuk ilişkisini anlamak için, çocukluk alanının daralmasıyla sonuçlanan üç olguyu fark etmek gerekmektedir: Çocuğun metalaşması sonrası tüketilebilir olması, cinsel bir değer ifade etmeyen bedeninin masumiyetinin zedelenmesi ve yine bunula ilişkili olarak çocuğun çocuk kategorisi bağlamıyla değil kadın - erkek kategorileri üzerinden değerlendirilmesi.

Modanın çocuk ile ne tür bir ilişkiye girdiğini anlamak için ise modern dönemdeki toplumsal biçimlenişin mahiyetinin değiştiğini ifade etmek gerekecektir. Modern dönemde toplum üyelerinin büyük çoğunluğu için biçimleyici rol üretici\asker rolüydü. Postmodern toplumda ise bireyler tüketici yönelimlidir (Bauman, 2013). Zygmunt Bauman bu postmodern durumu tanımlarken "Asla tam olarak doyuma ulaştırmayan bir tüketim yükümlülüğü etrafında örgütlenen bir hayata razı oluş" diyerek postmodern bireyin toplumsal olarak biçimlenişinin tasvirini yapar (Bauman: 2013:269).

Yine Postmodernite çocuğu terbiye edilip sosyalleştiği aile ve eğitim kurumundan almış kamusal alana çıkarmakla birlikte dijital teknolojik enstrümanları kullanarak kapitalizmin yarattığı küresel tüketim kültürü içine yerleştirmiştir.

Çocuğun tüketim toplumu içinde görünür olması, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesinde vurgulanan: çocuğun kamusal alana etkin katılımının önemi çerçevesinde olmamıştır maalesef. Özellikle moda ve giyim endüstrisi bu “edilgenleştirilmiş” ve “yetişkinleştirilmiş” çocuğu görünür kılmaktadır. İnal’a (2007c: 91-92) göre, “postmodern çocuk” için artık her şey (okul, müfredat, ders kitabı, piyasa, yasa, reklamlar, edebiyat, medya vb.), çocuk bireyi hızlıca yetişkinler dünyasına yönelten ve bu dünyada tanımlayan bir hale büründürmektedir. Neil Postman’ın ifade ettiği üzere geleneksel dönemde küçük yetişkin olarak görülen ve toplumda bir karşılığı bulunmayan çocukluk, bugün de farklı enstrümanlar yoluyla yetişkinleştirilmiş, önceden televizyonla yetişkinler dünyasına ait meseleleri öğrenmesi kolaylaşmışken, bugün de YouTube ve diğer sosyal medya türleri aracılığıyla bizatihi çocuğun kendisi yetişkine ait sosyal pratikleri üretir duruma gelmiştir.

Dijital medya ve yeni iletişim teknolojileriyle çocuğun yetişkinlere ait meseleleri öğrenmesi kolaylaşmış, çevrimiçi “içerik üretimi” ile tüm bilgilerin, hiçbir filtreleyici mekanizmanın ya da otoritenin çocuk lehine işlememesi de çocukluğun alanını daraltan unsurlar olmuştur.

Bu noktada moda hem çocuk üzerinden sağladığı görünürlük hem de tüketimin cisimleştiği çok özel bir alan olması dolayısıyla önem kazanmaktadır. Çocuğun kamusal alanda görünür olması tüketim üzerinden oluştuğu için çocuk-moda ilişkisi problemleri görmektedir. Çocuk bedeni cinsel bir değer ifade etmez. Fakat saçın yetişkinlere ait tarzlarda kestirilmesinden, erkek çocuklarının küpe takmasına kadar bedenini yetişkinlerde olduğu gibi bir kimlik alanı olarak kullanılması çocuk bedeninin varoluşunu ve masumiyetini zedelemektedir. Gerek televizyon reklamlarında gerek dijital sahalarda yer alan reklamlarda çocuğun yer alışı üzerinden bu örnekleri görebiliriz² Reklamlarda görülen çocuk imajı, gerek saç kesimi, gerek kıyafet ve bedensel duruş üzerinden verdiği mesajlar yetişkin kadın ve erkek imajına işaret eder. Öte yandan doğası itibarıyla cinsel bir nitelik arz etmeyen çocuğun reklamlar yoluyla kadınsı -erkeksi imgeler içeren giyim şeklinin üretimi, yetişkinliğe has kodlarla tüketim sisteminin içine sokuluşunu görmek bakımından önem kazanmaktadır.

Özellikle yeni medya teknolojileri ile görme üzerinden işleyen kültürün üretimi, çocuğun moda endüstrisi üzerinden daha fazla görünür olmasına sebep olmuştur. Toplumda kadınlara ve erkeklere uygun görülen stereotipik dişilik ve erillik özellikleri bu yetişkin çocuk imgesini beslemektedir. Biz onları çocuk diye ifade ederken moda bir takım cinsiyet söylemleriyle yani onları kadın ve erkek olarak var etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamıyla görsel kültür kendi çocuk imgesini oluştururken “kusur” a yer bırakmak istemez. İmaj yaratımı kusur kabul etmez. Kusursuz çocuk imgesi, yetişkinlerle çocukların giderek daha fazla benzeştiği bir süreci tanımlamaktadır. Zara, Massimo Dutti, Mango gibi uluslararası hazır giyim markaları veya L.C. Waikiki, Defacto, Koton Kids gibi yerel giyim markalarında yer alan kız çocuk bedeninin feminen vurgusuna neden olan mini eteğin moda fotoğraflarında kullanılması bu benzeşmeyi nitelemektedir. Yine örneğin Koton Kids giyim markasının reklamlarında oluşturulan “tarz çocuk” figürünü, çocuğu özelde giyinmek biçimi üzerinden genel de ise tüketim üzerinden imaj oluşturulmasına ve bu oluşturulan imajın sürdürülebilirliği için ise durmaksızın kıyafet yani “imaj” satın alınmasına bir teşvik olarak okumak hatalı olmayacaktır. Yani çocuğun giyinme eylemi artık bir ihtiyacı karşılamaktan çok “statü, sosyal kimlik, bireysellik” gibi değerleri karşılamaktadır. Toplumda yetişkin bireylerin kazanılmış statülere ihtiyacı olduğundan bahsedebiliriz, yine sosyal kimlik arayışı da yetişkin dünyasında karşılık bulan bir olgudur. Tüm bu süreçler çocukluk kavramının zayıflamasına ve çocukluğun simgesel işaretlerinin azalmasına sebep olmaktadır.

Bu durum, çocuklukla yetişkinlik arasındaki belirgin sınırın bir anlamda yok olduğuna; eylem ve söylemler, giyim gibi unsurlarla çocuk ve yetişkinlik arasında geçişin kolaylaştığına işaret etmektedir. Böylelikle çocuk, yetişkinlere ait kodları rahatlıkla benimseyebilmekte ve gündelik yaşamı içerisinde uygulama imkânına sahip olabilmektedir. İçerisinde bulunan “imaj çağı” sebebiyle kendi modasını oluşturan çocuk birey, yetişkinlere ait bir yaşam alanı içerisine kolaylıkla entegre olabilmektedir.

²YİRMİDOKUZBİR // Koton Kids “Hayatta Bir Duruşu Olan Tarz Çocuklar <https://www.youtube.com/watch?v=WZdYhxooSOK>
Koton Kids Çocuk Kafası Çocuk Modası Reklamı <https://www.dailymotion.com/video/x37blb7>

TARTIŞMA VE SONUÇ

Konusunu, çocukluk olgusunun moda tarafından daraltılmasının oluşturduğu ve çocukluğun moda ile kurduğu ilişkinin sorunlu bir ilişki olduğunun altını çizen bu araştırma şu noktalardan sorunlu alanlar tespit etmiştir:

- Özellikle kapitalist sistem içinde serpilme imkânı bulmuş tüketim, içine aldığı her unsurda olduğu gibi, çocuğu da sisteminin bir parçası haline getirmiş ve tüketilebilir bir pozisyona itmiştir.
- Kadınlık erkeklik kalıpları
- Cinsellik vurgusu,

Tüketilebilir hale gelen çocukluk çocuğa has duyguların sıradanlaşması durumuyla bir alan daralmasına maruz kalmaktadır. Ayrıca, aynen yaşlılık, hastalık gibi rasyonel olmayan, bakıma ihtiyaç duyan bir varlık olması dolayısıyla modern insanın sahne arkasına atmak istediği çocukluk olgusu metalaşmak suretiyle yetişkine ait söylemler üzerinden üretilerek katlanılabilir kılınmaktadır. Kapitalist sistem, özelde moda endüstrisi çocuğu nesne haline getirerek yalnızca bedeni ile görünür olan, yetişkin giysi biçimi ile tüketimin odağında yer alan, erotik bir nesneye dönüştürebilmektedir. Metalaşma olgusu kendine konu ettiği nesneyi ticari bir değer haline getirdiği için çocuğun masumiyetini ortadan kaldırmaktadır. Kapitalizmin yarattığı küresel tüketim kültüründe tıpkı yetişkin bireyin her yönüyle sınırsız üretim, kar ve tüketim ilişkisi içine girmesi gibi çocuk da bedeni ile ticari dolaşıma sokulup birer meta haline gelmektedir.

KAYNAKÇA

1. Bauman, Z. (2013), “*Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları*”, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
2. Crane, D (2003), “*Moda ve Gündemleri*”, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
3. İnal, K. (2007). “*Çocuğun Örselenen Dünyası*”. İstanbul: Sobil Yayınları.
4. Kant, I. (1984). *Seçilmiş Yazılar*. (N. Bozkurt, çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
5. Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. İstanbul: İmge Kitabevi.
6. Postman, N. (2016). Televizyon: Öldüren eğlence gösteri çağında kamusal söylem. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. Kaynak olarak kullanmadın.
7. Stearns, p. (2018), *Çocukluğun Tarihi*, İstanbul: Dedalus Kitap
8. Veyne, P. (2021), *Özel Hayatın Tarihi I, Roma İmparatorluğundan Bin yılına, “Roma İmparatorluğu”*, İstanbul: Alfa Yayıncılık

**AN EXAMINATION OF THE PROBLEMS OF REFUGEES AND REFUGEE CHILDREN
IN TERMS OF HEALTH SERVICES IN TURKEY****İSMAIL SEÇER****ORCID: 0000-0003-0932-1903****SÜNDÜZ ŞAHİN****ORCID: 0000-0002-4823-7918****ÖZGE ÇONAK****ORCID: 0000-0001-5381-4022****MUHAMMED KAYA****ORCID: 0009-0000-5851-3132****ABSTRACT**

This study examines the health services provided to refugees in Turkey and the legal basis of these health services. With Turkey's intensive immigration from certain countries due to war, civil unrest, etc., a significant increase in the number of refugees has been observed. This situation has created the need for a legal basis for the rights of refugees. Before 2013, the legal arrangements developed in our country for migration and asylum were at the level of regulation. However, this regulation later became a law on April 11, 2013 with the adoption of "Law No. 6458 on Foreigners and International Protection (LFIP)". These legal regulations significantly affect refugees' access to health services. Factors facilitating access to health services In addition to legal regulations, legislation and laws, interpretation lines, migrant health centers, non-governmental organizations, civil initiatives and volunteer health workers are among the factors that facilitate refugees' access to health services. However, although various policies and practices regarding public services have been developed for refugees in Turkey, there are still limitations in access to health services and social security.

Children exposed to war, violence, natural disasters or humanitarian migration face serious problems such as education, shelter, psychological, health, drowning, diseases and deaths caused by malnutrition and malnutrition, inadequate fluids, falling into the hands of traffickers, being detained, child marriages, sexual abuse, harassment and murder.

Keywords: Refugees, Health Service, Refugee Health

INTRODUCTION

Millions of people around the world are adversely affected by natural disasters, violence, conflict, human rights violations or violence. These factors cause people to move away from their own country and seek refuge in other countries (Çakran & Eren, 2017). Turkey, as a transit route, is a country that receives a lot of immigration, especially from the Middle East and Asian countries. In the last decade, migration has become one of the most important social, political and public health problems in Turkey. Human migration is one of the most important social events experienced by societies throughout human history. In addition to the conditions leading to migration, the social and economic consequences of migration have become more complex in recent years. In addition to the camp, security, education and employment problems that immigrants, asylum seekers or refugees face, the most important constraint is access to health and health services.

Refugee Concepts

The definitions of the terms "refugee, immigrant, asylum seeker", which are used interchangeably and whose meanings are often confused, will be explained, especially in order to better understand the rapid increase in refugees and related problems that Turkey has recently received from those countries due to the civil wars in certain countries.

Immigrant

According to TDK, the concept of "immigrant"; Those who leave their own country and go to another country (person, family or community) to settle are defined as immigrants (TDK, 2021). Immigrants voluntarily migrate to different countries mostly for political, social and economic reasons and with the desire to have better living conditions. Immigrants who migrate from their own countries to live in a country with better social conditions and higher economic welfare and cannot benefit from refugee status are also called "economic immigrants".

Refugee

According to the 1951 Geneva Convention accepted by the UNHCR, the concept of refugee is a person who is outside the country of origin; It is defined as a person who is afraid of being persecuted due to religion, race, belonging to a certain social group or political opinion, and cannot or does not want to benefit from the protection of his own country due to this fear. UNHCR considers refugees as “refugees” because their lives, freedoms and security are threatened due to events and/or situations that severely disrupt public order or widespread violence (Öztürk, 2014).

Asylum seeker

The concept of asylum seeker is defined as those who have applied to be accepted as a refugee, but whose application has not been finalized yet, who are waiting for an answer, and who are seeking asylum (Kara and Korkut, 2010). These people are seeking international protection and their refugee status has not been decided. Although asylum seekers are qualitatively included in the refugee scope, they remain in the position of “asylum seeker” in the country they have taken refuge in until they receive refugee status. Asylum seekers, whose status determination procedures and decision-making process take many years, may have to wait for years in uncertainty (Öztürk, 2014).

Epidemiological Data on the Number of Refugees in Turkey

Persons in need of international protection, in other words, persons under temporary protection in Turkey are 3.65 million according to 2020 data. International protection applicants are 330,000 people. When examined as the first three countries of origin; Of those under temporary protection, 3,574,800 are Syrians, 1,000 are Iraqis and 980 are Iranians. 173,250 people under international protection are from Iraq, 116,400 people are from Afghanistan and 27,000 people are from Iran (UNHCR, 2020). In addition, according to the latest data, the first three countries to apply for international protection in 2019, respectively, are Afghanistan (12,606), Iraq (5,875) and Iran (1,425) (Göç İdaresi Başkanlığı, 2021).

The number of Syrian refugees under temporary protection status registered in Turkey has reached 3,738.32 as of November 2021. 1,771,666 of these refugees are children (0-18 years old). The total number of children and women refugees is 2,647,702. In other words, the majority (70.8%) of the Syrian refugees, who have the highest number of refugees in our country, are women and children (Refugees Association, 2021). According to the data obtained as of 23.12.2021, the distribution of Syrians within the scope of temporary protection with the top 10, in order from the highest number to the least number; İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Konya and Kilis (Göç İdaresi Başkanlığı, 2021).

The number of Syrian refugees staying in temporary accommodation centers is 51,677 according to the data announced in November 2021. Only 1.4% of Syrian refugees live in camps and 98.6% live in cities (Göç İdaresi Başkanlığı, 2021).

Refugee Law in Turkey

Due to internal turmoil and wars, many people in many countries live in very difficult conditions and opportunities. At this point, social rights have an important impact on ensuring that these damages are affected as little as possible. Especially with World War II, UN members discussed cultural, social, economic and human rights issues. As a result, the “Universal Declaration of Human Rights” in 1948 and the “International Convention on Economic, Social and Cultural Rights” were ratified in 1966 (Kantaroglu, 2016). Before 2013, there was no law regarding asylum seekers and refugees in Turkish law. The 1951 Convention, the 1967 Protocol and the regulation published in 1994 formed the basis of the law on asylum seekers and refugees. Before 2013, the legal regulations developed for immigration and asylum in our country were at the level of regulations. However, this regulation later became law on April 11, 2013, with the adoption of the “Foreigners and International Protection Law (YUKK) No. 6458”.

Problems from Refugees

After entering the host country, there are many barriers to health for the immigrant population, such as occupational health and safety. While immigrants and refugees are more frequently exposed to occupational hazards through physical labor in occupations such as mining, agriculture and construction, they are also more exposed to sexual exploitation. After returning to their country of origin, health problems acquired in the host country may occur – this is especially true for mental health conditions that may be escalating (Bempong et al., 2021).

Health Security of Refugees in Turkey

The scope and structure of the right to health has developed and expanded significantly in recent years with the effect of globalization. With this effect, three basic rights can be mentioned regarding the right to health. The first of these rights is the right to benefit from protective or preventive health services. Protective and preventive health services are taking measures to prevent the deterioration of the health of individuals. Features such as providing accommodation services in accordance with living standards, food intake as much as the body needs and providing clean water, vaccination method to protect from diseases are important in preventing diseases. The second can be stated as the right to health and the right to access medically important resources. Within the scope of this right, services such as providing the necessary infrastructure for the public in case of emergencies, providing some medical equipment and medicines that are also necessary for the health of the public, and increasing the provision of health services that are inclusive and accessible to everyone can be examples of this right. The third and last right is the situations that can be used against people who provide health rights, such as keeping the medical records found in the system confidential, choosing a family doctor. (Kantaroglu, 2016).

Legal Basis for Health Services Provided to Refugees

In addition to the difficulties faced by refugees, refugee health is within the scope of human rights protected under international law (Dedeoğlu, 2018). In Turkey, each of the health policies implemented for refugees has a legal basis. The legal bases of these health policies are listed in Table 1 chronologically.

Table 1: The legal bases of these health policies (Gültaş, Balçık. 2018)

Legal Basis (Law, Regulation, Circular etc.)	Date
AFAD Regulation	19.02.2011
Foreigners and International Protection Law	04.04.2013
Temporary Protection Regulation	22.10.2014
Principles Regarding Health Services to be Provided to Persons Under Temporary Protection	25.03.2015
AFAD and Ministry of Health Protocol	01.07.2015
AFAD- Circular on Health and Other Services for Syrian Guests	12.10.2015
Directive on Migrant Health Centers/Units	03.09.2015
Principles Regarding the Amendment of the Principles Regarding the Health Services to be Provided to Those Under Temporary Protection	04.11.2015
AFAD and Ministry of Health Protocol 2016	01.01.2016

Factors Affecting Refugees' Health

War and internal turmoil in the country can cause people to leave their country. Negative living conditions in the countries of emigration, while reducing the quality of life of the migrating people, can significantly threaten their health. As a result, the health problems faced by refugees can be listed as follows:

- Anemia
- Diarrhea
- Development and growth disorders in children
- Nutritional problems
- Infectious diseases and epidemics
- Sexual abuse and sexually transmitted diseases
- Risky pregnancies and birth complications
- Physical, psychological and emotional violence and related injuries
- Chronic diseases
- Psychological problems (depression, sleep disorders, traumas, anxiety disorders, etc.)
- Dental health problems

Although the negative conditions of the living environment cause diseases, they can prevent the recovery of the existing disease (Kantaroglu, 2016).

Problems of refugees in camps

According to the international and national literature, the most common health problems among refugees are; Vitamin deficiencies (such as Vitamin A, Vitamin C), anemia, unwanted and risky pregnancies, complications

of miscarriage and birth, development and growth retardation in children, anemia, chronic diseases and their complications, Diarrhea, malaria, meningitis, typhoid etc. infectious diseases and vaccine-preventable diseases (measles, tuberculosis, hepatitis, etc.), sexually transmitted diseases including HIV/AIDS, injuries due to physical violence and sexual abuse, depression, anxiety, fatigue, sleep disorders, long-term grief and post-traumatic stress disorders are dental health problems (Eskiocak, 2013; Karadağ & Altıntaş, 2010). The most common complaints include diarrhea, skin problems, fever and headache. One third of patients who need medication have difficulty in accessing (Turkish Medical Association Publications, 2016). Refugee women living in camps where privacy is not protected have problems such as insufficient lighting in toilets installed at long distances, and these problems create an environment for sexual abuse (Bükecik et al., 2019).

Problems of refugees living outside the camps

Syrians out of the camps mostly live in poor neighborhoods in houses they rent by their own means. This and some barracks are mostly very low quality, unsuitable dwellings. The increase in rents as a result of high demand puts both local people and Syrians in an economically difficult situation. Even those who can pay high rents get low-quality housing, while others stay in abandoned buildings or tents. There are families that share the same household as a result of financial pressures. Dampness, which is closely related to health problems such as asthma, bronchitis, allergies and chronic pain, is a common problem in many residences. In addition, congested areas bring the risk of airborne and other infectious diseases (Yılmaz, 2013).

Health Risks of Refugees

MAZLUMDER's report draws attention to the fact that short-term marriages and the spread of prostitution bring along the risk of sexually transmitted diseases. Another type of abuse that Syrian women are subjected to is their coercion or their inability to find a solution other than to be involved in polygamy practices at an early age. While Syrian women are forced to work for much lower wages in the prostitution sector in all the provinces they live in, there are also serious reports, allegations and judicial cases showing that they are subjected to it. Exposure to extremely abusive practices, including being used as sex slaves by human traffickers (MAZLUMDER, 2014). Utmost attention should be paid to their safety and privacy when organizing and providing counseling services to Syrian refugees, including women who have been subjected to torture, assault and all forms of abuse.

Refugees' Access to Health Care

In October 2011, the Ministry of Interior decided to grant “temporary protection status” to asylum seekers. With the temporary protection status, asylum seekers are provided with protection against forced return to their countries, unlimited stay and assistance to provide access to urgent needs. For example, it has been decided that the treatment of Syrian individuals who have been placed under temporary protection, in the form of transportation to therapeutic, protective and emergency health services, as in Turkish citizens, without paying any fee within the scope of SUT, taking into account the 1st article of the AFAD Circular (Gültaş and Balçık, 2018).

Barriers to accessing health services

Many factors such as discrimination, racism, language-cultural barriers, health infrastructure problems, health literacy, and gender-based problems of various refugee communities create barriers to access to health services (GAR- Göç Araştırmaları Derneği, 2020).

Undocumented immigrants' access to healthcare

Undocumented immigrants who do not have the right to benefit from public health services in Turkey have two legal restrictions on their access to health services. First, undocumented immigrants are required to register with a health institution. However, this recording poses a risk of reporting to law enforcement and deportation. Secondly, although the problem of unregistered immigrants' registration with the relevant health institutions has been resolved, they have to cover their own health expenses. With the Health Tourism Regulation, the care and treatment fees of unregistered immigrants are determined. These fees correspond to much more than normal fees (GAR- Göç Araştırmaları Derneği, 2020).

Gender-based discrimination

Gender-based discrimination in refugees has generally emerged in reproductive health issues. It is stated that birth rates especially among refugee women have become examples of racism towards them. Even health personnel can sometimes make discriminatory statements by using expressions such as refugees giving birth too much and constantly (GAR- Göç Araştırmaları Derneği, 2020). Not only in birth rates, but also women over the age of 55 do not have sufficient access to reproductive health services. Discriminatory and racist

attitudes can prevent access to these services. Especially when immigrant women want to have an abortion, they can be referred to informal clinics (GAR- Göç Araştırmaları Derneği, 2020).

Health Literacy

Health literacy is accessing, understanding and using information in ways that promote and maintain health. Health literacy affects many situations, from being able to read brochures in general, make appointments, and follow medical instructions. It also includes cognitive and social skills that determine the motivation and abilities of individuals. Specifically, improving health literacy is crucial to reducing child mortality, improving maternal health, tackling communicable diseases and improving health outcomes.

Factors facilitating access to health services

In addition to the many factors that restrict or prevent refugees' access to health services, there are also factors that facilitate access to these health services. These; Migrant Health Centers, Non-Governmental Organizations (NGOs), Civil Initiatives and volunteer health workers.

Immigrant health centers

GSM is the centers that carry out activities to provide effective preventive health services to refugees in our country, to prevent problems caused by cultural and language barriers, and to increase access to health services. GSM's serve under the community health centers of the districts. These centers work like family medicine practice and meet the technical and physical conditions created for family medicine. In addition to primary health care services, gynecology, internal medicine, psychosocial support, child, oral and dental health services are also provided in strengthened GSMs. Thus, the workload of hospitals was tried to be alleviated by increasing access to health services (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2017).

Civil society organizations

In our country, there are many NGOs that provide health services for refugees and asylum seekers. Some of these NGOs are; International Medical Corps, People's Bridge Association, Doctors Earth, Doctors Without Borders and International Blue Crescent Humanitarian Relief and Development Foundation (Gültaç and Balçık, 2018).

Civil initiatives

Another group that contributes to refugees' access to health services is civil initiatives. Civil initiatives facilitate access to health services for refugees by contacting individuals or organizations such as hospitals, volunteer health workers, private clinics and immigrant networks when necessary (GAR- Göç Araştırmaları Derneği, 2020).

Health Screenings of Refugees and Ways of Referral to Health Institutions

The Extended Immunization Program is a program created to prevent various diseases in our country. Refugees and asylum seekers are also included in this immunization program in order to control and/or completely eliminate their diseases. For example, asylum seekers have undergone a health assessment while crossing the Turkish borders, and vaccinations have been given to children with missing or no vaccinations. Afterwards, vaccination activities continue according to the vaccination calendar in Turkey. Apart from this, newborn screenings are also carried out for those with temporary protection status (Gültaç and Balçık, 2018).

Health Services Provided to Refugees in the Scope of the COVID 19 Pandemic

During the Covid-19 pandemic, immigrant communities and refugees did not prefer to apply to health services for various reasons. Having insufficient information about the health system, they had problems in determining which health institutions/organizations are accessible and which ones they should apply to. Some civil initiatives and NGOs have undertaken the task of informing and advising refugees on epidemics. Whatsapp groups were established and they prepared and sent brochures in Persian, French, Arabic and English regarding the Covid-19 infection. Face-to-face meetings were held at the homes of the refugees, and hand antiseptics, masks and gloves were distributed. However, since all these activities could not be fully organized and institutionalized, they remained as limited activities (GAR- Göç Araştırmaları Derneği, 2020).

Problems of Child Refugees

The phenomenon of asylum, which forcibly displaces men, women, old and young people, also affects children. Many children die and suffer in conflicts in different parts of the world. According to the data of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), children make up nearly half of the world's refugee population. According to UNHCR, over 2 million children have died in conflicts in the past 10 years. However, 6 million children were injured and 1 million children were orphaned. It is estimated that there are approximately 300,000 child soldiers in the world, mostly in Africa, Afghanistan and Sri Lanka. It is estimated that the number of children who are victims of violence, made sex slaves, forced to work or kidnapped is

much higher than this number. Children, who are more vulnerable than adults, are more affected by the asylum process than adults. Children with ongoing developmental processes need adult protection, supervision and special attention. Due to the developmental characteristics of the adolescence period, adolescent refugees are more sensitive to social events, friendship relations and their status compared to children during the asylum process. Refugee children, on the other hand, are more vulnerable to disease, malnutrition and physical conditions. Refugee girls may be at higher risk than boys due to their gender during the asylum process. Refugee children's asylum processes can take two forms. A refugee child can seek asylum, either accompanied, under the supervision of a parent or other adult, or unaccompanied, without the protection and supervision of an adult. Unaccompanied children face more distress and may be more sensitive in this process compared to other children.

Situation in Turkey

General provisions are applied according to current international and national regulations for refugee/asylum-seeking children in Turkey. Türkiye implemented the Convention on the Rights of the Child (CRC) in 1995. Within the scope of the CRC, children have four basic rights: survival, participation, protection and development. It is the responsibility of protecting children, ensuring their participation, not being discriminated against and observing their best interests. According to article 2 of the CRC, states parties shall ensure that every child under their jurisdiction has the rights set forth in the Covenant, regardless of race, colour, sex, language, political or other opinion, national, ethnic or social They recognize and undertake without any discrimination due to origin, property, disability, birth and other status. According to Article 22 of the Convention on the Rights of the Child, states parties cooperate to gather information about the parents or other members of the family so that any refugee child can be reunited with their family. This article is especially important for children who could not hear from their families during the chaos or escape in the country.

Problems faced by refugee children

The protection of culture and the right to take part in cultural life are defined as human rights. Culture provides identity and continuity to the child. By learning the values and traditions of their own culture, children learn to adapt to their families, community and wider society. Every society has its own accumulated knowledge structure, which is reflected in its explanations of interpreting their social and religious beliefs and the world around them.

Culture determines the rules and controls that ensure the protection of these values as well as the values of the social group. This includes society's approach to the upbringing of children. Each social group has its own specific rules about who cares for children, what to learn at what age, what is expected of children, what kind of discipline to be given, and what to do when things go wrong, such as when children are abused or neglected or not cared for by their families. Culture is not static. It is constantly changing and adapting to changes. However, in order for the society to remain healthy and for the various aspects of culture to develop in a harmonious and consistent manner, change must be made step by step.

A refugee movement interrupts almost every aspect of culture. The social turmoil resulting from the involuntary displacement of individuals, families, and communities dramatically affects the coherence of their cultures. Normal social rules, values, and controls begin to disintegrate as the social group that provides the framework for practice falls apart. The consequences of immigration, especially for children, are extremely serious. When the guiding and regulatory mechanisms of society are lost, individuals are deprived of their normal social, economic and cultural environment. As a result, human relations deteriorate. Parental distress and anxiety can severely interrupt their child's normal emotional development. Moreover, children often lose their role models in the refugee situation.

Suggestions to Improve the Health Services Provided to Refugees

There are many factors that affect refugees' access to health services. In line with these factors, a few policy recommendations for improving health services are listed below:

- Local authorities should identify unhealthy housing for necessary improvements or provide other housing opportunities to refugees residing in these houses.
- Translator support should be provided to health institutions in regions where refugees are concentrated in order to eliminate the problems experienced in communicating with health professionals.
- Refugees should be counseled on the health services they can benefit from.
- The number and announcement of vaccination campaigns should be increased and more refugee children should be reached.

- In order to avoid a discriminatory attitude, family physicians should also be informed about the services, rights and responsibilities they can offer.
- Vitamins should be included in emergency health aids, especially for women and children, in order to prevent malnutrition-related diseases such as anemia.
- Short, medium and long-term solutions for refugees with disabilities are needed and should be developed.
- It is necessary to keep records of children living outside the camps in Turkey. Registration in the family medicine system is important in terms of health follow-up and immunization.
- Sexual abuse, gender-based discrimination and human trafficking, especially against girls, should be prevented. For this, the security, social services and health sectors need to work together.
- Due to the limited social and working conditions in small cities, many persons under Temporary Protection were sent to cities where they were not registered. This situation causes problems, especially in emergencies, when the person needs to have access to health services, even if it is free of charge under health insurance.
- Provide a transparent registration system to ensure fast, cost-effective and non-discriminatory access to healthcare for all refugees.
- Information centers should be established to disseminate information about services accessible to refugees and migrants. Sufficient female staff should be trained to participate in these centers that specifically target refugee women.
- Turkish health workers should be trained to deal with the refugee population by providing training on diseases and mental health conditions related to forced migration.
- Awareness raising activities should be organized about where and how refugee women can access prenatal, natal and postnatal health services.
- Refugee women's access to information on family planning, birth control methods and sexually transmitted diseases should be facilitated.
- General measures should be taken if there is a risk of contagious diseases after a general health examination of refugees entering the country.
- It should be ensured that the existing laws legalizing abortion in Turkey are also implemented in the health system without women's barriers and stigma.
- It is recommended that the Ministry of Health develop culturally appropriate health communication materials specifically designed for refugees in Turkey and organize activities to contribute to health literacy to support health promotion initiatives (Bempong et al., 2021; WHO, 2020; Cloeters. and Osseiran, 2019; Şimşek, 2019; Turkish Medical Association Publications, 2016; Mardin, 2017).

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

Especially in recent years, there has been an intense migration to our country due to the war and internal turmoil in their own countries. This situation has brought with it many problems. Refugee rights and their access to health care have become an important issue all over the world and especially in our country. The “Foreigners and International Protection Law” (YUKK) was adopted in 2013, and along with this, the stay and exit of foreign individuals in Turkey, the application and scope of the protection to be given to foreigners who request protection from Turkey, and the authorities, duties and responsibilities of the General Directorate of Migration Management edited. With the entry into force of the YUKK, the “Regulation on the Implementation of the Law on Foreigners and International Protection” was published on October 22, 2014. With the “Principles on Health Services to be Provided to Those Under Temporary Protection”, which was issued after this regulation, in 2015, the legal processes regarding refugee rights were regulated to a large extent.

Although the establishment of legal regulations for refugees' access to health services provides great benefits for access to health services, it is insufficient to completely prevent some obstacles in accessing health services. Undocumented immigrants' access to health services, gender-based discrimination, racism, and refugees' health literacy are among the factors that create these barriers. However, Migrant Health Centers, Non-Governmental Organizations and Civil Initiatives appear as important institutions and organizations in terms of carrying out activities that facilitate refugees' access to health services.

The right to health is one of the right to life of a person, which is guaranteed by national and international documents. The state has a duty to provide health opportunities to both its own citizens and these displaced persons. There are two basic criteria for the state to fulfill this duty: “existence of health facilities and ensuring accessibility to these health facilities”. In fact, when evaluating these two criteria in terms of refugees, they

should be evaluated as refugees living in camps and refugees living outside the camps. It can be said that hospitals were established with Turkish-Arab cooperation so that refugees living in the camps can access facilities more easily, and health services are provided at a “good level”. With the circular issued by AFAD, health opportunities have been provided to refugees outside the camps. In fact, it should be noted at this point that the health services provided by the state to its own citizens should not be less than the health services provided to refugees. While the Turkish citizen has to pay a fee when he goes to any private health institution, the health expenses of the refugee are covered by the governorship. When this situation is considered in a general framework and for a long time, it can turn into a feeling of hatred by changing the perspective of the people of Turkey towards Refugees, and it can turn into a situation that can harm social cooperation. In this context, necessary social and legislative arrangements should be made immediately and measures should be taken before problems arise.

In order to make access to health services offered to refugees in our country more efficient and effective, providing interpreter support to health institutions in regions where refugees are concentrated in a more organized way within the framework of health policies, providing consultancy on health services that refugees can benefit from, reaching more refugee children by increasing the announcement of vaccination campaigns, avoiding discrimination. Informing family physicians about the services, rights and responsibilities that they can provide for children, preventing sexual abuse, gender-based discrimination and human trafficking in particular, facilitating access to information about family planning, contraception methods and sexually transmitted diseases for refugee women. More events, activities and consultancy services are needed.

REFERENCES

1. Bempong, Sheath, Seybold, Flahault, Depoux ve Saso. 2019. “Critical reflections, challenges and solutions for migrant and refugee health: 2nd M8 Alliance Expert Meeting”. *Public Health Reviews* 40 (3): 1-12.
2. Birleşmiş Milletler Örgütü (UNHCR). “UNHCR Türkiye İstatistikleri”. <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>. E. T: 24.12.2021.
3. Bükecik, Şahin, Abay, Kaplan, Düzgün. 2019. “Mülteci Kadınlar ve Üreme Sağlığı: Sağlık Hizmetlerine Ulaşmalarını Etkileyen Faktörler, Engeller ve Çözüm Öneriler”. *Sağlık Bilimler Dergisi*, 10(4): 460-464.
4. Cloeters ve Osseiran. 2019. “Healthcare Access For Syrian Refugees In Istanbul: A Gender-Sensitive Perspective”. Istanbul Policy Center Sabancı University, Workshop Report.
5. Çakran ve Eren. 2017. “Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (39): 1-30.
6. Dedeoğlu, K. 2018. “Mültecilerin ve Geçici Koruma Sağlananların Sağlık Hakkı: Türkiye Örneği”. İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
7. Eskiocak. 2013. “War and Health: The Health Consequences of Syrian Civil War in Hatay: There Can Be No Health Without Peace”! In H. Başçıl (Ed.), *Fusun Sayek TTB Reports / Books- 2013: The Impacts of Syrian Civil War on Hatay City* (pp. 50-63). Ankara: Turkish Medical Association.
8. Geçici Koruma Yönetmeliği. 2014. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/mevzuat/Gecici-Koruma.pdf>. E.T: 25.11.2021.
9. Göç Araştırmaları Derneği (GAR). 2020. “Göçmenlerin İstanbul’daki Sağlık Hizmetlerine Erişimlerinin Önündeki Engeller ve Kolaylaştırıcılar – Saha Raporu”.
10. Göç İdaresi Başkanlığı. 2021. “İstatistikler-Güncel Veriler”. <https://www.goc.gov.tr>. E.T: 25.12.2021.
11. Gültaş, Balçık. 2018. “Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sağlık Politikaları”. *Sakarya Tıp Dergisi* 8 (2): 193-204.
12. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Göç Sağlığı Dairesi Başkanlığı. 2017. “Göçmen Sağlığı Merkezi”. İstanbul. <https://hsgm.saglik.gov.tr/gocsagligi-anasayfa>. E.T: 18.11.2021
13. Kantaroğlu A. 2016. “Birey Sağlığı, Toplum Sağlığı ve Uluslararası Sağlığın Güvenlik Kavramı Çerçevesinde Değerlendirmesi: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği”. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
14. Kara ve Korkut. 2010. “Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler”. *Türk İdare Dergisi* 467.
15. Karadağ ve Altıntaş. 2010. “Refugees and Health”. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 9 (1), 55-62.
16. Kılıç, Arslanyılmaz ve Özvarış B. 2015. “Savaş ve Çatışma Ortamında Kadın Sağlığı”. *STED*, 24 (6): 237-244.

17. Karataştan. 2017. “Suriyeli Mültecilerin Sağlık Hizmetlerine Ulaşmada Yaşadıkları Zorluklar”. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
18. Koç, Görücü ve Akbıyık. 2015. “Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri”. Birey ve Toplum 5 (9): 63-93.
19. Mardin. 2017. “Right to Health and Access to Health Services for Syrian Refugees in Turkey”. MiReKoc Policy Brief Series.
20. MAZLUMDER. 2014. “The Report on Syrian Woman Refugees Living Out of the Camps”, [http://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%C5%9EINDA%20YA%C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%C4%9EINMACILAR%20RAPORU\(9\).pdf](http://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%C5%9EINDA%20YA%C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%C4%9EINMACILAR%20RAPORU(9).pdf). E.T: 25.11.2021.
21. Mülteci Çocuklar Koruma ve Bakım Kılavuzu, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, CENEVRE, 1994.
22. Mülteciler Derneği. 2021. “Türkiyede’ki Suriyeli Sayısı Kasım 2021”. https://mülteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gclid=EAIAIQobChMIkuSDxvP_9AIV9hoGAB3q2gyWEAAYASAAEgLVSVd_BwE. E. T: 24.12.2021.
23. Önen, Güneş, Türeme ve Ağaç. 2014. “Depression and Anxiety Case among in Syrians that Live in a Refugee Camp”. The Journal of Academic Social Science 2(6): 223-230.
24. Öztürk. 2014. “Türk Asıllı Afgan Mültecilerinin 12 Eylül Dönemi’nde İskân Ve İstihdamı” Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
25. Şimşek. 2019. “Van İlinde Yaşayan Mültecilerin / Sığınmacıların Sağlık Alanında Yaşadığı Sorunlar Üzerine Bir Araştırma. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
26. TDK. 2021. <https://sozluk.gov.tr/>. E.T: 01.12.2021.
27. Tengilimoğlu, Zekioglu, Budak, Eriş ve Younis. 2021. “Refugees’ Opinions about Healthcare Services: A Case of Turkey”. Healthcare, 9 (490): 1-9.
28. Turkish Medical Association Publications. 2016. “War, Migration And Health; Experience of Turkey”
29. Yılmaz. 2013. “Syrian Refugees in Turkey-the Istanbul Sample-Evaluations, Needs and Suggestions, The Association for Human Rights and Solidarity for the Oppressed” MAZLUMDER İstanbul Branch, İstanbul, Turkey.
30. WHO. 2020. “Assessing the health literacy and health communication needs of Syrian refugees in Turkey”.

AUTISM AWARENESS: A GOOGLE TRENDS BASED TIMES SERIES ANALYSIS

ÖZGE ÇONAK

ORCID: 0000-0001-5381-4022

İSMAIL SEÇER

ORCID: 0000-0003-0932-1903

DORUK KAĞAN BARAN

ORCID: 0009-0005-8517-4855

ABSTRACT

Analysis of big data is recognized as a valuable tool for exploring and predicting human behavior and interests. Social campaigns that work on human behavior; progresses within the scope of social marketing. Social campaigns; It also plays an important role in the process of creating public awareness about Autism Spectrum Disorder (ASD). The purpose of this research is to determine the annual temporal points of Google search traffic from 2015 to 2023 in the United States, England, Canada and Australia and to make a comparison between countries. Google queries are one of the indicators that show how visible autism is to society. In this research, Google Trends, which provides a standardized presentation of the relative volume of Google queries, was used. Data collection, visualization and time series analysis were performed using R Studio version 4.1.0 and gtrendsR, ggplot2, Prophet, dplyr and ggforce packages. Comparing the RSV of the keyword "autism" shows that the UK has a significantly higher RSV than other countries. In the United States, England, Canada within the scope of the research; The increase in real and predicted "autism" search queries in April, the month of autism, shows that social campaigns are successful in raising awareness on this issue. However, this RSV increase can be characterized as periodic. In this context, social marketing organizations interested in the social context of the issue, as well as those responsible for the development of relevant public policies and educators and professionals working with children with ASD; It will be ensured that awareness raising activities are modulated, possible myths are eliminated and the visibility of ASDs by the society will be increased.

Keywords: Autism Spectrum Disorder, Internet search term trends, Time series forecasting, Social marketing, Autism awareness

INTRODUCTION

Autism spectrum disorder is a construct used to describe individuals with a specific combination of impairments in social communication and repetitive behaviors, highly restricted interests and/or sensory behaviors that begin early in life. The worldwide prevalence of autism is just under 1%. Estimates are higher in high-income countries. Psychosocial interventions in children can improve certain behaviors, such as joint attention, language and social participation, which can affect development and reduce the severity of symptoms (Lord et al., 2020). Providing psychosocial interventions at the right time is achieved by raising awareness about this issue. One of the key factors underlying the lack of autism spectrum disorder awareness is inequalities (Yu et al., 2020). Autism prevalence estimates are essential to inform public policy, raise awareness, and improve research priorities (Zeidan et al., 2022). The number of individuals diagnosed with ASD has increased over the years in many countries. It has been suggested that the increase in ASD is due not only to the expansion of diagnostic criteria and better techniques, but also to better reporting and increased awareness. April is recognized as autism awareness month (Matošić, 2007). Public awareness is raised through campaigns such as April 2, International Autism Awareness Day and Autistic Pride Day (Petersson Bloom, 2021). Social campaigns are being conducted to promote autism spectrum disorder (ASD) awareness, normalization and visibility. The internet helps shape perceptions about autism. Trends in Google search patterns are recognized as useful indicators of national interest and awareness of health-related issues (Lee, 2010). In fact, these campaigns usually coincide with a period of increased searches on Google (Tárraga-Mínguez et al., 2020).

Infodemiology, which has emerged as a new research discipline and methodology; It is defined as the examination of the determinants and distribution of evidence-based health information and misinformation. User-oriented Internet content – especially content produced under the Web 2.0 platform – offers a wealth of research opportunities for epidemiology (Lee, 2010). In this context; It may be useful to use it to direct healthcare professionals and patients to quality health information on the Internet (Eysenbach, 2002).

Information epidemiology, or information science, identifies areas where there is a knowledge translation gap between the best evidence (what some experts know) and practice (what most people do or believe) and signs of "high quality" information. Today, the content of internet searches is an indicator of issues of public interest or concern (Tárraga-Mínguez et al., 2020). With the increasing use of the internet for health-related purposes and the rapid and real-time retrieval of large data, analysis of Google queries is now considered a valuable tool for discovering and predicting human behavior and interests, and is therefore considered useful in health information (Alonto et al., 2022). Use of infodemiology to interpret the success of social marketing efforts; In addition to conveying social benefit-oriented messages to large masses, creating a community or mobilizing individuals, it also makes it possible to conduct research on these masses. It's becoming more common for people to Google when they come across news in the press, on TV, or in a Twitter chat to find out what they're curious about (Tárraga-Mínguez et al., 2020). Thus, Google search patterns have become an important indicator that always provides the information that users frequently request on the internet. This information is valuable for advocating for people's rights on issues that raise a person's social visibility and need to raise awareness. This paper analyzes when Google search peaks for the terms "autism" occurred in 4 major English-speaking countries (United States, United Kingdom, Canada, Australia) from 2015 to 2023.

MATERIALS AND METHODS

This research is an infodemiological study which carried out with retrospective data between 2015-2023 of GT search engine (<https://trends.google.com>). It did not require ethical committee approval. Data about search queries can be obtained as RSVs from GT. RSV can be expressed from 0 to 100 which depend on search interest ranking (Nuti et al., 2014). Estimates vary and likely reflect complex and dynamic interactions between community awareness, service capacity, help-seeking and sociodemographic factors. A limitation of this review is that synthesizing methodological characteristics precludes quality assessment of studies. Many experts believe that observed increases in the prevalence of autism spectrum disorders (ASD) are at least partly due to increased awareness, but this is not substantiated by empirical data (DeVilbiss & Lee, 2014). This research; It sought to assess the potential of using past web search data on ASD-related issues as an indicator of ASD awareness.

Purpose of the research; To determine the annual temporal points of Google search traffic from 30.03.2015 to 30.03.2023 in the United States, Canada, United Kingdom and Australia and compare countries. The reason for choosing these countries is that the language used is English and the 2 April Autism awareness day is supported by social campaigns in these countries. In the research, big data analysis was done with machine learning. Data collection was done using R studio from Google Trends portal. Time series analysis; It includes statistical analysis of the data observed at regular intervals over time and making reliable predictions of the data that can be obtained in the future periods. Data collection and time series analyses were performed using R Studio version 4.1.0 and its `gtrendsR`, `ggplot2`, `prophet`, `dplyr`, `forecast` and `ggforce` packages (R statistical software, www.R-project.org). An interface is provided to retrieve and view information returned online by "gtrendsR". Trends over time (hits) and geographic representation of results are displayed (Massicotte & Eddelbuettel, 2022). "ggplot2" tells how to map variables to aesthetics, what graphic principles to use (Hadley Wickham et al., 2023). "prophet" implements a procedure for estimating time series data based on an additional model in which non-linear trends correspond to annual, weekly, and daily seasonality and holiday effects. (Letham, 2019). "dplyr" is a fast, consistent tool for working with dataframes, both in-memory and non-memory objects (H Wickham et al., 2021). "forecast" is methods and tools for displaying and analysing univariate time series forecasts including exponential smoothing via state space models and automatic ARIMA modelling (Rob et al., 2021). "ggforce" provides direction data for zooming with context (True, 2020).

FINDINGS AND DISCUSSION

Google searches for autism have seen increases in popularity each April from 2015 to 2023 (Figure 1). Comparing the RSV of the keyword "autism" shows that the UK has a significantly higher RSV than any other country. Within the scope of the research, in the United States, England, Canada, Australia; The increase in actual and predicted "autism" search queries in April, the month of autism, shows that social campaigns have been successful in raising awareness about this issue. RSV increase can be characterized as periodic

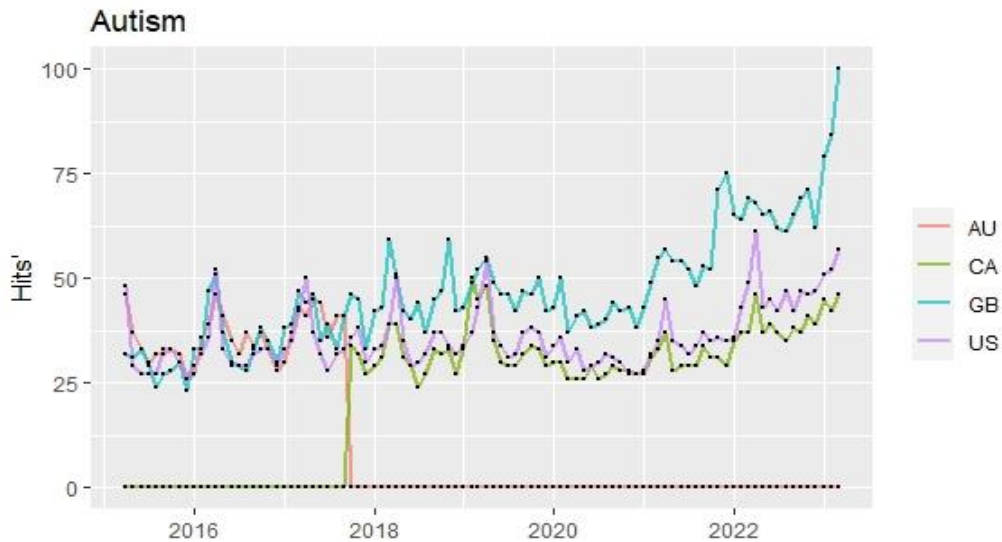

Figure 1. Google search query results for the US, UK (GB), Canada (CA), and Australia (AU) from 2015 to 2023

If 4 countries are evaluated together in autism searches; An increase from 50% RSV value in 2015 to 100% RSV value in 2023 is observed (Figure 2). Search volume has doubled in the last 8 years. If a seasonal assessment is made; There has been a 50% increase in the last 6 months as it approaches April.

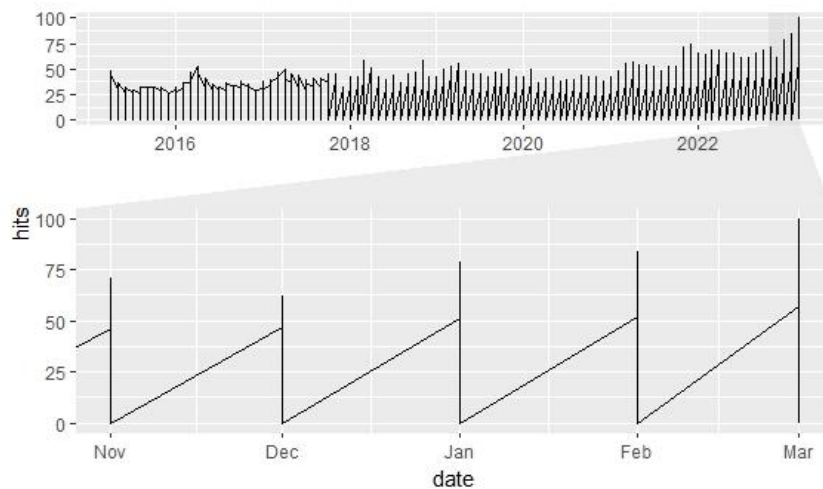

Figure 2. Seasonal status of autism-related Google searches

The last 1 year graph and the trend of google searches related to autism since 2015 are as in the graph (Figure 3). The impact of the Autism Awareness Day activities, which started in 2007, has been increasing over the years (DeVilbiss & Lee, 2014).

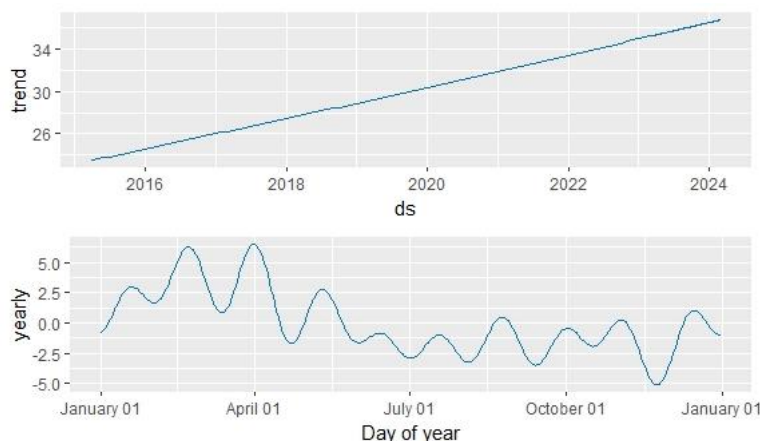

Figure 3. The last 1 year graph and the trend of google searches related to autism since 2015

Figure 4 is showed the predicted search profile of keywords for further period. According to search volume for previous 8 years, the predicted search trends of autism would tend to hugely increase or decrease in future when compared to actual statement. In addition, the predicted search trends of autism mostly tend to similar with their seasonal search trend for further period.

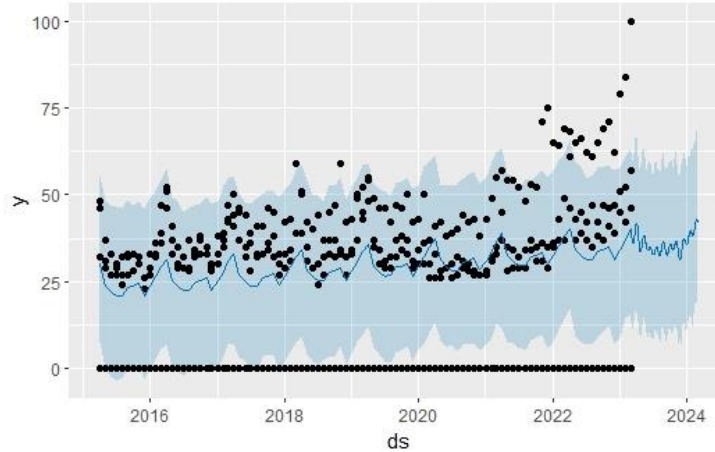

Figure 4. Frequency of use of the themes

The graph formed according to the RSV values normalized to 100 as the highest value is as on the side. In addition; The trend of Google searches in 2024 is also upwards as seen in the chart (Figure 4). Despite the comparison of 4 countries with high socioeconomic and development level, the graph of England differing from other countries is seen. In this context, in April, which is considered the month of Autism awareness; It is seen that the searches on this subject are increasing.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

In line with the research findings, it has been seen that awareness months can affect online search results and thus public awareness. And also; this difference can be explained by the result that the difference in the UK compared to other countries is supported by strong public health campaigns. In this context; further research on the effectiveness of awareness days is recommended. The peak of interest in autism every April is probably a consequence of this. This volume is, however, only increasing due to the success of the internet and awareness raising efforts. The Internet helps to shape positive and negative perceptions about ASD. Platforms such as Facebook, Twitter and Google, which have become absolute information disseminators on many topics, can in some cases counter myths, hoaxes, lies, sensationalism, controversies, etc. In other cases, the same platforms can function as tools of standardisation, awareness and inclusion. This points to the responsibility of networks to disseminate information. As a result, social marketing campaigns, social networks and news coverage function as powerful voices that can present a realistic or sensationalised picture of the disease (Tárraga-Mínguez et al., 2020). Social campaigns using quality factual information can help to break down prejudices created by myths. The results of the study may help to know which social events and/or awareness campaigns are the most popular among internet users. Thus, the internet, where campaigns play an important role in the normalisation of ASD, can be used as a tool to check how ASD is portrayed through media and social media and as a tool for organisations interested in the visibility and social inclusion of people with ASD. Such social marketing success evaluation methods are crucial tools to raise awareness about ASD. In this respect, it is important for non-governmental organizations (NGOs) working on this issue, institutions responsible for developing public policies, educators working with children with ASD, and professionals in the field to know what information about ASD is available on the Internet. In this sense, it will be possible to include people with ASD in social life by modulating the awareness-raising activities carried out by NGOs and eliminating possible myths or false beliefs. With this; In order to prevent common comorbidities caused by ASD, it is imperative that the public's attention is directed to this issue and that help-seeking behaviors are utilized.

REFERENCES

1. Alonto, A. H. D., Apor, A. D. A. O., & Jamora, R. D. G. (2022). Burden of Neurological Diseases in the Philippines as Revealed by Web Searches: An Infodemiological Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *19*(24). <https://doi.org/10.3390/ijerph192416736>
2. DeVilbiss, E. A., & Lee, B. K. (2014). Brief Report: Trends in U.S. National Autism Awareness from 2004 to 2014: The Impact of National Autism Awareness Month. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, *44*(12), 3271–3273. <https://doi.org/10.1007/s10803-014-2160-4>
3. Eysenbach, G. (2002). Infodemiology : The Epidemiology of (Mis) information. *Am J Med.*, *93*(43(02)), 763–765.
4. Lee, B. K. (2010). Epidemiologic research and Web 2.0-the user-driven Web. *Epidemiology*, *21*(6), 760–763. <https://doi.org/10.1097/EDE.0b013e3181f5a75f>
5. Letham, B. (2019). *Package ‘ prophet . ’* <https://cran.r-project.org/web/packages/prophet/prophet.pdf>
6. Lord, C., Brugha, T. S., Charman, T., Cusack, J., Dumas, G., Frazier, T., Jones, E. J. H., Jones, R. M., Pickles, A., State, M. W., Taylor, J. L., & Veenstra-VanderWeele, J. (2020). *Autism spectrum disorder*. *Nat Rev Dis Primers*. <https://doi.org/https://doi.org/10.1038/s41572-019-0138-4>
7. Massicotte, P., & Eddelbuettel, D. (2022). *Package ‘ gtrendsR . ’ CRAN*. <https://github.com/PMassicotte/gtrendsR>
8. Matošić, R. (2007). Autism awareness month. *PROFIL Klett*, 1–4. https://www.profil-klett.hr/system/files/repozitorij/pdf/april-autism_awareness_month.pdf
9. Petersson Bloom, L. (2021). Professional Development for Enhancing Autism Spectrum Disorder Awareness in Preschool Professionals. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, *51*(3), 950–960. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04562-9>
10. Rob, A., Ihaka, R., Reid, D., & Shaub, D. (2021). *Package ‘ forecast ’ R topics documented :*
11. Tárraga-Mínguez, R., Gómez-Marí, I., & Sanz-Cervera, P. (2020). What motivates internet users to search for asperger syndrome and autism on google? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *17*(24), 1–13. <https://doi.org/10.3390/ijerph17249386>
12. True, L. (2020). *Package ‘ ggforce ’ R topics documented :*
13. Wickham, H, François, R., Henry, L., & Müller, K. (2021). *Package ‘ dplyr . ’ CRAN*. <https://cran.r-project.org/web/packages/dplyr/dplyr.pdf>
14. Wickham, Hadley, Chang, W., Henry, L., Pederson, T. L., Takahashi, K., Wilke, C., Woo, K., Yutani, H., & Dunnington, D. (2023). *Package ‘ ggplot2 . ’ CRAN*. <https://cran.r-project.org/web/packages/ggplot2/ggplot2.pdf>
15. Yu, L., Stronach, S., & Harrison, A. J. (2020). Public knowledge and stigma of autism spectrum disorder: Comparing China with the United States. *Autism*, *24*(6), 1531–1545. <https://doi.org/10.1177/1362361319900839>
16. Zeidan, J., Fombonne, E., Scolah, J., Ibrahim, A., Durkin, M. S., Saxena, S., Yusuf, A., Shih, A., & Elsabbagh, M. (2022). Global prevalence of autism: A systematic review update. *Autism Research*, *15*(5), 778–790. <https://doi.org/10.1002/aur.2696>

**SEREBRAL PALSİDE SANAL GERÇEKLİK UYGULAMALARI HAKKINDA LİTERATÜR
ÖZETİ
SUMMARY OF LITERATURE ON VIRTUAL REALITY APPLICATIONS IN CEREBRAL
PALSY**

NERGİZ BATUR
ORCID: 0009-0004-7603-8715
ALİ İLEZ
ORCID: 0009-0008-3286-2074

ÖZET

Amaç: Sanal gerçekliğin aktif katılımı sağlaması, yüksek sayıda tekrar olanağı sunarak motor öğrenmeyi kolaylaştırması ve en önemli özelliği olarak pediatrik popülasyonda motivasyonu sağlaması rehabilitasyon alanında başlıca kullanım amaçlarındandır. Biz ise giderek yaygınlaşan sanal gerçeklik uygulamalarını tanımak için son beş yılda serebral palsi rehabilitasyonunda kullanılan sanal gerçeklik uygulamalarının literatür taramasını yapmayı amaçladık.

Yöntem: Web of Science, Science Direct, Google Scholar ve PubMed olmak üzere toplamda 4 veri tabanı kullanarak 2018-2023 yılları arasında yapılan çalışmaları taradık. “Virtual reality, virtual reality in cerebral palsy, virtual reality for cerebral palsy rehabilitation” anahtar kelimeleriyle arama yaptık. Toplamda 117 çalışmaya ulaştık ve 117 çalışmadan randomize kontrollü olan 17 çalışmayı derlememize dâhil ettik. Yapılan çalışmaların katılımcı sayısı 8 ile 90 arasında değişiklik gösteriyordu. Uygulanan rehabilitasyon programı ise çoğunlukla haftada 3 gün olmak üzere 8 hafta sürüyordu. Ölçüm parametreleri olarak Kaba Motor Fonksiyon Testi, Pediatrik Denge Ölçeği, Çocuklar İçin Fonksiyonel Bağımsızlık Ölçeği, Zamanlı Kalk Yürü Testi sıklıkla kullanılmış.

Bulgular: Dâhil ettiğimiz 20 çalışmadan 17’sinde sanal gerçeklik uygulanan grupta kontrol grubuna göre yürüyüş, denge, reaksiyon süresi gibi parametrelerde anlamlı iyileşmeler olduğu bildirilmiştir. Diğer 3 çalışmada motor kontrol açısından gelişme kaydedilse de anlamlı fark bulunmamıştır.

Tartışma: Dâhil ettiğimiz çalışmaların yüksek çoğunluğunda sanal gerçeklik uygulamasının bağımsızlığı, kas kuvvetini, yürüyüş hızını artırdığı tespit edilmiştir. Yapılan bir çalışmada sanal gerçeklik uygulamasının transkraniyal manyetik stimülasyon tedavisine üstün olmadığı, iki çalışmada ise klasik fizyoterapi ve rehabilitasyon programına üstün olmadığı ancak alternatif olarak kullanılabilceği belirtilmiştir.

Sonuç: Serebral palside sanal gerçeklik uygulamalarının katılımcılarda motor ve psikososyal becerilerinin gelişimine katkı sağladığını yaptığımız literatür taramasında gördük. Bundan dolayı sanal gerçeklik uygulamalarının rehabilitasyon programlarına dâhil edilmesinin yararlı olacağını düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Sanal gerçeklik, serebral palsi, rehabilitasyon, fizik tedavi modaliteleri.

ABSTRACT

Aim: Providing active participation of virtual reality, facilitating motor learning by providing a high number of repetition opportunities, and providing motivation in the pediatric population, as the most important feature, are the main purposes of use in the field of rehabilitation. On the other hand, we aimed to review the literature on virtual reality applications used in cerebral palsy rehabilitation in the last five years in order to recognize the increasingly widespread virtual reality applications.

Method: We searched the studies conducted between 2018-2023 using a total of 4 databases, namely Web of Science, Science Direct, Google Scholar and PubMed. We searched with the keywords “Virtual reality, virtual reality in cerebral palsy, virtual reality for cerebral palsy rehabilitation”. We reached a total of 117 studies and included 20 randomized controlled trials from 117 studies in our review. The number of participants in the studies ranged from 8 to 90. The rehabilitation program applied, on the other hand, lasted 8 weeks, mostly 3 days a week. Gross Motor Function Test, Pediatric Balance Scale, Functional Independence Scale for Children, Timed Up and Go Test were frequently used as measurement parameters.

Results: In 17 of the 20 studies we included, it was reported that there were significant improvements in parameters such as gait, balance and reaction time in the virtual reality group compared to the control group. Although improvement was noted in motor control in the other 3 studies, no significant difference was found.

Discussion: In the majority of the studies we included, it was determined that virtual reality application increased independence, muscle strength and walking speed. In one study, it was stated that virtual reality

application was not superior to transcranial magnetic stimulation treatment, and in two studies it was not superior to classical physiotherapy and rehabilitation program, but it could be used as an alternative.

Conclusion: In our literature review, we have seen that virtual reality applications in cerebral palsy contribute to the development of motor and psychosocial skills in participants. Therefore, we think it would be beneficial to include virtual reality applications in rehabilitation programs.

Keywords: Virtual reality, cerebral palsy, rehabilitation, physical therapy modalities

GİRİŞ

Sanal gerçeklik, duyu organlarımıza çeşitli bilgiler sağlayarak sanal ortamda olmamızı sağlayan bir bilgisayar simülasyonudur. Kullanıcıyı sanal ortama bağlayan araçlar, kullanıcının hareketini algılayan araçlar, sanal ortamı yaratan görüntü sistemi ve sanal dünyadaki nesnelere oluşturan yazılım sistemi sanal gerçekliği oluşturan öğeler arasındadır (Tarakçı ve Tarakçı, 2019) Serebral Palsi, beyinde meydana gelen ilerleyici olmayan ama kalıcı olan lezyon sonucu hareket ve postür gelişimindeki bir grup kalıcı bozukluğu tanımlar (Elbasan B., 2016). Toplumda prevalansı çok yüksek bir hastalıktır. Her 500 doğumdan 1 tanesinin serebral palsiden etkilendiği tahmin edilmektedir (Graham et. al., 2016). Serebral palsi; sipastik, diskinetik, ataksik, hipotonik ve mikst tip olarak çeşitli tiplere ayrılabilir (Oskiu et. al., 2018). Tedavisinde ise farmakolojik, fizyoterapi ve rehabilitasyon ve cerrahi gibi pek çok yöntem kullanılır (Kriger, 2006).

Sanal gerçekliğin aktif katılımı sağlaması, yüksek sayıda tekrar olanağı sunarak motor öğrenmeyi kolaylaştırması ve en önemli özelliği olarak pediatrik popülasyonda motivasyonu sağlaması rehabilitasyon alanında başlıca kullanım amaçlarındandır.

Biz ise son beş yılda serebral palsi rehabilitasyonunda kullanılan sanal gerçeklik uygulamalarının literatür taramasını yapmayı amaçladık.

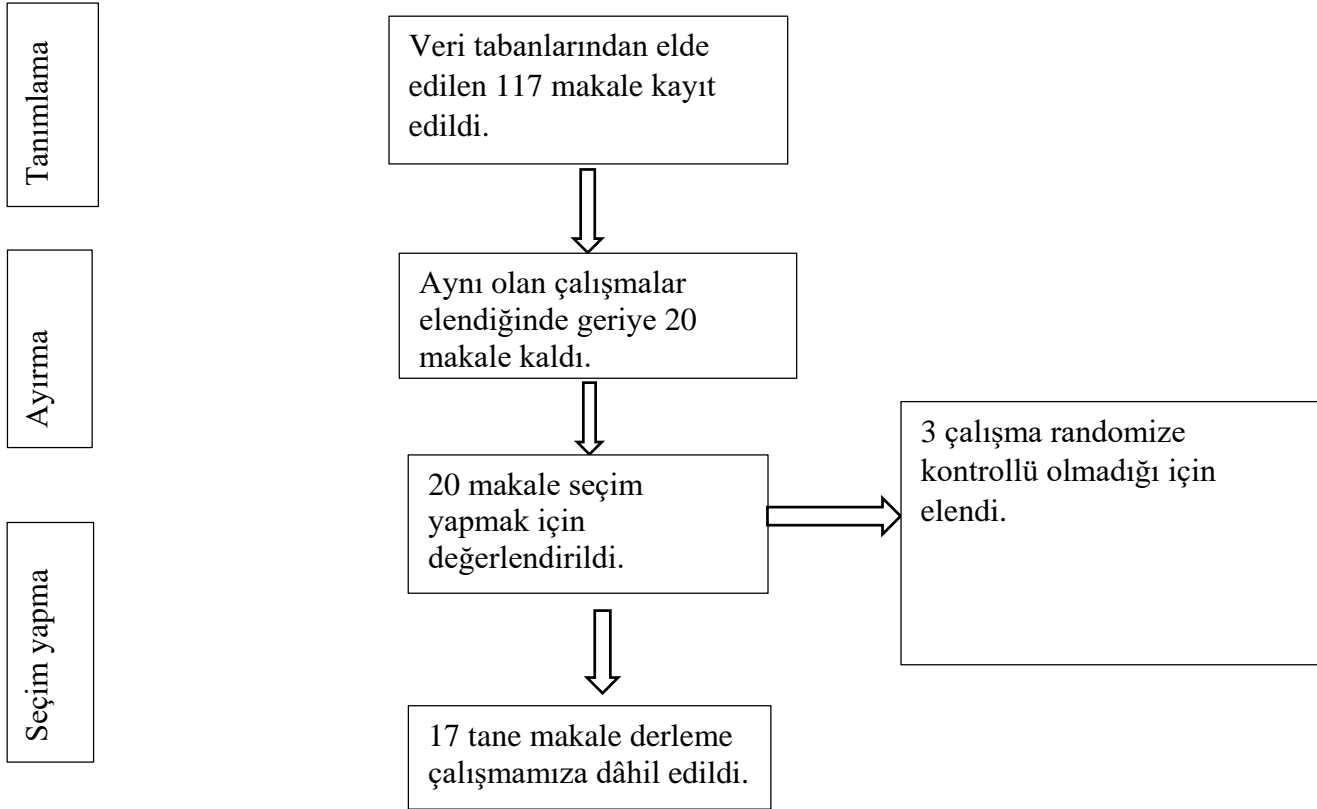
YÖNTEM

Web of Science, Science Direct, Google Scholar ve PubMed olmak üzere toplamda 4 veri tabanı kullanarak 2018-2023 yılları arasında yapılan çalışmaları taradık. “Virtual reality, virtual reality in cerebral palsy, virtual reality for cerebral palsy rehabilitation” anahtar kelimeleriyle arama yaptık. Toplamda 117 çalışmaya ulaştık ve 117 çalışmadan randomize kontrollü olan 17 çalışmayı derlememize dâhil ettik.

Yapılan çalışmaların katılımcı sayısı 8 ile 90 arasında değişiklik gösteriyordu. Uygulanan rehabilitasyon programı ise çoğunlukla haftada 3 gün olmak üzere 8 hafta sürüyordu. Ölçüm parametreleri olarak Kaba Motor Fonksiyon Testi, Pediatrik Denge Ölçeği, Çocuklar İçin Fonksiyonel Bağımsızlık Ölçeği, Zamanlı Kalk Yürü Testi sıklıkla kullanılmış.

BULGULAR

Literatür araştırmamızda anahtar kelimeleri araştırdıktan sonra 117 makaleden 17 makale derleme çalışmamıza uygun bulundu. Akış şeması tarama sürecimizin ayrıntılarını gösteriyor.

Akış Şeması

Derleme çalışmamızda bulunan makalelerin özellikleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Derlenen çalışmaların özellikleri

Referans	Yöntem	Değerlendirme Araçları	Terapi Süresi	Sonuç
Arnoni et. al., 2019	Video oyunu	Kaba Motor Fonksiyon Skalası, Postürel Stabilite Ölçüm Cihazı	Haftada 2 kez 45'er dk 8 hafta	Ayaktayken ve yürürken postürel stabilitede anlamlı gelişme görüldü.
Radwan et. al., 2023	1. Grup: Sanal gerçeklik 2. Grup: Transkraniyal Manyetik Stimülasyon	Yürüyüş Analizi	Haftada 5 seans 30'ar dk. 2 hafta	Transkraniyal Manyetik Stimülasyon grubunda daha gelişmiş yürüyüş parametreleri görüldü.
Moon et. al., 2023	Metaverse Oyunu	Kaba Motor Fonksiyon Ölçümü, Fonksiyonel Bağımsızlık Ölçümü	Haftada 3 kez 4 hafta	Sanal gerçeklik uygulamaları kaba motor fonksiyonu ve kardiyopulmoner fonksiyonu geliştirir.
Arnoni et. al., 2021	Video oyunu	Zamanlı Kalk Yürü Testi, PELvik Rotasyon Ölçümü	Haftada 2 kez 45'er dk 8 hafta	Sanal gerçeklik grubunda daha iyi yürüyüş stratejileri belirtilmiştir.
Şahin ve ark., 2019	Kinect tabanlı SG	BOTMP-SF, WeeFIM	8 hafta	Sanal gerçeklik grubunda motor

Bortone et. al., 2020	Video oyunu	Dokuz Delik Çivisi Testi	Haftada 2 seans 4 hafta	becerilerde anlamlı artış görüldü. İki grupta da gelişmeler kaydedilip anlamlı fark bulunmamıştır.
Shih et. al., 2023	Kinect tabanlı SG	Pediyatrik Motor Aktivite Günlüğü	Haftada 2 gün 2,5 saat 8 hafta	Deney grubunda gövde motor kontrolünde daha büyük gelişmeler gösterdi
Wang et. al., 2021	Nintendo Wii	WeeFim	8 hafta	İki grup arasında anlamlı fark görülmedi.
Jha et. al., 2021	Sanal gerçeklik oyunları	Pediyatrik Denge Ölçeği	Haftada 4 gün, 60'ar dk 6 hafta	İki grup arasında anlamlı fark gözlemlenmedi.
Avcıl ve ark., (2021)	Nintendo Wii oyunları	Minnesota El Becerisi Testi	Haftada 3 gün 8 hafta	Sanal gerçeklik grubunda kavrama ve çimdik kuvveti anlamlı olarak gelişme gösterdi.
Fu et. al., (2022)	Sanal gerçeklik oyunları/Robot destekli yürüme	Kaba Motor Fonksiyon Ölçümü, 6 dk yürüme testi	Haftada 4 kez 50'şer dk 12 hafta	Sanal gerçeklik grubunda yürüme yeteneği daha iyi gelişim gösterdi.
Pourazar et. al., (2018)	Sanal gerçeklik Bowling ve Golf	Otomatik Reaksiyon Süresi Cihazı	Haftada 3 seans 25'er dk 4 hafta	Sanal gerçeklik grubunda reaksiyon süresinde azalma gözlemlenmiştir.
Menekşeoğlu ve ark., 2023	Üst ekstremiteye yönelik sanal gerçeklik oyunları	ABILHAND-Kids	Haftada 2 gün 60'ar dk 6 hafta	Sanal gerçeklik uygulanan grupta üst ekstremita kas sipastisitesinde anlamlı azalma görülmüştür.
Arnoni et. al., (2022)	Sanal gerçeklik oyunları/Nörogelişimsel FTR	Denge platformu	Haftada 2 kez 50'şer dk 8 hafta	Deney grubunda vücut salınımlarında anlamlı değişiklikler gözlemlendi.
Tarakçı ve ark. (2020)	Leap motion controller tabanlı eğitim	Jebson Taylor El Fonksiyon Testi	Haftada 3 gün 8 hafta	İki grupta da gelişmeler kaydedilip anlamlı fark bulunmamıştır.
Aran ve ark. (2020)	Sanal gerçeklik oyunları	Dinamik Ergoterapi Bilişsel Değerlendirmesi	Haftada 2 gün 45'er dk 8 hafta	Sanal gerçeklik grubunda bilişsel işlev daha iyi gelişti.
Ökmen ve ark., (2019)	Sanal gerçeklik oyunları	Bimanual İnce Motor Fonksiyonel Mobilite Ölçeği Kaba Motor Fonksiyon Sınıflandırma	Haftada 3 gün 60'ar dk 4 Hafta	Sanal gerçeklik grubunda tüm parametrelerde anlamlı iyileşmeler gözlemlendi.

TARTIŞMA

Serebral palsili çocuklarda sanal gerçeklik uygulamaları sonrası hem fonksiyonel hem de emosyonel gelişimlerin arttığı literatürde yapılan birçok çalışma ile kanıtlanmıştır. Sanal gerçeklik uygulamalarının geleneksel rehberlik uygulamalarına üstünlüğü pek çok çalışmada belirtilmiştir (Pourazar et. al., 2018). Yapılan çalışmalarda sanal gerçeklik temelini olması hem feedback mekanizmasının aktivasyonu ile öğrenmeyi artırır hem de motor kontrolü artırarak fonksiyonelliği geliştirir (Hao et al., 2022). Serebral palsili çocuklarda özellikle motor problemlerin sıklığı bizi bu çalışmalarda sanal gerçeklik kullanmaya itmektedir. Sanal gerçeklik teması ile özellikle çocukların ilgisini çeken oyunların kullanılması bir diğer avantajdır (Penagos et. al., 2022).

Nöroplastisite ve motor öğrenme, serebral palsili çocukların kortikal düzeydeki iyileşmesini artıracak ve motor reorganizasyonu sağlayarak var olan defisitlerin getirisini azaltacaktır. Bu etkilere bakılarak son dönemlerde sanal gerçeklik uygulamalarının kullanılması birçok avantajı beraberinde getirecektir. Aktivitelerin can sıkıcı olmayıp eksternal bir odak ile yapıyor olması da aynı zamanda çocukların gelişimi için önemlidir (Demers et. al., 2022)

Geleneksel rehabilitasyona kolay bir biçimde adapte edilebilmesi sanal gerçeklik uygulamalarının bir diğer önemli faktörüdür. Serebral palsili çocuklarda sadece motor bozukluk temelinde değil aynı zamanda sensoryal bozuklukların da azaltılmasında kullanılabilecek önemli bir yöntemdir. Hem ekstremiteler için hem de vücut farkındalığını arttırmak için kullanılabilecek ve kanıtlanmış bir uygulama yöntemidir (Cheng et. al., 2021).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak çalışmaların yüksek çoğunluğunda sanal gerçeklik uygulamasının bağımsızlığı, kas kuvvetini, yürüyüş hızını artırdığı tespit edilmiştir. Bu kanıtlar doğrultusunda sanal gerçeklik uygulamasına yönelik yatırımların artırılmasını ve klinik ortamda yaygınlaştırılmasını öneriyoruz.

KAYNAKLAR

1. Arnoni, J. L. B., Pavao, S. L., dos Santos Silva, F. P., & Rocha, N. A. C. F. (2019). Effects of virtual reality in body oscillation and motor performance of children with cerebral palsy: A preliminary randomized controlled clinical trial. *Complementary therapies in clinical practice*, 35, 189-194.
2. Radwan, A., Eltalawy, H. A., Abdelzlem, F. H., Macaluso, R., O'Brien, M. K., & Jayaraman, A. (2023). Effect of Transcranial Direct Current Stimulation versus Virtual Reality on Gait for Children with Bilateral Spastic Cerebral Palsy: A Randomized Clinical Trial. *Children*, 10(2), 222.
3. Moon, I., An, Y., Min, S., & Park, C. (2023). Therapeutic Effects of Metaverse Rehabilitation for Cerebral Palsy: A Randomized Controlled Trial. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(2), 1578.
4. Arnoni, J. L. B., Kleiner, A. F. R., Lima, C. R. G., de Campos, A. C., & Rocha, N. A. C. F. (2021). Nonimmersive virtual reality as complementary rehabilitation on functional mobility and gait in cerebral palsy: a randomized controlled clinical trial. *Games for Health Journal*, 10(4), 254-263.
5. Şahin, S., Köse, B., Aran, O. T., Bahadır Ağce, Z., & Kayıhan, H. (2020). The effects of virtual reality on motor functions and daily life activities in unilateral spastic cerebral palsy: a single-blind randomized controlled trial. *Games for health journal*, 9(1), 45-52.
6. Bortone, I., Barsotti, M., Leonardis, D., Crecchi, A., Tozzini, A., Bonfiglio, L., & Frisoli, A. (2020). Immersive virtual environments and wearable haptic devices in rehabilitation of children with neuromotor impairments: a single-blind randomized controlled crossover pilot study. *Journal of neuroengineering and rehabilitation*, 17(1), 1-14.
7. Shih, T. Y., Wang, T. N., Shieh, J. Y., Lin, S. Y., Ruan, S. J., Tang, H. H., & Chen, H. L. (2023). Comparative effects of kinect-based versus therapist-based constraint-induced movement therapy on motor control and daily motor function in children with unilateral cerebral palsy: a randomized control trial. *Journal of NeuroEngineering and Rehabilitation*, 20(1), 13.
8. Wang, T. N., Chen, Y. L., Shieh, J. Y., & Chen, H. L. (2021). Commercial Exergaming in Home-Based Pediatric Constraint-Induced Therapy: A Randomized Trial. *OTJR: Occupation, Participation and Health*, 41(2), 90-100.
9. Jha, K. K., Karunanithi, G. B., Sahana, A., & Karthikbabu, S. (2021). Randomised trial of virtual reality gaming and physiotherapy on balance, gross motor performance and daily functions among children with bilateral spastic cerebral palsy. *Somatosensory & Motor Research*, 38(2), 117-126.

10. Avcil, E., Tarakci, D., Arman, N., & Tarakci, E. (2021). Upper extremity rehabilitation using video games in cerebral palsy: a randomized clinical trial. *Acta Neurologica Belgica*, 121, 1053-1060.
11. Fu, W. S., Song, Y. C., Wu, B. A., Qu, C. H., & Zhao, J. F. (2022). Virtual reality combined with robot-assisted gait training to improve walking ability of children with cerebral palsy: A randomized controlled trial. *Technology and Health Care*, 30(6), 1525-1533.
12. Pourazar, M., Mirakhoori, F., Hemayattalab, R., & Bagherzadeh, F. (2018). Use of virtual reality intervention to improve reaction time in children with cerebral palsy: a randomized controlled trial. *Developmental neurorehabilitation*, 21(8), 515-520.
13. Menekseoglu, A. K., Capan, N., Arman, S., & Aydin, A. R. (2023). Effect of a Virtual Reality–Mediated Gamified Rehabilitation Program on Upper Limb Functions in Children With Hemiplegic Cerebral Palsy: A Prospective, Randomized Controlled Study. *American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation*, 102(3), 198-205.
14. Arnoni, J. L. B., Lima, C. R. G., Verdério, B. N., Kleiner, A. F. R., De Campos, A. C., & Rocha, N. A. C. F. (2022). Active Videogame Training Combined with Conventional Therapy Alters Body Oscillation in Children with Cerebral Palsy: A Randomized Controlled Trial. *Games for Health Journal*, 11(4), 252-261.
15. Tarakci, E., Arman, N., Tarakci, D., & Kasapcopur, O. (2020). Leap Motion Controller–based training for upper extremity rehabilitation in children and adolescents with physical disabilities: A randomized controlled trial. *Journal of Hand Therapy*, 33(2), 220-228.
16. Aran, O. T., Şahin, S., Köse, B., Ağce, Z. B., & Kayihan, H. (2020). Effectiveness of the virtual reality on cognitive function of children with hemiplegic cerebral palsy: a single-blind randomized controlled trial. *International Journal of Rehabilitation Research*, 43(1), 12-19.
17. Ökmen, B. M., Aslan, M. D., Yüzer, G. F. N., & Özgirgin, N. (2019). Effect of virtual reality therapy on functional development in children with cerebral palsy: A single-blind, prospective, randomized-controlled study. *Turkish journal of physical medicine and rehabilitation*, 65(4), 371.
18. Hao, J., Xie, H., Harp, K., Chen, Z., & Siu, K. C. (2022). Effects of virtual reality intervention on neural plasticity in stroke rehabilitation: a systematic review. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 103(3), 523-541.
19. Penagos, P., & Jaramillo, Y. (2022). Effectiveness of robotic technology and virtual reality for the rehabilitation of motor function in cerebral palsy. Systematic review. *Rehabilitacion*, S0048-7120.
20. Demers, M., Fung, K., Subramanian, S. K., Lemay, M., & Robert, M. T. (2021). Integration of motor learning principles into virtual reality interventions for individuals with cerebral palsy: systematic review. *JMIR Serious Games*, 9(2), e23822.
21. Cheng, M., Anderson, M., & Levac, D. E. (2021). Performance variability during motor learning of a new balance task in a non-immersive virtual environment in children with hemiplegic cerebral palsy and typically developing peers. *Frontiers in Neurology*, 279.
22. Tarakçı E., Tarakçı D. (2019) *Rehabilitasyonda teknoloji. istanbul tıp kitapevleri. istanbul medikal yayıncılık. 1. baskı.*
23. Elbasan B. (2016) *pediatrik fizyoterapi ve rehabilitasyon. istanbul tıp kitapevi yayıncılık.*
24. Krigger KW. Cerebral palsy: an overview. *American family physician*, 2006. 73(1)
25. Oskoui M, Shevell MI, Swaiman KF. Chapter 97: Cerebral Palsy. . Swaiman’s *Pediatric Neurology Principles and Practice*. 6th Edition, 2018: p. Page:734-740.
26. Graham HK, Rosenbaum P, Paneth N, Dan B, Lin JP, Damiano DL, et al. Cerebral palsy. *Nat Rev Dis Primers*, 2016. 2: p. 15082.